CAMIL PETRESCU

UN OM ÎNTRE OAMENI

CAMIL PETRESCU

UN OM ÎNTRE OAMENI

roman

2

EDITURA TINERETULUI

Coperta de VAL MUNTEANU

CARTEA A CINCEA

Ce-a fost mai departe în noaptea cea de taină

Drumeagul gloduros pe care mergeau acum lăsa în stînga via cea mare a Mitropoliei, mărginită cu tufărișuri spinoase și corcoduși care le scuturau picături de ploaie în cap. Noaptea se mai luminase puțin, devenise ușor cețoasă ; din cînd în cînd răzbătea luna, care răsărise dincolo de puful albicios al norilor. După cîteva sute de pași, Dincă se îndreptă spre o poartă de uluci ascuțite sus, spunîndu-le celor din urmă să șadă jos sau să se lipească de gardul de tufiș, ceea ce înfrigurații căuzași, trecuți prin spaimele arestării, făcură numaidecît. Se lăsau ca niște copii în grija lui, fiindcă își dădeau seama că numai el e în stare să-i ducă la liman în întîmplările atît de încărcate ale acestei nopți de la birtul din Dealu Filaretului, prea pline de neprevăzut. Ofițerul de pompieri ciocăni ușor în poartă, după ce domoli cu vorba vreo trei dulăi ce păreau că îl cunosc. Apoi aștepta liniștit, căci văzu că se mișca la geamul dinspre uliță perdeaua. Ieși cu un ciomag în mînă Licsandru Hergă... dar dintr-o dată i se auzi vocea groasă, încărcată în întuneric parcă de un surîs :

— Dumneata erai... frate ? Mă miram eu de ce nu te latră cîinii.

Dincă îi spuse într-o șoaptă piezișă :

— Licsandre, vino mai aproape, vreau să-ţi spui ceva.

Îşi şuşotiră apoi cîtva timp la ureche şi, după asta, mulţumit, Dincă îi spuse cu vocea mai ridicată :

— Atunci, ţine cîinii...

Licsandru îi şopti din prag Licsandrei să cheme pe Mitru şi pe Damian, apoi închise cei trei cîini în magazia de scînduri, de lîngă casă.

Căuzaşii veniră din întuneric în şir, unul după altul, alunecînd pe rînd în şănţuleţul lutos prin care se scurgea la vale apa drumeagului. Erau acum ca la douăzeci de inşi în tinda şi în odaia de la faţă a meşterului tăbăcar. Vorbeau pe întuneric, în şoapte, fără să-şi vadă faţa, şi chiar dacă şi-ar fi văzut-o, puţini dintre ei s-ar fi cunoscut din pricina spaimelor prin care trecuseră. În afară de Dincă, îl mai cunoşteau pe Licsandru Hergă doar Bălcescu şi Nicolae Golescu de cînd cu vizita făcută cîndva la tăbăcăria lui Dobrovici. Colonelul îl uitase, firește, şi l-ar fi uitat poate şi Bălcescu dacă nu l-ar fi văzut chiar acum după întoarcere la Axente Sever acasă, unde-i întîlnise şi pe ceilalţi tabaci prieteni. Mitru se şi ivi de altfel, în noaptea ceţoasă, la gard, şi după el, în urma Licsandrei, Damian şi Toma, care, în aşteptarea secerişului, întîrzia la Bucureşti, la feciorul lui.

Simţeau că s-a întîmplat ceva cu totul neobicinuit şi se îmbrăcaseră în grabă. Pe urmă Hergă le şopti şi lor că aseară boierii au ţinut adunare la birtul cu grădină şi au fost arestaţi de Agie. Au scăpat, şi acum trebuie să fie duşi în oraş. Îi arătă cît putu pe întuneric, fiindcă unii rămăseseră pe prispa fără parmalîc, dar înălţată două palme de la poteca ce ducea spre poartă. Stăteau jos, căci aici era cel puţin uscat.

Bălcescu se lăsă numaidecît convins de Licsandru Hergă că e mai bine să aştepte toată lumea aici, decît să mai umble aşa droaie pe uliţe. Aşadar se hotărî ca Dincă şi Licsandru să o ia pe lîngă mănăstire şi apoi prin prundiş să răzbată în mahalaua Dobrotesei, acasă la Axente Sever.

Totul ieşi pe potriva dorinţei lor. La dascălul ardelean găsiră o altă consfătuire, abia sfîrşită. O potrivise Axente Sever dinadins, ca să nu fie silit să meargă la şedinţa boierilor, din Dealu Filaretului. Fire bănuitoare, nu-i plăceau acestui ardelean ciolănos şi slab „ciocoii din Bucureşti". N-avea încredere în ei. „Eu cînd mărg la revoluţie, vreau să ştiu bine care e ăl din dreapta mea şi care ăl din stînga." Se aflau acum la

el alţi doi dascăli ardeleni, de la Radu-Vodă, unul înalt şi rotofei de-a binelea, Constantin Dorcea după nume, celălalt îndesat şi fălcos, cu ochii vii, cu o bărbuţă neagră, Vasile Maiorescu, frate cu Ion Maiorescu, inspectorul şcoalelor de la Craiova.

Mai erau încă şi trei dascăli de dincoace de munte. Un boiernaş moldovean, fugit de la Iaşi de cînd cu întîmplările din martie, pe care, ca să se simtă independent de domnitorul Moldovei, la stăruinţa lui Costache Filipescu, Vodă Bibescu primise să-l facă dascăl de franceză cu numele schimbat de Dumitru Rădulescu ; ceilalţi doi erau fraţi ; unul, Scarlat Turnavitu, fusese cel dintîi premiant pe şcoală al Colegiului de la Sfîntul Sava, la înfiinţare, în 1832... şi fratele lui, Ştefan, care mai avea şi slujba de ajutor de procuror. Erau feciorii unui serdar, Costache Turnavitu, arendaş de pe la Turnu-Măgurele. Acesta, om sanchiu şi cîrcotaş, dar iubitor de carte, avea patru băieţi şi pe toţi îi dăduse la învăţătură. Scarlat fusese mai întîi, ca şi fraţii lui, elev la şcoala înfiinţată de Dinicu Golescu la conacul din Goleşti. De acolo trecuse la Sfîntul Sava şi, după ce sfîrşise anii Colegiului, Scarlat a fost timp de şase ani dascăl la Giurgiu, de unde fu în sfîrşit adus profesor la şcoala al cărui strălucit premiant fusese. Era mic de statură, cu fruntea rotundă şi cheală, cu ochii mici şi cam botos, sau poate că părea numai, fiindcă purta o barbă arămie scurtă în fir în jurul fălcilor ieşite în faţă. Al şaselea ins care se găsea de faţă era Deivos, locotenentul îmbătrînit în grad, cu faţa măslinie şi mustaţa neagră, pe care Odobescu şi Voinescu I, omul lui, ar fi vrut să-l scoată din oştire şi nu-i dădeau nici o comandă. Fusese mai multă vreme la pompieri, unde erau mutaţi şi uitaţi aceia dintre ofiţerii care nu erau de neam şi se strecuraseră totuşi în armată. Excepţie uimitoare la aceasta era însă colonelul Dăscălescu, fiu de popă de ţară, care ajunsese aghiotant domnesc, fiind din cale-afară de frumos. Era în sfîrşit un preot încă tînăr, popa Dumitru Georgescu, de la biserica, acum arsă, Sfîntu Ion, profesor şi el la şcoala bisericească de la Sfîntu Gheorghe. Fusese prieten bun cu Scarlat Turnavitu, dar acum se cam răciseră, de cînd acesta îi ceruse de nevastă pe fata lui cea mai mare, care împlinise chiar săptămîna trecută cincisprezece ani, Tinca o chema, căci popa îl găsea prea bătrîn, la treizeci şi doi de ani, pentru ea. Acum se uitau cam de pe muchie, aşa piezişi, unul la altul.

Axente Sever nu vru să se afle nici de data asta chiar între căuzaşi, aşa încît el şi Deivos se opriră în odaia din faţă a lui Mitru. Era întuneric, căci apropierea zorilor fusese înşelătoare. Între dascăli veniră aci la Mitru doar Bălcescu, Arăpilă, Nicolae Golescu şi, firește, Dincă. Discuţia a fost scurtă de tot.

În ce privește împrăștierea căuzaşilor, Axente Sever găsi că nu era cine ştie ce greutate. Căuzaşii aveau să aştepte ivirea zorilor, ca să nu stîrnească pe cît se va putea cîinii mahalalelor, şi apoi aveau să fie risipiţi unul cîte unul printre vii ori în gropile de nisip mărginaşe.

Un grup, Bălcescu, Arăpilă, Telegescu, Nicolae Golescu, Marin Serghiescu, Ştefan Turnavitu şi Dincă urmau să meargă, călăuziţi de ofiţerul de la pompieri, numai prin zăvoaiele Dîmboviţei pînă la Sfîntu Elefterie şi de acolo s-o ia pe Podul de Pămînt pînă la via lui Aristia, vie mărişoară de zece pogoane, care era gard în gard cu grădina cea mare de la Belvedere a Goleştilor. Aveau să ceară apoi de la grajdurile palatului caii de trebuinţă şi să părăsească toţi degrabă Bucureştii.

O mare nedumerire stîrni însă ciudata propunere a lui Bălcescu de a rămîne şi el în Bucureşti, împreună cu Nicolae Golescu, ca să fie alături de poporul bucureştean în acele clipe. Se opuse Nicolae Golescu, dar mai ales Axente Sever.

— Apoi... iată că asta nu se poate... A fost tare cuminte hotărîrea luată ca domnia-ta, frate Bălcescu, şi dumnealui, fratele Alecu, să nu vă găsiţi în Bucureşti în clipa cînd se va stîrni revoluţia. Asta nu e joacă... Dacă va izbucni un foc aici, apoi unul la Izlaz, altul la Telega... va mai veni poate pofta şi altor oameni de inimă să se ridice... atunci eu vă întreb pe dumneavoastră : au care va face legătura şi unde va fi comînda preste toţi, dacă dumneavoastră, dumneata şi fratele Alecu, cei doi care sînteţi azi tot Comitetul executiv, sînteţi închişi în Bucureşti, or sînteţi fugari de nu vi se ştie urma. Cum vom face ? Eu nu zic nu, poate că izbînda să vie din întîiul ceas... dar ea poate să vie şi mai greu... să şovăie... să fie cîtva timp schimbătoare... Apoi atunci ce facem ? Eu zic că musai să rămîie totul aşa cum mi-aţi spus mie alaltăieri. Şi încă mai mult... Eu nu văd ce mai căutaţi acum dumneavoastră la Telega... mai ales acuma cînd fratele Teologu a fost arestat ? După părerea mea fusese mai bine chibzuit ca să vă

găsiți dumneavoastră amîndoi la Goleşti... Acolo vă aflați între București, Telega, Ocnele Mari și Izlaz, ca în inima unei stele. Ar fi acolo, cum s-ar zice, un *praesidium exercituum* [1]. Ștafetele noastre vă pot găsi acolo oricînd... Fiecare știe ce are de făcut. Datoria conducătorului, după ce a pregătit cu luare-aminte totul și a dat poruncile cuvenite, este să stea liniștit în bîrlogul lui, să cugete singuratic, așteptînd să izbucnească bătălia și să i se aducă veşti... Dacă el se amestecă printre soldați, cum de l-or ajunge veştile ?

— Revoluția este în mers și nimic nu o poate opri, frate Axente.

— Așa o fi... se amestecă în vorbă Marin Serghiescu, dar dacă o fi nevoie să i să îndrepte cumva planul, apăi cine o să facă asta ?

— Nici gînd, frate, nu poate fi ca să mai schimbăm ce-ați hotărît odată în Comitetul executiv, fiindcă a fost bine chibzuit... Musai să facem așa ! stărui dîrz ardeleanul.

Fu și părerea lui Nicolae Golescu.

Se făcu totuși o schimbare în acest plan. Fiindcă alaltăieri căpitanul Teologu fusese arestat și nu-l mai putea întovărăși pe Bălcescu la Telega, se hotărî ca Marin Serghiescu să meargă la Ocnele Mari cu profesorul Ștefan Turnavitu, care și el era bun prieten cu căpitanul Grigore Marghiloman, cel care avea comanda pazei de acolo, iar pe Bălcescu să-l întovărășească Telegescu ; acesta, fiind din partea locului, putea să fie de mare folos.

Dincă ieșise din odaie, șușotind apoi tot timpul pe prispă cu Deivos, care nu putea pricepe în ruptul capului năzdrăvana întîmplare de la birt.

— Măi Dincă, al dracului oltean ca tine n-am mai pomenit... Auzi, să-l arestezi tu pe căpitanul Costache Chiorul ?... Și tocmai cînd el arestase toată conducerea revoluției ?... Mă, ascultă, mai sînt mehedinteni ca tine pe-acolo, mă, pe la Cerneții ăia ?

Dincă rîdea, înveselit mai ales de ciuda lui Deivos că nu fusese și el aseară acolo.

— Știți că am vrut să vă chem, domnule locotenent, dar nu v-am găsit... Ați fi văzut cu ochii dumneavoastră.

---

[1] Post de comandă (lat.).

— Fusese poruncă de la Comitet ca eu să stau pe lîngă profesori și tabaci... să ținem sfătuire și noi acolo... Dar ascultă, măi Dincă, tu socoți că dorobanții ăia de la podișcă n-au prins cumva de veste cum au fost păcăliți ? Cît crezi că o să mai stea acolo în șanț, oricît or fi ei de proști, fără să se ducă să vază ce s-a întîmplat la birt ?... Ascultă-mă pe mine, acuma ne pomenim aici cu ei toți... Și de data asta nu mai e de glumit, mă... Pînă mîine seară sîntem toți cu fiare la picioare, în bolnița cu apă de la Snagov. Nu se lasă Costache Chiorul cu una, cu două : de dimineață, cum o fi scos din beciul birtului, o să aresteze în dreapta și-n stînga, pe capete, pe oricare-l va întîlni. Ba, stai mă, n-am dreptate. Să știi că n-am dreptate. Are el altceva mai bun de făcut decît să-i aresteze pe căuzași... mai ales cînd o vedea că o să se prăpădească lumea de rîs, aflînd cum ți-ai bătut joc de el... O să fie orb și turbat de mînie. Ți-o spui eu... Își împinse chipiul spre ceafă rîzînd : N-o să te caute decît pe tine, Dincă, numai pe tine, să te împuște cu mîna lui.

Dincă se scărpină în cap, gînditor.

— Asta o să fie cam greu...

— Hei, păi că n-o să te caute singur, o să te caute cu patruzeci de dorobanți după el.

— Nu, o să fie greu din altă pricină... N-o să mă mai găsească în București dacă nu dă de mine în două ceasuri... Aoleo, dar mi se pare că aveți dreptate... Trebuie să ne grăbim, că ne apucă zorile... Domnule locotenent, hai în casă la boieri să le amintim că aici nu sîntem la sindrofie... Văz că s-au pornit pe taifas.

În timpul acesta Licsandru, Mitru și Damian făceau de pază fiecare într-o parte a casei, ca la o sută, două de pași, iar căuzașii din căsuța meșterului se simțeau ca niște bolnavi, care așteaptă fără putere rezultatul sfatului de medici care discută alături despre ei.

Deivos și Dincă intrară peste cei care mai plănuiau încă în odaia din față a lui Mitru. Era tocmai la timp. Nicolae Golescu, care se simțise pe neașteptate bolnav, îl apucă pe Deivos de epoletul stîng, ca și cum ar fi căutat sprijin, și spuse cu o voce slăbită :

— Deivos, dumneata şi Dincă veţi fi *nos officiers d'ordonnance* [1]... veţi fi ofiţeri de legături dintre diferitele grupuri şi Comitetul executiv. Îl vei găsi la început pe fratele Bălcescu, căutîndu-l la castelul de la Filipeşti al lui Costache. Găseşti acolo pe soru-sa, care singură va şti să-ţi arate unde să-l afli pe fratele Bălcescu... Poţi să mergi fără prea multă fereală, căci pe Costache nu-l bănuieşte încă nimeni...

Mare vornic, Costache Filipescu era unul dintre cei mai aleşi prieteni ai lui Bălcescu, dar, deşi cu tot sufletul în rîndurile revoluţionarilor, se ţinuse mai deoparte, tocmai ca să facă servicii mai bune tovarăşilor săi. Sora lui era la Filipeştii de Tîrg din Prahova.

Nicolae Golescu spuse mai departe :

— Dumneata, Dincă, mergi la Giurgiu la Tell şi pe urmă de acolo, împreună cu el, la Izlaz, apoi ca şi Deivos te vei îndrepta spre Goleşti, unde va fi *le poste de commendement* [2]. Veţi găsi acolo pe Bălcescu şi pe văru-meu Alecu.

Bălcescu tăcuse tot timpul încruntat. Îi venea nespus de greu să părăsească, chiar în zilele acestea, Bucureştii. Pînă la urmă îl convinse Arăpilă, care-i arătase că nimeni nu-i mai potrivit ca el, Bălcescu, care să ridice la nevoie noianul cel mare al ţărănimii şi că tocmai pentru asta nu trebuie să rămîie în Bucureşti. Bălcescu se gîndi că într-adevăr o dată dezlănţuită revoluţia, chiar dacă nu va izbuti de la început, trebuia să se facă stăruitoare încercări în diferite alte centre pînă va plesni într-un loc şi va nărui stăpînirea lui Bibescu.

*

Via lui Aristia era chiar lîngă Podul de Pămînt, colţ cu Uliţa Farmazonului. Din pricina holerii, el îşi adusese aici nevasta şi fata, de care parcă uitase pînă acum, şi deodată copleşit de dragoste pentru ele, descoperindu-le parcă, nu se mai îndurase să plece. Legătura cu oraşul — teatrul era închis acum — i-o înlesnea un publicist şi actor, foarte devotat, care-i făcea de altfel tot felul de servicii de secretar, de vechil şi chiar de servitor. Avea cheia de la casa lui de burlac de lîngă răspîntia de la doctor Marcovici, în gura Cişmigiului,

---

[1] Ofiţerii noştri de ordonanţă (fr.).

[2] Postul de conducere (fr.).

și-i aducea de acolo tot ce-i era de trebuință. Era un vlăjgan cam înalt, șui, cu capul mic, nas ascuțit și sprîncene tari.

Tocmai aici unde se credea mai la adăpost de holeră, Aristia se îmbolnăvi, și de șapte zile zăcea la pat. Acum fie că nu era chiar holeră, ci doar de spaima molimei li se păruse la cei din jurul său că e — așa cum se mai întîmplase și cu alții — fie că fusese o formă mai ușoară, se simțea de ieri destul de bine, totuși sta închis în odaia lui, ferit și ferindu-se de toată lumea. Nu intra la el decît devotatul lui, Halepliu.

O dată cu răsăritul soarelui, Aristia se pomeni cu un grup întreg de căuzași, care stîrniseră cîinii din vie. Un paznic arnăut, cu pușcă, pistoale și iatagan, cunoscuse între ei pe boierul Nicolae Golescu și le deschisese. Veniseră, după ce trecuseră de maidanul Dudesculuí, numai prin zăvoaiele și prundișurile Dîmboviței, pe care Dincă o cunoștea în toate meandrele ei. Greu de tot fusese tocmai cu Nicolae Golescu, care devenise pămîntiu la față, îi ardeau ochii de fierbințeală și sta gata în fiece clipă să se frîngă, să cadă moale pe prundiș.

Cu Aristia însuși vorbiră doar prin ușa deschisă, dar multe nu putură să-i spuie decît să-i arate în cîteva cuvinte hotărîrile luate, așa cum se cuvenea să le știe unul dintre căuzașii cei mai inimoși. După aceea Halepliu și un argat duseră, cum putură, pe Nicolae Golescu la palatul vecin și-l dădură în grija slujitorilor. Fostul colonel avu totuși puterea să dea poruncă unui om de încredere al său să se înfățișeze, în via de alături, domnului Nicolae Bălcescu și să facă tot ceea ce acesta îi va cere. Îndeosebi să pregătească neîntîrziat cîțiva cai de călărie, arătînd anume ca să fie dintre cei de tabun și să le facă de asemeni rost de unele lucruri de îmbrăcăminte.

După ce totul fu pus cu grijă la cale, cei ce se pregăteau de plecare ascultară totuși de sfatul lui Aristia și, într-o cramă a lui dinspre malul Dîmboviței, se lungiră pe niște paturi, ca să poată dormi măcar un ceas, două, căci petrecuseră o noapte albă și plină de zbucium, fără să închidă ochii, iar acum îl aștepta pe fiecare o călătorie grea, călare. Telegescu îl întrebă pe Aristia dacă nu are un om de încredere care în aceste două ceasuri ar putea să meargă prin tîrg, prin preajma Agiei, să vadă așa, mai de departe, ce se mai întîmplă pe acolo, dacă a răbufnit cumva zăpăceala de astă-noapte. Aristia le arătă că pot avea toată încrederea în vlăjganul sașiu și cu

cap mic, care știe să se descurce în orice împrejurare, căci, zicea el, acest Halepliu nu știe ce e aia ușă închisă.

Soarele se înălțase de o suliță, era cam în dreptul turlelor bisericii Sărindarului, al căror înveliș de tablă albă scînteia deasupra copacilor grei de verdeață din grădina Cișmigiului. Duminica de 6 iunie se vestea călduroasă, cu un cer sticlos. Dincă nu vru să mai aștepte, spunînd că va dormi la nevoie un ceas, două la Crînguri, înainte de Călugăreni, unde avea un proprietar prieten.

Vătaful curții Goleștilor adusese șase căluți, patru vineți și doi murgi, cu trup gros și foarte lung, cu picioare scurte și urîți foc. Erau păroși și berbecari, cu capul osos, adică și fruntea cu spinare, ca un nas coroiat.

Dincă își înfipse mîna în coama scurtă și groasă a vînătului său.

— Păi bine, fîrtate, cu calul ăsta de cotigă vrei dumneata să ajung eu pînă în prînz la Giurgiu ? N-ai găsit alți cai mai acătării în grajdurile alea ale voastre ? Și cîți naiba aveți dacă ai adus patru la fel ?

— Domnule ofițer, cu Viscol ăsta nu numai că sînteți pînă la prînz la Giurgiu, dar dacă vreți, sînteți pînă-n seară și înapoi, în București. E drept că la galop nu-i mare lucru dă el, dar în trap țăcănit calcă la nevoie și cinci poște pă zi, ba chiar șapte, fără să hodinească decît noaptea. Sînt un soi dă cai dă tabun, că nu știu ce e grajdul, cumpărat dă boieru bătrîn dă la un ofițer dă cazaci acum douăzeci dă ani. A cumpărat o pereche. Acum avem dă toți vreo paisprezece. În șase ceasuri, cînd e nevoie, Viscol ăsta e la Golești cu scrisoarea boierilor și în șase ceasuri vine d-acolo Vîrtej cu răspunsul, fie vremea cît dă rea. N-aveți nici acum nici o grijă. Nici cu Vîrtej, nici cu Vînăta, nici cu Vîntuleț ori cu Văpaie, ca să nu vorbesc dăcît dă ăi vineți, care sînt și mai vînjoși dăcît murgii, nu rămîneți pă jos.

Dincă se minună, nu mai zise nimic și, încălecînd, o luă de-a dreptul prin zăvoaiele Dîmboviței, căci nu voia să treacă pe podul de la Grozăvești.

Peste vreo două ceasuri, ceilalți fură treziți de Halepliu, care venise speriat să-i anunțe că la Agie se știe de plecarea lui Bălcescu la Telega și îi sfătui să ocolească drumul cel mare, deoarece a și plecat o ceată de dorobanți cu poruncă să-i

prindă și să-i aducă înapoi. Omul era înalt, speriat și năduşit tot, căci venise în goană.

Cei cinci încălecară în grabă și o luară și ei prin zăvoaiele Dîmboviței. Lui Bălcescu îi fu adus Vîntuleț, după cîte a înțeles el de la vătaf.

Deși era un bun călăreț, ar fi fost greu să plece la un drum lung cu pantalonii lui prinși cu bentiță pe subt ghetele subțiri. Vătaful lui Golescu se gîndise la toate și adusese și pantaloni de călărie, de nu or fi fost cumva de vînătoare, din dulapurile lui stăpîne-său, pentru toată lumea. O pereche de coburi de pînză groasă atîrnau de o parte și de alta a șeii, încărcați cu schimburi pentru primeneală și cîte ceva de-ale mîncării... I se dădu fiecăruia și cîte două pistoale înfipte lîngă coburi. Arăpilă călărea pe Văpaia, mai mult sură decît vînătă, căci era bătrînă, și părea astfel și mai întunecat la față.

*

Nu un pîlc de dorobanți pornise spre Cîmpina, așa cum spusese Halepliu, ci însuși colonelul Banov, comandantul Dejurstfei, cu trei ofițeri și peste treizeci de călăreți, apucase pe drumul Ploieștilor, stîrnind nori de praf.

Vestea că Bălcescu a pornit spre Telega îi fusese adusă la cunoștință lui Bibescu în același timp cu întîmplările de azi-noapte. Se ținuse un fel de sfat în palatul de subt Mitropolie și toți fură, fără discuție, de părere că acolo unde e Bălcescu se pregătește lovitura hotărîtoare, că e negreșit nevoie ca el să fie prins, împreună cu Telegescu, înainte de a ajunge la Telega și că prezența șefului de stat-major al domnitorului e neapărat necesară acolo, la fața locului. Se luă și un ofis cu semnătura lui vodă și sigiliul statului prin care se arăta că ocîrmuirea se lasă de procesul început cu vreo zece ani înainte cu Telega și cele trei sate din jurul ei pentru moșia cea mare și dealurile împădurite care mergeau pînă spre Comarnic. Se recunoștea fără înconjur dreptatea obștei și se vestea că în scurtă vreme aceasta va fi pusă în stăpînirea averii. O poruncă anume era trimisă tuturor satelor să prindă și să dea pe mîna dorobanților, sau oștirii, pe „fostul parucic“ Telegescu și pe un tovarăș al lui, care au fost amîndoi pe vremuri osîndiți și ținuți în temniță.

Colonelul Banov şi unul dintre ofiţerii care-l întovărăşeau călătoreau într-o caleaşcă cu cai de poştă, ca să-i poată schimba des, de aceea ţineau numai drumul cel mare. Plutonul de cavalerie era împărţit în două, cîţiva călăreţi cu un ofiţer mergeau înainte, iar ceilalţi cu celălalt ofiţer, la vreo sută de paşi în urmă. Păreau mai mult o escortă pompoasă, încît lui Bălcescu şi Telegescu, care luaseră cu ocol o potecă din marele codru al Vlăsiei, nu le fu greu să afle de la săteni, dincolo de Snagov, şi după ce trecuseră şi ei Ialomiţa prin vad, că un ofiţer mare cu mulţi călăreţi au trecut spre Ploieşti. Odihniră caii puţin înainte de Potigrafu, apoi ocoliră capitala prahoveană şi se îndreptară spre Filipeştii-de-Tîrg. De Arăpilă, Marin Serghiescu şi Ştefan Turnavitu se despărţiseră încă înainte de Săftica, aceştia luînd-o spre Butimanu.

Ajunseră în vederea castelului în miezul zilei călduroase. Se limpeziseră în zare, spre miazănoapte, dincolo de dealurile molcome, umbrele albăstrii, încă joase, ale Bucegilor, cu întorsătura Caraimanului văzută de aci, în faţa Gîrbovei.

Unde-ar fi trebuit să fie un om

Au fost cîteva zile de zbucium şi de ocoluri zadarnice. Orice încercare de a se apropia de Telega se dovedi legată de primejdii. Cu greu izbutiră să-l vadă pe locotenentul Cristophi în apropierea Cîmpinei, pentru o jumătate de ceas, într-un hăţiş de pădure. Un om de încredere al Elenei Filipescu izbutise să ajungă pînă la el cu o scrisoare a lui Bălcescu, că era luni a doua zi de Rusalii şi oamenii nu prea erau pe la casele lor. Era un bărbat voinic, care începuse să se îngraşe timpuriu, iar creştetul capului îl avea cu totul pleşuv. Se vedea cît de colo că prezenţa lui Banov la Telega băgase groaza în el. Bălcescu, care-l cunoscuse doar puţin, de la unele serate ale „Frăţiei“, unde fusese adus de Tell, cel care-l iniţiase, fu uimit de şovăirea lui. Căuta totuşi să se ţie liniştit, ca să nu-l sperie şi mai rău pe cel din faţa lui printr-o stăruinţă pripită, care ar fi sugerat impresia de aventură. Doar glasul lui, ce venea de obicei din piept şi era foarte înrîurit

de gîndirea lui lăuntrică, era acum alterat, căci tocmai voința lui Bălcescu de a fi calm și liniștit îi dădea un soi de răgușeală, dramatică, puțin crispată.

— Frate, ceea ce ai a face e limpede și foarte ușor de adus la îndeplinire.

Cristophi își pipăia în neștire mustața neagră, tușinată, ca și cînd ar fi vrut să se reazeme de ea. Se vedea că nici nu poate gîndi legat ceea ce i se spunea.

— Și ce poci să fac ?

Bălcescu îl privi de jos în sus și puțin oblic, apoi spuse așezat :

— Mîine în zorii zilei, cu roata dumitale, ai să-l arestezi pe Banov și să dezarmezi mîna de călăreți pe care i-a adus cu el.

Omul încremeni, păru că nu pricepe. O sudoare rece îi înmuie tîmplele.

— Să-l arestez pe șeful de stat-major al oștirii ?

— Dacă ai avut norocul să-ți vie singur în mînă ? Înțelegi ? Asta va fi hotărîtor pentru revoluție... Bălcescu răsuflă acum greu și își căuta cu grijă cuvintele.

Telegescu, care nu putea sta locului și tot făcea să-i trosnească subt picioare ramurile putrede ale frunzarului mort, veni spre Cristophi aproape urlînd, dar cu o voce atît de mohorîtă, încît deși ea avea tăria ridicată a unui urlet, abia s-ar fi auzit de la cîțiva pași :

— Ai jurat... Ai jurat, înțelegi ? Ai o roată de soldați și poți deci să-l arestuiești.

Invocarea jurămîntului îl făcu pe Cristophi să pălească și-i dădu dintr-o dată un soi de cearcăne în jurul ochilor rotunzi, dar mari. Veni spre Telegescu alb ca varul și îi vorbi cu un glas parcă îngenuncheat, rugător :

— Dumneavoastră nu cunoașteți starea de lucruri de aci. Ascultați-mă... Eu nu am o roată, așa cum credeți, de două sute cincizeci de soldați... Nu am decît o comandă de vreo sută treizeci de oameni...

— Dar nici el nu are decît treizeci de călăreți, pe care poți să-i surprinzi, căuta să-l convingă Bălcescu, care, printr-o voință crîncenă, izbutea totuși să-și stăpînească respirația, și a cărui privire avea lucirî de oțel. Cu toată chica lui de poet, avea în fața lui prelungă, negricioasă, slabă, cu pomeții ieșiți în chenarul bărbiei negre, ceva neomenesc, de ascet necruțător.

— Păi vedeți că tocmai asta e, se scîncea Cristophi. Nu sînt numai acești treizeci de călăreți... mai e și comanda praporcicului Racod, trimis, chipurile, tot pentru paza arestaților... Are și el vreo optzeci oștire... Se zbătea, simțind că îi piere pămîntul de subt picioare.

Telegescu, care clocotea, izbucni iar :

— Atunci, omule, ce mai aștepți ?... Ori, cum văz, ai mai bine de două sute de oameni, nu ?

— Ei, vedeți, tocmai aici e aici ; contrar legilor militare, praporcicul Racod nu e subordonat parucicului Cristophi. Vilara mă știe omul lui Tell și tocmai de aceea mi-a trimis pe cap pe serdarul Lețu, vornicul închisorilor, care toată ziua mănîncă și bea, îndemnîndu-mă și pe mine la băutură, ca să-mi pierz capul și să scap vreo vorbă despre prietenii mei... Nu mai poci aduna oamenii nici pentru ecsersiz măcar, afară din tîrg...

Locotenentul nu mai știa ce să spuie și se zbătea, așa mare cum era, întorcîndu-se rugător cînd către unul, cînd către altul.

Mai mult însă nu putură scoate de la el. Seara se întoarseră la coliba din pădure de lîngă Filipeștii-de-Tîrg, unde dormeau și unde Elena Filipescu le trimitea de-ale mîncării și scrisori cu vești despre cele ce se aude prin județ. Amîndoi fierbeau de mînie că nu pot să-l miște pe Cristophi. Fiecare simțea gîndurile celuilalt. Trebuie ca acest laș să plătească neapărat cu viața. Dar curajul să spuie cu glas tare osînda nu-l avea nici unul dintre ei.

Lungit, cu fața în sus, pe așternutul de paie, Bălcescu se gîndi că trebuie să înceapă să miște satele dintre Breaza și Ploiești. Se învăluiră în pături și încercară să adoarmă, dar fiecare simțea, după răsuflarea celuilalt, că nici vecinul nu poate ațipi. Caii schimbați erau duși în grajd la căsoaia din pădure a Filipeștilor, ca să nu fie descoperiți, din pricina nechezatului lor, cei ascunși în pădure. Pînă la urmă cei doi ațipiră totuși în mireasma tare a ierburilor.

*

Fură treziți după răsăritul soarelui de către flăcăul cu cămașa scurtă, peste ițarii strînși pe pulpe, care aducea pe Dincă, îndreptat spre ei de la palat de către Elena Filipescu. Omul ei aducea și obicinuita scrisoare, cum și o traistă cu

de-ale mîncării. Ziua de marți se vestea cu un potop de lumină.

Bălcescu se frecă la ochi, căci nu-i venea să creadă că omul plin de praf din fața lui era chiar Dincă, de altfel mereu în uniforma lui de ofițer.

— Omule, te credeam la Izlaz... Ce e cu dumneata ?...

Le povesti că a fost trimis de Tell, care știa că locotenentul Cristophi nu se mișcă fără un cuvînt din partea lui... Că așa le-a fost înțelegerea dintre ei. Scoase din căptușeala chipiului o țigaretă, după felul cel nou, adus de ruși, adică pe trei sferturi carton alb. Înăuntru era un bilețel răsucit: „Locotenent Cristophi, scoală, dacă îți iubești țara. Este vremea..." Le mai aducea și alte vești, destul de neplăcute, de la Tell. Plecase de la Giurgiu spre Izlaz, fără să ia nici un om din batalionul lui. Nu avea încredere în căpitanii comandanți de roate, fiind convins că printre ei se găseau chiar spioni. Se încredea numai în sublocotenentul Serurie, pe care avea să-l întîlnească la Turnu-Măgurele, și în frații Racottă, care aveau o comandă de călăreți la Zimnicea. Se bizuia însă mai ales pe compania lui Pleșoianu, care ținea de altfel de Regimentul I de la Craiova. Îl știa om hotărît și ascultat orbește de oamenii săi.

Bălcescu ceru să li se aducă numaidecît caii și trimiseră pe flăcăul acesta inimos, pe care Elena Filipescu li-l dăduse ca om de încredere și legătură, să meargă pe furiș la Cristophi și să-i spuie să vie din nou în crîngul de pe drumul Cîmpinei, unde a mai fost ieri, căci are vești numai pentru el.

Se întîlniră către prînz. Cristophi, care nu dormise toată noaptea, scăzuse mult la făptură. Venise, deși chinuit de presimțiri rele. Se uită neîncrezător la țigara întinsă, apoi, la îndemnul lui Bălcescu, scoase biletul dinăuntru, îl citi și încremeni, ca lovit de dambla, cu ochii în lacrimi.

— Nu poci... Nu poci să fac nimic...

— Este vremea, frate, uite ce-ți scrie maiorul dumitale ! strigă la el Telegescu. Este vremea, și nu uita că te-ai juruit.

Cristophi tăcu îndelung. Vădit, parcă nu mai știa ce să spuie, dar pe fața lui rotundă, acum suptă și gălbejită, se puteau vedea ca niște umbre ale unor imagini, ele însele nevăzute, întrebările, regretele, deznădejdea de a se fi lăsat tîrît într-o asemenea aventură. Șovăise mult dacă să mai vie și azi, și pînă la urmă, convins că dreptatea și logica sînt de partea

lui, nădăjduind că ei în sfîrșit au înțeles, lăsase vorbă la căn-ţălaria comandei că se duce să vadă o fîneaţă, pe care urma s-o tocmească pentru cei șase cai ai companiei și pornise totuși spre crîngul acesta de lîngă drumul Cîmpinei. Era subt poala unui codru de stejar un șleau de soiuri mărginașe și cam pipernicite, mesteacăni, aluni, arini, arțari, un plop și destulă răchită, mai mult ramuri și tufăriș încîlcit decît trunchiuri puternice, dar care alcătuiau în jurul lor, la un pas, un ascunziș întortocheat în care li s-ar fi pierdut ușor urma. O clipă, Cristophi se gîndi să sară printre lăstari, căci înțelegea, privindu-i pe cei doi, că un laț se strînge tot mai mult în jurul lui și va fi tot mai greu de desfăcut dacă întîrzie. Voia, totuși, cu un soi de încăpățînare, să se explice. I se părea că nu se poate ca pînă la urmă ei să nu înțeleagă. Dar nu mai știa cum să înceapă și tăcea îndelung privind înfipt un mușuroi de cîrtiță, înaintea botului ascuțit al cizmei. Bălcescu aștepta, iar Telegescu, a cărui mustață mică se strîmba pentru că își mușca buzele, îl privi în ochi și puse mîna încet, cu un suflu apăsat, pe plăselele întoarse ale pistolului de subt jiletca rotundă. Crezu că omul încovoiat sufletește din fața lui nu-l vede și aștepta mereu, gata să tragă, încuviințarea din ochi a lui Bălcescu. Acesta, cu privirea lui de ascet, oblică, îl scruta mereu pe acel tovarăș sleit, în care ei puseseră atîtea nădejdi. Neliniștit el însuși de această îndelungată tăcere, Cristophi ridică bănuitor o privire buimacă și văzu mîna lui Telegescu pe pistol. Înainte ca acesta să-l scoată de la brîu, el își trase sabia și, lăsîndu-se în genunchi, i-o întinse cu garda înainte, lui Bălcescu.

— Nu cu pistolul... străpungeți-mă cu asta, dacă socotiți că eu am jurat ceea ce îmi cereți și că mi-am călcat jurămîntul... dar eu nu văz cum aș putea ca să fac cea mai mică mișcare cu oamenii mei fără să fiu ghicit de cei care mă urmăresc bănuitori... Nu vă închipuiți cu cîtă greutate am venit aici... Din ochii lui mari, dar rotunzi, curgeau, alunecînd pe lîngă nas spre mustața tușinată, șiroaie de lacrimi.

Bălcescu îl asculta îngîndurat, parcă absent. Telegescu, înțelegînd din privirea prietenului său că în clipa trecută un fulger s-a stins, lăsă mîna de pe pistol și păru că se interesează mai mult de o codobatură, care se lăsase pe o ramură de arin, fără ca, în neastîmpărul ei, să știe lîngă ce întîmplare de viață

și de moarte s-a oprit. Soarele era sus și un miros de fîn copt se înteţea o dată cu nămiaza.

Cristophi îşi zise în gînd că stihia morţii a trecut alături şi, ca să răsplătească clipa lor de şovăire datorită căreia mai era în viaţă, convins că se poate apropia iarăşi de inima lor, începu din nou, de acolo de unde îl întrerupsese săgeata mută a spaimei, să-şi arate gîndul. Lacrimile îi curgeau acum slobode pe chipul rotund, care era încă palid.

— Încercaţi în altă parte, unde va fi mai uşor, şi apoi mă voi ridica şi eu cu oamenii mei.

— Dar ce se aude cu ciocănaşii ? îl întrebă încet şi îndepărtat Bălcescu. Văz că nu ne vorbeşti de loc de ei ! De ce nu te bizui pe oamenii care trudesc din greu şi cărora pentru munca lor li se dă abia cu ce s-o ducă de azi pe mîine ? Le-ai vorbit vreodată ? Ai încercat să te apropii de ei ? Vocea lui Bălcescu devenise treptat tăioasă, fără pic de prietenie.

Cristophi răspunse încurcat, încheindu-şi gulerul mundirului, pe care mai înainte şi-l desfăcuse, ca să nu se înăbuşe :

— Sînt puţini la număr — două-trei sute de oameni — şi pe deasupra nu au nici un fel de arme.

— Începe dumneata şi îşi găsesc ei singuri armele de care au trebuinţă... Bălcescu vorbea cu un soi de ciudă amestecată cu silă... Nu poţi să ni-i trimiţi pe vreo cîţiva mai dezgheţaţi dintre ei, să stăm noi cu ei de vorbă ?

Telegescu ţîşni mînios, el care tăcuse cum nu prea tăcuse de multe ori în viaţa lui :

— Măcar asta să faci... Trimite-ne aci mîine doi-trei dintre ciocănaşi... Trimite-mi pe Floroiu şi pe Vasile al lui Uscă.

Dar Cristophi nu mai răspunse acum, căci privirea lui era întoarsă spre muchia de sus a văii. Se uita lung, încremenit, şi cei doi se întoarseră după căutătura lui.

Pe dîmbul dintre culmi, lîngă o cocioabă albă din marginea Brăneştilor, un pîlc de călăreţi cerceta valea.

Săriră toţi trei în lături, ascunzîndu-se după copaci.

— Ne-au înconjurat... V-am spus că vă caută în tot plaiul... Ce ne facem acum ?

Ochii rotunzi, mustaţa tuşinată a lui Cristophi erau în tot o întrebare speriată.

Cei doi cercetară dealul îndelung.

Soarele le venea în ochi şi, cum erau departe, nu puteau desluşi dacă sînt dorobanţi sau soldaţi din cavalerie.

În căldura amiezii aerul fierbea între colinele cu codri de stejar ca un vin alb și limpede. Cerul era înalt, albastru, și cîțiva norișori încremeniseră în slavă, ca niște fulgi albi.

Scînteiau la șase-șapte sute de pași în vale șuvoaiele și prundișul Prahovei, rupturile stîncilor cu straturi oblice, așezate aliniat ca de mînă omenească.

Înainte de a se despărți, Telegescu îi ceru din nou lui Cristophi să-i trimită măcar pe cei doi ciocănași, cunoscuți ai lui.

— Trimite-mi-i negreșit... Și mai bine azi, nu mîine... Azi, marți, pe înserate... Cunosc drumurile ca și ei...

— Cînd vor scăpa din salină.

— Li se dă drumul totdeauna înainte de asfințit.

Munca în salină era grea și nesănătoasă, iar ciocănașii, muncitori cu ziua la tăiatul și transportatul sării, izbutiseră să impuie contraccilor să le dea drumul mai devreme, mai ales că nu toți locuiau în Telega, mulți fiind din satele vecine.

Cristophi încălecă, se aplecă pe gîtul roibului său greoi ca să le spuie ceva, dar se mulțumi să dea din cap de două ori și să salute. Telegescu și Bălcescu se înfundară într-o viroagă umedă, aproape noroioasă, umbrită de răchite peste care se înălțau, acoperitor, frunzișuri fremătătoare de plopi și mesteacăn, amestecați. Merseră așa cîtva timp într-o umbră umedă și vîscoasă care mirosea a ciuperci și a melci.

După un dîmb le apărură în față trei puțuri negre, din care oamenii scoteau cu gălețile un lichid gros, negricios, cu reflexe albăstrii, care jur împrejur făcea mocirle ca puțurile cu apă. Oamenii, în zdrențe greu de deslușit, care fuseseră și ele cîndva cămașă albă și ițari, răsuceau o funie pe un mosor gros de un cot, un fel de scripete care scotea o găleată neagră, plină, în timp ce se lăsa la fund alta goală. La unul din aceste puțuri, mai puțin adînc, cu malurile întărite cu bîrne lungi, un om călare pe un băț legat cu o frînghie se apleca și scotea găleată după găleată, pe care o trecea unuia mai bătrîn, ca să o golească în butoiul din carul alăturat. Fețele lor, cătrănite de păcură ca și zdrențele, nu mai erau fețe omenești. Telegescu întrebă de departe prin semne dacă pot să se apropie. Un bătrîn în straie mai puțin murdare, care ținea un fel de socoteală a butoaielor, își pipăi după învoiala știută mustața groasă și căruntă, semn că era ceva îndoielnic pe acolo. Înțeleseră că nu trebuie să se apropie. Bătrînul nu-l cunoștea

destul de bine pe negustorul cu un șerpar lat, burduhănos, și cu fața neagră lucioasă, stăpînul butoaielor și poate și al celor zece-douăsprezece care cu butoaie, care așteptau să le vie rîndul, ca la moară. Lui Bălcescu îi plăcea în mod ciudat mirosul de păcură și era încă un motiv pentru el să se abată printre oamenii aceștia care se arătaseră atît de iscusiți prieteni, căci prin ei supravegheau drumul cel mare care trecea la vreo sută de pași mai jos. Păcura avea multă căutare la oraș, mai ales la București, folosită la unsul osiilor și la făcutul masalalelor. S-ar fi putut ca negustorul s-o care și la Ploiești, unde un vienez deschisese un atelier cam rudimentar pentru rafinarea petrolului. În casele boierești se foloseau acum tot mai mult lămpile cu gaz.

Se ascunseră cuminți după dîmb, și bătrînul veni spre ei, cam furișîndu-se. Le spuse că nu e chip de trecut drumul cel mare spre Filipeștii-de-Tîrg, căci cutreiera locul soldați călări și dorobanți. Au trecut de două ori și pe acolo și le-au spus că dacă vine la ei unu Telegescu, ăl de a fost parucic, cu un tovarăș, să puie mîna pe ei, să-i lege și să-i dea oamenilor stăpînirii. Le mai spuse că omul de la Filipești, cel care venise cu de-ale mîncării și primeneli, nu-i mai aștepta la locul știut... ci ei să meargă în pădure pînă la o căsoaie părăsită, dar să nu intre în căsoaie, ci să mai meargă o sută de pași, că vor da de un gorun mare, răsturnat de trăsnet. Acolo îl vor găsi pe el... pe omul de la Filipești.

În apropiere de locul arătat, după o colibă de lemn părăsită, îi aștepta într-adevăr omul Filipeștilor. Le aducea scrisori și merinde, dar îi și vestea că un căpitan și zece călăreți se așezaseră de pază în tîrg, după ce cercetaseră palatul și toate acareturile. În scrisoare, Elena Filipescu, speriată, îi sfătuia să nu stea mult în coliba din pădure și le dădea o altă adresă, dincolo de Cîmpina, spre Breaza, ca să fie mai aproape de graniță. Era adresa unui vameș, om de toată încrederea, al lor, al Filipeștilor, care nu numai că îi putea trece dincolo, dar le putea da și pașapoarte pe nume străine. Îi găsise și acest nume : Vasile Olduck. Îi cerea mii de „scuze“ că nu poate să-l ajute mai mult și-i arăta că suferă și ea cînd îi vede urmăriți ca niște fugari, dormind prin bordeie și ascunzișuri.

Privirea lui Bălcescu se înseninâ cînd văzu un paner mare cu niște căpșuni cît perele.

— Ideea cu pașapoartele nu e prea atreiantă, dar căpșunele astea sînt strașnice... și începu să aleagă dintre ele.

Omul lămuri, învîrtind pălăriuța neagră în mînă, cam încurcat :

— Dar vedeți că astea le duc la boierul Cantacuzino. I le-a trimis măria-sa.

Cărnoase, brobonate ca gutuile, de un roșu răcoritor și umed, cu umbre verzi, fructele erau o ispită de neînvins.

— Fugi de-aici, Dumitre... Astea sînt pentru noi... Da' a zis cucoana așa, că să ai tu ce spune dorobanților care ne caută... Cine să îndrăznească să se atingă de căpșunile Cantacuzineștilor... ?

Începură să le guste lacomi, așa, pe nemîncate. Nu merseră însă la Breaza. Hotărîră să rămîie aici în pădure peste apa Doftanei, chiar în coliba asta părăsită, e drept, mai prăpădită încă de te uitai la ea, dar tocmai de aceea mai nimerită pentru mas noaptea.

*

Potriviseră așa lucrurile ca oamenii de la puțurile de păcură să doarmă cam în jurul colibei părăsite și să le dea de veste dacă simt ceva. Nu era nevoie să stea nimeni de pază, dar tot era mai bine ca ei să se afle între prieteni. De altfel, hotărîră să doarmă și ei afară. Își făcuseră așternutul între două clăi de fîn proaspăt cosit, care abia fusese strîns în ajun.

Noaptea asta de iunie era caldă ca în miezul verii. Bălcescu își aștepta tovarășul, dus să stea de vorbă cu cei doi cunoscuți ciocănași ai lui, și care încă întîrzia, deși se apropia miezul nopții. Mirosul de fîn copt și de fragi îl amețea plăcut altădată, dar acum nu se putea bucura de nimic. Luceafărul de seară ardea ca un nod de flacără albă între stelele palide ca niște ținte alămii, la o suliță deasupra dealului negru, a cărui coamă molatică, venită din înălțimile îndepărtate ale Comarnicului, se topea tărăgănat în jos spre Ploiești.

Îl copleșea sentimentul unei prăbușiri, ivirea unui neant în locul a ceea ce trebuia să fie și nu a fost. Gîndea atît de frămîntat și de nemulțumit, încît din cînd în cînd se trezea vorbind singur. În adîncul lui mijeau umbrele îndoielii și ale deznădejdii. Lașitatea lui Cristophi i se păru dintr-o dată simbolică. Bălcescu nu îndrăznea să privească întîmplarea

drept în față, așa cum o bănuia, căci simțea că totul se răsturna în el însuși ca niște năluciri de binale crezute din greșeală zidiri aievea. Se iscă în el întrebarea de care credea că nu va fi atît de aproape : Dar dacă poporul nu se va ridica ? Dacă două sute de ani de lîncezeală națională vor fi închircit cumva în el acele mădulare care fac ca un popor să fie popor ? De ce oare s-a prăbușit și încercarea lui Tudor ? Își simțea buzele uscate de fierbințeală și din nou vedea în minte chipul mare, greoi și înspăimîntat al lui Cristophi. Acest ofițer ar fi trebuit să facă el fapta dintîi, el din tot neamul românesc, dar nimic n-a răspuns în ființa lui, cum nu răspunde mîinii o orgă cu mașinăria stricată. Ce se rupe în făptura unui om cînd e să fie el cel dintîi, cînd sorții au căzut pe el să înceapă fapta care nu s-a mai făcut de un veac, două ? Acest Cristophi era un ofițer, un căuzaș afiliat al „Frăției“, un om care știa ce legămînt face, atunci cînd îl făcuse... și iată-l că acum pus în fața clipei, nu mai e căuzaș, nu mai e revoluționar, și i se pare cu neputință să ție un jurămînt ca acela pe care l-a făcut. Fulgerarea scurtă a începutului de înfăptuire poate fi deopotrivă legată de neant, ca și de cascada nesfîrșită de fapte și răsturnări care înseamnă o epocă nouă, dar e legată numai de cîteva clipe. Ea poate fi ori una, ori alta. Acum se arăta că poate să fie doar o firească continuare a nimicului sterp care a fost, și pe care el, Bălcescu, l-a crezut cu sîmburele în el, neștiut, dar încărcat de rodul viitorului. Nu e. A dat învelișul la o parte și nu e nimic înăuntru.

Îl cuprinde mînia, dar numaidecît îl înmoaie șuvoiul gîndului. Ce a fost în făptura lui Cristophi mai puțin decît în aceea a oamenilor care au stat totuși în fața turcilor la Podul Înalt, la Călugăreni ? Și ei au făcut ceea ce nu se mai făcuse, de către ai lor, mai înainte. Ce se întîmplă cînd omul trăiește o viață întreagă la fel cu el însuși și iată că într-o zi i se spune să fie altfel decît a fost pînă atunci, decît au fost ai lui timp de două sute de ani... ? Ceva de neînchipuit în vremurile acestea care au pierdut chiar și amintirea altor vremuri. Și iar îl mistuie apa tare a îndoielii. Să fie oare sfîrșită făptura neamului românesc și acest neam să nu mai dăinuie decît așa cum mai dăinuie încă ramurile unui copac pornit să se usuce ? Să fie cu adevărat sfîrșitul sfîrșitului ? O revoluție este făcută din isprăvi nesocotite, îndrăznețe, din răbufniri bruște (care arată o îndelungată acumulare a răului), dintr-o fierbere atît

de mare, că omul nu mai judecă ce se poate şi ce nu se poate imediat ! Dar Cristophi a reflectat şi, reflectînd, încremenea la gîndul că trebuie să-l aresteze pe Banov. I se părea un act de neînchipuit. Poate face un popor o revoluţie cînd există fapte care i se par, celui pe care au căzut sorţii să fie înfăptuitorul, de neînchipuit ? Privit pe faţa asta, totul e părelnic.

Desigur, trecerea este grea. Au fost cîndva, neîndoios, Rovine, Podul Înalt, Roşcanii, incursiile furioase, bărbăteşti, peste Dunăre, şi au fost Călugărenii, dar după aceasta ce-a mai fost ?... Lîncezeala molcomă în mocirla imperiului turcesc, în care pretendenţii luptă doar între ei pentru scaunul domnesc, însoţiţi fiecare cu o mînă de oameni care-şi încercau norocul o dată cu ei, cu o furie de otrăviţi de pofte şi cu o orbire îndrăzneaţă de oameni care cred primejdiile mai mici decît sînt, căci nu sînt în stare să privească nimic în faţă, iar vitejia lor vine din poltronerie, pe cînd faptele mari se cer făcute la rece. Au mai fost, e drept, haiducii, oameni deznădăjduiţi şi hăituiţi care nu mai aveau altă cale de ales decît ori moartea înceată, de neocolit în robie, fiindcă şi-au mîniat cîndva stăpînul, nefăcîndu-i pe voie, nefiind robi aşternuţi ca toţi robii, ori moartea crîncenă, dintr-o dată, însă după cîţiva ani de libertate şi de un trai oarecum mai omenesc decît pînă atunci. Au fost volintiri care au luptat alături de ruşi. A fost şi un Tudor Vladimirescu, cel părăsit de căpitanii lui. Aşa vedea istoricul în acea clipă ceea ce a fost şi îşi spunea că drept faţă-n faţă cu fapta, la rece, nemijlocit, de două sute cincizeci de ani, un om din neamul lui, atît pe cît îşi putea aminti în aceste clipe năucitoare, nu a stat. Nu numai un Pasvantoglu, dar un singur turc călare băga spaima într-un conac cu şaptezeci de slugi. Un imbrohor venea cu trei gealaţi şi pleca în traistă cu capul domnitorului fără să-l supere nimeni.

Dar oare se ştie ceva cu adevărat ? În miezul istoricului din el mijea în noaptea asta înstelată, în umbra codrului, viermele tuturor îndoielilor cunoaşterii. Oboseala şi înfrîngerea sînt neîndoios o otravă care, ca un haşiş ticălos, amorţeşte făptura vie. Se întreabă cutremurat : La urma urmelor, oare Rovine, Podul Înalt şi Călugărenii au existat cu adevărat ? Nu sînt cumva o legendă, un mit ca atîtea legende naţionale ? O realitate înfrumuseţată, cum creează istoricii, citiţi şi ascultaţi, pe seama popoarelor care au moştenit tradiţiile culturale ale

antichității ? Un nimic pe care ei în zelul lor revoluționar vor să-l învieze, ca și cum ar fi fost vreodată ?

Îl cuprinse o silă de el însuși, se strîmbă în întuneric de parcă i s-ar fi strepezit dinții și se ridică de pe așternutul de fîn proaspăt. Această gogire în îndoială îi păru lui însuși netrebnică. Nu, el știe că Podul Înalt și Călugărenii au existat, de vreme ce după ce au cucerit Adrianopolul, turcii au pisat în loc, între Carpați și Adriatică, timp de aproape două sute de ani, pînă ce au răzbit spre apus. Cine i-a putut ține în loc două sute de ani ? Românii, ungurii, sîrbii, albanezii și bulgarii le-au fost în cale aici. Nu se putea trece spre apus cîtă vreme erau în coasta lor Corvin, Ștefan cel Mare și Scanderbeg. S-au găsit prea devreme în fața turcilor, asta e. Peste ei au trecut, dar apusenii s-au aflat în fața unor năvălitori sîcîiți timp de două sute de ani în lupte locale, împuținați în puterea lor de luptă, în avîntul dintîi... Sare de pe așternutul de fîn și se plimbă mînios pe el însuși. Ah, pînă unde te poate duce lașitatea în gîndire...

Păcurarul cel bătrîn vine, tîrîndu-se pe brînci, spre el.

— Boierule, nu vă supărați, nu mai vorbiți așa tare, noaptea se aude pînă departe... Io zic că e vremea să dormiți și dumneavoastră.

— Nu poci, bade, că mi-e greu... greu de tot...

— Auz că boierii ascultă privighetorile... mi-a spus feciorul-miu de la palatul lui Cantacuzin... Noi nu le prea ascultăm, că seara sîntem tare trudiți și cădem ca bolovanii, în greul somnului.

Bălcescu întrebă uimit și oarecum curios :

— Cîntă acum vreo privighetoare ?

— Păi au cîntat și socot că o să mai cînte. Mai au și ele cîteva zile... Le-ați speriat dumneavoastră adineauri, cînd ați început să strigați... Sînt mai multe, care își răspund... Ia auziți-le...

Se auzi într-adevăr o întrebare șuierată, repetată, uimită. Urmă o scurtă tăcere și din nou întrebarea precisă, limpede, aurie forfecă întunecimea nopții. Apoi începu o cascadă de întrebări și răspunsuri cînd gingașe și mînioase, cînd nebunatice, zvăpăiate. Bălcescu se lăsă furat cîteva clipe, dar deodată se auziră în noaptea răcoroasă, în care apropierea rece a munților se făcea simțită, unele țipete scurte, răgușite, parcă aproape

omeneşti. Necunoscute păsări de noapte se chemau între ele, şi privighetoarea tăcu înfricoşată.

Din prea numeroase motive Bălcescu nu iubea oratoria şi nici nu-i iubea pe oratori. Dar gîndirea lui era dialectică, iar fraza era vorbită, în aşa măsură, că răsunătoarele lui articole porneau ca nişte monoloage interioare, dictate penei care le aşternea pe hîrtie. Clocoteau de mînie şi de patimă şi pînă nu le scria, nu se putea domoli. Dar acum nu putea să scrie şi, ca să se domolească, se aşează iar pe aşternutul de fîn, cu mîinile subt cap, ştiind că nemişcarea îl ajută. Nu-l ajută de tot, oricum însă firul gîndului deveni mai curgător.

...Dacă Podul Înalt şi Călugărenii au existat, şi e sigur că au existat, atunci tot ce-a urmat de două veacuri încoace nu e decît amorţire, din pricina vitregiei vremurilor. E un somn care nu e numaidecît al morţii. Ce a fost trebuie să mai fie. În sarcofagele egiptene s-au găsit boabe de grîu care au rodit după o aşteptare de trei mii de ani. Gînduri de felul acesta s-au iscat în cugetul lui domolit unele dintr-altele încă multă vreme.

A încercat din nou, mai tîrziu, să aţipească, dar în zadar, căci acum îl nelinişteşte întîrzierea lui Telegescu. Simte în el un gol care fierbe uscat şi nu-l lasă să aţipească. E departe de el toropeala binefăcătoare a împăcării cu nefiinţa... Dintr-un colţ al gîndirii lui se ridică, asemenea unei stele din umbra orizontului, un chip... Tudor Vladimirescu... Nu-şi mai pune întrebări... Nu mai răspunde... Pînă la urmă firberea din el se face treptat mai molcomă.

Telegescu a venit mult după miezul nopţii. E uimit cînd îl găseşte pe Bălcescu aşteptîndu-l.

— Nu dormeai, frate ?

— Te-am cam aşteptat...

— Bine ai făcut... ca să mai auzi şi lucruri bune după cele ce ai aflat de la scîrba de Cristophi. Mama lui de ticălos... Ah, frate, să vezi ce oameni minunaţi sînt ciocănaşii mei... La început le-am vorbit eu, de unul singur, vreun ceas şi mai bine. Nici Floroiu, nici al lui Uscă n-au spus nimic. Eu vorbeam, şi ei nu răspundeau o iotă. Telegescu rămăsese în genunchi pe aşternutul de fîn, ca să-i vadă mai bine în lumina lunii faţa lui Bălcescu. Vorbeam, frate, într-una, pentru că de la o vreme îmi era frică să tac... căci nu le prea vedeam faţa şi-mi era teamă să nu mă trăsnească aşa cu vreun „nu“ îndesat. Pînă la

urmă am tăcut, ce era să fac ?... Atunci al lui Uscă a spus : ...„Apăi, domnule, io zic să facem uite așa... Să mergem mîne seară, după ce ieșim dîn ocnă, noi și cîți or merge dintre ciocănași, spre Breaza... că la Telega e multă oștire și e mai greu... Miercuri seară ne împărțim și mergem dîn casă în casă... Sporovăim toată noaptea cu oamenii... Joi dimineață ne adunăm și pornim la vale, așa încet, cu gloata..." „Păi bine, bre, joi dimineață nu mergem în ocnă la lucru ?..." a întrebat Floroiu. „Dă-o așa și pă dincolo dă ocnă... dacă încep să să ridice satele, s-a isprăvit cu ocna...", a răspuns al lui Uscă. „Așa măturăm plaiul dă la munte spre vale pînă la Ploiești... că în drum luăm și pă puțarii dă la păcură..." „Măi Uscă, dacă ne ies în cale ăia cu puștile ?..." „Ei și... ? N-avem și noi ciocane și tîrnăcoape ?... Dacă om fi două mii, ei omoară două sute trăgînd o dată și pă urmă pînă își umplu ei iar pușcoaiele alea ale lor, îi zobim dă-i facem piftie în sînge."

Bălcescu nu putu să asculte mai mult, căci i se umplură ochii de lacrimi.

— Frate Telegescule, poci să-l văz și eu pe al lui Uscă ăsta ? În degetul lui mic e mai multă minte decît în căpățînele noastre...

— Nu poți a-l vedea acum, că nu putem merge la el acasă în noaptea asta, iar mîine dimineață va intra în ocnă... Îl vom vedea mîine noapte...

Bălcescu ardea de nerăbdare, și nici Telegescu nu prea avea chef să doarmă.

— Asta e, frate... Dacă izbutim să adunăm două mii de oameni la un loc, dar ziua, ca să se vază unii pe alții, apoi nu are Bibescu atîta oaste ca să-i poată împrăștia... Uscă ăla al dumitale scoate din viața lui înțelepciunea, cum își trage stejarul puterea din pămînt.

— Nu-i așa, frate ? Dar vezi că noi am căzut, în aste două zile, peste Cristophi, nu peste Uscă... Da' să știi că eu tot îl spintec pe rîncaciul ăsta... Uite, bag șișul în el de la burtă pînă în gît.

Dar aprobarea pe care o aștepta de la Bălcescu nu prea veni, căci acesta ținea mîinile subt cap și întîrzie răspunsul. Își arătă gîndul după un răstimp, ocolit :

— Omule, aș vrea să știi un lucru... M-am gîndit mult astă-seară la Cristophi ăsta... M-am întrebat eu pe mine însumi, cum întreabă un judecător pe împricinat... Îți mărturi-

sesc că nu mai mi se pare atît de vinovat... Cine are oare dreptul, să spună, fără șovăire, că în locul lui ar fi făcut altfel ? În ceea ce mă privește, mi se pare că la o asemenea întrebare nimeni nu poate răspunde în mod cinstit „da“... A... *dacă*... Însă între ceea ce e și între *dacă* e aceeași depărtare ca între viața asta și viața de apoi... Mă înțelegi ?

Telegescu rămase într-adevăr întîia oară dator cu răspunsul... Adică spuse, cuprins de îndoială, numai :

— Deh !

— Ceea ce poți să știi în privința asta e doar ce trebuie să fie faptul moral, care este în stăpînirea omului ca ființă gînditoare, dar nu înfăptuirea fizică, fiindcă aceasta poate fi, e drept, dar e numai o singură dată și deci nu se poate închipui dinainte... Ea este în clipa în care trebuie să fie, ori nu este. Altceva nu e, și asta-i tot... Poate că ghicești ceea ce vreau să spui. Știi, amîndoi am fost într-o legătură și am stat la temniță pentru ea... Dar aci fraza se poticni. Dintr-o dată amintirea unor lașități de atunci îi înnegri cugetul. Numai după un timp legă iar gîndul... Dar atunci am fost surprinși înainte de faptă... Ce-am fi făcut dacă nu era așa ? Știu eu ?... Deseori, îți mărturisesc, am căutat să mă închipui în locul căpitanului de gardă — care era și scriitor — Alexandru Bestujev [1], în clipa în care, pătruns de răspunderea luată, s-a decis să pornească spre Piața Senatului, unde la miezul nopții se întîlnea cu ceilalți decabriști [2]... El a făcut ceea ce trebuia să facă, dar nimeni nu poate spune cinstit că ar fi avut și el tăria lui. Oamenii își închipuie prea ușor că și ei puteau să facă ceea ce au făcut alții... Eu zic : nu putem a spune ce am fi făcut noi în locul lui... sau cine dintre noi ar fi făcut cu același curaj ceea ce a făcut el atunci fără șovăire... Tell ? Ai văzut că s-a ferit de propriul lui batalion... Cine deci ?

Telegescu răspunse cu un soi de hotărîre :

— Pleșoianu... Și adăugă după un timp, răsfrînt în cuget : Am fost într-un batalion cu el.

---

[1] *Alexandr Alexandrovici Bestujev* (1797—1837) — scriitor rus, participant activ la răscoala decembriștilor din 14 decembrie 1825. Deportat, a murit în 1837 într-o luptă cu cazacii.

[2] *Decabriști (decembriști)* — revoluționari ruși care s-au ridicat împotriva autocrației țariste în timpul domniei lui Alexandru I.

Pleşoianu comanda pe Dunăre, la Gura Oltului, la Izlaz, roata a cincea din regimentul de la Craiova.

Urmă un răstimp de tăcere apăsată. Bălcescu, îndepărtîndu-se în gînd, îşi aminti dintr-o dată de acel locotenent uscăţiv, înalt, cu umerii înguşti. Îşi aminti de convorbirea avută cu el la Izlaz în acele trei zile, de la începutul lui april, cînd, întorcîndu-se înfierbîntat de la Paris, coborîse din piroscaf şi străbătuse înfrigurat drumul de la Orşova la Izlaz, căutînd să aibă convorbiri de ultim ceas cu oamenii „Frăţiei". Era amărît că nu-l prinsese şi pe Magheru la Caracal. Înainte de a se urca din nou pe vaporul austriac, mai întîrzie o zi, ca să-l poată vedea pe acest căpitan la Corabia. Îl întrebase hotărît : „Mergi cu noi... ori ba ?" Răspunsul fusese neliniştitor : „Merg, dar aş vrea să ştiu ce face Tell". Erau între sălcii în ostrovul din faţa tîrgului, unde venise şi Popa Şapcă... Îşi aduce aminte că răspunsul l-a supărat şi că l-a întrebat tăios : „Vreau să ştiu dacă mergi cu noi, chiar dacă nu merge Tell...? Nu-mi plac «dar» şi «dacă»..." Omul înalt, uscăţiv, din faţa lui, îi spusese punîndu-i mîna pe braţ, ca şi cînd ar fi făcut din nou jurămînt : „Eu, cu cei două sute de oameni ai mei, merg cu revoluţia, orice s-ar întîmpla... Ce am jurat, am jurat... Dar ar fi mai bine să meargă şi Tell cu noi..."

Telegescu aştepta încă să vadă ce gîndeşte Bălcescu, dar numai după o îndelungată tăcere îi auzi şoapta răspicată :

— Crez că Eliade, Tell şi ceilalţi se pot bizui la Izlaz pe acest Pleşoianu şi roata lui. Dar lucrurile stau aici la Cristophi altfel decît stau acolo... Între Izlaz şi Caracal e o poştă şi jumătate... Iar la Caracal e Magheru, nu e Banov...

Telegescu întrebă cu un fel de fior :

— Şi Magheru ?... Ce face ?... El are şase sute dorobanţi oaste.

— Magheru ? Ce poci să-ţi răspunz ?... Nu mai am curajul să judec oamenii decît în clipa faptei. M-ai întrebat ieri însă ceva şi nu ţi-am răspuns atunci la întrebare. E ceva de taină aici... Azi te cunosc ceva mai bine ca ieri şi crez că îţi poci spune... M-ai întrebat unde pleacă prietenul meu Arăpilă... Iată, îţi răspunz : la Magheru.

Telegescu gîndi atît de viu, încît Bălcescu tăcu un răstimp, ca să nu-i tulbure întoarcerea din el însuşi. Îl auzi repetînd numele lui Magheru, aşteptă şi apoi vorbi mai departe :

— Acum crez că acolo la Izlaz nu vor face greşeala pe care fu s-o facem noi aici... Vor nimeri gîndul temeinic al lui Uscă al dumitale... Care e un gînd mult mai vechi. E al Vladimirescului... Să porneşti cu două mii de oameni dintr-un colţ de ţară şi să mături ca o apă revărsată, crescînd mereu, tot ceea ce ţi-e împotrivă. Cînd devin din nou istoricul care am crezut că sînt, ştiu că e deosebire între revoluţie şi complot. Dacă nu este o grabnică prefacere de la zi la zi de întîmplări, la început simple încăierări, porniri de mînie ale maselor, pînă ce ele devin insurecţie — adică mari muvmenturi — apoi rămîne tot mai bun cazul pornirii dintr-un colţ al ţării... Stenka Razin [1] şi Pugaciov [2] au zguduit Rusia mai mult decît decabriştii, pornind cu gloatele înarmate de pe Don, de pe Volga.

— Dar revoluţia franţuzilor ?

— Acolo au fost întîmplări, cum am zis întîi, iscate unele dintr-altele şi din ce în ce mai insurecţioniste... Ceea ce i-am cerut noi lui Cristophi e altceva...

— Să-l aresteze pe Banov şi pe călăreţii lui.

— Ei bine, asemenea acţiuri hotărîte şi dezlănţuite dintr-o dată, ca din senin, au în ele o cruzime înspăimîntătoare, ceva care trece de puterile omului, ca să zic aşa. Ele cer o încrîncenare asemenea morţii însăşi. Îţi vorbesc ca istoric. Iureşul asaltului e ceva unde lumea merge înflăcărată, năvalnic, simţind fiecare cotul vecinului. Mai sînt, firește, capcanele, or surprinderea santinelelor. Există acolo, cît de cît, o ordine a morţii... Dar într-o încăierare dezlănţuită brusc, de la ochi la ochi, la rece, e ceva supraomenesc de necruţător... Se cere o voinţă fără margini. Astfel de întîmplări ostăşeşti sînt rare în istorie, căci în bătălii iscate în felul acesta nu e vorba de oarecare scandaluri monstre în care se bat oameni, orbiţi de furie, încolţiţi de spaimă, care scot cuţitul sau pistolul fără să-şi dea seama ce fac. Tăcu... Simţi un fior de răcoare şi-şi trase cerga mi-ţoasă pe el.

Nu aţipiră decît în zorii zilei celei noi, de miercuri, care se ridica plină de întrebări.

---

[1] *Stepan Timofeevici Razin* — conducătorul răscoalei ţărăneşti din Rusia din anii 1670—1671.

[2] *Emilian Vasilievici Pugaciov* (1742—1775) — conducătorul răscoalei ţărăneşti din Rusia din anii 1773—1775.

Întoarcere spre o duminică viu însorită

„Ceasornicul vremii nu e potrivit și nu merge cu ceasornicul omului“, gîndea Pavlicioni, lungit pe sofaua din cerdac și sprijinit într-un cot. Era încă îmbrăcat în halatul vișiniu și își rotea privirea în jos, departe peste vie, spre lac.

E o dimineață însorită, proaspătă, vie, e un adevărat început de sărbătoare această duminică din 6 iunie. Apa eleșteului e netedă și răsfrînge ca o oglindă lumina soarelui înălțat de vreo trei sulițe, iar dincolo, pe malul celălalt, moara Fundenilor și podul de lemn se văd atît de limpede, că se zărește pînă și ruptura parapetului de scînduri putrede... Verdele cel viu al cîmpului, cel albicios al stufului, verdele negru al pădurii arată îmbelșugat tăria începutului de vară. Înspre apus, pe dîmbul mic, rîpos, care înaintează în apa lacului, pasc liniștit, în paza copiilor, vaci și boi, cîțiva cai, care se smucesc împiedicați de două picioare. Cîteva oi au coborît, cu mieii după ele, pînă spre stufișul des al malului. La ghețăriile de lîngă ziduri, aici aproape, în stînga, se încarcă în căruțe mari, căptușite cu scînduri și rogojini, bucăți groase de gheață, tăiată frumos astă-iarnă pentru hotelurile și restaurantele din oraș, acelea unde vin mai ales călătorii străini... Totul e pace luminoasă și vecinicie. Nimic nu arată că în oraș, în fiecare zi, mor de holeră patruzeci-cincizeci de copii, femei, bărbați și bătrîni, că alți o sută cincizeci-două sute se îmbolnăvesc și azi, ca ieri.

Dar mai ales nimic nu arată ce s-a întîmplat astă-noapte, ce fierbere nevăzută (dar știută în toată ființa lor de către cei care sînt prinși în mrejele revoluției, de căuzași ca și de stăpînirea aprigă, reacționară) grăbea orele.

— „Revoluția e în mers și nimic nu o mai poate opri“, a spus tînărul acela, Bălcescu, gîndi cu glas tare Hagi Curti, care sta așezat cu un șold sprijinit pe parmalîcul pridvorului siniliu. Bun băiat, Rudi... Mi-a plăcut... Ce să-ți spui ? Mi-a plăcut... Da' unde o fi acum el cu soții lui ? Că era vorba să plece chiar azi-noapte. Și spuse tot pentru el însuși : Oricum, cel mai tîrziu azi-dimineață a plecat acolo, la Telega.

— Rămîne să vedem ce va face mai apoi. Ziua bună nu se cunoaște totdeauna de dimineață, fu de părere bancherul, care

se credea bun cunoscător de oameni, cum se cred bancherii de obicei, devenit sceptic prin profesie.

— Ce va face mai tîrziu nu poci şti, dar, ce să spui mi-a plăcut... Aproape toţi îşi pierduseră capul aseară, dar el, deşi îl simţeai că e fierbinte, gîndea limpede. Asta e mult, Rudi.

Hagiul cugeta. Cînd vrea să cugete mai adînc, omul cu faţa osoasă şi negru-roşcată îşi răsucea puternic mustaţa neagră şi subţire, care-şi trimitea apoi sfîrcurile, scurte de altfel, în afară. Cealaltă mînă o ţinea înfiptă în brîul galben, un taclit lat, care-i strînge anteriul de sevai verde ; şi acesta era un fel al lui obicinuit. Hagiul avea uneori o duritate de vergea de fier, deşi părea mlădios.

Cît era de cătrănit, State Dobrovici care, lungit pe canapea, grăbea mereu boabele de mătănii, izbucni într-un rîs care-i zgudui burta :

— Hî... hî... hî... mie mi-a plăcut ofiţerul ăla cu mustăcioară răsucită. Al dracului rumân, că e oltean, mi se pare... Cum i-a păcălit pă toţi de ne-a scos de acolo grămadă, şi încă păziţi ?...

Rîdea gros, arătînd subt mustaţa căruntă şi stufoasă caninii colţoşi şi galbeni. Apoi deodată se răci, căci îşi aduse aminte că necazurile lui abia au început şi se uită îngrijorat în jur să vadă ce zic cei doi de un rîs atît de nesăbuit. Dar aceştia erau întorşi în ei înşişi şi nu luau seama la el.

Ca mulţi oameni graşi, starostele tăbăcarilor nu credea în primejdie, dacă n-o vedea cu ochii lui. Dar atunci cînd o vedea, se speria rău... După ce plecaseră de la Licsandru Hergă, el şi cu hagiul nu dormiseră acasă, ci se ascunseseră împreună cu Grădişteanu în gropile cele mari de nisip din marginea oraşului, de lîngă biserica Sfîntu Ştefan. Le fusese frică să vie noaptea aici la prietenul lor, din pricina zecilor de dulăi dezlegaţi, din toate viile, care uneori săreau gardul noaptea şi sfîşiau pe trecătorii întîrziaţi. De cum se luminase de ziuă însă o porniseră încoace. Ştiau că azi chiar, cînd va afla de căpitanul Costache şi de dorobanţii lui închişi cu lacăte în beciul birtului, aga Iancu Manu va turba şi va aresta în dreapta şi în stînga.

— Ştii că l-au arestuit şi pe Rosetti, nu numai pe căpitanul Teologu ?... Dacă nu l-o slobozi poporu, o să-i putre-

zească și lui picioarele înlănțuite în apă, cum a pățit Mitică Filipescu, spuse Hagi Curti, gîndindu-se la el însuși, dacă ar fi fost să fie prins de dorobanții Agiei.

Pavlicioni știa că a fost arestat Rosetti. Știa de aseară, de cînd, îndrăznind totuși, Ion Brătianu venise să se ascundă în vie, dar pe la zece seara, pe cînd erau încă răsfrîngeri vesperale, cețoase, de lumină. După ce ținuse pe la opt seara împreună cu Rosetti un fel de adunare populară în cîrciuma lui Ulumeanu, de dincolo de barieră, unde drumul Pantelimonului iese larg din Cîmpul Moșilor, se despărțise de prietenul său, căci avea ceva de vorbit, spunea el, cu alt cîrciumar, de pe la Bariera Iancului, și peste vreun ceas se îndrepta spre casă, cînd îi ieși înainte o slugă credincioasă, care-i aduse un bilet grabnic de la Maria Rosetti. „Ascunde-te numaidecît... bărbatul meu a fost arestuit acum zece minute... l-au dus la cazarma din Cotroceni... Trimite-mi vorbă unde poți fi găsit, ca să vedem ce e de făcut.“ Socoti pe loc că ăl mai bun ascunziș e la Pavlicioni, care-l primi bucuros și cu care stătu de vorbă toată noaptea. Acum, ascuns într-o odaie de lîngă cramă, dormea poate, cu o pătură pusă la singura fereastră a odăii.

După ce Hagi Curti se mai plimbă încă prin ceardac fără grijă, căci vederea nu era spre uliță, și ea mărginită de altfel de tufărișuri încîlcite de gherghini și măceși, ca să nu se vadă în vie, oftă lung și se așeză ostenit pe sofaua cealaltă, care făcea pereche cu aceea pe care era lungit acum într-o rînă Pavlicioni.

— Hei, Rudi, pe unde scoatem cămașa ?

Pavlicioni zîmbi cu buzele lui de muiere, cărnoase :

— Hagiule, nu fi copil... Aici sînt și eu de părerea Bălcescului... Revoluția e în mers. Și nimic n-o mai poate opri. El are dreptate... Ne va scoate poporul... Totul e să ne opintim odată din toate puterile, ca să se sfîrșească mai repede. Nu la 11 iunie, ci la 9 iunie, adică miercuri, o dată cu Izlazul trebuie să pornească și Bucureștii...

Se auziră bătăi puternice în poartă și toți trei încremeniră. State Dobrovici, care părea cu cîteva clipe înainte nepăsător și curajos, se îngălbeni cît era el de stacojiu la față :

— Ce facem, Rudi ? Dacă sînt ăia de la Agie ?

Nu erau cei de la Agie. Era Gîțu, dogarul din Obor, un bărbat cu cap mare, cam uscățiv, cu nădragi și pieptar de dimie neagră. Era dogarul cramei lui Pavlicioni, dar mai ales era omul lui de încredere în mahala. Celălalt, mărunt și cu gîtul

mîncat de scrofule, era un mămular, care-și avea negustoria alături de dogar. Pavlicioni, ridicat și mai mult într-o rînă, privi în curte și cam mirat că-i vede, le făcu semn să se urce pe la capătul pridvorului boit siniliu, căci numai așa se putea veni în ceardac.

— Ei, ce-i ? Cum stăm ? îi întîmpină grăbit, înainte ca ei să poată da bună ziua. Se temea acum ca ei să nu fi venit cu vreo veste proastă.

— Stăm bine... răspunse șovăielnic dogarul, învîrtind pălăria cu margini late ca de mușchetar în mîini, ca și cînd ar fi vrut să-și acopere cu ea burta.

Pavlicioni nu băgă de seamă ezitarea omului și se bucură :

— Stăm bine ? Ei, bravos...

Dogarul legă încă și mai șovăielnic :

— Dă stat, stăm bine... Da' nu prea...

Arendașul, căci Pavlicioni luase în arendă vreo două moșii spre Snagov, cunoștea totuși prea puțin felul țăranului cînd el se codește, și dogarul era încă țăran, așa cum era o mare parte dintre mărginașii Bucureștilor.

— Mă, spune limpede, ce vrei să zici ?

Atunci se vîrî în vorbă, hotărît, mămularul, care-și certă prietenul că nu spune ce gîndește.

— Măi omule, nu mai vorbi în bobote, spune-i fățiș boierului... că nu ne putem urni miercuri seară.

Pavlicioni sări de pe sofa și se apropie aproape mînios de Gîțu, care însă nu se feri de el, ci rămase așa moale.

— Cum ? Nu putem urni oamenii ? Ce vrei să spui ? N-ai fost aseară la adunarea aia, așa cum ți-am spus ?

— Am fost, cum să nu fiu ?... răspunse Gîțu tot moale, și să vedeți...

— Ce să văz ? Ai fost, ori nu ?

— Am fost, cum să nu fiu ?... Dacă vă spui că am fost, am fost...

— Ei, domnul Brătianu mi-a spus că a fost o însuflețire de nedescris, că lumea striga mereu „ura" și „să trăiască constituția..." E așa, ori nu e așa ?...

— Așa e, cum să nu fie așa, dacă spune dumnealui ? Însuflețire a fost, că strigau toți „ura" și-și spuneau că o să vie cu mic și mare la costituție... întări cu bunăvoință dogarul.

— Păi atunci e bine, mă Gîțule !... E foarte bine...

— Da, e bine... cum să nu fie bine, da' nu prea...

Arendașul își ieși din sărite :

— Cum „nu prea“, mă dogarule ?... Ce tot zici anapoda ? Dacă Oboru se mișcă, nu mai am nici o grijă. Miercuri ținem o adunare noaptea în Cîmpul Moșilor, în fața grădinii lui Eliade, și apoi pornim spre palat, așa cum au hotărît conducătorii. Spune mai bine cum a fost aseară...

— Păi să vedeți... a fost cam așa...

— Ei, acum... „cam așa“... Noi vrem să ne spui cum a fost... nu „cam“ cum a fost...

— Păi, oi spune și io cum m-oi pricepe.

— Hai, spune, cum oi spune, dar începe odată.

Dogarul își frămîntă puțin mustața, ca să-și adune gîndurile, privind în podeaua ceardacului.

— Păi, a vorbit întîi un boier mai voinic, cu barbă cam bălaie și ochi verzi, cam bulbucați...

— Era multă lume ?...

— Era curtea plină, că puseseră vreo patru mese alături, și boierii vorbeau urcați pă ele... da' unii ședeau acolo pă scaune... Am uitat să spui că s-a urcat întîi pă masă Ulumeanu, care a spus că au venit boierii să facă dreptate poporului și toată lumea a strigat „ura“ și „să trăiască...“ Și băteau cu ciomegile — că mai toți aveau ciomegi — în mese, în gard și strigau după boieri, „să trăiască...“, adică poporul. Pă urmă a vorbit boierul acela, cu ochi verzi, dă-i zicea lumea că-i prinț. Acum io nu știu dacă o fi sau nu prinț, dar așa spuneau oamenii. El a zis că poporul vrea libertate, că nu mai trebuie să fie bogați și săraci... că toți trebuie să fie la fel, că trebuie ca toți să-și dea viața pentru sfînta libertate, așa zicea... Că nu s-a născut boieru călare pă șa, iar omu sărac cu șaua în spinare ; așa zicea : „Fraților, așa zicea el, unde nu e libertate, e moarte...“ Lumea striga „libertate“ și lovea cu ciomegile în mese. Pă urmă el, adică prințul acela, cine o fi el, a vorbit și dă biruri, a spus că dă ce s-au pus acsize, că dă ce să ia bir dă la țăranii care intră cu carele în oraș ?... Aici n-a mai strigatără nimeni „să trăiască...“ S-a făcut deodată tăcere, că parcă înghețaseră cu toții. El îi tot da zor cu acsizele și cu slobozenia aia să vie oamenii cu căruțele în oraș fără plată să vînză ce au dă vîndut. Ăi d-acolo au început să să uite unii la alții, dar prințul ăla, că așa-i ziceau, îi tot da zor ca să nu mai fie acsize la bariere...

— Păi ce, nu-i zicea bine... ? Ăsta e în programul nostru.
— Zicea bine, da' nu prea...
— Cum nu prea ? De ce nu prea ?
— Păi vedeți dumneavoastră, erau acolo în grădina cîrciumii lui Ulumeanu numai cîrciumarii din mahala și oamenii lor, toți cu mîna pă cuțit mereu, așa că...
— Așa că...
— Așa că vedeți, lor nu le vinea bine... să să dăsființeze, cum zicea, acsizele și barierele, că, deh... cîrciumarii și oamenii lor dîn asta trăiesc. La cîrciumarii ăștia dă dincoace dă barieră să adună în pivniță tot spirtu, iar noaptea cînd le vine bine, oamenii lor îl trec în oraș, cu tot felul dă șmecherii, prin curțile oamenilor... Hei, au făcutără mulți averi dă pă urma acsizilor ástea, și ei, și bătăușii lor. Așa că, vedeți...
— Dar ce rost au bătăușii ? întrebă uimit arendașul, pe cînd ceilalți doi ascultau tăcuți și întrebîndu-se unde vor ajunge lucrurile.
— Păi, fără bătăuși nu să poate ; că dacă ar trece toată lumea spirt pă furiș, n-ar mai avea preț. Au pus ei și aici un fel dă rînduială... Fiecare cîrciumar are drept să treacă prin anume loc, și dacă vin alții peste el, iese bătaie a dracului, că mardeiașii ăia din nimic pun mîna pă cuțit... Că sînt spaima mahalalelor. Așa că vedeți, prințul îi tot dădea zor cu scoaterea acsizilor și a barierelor, cum zicea el. Nu simțea că să făcuse o tăcere dă gheață, cum vă spui... Atunci unu a strigat ca dîn butoi dîn fundul grădinii : „Ce vrea ăsta, fraților ?" Atunci Ulumeanu, care făcea fețe-fețe, i-a spus ceva la ureche unui boier mai subțirel, cu păr creț și cu o bărbuță neagră și deodată s-a ridicat ăsta dă pă scaun și a șușotit ceva la urechea prințului, și pă urmă ăsta l-a lăsat să vorbească pă el : pă negriciosul ăsta subțirel cu bărbuță neagră, iar Ulumeanu a spus : „S-ascultăm și pă cuconu Iancu Brăteanu, fraților". Și a vorbit Brăteanu ăsta, cum îl chema. Da dîn mîini al dracului : „...Fraților, a zis el, mi să pare că n-ați înțeles prea bine ce a vrut să spuie prietenul nostru Rosetti, vorbind despre acsize și despre barieră..." „...A spus că vreți să le scoateți... a strigat iar glasul ăla mînios dîn fundu grădinii... Vreți să ne nenorociți..." „...Nu, fraților, nici pomeneală dă desființarea acsizilor și a barierelor... dimpotrivă...", a zis Brăteanu. „Prietenul nostru a vrut să spuie tocmai că nu trebuie să să desființeze acsizele." „A... așa da, au strigatără oamenii... Așa da..." „El a vrut să

zică doar că să să desființeze ăi care fac dă pază la bariere și să vă puie pă dumneavoastră în locul lor. Asta a vrut să spuie.“

Și ce să vedeți dumneavoastră, dintr-o dată oamenii s-au înveselit. „Așa... da... au început ei să strige. Așa mai putem sta dă vorbă.“ Și Brăteanu ăsta a spus mai departe așa : „Prin urmare, nu le desființăm... dar desființăm pă taxidarii dă la barieră, că sînt oamenii lor, ai boierilor... și vă punem pă dumneavoastră taxidari... că sînteți oameni dîn popor...“ Toți au început să strige iar „să trăiască“ și „ura“ și au zis că o să lupte pentru costituția aia... și loveau cu ciomegile.

— Păi atunci e bine, mă dogarule, ce tot încurci tu lucrurile ?

— Nu e prea bine, vedeți dumneavoastră, că au aflat oamenii din mahala ce s-a întîmplat aseară la crîșmă, că io i-am văzut azi pă mulți la biserică și pă alții pă laviță și pă scaune prin fața prăvăliilor închise, cu locu măturat și stropit în față. Așa stau ei dă vorbă, să vedeți dumneavoastră, duminica, gătiți cu hainele bune și bărbieriți, că numai sîmbătă are omul timp să să bărbierească și el. Ei ziceau, negustorii, că nu mai vine nimeni dîn Obor, boierule, miercuri, cînd ziceți dumneavoastră, că negustorii dă p-aici nici nu vor să audă, spun că ei nu merg cu mardeiașii și cu huidumele alea lu Brăteanu ăla și ale lu Ulumeanu.

— Ascultă, mă, ce-i asta ? Păi nu ăștia ai lui Ulumeanu sînt Oborul ? întrebă înciudat Pavlicioni, pieptănîndu-și părul cu un pieptene galben, mic, de buzunar.

Aci Gîțu parcă se supără și el :

— Fugiți, d-acolo, ăia sînt pacostea mahalalelor, stricați pă ei vorba dă pomană, dacă ziceți că ăștia sînt Oboru... Oboru e negustorimea și meseriașii care-și au averile și muncesc la rostul lor, nu e derbedeii ăștia, oameni fără căpătîi, borfași care ațin calea țăranilor ca să-i înșele, dă să unesc trei-patru inși dă fac scandal și altul fuge cu vita omului, ori cu porcul, dacă l-au îmbrobodit, și p-ormă merg dă să îmbată ca godănacii și să taie cu cuțitele, se iți acum dogarul, căruia de mînie îi juca omușorul ca un cotuleț de copil... Apăi dumneavoastră nu cunoașteți Oboru, dă ziceți că turbații ăștia, mereu cu mîna pă cuțit, sînt negustorii și meseriașii din Obor.

— Ei, negustori... Vai de capul lor, spuse disprețuitor Pavlicioni.

— Ce vreți să fie ? Negustori. E o vorbă la noi în Obor. Cînd ai prăvălie... dă cîștigi, dă păgubești, tot negustor te numești... Fac și ei ce pot, dar cu mardeiașii și pungașii mahalalei nu vor să aibă a face.

Gîțu nu avea deplină dreptate. Scandalagiii mahalalelor nu erau turbați de loc, sau mai bine zis erau turbați cu socoteală, se prefăceau doar turbați, ca să bage spaima în oameni. Nici cuțitul nu-l răsuceau prea des, ci numai atît cît să li se ducă vestea. Dar că erau pacostea mahalalelor, asta era adevărat, căci în mahalaua lor ei erau stăpîni... ei și oamenii stăpînirii. Luau ce le trebuia de unde le plăcea și nimeni nu crîcnea. Se îndopa, de pildă, cîte unul cu turte de icre tescuite și negustorul îl privea oțețit. Știa că pleacă fără să plătească.

— Măi, nea Costică, mă luași dă luni dimineață, ce Dumnezeu. Dă-mi un gologan acolo, să-mi fie dă saftea. Uite, ai luat un pumn dă turtă dă icre sărate dă crap.

— Du-te-n aia mă-ti cu safteaua ta cu tot. Vrei bani pă icrele astea împuțite ? Cînd oi da o măciucă tarabei ăștia, te satur io dă saftea...

Dar grosul cîștigului nu era pentru derbedei gustările și băutura neplătită, pe unde se nimereau la chef, și nici căratul spirtului, plătit scump, noaptea prin curți, pe la barieră, pe subt nasul dorobanților și al căpitanilor de barieră care luau și ei ce li se cuvenea, ci era pleașca zilelor de tîrg, marțea și vinerea. Atunci intrau cu carele încărcate sătenii din județ și mai departe, de pe drumurile cele mari, ale Urzicenilor, al Pantelimonului, al Olteniței... Carele încărcate ca niște măguri, cu fîn ori paie, sau cu ovăz și orz, trăgeau în Cîmpul Moșilor, de se adunau mai ales toamna cîte trei-patru sute care, că numai de pe jos, din cele risipite, golănimea săracă putea să adune către seară, cînd se spărgea tîrgul, paie să-și umple prispa și cotețele, după ce le puneau să se usuce, că erau adesea cam ude. Caii și boii se vindeau în același timp în oborul de vite, cam la trei-patru sute de pași de Cîmpul Moșilor, înspre biserica Iancului. Aici erau conovățuri statornice, pari groși, legați cu vergele de fier. Pe maidanele dintre cele două oboare se ținea tîrgul porcilor. În zilele de tîrg bun guițau, se scărpinau, se tăvăleau pe jos turme întregi de rîmători, care ridicau un praf cît turla bisericii. Capre se aduceau rar, iar miei se vindeau mai mult în piața cea mare, Sfîntu Anton, de lîngă Ospelul comunal, între Mitropolie și Sfîntu Gheorghe.

Borfaşii mahalalei erau mai toţi şi geambaşi iscusiţi, ştiau să vîndă gloabele drept bidivii, care de focoşi ce sînt nu pot sta locului. Le înnodau strîns cozile, le împleteau cu panglicuţe coamele şi le băgau subt coadă tot felul de doftorii, potrivite cu socoteală, ca să n-o ia bietul cal razna, ci numai să joace pe loc, cu neastîmpăr, sau să alerge cînd i se dă drumul ca scăpat din praştie. Şi gura nu li se oprea o clipă cînd ţineau strînsă cu frînghia căpăstrului, ca o zăbală, falca de jos a calului, ca să-i încordeze gîtul.

— Aide, neică, nu mai sta... bate palma şi ai să bem aldămaşul... că aşa chilipir nu mai găseşti... Să fiu io al dracului dă mai găseşti. Uite că mă jur... şi îşi făcea un fel de cruce.

Omul şovăia, se mai scărpina în cap, se mai uita la cal... Atunci se ivea din îmbulzeala care se făcea totdeauna în jurul unei tocmeli unul cu o mutră mai străină, binişor înţolit, care intra în vorbă, cu înţeles :

— Cît ai zis, neică ? Trei sute dă lei ? Fugi d-aici... e scump... e scump, neică. Îţi dau două sute dă lei pă calu ăsta... Atît face, şi nu dau nici un ban mai mult.

Geambaşul, parcă înjurat, se lua cu mîinile de păr, aproape răgea :

— Două sute dă lei pă roibu ăsta ? Aşa te pricepi dumneata la cai ?... Aulică, mamă... peste cine am dat... Păi ăsta cu ochii închişi face trei sute dă lei... Nu vezi ce cal e... Mai bine îl dau pă daiboj.

— O fi bun, nu zic ba... Că să vede cît dă colo... dar şi două sute dă lei sînt bani buni... Că am muncit pă ei pînă mi-au ieşit ochii dîn cap.

— Lasă-mă, nenişorule, în pace... că două sute dă lei mi-a dat şi dumnealui... da' nu-l dau, să ştiu dă bine că-l mai ţiu un an în grajd... că l-am crescut dă mic, şi iară îl juca, strîngîndu-i gura cu frînghia îndoită a căpăstrului, în loc de zăbală.

Ţăranul ştia că el nu dăduse două sute de lei, dar cînd vedea că străinul ăla se bagă peste el, avea şi el ambiţie.

— Uite ce e neică... îţi dau două sute douăzeci dă lei, dacă-i iei, bine, dacă nu, mă lipsesc, că mai sînt cai în Obor. O leţcaie nu dau mai mult, uite, mă jur !... Şi-şi făcea şi el cruce.

Geambaşul se lua iar cu mîinile de păr, dar rămînea o clipă încremenit şi juca comedia răzgîndirii bruşte.

— Ei, hai, fie şi două sute douăzeci... bate laba aici şi ai

să bem aldămașul... Ai luat un cal dă o să mă pomenești cît îi trăi... numai io știu cum l-am crescut... că așa era cînd l-am cumpărat. Și arăta cu mîna două palme de la pămînt. Ți l-am dat dumitale că am văzut că ai ochi la cai. Nu i l-am dat ăluia.

Bietul om avea să-l pomenească într-adevăr cînd avea să descopere acasă că a cumpărat o gloabă care nu făcea mai mult de o sută douăzeci de lei.

De altfel bidiviul nici nu era al geambașului măcar, era chiar al celui care se vîrîse peste om, dînd două sute de lei. Nici acesta nu-l cunoscuse pe geambaș de mai înainte. Se pomenise cu el în cale, la barieră, în zori. Crezuse că vrea să i-l cumpere... pe urmă se lămuri că e geambaș și nu avea decît să-i facă samsarlîcul, dacă se învoiește... Omul își dăduse calul și apoi se învîrtea pe lîngă el. Cînd dăduse două sute de lei, vrusese să arate, după înțelegere, că la prețul ăsta poate să-l dea...

Mulți țărani după ce vindeau vita, ori ce aveau în car, pierdeau apoi tot în Obor toți banii la „uite popa, nu e popa", la care se lăsaseră prostește ispitiți, tîrîți de mardeiașii Oborului. Dar aici, de multe ori lucrurile ieșeau rău... că omul, dezmădăjduit, cînd vedea că a pierdut vita și ultima lețcaie, își înfigea mîinile în beregata pehlivanului, a pungașului, și nu-l mai slăbea pînă nu-l lăsa uneori mort, oricît trăgeau alți pungași de el, ori îl loveau cu pumnii în cap.

Totuși, zurbagiii ăștia, carea băgau spaima în oameni, erau îndeobște și foarte fricoși, se fereau cu grijă cînd vedeau că s-ar putea să iasă latră... Chiar bătăile dintre ei erau mai mult spectaculoase decît ucigașe. Se izbeau cu bîtele și își aruncau și scaunele cîrciumii în cap, răsturnau mesele cu ce era pe ele, spărgeau galantarele, urlau, se tăvăleau pe jos, săreau pe fereastră, se încleștau unii de alții, mai ales cînd vedeau lumea care se aduna ca la bîlci în jurul lor. Țipau femeile și copiii speriați cînd îi vedeau pe cei doi-trei cu fața plină de sînge, cu cuțitele în mîini. Firește că uneori șișurile ascuțite nimereau și în piept și atunci se mai bocea vreo mamă, biata de ea, ori vreo văduvă proaspătă... Dar asta se întîmpla rar, și numai cînd erau muierile tinere ori fetele cele care-i aținau. Căci ei erau și craii mahalalei. Se legau de nevestele oamenilor, fără rușine, și mulți bărbați cu frica în oase nu ziceau nici pis... Începuseră să se țină după moda boierească un fel de baluri, în

locul horelor, pe la mahala. Li se zicea — Dumnezeu știe de ce — complecturi. Aici veneau craii, duminică după-amiază, cu nădragii negri vîrîți în cizme scurte, încinși cu brîul lat roșu, în care țineau cuțitele, șișurile fiind vîrîte în carîmb, cu cămașă înflorată cu rîuri de arnici, cu pieptar scurt negru, cu mustața răsucită și cu mușcată la ureche, cînd nu purtau cercel.

Cu mult mai afurisit lucru era însă cînd cuțitarii și derbedeii din altă mahala îndrăzneau să încalce, ceea ce socoteau cei de aici, drept un fel de teritoriu administrativ rezervat lor și numai lor. Firește, că așa de unul singur, nici un mardeiaș ori borfaș din altă mahala nu avea curajul să apară pe ulițele Oborului. Știa că dacă e recunoscut, prezența lui e socotită o sfidare și, fiind și singur, e înjunghiat pe loc. Așa că și atunci cînd ar fi fost să treacă pe ulițele altei „administrații", el găsea cu cale că e mai cuminte să ocolească de regulă pe departe... Totuși, cînd unii de prin Tei, ori de pe la Bariera Vergului, îndeosebi cînd erau și puțin afumați, aveau chef să se încaiere și mai ales să se mai giugiulească și cu alte fete decît cele din mahalaua lor, afacerea nu se încheia fără înjunghieri.

— Nea Mărgărite, nea Chiriță... strigau alergînd pe ulițe cîte un cîrd de băiețandri speriați, care se jucaseră cu arșice, ori bătuseră poarca pe maidan. A venit Tebeică dîn Tei...

Nea Mărgărit ori nea Chiriță încremeneau mușcîndu-și buza de sus cu mustață cu tot.

— Unde-i, mă ? Unde l-ați văzut ?

— Pă gura Oborului... sîntără vreo cinci inși...

— Caută-i pă Tache și pă Nod în Gît.

Bîntuia în cîteva clipe în mahala un zvon ca un suflu de spaimă. Alergau toți, din toate părțile. Nu-și apărau numai ibovnicele, își apărau ghelirurile, oile de tuns, traiul bun pe socoteala altora. Viața lor, cu alte cuvinte, și ei știau bine asta. Acum nu mai era de glumit.

Pe cînd cei din ceardac își băteau capul că nu știau ce să facă, se ivi de-a lungul pridvorului siniliu un ins negricios, subțirel, cu ochii mari, cu părul creț și fața lungă. Mai avea un fel de mustăcioară, ca un petic negru lipit subt nasul lung. Toate capetele se îndreptară spre el, uimite, întrebătoare. Pa-

vlicioni însuși nu-și dete seama în clipa dintîi despre ce e vorba. Pe urmă se lămuri că e Ion Brătianu. Își răsese barba și își luase cu briciul mustața aproape cu totul, chiar acum de dimineață.

Se vede că și ascultase de după vreo ușă.

— Ce tot îndrugă dumnealui, frate? Habar n-are ce spune.

Nimeni nu-i răspunse nimic, căci mai ales Hagi Curti și Dobrovici nu pricepeau cum putuse să se prefacă Brătianu, cunoscut lor ca tînăr serios, într-un soi de băiețandru cu vocea pițigăiată. După un timp Gîțu, mișcîndu-și cam greu omușorul, spuse ducîndu-și mîna cu mîneca largă a cămășii înflorate cu arnici, la falcă:

— Io, boierule, vă spui ce știu. Toată dimineața am stat de vorbă cu oamenii... negustori și meseriași, deh... ba și cu precupeții... așa cum am făgăduit... Mi-au spus că nu o să vie nici unul la rivoluția asta. Io ce să spui? Cum am cumpărat, așa vînz.

Ion Brătianu îl fulgeră cu marii lui ochi negri.

— Și de ce nu vor să vie?

— Păi, uite, nea Chiriac, dă o pildă... olarul a spus față dă toată lumea care se strînsese lîngă laviță: „Păi cum vine asta, mă Gîțule? Noi gîndeam că să face rivoluție, ca să scăpăm de acsizari și dă borfași, că nu mai poate să răsufle mahalaua din pricina lor... și cînd colo, Brăteanu ăla al dumitale s-a înhăitat cu ei...“ Că aseară după ce au petrecut și au plecat dă la crîșmă, toată seara au umblat vorbe numai despre asta... spuse Gîțu, care nu mai recunoștea, firește, pe Brătianu cel din ajun.

— Va să zică lor nu le intră în căpățînă că facem revoluția ca să scape țara de boierii cei mari și să fie libertate?... Doamne, grei mai sînt unii oameni de cap... și Brătianu începe să se plimbe înciudat prin ceardac, trecînd din umbra deasă în lumina vie a amiezii, care da luciu feței lui măslinii.

— Le-am spus și io... Da' nea Chiriac mi-a spus că ce au ei cu boierii?... Că ei dacă merg cu rivoluția, merg ca să scape dă huidumele astea dă acsizari... nu ca să fie dați dă Brăteanu pe mîna ciomăgașilor și cuțitarilor.

Pavlicioni își plimba mîna peste craniul pleșuv, cu chica rămasă doar la ceafă, își frămînta îngîndurat buzele cărnoase, subt mustața neagră, tunsă scurt.

— Aici, domnule Brătianu, mi se pare că oamenii cam au dreptate... mi-e teamă că micii negustori și meseriașii din Obor nu vor merge cu noi.

Dar în loc să pară nemulțumit, Brătianu păru doar dezgustat.

— N-au decît să nu vie... Nu cu căcăcioși d-ăștia se face o revoluție... Nu m-așteptam, drept să-ți spui, ca nici dumneata, domnule Pavlicioni, să nu știi cu ce fel de oameni se face politică. Dacă sînt iuți de cuțit, cu atît mai bine... De așa oameni are nevoie nația, nu de cei lipiți cu turul nădragilor de lavițele de la poartă.

Se încinse o discuție vie, mai ales că nici Hagi Curti nu fu de părerea lui Ion Brătianu.

— Or fi îndrăzneți bătăușii ăștia, zise el, dar nu sînt oameni pe care să te poți bizui. Mulți din ei sînt spionii Agiei și îndeobște ei merg cu cine îi plătește mai mult... Negustorii și meseriașii sînt mulți și, deh... noi îi cunoaștem... sînt oameni de nădejde.

— Da' vorba e cum să-i urnim ? nu se mai putu stăpîni Pavlicioni.

Se priviră nedumeriți unii pe alții. Pavlicioni era îndeosebi foarte încurcat de întorsătura lucrurilor, și ca să se poată gîndi în voie, se prefăcu că se îngrijește de o gustare. Bătu din palme și se ivi la capătul pridvorului un arnăut, care aștepta să i se poruncească. Arendașul își frecă iritat trei degete, arătînd mustața, și omul pricepu numaidecît. Pe urmă se așează pe parmalîcul ceardacului, grăsuț și alb de tot în halatul lui vișiniu.

— Ei, ce facem ? Și cum nimeni nu răspunse nici acum, el se întoarse către Gîțu, care i se părea acum omul care singur îi putea da un sfat : Ia spune, dogarule, ce e de făcut ?

— Cocoane, io zic... adică vreau să vă spui... că dacă mă întrebați, io zic...

— Hai, spune odată.

Atunci dogarul spuse scurt și repede, ca un ce țîșnit din el :

— Io zic să vorbiți cu nea Tudor Fîșiotu. Dacă merge el cu dumneavoastră, atunci n-aveți nici o grijă : merge nu numai Oboru, ci și Delea toată, ba și Vitanu... că are trei feciori și șase gineri... nu știu cîți nepoți, oameni în toată firea, și pă deasupra fini și cumetri în șapte mahalale. Dă rușinea lui și

tot nu rămîn negustorii și meseriașii acasă. Nici unul. Cînd zice nea Tudor, hai... e „hai“.

Cei patru rămaseră mult pe gînduri, căci îl cunoșteau și ei pe căldărar. Știau că e om cu greutate mare în mahala, dar mai știau că e și cam ciufut, morocănos rău, că e greu să te înțelegi cu el. Feciorul îmbrăcat arnăuțește veni ca să puie masa între sofale. Și Hagi Curti și State Dobrovici mîncau acasă la ei „boierește“, adică pe măsuțe mici rotunde, pe trei picioare, scunde, numai de o palmă, așezate chiar pe sofale... Pavlicioni se deosebea de ei, că la el se punea masa între sofale. Într-un lucru se asemănau, și cu ei toată boierimea și marea negustorime. Că la toți se mînca mult. La fiecare ospăț cu musafiri se aduceau la masă pînă la paisprezece-cincisprezece feluri de bucate și masa cu musafiri ținea de la prînz pînă seara.

O dată, cînd redactorii *Magazinului istoric* fuseseră poftiți la cină la Danielopolu, care era, cum zicea el singur, lăcomia întruchipată, Laurian se arătase uimit cît de mult mănîncă bucureștenii cu stare. O țin numai în ospețe și iar ospețe. El era de părere că un om din Apus ar privi cu spaimă asemenea risipă, care nu poate să nu aibă urmări și asupra caracterului și sănătății. Atunci Danielopolu, care era în fruntea mesei între două nepoate frumoase, așezate cam cu de-a sila lîngă el, căci bună-cuviința ar fi cerut ca acolo, în stînga și în dreapta stăpînului casei să stea musafirele mai în vîrstă, dar omul nu se sinchisea de asemenea reguli, a izbucnit supărat în timp ce, ca un doctor în litere de la Lipsca ce se afla, bez faptul că era și mare negustor, tăia cu o știință și o îndemînare faimoasă curcanul umplut cu castane și stafide din fața sa.

— Ia nu mai compara, domnule dascăl, stările de lucruri din Apus cu cele de aci... Păi ce, se potrivește ce-i acolo cu ce-i aici ? Păi mi-aduc aminte de la Lipsca, de la München, de la Paris, că și acolo am fost de cîteva ori... Acolo, cînd vrea un bărbat să mai vază o femeie frumoasă și să schimbe cu ea cîteva vorbe, apăi o vede la teatru, că orașele au zeci de teatre, pline stup în fiecare seară. O vede la bal, că sînt baluri cîte vrei, iarna, seară de seară, mascate și nemascate... Sînt concerte... Au început acum și curse de cai. Cu alte cuvinte e civilizație... Aci la noi în București sîntem ca la țară. Ei, drăcia dracului, bărbații și femeile, mai ales cînd sînt tineri, vor să se vază mai de aproape... dar cum ? Că parcă sîntem

în veacul de mijloc, așa sînt păzite femeile, închise. Noroc de botezuri, noroc de logodne, noroc de nunți, că se fac nunți, nu glumă, cu zeci de musafiri, unii găzduiți cu săptămînile... Atunci mai vede și bietul român și altă muiere decît tot pe nevastă-sa, tot pe nevastă-sa, pe care-o vede de dimineață pînă seara, cînd adoarme.

— Noroc și de denii, adăugise nepoata oacheșă din stînga lui, clipind șireată.

— Noroc și de denii, întărise Danielopolu... Hei, cîte femei am cunoscut eu la denii, mai ales cînd eram flăcău. Hei, deniile ca deniile, dar toată nădejdea este la ospețele care se prefac în chefuri în toată legea... cînd joacă omul cu musafira care-i place, de duduie podeaua, și-i spune mai încet la ureche ce-i trece prin cap. De... ca la chef, unde se iartă multe. O dată, ca să mă apropii de o văduvioară care-mi plăcea mie, mi-am sărbătorit ziua nașterii la moșie o săptămînă, cu douăzeci de musafiri care n-au știut ce-i zi și ce-i noapte.

— Ce nevoie ai de chef, ca să te apropii de ele, unchiule ? îl întrebă făcînd gropițe în obraz oacheșa cîrnă, care nu era chiar nepoțică. Dumneata le agăți în prăvălie, unde stai toată ziua. Că dacă aduci și odicolon și vopsele de tot soiul, e ca să vie muierile să le vadă...

— Ei, altfel vorbește o femeie frumoasă în prăvălie cînd cumpără, și altfel la masă, la chef, unde te-nțelegi mai mult cu mîinile, răspunse eruditul rîzînd în barba-i scurtă, întoarsă în afară.

— A... am priceput. După ce le cunoști în magazinul dumitale, pe urmă le pofteși la chef. M-am lămurit, încheie rîzînd Laurian. Adevărul este, domnule, că bărbații și femeile s-au căutat și în veacul de mijloc ca în toate veacurile, numai că, după împrejurări, s-au căutat altfel, după loc și obiceiuri. Dar de căutat s-au căutat.

Bălcescu, care ascultase zîmbind, cu ochii aiurea, toată discuția, îl tachină și el pe dascălul latinist :

— Ei, ce vrei, domnule Laurian, nu poate să facă toată lumea ca romanii dumitale, care aveau pentru asta circurile uriașe, procesiunile, templele, iar pe deasupra și banchetele. Are dreptate într-un fel doctorul Danielopolu — îi spunea așa cu o pedanterie glumeață, ca să-l certe anume că prea uita

că e și doctor în litere, nu numai negustor. Sîntem o societate cu moravurile veacului de mijloc, dar unde nu are dreptate, e cînd vede așa ușor semnele civilizației doar cînd e vorba de petreceri între bărbați și femei. Nici așa cu zece-douăsprezece feluri la masă, cu chefuri de zile întregi... Ce poți să aștepți de la o pătură de ghiftuiți... ?

Printre cei care se ghiftuiau puteau fi socotiți și Hagi Curti și mai ales State Dobrovici, căci Pavlicioni era silit de medici să fie sobru de tot. Se răzbuna pregătind mese copioase pentru alții. Acum, așa ca gustare înainte de prînz, porunci să li se aducă tot soiul de tăvi cu mezelicuri. Dogarul și mămularul, cînd văzură că se aduc astfel de bunătăți, își ziseră că nu e cuviincios să mai rămîi cînd oamenii se așază la masă, și puțin rușinați dădură bună ziua și plecară. Dar și ceilalți mîncară astăzi doar din obicinuința de a îngurcita, fără chef, căci gîndul le era într-altă parte și se simțeau strînși în chingi. Erau tare îngrijorați, căci își dădeau seama că revoluția nu mai e joacă, așa ca pînă acum, cînd cuvîntul „revoluție“ se vedea scris pe garduri, și era spus toată ziua atît de mult, că părea un cîntec de care le era de acum multora lehamite. Începutul arestărilor îi dezmeticise pe cei mai mulți. Cei cunoscuți de toată lumea ca fruntași înțelegeau că nu mai pot da înapoi, că „e lată rău“, că averea și poate viața lor sînt acum în joc. Amintirea morții cumplite a lui Mitică Filipescu, acum șase ani, era încă vie de tot în mintea tuturor. Așa că Hagi Curti se hotărî :

— Frate Dobrovici, parcă dumneata eşti rudă puțin cu Fărșerotu... Se prefăcuse doar că nu e sigur, căci altfel îl cunoștea bine și el pe Tudor Fărșerotu.

Pe starostele tăbăcarilor îl înfuria însă orice referință la această rudenie a lui cu căldărarul... Cu toate că nu mai erau acum pe aceeași treaptă, în tagma negustorească, el, coșcogeamite bogătașul, cu fabrică, vie și cîteva moșii, și negustorașul din Obor, acesta se socotea tot un fel de jupîn al lui ca în tinerețe, și naș pe deasupra, și îl bruftuia tot timpul, aproape că aștepta să vie de sărbători și de ziua lui ca să-i sărute mîna.

— Știi bine, Hagiule, că am fost rudă, că răposata mea nevastă dintîi, Valeria, era nepoată nevesti-si, Reveca. Da' de cînd m-am însurat din nou, ne vedem rar de tot...

Hagi Curti, uscat și negricios, era acum tot numai cu ochii arzători... Vedea bine că tăbăcarul nu-și dădea încă seama ce primejdie îi paște și trecea de la spaimă la nesimțire, așa, dobitocește.

— Ar trebui, frate, să mergi chiar azi să-l vezi și să-l dumirești despre ce e vorba. Arată-i că dacă izbutim să punem mîna pe putere, nu-l vom uita nici pe el și nici pe ai lui... Îl găsești în toane bune, că azi nu sînt numai Rusaliile, e și ziua lui, Sfîntu Theodot...

Tăbăcarul rămase cu mîncarea în gît cînd văzu ce-i cere cel mai bun prieten al său. Puse jos paharul cu pelin rubiniu și începu să se bîlbîie. Gîndul că trebuie să dea ochii cu căldărarul făcea să i se taie picioarele... Pe de altă parte, dacă hagiul, care-l cunoștea și el destul de bine pe oborean, stăruie atît de mult, înseamnă, se gîndi el, că e nevoie, că sînt semne de primejdie.

*

Theodot era român din Macedonia, dintr-un sat de lîngă Bitolia. Ai lui erau neam de păstori, dar niște rude trecuseră, acum aproape o sută de ani, în Transilvania și se apucaseră de negoț la Timișoara, Arad și mai apoi la Sibiu, unde ajunseseră oameni bogați și înconjurați de vază mare. Dintre ei au ieșit un episcop, cîțiva preoți și destui cărturari, dar și negustori de frunte. Patrioți, ei aduceau necontenit alți băiețandri din neamul lor, din jurul Bitoliei, ca să se lase de păstorit și să învețe mai întîi carte, apoi să pătrundă în tainele negustoriei. Nu izbuteau totdeauna. Nici cu Theodot n-au izbutit. Carte a învățat el ceva, nu mult... citea și scria cu destulă greutate, dar dorul lui de munte și de oi l-a dat gata. A fugit din prăvălia stăpînului și s-a făcut iar cioban, acolo în Ardeal. Unchii lui s-au învoit și cu asta, că aveau oi multe date în grija unor baci din Sălișteе, care cutreierau munții și uneori iernau dincoace departe, în bălțile Dunării. Ba, de la o vreme au început să cutreiere ținuturile de ierburi tari ale Dobrogei, nemaitrimițînd acasă decît socotelile și banii. Unul dintre baci și-a adus la Hîrșova și muierea cu două fete mici și cu doi băiețași, că pe alte două le lăsase măritate la Avrig, statornicindu-se în tîrgul dunărean. Asta era cam prin 1790, adică

acum vreo șaizeci de ani. Theodot, căruia baciul ardelean și ceilalți mocani dobrogeni îi ziceau Toader Fărșerotu, ca să-l deosebească de alți Toaderi, sălișteni, era cu inima prinsă de Reveca, una dintre fetele baciului, care era leită maică-sa, și venea a treia la număr, numaidecît după cele rămase la Avrig. Pe toamnă stau să se cunune. În vară se întîmplă însă un lucru care îl amărî, dar îl și îndîrji cumplit. Turcii, care erau în război cu rușii și se întăreau în cetatea Ismailului, dincolo de Dunăre, începuseră să adune zaherea pe capete, pregătindu-se pentru un asediu îndelungat. Adunau, din Dobrogea mai ales, tot ce găseau. Niște gelepi luară și cele trei mii de oi ale mocanilor sălișteni, dîndu-le în locul lor un petic de hîrtie. O treime din aceste oi erau chiar ale baciului și ale ciobanilor, dreptul lor sporit cu anii. Celelalte vreo două mii erau ale macedonenilor, bogătași din Sibiu.

Cînd văzură nemaipomenita pagubă, mocanii fură cuprinși de o mînie turbată. Baciul își trecu muierea și cei patru copii mai mici care erau cu el, cu luntrile peste Dunăre, la Făcăieni în marginea Bărăganului, iar el cu cei zece oameni mai de nădejde se luară pe urma oilor, tot chibzuind cum să le poată căpăta înapoi. Cel mai dîrz dintre toți era Fărșerotu ăsta, atunci un bărbat vînos și tare negricios, de vreo douăzeci și doi de ani, care așteptase cu nerăbdare toamna, ca să se însoare cu Reveca. Mergeau așa, urmărind norul de praf al turmei, tot bătîndu-și capul cum să facă să ia oile îndărăt. Ei erau vreo zece inși, e drept, vînjoși și dîrzi, dar nu aveau drept arme decît ciomegele lor, iar spahiii turci erau de trei ori mai mulți decît ei, călăreți bine înarmați, cu pistoale și paloșe. La Dunăre, turcii au trecut turma întîi în Ceatal și apoi au pus-o din nou pe plute mari, trecînd-o la Ismail. Au înțeles că acolo nu mai pot schimba nimic. Își mușcau pumnii de mînie tot dînd tîrcoale cetății. Cînd trupele rusești s-au apropiat, ei se hotărîră să se întoarcă acasă.

— Cu mîna goală ? întrebă fioros Fărșerotu... O să rîdă și muierile de noi.

— Și ce vrei să facem ? Cum o să luptăm noi cu turcii ? dădu baciul cu pălăria lui mare de pămînt. Măi flăcăiandrule, ăsta-i blestem de sus, cu păgînii nu poți lupta, că ei sînt oamenii lui Antihrist.

Se opriseră pe un dîmb cu iarbă aspră, năpădită de alior și pelin, deasupra bălții celei mari, și dumicau pită cu slană, adusă în desagă.

— Cît despre mine, puteți să vă întoarceți și acasă. Io mă duc la muscali și cer sîneață, sabie, ce dracu mi-or da. Pînă n-oi ucide cu mîna mea cinci turci, nu mă las, că altfel mă arde fierea din mine.

Atunci s-au hotărît și ceilalți.

Au nimerit toți zece în armata generalului maior Kutuzov [1], un general voinic, dar cu un ochi acoperit cu un petic negru. Îl pierduse cu un an înainte la un asediu în Crimeia. Au fost primiți numaidecît și puși la muștru...

Dar cu cît se apropia iarna, lucrurile mergeau tot mai prost. Cetatea fusese înconjurată din trei părți, însă turcii, cam la patruzeci de mii, nici nu voiau să audă de predare, că erau grozav de întăriți. Rușii erau mai puțini, prost hrăniți, prost îmbrăcați, încercînd zadarnic să se apropie tot săpînd șanțuri. Oamenii mucezeau în corturi putrede, în gropi cu apă. Mocanii învățaseră meșteșugul armelor, dar învățătura nu le era de nici un folos, că se vorbea mereu că rușii își vor ridica oștirea și vor pleca îndărăt. Fuseseră vărsați la un regiment care poposise îndelungă vreme la Bîrlad, și în care erau și cîțiva moldoveni agățați așa, de ceilalți ostași. Dar la începutul lui decembrie se zvoni că a venit peste toată oștirea un comandat nou, ăl mai grozav general al rușilor, Suvorov [2]. Oștirea s-a însuflețit într-o singură zi. N-a adus cine știe ce hrană și puști cu el Suvorov, dar a poruncit ca în trei zile să fie izbită cetatea cu toată puterea, ca s-o cucerească negreșit. Coloana pe care o comanda generalul maior Kutuzov ataca dinspre răsărit, chiar pe malul brațului Chilia. Soldații aveau pregătite fascii de nuiele să le aștearnă peste șanțuri și lopeți ca să sape cu ele adăposturi, că așa obicinuia Suvorov. Un batalion din regimentul venit din Bîrlad, în care erau mocanii și moldovenii, a pornit la asaltul zidului prea devreme, de cum

---

[1] *Mihail Ilarionovici Kutuzov* (1745—1813) — general rus, unul din creatorii tacticii și strategiei militare moderne.

[2] *Alexandr Vasilievici Suvorov* (1729—1800) — general în armata rusă, cunoscut mai ales prin victoriile repurtate asupra turcilor.

s-a ridicat la miezul nopții întîia săgeată arzînd verde și din pricina asta s-a găsit înainte atacînd singur dincolo de primul val, care era un val de avanposturi. Kutuzov i-a dat poruncă aspră acelui comandant să se întoarcă și să se alinieze cu celelalte batalioane, dar comandantul acesta, cam zănatic, nici n-a vrut să audă de asta, așa că nici generalul n-a avut ce să-i facă și l-a lăsat în plata Domnului, să plece înainte, cînd s-a slobozit a treia săgeată verde. A fost o luptă crîncenă, căci erau bătuți cu focuri din trei părți. A căzut comandantul, au căzut aproape trei sferturi din oameni. Dintre mocani șase au murit, în frunte cu baciul, trei au scăpat, doi chiar de tot nevătămați, iar Tudor Fărșerotu a fost adunat de jos, din șanțul plin de morți și răniți. Urcase zidul înalt de peste cincisprezece coți pe o scară îngustă, izbutise să se suie sus pe parapet și striga dîrz în românește : „aici, aici"... Tocmai se luminase, și încă bine, de ziuă. Învîrtea în mînă pușca lui cu spangă, strigînd mereu : „aici, aici". A avut timp să se întoarcă să străpungă un ienicer, căci ei luptau cu ienicerii aici, dar a fost împuns în piept de o suliță, care l-a răsturnat jos în șanț. S-a trezit a doua zi într-o ceainărie joasă, și i s-a spus că sînt în mijlocul orașului cucerit... în care au fost măcelăriți douăzeci de mii de turci. Nu putea să miște nici mîinile, nici picioarele, era oblojit mai cu seamă la piept. A venit către seară Kutuzov, care cerceta răniții, de l-a văzut și pe el și i-a vorbit pe ruseşte. El n-a priceput nimic. I-a lăsat la căpătîi o desagă cu bunătăți, pe care o luase dintr-un coș purtat de doi soldați. Prada fusese peste toate așteptările și era acum risipă de toate.

A doua zi a venit generalul cel mare, Suvorov... Răniții încercau să se ridice de pe rogojini, strigau „ura", și căutau să-i sărute mîna. El îi îmbrățișa pe cei ridicați și-i înjura spunîndu-le să stea jos. Tudor nu pricepea cum poate fi un general așa mare, o babă încovoiată și zbîrcită, fără urmă de barbă și mustăți, dar, e drept, cu pieptul plin de decorații. Kutuzov l-a arătat pe el și i-a spus ceva în ruseşte lui Suvorov. Atunci s-a strigat să vie un moldovean și a răspuns un rănit din colț. Era chiar un ostaș de la Moldovenskaia, dintr-un neam tot de mocani. Suvorov a luat din mîna unui ofițer o decorație, ca o cruce de argint, și i-a pus-o lui pe piept, spunîndu-i că i-ar fi dat-o de aur dacă n-ar fi întors capul, în plină luptă, ca să-i cheme pe cei dinapoi... „Un ostaș nu trebuie să pri-

vească înapoi niciodată și nici să-i aștepte pe cei din urmă", a zis generalul.

Cînd s-a încheiat pacea, răniții au fost duși la Nikolaev pe Nipru. El a zăcut un an, nu din pricina rănii de la piept care s-a închis repede, ci fiindcă nu izbutea să mai mişte braţul... se vede tot din pricina acelei lovituri de suliță. Vești de la ai lui avusese prin niște pescari care fuseseră cu lotcile lor pînă departe pe Dunăre. Află astfel că Reveca, socotindu-l mort, se măritase cu un grec de la Brăila, căci Ana, nevasta baciului, mai scăpase ceva din agonisita de la Hîrșova și mai tîrziu se mutase cu copiii de la Făcăieni în cetatea cu negoț bogat și schelă vestită.

Acolo la Nikolaev un doctor l-a învățat să se scalde în apă caldă cu foi de nuc, și a pus un soldat să-i înțepe spatele cu un cui înroșit în foc. Așa a început să mişte mîinile. Pe urmă i-a spus să-și aleagă o meserie în care să folosească mult brațele. Era în gazdă la un cazangiu bulgar, care-i purta multă dragoste, om însurat, cu o droaie de copii, și mai întărindu-se, mai jucîndu-se, a deprins și el meșteșugul ăsta. A stat vreo zece ani, că devenise bun meșter, și mai ales se înzdrăvenise, precum fusese și înainte de război. Nu i-a plăcut totuși să rămîie cazangiu la șantierele de la Nikolaev, că nu-i plăcea milităria, și s-a făcut căldărar în marginea orașului. Pînă la urmă l-a biruit dorul de țară, dorul de tot ce fusese în viața lui și nu se împlinise... Se hotărî să se mute în București, dar nu se putu să nu se abată pe la Brăila, unde ajunsese copila de paisprezece ani, pe vremuri, cu care se înțelegea atît de bine. A găsit locuința Anei, o cășărie, căci făcea acum negoț cu brînză. Cînd a intrat în prăvălia de la față, joasă, acoperită cu olane, care era pe o uliță lungă de douăzeci de pași, chiar deasupra rîpei galbene, care se prăbușea în apele tulburi ale Dunării, a înghețat... Reveca, parcă mai copilă decît o știa, i-a ieșit înainte și l-a întrebat ce vrea. N-a știut ce să răspundă, a crezut că-și bate necuratul joc de el. Și-a făcut cruce cu limba în cerul gurii. Nu era Reveca lui, ci era alta, tot Reveca pe nume, nepoată, și le botezase pe amîndouă așa, o mătușă a lor, preoteasa din Avrig. Băciţa Ana ceruse fie-sei de-acolo, după ce se măritase Reveca, să-i trimită nepoata la Brăila să o crească ea. S-au bucurat toți și s-au așezat la masă. Reveca, cea de demult, înștiințată de băiat, care acum avea șaisprezece ani, a venit și ea cu bărbatul ei, grecul... Era mul-

ţumită de căsnicia sa, avea două fete şi un băiat şi era bucuroasă că-l vede în viaţă. Femeile din neamul acesta erau un soi ciudat. Semănau toate, că de n-ar fi fost de vîrste deosebite, le-ai fi socotit gemene. Erau mijlocii de statură, dar largi în şolduri şi în umeri, aveau capul mare şi totul era mare în chipul lor, frumos şi limpede : obrajii laţi, ochii ca de viţelușă, trași ușor spre tîmplele netede, nasul drept şi gura largă cu dinţi deşi, mărunţi, strălucitori, părul strîns la spate le era negru ca smoala. Trupurile, cu sîni mici, dar doldora, cu carne bine nutrită, cam greoaie, nu erau însă grase, şi aveau în şolduri şi pulpe tăria ugerului sănătos. Nu păreau chiar albe de tot, ci uşor umbrite, cum e caşul încercat de fum. Aveau sînii mici, dar făceau copii mulţi. Fetele semănau toate cu mamele, iar băieţii mai totdeauna cu taţii lor, de obicei aspri la chip şi ososi, că aşa le plăcea sălăştencelor astea să-şi aleagă bărbaţii. Nu erau nici prea deştepte şi nici prea focoase. La dragoste le era gîndul numai pînă cînd se măritau, că apoi nu mai ştiau decît de bărbat şi de copii. Neobosite la treabă din zori şi pînă în noapte, dar cam încete. Curate ca nişte pahare şi sănătoase totdeauna, căci se îmbolnăveau rar, dar e drept că atunci cînd cădeau la pat, nu duceau la boală, piereau fulgerător.

Privind-o buimac pe Reveca asta a doua, Tudor se simţi mai tînăr cu zece ani. Nu pricepu cum s-a oprit timpul în loc. Cînd o întrebă dacă vrea să-l ia de bărbat, fata nu zise nu, şi cu toate că el era cu optsprezece ani mai vîrstnic decît fata, nici Ana, bunica ei, nu zise nu.

Au venit la Bucureşti, şi el şi-a făcut prăvălie înspre capătul Tîrgului din Afară, unde se mutase de curînd Oborul, căci fusese pînă atunci dincolo de biserica Sfîntu Pantelimon, nu departe de biserica Olarilor. Între Oborul cel nou şi Cîmpul Moşilor, pe marginea uliţei largi care le lega şi care se lărgea uneori cît un maidan, se şi înfiripase cu timpul o inimă de bîlci, cu un mare număr de cîrciumi, dar şi cu multe prăvălii cu tot felul de mărfuri ţărăneşti, pentru trebuinţele celor care veneau din satele vecine la tîrgurile săptămînale, marţea şi vinerea, cînd mahalaua era înecată de precupeţi.

Pe uliţa atît de largă, marfa era mai mult afară, arătată în şatre mari, puse în faţa prăvăliilor, o parte din ea fiind spînzurată în prăjini, ca să se vadă de departe. Astfel, zi de zi, sporea numărul cojocarilor, opincarilor, gabrovenilor, potcovarilor, cavafilor şi braşovenilor, al lumînărarilor şi al găietă-

narilor, cu maghernițe de băcani și pastramagii printre ei... Lîngă Cîmpul Moșilor erau în curți lungi stivele mari ale chiristigiilor, iar în stînga lor, tot în curți lungi, își țineau vărarii șoproanele cu var. Puțuri cu cumpene erau la fiecare pas, după nevoile tîrgului. Theodot cumpărase un maidan mare spre gura Oborului și își durase o casă cu spatele la drum, cu prispă și parmalîc de lemn în curte, dar cu prăvălie la uliță. Treburile i-au mers binișor și căldărăria îi era plină de mușterii chiar în zilele celelalte, nu numai marțea și vinerea cînd era tîrg. Ținea legătura cu ai lui de la Sibiu, primea des vești și de la prietenii pe care și-i făcuse la Nikolaev. Într-o zi s-a pomenit cu feciorul cel mai mic al bulgarului, cel atît de cumsecade, de la care învățase meseria. Era acum un băiețandru de vreo optsprezece ani, nu vrusese să se facă în ruptul capului cazangiu, îi plăcea mai mult să șadă pe pat și să coasă. Se făcuse cojocar. S-a aciuat pe lîngă Fărșerotu, și acesta l-a ajutat să-și deschidă o cojocărie de început chiar alături. Într-o vreme, cea mai mică dintre fetele Sarei de la Avrig, Valeria, care împlinise și ea șaisprezece ani, veni la soră-sa la București. I-a plăcut lui State, cum îi zicea pe aci lumea, celui fugit de la Nikolaev, și a cerut-o de nevastă. Deși era greoi la chip, butucănos, fata n-a zis nu... I-a cununat chiar Tudor, cum îi zicea toată mahalaua, afară de nevastă-sa care ținea la Toader. Nașul a mai adăugat ceva și de la el la zestrea miresei. State era mai tînăr, îi spunea cumnatului său nene Tudore, și la sărbători îi săruta mîna și el, și nevastă-sa, ca unui tată. Cînd a izbucnit din nou războiul dintre ruși și turci, al patrulea, cel care a ținut din 1806 pînă în 1812, cojocarul lupta încă din greu cu nevoile, căci nu se pusese bine pe picioare, cu tot ajutorul dat de Tudor. Cînd văzu însă ce mare nevoie de marfă au armatele muscălești, se cam lăsă de cusut și începu să facă negoț. Împrumutase de la Theodot un mic capital și, cum era poate singurul cojocar în București care știa bine de tot rusește, o mare parte dintre cumpărături se făceau de la o vreme numai prin el. La încheierea războiului era om cu stare, avea o ladă cu pungi cu aur. E drept că ofițerul cu aprovizionarea cu care lucrase el s-a împușcat mai tîrziu, dar pacea se încheiase și lui nu au mai avut ce să-i facă. A sporit prăvălia din Obor, și-a cumpărat un han, cu prăvălii la uliță, lîngă Hanul Roșu, aproape de biserica Sfînta Vineri. Îi venea acum din ce în ce mai greu să se arate supus lui Tudor, care se înăsprise

tot mai mult la chip și devenise tot mai poruncitor. Nu ținea socoteală că el a rămas un căldărar în Obor, în timp ce dumnealui, State, intrase acum în rîndul bogătașilor. Parcă tot aștepta să-i sărute și acum mîna. Rămas în Obor, el strîmba din nas cînd îl vedea acum pe State îmbrăcat ca marii negustori, cu anteriu, încins cu șal, cu giubea de pambriu și cu șapcă, și-i vorbea tot acru, de parcă nu i-ar fi înapoiat pînă la para cheagul împrumutat. Nu avu cu Valeria decît un singur copil, o fată, căci în anul următor nașterii, biata femeie muri de ciumă, cînd fu molima de pomină adusă de la Țarigrad de oamenii care-l însoțeau pe noul domnitor Carageá-vodă. Reveca luă fetița s-o crească ea, laolaltă cu cele patru fete ale ei, Ana, Maria, Ioana și Stana, dintre care cea mai mare avea acum doisprezece ani. Firește că tot mai venea să-și vadă copilul din cînd în cînd și iarăși nu putea să plece numaidecît, trebuia să stea la masă, ca să nu-l supere și mai rău pe ursuzul cumnat. Prin 1820 se însură a doua oară cu nevasta de acum, Pena, fata unui negustor de peste Dunăre, așezat acum la București, mare toptangiu, care ținea în mîna lui aproape tot negoțul de gabrovenie. Naș îi fu de data asta unul dintre cei mai de seamă giuvaergii și zarafi din București, Petre Scurtu, mai tîrziu după ce fusese în hagialîc la sfîntul mormînt Hagi Curti, cu care, după ce întemeie fabrica din Tabaci, începu să facă, în tovărășie, negoț în mare și cu străinătatea. Cînd nevasta lui Hagi Curti fu răpusă de boală în timpul celui de al cincilea război dintre ruși și turci, cel din 1829, acesta nu se mai însură și, cum nu avusese copii, familia lui State îi fu și lui ca o familie. Cu toate acestea, acum cînd îi cerea să se ducă să-l vadă pe căldărar, pe care în zece ani, mai ales după ce se măritase și fata lui, nu-l văzuse mai mult de zece ori, i se păruse peste puterile lui să facă asta. Dar cînd și Pavlicioni fu de aceeași părere, nu mai avu ce să zică. Hagi Curti îi arătă că va merge și el, chipurile, ca să-l firitisească împreună pe Theodot de ziua lui. Se ridicară de la masă, acum cînd din ceardac văzură devale malul Imperiului plin de lume, care se scălda laolaltă cu caii, adușî la spălat, și care nu bănuia ce spaimă-i frămînta pe ei. Se urcară într-o caleașcă a lui Pavlicioni, căci veniseră dinadins de dimineață cu o birjă, ca să înșele pe cei care îi căutau.

De la via lui Pavlicioni la căldărăria Fărșerotului nu sînt mai mult de opt, nouă sute de pași. Cum ai ieșit de pe ulița

dintre vii (lumea le mai spune încă la toate pe un sfert din ocolul orașului „viile lu beizadea Ghica") dai în drumul cel mare al Pantelimonului și o iei pe gura Oborului pe lîngă puțul nou cu roată de lemn, găleată cu lanț și acoperiș frumos, țuguiat. După alte două puțuri dai de ulucile care înconjoară casa căldărarului, a cărei față nu este pe gura Oborului, ci pe drumul dintre Oboare. Răspîntiile largi ca niște maidane sînt toate măturate, că-i duminică. De prin 1831, de cînd a dat poruncă strașnică generalul Kisseleff (cînd cu holera, de au fost mutate de aici și pescăriile, și tăbăcăriile), numeroșii cîrciumari din jurul Oborului de vite au îndatorirea să măture sîmbătă seara și drumul, în fața cîrciumii. Așa că tot maidanul e curat în zi de sărbătoare, iar praful, așezat frumos, poartă urmele tîrnului ca niște pene mari, desenate.

Au oprit caleașca subt salcîmul înalt cît un stejar, care ascunde șatrele de la intrarea prăvăliei, de pe care acum, firește, s-a ridicat toată marfa. A rămas numai o căldare în vîrful prăjinii. În curte se intră pe un gît lung acoperit, și el, și casa, de un alt salcîm. Intrarea în curte e atît de îngustă, fiindcă atunci cînd Gligore, feciorul cel mic al Fărșerotului, s-a însurat, tată-său i-a dat un sfert din curte în lungime și i-a făcut și lui altă prăvălie în față, alături. Ograda însăși e o bătătură cît un bărăgan, iar în fund încă se mărește cu o livadă de caiși și vișini, de mult sterpi, roadă dînd numai cîțiva gutui ieșiți din vlăstari, generație după generație. Casa face cu prăvălia un soi de colț, adică în stînga, atît cît ține prăvălia, și încă șase-șapte pași e cu fața spre fundul grădinii, deci spre miazănoapte, apoi se întoarce în unghi cu fața spre răsărit. N-a fost, se vede, lucrată cum trebuie, fiindcă în cincizeci de ani i s-a lăsat, ca o pălărie pe ochi, acoperișul mare de șindrilă, iar parmalîcul prispei, uscat și crăpat de ploi, nu mai prinde boiala roșie ce i se dă din an în an.

Cînd să intre, cei doi văzură la o bragagerie de peste drum o figură care apoi li se păru ciudată.

— Ia uite, frate, parcă pîndește cineva dincolo, la bragageria aia, ce zici ? întrebă privind cu teamă State Dobrovici. Nu te uita dintr-o dată... Să știi că e vreunul de la Agie.

Hagi Curti zîmbi mucalit.

— Bre omule, și dumneata, de aseară numai ipistați care pîndesc vezi pretutindeni.

— Frate, eu îți spui că pîndește. Uită-te cu coada ochiului și ai să vezi.

Hagi Curti se uită așa pe furiș, dintr-o parte, și-și strîmbă mustața a îndoială.

— Nu, zău, parcă pîndește... Ba, pîndește al dracului, și stă numai de florile mărului cu bragă dinainte ; chiar se uită țintă încoace...

Turnavitu și dragostea lui

Omul care sta la masa de subt umbrar a bragageriei de peste drum pîndea într-adevăr, și încă pîndea încleștat, dar nu era de la Agie. Era, dimpotrivă, un om căutat de Agie, profesorul căuzaș Scarlat Turnavitu, care de azi de dimineață, după ce plecase de la Axente Sever, trecuse doar o clipă pe acasă ca să se spele pe față și pe urmă se înființase la masa de subt umbrarul din fața bragageriei, înfruntînd cu un soi de inconștiență primejdia de a fi prins de oamenii căpitanului Costache Chiorul, care și începuseră să cutreiere ca turbați ulițele, arestînd în dreapta și în stînga. Dar în duminica asta însorită de iunie nici ceasornicul căuzașului nu mergea în timp cu întîmplările. Era și el alunecat, căzut razna într-o lume a lui.

Bragageria era un fel de maghernițǎ, partea de la uliță, s-ar putea spune, a unei cocioabe, care sta într-o rînă peste drum de prăvăliile căldărarului și a feciorului lui. Era înghesuită între prăvălia unui lumînărar și aceea a unui bărbier, cu briciul mare de lemn jumătate deschis deasupra ușii. Cu umbrarul larg în față, maghernița părea mai arătoasă, cu cele patru mese de brad ale ei înguste, abia date la rindea, cu picioarele bătute în pămînt, fiecare cu două lavițe mici de o parte și de alta, cu un galantar pus pe una din mesele strîmbe, cu pricomigdale, acadele, rahat, floricele muiate în sirop și atîrnate pe sfori, bigibigi, cîrnați trandafirii, adică făcuți din miez de nucă, îmbrăcat bine în sirop gros de trandafir, pătați bineînțeles de muștele care nu voiau să se lase prinse toate de hîrtia cu lipici galben aflată deasupra galantarului.

Subt umbrar nu mai era nimeni afară de Scarlat Turnavitu și stăpînul bragageriei, un turc uscat, înalt și mustăcios, cu poturi găietănați, strînși de la genunchi în jos, ca tuzlucii, și cu picioarele goale în calevri de lemn și toval. De dinainte de Paști, Scarlat Turnavitu era nelipsit dimineața, duminica și în zilele de sărbătoare de la postul lui, ba uneori și după-amiezele, în timpul săptămînii, cînd nu era curs la școala de la Radu-Vodă. Pretindea că așa bună bragă ca aci în gura Oborului nu se găsește nicăieri în București și venea tocmai din Dobroteasa ca să bea cîte șase pahare butucănoase, de sticlă groasă, așa că începuse lumea să-l ia la ochi, căci se aflase despre asta chiar pe la școală și el simțea nevoia să lămurească lumea, ca să nu-l socoată țicnit.

— Braga asta e la fel cu berea voastră, măi Axente, da' e acrișoară și rece. E mult mai răcoritoare. Și e parcă și ceva mai groasă, nu e chiar apă goală ca în alte părți.

Bragagiul, care nu era bătrîn, deși avea părul sur, văzîndu-l atît de des pe acest mușteriu la el, se mirase la început, dar pe urmă cînd profesorul cu bărbuța ieșită în față și cu ochi de viezure îi cerea al șaptelea pahar de bragă, aproape că se supăra :

— Asta nu bun, bre, atîta braga la tine. Asta faci rău... Asta umflă la burta...

— Asta-i bragă bună, turcule, nu face rău. Așa bragă nu-i în București, și pe urmă e foarte plăcut subt acest umbrar.

— Bre, tu dai bani mult... tu faci la mine aliș-veriș, dar asta nu place, bre, la mine... Parale cîștigă omu greu... Nu trebuie dai tot pe braga.

Turnavitu rîdea încurcat, dar nu avea ce face. Se gîndise într-o vreme să nu mai ceară de loc bragă, dar făcea figură și mai proastă, căci acolo în gura Oborului, în dimineața de sărbătoare, cînd toate prăvăliile celelalte erau închise și tarabele goale, el singur la o masă, așteptînd fără nimic dinainte, bătea și mai rău la ochi. Încercase și să stea cu un singur pahar de licoare nisipie dinainte toată dimineața, dar atunci îl băga în bănuieli pe bragagiu, căci bineînțeles nu mai era valabil pretextul cu băutura cea grozavă, dacă o lăsa în pahar să bîzîie pe deasupra ei muștele. Ar fi fost prea vădit că nu vine acolo pentru bragă, ci vine pentru altceva cu totul deosebit, și asta n-ar fi vrut să se știe însă în ruptul capului. De aceea era tot timpul nervos, neliniștit, întorcea capul în toate păr-

ţile, pîndea cu ochi de viezure şi îşi chinuia bărbuţa cam roşcată. Şi nici măcar nu avea întotdeauna norocul s-o vadă, căci Tincuţa pleca uneori mai devreme la biserică, ori, dimpotrivă, nu se ducea de loc. Uneori ea pleca la rude la masă, dar atunci ieşea din curte cu tată-său, popa Dumitru, şi maică-sa, cocoana preoteasă, împreună cu ceilalţi patru, fraţi şi surori, mai mici, şi nu numai că nici vorbă nu putea fi să se ia după ei, dar trebuia să se furişeze cît mai curînd după galantar, ba chiar să ţîşnească în prăvălie, pretextînd că vrea să plătească repede ori să caute ceva, ce, nici el nu prea ştia ce, de se uita bragagiul la el ca la un apucat, numai să nu-l vadă tatăl fetei care nici nu voia să audă să-şi dea fata, care nu împlinise cincisprezece ani, după un profesor cu şaptesprezece ani mai în vîrstă decît ea.

Aşa se chinuia de multă vreme, bătînd uliţa, aşteptînd la bragagiu, căci unde ar putea un bărbat să întîlnească o fată de familie mai înstărită, în vremea asta în Bucureşti ? Erau toate ferite cu mare grijă, căci vorba lui Tase chiristigiul, ginerele cel mai vîrstnic al Fărşerotului : „Flăcăului dacă-i cade căciula în drum, o ia şi-o ridică... da' cu fata e altceva". O fată nu-şi întîlnea decît vecinii, întîmplător şi destul de rar, căci oricum în decurs de ani de zile era de neocolit o asemenea întîlnire şi de cele mai multe ori din această pricină ele se măritau cu flăcăi de pe aceeaşi uliţă, de aceeaşi stare cu ele. Altfel se măritau prin peţitoare, îndeobşte rude care puneau totul la cale, cam fără ştirea celor tineri. Dacă Scarlat Turnavitu ar fi avut norocul să fie poftit la acele ospeţe care erau unicele prilejuri cînd bărbaţii şi femeile tinere, ori fetele se puteau vedea şi-şi puteau vorbi cu multă bună-cuviinţă şi uneori, cînd ospăţul devenea chef, bine potrivit de către cel interesat, chiar cu mai puţină bună-cuviinţă, ar fi fost cu totul altceva. Acum, de pildă, cînd curtea lui Tudor Fărşerotu era plină de musafiri veniţi de ziua lui, Scarlat Turnavitu se gîndea amărît că ar fi putut s-o vadă ceasuri întregi pe Tincuţa şi poate că i-ar fi vorbit. Gîndul ăsta îl înnebunea prin simplitatea lui, şi totuşi era de nerealizat, căci era de neconceput ca popa Dumitru să îngăduie ca el, Scarlat Turnavitu, să se afle la un loc cu fiica lui. Feciorul popii de la Zăvoiu Dihorului, după ce sfîrşise şcoala de la Sfîntu Gheorghe, avusese noroc să se bucure de bunăvoinţa arhimandritului Ioasaf Snagoveanu, prieten cu tată-său, care, văzîndu-l bun la carte şi

prinzînd dragoste de acest tînăr plin de rîvnă, obținuse pentru el postul de paroh la Sfîntu Ioan, așa că grăbiră formalitățile hirotonisirii, începînd, firește, cu însurătoarea, așa cum cer canoanele pentru preoții laici. La douăzeci și doi de ani era astfel însurat cu a patra dintre fetele căldărarului și avea pe Catincuța, iar Scarlat Turnavitu nu era acum decît un burlac bătrîn, care nu mai avea dreptul să asculte suspinele unei fete crude, și de care o copilă de paisprezece ani trebuia ferită ca ochii din cap ; cu atît mai mult, cu cît, dintr-o ușurință și greșeală a sa, popa Dumitru mai pricinuise în familia lui și a preotesei o mare nenorocire de acest fel, aducînd prin casă pe la el pe consăteanul său, atunci unterofițir în regimentul III de infanterie, Simion sin Firu, feciorul Firului de la Zăvoiu Dihorului. De cum aflase de această înflăcărare nesăbuită a colegului și prietenului său pentru fata lui, popa Dumitru se arătase de neînduplecat.

Scarlat Turnavitu o văzuse întîia dată pe Catincuța, Tincuța cum îi spuneau vecinii, într-o duminică după-amiază, să fie de atunci un an și mai bine, în iarna de dinaintea focului cel mare de la Paşti. Popa locuia în casa parohială de la Sfîntu Ioan și în vremea aceea poftea pe unii dintre colegii săi, dascăli la Sfîntul Sava și la școala de la Sfîntu Gheorghe, duminica după-amiază la el acasă, așa ca să mai discute în jurul unui pahar de vin despre știință, istorie și literatură, dar mai ales politică. Erau, în felul vremii, însetați de a se lumina. Scarlat Turnavitu era în ziua aceea poftit întîia oară și de aceea venise mai devreme, pornind, pe un viscol care încovoia totul, din odaia lui rece de burlac, fiindcă toanta de slujnică a proprietăresei nu prea știa să mai vadă de foc după ce-l aprindea. Străbătuse în lung Ulița Văcărețtilor și o parte din Podul Tîrgului din Afară, pînă să găsească o sanie, căci era lăsata secului de brînză și umbla lumea forfota în toate părțile cu tot viscolul. Ajunsese cu obrajii înroșiți și umezi de fulgii de zăpadă topiți pe ei. După ce îi deschisese o slujnică ușa de la marchiză, se trezise în sala din mijloc cu un soi de arătare ca din povești. Tincuța crezuse că a venit Axente Sever, pe care ai casei îl socoteau drept un fel de rudă, fiind ardelean ca bunica ei, prieten cu bunicul. Rămăseseră așa surprinși față-n față, ea privindu-l mirată cu ochi mari de căprioară între genele negre întoarse, căci nu-l mai văzuse niciodată, neștiind ce să facă, el încurcat de paltonul care mai

atîrna încă pe el, fîstîcit de atîta frumusețe. Purta o rochiță după moda apuseană de culoare albăstrie, pe care nu o punea decît cînd se ducea la bunicul ori la rudele obicinuite, și era dreaptă ca o tulpină de brad tînăr. El se știa urît, dar se vede că, înviorat la obraz de viscolul de afară, arăta bine sau poate îi stătea bine așa fîstîcit, că fata i-a zîmbit ușor, fără să-i arate dinții, doar mirată, însă de loc zăpăcită, și l-a poftit cu o liniște gingașe în odaia cea mare din față, rugîndu-l, cu un glas care l-a înfiorat, să aștepte. A fost totul ca pe altă lume în după-amiaza aceea de duminică : lumina roșiatică a candelelor, pîlpîirea lumînărilor în sfeșnice, icoanele îmbrăcate în marame, multele scoarțe și pe pereți, și pe jos, pozele de la Ierusalim și de la Muntele Athos, o gravură nemțească, toate pluteau în seara aceea într-o lumină de legendă. Cînd au venit pe rînd și ceilalți musafiri, dascăli, doctori, și mai tîrziu unchiul, căpitanul de barieră de la Șoseaua Vergului, cucoanele s-au ales într-altă odaie mare, iar bărbații au rămas între ei. Fata a pus peste rochie un șorț albastru cu picățele albe, ca să nu-și păteze rochița, și aducea tăvile cu plăcintă, cănile de sticlă cu vin. Mamă-sa ținea ca fiica ei cea mare să fie, și să și arate că e o bună gospodină. Scarlat Turnavitu o privea aiurit cum se mișca sfioasă, dar îndemînatică și cuminte, și așa privind-o, cu toate că abia-și atingea buzele de vin, parcă era beat. Ceea ce îl uimea îndeosebi era că, deși se știa urît, de aceea nici nu avusese curajul să se însoare după dorința lui, îi surprinsese de vreo două ori ochii mari ai fetei întorși, între genele lungi, spre el. De fericire, profesorul parcă plutea la cîțiva pași de pămînt, ca în vis.

Afară viscolul zguduia ferestrele, iar în casa asta plină de lucruri aromitoare, cu ușa de la sobă deschisă ca să vină rumeneala jăraticului, totul era cald și bun. Cînd popa Dumitru, care pusese ochii pe un elev al lui de la școala bisericească de la Sfîntu Gheorghe, ținu să sublinieze însușirile de gospodină ale fetei și spuse, poftindu-i pe musafiri să mai ia din plăcinte, că sînt făcute de Catincuța, dascălul, îndrăgostit nebunește, așa într-o jumătate de ceas, simți că niciodată în viața lui nu a mîncat plăcinte atît de gustoase și-l cuprinse ca o fierbințeală ametitoare gîndul că ar putea să aibă și el o casă, care să fie înăuntru la fel ca asta, și mai ales să treacă în cuprinsul ei, dintr-o odaie într-alta, în fiece zi, toată viața, Tincuța. Cînd a văzut că și în duminica următoare fata îl privește cu

ochii mari de căprioară tînără, zîmbind, deşi venind nădăjduia răsucit acest lucru, a simţit nevoia totuşi să se asigure că privirile ei bune şi sfioase sînt pentru el anume, şi pînă la urmă a trebuit să constate uimit, şi mereu înfiorat, că aşa este. Din felul cum trecea cu tava în mînă pe lîngă el, din îndemnul lung al privirii calde i s-a părut că nu mai poate fi îndoială. Şi-a luat inima în dinţi şi în a treia duminică a venit mai devreme, şi după ce la intrare s-a îmbătat de privirile ei zîmbitoare, ca să-şi facă şi mai mult curaj, i-a cerut părintelui pe Catincuţa de nevastă. Popa l-a ascultat mirat, puţin întărîtat, şi pînă la urmă i-a spus limpede că nu socoate potrivită şi cuviincioasă o căsătorie între un bărbat de treizeci şi unu de ani şi o fată de paisprezece. Că de altfel el crede că peste un an fata se va mărita cu tînărul seminarist Lazăr, care va fi hirotonisit chiar la biserica pe care socrul lui, Tudor Fărşerotu a-nceput s-o zidească pe uliţa Oborului Nou. Pe inima lui Scarlat Turnavitu s-a aşezat ca o cenuşă rece şi i s-au încleştat fălcile, de s-au mirat musafirii care au venit apoi că nu a mai scos o vorbă. Privirea mirată şi bună a fetei l-a întrebat, aşa, fără cuvinte, de ce e trist, şi el ar fi vrut să-i cadă în genunchi şi să-i spuie ce lovitură a primit. A înţeles că nu va mai putea veni în casa asta scumpă inimii lui şi era atît de întors în el însuşi, că nici nu mai auzea ce vorbeau ceilalţi, discutînd pătimaş despre marile prefaceri care se vestesc pretutindeni în Europa. A auzit doar glasul fetei, puţin cam plin şi cu un soi de răguşeală parcă, atunci cînd, la plecare, în sală, i-a vorbit numai lui, dintre toţi ceilalţi, într-o clipă în care popa era în colţ cu arhimandritul Snagoveanu, pe care-l ajuta să-şi îmbrace giubeaua neagră, îmblănită cu vidră, însă fără guler.

— Domnule, de ce aţi fost atît de trist toată seara ?

Dacă din paradis ar fi venit pe neaşteptate o voce, Scarlat Turnavitu nu ar fi fost mai înfiorat decît în clipa aceea. S-a bîlbîit, îngăimînd sunete, care de altfel nu aveau nici o noimă :

— Niciodată... să vedeţi... Era...

— Nu trebuie să fiţi trist... Nu e bine să fiţi trist... i-a spus cu seriozitate înţeleapta de paisprezece ani.

Atunci a simţit că nebunia din el e încă acolo la locul ei, ca un cheag în inimă, şi că acum, împiedicată în afară, va dospi în viitor adînc înăuntru. Şi aşa a fost... Nemaiputînd s-o vadă pe Catinca, a început să treacă mai des pe lîngă casa parohială, închipuindu-şi că ea va pleca sau va veni de undeva, şi-i

va întîlni iar privirea întoarsă între genele lungi. Săptămîni și luni Scarlat Turnavitu și-a purtat amorul pe uliță ca un cerșetor. Dar multă vreme n-a avut norocul s-o zărească, pînă cînd într-o zi, privind lung înapoi, după ce trecuse, spre fereastra de la uliță, a văzut-o deschizîndu-se brusc și apoi se ivi aplecată fetița, uitîndu-se după el, speriată. Îl văzuse trecînd din mijlocul odăii cînd făcea curățenie, și alergase grăbită să-l mai vadă. S-au privit lung și parcă uimiți. Atîta tot. Dar nici în cărți întregi nu s-ar fi putut spune mai mult decît și-au spus ei, fără nici un semn, privindu-se lung, el încremenit în loc pe jumătate întors, ea în pervazul ferestrei, puțin trasă la față, cu tîmplele netede, cu ochii umezi și strălucitori de bucuria revederii. Acum nu mai încerca întîmplător norocul întîlnirii. Știa că dacă trece la același ceas, e dincolo de perdeluța albă cu dantela ajurată, bănuită doar, o făptură care privește și că întîmplarea asta e numai pentru el în lumea asta. Fata nu se apropia de fereastră, ca să nu fie surprinsă de cei din casă, care ar fi judecat asta drept crimă, dar rămînea așa încremenită la un pas înapoi, privind mai mult decît putea vedea. Știau amîndoi că în acel ceas trăiesc. Noroc că la cîțiva pași mai încolo era o răscruce cu o rotărie, o tinichigerie, o cîrciumă și un bărbier, unde el putea intra în orice clipă dacă ar fi văzut, de departe, pe cineva venind. Fericirea asta, că era o fericire, a durat pînă la focul cel mare. În ziua aceea de Paște, văzînd că arde spre mahalaua ei, a alergat într-acolo, fără să poată răzbi la casa parohială, căci ulițele erau înguste și casele aprinse. De-o parte și de alta zăceau mormane de calabalîc zvîrlit în drum, cu o lume înnebunită, care alerga fără rost în toate părțile, căutîndu-se unii pe alții, strigîndu-se pe nume. Nu s-a potolit în noaptea aceea pînă ce nu a știut că ea și toți ai ei sînt în viață, sănătoși, deși nu au putut scăpa nimic din avutul lor. Foarte tîrziu a aflat că locuiesc deocamdată la bunicul ei, la Tudor Fărșerotu, dar și după aceea, îndelungă vreme n-a avut cum s-o mai vadă. Pînă cînd a descoperit bragageria de peste drum de căldărărie și s-a așezat acolo, zicîndu-și că măcar duminica va trebui să iasă din casă ca să meargă la biserică ori la rude. Și într-adevăr, cu răbdare, după îndelungi ceasuri de așteptare, de cîteva ori tot a zărit-o. Nu știa cine era cu ea, căci pentru el în lumea-ntreagă era singură, nu știa cum era îmbrăcată, nu mai știa nimic altceva decît privirea ei întoarsă printre genele

lungi, uimită. Nu-și căutau decît ochii unul altuia, căci întîlnirea era fulgerătoare și nu aveau alt chip să-și vorbească. Mult mai mult noroc a avut anul acesta în săptămîna mare, la denii. De o lună de zile aștepta cu înfrigurare, ca un liman al deznădejdii, acest prilej care era dorit cu patimă de mii și mii de îndrăgostiți din București, căci aveau astfel putința să se privească în voie, uneori să-și și vorbească, o seară întreagă.

Fiind săptămîna mare, era în vacanță, și deci putea pîndi plecarea ei, în orice zi, de subt umbrarul bragageriei, cu mult înainte de chindie. Încă de luni, urmărind-o, descoperise că ea și surorile ei se duc la denie la biserica Sfîntu Ion Moși, unde slujea deocamdată și părintele ei. Așteptarea peste drum nu mai părea grea, era în totul ca o înnoire, sălciile făcuseră puf și mîțișori, cireșii, vișinii și caișii erau toți înfloriți înainte de a căpăta frunze ca niște mari sorcove gingașe, soarele dădea o lumină proaspătă, mîngîietoare, pînă cînd scăpăta. Oborul, și mai toate ulițele din jurul lui, era plin de lume care făcea cumpărături de sărbători, mai ales haine și încălțăminte. De la o mare prăvălie cu tot felul de lucruri bisericești, iconițe, untdelemn, tămîie, băcan și tot felul de lumînări, cea de lîngă bragagerie, își cumpărase și el o lumînare de ceară galbenă, cu firul lung de cîțiva coți, înfășurat mereu, într-un pachet turtit și lat ca o tabacheră.

În biserica înțesată, stătea cam ascuns într-o strană de la intrare, de teamă să nu fie zărit de popa Dumitru, deși încă de luni seara era atîta lume, că ăi veniți mai tîrziu nu mai puteau pătrunde înăuntru, ci așteptau în curte, vorbind ca la sindrofie. Ardeau, în afară de sfeșnicele și policandrele bisericii afumate, sute de lumînări ținute în mînă, care iluminau chipuri de bărbați, de femei și de copii, dar parcă numai lumînarea de ceară albă, al cărei fir ieșea desfășurînduse ca dintr-un ou mare, împletit, transfigura într-un chip de fecioară fără prihană obrazul blînd și sfios al Tincuții. Era în privirea ei ceva serafic. Din cînd în cînd ochii lor se întîlneau, și ei simțeau o bucurie nepămîntească, de parcă s-ar fi împărtășit împreună din aceeași cupă cu vin sfințit.

A doua seară, spre surprinderea lui, ea rămase mai în urmă, mai spre ușă. Privirea îi fu însă mai stăruitoare ca în ajun, oarecum iritată, și tot trecea dintr-o mînă în alta oul împletit din firul de lumînare de ceară albă. El se frămînta întrebîndu-se ce să fie. Și dintr-o dată, din acea inspirație pe care

numai îndrăgostiţii o au, înţelese. A doua zi, miercuri seara, veni cu o lumînare împletită în totul la fel cu aceea pe care o ţinea ea în mînă şi pe care o cumpărase tot de la lumînărarul vecin. Cînd a văzut oul de ceară, privirea ei s-a înseninat şi a zîmbit cu o fericire lăuntrică. Pe nesimţite el s-a apropiat de ea, în îmbulzeala plină de primejdii, şi i-a dat lumînarea cumpărată, încercînd şi un soi de beţie în clipa cînd i-a atins mîna moale. Peste cîteva clipe ea l-a privit din nou lung, el a întins iarăşi mîna şi a luat de data asta, din pumnul ei alb şi catifelat, cealaltă lumînare aprinsă, pe care ea o ţinuse în mînă două seri de-a rîndul. Pe urmă, cu o îndrăzneală fără margini, cu o gravitate feciorelnică, a întins mîna şi a aprins chiar de la el lumînarea căpătată. S-au privit tot timpul îndelung, ca într-o îmbrăţişare hieratică, fiindcă el simţea de departe căldura suavă a mîinii ei albe, păstrată şi pe lumînarea de ceară. A fost, prin voinţa lor, în timp ce se priveau stăruitor, o logodnă şi un legămînt. În ceea ce-l priveşte, Scarlat Turnavitu şi-a făcut lui însuşi un jurămînt, anume că dacă nu se va însura cu Tincuţa, nu se va mai însura niciodată.

A doua zi, în joia mare, slujba a fost foarte lungă, foarte frumoasă şi fericirea lui a durat o vecinicie. El nu vedea pereţi, nu vedea nici un soi de limită, sutele şi sutele de lumini parcă pluteau în văzduh, la fel cu stupul de făpturi din faţă, care deveniseră aeriene, dar mai ales totul nu era decît ca un cadru nepămîntesc, fabulos pentru făptura ei feciorelnică. Citirile preoţilor, mormăielile dascălilor, pe care le auzeau şi nu le ascultau, erau ca un ison nedesluşit al duhului care-i apropia la cîţiva paşi. Vineri, cînd s-a slujit prohodul, el, din toate glasurile care au cîntat cucernic „în mormînt viaţă“, a simţit limpede doar glasul ei, înfiorat. Cînd s-a făcut apoi înconjurul bisericii, ea a rămas în urmă de tot, cu surorile şi verişoarele ei, anume ca el s-o poată privi în voie. A văzut-o apoi şi în noaptea învoaltă de Înviere şi a izbutit, cînd curtea bisericii şi cele două uliţe erau pline de oameni cu lumînări aprinse, ca oglindirea, jos, a unui cer înstelat, să ia lumină de la ea. Mai mult parcă nu dorea şi i se părea că şi atît cît i-a dat norocul e cu mult mai mult decît merită el, un bărbat bătrîn şi urît. Omul nu trebuie să supere pe Dumnezeu cerînd prea mult.

Pe urmă au început iar aşteptările duminicale de subt umbrarul bragageriei din gura Oborului. Uneori cu mai mult

noroc, alteori în van, uscate. Între timp el a încercat și prin Axente Sever să înduplece pe popa Dumitru, dar fără folos. La argumentul popii că deosebirea de vîrstă între cei doi e prea mare, Axente Sever i-a amintit că și Tudor Fărșerotu era mai mare cu optsprezece ani decît soția lui, Reveca, iar căsnicia lor fusese totuși rodnică și fericită, binecuvîntată de Dumnezeu. Pînă la urmă, Axente înțelese că nu acesta e motivul, dar că popa Dumitru își dorește drept ginere tot un popă și-l preferă hotărît pe acel elev al lui, pe nume Lazăr.

Scarlat Turnavitu aștepta mereu, fără nădejde, și azi, în dimineața asta însorită. Chiar de ar fi fost să vie hăitașii Agiei să-l prindă, el nu putea să nu caute s-o vadă pe Catincuța. Totuși, pentru orice întîmplare, ochise o ușă dosnică, prin care ar putea dispare, acum cînd cauza avea nevoie de orice bărbat valid și mai ales de unul atît de inimos ca el. De altfel, de cei doi negustori pe care-i cunoștea n-avea de ce să se ascundă.

Stoluri de puici și puicuțe

În ograda dintr-o dată lărgită, le-a apărut celor doi, lui Hagi Curti și State Dobrovici, o privelişte care-i zăpăci cu totul. Risipite cîte trei-patru, ca la treizeci de fete, fetișcane și fetițe se zbenguiau, unele alergîndu-se, dar toate se opriră înmărmurite, întorcînd capetele spre noii-veniți. Se opriră și ei, încurcați, deși știau că trebuie să fie nepoatele și strănepoatele lui Toader, dar prea erau multe și prea erau toate la fel. Semănau între ele, ca niște gemene, cîte cinci-șase de aceeași vîrstă, dar mai semănau și toate împreună, mari și mici, amintind laolaltă pe Reveca. Asta se vedea în așa măsură, că nici nu era nevoie să te uiți cu luare aminte. Nu se mai vedeau decît ele, nici casa ori gardul grădinii, nici cei cîțiva băieți împrăștiați printre ele întîmplător. Alfel erau, cît de cît, felurit îmbrăcate, în rochițe de culori tari unele, altele în fote negre și cămăși albe înflorate, de sălištence. Mai toate erau prea mici ca să-l mai cunoască pe tăbăcar, care de vreo zece ani nu venea mai mult decît o dată pe an la fostul lui cum-

nat. Dar una mai răsărită îl recunoscu totuși și începu să strige spre grădină, mai mult uimită decît bucuroasă :

— Unchiul State... Bunicule, a venit unchiu State.

Începură toate să reia, parcă ar fi ciripit și cîrîit :

— Unchiu State, unchiu State...

În poarta strîmtă a grădinii le ieși înainte Reveca, încă voinică la șaizeci de ani, cu părul alb coliliu, cît se vedea deasupra frunții de subt tulpanul negru, cu fața ceva mai rotundă decît a fetelor, oarecum uscată și pămîntie. Izgoni un cîrd de găini albe care rîcîiau lîngă gardul de uluci înfipte în pămînt și ascuțite la vîrf, cam dărăpănat și mîncat de ploi. Hagi Curti și State îi dădură bucuroși binețe.

Tăbăcarul, îndeosebi, fu fericit c-o vede pe ea întîi și nu pe căldărar.

— Bună ziua, țață Reveca... Să trăiești... La mulți ani !

Ea mormăi veselă ceva, îl sărută pe frunte și-l îndemnă s-o ia pe cărare înainte, spre grădină. La umbra unui nuc rotat era pusă o masă de umbrar pe pari înfipți în pămînt, ca la moși, cu lavițe lungi în loc de scaune, iar pe ea obicinuita pînză albă. De o parte și de alta bărbați și mai ales femei de toate vîrstele. Reveca păstra obiceiurile din Ardeal. În capul mesei stătea, cu un fel de lebadea, albă, pe umeri, Tudor, care, spre deosebire de ceilalți, nu se arătă de loc surprins de venirea oaspeților. Mai toți se ridicară de pe lavițe, căci giubelele bogat împblănite, șepcile, brîiele din șaluri scumpe și mîinile cu inele mari ale musafirilor cam speriau lumea. Cînd State se aplecă să-l sărute pe obraji, Tudor se lăsă ca o mumie, cu mustățile îndoite în jos la colțurile gurii, căci avea ceva de moaște în uscăciunea lui, la optzeci de ani, și-i spuse mîrîit, acru :

— Ce, mă, ai venit să vezi dac-am murit... ? N-am murit, mă, și nici n-am de gînd să mor curînd, că nu vreau să fac pe placul dușmanilor.

— Vai de mine, nene Tudore, îi spuse Hagi Curti, te ții ca un stejar, uite, eu nu te-am văzut de vreo cinci ani și arăți mai bine ca atunci... La mulți ani, noroc și multă sănătate de Sfîntu Theodot...

Mustața moșneagului era sură și cam mică, despărțită prea larg în două, căci era luată ușor cu briciul la mijlocul buzei de sus. Se rărise, dar sta încă aspră în încîlcitura ei pe gură.

Mormăi un fel de mulțumesc lui Hagi Curti și se întoarse spre State, spunînd chiondărîș, dar mai ales cu tîlc, tot celui dintîi :

— De ce să nu arăt ? Dorm bine, Hagiule, io dorm bine, și apăsă pe io cu un glas care cam rîgîia.

Li se făcu loc la masă lîngă bătrîn, dar State văzu pe iarbă în grădină alte mese întinse pe scoarțe și țoale și ochi una la umbră mai deasă.

— Nu vrei să stăm și noi în vreun colț pe iarbă, nene Tudore ? Își făcea socoteala că vor mînca singuri și că vor vorbi în tihnă, iar pe de altă parte, hotărît, nu se obicinuiseră încă nici el, nici Hagi Curti să mănînce la mesele nemțești, ori de umbrar. Le pria mai bine mîncarea cînd stăteau cu picioarele așezate subt ei, pe ceva moale. Li se puse pe un așternut gros de scoarțe și perne o măsuță scundă cu trei picioare. Pentru bătrîn se aduse însă un scăunel, căci la vîrsta lui, cu oasele cam înțepenite, îi era destul de greu să se scoale de jos. Li se zicea la mesele astea joase „boierești", iar celor înalte, pe patru picioare, cînd se puteau pune în casă în voie, „nemțești".

În cîteva clipe însă și cei de la masa de umbrar se grămădiră mai toți buluc în jurul lor, așa că nu mai putu fi vorba ca marii negustori să arate de ce au venit.

Lăutarii, în mijlocul cărora era Chiose cu cimpoiul lui, se opriseră și nu știau ce să facă, speriați de „boierii" care veniseră. Tudor mormăi și le făcu semn cu mîna moale să cînte, să zică mai departe cîntecul întrerupt. În timp ce vreo două fetișcane zoreau să aducă pe măsuța noilor musafiri străchini și căni albe, tăvi cu de-ale mîncării, urcioare cu vin, lăutarii îi ziseră mai departe, ca să înnădească veselia întreruptă :

„Lele cu scurteica verde,
Lele și-am să mor...
Cu papucii roșiori,
Lele și-am să mor...
Cin'te are te cam pierde,
Lele și-am să mor..."

. . . . . .

Unul dintre ginerii căldărarului, Voicu, orzarul din Delea, un bărbat în puterea vîrstei, cu fața osoasă și ochii mari, îmbrăcat ca toți orzari și tîrgoveții, cu pieptar negru peste cămașa

albă de in încreţită, care cam băuse puţin, strigă să-i cînte „cîntecul lui, ăla...“ şi făcu un semn cu mîna, pe care lăutarii îl înţeleseră.

„Sub călcîiul cizmei mele... of, of,
Şade dracu şi-o muiere... of, of,
Şi mă-nvaţă-a face rele,
Şi mă-nvaţa-a face rele.“
. . . . . .

Dar în curînd se dovediră mai tari fetişcanele şi băieţii care vrură să joace şi siliră lăutarii tineri, cu mustăţi lucioase, între care Chiose cu cimpoiul lui era tare încurcat ca un curcan pleşuv, să le cînte „Raţa“. Nebunatice, vesele şi totuşi nu copilăroase, căci nu le era felul, fetele se prinseră într-un soi de horă, pe iarbă, cu paşi la stînga şi la dreapta.

„Raţa ici, raţa colea,
Raţa paşte papura.
Şi răţoiul
Joacă-joacă tontoroiul.
Raţa ici, raţa colea,
Raţa trece Dunărea.
Şi răţoiul,
Şi răţoiul după ea.“

Apoi se învîrteau repede şi caraghios, peste ţzul cîntecului, căutînd parcă să se trîntească unii pe alţii.

„Iese raţa din vîlcea,
Cu bobocii după ea,
Cîte doi,
Cîte doi şi încă doi.
. . . . . .
Iese raţa din pădure,
Cu bobocii plini de mure,
Cu bobocii,
Cu bobocii plini de mure.“

Şi se învîrteau nebunatice toate. Cele mici se agăţau de fustele celor mari, care însă chiar cînd făceau nebunii erau

ciudat de serioase. De altfel înseşi fetiţele de trei-patru ani, cu ghetuţe în picioare şi cu băsmăluţe negre pe cap, ca săliştencele, erau ca nişte femeiuşti cît păpuşile. Una dintre cele din jurul anilor cincisprezece era fără îndoială Tincuţa, dar care era anume dintre cinci-şase, aidoma ei, cum s-a zis, ca gemenele, nu ar fi putut spune poate nici Scarlat Turnavitu, dacă ea nu l-ar fi privit cumva lung, în ochi. Oricum, ar fi putut să vadă că Tincuţa nu e o întrupare serafică, unică pe lume. Ca ea mai erau multe, foarte multe, că nu era palidă ca o arătare, aşa cum apărea la geam, ci o fată vioaie prinsă în hora celor de-o vîrstă cu ea, rîzînd şi drăcuind ca toate celelalte, vorbind despre fuste şi pieptănătură, adică gingaşe făpturi pămînteşti.

Mai mult decît atît, chiar. Ar fi avut prilejul, rar în vremea lui, să-şi vadă într-o singură clipă iubita în ipostaza oricărei vîrste ar fi dorit. Copiliţă de doi ani abia mergînd, fetiţă cu poftă de zbenguială prin curte, la cinci, la şase, la şapte, la zece, la doisprezece, căci de la leagăn pînă la douăzeci de ani fetele din familia Revechii se urmau an de an, ba şi mai des. Mai tîrziu erau însă între ele şi unele goluri, căci acest soi de femei atît de sănătoase, cînd se îmbolnăveau mai greu, nu duceau la boală, ci o dată înfrînte se prăpădeau în cîteva zile de zăcere. (Astfel, molima de holeră din 1831 secerase aproape jumătate dintre cele care erau atunci în viaţă.)

Îndrăgostitul nu avea deci nevoie de acele poze în care se putea vedea cineva şi la altă vîrstă, cum începuse să facă de vreo cîţiva ani un neamţ de pe Podul Mogoşoaiei, înarmat cu o cutie neagră, pentru ca să ştie cum a fost şi va fi viitoarea lui nevastă, nelăsîndu-se, firește, încurcat de faptul că erau totuşi felurit îmbrăcate, dar şi în privinţa asta se alegeau cam tot după vîrstă. Astfel, cele mai în etate, Reveca însăşi şi cele dintîi Marii, Ane, Ilene, se purtau totdeauna îmbrăcate în ii albe de in, înflorate cu rîuri de arnici negru, cu pieptare şi catrinţe negre. Cele de mai tîrziu, Niculinele, Tudorele, erau îmbrăcate, în zilele de sărbătoare cel puţin, în nişte rochii prea lungi, închise la gît şi la mîneci, de mătase tare, sticloasă, cu horbote grele pe ele, iar capetele, după ce îşi strîngeau părul negru pe conci, le aveau înfăşurate în tulpane albe şi spumoase ca nişte marame. Marioarele, Lenuţele, Tincuţele purtau rochii cu mîneci bufante, cu talia sus subt sînişori şi largi de tot jos. Încă nu aveau curajul să arate, asemeni

odraslelor boiereşti, şi pantalonaşii albi legaţi cu panglici pe glezna piciorului şi împodobiţi cu volănaşe de dantelă. De altfel ele spuneau pamblică nu panglică. Se purtau, firește, cu capul gol, cu cosiţele împletite în jur ori lăsate în coade pe spate. Fetiţele pînă la cinci-şase ani erau îmbrăcate cum se întîmpla, şi mai des la fel cu femeile de patruzeci de ani, adică aveau şi băsmăluţe negre în cap.

Dincolo însă de aceste deosebiri veştmîntare, cu un ochi mai ager, acest îndrăgostit se putea întoarce iar la soiul lor însuşi, căci asemănarea era prea izbitoare, şi atunci ceea ce era statornic sub diferite înfăţişări se vedea biruitor. Aceeaşi obraji laţi, dar nu graşi, ochii mari, blînzi şi dulci ca de viţelușă, traşi uşor spre tîmplele netede, nasul drept, gura largă cu dinţi mulţi, strălucitori, părul negru ca smoala, cu rare şuviţe albe la cele mai în vîrstă ; trupurile voinice, cam greoaie chiar, şi de la faţă pînă la mîini alburii cum e caşul afumat, cu care toate păreau din plin nutrite. Mai mult decît orice, o aluniţă de pe buza mare şi subţire de sus îţi arăta fără greş vîrsta. La fetiţele care abia mergeau prin iarbă, şi din care băsmăluţele pe care le purtau în cap făceau un fel de femeiuşti-păpuşi, benghiul de pe buza mică era doar un punctişor negru, fără relief. La fetişcanele timpuriu împlinite la trup, era un sfert de boabă de piper, la femeile cu trupuri voinice şi rotunde, cu pulpe grele şi calde (altfel din fire domoale şi cuminţi), aluniţa era ca o boabă de linte, iar la cele trecute de patruzeci de ani, cam grase şi cu pielea devenită fumurie de-a binelea, aluniţa, crescînd, devenea un neg curat. Dar la nivel deosebit, toate rămîneau frumoase, cum încă frumoasă era la şaizeci de ani Reveca. Se măritau devreme, căci aveau căutare, că soiurile vestite drept bune de prăsilă, şi se bucurau de faima că dau straşnice neveste.

Totuşi chiar ştiind toate acestea, s-ar fi putut ca lui Scarlat Turnavitu să-i placă Tincuţa tot atît de mult şi după ce i-ar fi trecut şi ei furiile de logodnice, care le veneau la toate, cam pe la cincisprezece ani, căci o dată făcute femei, cele din neamul ei se potoleau bine, iar în dragoste erau mai curînd molcome, cu gîndul la gospodărie şi la copii, care începeau să se arate. Domoale şi fără pofte, dar nu reci, căci coapsele grele le rămîneau fierbinţi şi plăcute pentru bărbaţii lor ca aluatul bun, dospit vîrtos din frămîntare. Casele lor erau ca şi ele, curate ca aurul, cum se spunea, căci de dimineaţa pînă

seara erau neobosite, iar ca mame nu aveau pereche. Trebuie spus totuşi că puterea şi virtuţile soiului se cam pierdeau la cele care năzuiau să devie cocoane, cu ambiţii din ce în ce mai mari, cum erau cele cîteva măritate cu doctori, ofiţeri şi dascăli.

Se auzi larmă pe uliţă, tropote de cai, pocnete de bici şi strigăte. Unul dintre flăcăiandri, care se pierdea printre atîtea fete, alergă şi veni înapoi cu vestea că a trecut pe uliţă căpitanul Gheorghe de la Agie, cu dorobanţii lui, ducînd după ei ca vreo doisprezece oameni, cu mîinile legate la spate cu frînghii, şi că mai caută şi pe alţii, că pun mîna pe oricine întîlnesc în straie nemţeşti pe uliţă.

Scarlat Turnavitu nu era însă printre cei arestaţi. Turcul care sta cu ochii pe el, frămîntat de bănuieli, îl vesti că vin oamenii Agiei, şi cînd îl văzu cam speriat, îl ascunse într-un butoi din magazia din fundul curţii, punînd un coş oltenesc cu var deasupra.

Deşi se înfruptase binişor la Pavlicioni, State Dobrovici se pusese iar pe mîncate. Îşi dăduse şapca pe ceafă, îşi aşezase bine trupul pe picioarele îndoite subt el şi lupta din greu cu un hartan de pasăre, de i se umplură degetele de grăsime.

Bărbaţii veniseră mai toţi buluc în jurul celor trei şi din pricina asta Hagi Curti se simţea puţin cam stingherit. Nu putea vorbi despre revoluţie în faţa atîtor oameni. Se tot gîndea, gonind găinile albe care-l năpădeau, cum să facă.

— Ce se mai aude cu revoluţia, jupîne State? se auzi aşa, din senin, glasul lui Tase chiristigiul, un bărbat fălcos şi mustăcios, om trecut acum de cincizeci de ani, care era însurat cu Ana, fata dintîi a Fărşerotului, ea la rîndul ei trecută de patruzeci şi cinci. Se însurase cu ea mult înainte de răsmeriţa Vladimirescului şi aveau acum patru fete măritate şi ele, la casele lor, care le dăruiseră cam la şaptesprezece nepoate, unele pe aici prin ogradă de asemeni. Cea mai mare dintre aceste nepoate, avînd cincisprezece ani la Sîn Petru, stă să se mărite la rîndul ei cu un ofiţer.

Hagi Curti fu o clipă ispitit să se lase prins în discuţia despre revoluţie, dar îşi spuse că nu e cuminte. Puse mîna pe genunchiul lui State, ca să-l împiedice să spună vreo prostie, şi se mulţumi să ridice din umeri, prefăcîndu-se plictisit.

— Dă cînd să tot vorbeşte dă revoluţie?

Chiristigiul se încăpăţînă:

— Nu. Că acu e altceva... Acu au început boierii să umble prin mahalale.

— Lasă, nene Tase, se răsti sentențios Pandele, căpitanul de barieră, lasă-i să umble, că o să le sfîrtece cîinii pantalonii, ca să să sature dă revoluție.

Era însurat cu fata cea mai mică a căldărarului, Anghelina.

— Rivoluție între boieri...? Lasă că știm noi... Scoală-te tu, să șez io... fu de părere alt ginere al lui, Voicu, orzarul din Delea Veche, bărbatul uscățiv și vînos, care șchiopăta ușor de piciorul stîng. Ținea pe Ioana, cea de-a treia dintre fiicele Revechii, care avea și ea două fete măritate și cinci mai mici, una de paisprezece ani.

Căpitanul de barieră se îndîrji iar :

— Cît o fi ei dă boieri, da' tot o pățesc... Hei, aduceți-vă aminte ce păți Mitică Filipescu... Dacă pînă la urmă nu s-o speria dă cîini și nu o da bir cu fugiții...

Se amestecară în vorbă și alții, arătînd că și ei au auzit că o să fie revoluție. Pandele, plin de ifose, într-o strașnică uniformă, care rămăsese în picioare ca să nu și-o mototolească, strigă încruntat :

— Vericine va încerca să lupte împotriva stăpînirii va fi pă loc împușcat... Să știți dă la mine.

Gîtul gros abia îi încăpea în gulerul vînăt, înalt și tare al redingotei roșii ca focul și foarte lată în umeri. Mînecile, roșii și ele, erau încheiate cu manșete vinete, din același postav ca și gulerul ; pantalonii erau fumurii, strînși jos pe iminei, cu lampas vînăt, cum vînătă se vedea și căptușeala redingotei roșii. Avea o sabie dreaptă, lungă și subțire ca un băț. Omul se mîniase cumplit, și deși era mai tînăr decît cei mai mulți dintre cei de față, pășea țanțoș pe iarbă și vorbea amenințător, cum îi erau și favoriții negri, periați spre ureche. Fusese mai întîi la Agie, iar acum era căpitan de barieră, la bariera cea nouă a Vergului. Urla furios :

— Știți dumneavoastră cîte arme dă foc sîntără în Bucureşti ? Șase sute dă infanterie și două sute dă dorobanți, bez cele trei sute dă săbii ale cavaleriei... În douăzeci și patru dă ceasuri nu rămîne nici picior dă revoluționar. Poci să vă anunț că patrontașele sîntără pline... Dacă o fi revoluție, cum să aude, io vă spui că va pieri multă lume.

— Din partea mea să scape atîţi revoluţionari cîţi am botezat io, spuse chiristigiul, da' io văd că nu e bine.

Tudor Fărşerotu tăcea tot timpul, şi cînd tăcea, părea întotdeauna încruntat, fiindcă avea cîte două sprîncene zbîrlite, de fiecare parte, cele mai mici erau mai sure şi păreau crescute ca nişte vlăstari din sprîncenele cele mari. Pe fiecare genunchi i se aşezase cîte o nepoţică de-o şchioapă, iar pe umeri îi sta chiar o găinuşă adevărată, albă şi lunguiaţă, care era învăţată să-i ciugulească din palmă. Alte puici albe se obrăzniciseră, ciugulind pînă şi prin străchini. Ginerele cel mai în vîrstă, chiristigiul, cuvîntă cu ifose de filozof :

— Io zic că dacă nu o fi rivoluţie, apoi război tot va trebui să fie... nu să poate altfel... Prea s-a înmulţitără lumea... Nu vedeţi cum s-a scumpit pîinea ? Aşa a fost întotdeauna cînd s-a înmulţit lumea prea rău, a venit ori un război, ori o molimă mare, ciumă sau holeră... Păi, ce mai încolo şi încolo, dă cînd e lumea, tot la cîte douăzeci dă ani a fost cîte un război, iar după el cîte o molimă, d-a secerat mai rău ca războiul. Io v-o spui... prea s-a înmulţit lumea...

Fărşerotu se trezi din somn parcă, întărind şi el cele spuse :

— Asta, aşa este... S-a înmulţit lumea, nu glumă... Uite, io mă uit în jurul meu şi văd... Păi cînd am venit dintîi p-aci, era pustiu, era ceairul lui Vodă Moruzi... şi jur împrejur viile lui Ghica... Oboru ăsta nou nu era, cel vechi era lîngă biserica Olarilor, iar bariera nu era unde-i azi, în Cîmpul Moşilor, ci lîngă biserica Sfinţilor... Şi nici nu se zicea pe-atunci barieră, că nu erau bariere, se zicea strajă... Era straja Tîrgului din Afară, era straja Vergului, care nu era nici ea unde e acum bariera, ci mai încoace, chiar lîngă biserica Vergului, la un pas dă Sfîntu Ştefan, dincolo dă gropile dă nisip. Iată acum abia mai poţi răsufla dă lume... mai ales în zilele dă obor. Pă drumul Pantelimonului sînt acum case pînă dincolo dă cimitirul armenesc... Ăla l-a făcut generalul ăl mare, Kisseleff... Era un om şi jumătate... cu el nu era dă glumit... Păi mă uit la nătîngii ăştia, că luptă cu holera şi în loc s-o stingă, mai rău o înteţesc... Păi, Kisseleff a stins molima dă ciumă din douăşnouă cît ai bate din palme, iar cea dă holeră din treişunu a ţinut şi mai puţin. Hei, înainte dă Kisseleff a fost pe-aici şi alt general mare, unul Kutuzov... avea un ochi legat cu cîrpă neagră, dar a fost general mare şi ăla...

La Kutuzov, Tudor se gîndea mereu cu recunoștință. Prin anii unsprezece, s-a trezit chemat la judecata Divanului ca să i se ia casa și locul de către niște oameni care cumpăraseră o parte din maidanele din jurul Oborului. Firește, și acum erau destule maidane, dar nu se potrivea cu ce fusese pe atunci. Începuseră să se zidească numeroase prăvălii între barieră și Obor și prețul pămîntului se ridicase. Nu putu dovedi că el e proprietarul locului, căci nu avea nici un fel de zapis. El cumpărase locul ciobănește, bătînd palma cu omul Ghiculeș-tilor în fața a doi martori... și numărînd șapte galbeni, cît i se ceruse pe cele două pogoane cumpărate, cincizeci de pași la față și două sute în lung, pînă într-o mlaștină, lîngă care era un puț cu ciutură. Boierii Divanului au judecat altfel și au dat hotărîre să i se ia casa și pămîntul. Atunci el și-a pus în piept decorația primită de la Suvorov și s-a dus la casa Filipescului, unde locuia Kutuzov. Ofițerul de serviciu, care l-a văzut cu Crucea Sfîntu Gheorghe pe piept, l-a dus înăuntru și l-a înfățișat numaidecît generalului. Acesta a ple-cat de la biroul lui, a venit lîngă o canapea și, aflînd că știe și rusește, l-a pus să stea jos, ceea ce el a făcut ca la poruncă, și să povestească pe larg cum a luptat la Ismail. Părea că nu-și mai aduce aminte de nimic. Omul povesti tot. Și deodată generalul tresări. Nu uitase asaltul Ismailului, firește, dar nu putea să și-l amintească dintr-o dată pe Tudor de atunci. Acuma, da... Îl îmbrățișă :

— Frate, te-ai luptat bine cu turcul !... și l-a bătut pe umeri.

A trimis vorbă apoi să se mai judece o dată afacerea asta și a și poruncit de pe acum să i se facă acte de stăpînire, ca să le aibă. Apoi a chemat pe colonelul aghiotant și i-a spus că în careta lui, a generalului, să-l ducă pe Tudor Fărșerotu acasă. Dar să nu zorească de loc caii.

Și așa a trecut Fărșerotu pe tot Podul Tîrgului din Afară, de vreo cîțiva ani înțesat de prăvălii, pînă la barieră. Negus-torii care-l cunoșteau priveau mirați și-i dădeau bună ziua cu ochii măriți. Căldărarul se încălzise de-a binelea și dădea din cap cu mîna vîrîtă în șerpar, căci deși purta acum nădragi de tîrgoveț, nu era încins nici cu brîu, nici cu bete, ci purta șerpar.

Erau la masă de vreo două ceasuri, soarele nu mai era în slava cerului, dar dincolo de umbra copacilor era tot arșiță.

A povestit el, au mai spus și alții cîte o vorbă, și așa vremea trecea, iar Hagi Curti sta ca pe ace, căci starostele moțăia, aproape că ațipise de-a binelea de mîncare și de căldură.

— Ce-o fi om vedea, încheie cu sfătoșenie Tase chiristigiul... Dar io crez că dacă rivoluție nu va fi, apoi războel tot va fi.

Doi inși tăcuseră pînă acum tot timpul, fără să scoată măcar o vorbă. Unul era Rințițec neamțul, cum îi ziceau mahalagiii, care lucra ca meșter în tipografia lui Eliade de lîngă Cîmpul Moșilor, și care nu era neamț, era ceh din Austria. Stabilit în țară de vreo douăzeci de ani, el se însurase cu Tudora, cea de a cincea fată a căldărarului, după ce se făcuse de dragul ei și ortodox. El tăcea, cu coatele pe masă, cu buzele strînse subt mustața cam strîmbă, parcă fiindu-i frică să nu vorbească fără voia lui, fiindcă el însuși compusese și trăsese la teasc, acum trei zile, Proclamația revoluționară, pe care o ascunseseră apoi într-o claie de fîn din via lui Pavlicioni.

Dintre toți se mai ținea deoparte popa Dumitru, care se socotea puțin mai deasupra cumnaților lui. Nici nu se așezase jos, pe vreun scaun, ci sta rezemat de o capră de tăiat lemne și cu brațele încrucișate la piept. Mîngîindu-și barba, asculta dus pe gînduri ce se spunea. Mai înalt ca tată-său și negricios la față, cu fruntea prelungă, ochii mari și gura largă, ferită de mustață, iar barba mică, neagră, îndreptată cu vîrful foarfecelor, feciorul lui Popa Gheorghe de la Zăvoiu Dihorului se potrivea, de altfel, la fire cu părintele lui. Se potrivea și la altceva... Începuse să se îngrașe de-a binelea și se gîndea cu groază că va face un burdihan cît al părintelui său, înainte ca acesta să fi fost bolnav de holeră. De aceea postea necontenit, mîncînd mai mult prescuri decît mîncare adevărată, și poate și din pricina asta nu stătea acum la masă. Bătrînul popă, acum om de aproape șaptezeci și cinci de ani, își văzuse încă din timp visul cu ochii. Numai el știa cum izbutise să-și bage feciorul la școala Mitropoliei de la Sfîntu Gheorghe. Izbutise și mai mult. Căci tînărul învăța cu atîta nesaț, încît nu numai că fu orînduit, după ce se însură cu fata cea de a treia a Fărșerotului, preot la o biserică de seamă din București chiar, dar fu numit și profesor la școala de la Sfîntu Gheorghe. Prieten cu dascălii ardeleni de la Radu-Vodă, căuzaș el însuși, el știa deci mai multe decît cei de față, dar tăcea

anume ca să vadă ce gîndește lumea despre revoluție. Nu se putu stăpîni cînd îi văzu cît de neînțelegători sînt, căci îl durea nepăsarea lor :

— Un lucru să știți dumneavoastră toți... că revoluția de va veni, va fi de la Dumnezeu... Asta să nu uitați cumva.

Acest lucru îl înfurie cumplit pe Tudor Fărșerotu care izgoni puicuța de pe umăr și lăsă cu gingășie totuși cele două fetițe jos, ca să poată da din mîini, cum simțea nevoia.

— Ia nu mai amesteca și tu, măi popo, pă Dumnezeu unde trebuie și unde nu trebuie. Apoi io vă întreb pă dumneavoastră, ce fel dă revoluție poate să fie asta făcută de Brăteanu ăla și dă huidumele lui ? Cum să facă negustorimea revoluție, ca să i se urce în cap toate lepădăturile, toți tîlharii care dau ocol Oborului, care jefuiesc lumea în plină zi, care batjocoresc pă negustori ? Auzi, revoluție cu Ulumeanu și cuțitarii lui !...

Bătrînul era cu atît mai îndîrjit, cu cît asta vrusese s-o spună încă mai demult, dar se luase cu vorba și sporovăise doar despre vremurile vechi. Cînd se mînia, începea să vorbească și el după felul mahalagiilor lui. Trăind de aproape cincizeci de ani în mahalaua asta, el avusese multe necazuri de îndurat cu haimanalele de aici, de la marginea orașului. Ca să-și poată crește cuviincios cele patru fete dintîi, fusese nevoit să pună deseori și el mîna pe cuțit împotriva acestor derbedei care necinsteau nevestele oamenilor subt ochii lor și nu lăsau nici o fată în pace. Cînd Ana, fiica cea mai mare, abia împlinise șaisprezece ani, fusese luată ziua nămiaza mare de pe uliță de vestiții Colac și Rîcă ceacîrul, care era o namilă corcită. Ea țipa, deși ei îi astupau gura, și se zbătea, dar nimeni nu îndrăznea să sară să o scape și nici n-ar fi izbutit. Derbedeii ziceau, ca s-o liniștească puțin, că o duc într-o cîrciumă de lîngă ceair, doar ca să bea cu ei. O femeie a alergat, țipînd și ea, la căldărar, care n-a întîrziat o clipă. Și-a pus pistolul în șerpar și cuțitul în tureatca cizmei scurte, și-a luat cu el și ciocanul cu care bocănea arama. Alergă ca un nebun și i-a ajuns după cimitirul armenesc, căci nici vorbă nu era de ceair, trecuseră dincolo. Cu ciocanul l-a lovit pe Colac, fiindcă ăsta îi ieșise înainte cu cuțitul scos, și astfel cu el n-a mai avut de lucru. Unul dintre derbedei, căci se mai adunaseră și alții, erau vreo cinci, i-a prins însă pe la spate ciocanul și era să i-l

smulgă. L-a lovit tot el mai repede cu cizma în boașe, de l-a lăsat și pe ăsta lungit jos. Ceilalți doi au fugit cînd au văzut că se încurcă lucrurile. Rîcă a lăsat fata și a scos și el cuțitul, dar prea tîrziu, că Tudor, și așa vînjos de felul lui, părea acum turbat. L-a prins de gît și l-a strîns atît de tare, că namilei i-a scăpat cuțitul din mînă. Cînd i-a dat drumul, se zbătea pe jos, cît era de lung, ca un cocoș cu gîtul tăiat. Se vede că-i sfărîmase ori îi strîmbase omușorul. I-a pus piciorul pe piept și i-a desfăcut nădragii ca să-l jugănească pe loc, dar au sărit oamenii care se adunaseră ca la urs să-l scape, nu că-i țineau parte, dar socoteau că-i mare păcat.

— În numele preasfîntului, nu face asta. Omoară-l, mai bine, bre Tudore, îl ruga un bătrîior uscățiv.

Nu l-a omorît, dar i-a speriat pe toți atît de rău, că vreo patru-cinci ani n-a mai avut grijă de nimic, decît să nu întîrzie niciodată seara pe uliță. De altfel, cine ar fi îndrăznit să umble noaptea pe uliță din pricina cîinilor, căci pe aci fiecare gospodărie ține doi-trei și uneori și mai mulți, și erau atît de răi, de sfîșiau lumea nu altceva ! Bătăușii înțeleseseră că e pe viață și pe moarte și s-au domolit cu totul. Peste vreo cincisprezece ani, cînd Stana, măritată acum cu popa Dumitru, se făcuse codană de vreo paisprezece ani, au încercat niște haimanale bete să se lege de ea, căci nu știau, se vede, de întîmplarea cu Colac și Rîcă. Tudor, strigat repede de trecători, a intrat crîncen în huidumele alea, i-a snopit în bătaie, dar i-au spart și lui capul cu o sticlă. Pentru asta însă i-a mai bătut timp de trei ani oriunde i-a întîlnit, că acum îi cunoștea, făcîndu-i să-și ia cîmpii, să plece din mahala.

Acum bătrînul, încărcat de amintiri, scîrbit de gîndul că derbedeii și cuțitarii ar fi oamenii revoluției, clocotea de furie. Ochii verzui, care păreau uneori adormiți, se umpluseră de firișoare roșii, și sprîncenele i se zbîrliseră și mai mult decît de obicei. Se prăbuși însă dintr-o dată, istovit, pe scaun.

Hagi Curti îi făcu un semn lui Dobrovici, pe care strigătele bătrînului îl treziseră, căci socoti că e clipa să se sfîrșească odată cu povestea asta.

— Nea Tudore, noi am vrea să-ți vorbim ceva... Putem intra în casă ? Ce zici, țață Reveca, unde am putea sta puțin de vorbă ?

Raveca îi pofti într-una din cele două cdăi „curate", care erau cu fața spre răsărit. Odaia avea două paturi, unul

în dreapta la perete și altul la fereastră, amîndouă vopsite în verde și cu flori roșii, galbene și albastre. Erau așternute cu scoarțe țesute cu frunze verzi pe cîmp negru. De perete le fereau perne lungi cît patul, îmbrăcate în pînză albă înflorită cu negru și roșu. Dimpotrivă cu ușa, la perete, era o masă acoperită cu pînză de in, de nu i se vedeau picioarele. Peste pînză, de-a latul, era așternut un ștergar cu rîuri albastre și roșcate. Căni și borcane pline cu șerbeturi stau la rînd, legate deasupra cu țiplă, iar dinaintea lor, pe o tăviță verde, așteptau două chiselnițe cu dulceață, una de prune și alta de cireși din anul ăsta. Pe jos, țoluri lucrate din petice în război, iar peste ele o scoarță lungă și îngustă. În stînga, icoana Maicii Domnului îmbrăcată în argint, de i se vedea doar chipul zugrăvit, și deasupra ei, arcul candelei roșii.

Aici în aste două odăi locuiau preotul Dumitru Georgescu cu preoteasa și cei cinci copii, de la Paștele din anul trecut, după focul cel mare, în care arsese între atîtea alte biserici și biserica Sfîntu Ion, unde era el paroh.

De altfel tot în casa bătrînească a căldărarului, în alte odăi la fel, însă în unghi drept cu acestea, locuia altă pereche, Trică și Paraschiva, nevasta lui, fiica cea mai mare a Mariei, văduva cavafului ucis de o bîrnă la cutremurul din treizeci și nouă. Avusese omul o brutărie frumoasă pe lîngă biserica Udricani, dar nu mai rămăsese din ea decît cenușa, și acum stătea aci la bunicul neveste-si, care-l și ajutase să-și dureze un mic cuptor de pîine, pe gura Oborului. Nu erau singurii din neamul Fărșeroților loviți de acel cumplit prăpăd, mai erau și alții, dar își găsiseră adăpost pe la alte rude, cumnați și cumnate de pe lîngă Filaret sau pe la Bariera Nouă, unde nu ajunsese focul.

Dobrovici scosese din buzunarul larg al anteriului de suvai mătăsos mătăniile roșii, de sînge de nouă frați și, înșiruindu-le, dădea din cap aprobînd pe Hagi Curti, care încercă să-l ia pe departe pe căldărar. Una dintre nepoate intră cu o tipsie de aramă așternută cu un ștergar alb, pe care erau filigene cu cafele, căni și o carafă cu vin. Tudor se întinsese pe pat rezemat de perina lungă de lîngă perete, și cei doi se așezaseră în stînga și în dreapta lui cu picioarele subt ei ca niște croitori. Așa cum le venea lor mai bine. Un ceas a tot încercat Hagi Curti să-l înduplece pe bătrîn să vie cu oborenii și ceilalți

fini, de prin alte mahalale, că avea atîția de nu le mai știa numărul... De altfel, de vreo douăzeci de ani, Tudor Fărșerotu era și judecătorul foarte ascultat al negustorimii de prin părțile acelea. Cu toată opreliștea stăpînirii, care nu putea îngădui altă judecată decît a ei, mulți negustori preferau în loc de judecata Divanului, judecata mahalalei, adică îl alegeau, juruindu-se să facă întocmai, pe căldărar drept judecător, care după ce-i asculta, avea dreptul să hotărască după cum socotea el că e drept. Tot la el se depuneau și arvunele ori chezășiile în bani. Și Dobrovici și Hagi Curti știau ce înseamnă Fărșerotu pentru Obor și de aceea stăruiau să-l înduplece. El părea obosit și asculta cu ochii pe jumătate închiși, cu mustața căzută. Din cînd în cînd clătina din cap, arătînd că nu primește, și-și strîmba gura, care nu-și pierduse linia aspră, căci omul la optzeci de ani își păstrase aproape toți dinții. Au încercat să-l măgulească arătînd cît se bizuiau toți pe el, au folosit cuvintele care umblau de la o vreme din gură în gură, patrie, libertate, dreptate, dar bătrînul tăcea morocănos.

Atunci crezînd că așa îl înduplecă mai ușor, Dobrovici aruncă, așa cu tîlc, subliniind cu arătătorul împins cu tîlc tainic înainte :

— Pe urmă e vorba că, dacă se schimbă ministerul, și aci se bîlbîi, e vorba ca noi doi să devenim miniștri... pricepi ? Și rămase așa cu degetul ridicat, ca să lungească efectul acestei știri.

Bătrînul îl măsură lung și apoi spuse cu dispreț :

— Și ce mare chilipir va fi pă țară dacă oți fi voi doi miniștri ? O să mai pui tu pă tine încă un rînd de osînză și asta va fi totul... Își domoli mustața care se întărîtase și înghiți în sec cu silă.

Dintr-o dată Dobrovici se înfurie. Se dădu jos de pe pat și începu să umble prin casă. Socoti că a venit vremea să-și verse focul și vorbea nestînjenit ; în sfîrșit slobod de orice apăsare, își vărsa năduful :

— Mă pizmuiești pentru averea mea... Asta am știut-o de mult... Te rîcîie pe inimă că am fabrică și moșii... Dar ce sînt io de vină că dumneata ți-ai ales o meserie atît de puțin mănoasă ? Auzi, să vinzi căldări și tigăi... Omul cumpără în fiece an ghete, ori straie pentru el, ori pentru ai lui... Dar

căldare şi tipsie cumpără o dată pentru toată viaţa, dacă nu o moşteneşte cumva de la părinţi... Trebuia să te gîndeşti la asta cînd ai avut să îţi alegi o meserie. Sînt io de vină că îţi merge greu ?

Bătrînul, spre mirarea lui Hagi Curti, care-şi pusese speriat mîinile pe piept, răspunse liniştit, cu un glas parcă mieros :

— Dă unde vezi tu că o duc greu ?... M-am plîns io vreodată cuiva ?

— Ei, asta-i, parcă e nevoie să te plîngi, stărui Dobrovici întinzînd din mîneca largă a fermenelei de caşmir mîna cu inele mari, galbene şi verzi, în care ţinea mătăniile cu boabe roşii, de sînge de nouă fraţi... Nu vezi că te-ai împuţinat de tot... ţi s-au strîns umerii şi nu mai eşti nici jumătate din ce ai fost... Pusese în glas toată otrava păstrată în el, în atîţia ani de umilinţă, aşa ca pentru o răfuială.

Bătrînul, care încrucişase braţele ascultîndu-l, îşi potrivi mai bine, liniştit, pernele de care era rezemat şi spuse cu o adîncă uimire, copilăreşte :

— Cum m-am împuţinat ? Da' tu n-ai văzut ce-i azi în curtea şi în grădina mea ? Şi deodată glasul lui deveni aspru la fel cu sprîncenele albe, zburlite : M-am înmulţit, mă, nu m-am împuţinat. Tot ce vezi afară a înflorit din dragostea mea cu Reveca. Tu nu poţi pricepe cîtă mulţumire mi-a dat mie viaţa... Ce-aş pizmui la tine ?... Tu ai crescut în burtă şi în lăcomie... Ce eşti tu mai mult decît ai fost, decît prin ocalele pe care le tragi mai mult la cîntar !...

Hagi Curti se grăbi să dreagă lucrurile, dar era de prisos, căci deşi striga, bătrînul nu părea totuşi supărat. De altfel clătina din cap şi-l privea prietenos, îngăduitor pe hagiu, dar după cîteva clipe îşi întoarse iar ochii întunecaţi, verzi în orbitele mici, osoase, spre Dobrovici.

— Auzi, nu-ţi place căldărăria mea... se miră, zvîrlind o perină pe patul celălalt. Ei, află dumneata că asta e o meserie curată... Nu murdăreşte, nu miroase. Cu ea mi-am hrănit o casă de copii... Nu e rea nici cojocăria ta, dacă o faci cinstit, cu omenie. Dar aud că acum nu-ţi mai place nici cojocăria. Te-ai apucat de zărăfie... dai bani cu camătă.

Izbit, Dobrovici, care se tot plimba prin casă măturînd pe jos cu anteriul, se oprise în loc şi nu ştiu ce să răspundă. Şi asta o ştie moşneagul ăsta ? îşi repetă, aşa în sinea lui, iar pînă la urmă se înmuie fără să mai răspundă. Oricît li se pă-

rea lor de mare Bucureștii, mai ales de cînd sporise atît de mult negoțul și se înmulțise pe toate podurile negustorimea, nu era totuși atît de mare ca să nu se afle multe lucruri care se doreau neștiute. Mai ales Tudor Fărșerotu afla mai tot ce se întîmplă, căci avea o familie numeroasă, și pe deasupra o puzderie de fini, care se răspîndiseră în toate mahalalele. Aceștia țineau cu sfințenie la cele cuvenite și veneau după regulile cumetriei să-l vadă și să-i spună ce-i doare. Îi aduceau micul lor plocon la Anul nou și la sărbători, cînd și ei primeau daruri, cît mai putea să dea și el în ultima vreme. Dar de vorbit vorbeau, și un astfel de fin era și Ghiță, tejghetarul lui Dobrovici, pe care căldărarul îl cununase de asemenea. De la acesta avea știri despre negoțul lui State. Tăbăcarul fusese cuprins în ultimii zece ani de un soi de spaimă. De cînd cu moda europeană, negoțul cu blănurile de lux scăzuse la un sfert din ceea ce fusese pînă la începutul veacului. De unde vechea boierime, și chiar negustorimea cea mare, umbla îmbrăcată la fel, și iarna și vara, cu haine toate îmblănite, caftane, fermenele, giubele, cabanițe și mai ales binișuri care erau adesea îmblănite și pe din afară și pe dinăuntru, fără să mai vorbim că nu era parte din îmbrăcăminte să nu fie împodobită cu adaosuri de blănuri scumpe, acum boierimea cea tînără nu mai purta decît o singură haină îmblănită peste frac ori peste surtuc și numai iarna. De aci goana starostelui după moșii, după acareturi de tot soiul. Încercase să prefacă hanul de lîngă Sfînta Vineri în hotel cu prăvălii jos, și cum tot mai avea prisos de bani, cu ajutorul lui Hagi Curti, îi da cu ipotecă fie pe scule scumpe, fie pe case și moșii. Luat de căldărar pe neașteptate, și uimit, nu știuse ce să mai răspundă, se înmuiase și începu să-și depene iar mătăniile rezemat de muchia patului.

Fărșerotu simți că a lovit bine și, obosit iarăși, se mai îmbună. Dar gîndul că Dobrovici crede că-l pizmuiește pentru bogăția lui i se păru caraghios. Își zicea că și el, de-ar fi vrut, ar fi putut să se îmbogățească atunci cînd Kutuzov l-a recunoscut și l-a îmbrățișat, dacă i-ar fi cerut sprijin să cumpere și să vîndă pentru armatele sale. Surîse îndulcit, dar pe fața lui, cu trăsăturile aspre statornicite de bătrînețe, nu mai apăru decît tot o strîmbătură.

— Va să zică, tu crezi, mă State, că io am rîvnit la averile tale ? Și iar se strîmbă, deși ochii verzi, cam însîngerați, aveau cîte un punct de lumină în ei.

Intră o fată ca de optsprezece-nouăsprezece ani, aducînd o altă ulcea cu vin. Era, firește, asemenea celorlalte, dar nu avea garoafă, nici mușcată în cosiță și era îmbrăcată cu fote negre și ie albă în rîuri tot negre, ca sălиștencele. Bătrînul o privi cu duioșie și o întrebă, cu glasul moale, dar cu fața tot aspră :

— Dar tu cine mai ești ?

Fata se făcu albă la față și nu putu răspunde de loc. Parcă-i înțepenise bărbia și abia îngînă :

— Io... sînt Maria...

— Ei, Măria, Măria, dar care Mărie, a cui ești ?

Fata murmură tot îngînat, pierită la față :

— Maria a Mariei... văduva... și fugi cu ulceaua goală pe ușă.

Spaima îi fusese mare. Crezuse că bătrînul a recunoscut-o. Era fata cea de a cincea, că de toate erau șase, a Mariei și a cavafului, cel ucis de o bîrnă la cutremurul din 1839. Se întîmplase cu ea acea nenorocire care zguduise toată familia. Pe la unul din unchii ei, chiar la popa Dumitru Georgescu, veneau adesea oameni de la el din sat și între ei venise și Simion al Firului, în vremea aceea unterofițir în armata infanteriei. Mai avea un an pînă să iasă din armată, și căuta din vreme să-și facă un rost la București, căci la Vadu Rău nici gînd n-avea să se mai întoarcă. Popa era vecin cu văduva, cumnată-sa, care de la moartea cavafului făcuse din prăvălie o boiangerie, căci la asta se ajuta și cu fetele, pe măsură ce creșteau și pînă ce nu se măritau încă. Simion o cunoscuse astfel pe Maria, atunci fată de vreo cincisprezece ani, și-și pusese ochii pe ea. Afacerea asta cu boiangeria nu i se părea tocmai rea. Era tocmai ce-i trebuia după ieșirea din armată. Chipeș, deștept și șmecher, plăcu Mariei, care se gîndea înfierbîntată să-l ia de bărbat ; maică-sa, tot Maria, fu și ea de părerea fetei, anume că un asemenea ginere ar fi de folos în casă și în această meserie a boitului. Cel care nu vru să audă fu bătrînul, care întrebă de la început ce meșteșug știe acest Simion. Cînd află că nu cunoaște nici un meșteșug, spuse că e om fără căpătîi, o haimana, căci nu-i plăcuse nici felul șmecher al unterofițirului. Simion nu se lăsă, veni în fiece seară și, cam

vorbăreț și lăudăros, izbuti ceea ce nu izbutise încă nimeni într-o jumătate de veac... să sucească mintea uneia din neamul Revechii și al lui Toader Fărșerotu. Veni între timp focul cel mare de anul trecut, și din întreaga mahala nu mai rămase decît cenușa și mormane de moloz afumate. O dată cu locuința popii, pieri în vîlvătăi, în această zi de Paște, în care toată lumea era adunată la Fărșerotu, și casa Mariei, iar din boiangerie și magazia cu lînă n-a mai rămas nimic, pierzîndu-și femeia toată agonisita. Acum, așa fără să ia zestre, Simion nu mai voi să se însoare, deși fata era în a treia lună de sarcină. Mama Mariei, care nu bănuise adevărul și de altfel tot aștepta să-l înduplece pe bătrîn, ca și cei din jurul ei, fură cuprinși de o spaimă fără margini cînd pierdură urma lui Simion, care între timp sfîrșise cei șapte ani de armată și se eliberase. Biata văduvă abia își împiedică fata să nu-și facă seama. Nădejdea era la popa Dumitru, care și el era din cale-afară de amărît și se trudea din răsputeri să găsească pe cel care se ascundea, ca să îndrepte lucrurile. Dar Simion, parcă se vîrîse în gaură de șarpe. Într-o zi, în casa doctorului Gunescu, însurat cu fata cea mijlocie a văduvei, unde locuiau acum, intră cu privirea însîngerată Toader Fărșerotu. Ținea mîna în șerpar și parcă tremura.

— Unde e fie-ta, Mărie ?

Biata mamă înțelese că bătrînul a aflat, dar ce putea să mai facă ? Chemă fata.

Bătrînul o privi intrînd pe ușă, albă la față ca varul, de altfel el însuși era pămîntiu la chip.

— E adevărat, tu, fată, că... ?

Se vedea că orice cuvînt și orice lămurire mai de aproape ar fi fost prea mult pentru puterea lui de rostire.

Fata, nici ea, nu putu decît să clatine din cap, cu ochii plini de lacrimi, căci îi clănțăneau dinții în gură. Bătrînul simți ca un cuțit în inimă ; scoase pistolul din șerpar și-l descărcă în făptura moale din fața lui. Îl vîrî apoi în șerpar din nou, răsuflă adînc și ieși ca un om beat pe ușă, lăsînd-o prăbușită în fața celor care parcă-și pierduseră și ei mințile.

Fata fusese lovită numai în brațul pe care îl ridicase deasupra capului și cu toate că i se umpluse în cîteva clipe ia și fața de sînge, rana nu era grea. Se făcu în trei săptămîni bine și peste șase luni născu un băiat. Traiul între ai ei era din cale-afară de greu, dar nu avea ce să facă și primi cum putu

mila tuturor. Nu o izgoniseră din casă, dar nici ea nu mai putu pretinde să fie ce-a fost. Știa că va avea numai de slujit în orice casă s-ar afla, și era mai bine să fie la rude pînă cînd se va găsi și pentru ea o dezlegare oarecare. Cînd Reveca-l văzuse intrînd pe ușă pe bătrînul întors acasă încruntat și galben la față ca o ceară murdară, îl întrebă doar cu privirea ce s-a întîmplat, căci știa și ea unde plecase.

— Am ucis-o...

Și asta fu tot ce a putut scoate de la el. L-a lăsat așa cum era, și mai mult a fugit la fie-sa. Lui nu i-au mai spus niciodată adevărul, l-au lăsat să creadă că a ucis-o, de altfel și el, pomenindu-i de cîteva ori numele, lăsa să se vadă că o crede moartă. Acum ea venise de ziua lui, fiindcă Reveca ținuse neapărat să vie. Nu voia s-o lase părăsită ca pe o otreapă, să se sape prăpastie între ea și ceilalți ai ei. Plătise destul. Bătrîna știa că n-o s-o poată recunoaște între atîtea la fel, poate c-o uitase de cînd o văzuse căzînd ca moartă. Se închina în fiece seară, rugîndu-l pe Dumnezeu să-l aducă înapoi pe acel bărbat fără minte, hotărîtă să-i adune ea nepoatei, de unde o putea, o brumă de zestre, ca să împace lăcomia fugarului.

Maria se speriase degeaba, bătrînul n-o recunoscuse. Dar că o credea moartă, asta ar fi putut să nu fie adevărat. Totuși încă nimeni nu socotea prilejul potrivit să i se spuie că acum Maria a mică are un băiat, care e în grădină și doarme, ca într-un leagăn, pe un țol întins și atîrnat de ramurile a doi caiși sterpi, unde ajungea și umbra nucului.

Hagi Curti se răsuci pe trunchi, întinse mîna și-și turnă în pahar. Îl dădu pe gît și socotind că State o luase greșit, începu el să stăruie din nou pe lîngă bătrîn. Dar totul fu în zadar. Omul morocănos nici nu mai răspundea. După ce privi cîtva timp cu o curiozitate copilărească mătăniile roșii ale lui State, îl întrerupse pe Hagi Curti cu un soi de voie bună colțuroasă :

— Ei, mă, și cum vine asta ? Voi vreți să-mi băgați în cap că nu se poate rivoluție în Bucureștii ăștia, fără mine ?... Ă ?

— Dacă mergi dumneata, merge tot Oboru, și dacă merge Oboru, merge toată negustorimea mărunță.

— Ei, asta-i bună !... Voi credeți că negustorii vor merge la rivoluție așa... numai pentru că le-am făcut io semn ? Își vor pune în joc averea, poate și viața, numai ca să-mi facă

mie pă plac ? Voi nu vă daţi seama, mă, că negustorîmea nu se va mişca decît dacă nevoile ei o îndeamnă la asta ?

Hagiul făcu un semn cu mîna moale, surîzînd cu un singur sfîrc al mustăţii negre, şi pe urmă îşi încrucişă braţele cu mînecile largi ale fermenelei roşii de damasc.

— Firește... firește... aşa e, nimeni nu zice că se va mişca negustorimea ca să facă pe plac cuiva, ştiu toţi că ea va merge numai după nevoile ei. Vorba e că ea nu ştie cînd e clipa cea mai potrivită să se ridice, nu pune preţ pe vorbe, nu se încrede aşa uşor... că a fost de atîtea ori păcălită. Ea nu va merge decît după oamenii în care are încredere şi numai dacă va primi un semn de la ei, adică de la dumneata, şi dacă te va vedea în fruntea ei. Aşa... miercuri după-amiază ea va zice că acum e acum. Se va ridica toată ca un singur om... dacă te-o vedea că mergi dumneata.

Fărşerotu se ridică cu greutate de pe pat, dar şi hotărît, arătînd astfel că în ceea ce va spune e ultimul lui cuvînt.

— Oamenii pot să facă aşa cum cred ei dă cuviinţă, dar io alături dă lepădăturile mahalalei, dă cuţitari şi dă pungaşi, nu merg. Apoi se îndreptă mocăneşte spre uşa tindei, în care se aflau alte icoane şi lucruri bisericeşti, scăpate de la foc. Pe o masă aşternută cu o pînză albă cu rîuri roşii se afla, într-o oală smălţuită, albastru cu alb, un buchet mare de ciulini liliachii, o morişcă de lemn învîrstată cu fierul înroşit. Acestea erau trimise de la Zăvoiu Dihorului de popa Gheorghe, bătrîn uscat ce părea înalt acum, căci devenise băţos şi certăreţ. În colţ, pe un scaun de brad alb, era o doniţă cu apă, de la capac pînă la cercul de jos înflorată şi ea cu fierul înroşit. Pe capac era cana de băut smălţuită. Aci în tindă, Tudor Fărşerotu le făcu însă lor loc să treacă înainte.

Afară soarele era încă sus, deşi se întorcea spre asfinţit, căci era către crugul de vară. Ziua asta frumoasă îşi ţinuse făgăduiala ; albastrul cerului, care părea dimineaţa o apă vie, se făcuse acuma alb-albăstrui, fără un nor măcar. Prin ogradă, cîteva fetiţe şi băieţi se suiseră pe gardul care despărţea ograda vecinului de a lui Gligore, feciorul spătos al Fărşerotului. Se jucau cu copiii lui Trică brutarul cel scund şi cu ochi vioi de viezure. Un pîlc de fete atîrnaseră de ramurile unui gutui care trecea spre ogradă un leagăn de frînghie. Toader se opri în urma celor doi, şi, după ce închise portiţa parmalîcului boită

în roșu, începu să rîdă unui gînd al lui... ca de o bazaconie. Apoi se întoarse spre staroste :

— Ei, bată-te să te bată... și așa, mă State ?... Îți pizmuiesc averea. Păi ce nevoie am io de averea ta, mă ? Uite, mă, averea mea... Arătă cu mîna uscată și pătată de bătrînețe spre fetițe și începu să le cheme : ...Pui, pui, pui... puicile tatii...

Veniră spre el alergînd bucuroase vreo cîteva fetițe care-l auziseră, dar deodată, spre mirarea înveselită a celor de față, începură să alerge spre el din toate părțile și pui, puici, cocoșei, găinușe, găini, toate albe, ușor fumurii ca turturelele. Alergau cu ciocul întins, recunoscînd glasul bătrînului, care în fiece dimineață, așezat pe un scăunel scund, la soare, le chema să le dea boabe din mîna lui. Alergau zorite, cu ciocurile întinse, ca să nu le ia altele înainte. Douăzeci, treizeci și tot mai veneau mereu. Toate la fel de albe și mai mult lunguiețe erau un soi iubit de cei doi bătrîni, care se siliseră să-l păstreze curat. Ouau mult, niște ouă ușor cafenii, foarte gustoase. Curînd fură în bătătură ca o zăpadă fumurie. Obraznice, începură să-i ciugulească cizmele. Spre gard, veniseră să vadă pricina larmei și celelalte puicuțe, fetele pe care le chemase el și întîrziaseră. Curînd fură și ele tot atît de multe ca găinușele.

Cei doi plecară amărîți, fără să-și mai ia ziua bună de la ceilalți. Afară, caleașca lui Pavlicioni îi aștepta mereu, trasă la umbra unui salcîm înflorit, care îmbălsăma totul cu mireasma lui vie, în acest mijloc de iunie.

La conacul din vie li se pregătise și o odaie de dormit cu sofale, căci era de la sine înțeles că nu vor mai da pe acasă, pînă cînd nu se va alege într-un fel.

Goană după revoluționari

Arestările din această zi de duminică nu începuseră decît după ceasurile opt, căci căpitanul Costache Chihaia petrecuse noaptea închis în beci. Către ziuă, cînd văzuse, după vreun ceas, că nu mai vine nici un semn de la grădinița din dos a birtului, tistul de dorobanți, care păzea la pod, se întrebase, mirat în cele din urmă, cam ce ar fi putut să fie și se dusese

să vadă ce se mai întîmplă pe acolo. I se învîrtiseră în cap umbrele negre ale copacilor, cerul fumuriu cu stele albicioase, cînd văzuse grădinița pustie, în timp ce felinarul, afumat acum, pîlpîia gata să se stingă, fiindcă lumînarea de seu se trecuse. În cele din urmă, neștiind ce să mai facă, se întorsese la dorobanții lui, ca să se sfătuiască cu ei. Cei din beci tăceau chitic, știindu-se păziți cu strășnicie pe dinafară. Lucrurile se lămuriseră abia cînd veniseră slugile de la bucătărie, care găsiseră cheia pe care o știau de obicei subt streașina mică, aruncată între niște bozii, în fundul curții.

De cum fusese scos din închisoarea de o noapte, căpitanul Costache Chiorul alergă turbat după Dincă, așa cum prea bine bănuise Deivos că va fi, înnebunit de gîndul că l-ar putea scăpa iar din mînă. Îi știa acum și pe căuzași, pe toți, căci pitit în șanț subt pod îi văzuse venind și-i notase cu plaivazul gîndului, care la el nu da greș. Dar pe Dincă nu-l putu găsi. Căutîndu-l cu încăpățînare numai pe el, unde știa că-l poate afla, pierduse timpul de pomană și nu izbuti să-i arate nimic lui Iancu Manu, care-l chemase pe la șapte dimineața. Se învineți de amărăciune numai cînd văzu că acesta se prăpădește de rîs, în timp ce el îi povestea furios pățania. După ce aga nu crezuse ce-i spusese, ieri, împreună cu spionul acela, care era tot în seama lui, acum își mai bătea și joc de el.

— Mă Costache, nu fi prost... oamenii se adunaseră să mănînce cîrnați și tu crezi că voiau să facă revoluție.

— Măria-ta, îmi pui capul dacă ăștia nu fac revoluție. He, hei, știu io ce-i aia „un ghiuden și doi cîrnați".

Aici aga se încruntă dintr-o dată :

— Uite, mă, vreau să văz cîte parale face căpitănia ta... Ia cîți oameni vrei, caută-i pe unde știi, dar să mi-i aduci legați, cu coatele la spate, pe toți cei de aseară.

Iancu Manu se credea cumplit de deștept, nu lua nimic în serios, sau aproape nimic, totuși nu ar fi vrut să-și piardă slujba, căci avea mare nevoie de bani și mai cu seamă ținea să nu fie scos cumva din fruntea Agiei cu rușfeturile și ghelirurile ei. Mai ales că acum se apropia ceasul raportului lui către vodă — care cu siguranță că știa ceva și prin spionii lui proprii — iar Chiorul se întorsese la Agie cu mîna goală. Era furios, căci ar fi vrut să aibă un început de dovadă materială, ca să facă impresie asupra lui Bibescu. Costache înțelese că

acum va avea tot sprijinul lui Iancu Manu și porni întărîtat către casele știute de el. În curînd îi veni să turbeze iar de furie, căci nicăieri nu mai dădu de nimeni. Căuzașii erau risipiți, ascunși unde nu bănuia el. La Nicolae Golescu, la Belvedere nu putu să intre, că erau acolo doctorul Arsene și doctorul Kretzulescu, care îi arătară că e bolnav de holeră. Pe Ștefan Golescu nu-l găsi, fiindcă nu mai trecuse pe acasă, ci de la Axente Sever se îndreptase pe jos pe Podul Tîrgului din Afară spre Cîmpul Moșilor, pe unde ajunse pe la șapte dimineața, ca să-i spună lui Eliade, care nu venise la birtul din deal, ce s-a întîmplat și care e planul în amănunt al izbucnirii revoluției. Nu izbutise să-l convingă în nici un fel că Agia, care acum știe cine sînt „complotiștii", nu o să vină și pe la locuința lui, de vreme ce el lipsise de la locul cu pricina și că prin urmare ei își pot pregăti pe îndelete, aci în grădină, plecarea la Izlaz. Îi arătă că Nicolae, frate-său, care era oarecum șeful celor ce erau să rămînă la București, dăduse dispoziție locotenentului Deivos ca în cîteva ceasuri să organizeze toate aceste plecări. Eliade se plimba speriat prin odaia cu pereții înalți, cu stucărie aurită și ușii alburii cu două canaturi, nefiind în stare de nici un gînd limpede.

— Of, poeții ăștia, îi spuse în franțuzește glumind Ștefan, tare mai sînteți impresionabili. Ce te-ai fi făcut aseară dacă te-ai fi văzut arestat ?

Cum era acum ziuă de-a binelea și nu mai era primejdie din pricina cîinilor, Eliade îi propuse lui Ștefan să meargă numaidecît să se ascundă amîndoi la Pavlicioni, arătîndu-i că via lui e mai izolată de oraș și are legături în toate părțile pe lac. Porniră după ce Eliade încuie toate ușile de sus, căci ai lui erau plecați de două zile la Brașov.

La Pavlicioni se întîlniră cu Ion Brătianu, și după ce se obicinuiră cu fața lui lungă de copilandru, acum cînd își răsese barba și-și pocise mustățile, începură să pună la cale în amănunțime plecarea, așa cum se înțelesese Ștefan Golescu cu Deivos. Cel mai bun lucru era să vie să-i ia de aici trăsura lui Rosetti, pe care o cunoștea toată lumea, că era vopsită în galben, și poliția nu-l mai urmărea, căci pe el îl știa arestat, îl avea în mîna ei. Plecarea avea să fie tot azi, duminică, pe la zece seara, numaidecît după apusul soarelui.

Acolo lîngă cramă se aflau ei trei, cînd pe la nouă dimineața apăruseră în vie și Hagi Curti cu State Dobrovici, îna-

intea cărora ieşise Pavlicioni. Eliade şi Ştefan Golescu găsiseră însă de cuviinţă că e mai bine ca ei să rămînă ascunşi în odaia de jos, acoperită aproape de un tufiş de trandafiri tîrziori. Singur Brătianu ocolise mai tîrziu pe scara dinăuntru şi apoi apăruse la capătul pridvorului, dinadins, ca să nu se ştie de unde s-a ivit, şi să poată sta de vorbă cu ei. Masa li se adusese, la cererea lor, tot acolo. Numai pe la şase seara, cînd Hagi Curti şi Dobrovici se întoarseră mofluzi de la căldărar, Eliade socotind că în nici un caz cei doi negustori nu mai aveau cum să facă vreo greşeală şi să le dezvăluiască la toţi prezenţa, nu se mai ferira, ba acum îi chemară şi pe ei jos, în odăile cu grătar de fier şi obloane la fereşti. Către opt seara sosi şi Deivos cu trăsura lui Rosetti, adusă de subt cazarmă, din mahalaua Izvorului, unde locuia acum fruntaşul căuzaş, trăgînd-o subt şopron. Aşteptară toţi, punînd totul la cale, pînă în amănunte, ca să se facă ora plecării. Cei doi aveau să meargă în caleaşa asta pînă la Bolintinu din Vale, de unde urma să ia altă trăsură, ca să li se piardă urma.

Eliade, aşa ascuns, cu profilul lui de Cezar cu mustaţă şi chinuit de teamă, nu dorea decît să treacă mai repede această lungă zi de duminică. Sta lungit pe sofa, fără să se atingă de gustările aduse de feciori, ridicînd din cînd în cînd un colţ al perdelei de cit sîngeriu, ca să se uite spre conacul viei.

*

Sîmbătă seara, în timp ce căuzaşii erau arestaţi în chioşcul din grădina-restaurant din Dealu Filaretului, Frusinica Băl-Ceaurescu juca la „Grădina cu cai", aplaudată furtunos după fiecare cuplet, un vodevil cu cîntece. Stagiunea de iarnă fusese închisă încă de la mijlocul lui april, şi o dată cu luna mai începuseră grădinile de vară cu spectacole de varietăţi şi farse, date în limba germană ori cea franceză de impresari străini. Costache Caragiali, deşi era bolnav, izbutise să înjghebeze pentru vreo două luni, profitînd că „Grădina cu cai" rămăsese liberă, reprezentaţii în româneşte cu cîntece şi dansuri. Grădina îşi cam pierduse vadul şi nu-şi mai găsea chiriaşi printre străini ; acum însă numele Frusinicăi pe cele cîteva afişe, împărţite cu mîna pe Podul Mogoşoaiei, aducea o lume nebună, iar între Cişmigiu şi podul de la Izvor, aşteptau seara numai caleşti boiereşti şi trăsuri. Plăceau mai ales cupletele cu două înţelesuri

pe care ea le cînta cu o voce limpede, plăpîndă, suavă ca de înger pofticios. După spectatcol se despărți aproape necuviincios de Băl-Ceaurescu și de Cantacuzino, care veniseră în butca lor s-o ia la masă, spunînd că o doare capul și că nu mai mănîncă în seara asta, vrînd să se culce devreme. Le întinse mîna fără multă vorbă și se urcă în cabrioleta la care armăsarii albi, nerăbdători, își umpluseră zăbalele de spumă. Băl-Ceaurescu nu o crezu, bănuind că ea are cumva altă socoteală și că se duce să ia masa cu cine știe cine la „Broft", restaurantul care abia se deschisese și avea o seră neacoperită vara, lucru neobicinuit în București, care atrăgea lumea. Spuse vizitiului să urmărească ceva mai de departe echipajul atît de vestit în București ; dar pînă la urmă se convinse că actrița nu mințise. Cabrioleta cu armăsarii ei albi intrase într-adevăr pe gîtul lung ca de clondir al curții spre căsuța țărănească în care actrița se încăpățîna să locuiască mereu.

Abia pusese pe ea halatul de moar grecesc, de un albastru-întunecat, și ceruse feciorului să-i aducă din înghețata de fisticuri care-i plăcuse atît de mult la prînz, căci nu vrea să mai mănînce altceva, cînd auzi larmă în curte, iar bucătăreasa năvăli pe ușă, strigînd speriată, cu ochii ieșiți din cap :

— Au prins un hoț... au prins un hoț la grajd, cucoană...

Auzi alte strigăte afară și nu știa ce să mai creadă. Pe urmă află de la fecior, care intră cu părul vîlvoi, ce fusese.

Vizitiul deshămase armăsarii și intra cu felinarul în mînă în grajd, cînd văzu în colțul din stînga două picioare necunoscute care ieșeau de subt un morman de paie. Speriat în clipa aceea, scăpă felinarul din mînă, care căzu, dar din fericire se stinse numaidecît. Din trei pași vizitiul fusese la ușă, pe care o închise trîntind-o, îi pusese cîrligul și începu să strige : „Hoții... hoții !..." Alergă numaidecît feciorul, iar bucătăreasa trezi și pe cele două bătrîne. Cu topoare și furci în mîini strigară la cel dinăuntru să iasă afară. Bătrîna doică adusese lampa de la bucătărie. Poftit cu bătăi de furcă în ușă să iasă, hoțul se ivi în prag și toți rămaseră încremeniți cînd văzură cine e. Era un prieten al actriței, actor și el, Costache Halepliu.

— Să nu spuneți la nimeni... vă rog pe toți, să nu scoateți o vorbă măcar. Sînt un nenorocit... sînt pierdut... dacă mi se dă de urmă... Mă caută Agia...

Cînd Frusinica află că hoțul e Costache Halepliu se înfurie de această glumă de prost gust și-i porunci să vie numaidecît

la ea. Se înfăţişă cu legătura de la gît strîmbă, plin de fîn şi de fulgi, că erau cîteva găini nărăvite care ouau în colţul acesta din grajd.

Secretar benevol al lui Aristia, om ca la treizeci de ani, cu faţa suptă şi brăzdată şi nasul ascuţit, Halepliu juca în feluriţe trupe roluri mici de dramă. Frizura cu cărare în dreapta o purta cu bucle făcute cu fierul încălzit. Îi spuse Frusinicăi, îngrozit, că e urmărit de poliţie ca revoluţionar şi că a venit cu sufletul la gură, azi-noapte, să se ascundă aici la ea. Rîndaşul de la grajd era plecat, iar el s-a ascuns în colţul cu fîn de aşternut pe jos. Acest actor, de o vanitate bolnăvicioasă, ura toată lumea pe care o socotea solidar răspunzătoare de insuccesul său în teatru. Era în permanentă răfuială, el şi lumea asta, ca două partide puse faţă în faţă, într-o dîrză încăierare. Se credea frumos, seducător şi-şi duşmănea colegii din teatru, cărora li se dădeau roluri de primi amorezi, găsindu-i tîmpiţi. Nu i se dădeau nici măcar roluri obicinuite, de cele mai mici de o pagină. Se credea distins şi umbla destul de bine îmbrăcat, strîmbîndu-se cu dezgust cînd se atingea cineva de el pe Pod, una din marile lui suferinţe fiind aceea că nu putea umbla numai cu birja, căci nu avea bani. Se socotea mai deştept ca toţi din jurul lui, fiindcă era rău de gură, se preţuia ca plin de haz, pentru că era guraliv şi mojic, spunînd fiecăruia din jurul lui ce crede despre el. Numea el asta sinceritate. Insinua că distincţia lui îi vine din faptul că e făcut de maică-sa cu unul dintre Bibeşti. Scotea bani de unde putea. Frusinica îl luase cu ea pe vremuri, cînd cutreiera cluburile, şi acum era cunoscut în foarte multe locuri. Era chibiţ obicinuit chiar la partidele de la Vulpe, ori de la Cantacuzino de acasă. În timpul jocului adeseori Frusinica îi dădea şi lui bani, ca să ponteze, şi de cele mai multe ori boierii cînd cîştigau, nu-i luau miza mărunţă de pe masă, că le era silă, dar cînd era de plătit îi plăteau, căci le făcea la toţi felurite servicii, în afară de faptul că era gazeta lor vorbită. Îi ţinea la curent cu toate cancanurile şi întîmplările din oraş.

Ieşise afară în curte în lumina ferestrelor ca să-l perie feciorul de fulgi cu o perie udă.

Ca să se vadă mai bine, rămăseseră pe prispa ridicată de o palmă de la pămînt, în lumina care venea pe fereastră ; feciorul culegea cu o perie udă fulgii de pe jantilica de culoarea tutunului a lui Halepliu. Bătrîna casă ţărănească se strîmbase

și mai mult după zăpezile din iarna trecută ; un stîlp se sucise, și pereții i se cam burdușiseră. O mai țineau în picioare odăile de zid ferecat, adăugate în dos de inginerul neamț. Mulți o sfătuiau pe Frusinica să se mute sau să-și ridice chiar în curtea mare de două pogoane o casă potrivită pentru mobila de preț pe care o adunase în cursul anilor, dar ea ridica din umeri. Cînd fu dichisit cum trebuie, actorul își luă din nou mutra arogantă, obicinuită. Între timp Frusinica își bătuse capul întrebîndu-se ce legătură poate să aibă acest Halepliu cu revoluția. Cînd el intră iar în tinda cu vitrine scumpe și se așeză în fața ei, la masă, ca să-i aducă bucătăreasa ceva de mîncare, că spunea că nu a mîncat de ieri, actrița îl întrebă nedumerită, mișcînd cu iscusință mînecile largi ale halatului de mătase albastră, ca să nu se atingă de cupa de înghețată verzuie de pe masă :

— De unde pînă unde tu revoluționar ? S-au prostit ăia de la Agie de te cred pe tine revoluționar ?

— De ce te miri ? Toată lumea știe că sînt revoluționar.

Se duse iritată la una din vitrinele Chippendale [1], care stau față în față, în tindă, pînă la oglinda cît un perete din fund, ca să puie două pahare de cristal pe Baccarat [2] care se amestecaseră printre paharele de cleștar obicinuit, de pe masă. O supăra această încurcătură, căci paharele de care se slujea zilnic mergeau, firește, mai des la bucătărie, la spălat, și deci se spărgeau mai ușor. De aceea le cruța pe cele bune de tot, păstrîndu-le pentru mesele mari cu musafiri. Bătrîna doică nu vedea însă destul de bine, ca să poată deosebi gravura subțire de pe ele, nici nu auzea ușor ca să le încerce cu unghia și să asculte cîntarea lor ușoară și pură. Așa că le tot amesteca. Fusese amărîtă văzînd că serviciul de treizeci și șase de persoane cu cîte cinci feluri de pahare de fiecare se descompletase. Acum descoperi și alte amestecuri în vitrină și le alegea, aplecîndu-se și ridicîndu-se ca să le pună în ordine.

Mîncînd ca un hămesit, Halepliu o urmărea amețit de parfumul ei suav și ticălos de mosc, dulce ca pielea, măsurînd-o cu ochii lui rotunzi și lacomi. Capotul de pe ea, de un al-

---

[1] *Chippendale* — stil de mobilă, deosebit de elegant, inițiat în secolul al XVIII-lea de tîmplarul englez Thomas Chippendale.

[2] *Baccarat* — oraș în Franța, renumit pentru fabricarea obiectelor de cristal.

bastru aproape negru, se închidea sus oval, ca o rochie decoltată, lăsîndu-i afară pe rînd umerii rotunzi și roz-albi, după jocul aplecărilor și întoarcerilor. Moarul grecesc, înfoiat ca borangicul, nu se lipea pe trupul vînjos, ci luneca foșnind ca o mătase peste o marmură caldă și mlădie fiindcă, din pricina căldurii de nesuferit, nu avea nimic altceva pe dedesubt. Aceste lunecări ale moarului vineţiu le simțea ea ca niște mîngîieri răcoroase, dar pe Halepliu numai foșnetul lor peste rotunjimile pietroase ale trupului tînăr îl înnebunea. Bolnav de pofte, nu îndrăznea să-și arate gîndurile, fiindcă încercase o dată să facă doar aluzie și fusese pe loc poftit în uliță. Nu vrea să piardă favoarea, pentru care era invidiat, de a fi în fiece zi în preajma ei, căci știa că unii boieri ar fi plătit — și cei admiși plăteau scump — plăcerea de a le fi primită invitația, pe care o făceau acestei actrițe, ca să fie musafira lor la masă, ceea ce ea primea de altfel, din calcul și plictiseală, destul de rar. Tot din pricina căldurii își ridicase pletele aurii în creștetul capului, într-un nod întărit cu scobitori. Fusese cîndva un joc glumeț, ca să-l necăjească pe Aristia cu toanele ei și pe care-l juca acum ea pentru ea singură, cînd era prea cald. Fostul ei dascăl, care era subt încîntarea relativ recentei descoperiri a Venusei de la Millo, îi spunea, cu o fericită uimire, că ea are capul leit al statuii grecești, numai cu nasul puțin mai sumes, și o rugă să-și ridice părul auriu sus, înnodat în opoziție cu fruntea, așa cum văzuse el în reproducerile care umpluseră lumea, pentru ca asemănarea să fie și mai desăvîrșită. Ceea ce ea făcea, răsfățîndu-se și izmenindu-se, căci nu credea că e atît de frumoasă, folosind scobitori în loc de piepteni de sidef cu diamante, care se rătăceau pe masa joasă cu oglindă rotundă de Veneția din odaia de dormit.

Ea găsea poznașă, că așa, cu părul adunat caraghios în creștet, seamănă cu guvernantele franțuzoaice, cum se aflau prin mai toate casele boierești. Dar nu ea avea dreptate, ci Aristia. Chiar așa cu nodul întărit cu scobitori, semăna mult cu Venusa de la Millo. Acum, privind-o de la spate, înnebunit de foșnetul mătasei peste tăriile dulci de gutuie pîrguită ale trupului tînăr, Halepliu mesteca apăsat și urmărea jocul unor cîrlionți bălai între două tendoane ale cefei gingașe.

După ce făcu ordine în vitrină, uită de supărare și veni din nou batjocoritoare la masă, ca să mai mănînce și cu el o

cupă de cleștar lunguiață cu înghețată de fisticuri. Tăind felioare din miezul verzui înghețat, izbucni în rîs.

— Auzi, tu și revoluționar ! De unde și pînă unde ?

— Cum de unde, Frusinica dragă ? Păi nu știe toată lumea că eu sînt omul maestrului Aristia ?

Ea îl privi neliniștită o clipă și apoi încețoșată de un fior întrebă aproape în șoaptă, aplecîndu-se peste masă :

— Îl caută și pe el poliția ? De ce n-a venit aici ?

— Hei, firește că îl caută, căci e printre fruntașii revoluției, dar n-avea nici o grijă... eu sînt îngerul lui păzitor...

Ea ridică din umeri iritată de o asemenea asigurare prea ieftină.

— Îngerul lui păzitor ?

— Frusinica, să știi un lucru de la mine, și mă mir că nu l-ai știut pînă acum. Cel asupra căruia veghează Halepliu poate să doarmă fără grijă... *Je suis une force* [1]...

În felul lui, Halepliu nu mințea. Omul acesta, care disprețuia întreaga lume, nu admira decît trei ființe pentru care avea o reală afecțiune și cărora le era foarte devotat, fără ca ele să știe prea bine acest lucru. Frusinica, Aristia și Eliade erau singurii pe lume pe care el îi socotea demni de admirație. De aceea cînd sîmbătă de dimineață plecase de la Agie, unde, în lipsa lui Iancu Manu, îl vestise pe căpitanul Costache Chiorul că la miezul nopții „complotiștii“ se vor întruni la cîrciuma din Dealu Filaretului ca să puie revoluția la cale, el alergase într-un suflet pînă la Bariera Moșilor. Răzbătuse cu greu prin mulțime, căci deși Joia Moșilor trecuse și plecaseră și circul cel mare și cele două berării de lux, cu ghirlande și cu cadîne care jucau după daulă și clarinet dantul pîntecului, mai rămăseseră încă țuicăriile și barăcile mici de pînză cu minunății de tot soiul. Se opri în grădina lui Eliade, chiar în fața unei roate a norocului, și de acolo, dînd două parale de aramă unui băiețaș, îl trimise cu un bilet la profesor : „Nu vă duceți deseară la cîrciuma din Dealu Filaretului“, îi scria cu slove chirilice. S-a luat după băiețaș să vadă dacă a intrat și l-a așteptat după un dud pînă cînd a ieșit. Atunci, abia, s-a liniștit. Îl cunoștea pe Eliade de cînd îi fusese elev la Filarmonică. Acesta cînd a citit biletul s-a îmbolnăvit de-a binelea, așa încît n-a fost o minciună cînd a trimis vorbă că e bolnav și nu poate veni.

[1] Sînt o forță... (fr.).

Aristia zăcînd în pat nu i s-a părut că ar putea fi arestat, așa că s-a plimbat în voie pe Podul Mogoșoaiei și s-a dus la cazinou să vadă cine mai e pe acolo și ce se mai aude. Pe la zece seara, știind că vizitiul e cu Frusinica, venise și se ascunsese în grajd. Știa că, așa cum se înțelesese, Agia îl va căuta pe acasă, ca să se afle de către toți că e urmărit, și mai știa că va fi tărăboi mare cînd va fi descoperit ascuns în grajd la Frusinica Băl-Ceaurescu.

Acum mînca și bea cu poftă, în timp ce actrița rămăsese pe gînduri, cam speriată.

— Ascultă, Halepliule, caută numaidecît pe maestrul Aristia. Spune-i că vreau să-i vorbesc negreșit. Trebuie să afle că e în primejdie... Trebuie să-l aducem să-l ascundem aci. Vasilico, spune lui Marin să înhame murgul la cotigă. Așa, te duci cu cotiga, să nu te muște cîinii... Aproape că îl sculă de la masă.

După ce-și aranjă din nou jacheta scurtă și-și potrivi cu grijă pălărioara cu fund mic și margini rotunde, Halepliu stătu liniștit ca să-i facă Frusinica legătura, căci ea nu putea suferi o legătură la gît prost făcută, și apoi se urcă în cotiga de lapte, alături de Marin, pornind, chipurile, ca să-l caute pe Aristia. În prag se răzgîndi și se hotărî să-i mărturisească Frusinicăi că de patru zile maestrul e bolnav de holeră, dar nu găsi cu cale s-o tulbure și renunță. Se duse însă de-a dreptul la Aristia acasă, ca să vadă cum îi mai e. Îl găsi mult mai bine, dar îngrijorat.

— Halepliule, de unde vii? Și fără să-i mai dea timp să răspundă, îi spuse alarmat și el: Nu te mai duce acasă... Te-au căutat cei de la Agie. A venit Bănescu să-mi spuie. Se bucura, ticălosul... Să știi că ăsta ți-e cam dușman, ascunde-te pînă mîine aci prin vie.

— Am dormit, în fîn, în grajdul Frusinicăi, îl lămuri Halepliu prefăcîndu-se nedumerit de cele ce i se spunea. Maestre, vă caută și Frusinica, vrea să vă vază.

Tomnatecul și frumosul palicar tresări înfiorat, acoperindu-se în grabă cu pătura fină de păr de cămilă.

— Nici nu-i spune, nu vreau să mă vază cumva bolnav. Lasă că-i trimit eu o scrisoare. Ascunde-te în cramă.

Aci îl găsiseră a doua zi duminică, în zorii zilei, Bălcescu și ceilalți care scăpaseră nearestați în Dealu Filaretului și se pregăteau să plece la Telega.

*

Ion Brătianu fu şi el foarte activ în duminica asta însorită, cînd cei mai mulţi dintre căuzaşi stăteau ascunşi, ca îngropaţi în pămînt. Avea o idee a lui şi nu vrea să renunţe la ea, deşi pe ulițe erau mai mulţi dorobanţi şi spioni ai Agiei decît trecători. Costache Chiorul nu izbutise, cu toată truda lui, să aducă în beciurile Agiei decît cîţiva inşi, dintre cei mai mărunţi. De nerecunoscut, cu barba rasă, cu mustaţa scurtată, cu ochelari albaştri, Brătianu căută mai întîi pe Nicoale Golescu la Belvedere, unde intră îmbrăcat ca un vînzător de covoare şi îl află ceva mai bine. Din pragul odăii discută cu el data izbucnirii revoluţiei în Bucureşti şi-l află de aceeaşi părere, hotărînd-o amîndoi pentru noaptea de miercuri spre joi, către trei dimineaţa. Apoi cutreieră mahalalele, aşa, îmbrăcat ca un vînzător, cu două covoare persane pe umăr, vestindu-şi cîrciumarii să-şi aibă oamenii gata, dar să aştepte un semn de la el. Fu mai greu de vorbit cu Axente Sever şi cu dascălii lui ardeleni. Acesta îi spusese că el cu tabacii nu pornesc decît după ce mişcarea se va fi început. Va da, aşa înainte, doar şapte-opt oameni, care să tragă clopotul Mitropoliei, făcînd şi pază în jurul lui. Îi spuse şi lui Brătianu că e foarte supărat de întîmplarea de la cîrciuma din Dealu Filaretului, căci dascălul se încăpăţîna să creadă că totul a fost din vina boierilor.

În vremea asta, cînd se înserase binişor, după ce se ospătaseră şi luară merinde şi cu ei, Eliade şi Ştefan Golescu se urcaseră în trăsura galbenă a lui Rosetti şi porniseră spre bariera Bragadirului, unde-i aştepta caleaşca de la Belvedere, după planul stabilit cu Deivos.

Cam o jumătate de ceas după plecarea lor, Brătianu se întoarse din nou în ascunzătoarea de la Pavlicioni, unde-l aşteptau mereu neliniştiţi şi cei doi mari negustori.

După o masă atît de îmbelşugată ieşiseră să se plimbe prin vie şi-apoi se întorseseră să-şi bea cafelele şi să tragă ciubuce pe cele două sofale din ceardac. Nu era întuneric, mai ales că luna era pe jumătate gălbuie într-un cer sticlos. Socoti că e locul şi timpul să convertească pe cei doi, care i se părură copţi, speriaţi cum erau, să devie masoni.

— De ce sînteţi dumneavoastră, domnilor, atît de îngrijoraţi ? Uite, eu asta nu pricep...

Hagi Curti zîmbi, pasămite, în umbră, judecînd după moliciunea glasului :

— Apoi vezi dumneata, boierule, e şi greu să înţelegi... Dumneata mi se pare că ai împlinit săptămîna trecută, după cîte am auzit, douăzeci şi şapte de ani, iar eu am tocmai cincizeci şi patru, iar prietenul meu Dobrovici e trecut de şaizeci... Apoi tot una e ?

— Nu e vorba de tinereţe, domnule Hagi Curti... E vorba de altceva... E vorba că eu am prieteni puternici, pe care poci să mă bizui. De aici vine curajul meu.

Dobrovici mîrîi, cam toropit totuşi de masa bună :

— De... dumneavoastră, boierii, vă cam ajutaţi între dumneavoastră. Dar pentru noi, negustorii, e mai greu... Ce-i pasă boierului Costache Rosetti că e arestuit cînd unchiul lui e mare logofăt halea ?... Îţi trebuie mult curaj ca să fii negustor azi. Spuse fraza din urmă la întîmplare, mai mult ca să-şi ascundă gîndul care era : „Îţi trebuie multă neghiobie ca să te bagi între boierii care luptă pentru libertate“, căci altfel solidaritatea negustorilor era ştiută.

Brătianu, răsturnat pe scaun, cu picioarele sprijinite pe sofaua pe care stăteau cei doi cu picioarele adunate subt ei, prinse aşa în umbră privirea lui Pavlicioni, care îl încuraja pe calea începută. Acesta personal, deşi legat de Hagi Curti, ştiindu-l hagiu, nu avusese curajul să-i vorbească pînă acum despre masonerie.

— Nu despre astfel de prieteni am vrut eu să vorbesc, domnilor... A fi boier azi nu e mare lucru, dacă eşti împotriva stăpînirii. Nu aţi văzut ce-a păţit Mitică Filipescu ? Despre altfel de prieteni vreau să vorbesc... Despre oamenii care sar de la capătul lumii ca să te ajute să ieşi de la închisoare, de pildă... Uite, astfel de prieteni am eu în fratele Costache Rosetti, ori în fratele Pavlicioni, care e aici de faţă. De fapt nu sînt numai prieteni, ci adevăraţi fraţi cu legămînt juruit... Aţi auzit despre frăţietatea francmasonilor ?

Cei doi auziseră ei ceva despre asta ; li se spusese că Ion Cîmpineanu şi Eliade sînt francmasoni, dar nimeni nu le vorbise despre asta anume. Acum ascultară un ceas întreg pe Brătianu şi apoi pe Pavlicioni, vorbindu-le despre puterea grozavă a Marelui Orient, despre ceremoniile oculte care leagă prin jurăminte cumplite, despre frumuseţile gradului Rose-Croix.

— Eh, pricepeți acum izvorul puterii noastre? Cînd am plecat noi acum trei luni, noi am plecat din îndemnul unor oameni care au mai făcut revoluții, care știu ce e o revoluție și pe al căror sprijin ne putem bizui... O dată cu noi a plecat cuvîntul către toate lojile dinspre răsărit, ca să ne dea pe loc ajutorul de care avem nevoie... Ceea ce nu spunea era că ei, care veniseră în primăvară de la Paris, se socoteau deasupra masonilor din țară, peste care voiau să treacă disprețuitori.

Ca să-i impresioneze pe naivi, masonii se lăsau acuzați de către reacționari că ei ar fi urzit în taină toate revoluțiile din Franța și de aiurea, că puterea lor e fără margini, iar în intimitate, cînd doreau să facă prozeliți, își atribuiau, se pare, de-a dreptul asemenea merite. Mai mult decît laudele lor despre pretinsa putere a Marelui Orient de a face revoluții, îi tulbură pe cei doi, însă, faptul că Pavlicioni le arătă că în lojile masonice sînt mulți negustori din lumea întreagă, la care ei se vor putea adresa ca la niște frați, cu o încredere fără margini, pentru ca să încheie afaceri de tot soiul. Își dăduseră bucuroși adeziunile și rămăsese stabilit că în cursul lunii iulie să aibă loc ceremonia inițierii.

Astfel se încheie în București, în pacea înșelătoare a nopții, duminica de 6 iunie, care fusese atît de însorită și atît de zbuciumată în același timp.

*

A doua zi, luni, avu loc pentru cei rămași în capitală o adunare la Voinescu II acasă, căci nici el nu participase la ședința cu bucluc, așa că putu scăpa de bănuielile Agiei; oricum, grijulii, nu se întîlniră în casa părintească, spațioasă și ascunsă în fundul unei grădini imense (Voinescu II era unul din cei șaptesprezece-optsprezece boieri fruntași care participau la revoluție, din cele șaptezeci de mari familii, dar familia lui era, trebuie spus, dintre cele noi în acest rang). Fură chemați la această consfătuire căuzași aleși pe sprînceană, căci din spirit de intrigă și pretenții de ierarhie politică nu erau primiți la aceste ședințe de către cei care țineau ițele în mîini decît numai cei socotiți de ei că au destulă greutate socială. De astă dată se hotărî să nu vie nici unul dintre cei care fuseseră sîmbătă seara în Dealu Filaretului. Adunarea se ținu în căsuța pe care, la fel cu ceilalți boieri tineri, ca și fiecare

din fraţii Goleşti, de pildă, Voinescu II o avea anume izolată pentru viaţa de holtei şi unde de astfel se şi ţineau şedinţele literare săptămînale ale „Asociaţiei literare".

În după-amiaza toropită de soare se strecurară pe uliţa adormită, strîmbă şi pustie, vreo douăzeci de căuzaşi, care pătrunseră pe rînd, lăsînd să treacă timp de la unul la altul, în căsuţa de pe dîmb, scundă şi acoperită cu olane înverzite.

Fură de faţă astfel Bolliac, Brătianu, Golescu Albu, Pavlicioni, Scarlat Kretzulescu, Costache Bălcescu, arhimandritul Snagoveanu, Danielopolu, pictorul Negulici şi bineînţeles Voinescu II şi alţii. Veni şi Aristia, care se însănătoşise brusc. Axente Sever nu vru să vie nici de astă dată. Stătură, aşa cum se obicinuia la şedinţele literare, care pe unde apucară, în odaia lungă şi cu tavanul jos, cei mai mulţi lungiţi pe sofale. De la început Brătianu luă cuvîntul spunîndu-le de ce nu vine Nicolae Golescu şi arătînd că a intervenit o schimbare faţă de cele stabilite mai înainte. El şi cu Nicolae Golescu sînt de părere că revoluţia trebuie să izbucnească noaptea şi anume, la două ore după miezul nopţii, miercuri spre joi. Voinescu II, uimit de această propunere, le aminti că s-a mai discutat acest lucru şi că ar fi o greşeală să se schimbe hotărîrea luată. Bălcescu, înainte de plecare, a arătat limpede că revoluţia nu este un complot în întunericul nopţii, ci o mişcare vie care trebuie să fie a poporului însuşi, că din cea dintîi clipă trebuie să fie prezente mase mari din toate straturile sociale.

— Ţi-aduci aminte, frate Brătianu, discuţia noastră de săptămîna trecută ? Eu nu poci uita părerea lui Bălcescu că nu trebuie să mai fie complot, că e nevoie ca masele populare să se adune dintr-o dată... să freamăte laolaltă, să se încălzească şi astfel să pornească fără şovăire, toţi ca un singur om, încît să zădărnicească orice rezistenţă a domnitorului şi a oamenilor lui... Aceasta se poate întîmpla numai dacă semnalul revoluţiei este dat în plină zi, atunci cînd uliţele Bucureştilor sînt înţesate de lume, cînd Agia va fi neputincioasă să ia vreo măsură. Dimpotrivă, noaptea ne vom putea aduna prea puţini... Nu vom avea ţinte potrivite pentru ceea ce vrem noi...

Costache Bălcescu fu şi el de aceeaşi părere cu Voinescu II, adăugînd că trebuie aşteptat să se înceapă mai întîi în ţară, pentru ca ocîrmuirea să fie între două focuri ; dar Ion Brătianu ţinu cu îndîrjire la părerea lui, arătînd că o mînă de oameni hotărîţi pot mai mult decît mulţimile haotice.

Arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, un bărbat înalt, negricios, cu fața lungă încadrată într-o barbă neagră și mătăsoasă, fu și el de părerea lui Voinescu II, și interveni cu o voce gravă, care venea parcă de subt o boltă :

— Domnule Brătianu, nu te cunosc prea bine, văz însă că ești foarte tînăr, aproape un copil. Aici arhimandritul Snagoveanu se lăsa înșelat de înfățișarea chipului de adolescent pe care-l avea în noua lui înfățișare cel pe care lumea și începuse să-l cheme „Firfiricu"... Ar fi bine să asculți de cei mai în vîrstă decît dumneata, care cunosc și știu mai multe.

Arhimandritul Snagoveanu se vedea mai bine ziua în fruntea mulțimii, cu crucea în mînă și, dimpotrivă, nu se vedea de loc umblînd pe furiș, noaptea.

Ion Brătianu luă din nou cuvîntul și, foarte vioi, cu un torent de fraze rostite sonor, cu o voce din cap, care îngrozi pe Voinescu II, căci se temea că vor fi auzite și dincolo de pereți, izbuti să aducă pe cei mai mulți de partea lui. Se hotărî deci ca semnalul revoluției să se dea în noaptea de miercuri spre joi. Se stabili apoi lămurit planul mișcării lor în această noapte. Ion Brătianu va veni cu o ceată de oameni hotărîți pe la Oborul Vechi, așteptînd pe maidanul din dosul bisericii Caimata. Axente Sever urma să vie cu tabacii între Sfînta Vineri și Hanul Roșu. Altă ceată se va aduna venind din Dealu Spirii subt podul de la Mihai-Vodă. Se vor mai împărți în acea noapte ultimele arme. Cînd va suna într-o dungă clopotul cel mare al Mitropoliei, toate cetele vor porni spre palatul lui Bibescu, de dincolo de gîrlă.

Pentru manifestațiile care vor urma, fiecare șef de ceată va lua mîine, ziua, de la prăvălia lui Danielopolu cîte un steag mare tricolor, pe care-l va pune acasă în ținte pe bețe lungi potrivite. Vor lua, de asemeni, tot de la Danielopolu, cîteva traiste cu cocarde tricolore, care se vor împărți mulțimii de cum se va lumina de ziuă. Tot mîine, marți, Voinescu II, Aristia și pictorul Negulici se vor întîlni după-amiaza acasă la Negulici, de unde unii căuzași intelectuali, care nu aveau destulă greutate socială ca să fie chemați azi, vor ridica afișele necesare, Proclamația tipărită și unele cuvîntări scrise, care se vor citi în cursul dimineții de joi în diferite piețe ale orașului. Va trebui ca în cîteva ceasuri să se răspîndească mii de asemenea afișe și texte ale constituției. Pentru asta grupul de pictori, actori și scriitori dintre căuzașii mai mărunți va

ține sfat la Negulici, prezidat de Voinescu II și Aristia, ca să găsească mijloacele cele mai bune pentru răspîndirea cuvîntului revoluției.

*

Aleseseră locuința lui Negulici, fiindcă era în fundul unei curți îngrădite cu uluci înalte, iar în spatele ei era o grădină prin care la nevoie se putea fugi. Casa era joasă, dar avea odăi mari ca niște magazii. Era de nelocuit, căci se încălzea greu, dar după ce focul cel mare îi nimicise locuința și tot ceea ce avea, lucrări și mobilier, pictorul nu găsise nimic mai potrivit ca să-i poată sluji și de atelier. Hotărîseră să se întrunească după-amiază, căci era timpul cel mai potrivit, fiindcă orașul era mai tot pustiu și adormit din pricina căldurii. Deci se adunaseră aci Voinescu II, Negulici, Aristia, Bolintineanu, Scarlat și Ștefan Turnavitu, Zane, Teulescu, Apoloni, cei doi frați Catina, pictorii Rosenthal, Iscovescu, iuncărul Niță Magheru, Mihăileanu, fostul secretar al teatrului, prieten cu Aristia, ca și Zăgănescu călugărul, Paleologu, Mavromati, profesorul Dumitru Rădulescu și popa Dumitru Georgescu și încă vreo doi. Ședința fu de altfel foarte scurtă și cel dintîi care ieși, cu o săculeață înțesată de hîrtii și cocarde, fu Aristia, care scoase capul cu grijă pe portiță și numai cînd îi făcu semn Halepliu ieși de-a binelea. Actorul fusese însărcinat să facă de pază afară, transmițînd semnele, pe care urma să le primească în caz de primejdie de la alți doi actori care vegheau încă mai departe, unul în stînga și altul în dreapta casei.

— Du-te tu cu ele și ascunde-le la cramă în butoaie. Mîine seară, miercuri, le aduci pe la unu noaptea în spatele bisericii Boteanu, unde ne întîlnim cu ceilalți din grupul nostru... Vezi, ferește-te de Agie, că te caută mereu... Te-au căutat și azi pe acasă, mi-a spus adineauri Mihăileanu.

— Adică... maestre... mîine, miercuri ? bîlbîi actorul, speriat că va ascunde afiptele la cramă, dar și bucuros că afla data precisă care-l interesa.

— Mîine seară... mîine seară după miezul nopții se va da semnalul libertății, Halepliule... Va fi o dată istorică.

Pe lîngă ei trecu o birjă cu coșul ridicat, și Aristia se răzgîndi dintr-o dată. Făcu semn birjarului să stea și luă din mîna lui Halepliu săculeața înțesată.

— Lasă că le iau cu mine. Tu vino mîine pe la miezul nopții la mine acasă, ca să pornim împreună. Va veni și Mihăileanu, Mavromati, arhimandritul Snagoveanu, Zăgănescu și alții.

Halepliu se uită lung după birjă și se hotărî să se ducă numaidecît la Agie. Cunoștea intrarea din dos pe unde erau aduși cei arestați. Dar nu-l găsi acolo pe Iancu Manu, și, hotărît de data asta să stea de vorbă de-a dreptul cu el, numai cu el, amînă pe a doua zi dimineața.

Deșteptii între ei

Pășind miercuri pe la zece în odaia cea mare de la Agie, Halepliu se înclină de la ușă, ducînd pînă jos pălărioara lui rotundă și cu fundul tare, apoi se apropie de biroul europenesc la care lucra aga Iancu Manu.

— *Saliu !* [1]... căci ținea să se știe că el cunoaște limba franceză, că nu e un oarecare acolo.

Cel de la birou nu-i răspunse la salut, căci i se părea ridicol să răspundă unui asemenea tip. Ridică spre el ochii mari, își trecu limba pe subt mustața groasă, tunsă scurt și cănită, dar căneala nu i se luă pe limbă, fiindcă era totuși o idee de loc potrivit cu forfecuța între buzele senzuale, pline, și firele înnegrite. Își împreună însă mîinile pe piept și spuse cu un fel de admirație :

— Ești un strașnic pezevenchi, Halepliule.

— Sînt patriot, *Eselans* [2], îi răspunse celălalt cu demnitate... Numai amorul patriei...

— Ești un strașnic pezevenchi, îi spuse Iancu Manu din nou, fără să-și miște capul înclinat pe umărul stîng.

— Sînt patriot, *Eselans*...

— Ești un patriotos, dar ești și pezevenchi... Mi-ai plăcut !

— Dacă m-ați fi ascultat de la început, astăzi toți acești dușmani ai patriei ar fi fost în beciurile Agiei. Eu vi i-am

---

[1] *Salut* — salut ! (fr.).

[2] *Excellance* — excelență (fr.).

denonsat [1] la timp, dar fiindcă nu sînt *renomé* [2], nimeni nu m-a ascultat.

În afară de faptul că suferea fiindcă i se tăgăduia talentul de actor, Halepliu era amărît și fiindcă nu i se recunoșteau nobleţea și distincţia naturală. Se credea superior tuturor celor din jurul său prin naștere, susţinînd că este un fiu natural al unui Bibescu, fără să poată preciza al căruia dintre ei, și prin cultura lui de om care vorbește franţuzește, dar toate acestea pretindea el că nu i se recunosc din pricină că nu e *renomé*. Tot din pricină că nu e *renomé*, i se părea lui că Iancu Manu nu ţine socoteală de denunţurile pe care le făcea la Agie, unde serviciile lui erau astfel dureros nesocotite. Ah, dacă ar fi fost *renomé*... Era marea lui suferinţă. Cum își aducea aminte de asta, faţa lungă și brăzdată i se împietrea, iar nasul ascuţit i se făcea lucios. Îi era silă de lumea asta ticăloasă, lipsită de caracter.

Iancu Manu vîrî într-un sertar mîna grasă, plină de inele după felul oriental, deși altfel se îmbrăca europenește, la Gheorghe Coengiopolu în Lipscani, unde hainele i le croia Coulevrin, adus anume de la Paris. Din cutia lustruită a sertarului scoase, fără să se uite, o punguliţă de culoarea tutunului, pe care i-o aruncă lui Halepliu pe birou.

Acesta întinse mîna fără grabă și pipăi conţinutul pe dinafară.

— Ce sînt astea ? Acadele ?

— Nu... Treizeci de galbeni.

— Cam puţin, *Eselans*... Spionii dumneavoastră vă costă mai mulţi bani și nu vă sînt de nici un folos.

— Am să-ţi dau mai mult mîine, dacă îmi vei aduce acum alte știri... De aceeea te tot caut de cîteva zile... Trebuie să ne spui numaidecît unde se întîlnesc din nou șefii complotiștilor... Și mai cu seamă vreau să punem mîna pe hîrtii... Să-i prindem pe propaganţi cînd au buzunarele pline.

Halepliu își aminti dintr-o dată de Aristia și se făcu alb la faţă. Acasă la el, la maestrul lui, Aristia, erau afiptele și textul Proclamaţiei. Se ridică în picioare și rosti plin de demnitate :

---

[1] *Denoncé* — denunţat (fr.).

[2] *Renommé* — renumit (fr.).

— Arhonda, văd că dumneata mă socoteşti spion... N-am gîndit că merit această poreclă insultativă... Mi-aţi brizat inima, arhonda. Vocea lui era de o sonoritate de vioară plesnită, dezarticulată şi neaşteptat îndurerată. Parcă spunea crîmpeie din ceva ştiut mai dinainte, dar de o sinceritate pe care niciodată el nu o putea vădi pe scenă, căci atunci cînd juca în faţa publicului, juca din cale-afară de scîrbit, tocmai pentru că ţinea să facă impresie deosebită şi punea accente false, pe care, prost cum era, el le credea valoroase, aşa cum îşi presăra şi vorbirea cu „radicale“, tot ca să facă impresie deosebită.

Iancu Manu vru să-i trîntească în faţă, cu cinismul lui obicinuit, un răspuns tăios, căci protestarea actorului i se păru obraznică. Ceva de pildă ca : „ei, nu eşti spion, dar îţi vinzi prietenii pentru bani, la Agie...“ Dar îi văzu ochii fără gene înroşiţi de lacrimi, care acum i se scurgeau de-a lungul nasului, şi fu tulburat şi el.

Halepliu se gîndea în clipa aceea la Aristia, care-l ţinuse într-o odaie la el, cînd începuse să joace teatru, care-i dădea hainele lui vechi să le potrivească la croitor şi să le poarte, care-i dădea şi acum bani de masă. Nu... nu putea să-l denunţe pe Aristia şi nici pe Eliade nu putea. Mai ales pe Eliade... Amîndoi însemnaseră mult în viaţa lui de actor, veşnic flămînd... E drept că aceşti doi oameni de inimă se purtaseră la fel cu toţi elevii şcoalei de teatru. După cîţiva ani de succese care stîrniseră entuziasmul patriotic al tuturor iubitorilor de spectacole dramatice în limba românească, între întemeietorii Societăţii Filarmonice intrase dihonia şi începuse între ei un adevărat război. Asta dusese la desfiinţarea societăţii, căci nu se mai plăteau sumele subscrise de sprijinitori. Urmară zile grele pentru elevele şi elevii bursieri ai Şcoalei de declamaţie, fiindcă erau mai toţi tineri şi nevoiaşi. Fără Eliade şi Aristia n-ar fi putut s-o scoată la capăt. Îndeosebi Halepliu nu putea uita că într-o seară de iarnă, pe viscol, intrase în odaia lui, rece ca o gheţărie, dascălul său, Eliade, care, nemaivăzîndu-l timp de o săptămînă şi bănuind că e bolnav, căutase să-i dea de urmă. Lucru foarte greu, întrucît neizbutind să plătească niciodată chiria, Halepliu se muta pe furiş, mai întotdeauna noaptea, căci n-avea alt calabalîc decît hainele de pe el şi cîteva cărţi. Nici aici, unde sta la o văduvă de lăutar, nu plătise chiria de vreo două luni, iar de o săptămînă zăcea la pat, nemaiputînd cutreiera birturile ca să găsească pe cineva să-i plă-

tească și lui o masă. Cînd a intrat profesorul cu obrajii înroșiți și mustața udă de fulgii topiți pe ea, Halepliu a crezut că se răstoarnă cerul. Eliade, înțelegînd din răspunsurile încurcate ale elevului său cum stau lucrurile, ieși din nou pe ușă, întorcîndu-se cam peste o jumătate de ceas. Venea întovărășit de un băiat de la cîrciuma din colț, care aducea în spate un sac de lemne. El însuși ținea în brațe un clondir de vin roșu, cum și o pungă mare, pămîntie, cu de-ale mîncării. Proprietăreasa, văzînd despre ce e vorba, făcu numaidecît focul în sobița de tablă și puse vinul roșu la fiert cu zahăr. În scurt timp în odăiță era atît de cald, că Eliade își scoase mantaua, căptușită, de pe el. Halepliu, care nu mai mîncase de atîta vreme, găsi că varnevicii cu hrean, brînza albă și halvaua cu alune sînt o mîncare demnă de eroii unei tragedii. Dar asta nu fuse nimic. Încălzit de vinul roșu fiert cu zahăr și scorțișoară, actorul nu numai că se sculă din pat, dar începu să declame prin casă tirade întregi din rolele învățate la școală. Se întîmplă atunci un lucru neașteptat. Eliade, care la examene și în notele din gazetă fusese foarte aspru cu el, acum, încălzit de-a binelea, exclamase cu o voce puternică: „Halepliule, tu ești un mare talent...“ Actorul a început să tremure și i-au dat lacrimile. Nimeni nu-i mai spusese pînă atunci că are talent și, vai, nimeni nu i-a mai spus nici de atunci încoace. Din seara aceea de iarnă Eliade era un sfînt pentru el. N-avea importanță că mai tîrziu a uitat să-i repete această neasemuită părere. Se găsise un om care o dată măcar în toată viața să-i spună și lui că e un mare talent. De cîte ori se gîndește la asta îi dau lacrimile. Cum ar fi putut deci să nu-l vestească în taină, prin acel bilețel neiscălit, să nu se ducă sîmbătă seara la cîrciuma din Dealu Filaretului, unde el îl trimisese pe căpitanul Costache Chioru ca să-i ia pe toți căuzașii ca din oală? Ah, nu, își zise Halepliu, înduioșat și acum de propria lui frumusețe sufletească, nu, în inima mea crește floarea recunoștinței!... Și lacrimile îi curgeau de-a lungul nasului uscat... Ah, acest ticălos de Iancu Manu, care-l vinde pe vodă, asta știe toată lumea, îl crede pe el spion! Spion el, care... Se frînsese tot, și trupul i se zgîlțîna de plîns.

— Ah! Jigniți astfel un suflet de artist... Știți dumneavoastră, arhonda, ce e un suflet de artist?

Iancu Manu rămase buimac pe scaunul lui, cu spătar înalt, căptușit cu catifea cafenie.

Celălalt se plimba acum prin odaia lungă și joasă, gîndindu-se la Aristia și la Eliade și plîngînd cu sughițuri. Îi era o milă nesfîrșită mai cu seamă de el însuși, care e atît de neînțeles în viață.

Aga se sculă de la birou și veni lîngă el, spunîndu-și că trebuie să-l potolească cu orice preț, fiindcă vrea să-i dovedească lui Bibescu, neapărat, că el veghează și că îi are pe complotiști în buzunar. În definitiv cariera lui depinde de domnitorul ăsta îngîmfat și zevzec, care merge cu ochii închiși spre prăpastie. Veni lîngă Halepliu și-i puse mîna, teatral îndurerat, pe umăr.

— Cum poți să-mi spui că eu nu știu ce e un suflet de artist ? Dumneata nu știi că toți poeții și pictorii găsesc la mine casă deschisă și ajutor oricînd ?

Halepliu știa acest lucru. Întreg Bucureștii știa asta. E drept că pe acest boier fălos și lacom, care se crede foarte deștept, îl plictisesc poeții și pictorii, dar gingașa lui nevastă e o mare iubitoare a cărților, a muzicii și picturii. Anicuței Manu îi dedicase Eliade cu douăzeci de ani mai înainte acel faimos *Sburătorul*, pe care Aristia îl citea atît de frumos. Era nelipsită la teatru cînd se dădeau spectacolele în sala joasă și îngustă de la Momolo, cu lojile roșii, despărțite de stîlpi de lemn. Trimitea de acasă slugile cu covoare, scaune și flori să-i gătească loja ei, a doua, alături chiar de loja lui vodă.

Văzîndu-l căzut pe gînduri, Iancu Manu stărui, nu fără să-și amintească mînios că l-au costat destule parale și aceste toane ale nevestei.

— Știi că i-am pozat lui Rosenthal de ne-a zugrăvit pe toți... pe mine, pe nevastă-mea și copiii, acum ea ar vrea să ne facem portreturile și la Negulici...

Aci Halepliu se însenină dintr-o dată și nu mai ascultă ce-i spuse mai departe aga despre dragostea lui pentru artiști. Ce nevoie era să-l vîndă pe Aristia ori pe Eliade ? Negulici avea și el Proclamația și afipte la el. Cum nu s-a gîndit la asta ? Și se înveseli brusc.

Iancu Manu se socoti pe sine însuși un mare actor, văzînd cum l-a îmbunat pe acest om atît de îndurerat.

— Ei, hai, stai jos, să spui să ne aducă aci cafele și ciubucuri.

— Nu trag ciubuc, *Eselans*...

— Foarte bine, ai să bei cafea... Eu am să iau și ciubuc.

Ei, atunci cum facem ? Poate un patriotos atît de mare ca dumneata să nu ajute patria în aceste momente grele ?

— *Eselans*, sînt gata să mă jertfesc pentru patria mea... Vă voi spune ceea ce doriţi să ştiţi, dar cu o condiţie. Trebuie să nu se afle nimic. Altfel e cu neputinţă... Înţelegeţi... onorul şi cinstea mea nu-mi permit altfel. Şi rămase cu faţa uscată şi rasă, toată ţeapănă, cu buzele cu linii tari strîns apăsate.

Aga tresări încruntat şi-şi împreună palmele.

— Foarte bine... Vei rămîne aci la Agie fără nici o grijă. Vei bea cafele şi vei lua cîte mese vei pofti...

— Nu, *Eselans*... Nu aşa... Vreau să ştie toată lumea că sînt arestat... Înţelegeţi, vreau să fiu arestat în văzul lumii... Nu e un *capris* [1], dar e că numai aşa voi scăpa de bănuială şi de maltratări. Şi, din nou îşi apăsă buzele ca să arate că în privinţa asta e neclintit... Vreau să fiu purtat pe uliţele oraşului între dorobanţi, cu mîinile legate la spate, ca să vază toată lumea, şi acei neruşinaţi scribi ai lui Mihăileanu, că m-am jertfit pentru patrie.

După ce mai discutară puţin se ajunse la o înţelegere, Halepliu va porni cu o căruţă a poştei spre Craiova. Va fi ajuns pe drum de altă căruţă a Vorniciei, arestat şi adus înapoi la Bucureşti.

— Aşa e foarte bine, *Eselans*... Şi aşa, toată lumea ştie că am închinat o piesă, scrisă de mine, lui Iancu Bibescu, fratele domnitorului... cîrmuitorul de la Craiova... Toţi vor crede că am vrut să plec la Craiova, ca să i-o duc ; vreau să fiu însă adus într-o căruţă de poştă, ca să se vază mai bine că am vrut să plec.

Pe Iancu Manu îl pufni rîsul, dar îşi spuse că totuşi trebuie să împace un om atît de simţitor şi îşi transformă hohotul lui, cunoscut în saloane, într-un zîmbet dulceag.

— Atunci, gata... Acum e zece dimineaţa... Pînă la douăsprezece, fă să ştie ai lui Mihăileanu că ai plecat... Dar uite ce-i : Nu le mai spune că ai închinat o piesă lui Iancu Bibescu... Spune-le că fugi de frica Agiei, care te bănuieşte patriotos... de-ai lor. Se ridică şi veni lîngă el. Îl bătu pe umăr, ca să-l facă să se scoale de pe scaun. Ei... hai ! Acum spune ce ştii...

---

[1] *Caprice* — capriciu, toană (fr.).

Celălalt întîrzia nedumerit, mirat. Apoi își întoarse ochii fără gene, apropiați la rădăcina nasului ascuțit, spre aga, și-i spuse mereu mirat :

— Da, dar n-am vorbit...

— Ce să vorbim ? îl întrebă aga nedumerit.

— Nu mi-ați spus cu ce mă ajutorez eu aici. Cît mi se cuvine pentru asta ?

Iancu Manu simți că i se umflă capul. Crezu că înnebunește. Scamatorul ăsta își bate cumva joc de el, sărind deodată așa, fără rușine, de pe o latură pe alta, de la față la dos ? Nerușinarea asta era obicinuită la marii boieri, la cei din protipendadă, care voiau să arate prin asta cît de puternici sînt, încît își pot îngădui orice chiar față de adevăr, dar ca o stîrpitură ca actorul acesta, cu mutra lui de veșnic înfometat, să-i facă lui asta, i se păru că e prea-prea. Își ridică umerii lați și veni amenințător spre el. Dar în aceeași clipă își aminti că Bibescu aștepta dovezi, dovezi scrise. Se opri brusc și-și întoarse figura într-un zîmbet.

— O să-ți mai dau încă treizeci de galbeni.

— Nu-mi ajunge ca să subzist.

— Trebuie să-ți ajungă.

Halepliu îl privi cu ochii mici, disprețuitori, căci înțelese că-l are în mînă, că boierul acesta fălos astăzi joacă de nevoie, că n-are ce face.

— *Eselans*, Napoleon a spus o vorbă... Spionajul e o meserie murdară și trebuie bine plătită.

Iancu Manu își mușcă buzele cărnoase și dădu din cap otrăvit :

— Bine, bine... Ai să ai șaizeci de galbeni... dar numai dacă găsesc dovezi scrise... Acum spune mai repede și nu mai pierde vremea degeaba.

Halepliu se așeză dintr-o dată jos, familiar, spre mirarea lui Iancu Manu.

— Poci spune, *Eselans*, că există între noi o *entantă* desăvîrșită ?...

Se juca închizînd capacul călimării, care era un porumbel de bronz aurit cu spinarea retezată pentru pus sticluța.

Aga îl privi nedumerit și se așeză și el din nou în fotoliul cafeniu cu spătar înalt.

— Ce mai vrei ?

— Aveţi dreptate, nu e cazul, *se ne pa le moman*[1] să pierdem timpul... Scoateţi cei şaizeci de galbeni şi vă spui pe loc unde se găsesc acum afiptele şi constituţia acestor ticăloşi... Vă spui şi ceasul precis la care e hotărîtă izbucnirea revoluţiei... Acum numaidecît.

Iancu Manu parcă fu lovit în moalele capului. Crezu că iar îşi bate joc de el. Se îngheboşă, de întărîtat ce era, în jilţul lui, tăcut, căci avea o îndelungă deprindere, de om care lucrase cu turcii, să se stăpînească. Se întrebă dacă actorul acesta nu-i va lua paralele spunîndu-i cine ştie ce baliverne, dar îşi zîmbi lui însuşi şi se înseninä. N-are decît să bată în tipsia din faţa lui şi vor intra dorobanţii de pază de la uşă. Scoase încet, privind pieziş, două pungi cafenii, la fel cu cea pe care i-o dăduse mai înainte lui Halepliu, dar acum le aşează cu un soi de delicateţe lîngă porumbelul de bronz aurit, cu spatele retezat, ca să se pună înăuntru sticluţa cu cerneală.

Lui Halepliu îi sticliră ochii şi se făcu alb la faţă cînd avu înaintea lui cele două punguţe. Răsuflă adînc şi le deschise ca să vadă aurul roşcat al galbenilor împărăteşti. Numai să-l vadă. Apoi spuse în şoaptă :

— Afiptele, steagurile şi cocardele le găsiţi la pictorul Negulici... Semnalmentul revoluţiei se va da la noapte la ceasurile două... cînd se vor întîlni ca să năvălească asupra palatului lui Bibescu.

— Asta-i tot ? întrebă Iancu Manu copleşit.

— Ce vreţi mai mult ? Să-i arestez tot eu ? Apoi se ridică încet şi ocolind biroul se apropie cu oarecare ceremonie de statura voinică a lui Iancu Manu. Îi strînse mîna pe care acesta abia i-o întinse, privindu-l în schimb cu un soi de admiraţie.

— Eşti un mare pezevenchi, musiu Halepliu.

— Sînt un suflet de artist, *Eselans !*

— Da... da... se îndreptă grăbit aga. Şi rosti aproape silabisit : Un suflet de artist şi un mare pezevenchi.

După ce ieşi din curtea Agiei, tot pe poarta din dos, Halepliu îşi îndreptă şi mai mult umerii şi capul, îşi află din nou pasul sigur. Avea sentimentul că are de ce să fie mulţumit de sine însuşi. Avea în buzunarul jachetei roase, dar de croială bună, nouăzeci de galbeni, îi arătase pe de altă parte dobito-

[1] *C'est ne pas le moment* — nu e momentul (fr.).

culuí de Iancu Manu că e mai deştept decît el. Se gîndi apoi înduioşat că nu există om mai capabil de recunoştinţă decît Halepliu. Ce a fost el în stare să facă pentru Aristia şi Eliade nu e în stare oricine. Nu e ca leprele alea fără inimă pe care le cunoaşte el.

Trecînd pe lîngă magazinul lui Danielopolu, intră şi-şi alese un guler şi două legături noi de gît, moarate, roşcate cu ape verzi ; îşi puse una pe loc. Ieşi din prăvălie iar cu umerii şi nasul sus. Pe lîngă el trecu o femeie cu o pălărie vişinie lăsată pînă pe umeri, dar ridicată în faţă, de i se vedeau cei trei zulufi de o parte şi de alta a obrajilor cam sulemeniţi. Se luă după ea, dar numaidecît îşi aminti că are multe de făcut...

În aceeaşi zi, pe la şapte seara, cînd Podul Mogoşoaiei era înţesat de lume, trecea prin dreptul casei Török şi al temeliilor Teatrului Naţional, prin faţa prăvăliilor de lux, o căruţă împrumutată de Agie de la poştă, în care se afla Halepliu legat cu mîinile la spate, iar lîngă el, căpitanul Gheorghe. Căruţa mergea la pas, păzită de patru dorobanţi cu puştile întinse. Se vedea limpede că omul a fost întors din drum în Bucureşti. Aristia şi Mihăileanu, care tocmai urcau dinspre Cişmigiu pe lîngă casa Oteteleşanului, încremeniră de spaimă şi se uitau buimaci după acest convoi neaşteptat.

Seara pe la zece, Iancu Manu însuşi, cu şapte oameni ai Agiei, a intrat în casa cu grădina cît un pogon, dînd buzna peste Negulici, care rămase năuc într-un fotel scund, înţelegînd proporţiile năpastei. În cîteva clipe îi scotociră locuinţa, care şi aşa nu cuprindea mare lucru, căci de cînd îi arsese casa abia îşi adunase cîteva boarfe, dar aflară două steaguri, afipte, proclamaţii. Iancu Manu fu încîntat că găsi tot ce-i trebuie şi plecă triumfător. Uită să spuie ce să facă dorobanţii cu cel arestat. Aşa că tistul veni după el, să-l întrebe. Cînd se întoarse nu-l mai găsi însă pe Negulici. Sărise prin fereastra deschisă în grădină. Ocolise pe după nişte magazii şi trecuse într-altă grădină. Dorobanţii aveau poruncă să nu tragă, ca să nu se stîrnească zarvă, pînă cînd nu sînt arestaţi toţi cei ce trebuie să fie arestaţi. Nu traseră deci şi de prins nu putură să-l prindă. Pictorul alergă numaidecît, punîndu-şi viaţa în primejdie din pricina cîinilor, peste garduri pînă la Aristia. Acesta îşi aminti convoiul de după-amiază şi pricepu totul.

— Halepliu ! El ne-a vîndut.

Socoteala deșteptului se dovedi astfel neroadă. Aristia își chemă numaidecît oamenii, pe Mihăileanu, pe Mavromati, pe Paleologu, și îi trimise în grabă să vestească toată lumea că la Agie se știe tot. El însuși se duse la Pavlicioni să-l anunțe pe Brătianu. Negulici alergase de-a dreptul la Deivos, că știa că acesta îi poate vesti pe ceilalți căuzași.

Cei care trebuie să fie pretutindeni

În aceeași noapte de miercuri, vestit de Negulici, Deivos alergă numaidecît la Axente Sever să-i arate ce s-a întîmplat. Nu acasă, firește, ci acolo unde știa că el va aștepta cu cei cinci sute de tabaci, măcelari și cărămidari ai lui desfășurarea întîmplărilor. Îi găsi deci într-o vie, în jos de morile doctorului Gussy, de lîngă Vitan. La drum era o cîrciumă joasă, cam dărăpănată, prin care se intra și în curte, iar de acolo în via nu prea mare. În prăvălia care nu avea decît un raft, o tejghea și o masă lungă la perete, Mitru, Damian și alți doi tabaci stăteau de vorbă, cu căni cu vin dinainte. Tresăriră cînd îl văzură intrînd pe Deivos.

— Gata, domnule ofițer ? întrebă Mitru cu fața și mai slabă în lumina scăzută.

— Unde-i profesorul ?

Mitru îi arătă cu privirea ușa scorojită din fund, dar fiindcă lumînarea de seu pîlpîia scăzut, Deivos nu-i văzu ochii și nu pricepu... Atunci tabacul bătu o dată în ușă, apoi după un timp mai bătu de trei ori. Se auzi cum e tras zăvorul și amîndoi intrară într-o odaie, cu perdelele netrase, unde era o căldură înăbușitoare. În întunericul tăiat de lumina lunii ședeau de-a latul patului patru inși. Așteptau.

— Ei ? îl întîmpină Axente.

Deivos știa că ceilalți trei sînt tot profesori : Vasile Maiorescu, Dorcea și Scarlat Turnavitu.

— Domnule profesor, trebuie să ne împrăștiem neîntîrziat... Agia a aflat totul... Știe și locul unde va fi să se întîlnească cetele care urmează să vie din toate părțile orașului... A fost un denunț sau așa ceva... Iancu Manu, căpitanul Cos-

tache, căpitanul Gheorghe cutreieră locuințele căuzașilor, arestîndu-i. Lui Negulici i-au luat toate hîrtiile, căci l-au prins acasă, dar a scăpat fugind pe fereastră.

— Apoi, frate Scarlat, iată bucureștenii dumneavoastră : vînzări peste vînzări !

Axente Sever avusese cu Scarlat Turnavitu lungi discuții despre bucureșteni și acum găsi prilejul să-și spună părerea despre ei.

— Eu ce poci să spui ? Scarlat Turnavitu ridică din umeri.

— Asta e... spuse Deivos privindu-și cu silă cizmele pline de praf, împrăștiați-vă și ascundeți ce e de ascuns, eu mă duc să-l vestesc pe Bolliac și pe ceilalți ; să-i spui și lui Costache Filipescu.

Dar Axente Sever, ai cărui ochi în lumina lunii erau adînciți în orbite ca ai unui mort, era totuși liniștit.

— Noi ce să ne mai împrăștiem ? Că noi sîntem împrăștiați.

Deivos știa asta. Știa că tabacii s-au întîlnit numai cîte zece-douăzeci laolaltă, risipiți de-a lungul Uliței Văcăreștilor, prin curți și grădini. Vreo cincizeci erau în via lui Licsandru Hergă. Aci, la cîrciumă, era numai o mînă de oameni care trebuiau să tragă clopotul cel mare al Mitropoliei. Hotărîrea lui Axente Sever era nestrămutată. El nu se va mișca, împreună cu tabacii, calfele de măcelari și cărămidarii decît după ce revoluția s-a pornit. El înțelege să cadă ca o lovitură de măciucă hotărîtoare acolo unde va fi greul în clipa cînd cei ce au început vor șovăi.

— Frate Deivos, lasă, du-te la Costache Filipescu numaidecît, ca să ceri un cal bun de călărie și să iei și vreun cuvînt pentru sora lui de la Filipeștii-de-Tîrg, așa cum a fost vorba. Într-un ceas noi vom vesti, cîți inși vom putea, că toată lumea trebuie să stea acasă, să se ascunză. Dumneata să fii, dacă poți, mîine către orele zece la Filipeștii-de-Tîrg, la Bălcescu... Să-i spui cum că ce s-a întîmplat și să te întorci degrabă să ne spui și nouă ce-or hotărî el și Arăpilă. Spune-i că Nicolae Golescu e bolnav. Se zice că are holeră... Să ne trimită vorbă, și ce o fi om face... Spune-i că de lăsat, acum că am început, nu trebuie să ne lăsăm. Ce zici, pleci ?

Deivos păru puțin încurcat :

— Apoi, ce să spui ?... Aș fi vrut să trec întîi pe acasă. Să-mi iau ce-mi trebuie.

— Ce să mai iei ?... Ai două pistoale, nu ? Uite încă unul...

Pune-le în desagii ăştia şi apoi atîrnă-le la oblînc. Merinde vei găsi şi aci, şi la Costache Filipescu...

— Aşa voi face... Dar să ştiţi că mi-e teamă că nu îl voi putea găsi atît de uşor pe Bălcescu, ca să mă poci întoarce chiar mîine. Mi-a spus căpitanul Mavrocordat că a mai pornit şi azi un pîlc de călăreţi spre Telega. Cine o fi spionul, sau spionii dintre noi, e greu de ştiut şi nici nu mai avem timp să stăm să cercetăm. În timp ce vorbea, Deivos vîrî pistoalele în cele două trăistuţe legate împreună cu desagii.

— Lasă că nu e aşa de rău că s-a aflat de plecarea lui Bălcescu la Telega, frate Deivos. Acum Bibescu şi Villara stau cu ochii şi urechile numai într-acolo...

— Asta era şi părerea lui Nicolae Golescu... Va fi mai uşor pentru cei de la Izlaz, ori cei de la Ocnele Mari... Că noi ăştia de la Bucureşti, după cîte văz, am cam pus-o de mămăligă...

Cel care vorbi era Scarlat Turnavitu, care-şi clempănea în lumina lunii barba scurtă şi botoasă.

— Nu grăi aşa, frate, îl certă Axente Sever. Aici nu s-a terminat. Noi, şi aşa după părerea mea, nu trebuie să începem... Ce naiba, atîta militărie trebuie să pricepi... Noi cei de aci trebuie să intrăm pe urmă, cînd Bibescu şi ai lui nu vor mai şti încotro să mai facă faţă. Aşa făcea, frate, Napoleon ăla cu garda lui... Apoi să ştii, frate, că noi chiar că sîntem garda revoluţiei...

Numai între prieteni apropiaţi, cum erau cei de faţă, lega Axente Sever fraze mai lungi decît o propoziţie.

După ce locotenentul Deivos plecă însoţit de un tabac, care trebuia să-l întovărăşească pînă la Costache Filipescu, dascălul ardelean trimise tabaci în toate părţile ca să vestească lumea să stea acasă. Făcură ce se putea face, aşa că nu fură prinşi, către ora două noaptea, decît Voinescu II şi vreo treizeci de cîrciumari şi acsizari, între ei şi Ulumeanu. De asemeni, patru dintre prietenii lui Aristia. Tăbăcarii şi calfele de măcelari se împrăştiară cu grijă, treptat, cu toţii către casele lor.

De la focul cel mare din anul trecut, care izbucnise chiar din grajdurile lui Costache Filipescu, acesta se mutase în marginea oraşului spre capul Podului Mogoşoaiei, într-un fel de conac cu grădină care ajungea pînă către malul Herăstrăului. Nu i fu greu lui Deivos, care ştia să meargă noaptea pe ulicele

orașului, iar ca fost ofițer de pompieri putea face asta fără să stîrnească bănuieli, să ajungă pînă acolo.

Era o lună în primul pătrar, potrivită pentru astfel de încercări, și el o luase pe la biserica Vergului, trecuse prin Oborul Vechi, pe la Bariera Moșilor, și apoi pe la Bariera Nouă. Tăiase pe drumul larg al Herăstrăului spre conac. Bătu în poartă, stîrnind cîinii de care era gata să se apere cu un ciomag în mîna stîngă și cu pistolul în dreapta. Vătafului curții îi spuse că a venit cu hîrtii de la Vornicia cea mare, ceea ce omului i se păru firesc, căci marele vornic, Costache Filipescu, om luminat și cu carte, care prețuia foarte mult pe Bălcescu, deși era mereu în opoziție, totuși i se cerea sfatul deseori și la Vornicie și la Curtea Domnitorului. Citind biletul lui Deivos, îl primi numaidecît, așa în halat cum era, cu părul vîlvoi și barba nepieptănată, într-o odaie mai din fund, lăsată pentru musafiri. Află toată întîmplarea fără să se mire măcar. Știa că Agia are spioni pretutindeni. Clătinînd cu admirație din cap, îi spuse locotenentului :

— Cu cap a fost Bălcescu, plecînd din București... Ce-am fi folosit dacă era cumva prins aci ? Acum Bibescu va fi iar cu ochii numai spre Telega.

Porunci să i se dea lui Deivos un cal ager și foarte puternic și ofițerul îmbrăcă o uniformă de lipcan, trîntindu-și o căciulă înzorzonată pe cap și o haină roșie găietănată. Apoi Costache Filipescu îi dădu și o hîrtie cu pecete în regulă că e lipcanul Vorniciei și că merge la ocîrmuitorul de Prahova cu porunci pentru prinderea lui Bălcescu. Îmbrăcat așa, gonea pe drum fără nici o grijă. Pe la ceasurile patru evropenești, în dimineața asta de joi 10 iunie era la Ploiești. Găsi că e mai bine să ocolească orașul și o luă, tăind drumul printr-o dumbravă, spre Filipeștii-de-Tîrg. Soarele se și înălțase deasupra dealurilor molatice, acoperite de vii, care se scăldau în lumina tare și rece. Începeau să crească treptat în sus de Ploiești, închizînd tot mai mult peste Prahova marea cîmpie dintre acest oraș, Filipeștii-de-Tîrg și Băneștii.

Sosirea unui lipcan pe la șase dimineața la palatul din tîrgul de pe malul eleșteului nu miră pe nimeni, căci era un lucru obicinuit. Așteptă însă aproape o jumătate de ceas pînă să fie primit de Elena Filipescu, căreia îi trimisese dinainte prin fecior scrisoarea fratelui ei. Era o femeie încă tînără, cu părul

alb de la douăzeci de ani, care locuia singură la palat cu o liotă de argaţi şi femei de casă. Întîrziase, fiindcă ţinuse să scrie mai întîi o scrisoare către Bălcescu, în care îşi arăta îngrijorarea că-l ştie de aproape urmărit de Banov şi îl sfătuia din nou să treacă graniţa, arătîndu-i că totul e pregătit. Îl mai sfătuia că la nevoie să caute adăpost şi la palatul lui Costache Cantacuzino, unde în lipsa stăpînului, care era la Bucureşti, cuvîntul ei de rudă era foarte ascultat. De altfel, ştiindu-l duşman al lui Bibescu şi aspirant la tron, ea nu se îndoia că marele logofăt va da sprijin celor ce vor să-l răstoarne pe domnitor.

*

Cînd văzură ieşind dintr-un desiş al vîlcelei pe Deivos, acum călare pe un murg mărunt şi rotofei, dar îmbrăcat tot în uniformă de lipcan, Bălcescu şi Telegescu, care erau culcaţi în iarbă, se cam speriară în clipa dintîi, căci nu-l recunoscură îmbrăcat aşa. Numaidecît se ivi însă dintre sălciile scăldate în lumină şi chipul mustăcios al flăcăului de la Filipeşti, călare pe o iapă bălană, iar Bălcescu, care aştepta nerăbdător veşti din Bucureşti, tresări înfiorat.

Ştirile pe care le aducea Deivos fură o adevărată lovitură pentru el, deşi se aşteptase la mari greutăţi. Aşadar, după Telega, Bucureştii ? Telegescu, care-l văzuse atît de hotărît, atît de liniştit în ajun şi aseară cînd fuseseră dincolo de Breaza, unde toată noaptea au şuşotit cu oamenii prin livezi, văzîndu-l acuma atît de palid şi încruntat, parcă nu-l mai recunoştea. Era atît de însufleţit aseară ! E drept că la început muntenii aceia se lăsaseră greu, iscodeau cu privirea bănuitori, căci nu aveau încredere în boieri, dar cînd au aflat că aceşti doi bărbaţi fuseseră închişi în temniţă pentru popor, li se deschiseseră inimile. Au pus la cale tot ceea ce li se păru potrivit, şi ei veniseră de acolo în zori, îmbărbătaţi şi plini de nădejde. Îl văzu acum pe Bălcescu îndreptîndu-se spre căpiţa de fîn, cu paşi nesiguri, cu umerii îngustaţi parcă, trîntindu-se pe culcuşul de fîn cu faţa în jos, şi nu îndrăzni nici el, nici Deivos să-i mai vorbească. Se traseră la umbră între sălcii, unde Telegescu îi arătă lui Deivos necazurile întîmpinate cu Cristophi. Locotenentul de pompieri îi mărturisi că se aştepta la asta.

Ziua de 10 iunie se vestea și mai caldă decît cele din ajun. De acolo de unde erau, se vedeau peste dealurile negre, în fund spre miazănoapte, Bucegii, între Vîrful cu Dor și Jepi, strălucind limpezi în albastrul cerului. Apele Prahovei sclipeau ici-colo, jos, ca săbiile în soare. Rămaseră și ei pe gînduri, așezați pe un trunchi de ulm prăbușit.

Trecu așa ca la o jumătate de ceas și deodată Bălcescu veni hotărît spre ei.

— Deivos, du-te la conac și adu cai proaspeți... Merg și eu la București... Prea s-au făcut mari prostii acolo... Plecăm numaidecît... Acum, că roata cea mare s-a mișcat, orice oprire e legată de primejdii.

Cei doi se priviră lung unul pe altul. Vedeau lămurit că hotărîrea lui Bălcescu e luată subt imboldul mîniei...

— Frate, îi spuse în cele din urmă Deivos, nu e bine să vii și dumneata la București. Uite, chiar marele vornic Costache Filipescu mi-a spus că plecarea dumitale la Telega a fost foarte potrivită. S-a întîmplat așa că oamenii care i-ar fi fost cei mai de folos lui Bibescu la București sînt acum împrăștiați în Prahova.

— Așa o fi, nu știu... Dar ceea ce știu e că dacă eram în București, nu-l lăsam pe Golescu să se ia după Brătianu și să se ție de comploturi. Acolo revoluția trebuie să izbucnească în plină zi, așa cum am hotărît, adică atunci cînd sînt ulițele înțesate de lume. Pornești cu un pîlc de la Obor și pînă la palatul Bibescului s-au adunat douăzeci de mii de oameni, adică mai mulți decît a adunat Tudor Vladimirescu de la Padeș la București. Asta e. Nicolae Golescu s-a convertit la comploturi... Cine cunoaște puțin istoria războaielor, știe că o trupă de recruți nu se vîră întîia dată noaptea în foc.

— Păi ți-am spus, nu crez că e de vină Golescu, că el a fost, de cînd l-ați lăsat, bolnav de holeră, mi se pare. A zăcut în casă de nu l-a putut vedea nimeni, așa crez eu cel puțin. Cel care a tras toate sforile a fost Iancu Brătianu cu oamenii lui. Deivos își scosese șapca și se ștergea pe frunte, că era lac de nădușeală ; șuvițele negre i se încleiaseră și buzele de obicei fumurii îi erau ușor albite.

— Tocmai de aceea trebuie să viu eu la București. Trebuie aleasă cu grijă clipa izbucnirii. Nu putem lăsa tocmai capitala abătută de neizbînda de miercuri seara. Oamenii de acolo se pornesc ușor, dar după ce au fost dezamăgiți, îi clin-

teşti cu mult mai greu, iar dacă întîrzii, nu-i mai clinteşti de loc.

Atunci Telegescu, pe care tăcerea îndelungată de adineauri a lui Bălcescu îl speriase, acum parcă tocmai provocat de mînia lui, se linişti dintr-o dată şi vorbi chibzuit, cu un calm, de care nimeni nu l-ar fi crezut în stare. Îşi trecea cugetînd buza de jos peste cea de sus, ajungînd pînă la mustaţă, ca să poată găsi mai uşor vorbele :

— Uite ce e, frate Bălcescule, noi am fost împreună şi la temniţă, dar poci a spune că nu ne-am cunoscut temeinic. Eu îţi mărturisesc că abia de cînd sîntem aci, abia de azi-noapte zic că te cunosc.

Bălcescu îl privi o clipă mirat, căci nu ştia unde vrea să ajungă, dar se gîndi, liniştindu-se dintr-o dată, tocmai fiindcă avea să judece practic într-un caz concret, că şi el tot aici l-a cunoscut pe acest om, pe care toţi îl socoteau arţăgos şi năbădăios, şi se fereau de el, dar care pus la treabă, cel puţin la o anumită treabă, se dovedise om de nădejde... Îl întrebă cu vocea înmuiată :

— Ce vrei să spui, frate Telegescule ?

— Păi, uite... Noi am vorbit aseară... Am vorbit mult. Dumneata ai spus un lucru care mi s-a părut strașnic de potrivit şi acuma văz că ai uitat de asta. Ai spus că în Bucureşti revoluţia nu trebuie să izbucnească decît după ce va izbucni mai întîi undeva într-o parte a ţării. Atunci, zic eu, aşa să fie... După ce stăpînirea se va îndrepta cu mintea şi cu măsurile ei într-acolo, să înceapă şi la Bucureşti... Zic să fie aşa... revoluţia din Bucureşti să fie un fel de oaste neaşteptată, care cade în spate domnitorului, cînd ai lui luptă în altă parte, şi-l zăpăceşte, de-i ia piuitul, ca să zic aşa... Aci la Telega nu s-a putut face nimic, din pricina nătîngului de Cristophi şi din aceea că districtul e năpădit de oamenii stăpînirii. Păi tocmai d-aia, zic eu, e bine ca dumneata să te duci la Piteşti, acolo unde aţi plănuit să se întîlnească liber Comitetul executiv. Zic că nu e bine să se schimbe o hotărîre atît de chibzuită. De la Piteşti vezi limpede unde ţîşneşte începutul mişcării. O fi la Ocnele Mari la Gligore Marghiloman şi la Marin Serghiescu, o fi la Izlaz la Pleşoianu, o fi poate cine ştie aici la noi în Prahova, că eu nu mă las cu una, cu două, al dracului să fiu dacă mă las... O să răspîndesc chiar azi vestea că ai plecat şi poate că astfel pleacă şi Banov cu oamenii lui... Vom aştepta

o zi, două, zece... De undeva tot trebuie să țîșnească izvorul izbăvirii. După cîte am înțeles avem și la București oameni chibzuiți și plini de hotărîre cum e ungureanul ăla de Axente Sever. Mie îmi place și Scarlat Turnavitu, și mai sînt fără îndoială și alții... Legătură bună o să aveți în toate părțile prin Deivos și prin Dincă... Așa că...

Bălcescu ascultă îndelung, urmărindu-l în același timp cu privirea pe Deivos, care era vădit de părerea lui Telegescu. După ce prietenul lui tăcu, el rămase însă și mai mult pe gînduri, se plimbă prin fața trunchiului de ulm prăbușit și apoi spuse cu glasul moale, deși obrajii fumurii îi erau încă încinși :

— Atunci așa vom face... Plec numaidecît spre Golești... Să rămîie acolo punctul de întîlnire așa cum s-a hotărît. Deivos, dumneata pleci neîntîrziat la București. Vorbește cu Nicolae Golescu și negreșit cu Axente Sever... Spune-le că a doua zi după ce a izbucnit revoluția în țară, ei să proclame constituția și la București... Nu uita să le spui s-o ia de la Obor încet, încet spre Sfîntu Gheorghe, pe Podul Tîrgului din Afară, pînă la Tîrgul din Lăuntru și de-acolo peste Dîmbovița, la palatul lui Bibescu. Ar fi bine să se pornească dinspre toate barierele odată. Poți pleca astăzi chiar înapoi ?

— Dacă la conac mi se schimbă calul, eu poci pleca în trei ceasuri cel mult... Că vreau să dorm și eu un ceas, două, aci în vîlceaua asta, de se poate...

Telegescu îl liniști :

— Uite, flăcăul ăsta merge cu o scrisoare la curte și-ți aduce calul pe care-l vrei... Eu însă te-aș sfătui să iei murgulețul ăsta al meu... Îl vezi scund și costeliv, dar să știi că are mușchi de oțel... Bătu murgul în jos de crupă ca să-i arate părul mic lucios, mușchii, prin care răzbăteau vinele vii, apoi îl trase cu prietenie de smocul de păr de pe frunte. Calul nu luă în seamă mîngîierea și clătină din cap ca să nu-i scape dintre buzele albe, că era breaz la gură, smocul de iarbă din care îmbuca.

Bălcescu se grăbi să plece spre prînzul mic. Înainte de a încăleca, tot pe calul împrumutat din grajdurile de la Belvedere, mai citi o dată scrisoarea Elenei Filipescu, în timp ce Telegescu îi băga în coburi merindele pe care le aveau. Păru o clipă că vrea să răspundă, dar se răzgîndi, se ridică în șa, scrută o clipă dealurile de dincolo de Prahova, cînd rîpoase, cînd împădurite, și porni hotărît.

— Să nu le cazi în capcană, omule... Fii cu grijă... îi strigă din urmă Deivos.'

Bălcescu le făcu un semn moale cu mîna, fără să întoarcă însă capul, și surul lui se lăsa ușor pe picioarele dinapoi, ca să lunece în vîlcea printre răchite.

De la București spre Gura Oltului

Cu trei zile mai înainte, în acea duminică însorită în care plecase Bălcescu din București, profesorul Axente Sever îi chemase și le spusese celor doi tabaci să se găsească la miezul nopții dincolo de barieră, aproape de vadul Sabarului. Să aștepte acolo, înarmați cu pușcile lor ghintuite și cu pistoalele la brîu, îmbrăcați în straiele de lipcani, mundir roșu găietănat cu negru, nădragi albi de dimie și căciulă mare, care le fuseseră aduse pe înserat tot de la marele vornic Costache Filipescu. Li se dădură pe de altă parte de către oamenii Golești-lor și doi cai, mai vîrstnici, nu prea arătoși, dar cu încredin-țarea că sînt vînjoși și învățați cu drumurile lungi. Erau tot din soiul celor de tabun. Acum totul era aproape gata. În coburii de pînză, trăiști groase ca sacu, erau nu numai de-ale mîncării, ci și plumbi și pulbere de pușcă, căci nimeni nu avea să se mire văzînd niște lipcani cu puști și pistoale. Mai erau de asemeni și darurile pe care Licsandru Hergă le trimitea fratelui său, Gligore, la Piatra, în Teleorman.

— Măi Mitrule, îmi pare rău că ai să te abați dîn drum pentru asemenea fleacuri, dar știu dă mult, dă acum opt ani, dă cînd a fost cu nevastă-sa prin București, că Gligore tînjea să aibă un pistol d-astea, cu două cocoașe, cum văzuse el la boierul Băl-Ceaurescu dă pă la ei... Și tu, Damian, să nu mi-o iei în nume dă rău că-i dau tocmai pistolul pă care mi l-ai adus mai an dă la Lipsca, ori unde ai tot fost... Zău, mă fraților, îmi pare rău că o să vă abateți pentru mine dîn drum, dar asemenea prilej eu crez că nu se va mai ivi.

— Ei, măre Licsandre, dacă zici că este lîngă tîrgul cel nou al Alexandriei, apăi chiar că e în drumul nostru ; nu te mai gîndi la oboseală și la altele, îl certa Mitru.

Licsandra îi trimisese cumnatei ei un lucru înfricoșător și minunat. Un fel de beţigaş de os, frumos lucrat, care avea la un capăt un ochi de sticlă, parcă un ochi de pasăre, dar alb. Dacă te uitai, ca printr-un ochean, prin acest ochi cît o mărgea, vedeai cerul larg deschis, cu Domnul Isus și Fecioara Maria lîngă el, înconjuraţi de cetele de îngeri și de sfinţi. Bătrîna trimisese pentru rudele ei o pungă de piele în care era sămînță de gîndaci de mătase, de un soi nou, care dădea mătase albă ca neaua.

Porniră hotărîţi cu toate că noaptea nu dormiseră din pricina alergăturii, căci umblaseră ca să-i ducă pe căuzaşii din Dealu Filaretului acasă. Iar azi, duminică, abia aţipiseră și ei după-amiază, cînd tocmai îi chemă profesorul.

Aveau să aştepte la miezul nopţii între sălciile de pe gîrla Sabarului pînă cînd vor vedea o trăsură care urma să-și aprindă felinarele abia cînd va ajunge înaintea vadului și-l va trece cu luminile aprinse, pe urmă stingîndu-le numaidecît. Ştiau și cine sînt cei doi boieri din trăsură. Boierul Ştefan Golescu și un om mare pe care ei îl cunoscuseră acum două săptămîni, seara, la grădina boierească, Eliade, cel cu tipografia și ziarul, pe care pînă nu demult îl citeau ei, ştiutori de carte, tovarăşilor lor de trudă din tăbăcărie.

Cei doi membri ai Comitetului revoluţionar veniseră pînă la barieră, spre Bragadiru, în trăsura galbenă a lui Costache Rosetti, cam pe la zece seara, aşa ca trăsura să mai poată fi văzută și la întoarcerea ei în oraș, dar fără să se bage de seamă că acum e goală. Dincolo de barieră, într-un pîlc de salcîmi tineri și deși, îi aştepta trăsura cu opt cai, pregătită cu grijă în grajdurile de la Belvedere. Fuseseră puse nu numai de-ale gurii, ci și bagajul trebuincios cîteva zile unui om tabietliu ca Ştefan Golescu, ca și cele două puști de vînătoare, cu cîte două ţevi fiecare, în afară de pistoale. Un surugiu mîna de pe capră, pe cînd alţi doi surugii, și ei înarmaţi pînă în dinţi, cu harapnice în mîini, mînau înaintaşii. Codrul Vlăsiei, pe care trebuiau să-l taie drept prin mijloc în timp de noapte, nu mai era ceea ce fusese cu douăzeci de ani mai înainte, cînd Tunsu și Groza îșI făceau de cap, punînd vamă pe tot ceea ce se încumeta să treacă pe drumurile lui, fără frică de dorobanţi ori de poteraşi ; totuși oamenii cu stare înainte de a porni la drum încă îșI mai făceau diata și se duceau la biserică, juruind daruri viitoare altarului. Și, bineînţeles, nimeni nu pleca aşa de

unul singur. Se făceau un fel de convoaie, chervane, încă de la barieră, în care din păcate de multe ori intrau și căruțe de-ale tîlharilor, venite să iscodească dacă și cum trebuie lovit. O mare ușurare era că și drumul cel nou de olac era străbătut de caraule de dorobanți, care făceau legătura între olacuri. Dar poșta mergea numai ziua. Eliade mai ales se arătase îngrozit la gîndul acestui drum de noapte prin Codrul Vlăsiei și se liniști numai cînd Axente Sever, chemat de Ștefan Golescu la Belvedere, îi încredință pe amîndoi că le poate da doi tabaci renumiți tocmai pentru iscusința lor de-a apăra chervanele prin acest faimos codru, și pe deasupra înarmați cu puști ghintuite, cu care nu dădeau greș nici pe lumina lunii. Făcuseră amîndoi drumuri multe și miroseau numaidecît pe călătorul îndoielnic, de-l țineau apoi tot timpul subt ochii lor, fără ca el să bănuiască. Așa, Eliade se mai liniști.

Apusese luna, dar noaptea era senină și cerul înstelat dădea un soi de lumină moale, străbătută de razele îndepărtate, de se putea vedea binișor statura de om ori o casă pînă pe la cincizeci de pași. Trăsura, în golul coastei, care cobora ușor spre vad, se ivi celor doi tabaci coborînd ca o umbră mai grea și mută, căci caii struniți mergeau la pas. Cînd se opri și se iscară pe rînd și cele două lumini, Mitru îi puse liniștit mîna pe umăr lui Damian.

— Sînt oamenii noștri.

Gîrla era scăzută și adormită, așa încît fără întîrziere văzură luminile trecute dincolo.

— Hei, lipcani, aci sînteți ? se auzi un glas, pe care Mitru îl recunoscu numaidecît, căci era glasul vătafului care le adusese straiele de lipcani roșii găietănate, cu cizme scurte și nădragi strînși pe pulpă ca iții. Fură toți bucuroși de întîlnire.

Mitru fu de părere ca ei doi să meargă înainte, cam la două sute de pași, și pe urmă să vie și trăsura. Așa era de altfel și regula chervanelor. Eliade, al cărui profil de Cezar era înmuiat doar de mustața moale, își arătă însă neliniștea, socotind că în pădure s-ar putea să fie atacați în cazul acesta pe rînd. El era de altfel convins că sînt negreșit urmăriți de oamenii lui Iancu Manu, așa că părerea lui era să meargă cei doi tabaci în urmă, ca să le dea de veste dacă sînt urmăriți cumva și să-i apere venind din spate, dacă vor fi atacați de tîlhari. Mitru găsi că și așa e bine. Hotărîtor era să nu fie împreună, pentru ca ăi rămași neatacați să poată fi de folos ălorlalți.

Droaşca era cu geamurile lăsate, fiindcă nu se mai temeau de privirile călătorilor, iar după arşiţa dogorîtoare din timpul zilei, Eliade gusta cu nesaţ răsuflarea răcoroasă a măreţului codru de stejar. Deoarece cei doi tabaci îi ascultaseră propunerea, căpătase şi el încredere în ei. Caii mergeau în trap mic, căci felinarele fiind stinse, era primejdios să meargă repede pe un drum necunoscut. Grija cea mai mare era la trecerea Argeşului dincolo de Cornetu, în hotarul Mihăileştilor.

Podurile mari erau întotdeauna păzite de spioni ageri, ca şi de tîlharii care pregăteau vreo lovitură, fiindcă Argeşul rareori putea fi trecut prin vad şi nicidecum noaptea.

Trecură însă cu bine podul, ale cărui bîrne jucau pe luntrele grele peste care erau aşternute, în lumina felinarelor aprinse din nou. Meandrele gîrlelor nu se vedeau printre sălcii, dar în apa grea a matcii, la cotul din stînga, se oglindea viu luceafărul dimineţii, care-şi răspundea cu felinarele aprinse ale droaştei.

Se iviseră zorile, iar spre răsărit cerul era de un vînăt-roşcat, cînd ajunseră la Stîlpu şi urmau să treacă Neajlovul pe podiştele de lemn ale celor două braţe mărginite de sălcii, de vad neputînd fi vorba, căci locul era, oriunde în dreapta şi în stînga, mlăştinos. Acum, că se vedea bine, cu toate că lumina era ceţoasă, caii mergeau în trap întins.

Ştefan Golescu îşi mîngîia bărbuţa, rezemat în colţul stîng al trăsurii, şi surîdea, ca să-i poată aduce inima la loc prietenului său.

— Ei, ce zici, frate, am avut dreptate cînd ţi-am spus că la noapte, ori mîinie dimineaţă cel mai tîrziu, sîntem la Izlaz ? Uite, înainte de răsăritul soarelui călcarăm o poştă şi jumătate. Către cinci dimineaţa vom fi la Ghimpaţi, unde avem la cine să tragem pentru odihnirea cailor şi, nu te supăra, şi a noastră, că de teama tîlharilor nici n-am aţipit măcar întreaga noapte.

— De, frate, aşa o fi, dar... răspunse Eliade neaşteptat de înviorat, nu numai de răcoarea dimineţii, ci şi de faptul că trecuseră primejdiile apăsătoare ale nopţii. Impresionabil din cale-afară, era în acelaşi timp, lucru neobicinuit la vîrsta lui, şi de o reacţie vitală neaşteptată, cînd condiţiile erau schimbate. Era proaspăt în privire, şi culoarea vie a obrajilor săi frumoşi îi dădea un aer de flăcău. Totuşi, nu credea, îi era teamă să spere că vor ajunge fără zăbav şi necazuri la Izlaz... Dar, frate, re-

petă el cu întîrziere, dar mai avem opt poşte şi jumătate, şi asta nu e glumă... N-o să ţină caii...

Ştefan Golescu îl privi mirat.

— Ăştia sînt cai care să nu ţină zece poşte la drum ? Socoteala simplă, frate, ai văzut-o pusă pe hîrtie... Mergem două poşte în trei ceasuri. Odihnim caii şi ne odihnim şi noi alte trei ceasuri. Să zicem deci că facem la un loc două poşte în şase ceasuri, asta înseamnă că zece poşte le facem în treizeci de ceasuri. Am plecat aseară la douăsprezece noaptea de la barieră, vom fi marţi la şase dimineaţă dincolo de Gura Oltului.

— De, ce să spui, frate Ştefane ? Caii ăştia de Banat sînt vînoşi şi ţin la drum... Noi... să zicem că şi noi ţinem la dîrvală, dar mai sînt şi alte pricini care ne-ar putea sta în cale. Poate că la ceasul acesta vreun lipcan, ăsta d-adevărat, se află trecut înaintea noastră cu porunci scrise să ni se aţie calea şi să fim arestaţi.

— Asta ar putea să se întîmple... dar îţi mărturisesc că alte pricini de zăbavă nu mai crez să fie.

Nervos şi deschis spre toate posibilităţile, Eliade stăruia în îndoiala lui.

— Mai sînt ele şi alte pricini pe care noi nici nu le bănuim.

— Nu văd nimic altceva... sincer vorbind, ce ar putea să fie ?

Nu se auzi răspunsul lui Eliade, fiindcă în clipa aceea droaşca trecea în trap mic podul, abia mai mare decît o podişcă, ale cărei bîrne uruiau straşnic. Pe urmă se auzi un trosnet sec, asurzitor, şi trăsura fu cît pe ce să se răstoarne în Neajlov, răsucită în loc. Caii smuciţi brusc de hamuri se înghesuiră speriaţi unii într-alţii, rotaşii încercînd să se ridice în două picioare. Pe urmă droaşca rămase într-o rînă înfiptă în marginea podului şi caii se liniştiră. O bîrnă jucăuşă se ridicase sucit sub copita unuia dintre rotaşi şi pătrunsese între spiţele roţii din stînga. După ce se priviră cîteva clipe îngroziţi de pagubă, Ştefan Golescu încercă să-şi facă puţină inimă glumind :

— De-ar fi aici amicul Bălcescu, ar spune că nu e de glumit cu Neajlovul. A mai păţit-o cu podul de pe el şi Sinan-paşa. Numai că noi am scăpat cu dinţii întregi şi cu puţină spaimă...

Cînd Mitru şi Damian ajunseră din urmă la locul acestei întîmplări, se văzu că e ceva mai multă pricină de supărare decît s-a părut în clipa dintîi. Droaşca nu putea fi tîrîtă mai

mult de o sută de paşi, că se rupsese şi osia. În orice clipă puteau fi ajunşi din urmă de către cei de care se temeau atît de mult, căci se luminase bine de ziuă şi soarele se ivise roşu-aprins, în luptă cu o perdea de nori slabi ca o ceaţă. Se gîndiră să împingă droaşca subt sălcii, dar pe cinci sute de paşi în stînga şi în dreapta era o mlaştină noroioasă cu ochiuri de apă, şi ici-colo cu pînze verzi de lintiţă pe ea. Aproape o jumătate de ceas chibzuiră şapte oameni amărîţi, întrebîndu-se ce e de făcut. Pînă la urmă, cel mai cuminte lucru li se păru hotărîrea de a lua ce-i de luat din droşcă şi de a o părăsi acolo, în plata Domnului, ei pornind călări, cum se va putea, spre vreun sat vecin, de unde să încerce să cumpere o căruţă sau ce s-ar găsi mai potrivit. Totul era să se grăbească, făcînd să li se piardă urma cît mai curînd.

Era însă prea tîrziu. Abia izbutiseră să împingă în stînga drumului droaşca şi se mişcau încărcaţi de bagaj, zburliţi de supărare, cînd se ivi o brişcă cu şase cai, fără zurgălăi, de după un tufiş de sălcii, la ocolul drumului. Ştefan Golescu şi Eliade intrară pînă la gleznă în mocirlă, dîndu-se repede după o salcie scorburoasă şi puhavă. Ceilalţi rămaseră în marginea drumului. Brişca uşoară de ţară trecu pe lîngă ei, dar după vreo douăzeci de paşi se opri. Coborî din ea un ins cam scund de statură şi burtos, îmbrăcat europeneşte. Avea o barbă tunsă scurt, care îi împingea falca de jos înaintea nasului. După el coborî şi o slugă mustăcioasă, care era pe capră, înarmată cu pistoale la brîu şi cuţit în tureatca cizmelor scurte.

Insul, om ca de şaizeci de ani. cercetă de la cîţiva paşi cu luare-aminte droaşca, apoi, cînd se pregătea să întrebe ceva, îi zări pe cei doi care se tot doseau după trunchiul noduros şi umflat al sălciei, cu picioarele în mocirlă. Îi cercetă lung şi întrebător, şi după cîtva timp păru că îi recunoaşte. I se adresă lui Ştefan Golescu, cu un glas răguşit :

— Boierule, domnia-ta eşti, mi se pare, colonelul Ştefan Golescu ?

Cel întrebat înţelese că nu mai e de ocolit şi, pipăind pistolul de subt jachetă, răspunse moale, cu glasul parcă uşor plesnit :

— Da, eu sînt Ştefan Golescu, şi faţa i se strîmbă într-un rînjet, fiind stingherit mai ales că e descoperit asupra faptului tocmai cînd voia să se ascundă, în mod ruşinos.

Insul nu răspunse numaidecît, ci-l privi mai întîi lung şi cu nişte ochi sfredelitori, trecîndu-şi cercetător privirea de la el la tovarăşul din dosul sălciei, apoi întrebă parcă într-o doară :

— Cu ce v-aş putea fi de folos, boierilor ?

Ştefan Golescu răspunse puţin înţepat, după ce-l privi pe Eliade, care se făcuse alb la faţă :

— Mulţumim dumitale, nu avem nevoie de nimic.

Insul care vorbea din marginea drumului către cei din mlaştină îşi muşcă uşor buza din care porneau ţepile mustăţii cărunte, şi apoi le spuse cu hotărîre :

— Boierilor, unde vreţi să ajungeţi dumneavoastră e greu să ajungeţi... De aceea vă poftesc în brişca mea...

Eliade îl privi uimit şi întrebă, dintr-o dată, plin de ifose, autoritar :

— De unde ştii dumneata unde voim noi să ajungem ? Cată-ţi de drum, te rog, şi lasă-ne liniştiţi.

— Apoi, parcă e şi greu de văzut unde vreţi să ajungeţi, dacă vă dosiţi după sălcii ?... Uite, eu mai mult nu vă întreb, dar vă poftesc încă o dată în brişca mea... Oricum, sfatul pe care vi-l dau e să nu vă afundaţi în codru, că vă rătăciţi. Şi nici să staţi locului, căci veţi fi ajunşi din urmă... Eu atîta vă spui ! Şi îi privi supărat.

Cei doi se sfătuiră cîteva clipe, apoi Ştefan Golescu îi răspunse destul de şovăielnic :

— Mergem cu dumneata, boierule.

Omul cu falca bărboasă clătină din cap, tot supărat :

— Atunci, hai, grăbiţi... Puneţi-vă repede şi bagajul, că aveţi loc pentru el în codîrlă.

Cînd cei doi se apropiară, boierul se aplecă la urechea lui Ştefan Golescu şi îi spuse în taină :

— Eu mă mir că dumneavoastră doi aţi izbutit să scăpaţi de arestări... Toată ziua de ieri Agia a umblat cu caraule de dorobanţi oprind lumea pe uliţe. Se zice că au arestat cîteva sute de inşi. Sfatul meu e să puneţi cît mai multă depărtare între dumneavoastră şi oamenii stăpînirii.

Eliade şi Ştefan Golescu se priviră nedumeriţi şi se îndreptară neliniştiţi, totuşi, spre brişca la care erau înhămaţi şase cai de poştă. Se hotărîră ca oamenii Goleştilor să rămînă locului cu caii şi droaşca, încercînd să se descurce cum or

putea și în nici un chip să nu spună unde și cu cine au plecat boierii, dacă sînt cumva întrebați.

— Acești doi lipcani pe care i-am rugat să meargă cu noi ca să ne ție de urît pe drum și să ne fie și de pază, cinstindu-i cu cît s-or mulțumi, am vrea să ne întovărășească și de aici încolo... Aveți ceva de spus, boierule ?

Boiernașul n-avea nimic de spus, dar de îndată ce porni brișca în goana cailor mici și cu hamurile cîrpite și legate cu sfori, Ștefan Golescu întrebă, după ce își mîngîie cîtva timp îngîndurat bărbuța :

— Boierule, ai putea să-mi spui, te rog, unde ne-am cunoscut și cum ți-e numele ? Căci văzui că mă cunoști parcă mai demult.

Boiernașul avu un surîs, care din pricina bărbii devenea la el rînjet.

— Arhonda, de cunoscut, ca să zic așa, nu ne-am cunoscut... Eu nu sînt decît un biet serdar arendaș de pe valea Teleormanului și numele meu e Turnavitu. Și acum să vă spui cum v-am cunoscut eu pe domnia-voastră... Uite, eu în fiece an, de ziua marilor Împărați Constantin și Elena, mă duc la Golești, unde e de obicei cucoana Zinca Golescu și se face slujbă mare la biserica Leordeanului, acolo în fața porții, pentru pomenirea slăvitului dumitale părinte, răposatul mare logofăt Dinicu Golescu. Acum trei ani v-am văzut la slujba din biserică și mi s-a spus cine sînteți. Poate vreți să știți de ce merg eu la această mare slujbă de pomenire ? Iată, acum douăzeci și mai bine de ani, cînd acest slăvit boier a înființat școala de la Golești, singura școală care se pomenea pe atunci prin această parte a țării, eu mi-am dus trei din copiii mei la învățătură de carte acolo în chiliile de la Golești... Eram pe atunci cam lovit de nevoi, că pierdusem cinci ani la rînd la moșia pe care o țineam în arendă și aveam și familie grea. Am vîndut atunci moșia pe care o aveam de zestre de la nevastă. Deh !... casă grea, cu copii mulți, că am și cinci fete din a doua căsătorie. Fetele cer și ele zestre. Nu-mi puteam trimite băieții la școala din București. Slavă Domnului, au învățat carte bună și în chiliile de la Golești. Așa că Scarlat, ăl mijlociu, a fost întîiul pe toată școala cînd l-am dat, în treizeci și doi, la Sfîntu Sava. I s-a dat bursă acolo, casă și masă.

Eliade tresări, căci deși nu mai era dascăl de mult la

Sfîntul Sava, şcoala asta era scumpă inimii lui. Cum ar fi putut să uite pe întîiul premiant pe toată şcoala al Colegiului Naţional, în anul înfiinţării ?

— Dumneata, boierule, eşti tatăl profesorului Scarlat Turnavitu ? L-am cunoscut foarte bine şi cînd era elev, şi acum cînd e dascăl. I-am cunoscut şi pe ceilalţi doi. Unul a fost parucic, nu ? Buni băieţi... să-ţi trăiască. Ai numai mulţumire de pe urma lor.

— Să dea Dumnezeu să-mi trăiască şi să vă trăiască şi ai dumneavoastră, căci după cîte bănuiesc sînteţi marele nostru dascăl şi poet Eliade şi ştiu că aveţi copii... Da, sînt băieţi buni, dar de necazuri nu mă prea scutesc...

— Nu mai spune ! se miră Eliade, care era un părinte foarte iubitor şi asculta întotdeauna cu mult interes tot ceea ce privea legăturile dintre părinţi şi copii, punînd în acestea o rară gingăşie. Dar ce supărări îţi aduc ?

Turnavitu se codi, nu răspunse numaidecît. Se apropiau acum de un sat care izbutise să despădurească o mare întindere din codru şi-şi întinsese binişor hotarul. Mergeau printre lanuri de grîu timpuriu, care se pîrguise bine. Arendaşul, tot codindu-se şi ocolind răspunsul, măsură cu privirea desişul spicelor care se tălăzuiau în boarea dimineţii.

— S-a făcut pîine pe aici... nu glumă... Uneori pădurile de stejar dau pămînt bun de hrană, că rădăcinile stejarului se înfig adînc în pămînt, iar pe deasupra putrezeşte an de an ghinda... Rămase iar pe gînduri, şi în cele din urmă se hotărî să spuie ceea ce îl frămînta : Uite, boierule, nu vă supăraţi că vă vorbesc pe faţă, acuma cînd ştiu cine sînteţi... Ei bine, mie nu prea îmi place sminteala asta cu revoluţia... Poate că dumneavoastră vedeţi altfel, eu ce să spui ?... Nu-mi place... Şi mai ales cînd îi văz pe toţi feciorii mei amestecaţi în legături din astea, ce să vă spui ?... Nu-mi place... Nu-mi place de loc... Cînd am venit de Paşte la Bucureşti, că de atunci am tot stat în Bucureşti... că am avut lungă vorbă cu un boier de la care vreau să arendez o moşie ceva mai mare, în Romanaţi, că vreau să încerc acum o moşie şi mai mare... şi acolo mă duc acum s-o mai văz o dată la faţa locului... zic, am stat trei luni în Bucureşti şi toată lumea numai despre revoluţie vorbea. Tuturor li se urcase la cap revoluţia. Revoluţie şi iar revoluţie... Barem feciorii mei s-au ţicnit cu totul. Nu mai e chip să stai de vorbă cu ei. Eu am ştiut că

o să iasă prost și le-am spus-o încă de pe atunci... Nu m-au crezut... Și uite cum a ieșit... Ieri erau ascunși toți în gaură de șarpe... Că l-am văzut și eu pe căpitanul Costache și pe căpitanul Gheorghe umblînd cu dorobanții ca turbați, să arestuiască lumea... Auzi, revoluție în Țara Românească... ?!

Ștefan Golescu și Eliade se priviră nedumeriți, întrebîndu-se din privire dacă gîndesc la fel și-și zîmbiră cu înțeles. Apoi Eliade întrebă, apăsîndu-și cu buza de jos mustața mică și mătăsoasă, ca și cum ar fi înghițit ceva :

— Și de ce crezi dumneata că nu e cu putință revoluție în Țara Românească, domnule Turnavitu ?

Acesta răspunse pe loc, fără să se mai gîndească măcar :

— Ca să faci revoluție... trebuie să ai mai întîi cu cine s-o faci. Nu ? Că altfel ce fel de revoluție e aia, făcută cu o mînă de oameni, cîți sînteți dumneavoastră toți laolaltă ?

— Și ți se pare că nu am avea oameni cu care s-o facem ?

— Nu-i văz... Fiecare se gîndește numai la enteresul lui... Nu vede nimic altceva. Și Turnavitu clătină din cap cu dezgust.

— Poate că nu-i atît de rău... dacă fiecare se gîndește la interesele lui, fiindcă interesele obștești nu sînt decît interesele particulare laolaltă, îi spuse cu o blîndețe doctorală Eliade.

— Nu-i așa, domnule, nu-i așa... și rămase un timp încruntat, pe gînduri. Pe urmă arătă niște găuri pe marginea drumului, care trecea acum printre lanuri apropiate... Vedeți dumneavoastră ? Găurile acelea sînt găuri de popîndău... Popîndăul ăsta, ca toți șoarecii, e o vietate foarte deșteaptă. Ei bine, cînd intră spaima în el, se prostește de tot și în loc să fugă, ferindu-se, el se vîră în gura primejdiei. Uitați-vă numai... Și deodată Turnavitu bătu tare, cu un ciomag pe care-l avea lîngă el, în capra briștei, care era ca la sănii, de puteai sta pe ea și alături de surugiu, dar și cu fața întoarsă spre cei din fund. Se suci apoi și le arătă ce se întîmplă. Vreo trei-patru șoareci, nu mult mai mari decît cei obicinuiți, dar subțiri și de două ori mai lungi, încovoiați ca niște semne de întrebare culcate, țîșniră înaintea cailor dinspre partea stîngă a drumului, alți vreo trei țîșniră tocmai din partea dreaptă, trecînd fiecare drumul în fugă, dincolo de unde se afla cînd auzise zgomotul, alergînd dimpotrivă, ca la cadril.

— Vezi dumneata, aceste vietăţi auzind zgomotul au vrut să scape de primejdie şi cel dintîi gînd al fiecăruia a fost să fugă în gaură, în bîrlogul lui... Cei mai mulţi au fugit fără să-i vedem noi, dar ăştia îşi aveau găurile peste drum, şi au alergat aşa, prosteşte, tocmai în picioarele cailor. Aşa fugeau prin oraş, ieri, cei care voiau să facă revoluţie, fiecare la bîrlogul lui... Ăsta-i românul... vorbeşte, umblă cu baliverne, dar cînd e la o adică, fiecare fuge la ale lui.

Eliade se strînse ca pătruns de un frig umed de toamnă, cu toate că redingota lui cenuşie era din postav destul de gros.

— S-ar putea să ai dreptate...

Ştefan Golescu îşi spuse însă că acest Turnavitu nici o clipă nu s-a gîndit la altceva decît la el, la bîrlogul lui, şi acum îi judecă pe ceilalţi după el. Drept era însă că nimeni nu ştie ce ar fi făcut arendaşul teleormănean dacă ar fi avut încredere în oameni.

Neîncrezător, bănuitor era şi Eliade, dar la el acest sentiment nu era statornic, ci intermitent, cu crize alternative. Acum dintr-o dată începu să-l bănuiască pe Turnavitu. Ar fi vrut să-l întrebe pe Ştefan Golescu: „Dacă acest Turnavitu este omul lui Bibescu şi nu a făcut decît să ne prindă în capcană? Dacă ne dă pe mîna dorobanţilor de cum ajungem la staţia de poştă?“ Dar nu putu nici măcar să-i facă vreun semn să-i prindă privirea.

Căldura se făcuse greu de îndurat şi, îmbrăcaţi ca iarna, după cum era portul în acea vreme, începură să năduşească. Eliade se înăbuşea parcă şi de grijă, şi de teamă. Pînă la urmă nu se mai putu stăpîni:

— Frate Ştefan, nu eşti de părere că ar fi primejdios pentru noi să ajungem la conac şi că ar fi mai cuminte să rămînem aici? Să ne ascundem în codru cîteva zile?

Dar Turnavitu sări speriat:

— Cum asta, să rămîneţi în codru? În codrul Vlăsiei...? Asta numeşti dumneata cumineţenie, domnule? Cum să puteţi trăi în pădure, unde bîntuie şi hoţii, şi poterile? Dacă vreţi să mă ascultaţi, cel mai potrivit lucru ar fi să vă ascundeţi undeva, în bălţile de pe malul Dunării, de unde să puteţi trece cînd vreţi în ostroave. Acolo, dacă ajungi, nici dracu nu te mai găseşte. N-ar fi rău ca de la Alexandria s-o

luaţi spre Zimnicea, că acolo e balta mare a Suhaiei şi sînt ostroave cîte vrei...

Ştefan Golescu, pe care propunerea lui Eliade îl nedumerise, găsi de cuviinţă că ideea e foarte nimerită.

— Aşa ar trebui să facem, frate Eliade... chibzuit lucru.

Dar Turnavitu nu se opri şi-şi duse propunerea pînă la capăt:

— Dar, dacă vreţi să mă ascultaţi, şi mai bine ar fi să mergeţi pînă la Izlaz...

Cei doi tresăriră şi se priviră uimiţi, dar cu fereală.

— La Zimnicea e un zapciu al dracului, omul lui Băl-Ceaurescu... Ăsta îşi are spionii lui pretutindeni. La Izlaz este însă zapciu un cunoscut al meu, un om de inimă. În el puteţi avea toată încrederea. Pe urmă, ce mai încolo şi încolo, e dincolo de Olt... şi apoi la Izlaz aveţi în albia cea mare a Dunării două ostroave, unu mic la o zvîrlitură de băţ, chiar lîngă biserică... şi altul mai mare, dincolo de acesta... Acolo veţi trăi fără grijă. Sau, dacă vreţi, să mergeţi pînă la Celei, la Popa Radu Şapcă... Ăla cunoaşte ostroavele ca un haiduc şi douăzeci de sate nu ies din cuvîntul lui.

Eliade întrebă sfios:

— Dar cine e zapciu la Izlaz?

— E un băiat bun, vă spui eu... Că-l cunosc bine... A fost căpitan în cetele de panduri ale lui Magheru... D-aia l-a şi pus Magheru zapciu la Izlaz... că după cum ştiţi Magheru este ocîrmuitor la Romanaţi şi adună acum un corp de panduri şi altul de dorobanţi pentru Bibescu... Acolo la Izlaz a avut necazuri mari cu sătenii, că a fost acum cîtva timp o răzmeriţă de era să dea peste cap districtul.

— Domnule Turnavitu, întrebă Eliade prins, ne-aţi putea spune ce a fost cu răzmeriţa aia de an?... Că la Bucureşti au umblat fel de fel de zvonuri... Erau împotriva lui Bibescu, voiau să-l răstoarne din scaunul domniei?

— Apoi ce să spui?... Nu crez că erau împotriva domnitorului... Aşa... nu ştiu cum să-ţi spui... Că vorba aia, ce au clăcaşii de la Izlaz cu Vodă Bibescu de la Bucureşti...? Dar erau împotriva proprietarilor de moşie, a copiilor lui Bibescu. Ştiţi că toată partea asta de ţară olteneasă dintre Olt şi Dunăre... acolo spre Gura Oltului, a fost moşie brîncovenească... a lu Zoe Brîncoveanu, nepoata marelui ban

Grigore... adică înfiată, că era înfiată de el și măritată apoi cu Bibescu... pe atunci logofăt al Credinței, ori așa ceva... Prin 1837, această Zoe Brîncoveanu a dat poruncă să fie adunați la un loc clăcașii de pe șapte sate, de la Gura Oltului, spunînd că prea sînt risipiți și că nu se poate face orînduială... Și avea dreptate. Nu e bine să ai clăcași risipiți pe două poște jur împrejur... Cu șapte vechili și era greu să le vie de hac... Oamenii fugeau pe urmă și de bir, spre necazul stăpînirii. Cînd îi căutai se ascundeau prin zăvoaie și ostroave... Așa a făcut în 1837 satul ăsta, ce se cheamă Izlaz... Dar, adunați aci, oamenii erau tare nemulțumiți, că acum li se dă pămîntul învoit pe seama lor departe tocmai la o poștă de sat, căci așa venea, cel din jurul satului rămînînd pe seama administrației brîncovenești... Firește, tot clăcașii îl lucrează și pe acela, dar al lor e, cum spui, la o poștă și mai bine. Cînd s-a înființat satul ăsta Izlaz, că s-a înființat chiar pe izlazul moșiilor, acum unsprezece ani zic, ca să-i împace, Zoe Brîncoveanu le-a făgăduit că le face o biserică nouă și școală, și că le face tîrg... Tîrg le-a făcut... că e și afacerea moșiei, vedeți dumneavoastră, dar biserică și școală nici gînd... Acum, nici să vrea biata femeie n-ar mai putea să facă nimic, căci după cum știți, bărbatu-său a închis-o într-o casă de nebuni, ca să se poată însura cu Văcăreasca asta a lui, de zic toți că e grozav de frumoasă. Eu n-am văzut-o. Satul nu are decît vechea bisericuță de-i zice a Măglașului, chiar pe malul Dunării... Eu o știu, că precum v-am spus, am fost acolo... Adunînd prea mult năduf, oamenii s-au răzvrătit, după cum știți, și au pornit cu năvală mare spre partea asta a țării... Cu greu au fost opriți, d-aia a trimis Magheru acolo pe zapciul ăsta de care vă vorbesc și care e om de inimă... Eu vă povățuiesc deci să mergeți la Izlaz... Vă veți strecura cum veți putea pe drumul ăsta al olacului, că sînteți plecați de aseară și oricum e greu să vă ajungă... Dacă sînt cumsecade căpitanii ăștia de poștă, chiar astăzi după-amiază sînteți la Izlaz, că mai avem de călcat opt poște, adică zece-unsprezece ceasuri de drum.

Ștefan Golescu fierbea încîntat de această întoarcere neașteptată a lucrurilor. Își mîngîia bărbuța și îi jucau ochii în cap, privindu-l cu înțeles pe Eliade.

— Așa vom face, stimate domnule... Vom asculta povața dumitale... Nu ne mai oprim nicăieri... Mergem de-a dreptul la Izlaz... Dacă ziceți că zapciul e om cumsecade și că ne putem ascunde în ostroave, e tot ce ne trebuie nouă... Așa vom face.

Fața conabie, cu barba aspră, a lui Turnavitu străluci ca vinul, de plăcere.

— Așa să faceți, boierilor... Și nu vă supărați... Asta să vă fie învățătură de minte cu revoluția... Ați văzut zăpăceala popîndăilor.

— Așa să fie și să nu mai vorbim despre asta. Avem destule altele de vorbit. Nu-i așa, frate Eliade ?

— Destule... destule... mai ales că, iată, am ajuns și la conacul poștei, mormăi îmbufnat Eliade.

Conacul de poștă între satele Ghimpați și Naipu era într-un fost han pe partea stîngă a drumului. Fusese destul de greu de găsit conace potrivite la o poștă unul de altul, căci noul drum de olac fusese făcut în grabă, Bibescu nemaimulțumindu-se să treacă pe vechiul drum de la Rușii-de-Vede, ci făcuse o legătură mult mai scurtă, prin Alexandria, cu Turnu-Măgurele și deci și cu Izlazul. Era un han cuprinzător, dar cu acoperișul de stuf, pleoștit, cu prispă țărănească în curtea cea mare, plină de grajduri, hambare, șoproane cu căruțe de poștă și potcovăria nelipsită la orice conac al menzilului. Nefiind aci răscruce de olac, n-avea decît vreo treizeci de cai și doar două odăi pentru călători. Și cu toate astea era zarvă mare, căci erau vreo opt surugii cu familiile lor, căpitanul de poștă, argații, potcovarii, ba și o odaie pentru dorobanți.

Nu avură nici o bătaie de cap cu schimbatul cailor, și după ce luară o gustare la masa de umbrar din fața hanului, că erau cu stomacul gol, porniră înainte, iar cel mai bucuros fu acum Eliade, care așteptase cu inima strînsă să vadă cum ies lucrurile.

Mergeau mereu prin codru, aci rărit ca o dumbravă, aci încîlcit în șleaurile de margine, coborînd și urcînd prin vîlcelușe molatice. De cînd cu poșta, satele se înfiripau, tot rare, de-a lungul olacului, pînă spre Alexandria, care și ea era întemeiată ca oraș, abia de cîțiva ani, de Alexandru Ghica, de la care-și luase numele.

Trecură și de conacul din apropierea Vităneștilor tot atît de ușor, și nu fără plăcere, căci era o zi de iunie, însorită, dar cu dogoarea potolită de suflarea codrului. Caii odihniți duceau brișca în trap viu, cu rare clipe de odihnă. La Alexandria, unde ajunseră către ceasurile nouă dimineața, lucrurile se încurcară. Din capul locului căpitanul de poștă le spuse că n-are putință să le dea cai înainte de trei ceasuri, că trebuie să dea drumul mai întîi olacurilor de rînd, obștești, și apoi va îngriji de cei care călătoresc cu trăsurile lor, fiindcă o dată cu olacul obștesc merg și hîrtiile Vorniciei. Mai roșu de mînie decît era la față de obicei, serdarul Turnavitu nu se putea face, dar acum barba scurtă, sură și aspră îi era zburlită ca țepii unui arici. Conacul poștei era tot un fost mare conac boieresc și părea un fel de culă străveche, cu ceardac mare adăugat de curînd în față, cu vreo douăsprezece odăi de călători numai la catul de sus, întins pe patru fețe, pe cînd jos erau odăi de-ale cantălariei, magazii cu hamuri și cele trebuincioase poștei, cum și cîrciuma cea mare a hanului, la care se intra pe din dos. Conacul n-avea curte, era în cîmp deschis din toate părțile, iar nenumăratele acareturi, grajduri și hambare alcătuiau în jurul lui un fel de tîrg. Potcovăria, într-un șopron înnegrit de fum, avea două rînduri de foale și de nicovale, la care meșterii tuciurii lucrau de zor. Dar nu numai că părea, ci era chiar tîrg adevărat în jurul conacului, căci se înființaseră vreo patru cîrciumi potrivite și pe pungile mai nevoiașe și erau tot soiul de tarabe cu de-ale mîncării, acum în iunie, și cu grămezi de cireșe, care erau cam pe sfîrșite, dar și cu vișine, care erau încă prea acrișoare.

După ce-i puse pe tovarășii săi de drum la adăpost într-o odaie de sus a hanului, pînă la plecare, Turnavitu se duse la grajduri să vadă cum stau lucrurile, dacă l-a mințit ori nu căpitanul, spunîndu-i că nu are cai.

Cele ce văzu îl făcură să spumege de furie. Într-un singur grajd erau vreo paisprezece cai, într-altul vreo douăzeci... În sfîrșit, într-un grajd mai nou, bine închis, descoperi alți opt cai voinici, cu părul lucios, nechezînd nerăbdători între stănoage. Se întoarse cu o falcă în cer și una în pămînt la căpitanul de poștă, care, toropit de căldură, descheiat la gît, cu doi cinovnici lîngă el, făcea tot felul de socoteli.

— Căpitane Fotachi... Kir Fotachi... se poate să-mi faci dumneata mie una ca asta? Mie, arvanit de-al dumitale...? Mie, care am jucat cu dumneata la nunta Aglaiei?

— Boierule, ce vrei să spui? De ce ești atît de mînios? Uite, nu pricep... Să mă bată Dumnezeu dacă pricep ceva, se mira căpitanul conacului, mai mult așa, din comedie, căci bănuia pricina furiei lui Turnavitu, iar pe altă parte era obicinuit cu astfel de plîngeri mînioase, ba uneori, cînd erau boieri mai mari, chiar cu bețeleli afurisite.

— Să-mi spui dumneata mie, căpitane, că nu ai cai de schimb?... Să mă ții în drum, cînd pe mine mă așteaptă treburi grabnice?... Uite, la asta nu m-am așteptat din partea dumitale. Zău, una ca asta nu mi-a putut trece prin cap... Și unde pătimesc o astfel de rușine? La Giurgiu? La Găești? La Brăila?... Nu, la Alexandria, la doi pași de conacul meu, aici unde am prieteni, care va să zică...

— Dar dacă n-am cai... N-am, boierule... Mă jur că n-am...

— Ei bine, cum poți să spui asta, cînd eu am fost, acum chiar, prin grajduri și am numărat grajd cu grajd caii? Cum poate un arvanit să spuie asemenea neadevăr? Numai în grajdul acoperit cu paie ai douăzeci de cai...

— Da' ce înseamnă la mine douăzeci de cai, cînd eu trebuie să dau cai de olac de două ori în aceeași zi, spre București, spre Turnu-Măgurele, spre Pitești și spre Zimnicea... Șaisprezece cai din ăștia abia au sosit de pe drum... N-ai văzut cum curge apa de pe ei?

— Și cei din grajdul de pe malul Vedei? Sînt șaisprezece cai acolo, se văită amărît Turnavitu. Sînt șaisprezece cai... Și ăia au venit de pe drum?

— Vai de capul lor... Ăla e un grajd de cai bolnavi, cu picioarele stricate. Sînt vreo șase mîrțoage bătrîne, care mănîncă ovăzul degeaba.

— Ei, asta-i, parcă dumneata le dai ovăz să mănînce? insinuă bătrînelul conabiu, care știa apucăturile căpitanilor de poștă.

Aici însă căpitanul Fotachi se înfurie de-i înăbuși mustața groasă vorba, că abia se înțelegea ce spune, dar nu a putut să-l convingă pe Turnavitu că dă ovăz cailor olacului, cînd acesta știa bine unde merge acest ovăz. Apoi își șterse favuriții de nădușeală.

— Și pe urmă, kir Fotachi, ai în grajdul învelit cu tablă opt cai voinici, care se zbenguie între stănoage... de dorul drumului... de ce nu mi-i dai ?...

— Ăia nu se poate, îmi pare rău... da' ăia nu se poate, boierule...

Atunci Turnavitu se apropie, conspirativ, de căpitan, peste masă.

— Poate că nu te-ai uitat cu luare-aminte cum e pusă pecetea pe hîrtia mea... I-a uite aici. Și-i întinse energic peticul de hîrtie cu iscălitura și pecetea de pe el... Asta-i iscălitura banului Dumitrache... și aici... în colțul ăsta...

Contracciii otcupului poștelor — ai menzilului — aveau obiceiul să facă pentru căpitanii de poștă felurite semne, potrivite unor înțelegeri de dinainte, care arătau că solicitantul cutare ori cutare nu trebuie lăsat să aștepte.

La aceasta, kir Fotachi îi răspunse cu încăpățînare, vorbindu-i cu mustața de prisos împinsă în urechea lui, căci pe fereastră venea din oborul conacului o larmă asurzitoare care ar fi împiedicat pe oricine să audă ce vorbeau...

— Boierule, caii ăștia nu vi-i pot da... Să-mi crape ochii dacă vi-i pot da... Și-și mușcă limba mîniat că a jurat. Îmi pare rău, dar nu-i pot da...

— Cum să nu mi-i dai, kir căpitane ?... Dumneata știi unde mă duc eu ?... Se hotărăște acolo viața mea și a copiilor mei...

— O să aveți timp să ajungeți la Turnu.. încă azi după prînz.

Aici, din greșeală, Turnavitu se grăbi :

— Păi, vezi, că nu merg la Turnu... Și era cît p-aci să-i spuie unde merge, dar își dete seama la timp că nu trebuie să știe nimeni pe ce moșie a pus ochii ca s-o ia în arendă ; șovăi, și spuse la întîmplare alt nume în locul Grojdibodului... Merg... merg la Izlaz... Trebuia să fiu acolo înainte de cinci ceasuri negreșit...

— Boierule, nu vă supărați... n-o să se răstoarne lumea dacă n-o să fiți la Izlaz astăzi la cinci ceasuri... Mai e zi și mîine și poimîine. Cine vrea să facă afaceri serioase vă așteaptă... Uite, eu vă făgăduiesc că a dintîi trăsură care pleacă va fi a dumneavoastră.

— Atunci dă-mi caii din grajdul acoperit cu tablă.

Aici, kir Fotachi se apropie încă şi mai plin de taină şi îi şopti picurat în ureche :

— Ăia sînt schimb domnesc... Te rog să nu scoţi o vorbă, că e lucru de taină... Trece un aghiotant domnesc împreună cu marele vornic Băl-Ceaurescu de la Zimnicea spre Bucureşti.

Dintr-o dată Turnavitu tresări speriat şi respectuos, în timp ce căpitanul Fotachi îşi mîngîia favurizii, năduşiţi şi de atîta discuţie, avînd aerul că spunea... ca unui prieten :

— Păi, vezi, cînd îţi spui io ? Dar să ştii că afară de caîeaşca lor... a dintîi pleacă brişca dumitale...

— Cît vom întîrzia ?

— Nu ştiu... poate un ceas, poate două... poate chiar trei... Dar nu pleacă nimeni înainte, asta ţi-o spui eu...

Turnavitu făcu socoteala timpului şi, văzînd că înainte de ceasurile unu nu vor putea pleca, se duse, cuprins de poftă, căci era un mare mîncău, să poruncească la crîşma hanului o masă pe cinste, căci văzuse peşte proaspăt şi raci vii aduşi de subt scorburile de subt malul Vedei.

Între cei care făceau larmă prin oborul conacului, era — cine ar fi crezut ? — şi vînjosul şi negriciosul lipcan Damian Tabacu. I se spuse că pîndeşte să vie căruţa poştei spre Găeşti cu care pleacă un sătean de la Zăvoiu Dihorului. Tot drumul se gîndise cum să-i trimită vorbă lui tată-său să fie neapărat în Bucureşti, înainte de miercuri. Prilejul i se părea cum nu se poate mai potrivit.

— Mă... ăla... dă la Zăvoiu Dihorului... strigă el prin oborul conacului.

— Mă, tu ăla de la Zăvoiu Dihorului, îi luau alţii strigarea, ducînd-o mai departe, mă... te caută, mă, un lipcan, care-o fi dă la Zăvoiu Dihorului şi el...

În pragul cîrciumii hanului apăru o femeie, ca de patruzeci şi cinci de ani, voinică şi cu faţa bălană, dar puţin de tot ciupită de vărsat, şi cu ochii cam apropiaţi... altfel frumoasă. Era cu obrajii albi, încinşi de căldură, şi cămaşa de in îi lăsa gîtul gol, iar prin gura cămăşii i se ghiceau sînii încă tineri.

— Ce-i cu Zăvoiu Dihorului ? întrebă ea cu glas plin.

Cineva îl arătă pe Damian Tabacu, care tocmai găsise şi el pe cel pe care-l căuta, şi se arătă a fi sătean încălţat cu cizme şi cu pieptar găietănat peste obicinuita cămaşă lungă în poale.

— Uite, lipcanu ăla caută pă unul de la Zăvoiu Dihorului.

— Ia.. cheamă-l încoace... îi spuse ea omului în picioarele goale, ca să-l lase pe el să strige :

— Măi, lipcanul ăla, te cheamă hangioaica.

Damian se apropie nedumerit și o dată cu el veni și sătea-nul încălțat cu cizme, care purta pieptar găietănat cu negru.

— Ce treabă ai dumneata cu cel de la Zăvoiu Dihorului ?

— Păi sînt dă p-acolo și io...

— Dumneata ești de la Zăvoiul Dihorului ? întrebă han-gioaica rezemată de usciorul ușii și măsurîndu-l din cap pînă în picioare.

— Da... adică... am fost...

— Al cui ești ?...

Damian șovăi o clipă, întrebîndu-se dacă să spuie ori nu, apoi răspunse cu ochii într-o parte, dibuind cuvintele :

— A lu Toma Panduru.

Aici hangioaica încremeni... și ochii i se împăienjeniră de lacrimi... Încerca zadarnic să vorbească, fiindcă în același timp i se uscase dintr-o dată gura.

— Ești cumva Tudose ?... Tudose a lui Toma ?

Damian șovăi iar :

— Acum nu-mi mai zice Tudose. Acum îmi zice altfel...

— Da' ești fecioru lu Toma, nu ? Cum semeni, Doamne, cum semeni cu el... ! Doar nasul nu-i atît de ascuțit, îi spuse muierea, acum cu glasul dezlegat, moale și topit de duioșie.

— Unii zic că nu prea semăn cu tata... că semăn mai mult cu unchiu Miai...

Ochii mici ai femeii luceau umezi.

— Cu el... Cu Mirai... Și ca să-și biruie tulburarea se-n-toarse spre celălalt : Și dumneata al cui ești ? Zici că ești tot din Zăvoiu Dihorului ?

— Nu, io sînt pîrcălabu Cristea Fătu dă la Salcia. Da' o să trec spre seară prin satul ăla.

Damian o cercetă cu luare-aminte și nu pricepea de unde îl cunoaște femeia pe taică-su.

— Dar dumneata de unde cunoști satu, că nu știu să fii dă p-acolo ?

Femeia oftă cu privirile pierdute așa, spre cerul albastru, aprins de arșiță, de se simțea zăpușeala și subt umbrarul de frunze.

— Am fost p-acolo... am avut și io rude în satul ăla. Dar dă mai bine dă douăzeci și cinci dă ani n-am mai călcat

p-acolo... Întîrzie mult cu privirea în gol, apoi rosti rar, șoptit : Sînt Petruța... Rămase cu mîna ridicată pe usciorul ușii și după un timp sfîrși îngîndurată : Poate că ai auzit dă mine... Petruța... Ochii înrourați nu voiau să mai asculte de ea și rămaseră încremeniți spre o vedenie de demult care era numai a lor... Apoi se întoarse parcă dezmeticindu-se : Da' stați jos la masă, o să vă cinstesc cu o ulcică de vin ! Cum bărbatu-su ieșea din pivniță cu o oală cu vin rubiniu, îi spuse arătîndu-i cei doi : Flăcăul ăsta e dă la Zăvoiu Dihorului. Stați jos că vă aduc și ceva dă luat în gură.

Damian știa că mai are un ocol de făcut, că nu are timp să stea.

— Io nu pot. Trebuie să mă repez puțin pînă la Piatra, am dă dus ceva acolo.

Petruța, mereu îngîndurată, vru să-i fie și aci de folos :

— Și pă cine cauți la Piatra ? Poate să-l cunosc...

— Nu crez că-l cunoști... P-un țăran d-ai noștri, pă unul Gligore Hergă.

Muierea voinică izbucni în rîs :

— Să nu-l cunosc pă Gligore Hergă ? Dar cine naiba nu-l cunoaște între Zimnicea și Alexandria pă Gligore, nebunul ăla care gîtuie lupu cu pumnu ? Stai jos și te răcorește, că o să ai timp destul să-l găsești... Cum o să te duci iar flămînd ? Cînd ai plecat din București ?

— Azi-noapte. Sînt cu un tovarăș.

— Azi-noapte ? se cruci femeia. Și ați călcat dă azi-noapte pînă acu patru poște ?

— Păi cum vezi, am venit.

Ea clătină din cap :

— Ați prăpădit caii stăpînirii... Ăștia nu trebuie să-i mai scoateți din grajd o zi și-o noapte, că pă urmă trebuie să-i duci în cîrcă... Stai jos și te omenește cu ceva d-ale mîncării și p-ormă om vedea ce-om face... Strigă-l și pă tovarășul dumitale.

Damian porni să-l caute pe Mitru, dar după un pas se răsuci cu oarecare îndoială pe piciorul stîng și veni lîngă femeie, ca și cînd i-ar fi trebuit timp ca să rumege gîndul spunîndu-i sfios :

— Petruța ? Eu am auzit dă dumneta... Vorbesc oamenii și acum. A fost atunci o nuntă... așa vorbesc...

Petruța rămase pe gînduri. Capul ei, acum mai frumos ca atunci, înfășurat în tulpan alb se lăsă moale pe umărul stîng.

— A fost o nuntă cu păcat...

*

Tocmai atunci intra cu zgomot pe maidanul conacului stîrnind praful, împrăștiind gîștele și izgonind din băltoacă porcii, o caretă cu opt cai. Surugiii luară ocolul în goană, pocnind din harapnice, strigînd la oameni. Unei femei, de spaimă, îi scăpă din mînă o pereche de pui roșcați, pe care-i adusese spre vînzare. Fu un soi de freamăt în tot conacul. În jurul caretei alergau patru dorobanți călări. Căpitanul, speriat, venea în goană el însuși, în timp ce careta se opri subt un stejar rotat, ca să fie la umbră. Era prăfuită toată, și cînd se puse scărița, coborî mai întîi o femeie bălaie nespus de frumoasă, care purta o rochie verzuie și pe cap o pălărie de pai ridicată frumos deasupra frunții. Un voal de muselin, cît un cearșaf de fire de păianjen, o acoperea toată din cap pînă în picioare. După ea coborî un boier voinic, cu barba scurtă împărțită în două, îmbrăcat într-un anteriu verde, avînd pe deasupra o lebadea roșie. Cel din urmă coborî un colonel negricios și zvelt, în uniformă strînsă pe trup, cu ceaprazării de aghiotant domnesc. Hangioaica le aduse în grabă chiar sub stejar, pe o măsuță cu picioarele bătute în pămînt, o tavă așternută cu ștergar de borangic, pe care erau chiselnițe cu șerbet de trandafiri și căni de cleștar cu apă rece. Știa de altădată gustul marelui logofăt : și lui îi adusese o dulceață de boabe acrișoare și coarne roșii. De sus, de la fereastră, cei trei tovarăși de drum priveau cu multă curiozitate. Ștefan Golescu, cu mîna rezemată de peretele văros, clătina mereu din cap :

— Fata asta, după ce l-a nenorocit pe nepot, o să-l facă neom și pe unchi.

Eliade, care știa de asemeni, ca tot Bucureștii, de patima unchiului pentru nepoată, întrebă malițios, strîngînd în jurul lui halatul cafeniu, căci se dezbrăcase ca să se odihnească mai bine :

— Întrebarea e cum se împacă marele logofăt cu aghiotantul ăsta frumos, care e nedespărțit de ea ?... Auz că ofițerul ăsta o s-o ia de nevastă... Pesemne că s-au dus să-i arate zestrea, pe care crede că o s-o scoată de la Hristache.

Fu nevoie să-l lămurească și pe serdarul conabiu la față, care-și mîngîia admirativ barba scurtă și aspră, privind cunoscător spre tînăra boieroaică atît de frumoasă :

— Este o artistă din București, frumoasă, după cum vedeți, domnule Turnavitu. Și colonelul ăla este un aghiotant domnesc. Ăla-i logofătul Băl-Ceaurescu, îl cunoști, nu ?

Într-un sfert de oră caii fură schimbați cu cei din grajdul acoperit cu tablă, iar cei trei, răcoriți acum, se urcară iarăși în careta, care porni dintr-o dată ocolind, speriind totul în cale, cu cei opt cai ai ei. Cei patru dorobanți fuseseră înlocuiți și ei cu alții.

Tocmai atunci se adusese în odaia mare și răcoroasă și masa poruncită de Turnavitu : raci, rasol de lin cu mult untdelemn, morcov și boabe de piper, pui la frigare și plăcintă cu nuci, cum se făcea pe acolo pe Vedea, precum și vin rece scos de la beci, iar oamenii se apucară să mănînce în grabă, ca să și ațipească un ceas măcar, înainte de a porni iarăși la drum.

Jos, subt umbrarul hanului, Petruța, după ce pîrcălabul Fătu plecase cu cărucioara poștei, îi sfătuia pe cei doi, pe Damian și Mitru, care se înfruptau și ei dintr-o strachină cu ghiveci sîrbesc și o ulcică de vin, cum e mai bine să facă, pentru ca să ajungă mai ușor la Piatra. Aveau să lase caii să se odihnească la conac pînă a doua zi dimineața, și se vor odihni o țîră și ei. Așadar, vor pleca numai către chindie cu căruța poștei de Turnu, că le face ea rost de locuri pînă la conacul vecin, la Furculești. De acolo, mai au pe valea Călmățuiului un ceas, mult două, cu piciorul. Vor dormi la Piatra, iar a doua zi vor găsi pe la prînzul cel mic caii porniți cu poșta de dimineață, care vor aștepta la conacul de la Furculești... De acolo mai au o poștă pînă la Turnu... sau unde vor ei să se ducă. Înainte de a porni cu brișca, întrebați, Ștefan Golescu și Eliade încuviințară acest lucru, socotind că nu va fi nevoie de cei doi la Izlaz, înainte de miercuri.

*

Călătoria celor doi căuzași și a serdarului, peste cîmpia întinsă dintre Alexandria și Turnu-Măgurele, fu pentru ei o grea încercare. Soarele încins de nămiază îi lovea drept în

creştet, iar pe două poşte şi mai bine, aproape patru ceasuri de drum, nu văzură un copac măcar, în afară de păduricea din vîlceaua îngustă de la Furculeşti. Lanurile de grîu care dăduseră în copt încremeniseră şi ele, aurii, nemişcate subt cerul de un albastru îndepărtat şi sticlos. Singurele vietăţi pe care le întîlniră o bucată de vreme erau popîndăii lunguieţi, care tăiau speriaţi drumul trăsurii, cum şi rare stoluri risipite de ciori. Abia după Ologi întîlniră care dejugate ici şi colo, îndepărtate mult unele de altele. Opriră lîngă un astfel de car cu boii dejugaţi, unul rumegînd în picioare, altul lungit lîngă proţap. O fetiţă în picioarele goale şi crăpate îi lămuri că tocmai pe aici, departe de sat, li s-a dat de către boier pămînt pentru pîine clăcaşilor. Aproape de Turnu-Măgurele întîlniră şi un suhat fără pic de umbră, pe care păşteau cai mici, cu burţile mari şi şolduri ascuţite. Încremeniseră şi ei, cîte doi, cap la coadă, ca să-şi facă umbră.

În fracurile lor, cu pantofi de lac înguşti, cu gulere înalte scrobite, Ştefan Golescu şi Eliade fierbeau toropiţi în propria lor năduşeală. Nici nu mai vorbeau de istoviţi ce erau, ci mai mult moţăiau. Îi trezi Turnavitu, lac de apă şi el, arătîndu-le în zare o umbră albăstrie.

— Am ajuns, boierilor... Am ajuns la Turnu. Uite, acolo e Dunărea. Umbra albăstrie tot creştea, se făcea treptat verzuie, pînă cînd apăru ceva ca un deal lung şi destul de ridicat. Ăla e malul bulgăresc, îi lămuri mai departe serdarul conabiu, ştergîndu-se crunt de năduşeală... Jos e Dunărea, între arătările acelea de verdeaţă.

— Parcă te apropii de dealurile de la Goleşti, spuse mirat Ştefan Golescu. Dar astea sînt ceva mai înalte şi mai pietroase... Dar, drept să-ţi spui, Dunărea tot n-o văz.

— Fîşia aia îngustă ca o sabie, care luceşte în soare... Malul acesta muntos începe cam de aici, din dreptul Flămîndei, şi ţine mult, pînă dincolo de Corabia.

Gîndul că se apropie sfîrşitul călătoriei îi făcu să se mai dezmorţească. După un timp nu mai văzură nici malul bulgăresc, ci numai turlele bisericilor din Turnu-Măgurele, înecate în verdeaţă.

Avură noroc şi găsiră aci la Turnu cai de schimb numaidecît. Erau nişte căluţi căpăţînoşi, groşi ca pepenii, care parcă zburau printre tarlalele de porumb pe un şleau gloduros şi cu făgaşuri lung împletite. Nu întîlniră de-a lungul Dunării,

spre Izlaz, numai tarlalele de porumb, de pe acum ridicat pînă la brîu, ci și lanuri de grîu tot atît de înalte, care-și așteptau secera.

Dar ceea ce minună mai mult pe cei doi căuzași fu că de la o vreme trecură numai printre vii cu frunza lată cît palma, de o parte și de alta a drumului. Și mai văzură încă și alte roade ale pămîntului, chiar în această întîie jumătate a lunii iunie.

Văzîndu-le mirarea, Turnavitu le spuse rîzînd:

— Așa e lunca Dunării, boierilor. Pe-aici, că prin alte părți e numai nisip. Nilul... Ce mai încoace și-ncolo, valea Nilului... Dar și cînd îneacă totul, Doamne, Doamne...

— Bine, dar vii așa de frumoase pe-aici? Via cere un pămînt mai pietros, își aminti Ștefan Golescu de viile lor de la Dealu Mare, de la Florica.

— Știu eu, boierule? ridică din umeri Turnavitu. Se vede că aduce Dunărea asta și nisip cumva. Ceea ce știu e că Brîncovenii au ținut ca la ochii din cap la colțul ăsta de țară.

Acum se vedea bine de tot malul bulgăresc ca un lanț de dealuri, ba ici-colo se zăreau și căsuțe aciuate pe el. Apa Dunării tot nu se vedea, dar lăsară pe stînga numeroase bălți în care călcau rar, singuratice și gînditoare, berze albe cu negru. Cîteva capre roșii erau în apă pînă mai sus de burtă și pășteau vlăstari. Eliade nu mai văzuse capre care să pască în mlaștină și pare-se că nici chiar Turnavitu, că se mira și el.

Trecură Oltul, care aici are lățimea și încetineala unui fluviu gălbui, pe un pod umblător. Întîi patru cai, și ei pe jos, apoi brișca goală și cei trei oameni. După mai puțin de un sfert de poștă întîlniră niște corturi, de unde li se făceau semne cu mîna. Era compania căpitanului Pleșoianu, care făcea paza de-a lungul Dunării; căpitanul pusese să se facă tabăra aici de trei zile, ca să fie în calea poștei. Satul însuși nu se zărea.

— Ai văzut, frate, că am ajuns înainte de asfințitul soarelui? îl întrebă biruitor Ștefan Golescu pe Eliade.

— De ajuns, am ajuns, domnul meu, nu zic ba... da' dacă nu aveam norocul să-l întîlnim pe acest om cumsecade, am fi fost poate și azi prin mlaștinile Neajlovului, răspunse Eliade, nu fără să-și amintească de spaima trăită după sălciile scorburoase.

Se îmbrăţişară cu dragoste, Turnavitu fiind la rîndul lui foarte mîndru că i-a scăpat pe cei doi de arestare.

— Aşa, cum v-am spus... treceţi în ostrov, în ăl mare, nu în ăl mic... Şi apoi în şoaptă : Şi mai lăsaţi-o naibii cu revoluţia aia...

Frate clăcaş...

De ieri de cînd au sosit, găsind aici şi pe Tell cu locotenentul Serurie, Ştefan Golescu şi Ion Eliade n-au izbutit să vorbească, aşezaţi ca lumea, cu căpitanul Nicolae Pleşoianu. Cu umerii săi înguşti, înălţaţi, şi iute ca spirtul, comandantul roatei a cincea e nicăieri şi pretutindeni. I-a dus încă de cu seară în micul ostrov din faţa Izlazului.

— Căpitane, întrebă neliniştit Ştefan Golescu, pe cînd erau în luntre, crezi că vom putea avea unde să dormim acolo în ostrov ? Că noi sîntem frînţi de oboseală. De aseară sîntem pe drum şi e a treia noapte de nesomn.

— N-aveţi nici o grijă, totul e pregătit... Nu veţi fi ca acasă, dar veţi dormi. Mă mîrlanilor, vedeţi să nu udaţi pînza asta, se răsti la cei doi soldaţi care vîsleau.

Într-adevăr, au găsit pe un grind al ostrovului maldăre de fîn, proaspăt cosit, pături şi perne. Se înserase de-a binelea, şi malul drept, înalt se ridica întunecat asemeni unui duh al nopţii. Era răcoare, căci adia un vînticel parcă plin de stropi de apă. Începuseră să se ivească în umbrele amurgului şi roiuri de ţînţari ca nişte valuri mişcătoare. Apele grele învăluiau ostroavele, curgînd aproape, dar şi departe în lăţime, în acelaşi timp. Patru focuri ardeau în cele patru colţuri ale îngustei tabere. La unul dintre ele, ostaşi iscusiţi fierbeau un ceaun cît o căldare de albitură şi caras, la altul se frigeau crapi mari la proţap, la cel de al treilea, la o groapă cu jeratic înfundată, era pus un miel la copt, aşa, hoţeşte. În sfîrşit, la cel de al patrulea, într-alt ceaun, ăsta cît un cazan, fierbeau mămăligă pentru douăzeci de inşi. Vîlvătăile focurilor repezeau dîre de lumină pînă peste valurile acum domoale ale fluviului.

— Frate Pleşoianu, da' focurile acestea nu se văd în tot lungul Dunării de pe mal ?... Nu e cam... cum să spui ?... şi

Eliade într-adevăr nu găsea cuvîntul potrivit ca să arate că îi e frică. Vezi...

— N-aveţi nici o grijă ! Nu e nici o primejdie. Totul e orînduit cum se cuvine.

Atît spunea, şi nimic mai mult nu putură scoate de la el. Căpitanul ăsta uscăţiv găsea de prisos să le mai spună că şi zapciul, care trimisese mielul, şi căpitanul portului, care trimisese coşul cu peşte, ştiau că Izlazul are astă-seară cinstea să găzduiască pe maiorul Tell, care a venit să inspecteze compania a cincea şi e insoţit de prieteni de-ai săi din Bucureşti, că va fi bairam, nu glumă, timp de două nopţi în ostrov. Zapciul vrusese să trimită şi băutură şi lăutari, dar căpitanul îi spusese că are trei soldaţi în companie, care la cobză şi la scripcă bat orice taraf de lăutari.

Un soldat fusese trimis la Popa Şapcă la Celei de dimineaţă cu un bilet scris de mîna Pleşoianului după învoiala ştiută : „Ia-ţi, părinte, *Evanghelia* şi crucea, că mireasa e gata..." Şi Popa Radu Şapcă, care pricepuse, sosi şi el tot înainte de asfinţit.

— Domnule căpitan, întrebă îngrijorat Ştefan Golescu, dar dacă zapciul a şi primit vestea de la Vornicie şi o să ne pomenim înconjuraţi la noapte cînd dormim ?

— N-aveţi nici o grijă, răspunse uscăţivul căpitan, n-a trimis pe nimeni... Nimeni nu se va apropia de ostrov... Discutaţi aici liniştiţi cît vreţi, şi culcaţi-vă fără grijă, cînd vă biruie somnul.

— Ce măsuri ai luat, căpitane ? întrebă şi maiorul Tell, autoritar, ca să-i liniştească pe Ştefan Golescu şi pe Eliade. Dar şi lui, căpitanul uscăţiv îi răspunse la fel de zgîrcit la vorbă :

— Domnule maior, n-aveţi nici o grijă... Totul e prevăzut şi orînduit... Discutaţi în linişte despre Proclamaţie.

Maiorul, jignit, fu cît pe-aci să izbucnească mînios, dar îşi aduse aminte că el aci e numai musafir, că această roată a cincea aparţine Regimentului I de la Craiova, că el n-a putut aduce din regimentul lui nici un om în ajutorul revoluţiei.

Şi într-adevăr măsurile erau luate. Satul era înconjurat de sentinele care nu lăsau pe nimeni să treacă, fiindcă, anunţase căpitanul, în port e un caz suspect de holeră. Pe de altă parte, toată noaptea patrulară luntrele în jurul ostrovului. Focurile au ars întreaga noapte, ca să-i apere de roiurile cumplite de

ţînţari, deşi li se dăduse şi trîmbe de pînză, ca să se învelească peste tot.

În cea dintîi noapte chiar că n-au discutat nimic, fiindcă picau de somn. Dar a doua zi şi a doua noapte au tot pus la cale. Au orînduit festivitatea proclamării constituţiei. Au hotărît lista noului minister. Au redactat textul unei scrisori către Bibescu, au discutat, dar la înţelegere adevărată n-au ajuns decît în parte. La sfîrşit, marţi către miezul nopţii, se înţeleseră totuşi asupra cîtorva puncte. Adunarea va avea loc în oborul tîrgului, lîngă temeliile de curînd puse ale bisericii celei noi, căci moştenitorii Brîncovenilor fuseseră siliţi să se ţie de cuvînt şi zidul bisericii se ridicase de o palmă de la pămînt. Mai înainte vor merge însă la casa zapciului, ca să proclame pentru ei, pentru cei iniţiaţi, oficial revoluţia şi să se ia în stăpînire întîiul teritoriu revoluţionar. De acolo, pe jos, cu preoţii în odăjdii şi cu *Evanghelia* în frunte, vor merge la locul adunării.

— Credeţi că va fi lume, domnule căpitan ? Să nu ne trezim singuri, vorbind ca năucii ! zise Eliade, grijuliu.

— Nici o grijă, frate ! Totul este prevăzut şi orînduit ! răspunse uscăţivul căpitan, tot fără chef de vorbă ca şi pînă acum.

Cum să nu fie orînduit, cînd toate satele, ca şi lumea din Turnu-Măgurele, fuseseră înştiinţate din vreme că miercuri 9 iunie se vor sfinţi temeliile măreţei biserici brîncoveneşti de la Izlaz !

De cu seară începuse să se adune ţărănimea. Veniră şi tîrgoveţi şi vreo doi arendaşi de peste Olt. Către seară sosise şi N. Alexandrescu, cumnatul lui Eliade, aducînd aproape o mie de manifeste cu Proclamaţia. Sosiră şi cei doi lipcani, înzorzonaţi, Mitru şi Damian. Eliade era totuşi neliniştit că nu venise de la Celei şi roata a şasea, al cărei comandant era chiar nepotul său, locotenentul Zalic. Se acoperi în vălul de pînză, ca să nu-l supere ţînţarii, şi adormi totuşi buştean.

*

Ziua de miercuri, 9 iunie, se vestea şi mai călduroasă decît cea din ajun. Pe la şapte dimineaţa, cînd cei din ostrov se urcară în luntrile care-i aşteptau, ceaţa nopţii se ridicase de pe apele grele ale Dunării şi soarele bătea atît de puternic în

malul înalt bulgăresc, că rîpile de jos, ale dealului acoperit de pășune și pîlcuri de copaci sus, galbene de felul lor, păreau acum de cretă. Apele nisipii, netede ca o oglindă în dimineața asta, ca și verdele de tot felul al ostroavelor și al zăvoaielor, păreau încremenite ca într-o icoană fără margini, cît zarea.

Scoborîră chiar în fața bisericii celei mici, cu turle de lemn vopsite în roșu, a Măglașului. Fu nevoie ca soldații să tîrască luntrile cam zece pași pe uscat, căci malul îngust dintîi era noroios, și încă mai fu nevoie ca unii din oaspeți să fie puternic trași de mînă, ca să urce apoi și malul adevărat, o rîpă scundă, de un stat de om, căci lutul era lunecos.

În fața bisericii, Eliade, înfiorat, se închină. Ceilalți făcură la fel. Apoi el se opri locului și ținu, ca să zicem așa, întîia cuvîntare :

— Fraților, luați aminte, am trecut acest braț al Dunării și întoarcere nu mai este...

Tell luă poziția de drepți și salută. Pleșoianu și soldații care erau cu el făcură la fel.

Era un adevărat alai cînd o luară la dreapta, pe ulița cu glodul uscat, printre bordeie, pe subt ramurile zecilor de duzi, pășind pe dudele negre căzute pe jos, pe care le striveau subt picioare, ca pe omizi.

— Acum e acum... ce facem cu zapciul, căpitane ? întrebă îngrijorat maiorul Tell.

— Nici o grijă, domnule maior, totul e pregătit cum trebuie ! îl asigură din nou Pleșoianu.

Lui Tell îi sclipiră ochii de mînie și își încleștă bărbia.

— Bine, asta mi-o spui de două zile... Am înțeles, el știe că am venit în inspecție... dar acum, peste cîteva clipe, va afla adevărul. Și atunci ? Se opri îngrijorat... Uite, văz dorobanți în fața casei lui

— Domnule maior, n-aveți nici o grijă, totul e prevăzut... Lucrurile vor merge strună ; mă duc acum să-mi pui și eu mundirul de șmotru.

Într-adevăr, zapciul, un bărbat încă tînăr, cu mustața mică, neagră și părul cărunt, le ieși înainte împreună cu soția lui, o femeie durdulie, îmbrăcată cu ie și zăvelcă, dar cu maramă de mătase. Alături de ea era soția căpitanului, aceasta însă subțirică și negricioasă ca și bărbatul ei, îmbrăcată în rochie de stofă verde, înzorzonată cu volane galbene, dar surîzînd încîn-

tător cu toţi dinţii albi. De departe ai fi zis că e şi ea ca un lujer de floarea-soarelui, ca o parte din verdele, cînd negru, cînd galben, în care pluteau cu toţii în această dimneaţă de vară, altfel decît celelalte.

Cănţălaria era într-una din cele patru case din sat (căpitănia portului, administraţia moşiei, casa zapciului şi o cîrciumă), căci restul erau bordeie. Intrară, din căldura nesuferită de afară, într-o odaie destul de mare, dar atît de rece, că parcă au păşit într-o peşteră, căci aceste case erau făcute din pămînt bătut cu maiul. Eliade se minună de grosimea pereţilor, care de pe firida ferestrei şi a uşilor se vădeau a fi cam de un pas, pereţi ca de cetate. Zapciul îi lămuri că zidul se lucrează între două uluci de scînduri, între care se toarnă pămînt, bătut treptat cu maiul. Cînd scîndurile sînt date la o parte, zidul gros rămîne în picioare.

— Şi durează un astfel de zid ? întrebă mirat Ştefan Golescu ?

— Mai mult decît cel de cărămidă arsă. Iarna, odaia se încălzeşte ca un cuptor, iar vara e răcoroasă precum vedeţi, îi lămuri zapciul care zîmbea cu un soi de politeţe exagerată.

După ce nevasta zapciului aşează pe masă tăvile cu dulceaţă de sacîz şi apă rece, ieşi din odaie, iar zapciul se făcu nevăzut şi el. Pleşoianu îi şopti soţiei sale să iasă de asemeni, şi după ce scrută cu privirea pe cei dinlăuntru, trecu în pas ostăşesc pragul, ieşi în curtea cu iarbă pe jos, unde era un pluton aliniat, în ţinută de şmotru, cu mănuşi albe. El însuşi era de altfel acum în aceeaşi ţinută : chipiu negru, înalt, mundir strîns pe corp, centură aurie şi epoleţi mari. Dădu o poruncă scurtă. Un unterofiţir înălţă unul din cele două steaguri tricolore, pe care le aduseseră, pe casă. Pleşoianu salută, plutonul prezentă arma. Apoi căpitanul intră pe uşa deschisă, prin care oaspeţii dinlăuntru priveau cele de afară, în odaia cea mare. Îl urmă unterofiţirul cu celălalt steag, care fu bine aşezat alături de masă, într-un fel de teacă de lemn, cu trei picioare jos. Salută din nou şi spuse răspicat :

— „Dreptate şi frăţie !“

I se răspuse la fel, de toţi laolaltă. Apoi mereu în atitudine ostăşească proclamă cu voce bărbătească :

— Domnilor, vă găsiţi pe întîiul colţ eliberat al patriei noastre... Vă poftesc să ţineţi sfat şi să constituiţi întîiul mi-

nister constituțional al Țării Românești... Comanda de oaste a revoluției veghează asupra dumneavoastră.

Strigară „ura", plini de însuflețire, și se îmbrățișară cu ochii în lacrimi. Tell pofti pe căpitanul Pleșoianu să rămîie între „ai lui", să ia parte la deliberare.

Sfatul acesta dură cam vreun ceas, luîndu-se următoarele măsuri :

Se constituie un minister constituțional compus din preotul Radu Șapcă, Ștefan Golescu și Ion Eliade, Christian Tell și Nicolae Pleșoianu.

Preotul spuse o scurtă rugăciune și toți depuseră pe rînd jurămîntul pe *Evanghelie* și pe textul Proclamației.

Se numi cîrmuitor la Teleorman, ca să se asigure, în spate, orașul Turnu-Măgurele, un prieten al locotenentului Serurie, profesorul Constantinescu. Apoi se redactă o lungă scrisoare către Bibescu, în care toată lumea recunoscu mai tîrziu slova lui Eliade :

. . . . . .

„...Subsemnații, temîndu-ne ca mișcarea să nu degenereze în anarhie, văzînd că opiniunea publică se strîngea în jurul lor, s-au hotărît să se pună în fruntea unei mișcări de regenerare, al cărei țel este menținerea ordinei și proclamarea voinței poporului. Prin proclamațiunea aci alăturată, ea cheamă tot Românul ca să ia parte la marea operă a regenerării ; ea nu Te înlătură nici pe Înălțimea-Ta..."

. . . . . .

Această scrisoare urma să-i fie trimisă lui Bibescu pe cale administrativă.

Tell, acum ministru al oștirii, trimise ordin locotenentului Zalic să adune roata a șasea din Regimentul I, care era împrăștiată în jurul Celeiului, și să iasă cu ea înaintea taberei revoluționare, la Corabia.

Linia de mișcare a grupului revoluționar fu stabilită astfel : Corabia, Caracal, Balș, Craiova. Discutară mult asupra acestui lucru, dar aci Eliade fu neînduplecat. Trebuie cucerită întîi Oltenia și se va vedea apoi ce va fi de făcut.

În ajun, marți dimineața, plecase un caporal foarte inteligent din compania lui Pleșoianu, căruia Ștefan Golescu îi dădu bani de drum ca să ia căruța poștei și să ajungă la București,

de se va putea miercuri dimineaţa, cu scrisori către Nicolae şi Alecu Golescu Albu, care să anunţe izbucnirea revoluţiei de la Izlaz în ziua de 9 iunie. Se hotărî ca numaidecît astăzi, după adunarea din piaţa Izlazului, să plece la Bucureşti şi cei doi „lipcani", Mitru şi Damian Tabacu, cu un raport viu, către cei din Bucureşti, despre mersul întîmplărilor.

Către zece dimineaţa se alcătui un mic alai în frunte cu steagul tricolor, urma Popa Şapcă, cu *Evanghelia* şi crucea în mîini, şi după el alţi doi preoţi, toţi trei în odăjdii, care se îndreptară spre locul adunării ; Nicolae Alexandrescu, cumnatul lui Eliade, fiind cu braţele pline de pachete de proclamaţii, alunecă şi căzu pe covorul de dude negre risipite pe jos, căci treceau numai pe subt duzi. Se împrăştiară o parte dintre ele, şi multe fură luate în grabă de sătenii care se ţineau scai de sporitul alai.

Uliţa era dreaptă, deoarece moştenitorii Brîncovenilor făcuseră într-adevăr un tîrg cu uliţe aliniate, umbrite toate de duzi, căci aveau planuri mari cu viermii de mătase, dar pe aceste uliţe clăcaşii locuiau numai în bordeie, abia cu două palme de perete văruit de la pămînt pînă la acoperişul aplecat tare, restul fiind îngropat. În port, căci satul avea o schelă cu două punţi de lemn, erau vreo două corăbii şi un şlep.

Oborul din mijlocul satului, unde se ţinea tîrgul, era mare şi mărginit de bordeie, în afară de latura de la răsărit, unde era un fel de casă a satului, alături de care se puseseră temeliile bisericii celei noi. În faţa acestor temelii erau cîţiva nuci bătrîni, rămaşi netăiaţi cînd se făcuse loc pentru clădirea bisericii, şi în umbra cărora se aşezase masa cu cele sfinte. Popa Şapcă se supără cînd văzu masa pusă la umbră şi ceru să fie dusă numaidecît în mijlocul oborului, în soare.

Acum, pe maidanul acesta pe care se ţinea tîrgul, e adunată pe patru laturi, încă din zorii zilei, o mare mulţime de săteni, tîrgoveţi şi militari, femei şi copii. Şi vin mereu cete întregi de-a dreptul peste cîmpie ca să fie de faţă la sfinţirea temeliilor doritului lăcaş. Într-o latură stă roata căpitanului Pleşoianu subt arme. Celelalte trei laturi sînt ziduri de clăcaşi cu feţele trudite, cu piepturile goale arse de suferinţă. Masa e înălţată pe un fel de podea, încheiată din bîrne de lemn, şi deasupra ei s-a pus o faţă de masă de in, albă. Deasupra se află *Evanghelia*, crucea de argint, şi alături un vas mare cu apă sfinţită. În vreo douăzeci de sfeşnice, cu mai multe braţe,

ard lumînări de ceară îndoite de căldura dogorîtoare a soarelui. Patru flăcăi ţin steaguri tricolore, care flutură în vînt la cele patru colţuri. Pe podea, lîngă masă, stau în picioare Eliade, Ştefan Golescu, Tell, Pleşoianu şi vreo doi arendaşi şi tîrgoveţi locali. Soţiile ofiţerilor şi a zapciului s-au aşezat pe scaune în faţa mesei. Un unterofiţir pus de Pleşoianu spune în dreapta şi în stînga ţăranilor că boierii ăştia sînt comisia care a venit să le dea pămînt, că de aceea au fost chemaţi, nu pentru altele. Într-o clipă zvonul cuprinde mulţimea.

Slujeşte preotul ţăran Radu Şapcă şi alţi patru preoţi de mir. Poporul ascultă cucernic şi cu inima strînsă într-o vie aşteptare. După ce Popa Radu Şapcă sfinţeşte steagurile revoluţiei, Eliade iese mai în faţă, priveşte ca un Cezar mulţimea, aşteaptă să se facă linişte şi apoi citeşte cu o voce răsunătoare, monotonă totuşi şi obositoare, în sonoritatea ei, Proclamaţia :

— „*Timpul mîntuirii noastre a venit ; poporul Român se deşteaptă la glasul trîmbiţei îngerului mîntuirii şi îşi cunoaşte dreptul său de Suveran... Pace vouă, pentru că vi se vesteşte libertatea vouă !*

Poporul Român se scoală, se armează, şi nu spre a se lupta o clasă asupra alteia... La această mare faptă a mîntuirii, tot Românul are dreptul de a fi chemat, nimeni nu e scos afară ; tot Românul e un atom al întregii suveranităţi a poporului : sătean, meseriaş, negustător, preot, soldat, student, boier, Domn e fiu al patriei...“

Profilul cu mustaţa mătăsoasă se ridică solemn, aşteptînd ecoul celor citite. Dar sătenii nu pricep ce e atomul, şi cum e cînd omul e atom. Grija lui Eliade pentru accentuarea monotonă a cuvintelor frumoase încurcă şi mai mult înţelegerea, căci încarcă fraza de accente inutile, care zăpăcesc pe ascultători.

. . . . . .

— „*...Scularea aceasta e pentru binele, pentru fericirea tuturor stărilor societăţii, fără pagubă vreuneia, fără paguba însăşi a nici unei persoane. Nu se cuvine a pierde cei mai mulţi pentru cei mai puţini, căci este nedrept ; nu se cuvine iară a pierde cei mai puţini pentru cei mai mulţi, căci este silnic...*“

Sătenii, toropiţi de căldura soarelui şi de lunga aşteptare, ascultă şi nu înţeleg cum vine asta. Nu pricep de ce au fost

chemați. Au început să obosească. Se uită unii la alții. Un țăran tînăr, amărît, în picioarele goale se întoarce spre vecinul lui, un bătrîn cu fața brăzdată, care-și ciugulește cu degetele fălcile umbrite de o barbă aspră și căruntă, căci nu pricepe și caută să dibuie, fără noroc, înțelesul :

— Neică Dumitre, ce-o vrea să spuie ? Văz că nu zice dă pămînt...

— Taci, mă Stănică, și ascultă... nu fi mai breaz ca alții... Sînt aci fețe boierești... N-ai obraz !

— Să fie sănătoși, da' io plec acasă...

— Mă, nu te prosti și stai locului !

— *„...Poporul Român decretă și hotărăște responsabilitatea miniștrilor și, cu un cuvînt, a tuturor fonctionarilor publici : și fiindcă neresponsabilitatea nu este un drept al nimănui, nici de moștenire, nici de învoire, prin urmare nimeni nu pierde nimic și hotărîrea poporului e sfîntă...*“

Popa Șapcă nu simte căldura toropitoare de mînios ce e. Nu pricepe ce rost are atîta vorbărie, care năucește pe țărani deopotrivă cu razele fierbinți ale soarelui, care izbesc în creștet. Îi vede uitîndu-se întrebători unii la alții. Trece o barză stingheră de la baltă cu un pui de șarpe în cioc spre stuful de pe un bordei vecin, deasupra căruia își are cuibul. Oamenii se uită toți după ea. Eliade e frenetic în golul vorbelor, dar nimeni nu-l mai ascultă. Popa Șapcă îi șoptește lui Tell, căutînd un text în *Evanghelia* legată în catifea, cu copci de aur :

— Noroc de barza asta pe care-a prins-o nămiaza, că altfel înțepeneau oamenii în soare.

— *„...Poporul Român, în generozitatea și evlavia sa, se închină locurilor sfinte și va trimite și de acum înainte la Sfîntul Mormînt și la alte așezăminte religioase untdelemn, tămîie, făclii și însăși bani, spre ținerea de școale, de preoți, spre lauda lui Dumnezeu...*“

Popa Șapcă mîrîi ca să-l audă Tell :

— Școale de preoți ? Unde ? La Athos ?

Dar Tell, într-o poziție militară afectată, nu asculta nimic, nici măcar Proclamația.

— *„...Decretă ca prisosul veniturilor mînăstirești să fie al țării, spre dezrobirea și ajutorul celor săraci, și reclamă moșiile mînăstirilor închinate a le scoate de subt orice mîncătorie...*“

— Mai bine le-ar lua moșiile de tot... Ce-i aia prisos ? mîrîie mereu încruntat Popa Șapcă.

Ștefan Golescu, căruia îi e grozav de cald în fracul lui cenușiu cu jiletcă groasă dedesubt, de i s-a muiat de tot gulerul, îi răspunde indirect, fără să-l privească, întorcîndu-se spre Tell :

— E Proclamația pe care am votat-o toți la mine acasă, dar parcă nu era atîta flecăreală în ea... Abia aci se vede, cînd e citită cu voce tare, cît de goală e.

În clipa asta Tell se întoarce surprins către Ștefan Golescu arătîndu-i-l pe drumul cel mare, dincolo de mulțime, pe Dincă. Își caută loc, călare, să răzbată pînă în față. Cu toate că e frînt de oboseală și de nesomn nu se îndură să nu fie de față. Pînă la urmă dă calul unui soldat și vine, greu, grav, la tribună, alb de praf.

A trecut aproape o oră de cînd vocea atît de sonoră și teatrală a lui Eliade, monotonă, prin grija de a accentua orice cuvînt și prin rostirea prea rărită, cade în gol, cam la jumătatea drumului între el și zidul mulțimii. Prin ce minune totuși cînd ajunge la cele 22 de puncte, sumar redactate de Bălcescu, mulțimea tresare, se deșteaptă parcă. Poate unde aude cuvintele „pe scurt".

Oricum, monotonia este acum întreruptă, căci enunțarea punctelor rostite răspicat : „unu... !" și așa mai departe, trezește luarea-aminte.

— *„...Pe scurt, poporul Român, recapitulînd, decretă :*

1) Independența sa administrativă și legislativă, pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V., și neamestec al nicimei puteri dinafară în cele dinăuntru ale sale.

2) Egalitatea drepturilor politice.

3) Contribuție generală (la impozite).

4) Adunanță generală compusă din reprezentanți ai tuturor stărilor societății.

5) Domnul responsabil ales pe cinci ani și căutat în toate straturile societății.

6) Împuținarea listei civile — ardicarea de orice mijloc de corumpere.

7) Responsabilitatea miniștrilor și a tuturor foncționarilor în foncția ce ocupă.

8) Libertatea absolută a tiparului.

9) Orice recompensă să vie de la patrie, prin reprezentanții ei, iar nu de la Domn..."

Ștefan Golescu, care acum era atent și urmărea textul ca să nu sară cumva Eliade din punctele lui Bălcescu, văzu scris patrie cu literă mică, iar Domn cu literă mare și regretă din nou că au dat Proclamația s-o tipărească Eliade la Obor cu ortografia și cu nesfîrșita lui introducere.

— „*10) Dreptul fiecărui județ de a-și alege dregătorii săi, drept care purcede din dreptul poporului întreg de a-și alege Domnul.*

11) Gvardie Națională.

12) Emancipația mînăstirilor închinate..."

— Aha, făcu Popa Șapcă întorcîndu-se spre Tell, așa da... Da' ce-a urmărit atunci cu „prisosul" ăla al lui ? Și de ce emancipată ? Era mai bine să fi zis : luarea moșiilor dă la mănăstiri... Am fi auzit limpede bucuria țăranilor.

— „*13) ...Emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire...*"

Eliade citise acest punct mai încet, cu o adevărată repulsie. Se auzi însă un strigăt pripit din mulțime : „Cum ?... Cum ?" și după el o larmă destrămată, nedumerită.

Tell îi șopti sever lui Eliade la ureche :

— Mai citește o dată punctul ăsta...

Eliade întoarse nervos capul spre el, dar nu citi decît cînd larma deveni prea mare și nu auziră decît cei mai de aproape :

13) Emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire..."

— Așa... așa... se auzi deodată un tunet de voci.

Vuietul se potoli greu, căci ăi din fundul bărăganului nu auziseră, și un glas de buhai strigă de pe o latură :

— Mai zi o dată...

Atunci Popa Radu Șapcă rosti el cu un glas de tunet, care zgudui mulțimea :

— Să mîntuie dă robie clăcașii... să fac proprietari pă părticica lor dă pămînt.

Ca la un sfert de ceas încercă Eliade să vorbească mai departe, dar vuietul mulțimii în loc să scadă tot creștea și se tălăzuia. Sătenii se întorceau unii către alții, așa, numai ca să-și întărească lor înșile cele auzite, căci nu le venea să creadă vestea cea mare.

Moș Dumitru, cel cu barba aspră și căruntă, se întoarse acum către Stănică, mîndru ca de o izbîndă a lui.

— Ei, mă Stănică, i-a zis dă pămînt ? I-a zis...

— I-a zis bine, neică Dumitre... Ce să spui ? I-a zis. Bine că n-am plecat acasă.

În sfîrșit, Eliade putu citi mai departe :

— *„14) Dezrobirea țiganilor prin despăgubire...“*

Mulțimea era veselă acum și pornită pe aprobări zgomotoase. Iară fură deci strigăte de mulțumire.

— Dară... dară...

— *„15) Reprezentat al țării la Constantinopole dintre români...“*

Acum, că zisese despre pămînt, țăranii aprobau și pricepeau parcă orice, deci strigară și aci : „Dară... dară...“

— *„16) Instrucție egală și întreagă pentru tot Românul de amîndouă sexele...“*

Iar se auzi într-un glas : „Dară... dară... așa... așa...“

— *„17) Desființarea rangurilor titulare ce nu au foncții.“*

— *„18) Desființarea pedepsei degradatoare cu bătaia...“*

Aci urletele de bucurie ținură o bucată de vreme.

— *„19) Desființarea atît în vorbă, cît și în fapte a pedepsei cu moartea...“*

Alte strigăte întrerupseră pe orator, îi acoperiră vocea.

— *„20) Așezăminte penitențiare, unde să se spele cei criminali de păcatele lor și să iasă îmbunătățiți.*

21) Emancipația israeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de altă credință.

22) Convocarea îndată a unei Adunanțe generale extraordinare constituante, alese spre a reprezenta toate interesele sau meseriile nației, care va fi datoare a face constituția țării pe temeiul acestor 22 articole decretate de poporul Român.“

Aci Popa Radu Șapcă întări cu vocea lui ca tunetul :

— Adică legile vor fi alcătuite și votate dă oameni d-ai noștri, aleși dă noi, dă adunări ale norodului.

Acum din nou tălăzuirea bucuriei obștești ținu cîtva timp. Mai tîrziu se va băga de seamă că punctul 22 e totuna cu punctul 4, și pe viitor nu se va mai spune decît „cele 21 de punturi ale constituției“.

Eliade mai citi încă mai bine de o jumătate de ceas, tot atît de sonor, monoton în frazeologia lui, ca și mai înainte de punctele constituției. Oamenii îl ascultau acum totuși cu voie

bună, dar din ce în ce mai obosiți și mai dornici să se sfîrșească.

Iată că încheie puternic, într-o frază scurtă, care merge cu glasul lui sonor și plăcut.

— „*La arme, Români... la armele mîntuirii...*“

Asta da, o pricepură toți și răspunseră cu chiote vijelioase. Cei veniți din București, și Eliade mai mult decît toți, le făceau cu mîinile semne de bucurie și de frăție.

La sfîrșit luă cuvîntul din nou pentru o rugăciune Popa Radu Șapcă. Barba castanie, tînără, mare, de-i acoperea pieptul, a preotului țăran, ochii lui mari și arzători de răzvrătit, umerii și pieptul de haiduc, glasul lui ca o chemare făcură să se cutremure lumea :

— „*Izbăvește... Doamne și mîntuie... pă tot omul căzut în robie, pă tot omul care suferă... Ridică și însuflețește pă acest popor ce moare pentru a face să trăiască asupritorii săi... Scapă-l dă abuzul clăcii...*“

Toți sătenii sînt în genunchi ; soldații, subt arme, pun și ei un genunchi jos. Preotul Radu Șapcă se roagă mai departe, cu uriașa lui făptură de răzvrătit :

— „*...Dumnezeule al dreptății și al puterii... privește porul tău îngenuncheat. Dă tărie brațelor sale și vrăjmașii săi vor fi învinși.*“

Ia cuvîntul la urmă iar Eliade, care anunță lista noului minister : Eliade, Tell, Ștefan Golescu, Popa Radu Șapcă și Pleșoianu. Se trimite, tot la îndemnul lui Eliade, acea lungă depeșă lui Bibescu, prin care este rugat respectuos să accepte revoluția.

*

În timp ce se așezaseră la masă, la preotul paroh al Izlazului, avu loc o scurtă ceartă între Tell și Eliade, cînd fu vorba să se ia în primire cantălaria zapciului și, firește, tot ce se găsea în ea, lucruri foarte necesare unui guvern abia constituit. Eliade proclamă acest fapt ilegal și după un schimb de vorbe foarte acre, întîia ceartă în minister, se renunță. După masa luată în grabă se făcu un lung alai, care porni pe drumul prăfuros spre Corabia și de acolo la Caracal. Ștefan Golescu a stat îndelung de vorbă cu Dincă, după ce acesta a

gustat în picioare din mîncăruri, spunînd că dacă stă jos adoarme, arătîndu-i ce să le spună, lui Bălcescu și Alecu-Negru, la Goleşti. Eliade i-a convins pe toţi să se îndrepte spre Craiova. Le comunică multe amănunte, pe care Dincă le asculta prăpădit, apoi fu lăsat să se ducă să doarmă.

E o căldură toropitoare. Aerul fierbe în văzduh. În frunte merge o ceată de săteni călări, cu steaguri tricolore. În urma lor, dar la bună depărtare ca să nu sufere din pricina prafului, cîteva trăsuri merg la pas. În cea din faţă sînt Eliade, Ştefan Golescu şi Tell. Popa Şapcă, un proprietar şi Nicolae Alexandrescu sînt în altă trăsură. Pleşoianu, călare cînd de o parte cînd de alta, veghează asupra alaiului. În celelalte trăsuri şi briști sînt şi cîţiva mici boieri de ţară şi arendaşi care merg mai mult ca să vadă ce e. Se ţine după ele o mare mulţime de săteni, pestriţă şi revărsată peste cîmp. La urmă vine compania lui Pleşoianu.

Îmbrăcaţi în fracuri cu jiletcă albă, unii, iar alţii în uniforme groase, membrii noului minister îndură greu căldura şi încă mai greu întrebarea : Ce va face Magheru ? Eliade, care şi-a desfăcut gulerul înmuiat de arşiţă, se uită cu teamă în ochii lui Tell.

— Dacă... totuşi Magheru ascultă de poruncile lui Bibescu ? Dacă ne atacă ?

Maiorul, adîncit în gînduri, e şi mai tare îngrijorat :

— Mi-a spus aseară cineva, care tocmai venea de la Caracal, că Magheru a adunat în faţa Isprăvniciei cei şase sute de dorobanţi din toată Oltenia, pe care-i comandă...

Singur, inimos şi fără grijă e Popa Radu Şapcă. Cînd lîngă un puţ unde ş-a oprit alaiul, Eliade îl descoase îngrijorat, întrebîndu-l ce crede, el răspunde calm :

— Nu să pune el, Magheru, cu norodul... E om cu judecată... A fost comandir de panduri.

Între timp, din urmă, a şi început să se ţească verva şi versul norodului şi se cîntă cu foc, de parcă n-ar dogorî soarele crîncen. Un flăcău strigă şi alţii se iau după el :

„Vine... vine...
Cine vine ?
Popa Şapcă din Celei,
Cu gubernii cîte trei...“

Vin ca un puhoi care împînzește larg în stînga și în dreapta cîmpul. Dar îngrijorarea celor sosiți din București e din ce în ce mai mare. Tell a început să discute cu Pleșoianu problema unei eventuale ciocniri. Magheru e pentru ei o mare întrebare, deocamdată fără răspuns.

Toți îl știu un luptător viteaz, comandir de panduri voluntiri, biruitor împotriva turcilor, care tot treceau Dunărea după pradă. Peste trei ani, în 1828, e alături de trupele rusești tot împotriva turcilor, din nou învingător la Băilești și mai cu seamă la Sisești, subt munte. Cînd s-a înființat armata română în 1830, ca fost comandir de panduri i s-a oferit gradul de căpitan, pe care l-a refuzat, fiindcă lui Solomon, care fugise în lupta de la Sisești, i se dăduse gradul de maior. A preferat să intre în rîndul judecătorilor nou numiți, după legiuirea regulamentară, și s-a dovedit om al dreptății. Dar e știut și faptul că este prieten al lui Bibescu, care l-a numit anume cîrmuitor la Caracal și comandant al celor șase sute de dorobanți din Oltenia.

Din urmă au și început să se audă, între alte cîntece, și versurile care înfurie pe Eliade :

„Să trăiască Popa Șapcă,
C-a scăpat țara de clacă..."

Seara au poposit la Crușov, o poștă înainte de Caracal, făcînd lagăr.

A doua zi, alaiul se afla în preajma Caracalului. Eliade și ceilalți puteau vedea acum lămurit pe cîmpia din marginea orașului cîteva sute de dorobanți aliniați pe două rînduri, semeți pe caii lor, toți înarmați. Magheru călare, încins cu eșarfa, îi trece în revistă, concentrat, grav. E urmat de un căpitan călare și de alți vreo doi ofițeri pe jos. Cînd alaiul de la Izlaz fu aproape, nu știa nimeni dintre membrii noului minister ce va fi. Încordarea și teama fruntașilor revoluționari e la culme. Se așteaptă la somații — la care vor trebui să răspundă — și poate și la luptă. Se opresc trăsurile pentru orice întîmplare. Atunci Magheru vine înaintea lor în galop, cu patru călăreți după el și, cînd oprește calul, salută cu sabia și le spune răspicat, în timp ce ei ascultă încremeniți :

— Mi-am făcut datoria de slujbaș către domnitor, dar ce vrea el nu se poate. Eu nu poci ucide patrioți... Între el și

popor, dacă mă silește să aleg, eu și toți cei pe care îi vedeți aci alegem poporul... Stă drept pe cal și salută steagul tricolor, pe care un soldat îl ține pe capra trăsurii în care se aflau Eliade, Tell și Ștefan Golescu, în picioare toți trei... Veniți după mine să simțiți inima caldă a celor care vă așteaptă cu nerăbdare !

Întoarce calul și o pornește înaintea alaiului. Cînd se apropie încep uralele. Se fîlfîie batiste, pălării și ramuri verzi. E o izbucnire nemaipomenită de bucurie. O fierbere de nedescris. Aleargă, într-o învălmășeală care zăpăcește, unii către alții. Dorobanții descalecă și se îmbrățișează cu sătenii. Vuietul mulțimii se tălăzuiește îndelung, cum se tălăzuiesc și steagurile tricolore deasupra capetelor. Un grup de doamne aduce flori lui Eliade, care strălucește de bucurie, lui Tell, lui Ștefan Golescu. Între ele sînt soția foarte tînără și fiica din prima căsătorie a lui Magheru.

Patru oameni siguri, dintre volintiri, au pornit, cu poruncă să schimbe oricîți cai, ca să ducă și de aci vestea cea bună grupului revoluționar de la București. Căpitanul Fărcășanu, care se afla la Caracal, se hotărăște să plece și el, însă cu căruța poștei; cu însemnarea obicinuită de urgență — cam nelămurită acum — dar bizuindu-se pe uniforma de căpitan, căci e de părere că se poate ajunge mai repede decît călare.

Li se pare tuturor potrivit să plece cît mai multe ștafete, căci grupurile revoluționare trebuie să știe mereu unele de altele. Magheru îi vestește că în zorii zilei Alecu Golescu, de-i zic prietenii Arăpilă, care a fost două zile la Caracal, a stat mult de vorbă cu el în așteptarea răspunsului lui Bibescu. Știe tot ceea ce s-a întîmplat la Izlaz, a plecat la Golești, unde-l va-ntîlni, după cum i-a spus el, pe Bălcescu.

Revoluția vestită în fuga calului

Miercuri, pe la unsprezece și jumătate dimineața, Mitru și Damian trecură din nou Oltul, acum înapoi, pe podul plutitor, și într-o jumătate de ceas erau la Turnu-Măgurele. Orașul părea înecat în praf, căci era ceasul cînd căruțele de tot soiul și briștile străbăteau, în sus și în jos, orașul cu ulițele nepietruite.

Înainte de a-l găsi pe profesorul Constantinescu, fură înconjurați de sătenii care veniseră la tîrgul de dimineață. Mitru deveni dintr-o dată guraliv :

— Oameni buni, e rău dă tot... s-au ridicat clăcașii dă pă moșiile brîncovenești și au intrat în lanurile proprietarului și seceră pă seama lor. Au dat drumu vitelor pă izlazu boieresc, au luat și porumbu pă care l-au găsit în pătule... Armata e cu ei, iar zapciul la fel... Noi d-abia am scăpat, voiau să ne bată, spuneau că sîntem oamenii stăpînirii. Am fugit cum am putut...

Oamenii se minunau în tăcere, dar odată s-a auzit un glas mînios :

— Bine v-ar fi făcut să vă spînzure, cîinilor... Să se sfîrșească o dată cu slugile boierilor.

Mitru și Damian se priviră uimiți și veseli. Mitru, de altfel, îi șopti, cu fața smeadă, înflorită de bucurie :

— E bine... e bine, Damiane !

Cînd văzură că mulțimea tace și nu e nimeni care să apere stăpînirea, întoarseră foaia :

— Mă, ridicați-vă și voi... ieșiți, mă, înaintea gubernului revoluționar, că vine să vă mîntuie, mă...

— Cum ? Ce zici, mă ? ! se miră aiurit cel care-l ocărîse.

— Așa... așa, mă fraților, ieșiți înaintea gubernului dă la Izlaz, că el ne dă pămînt... Rămîneți cu bine ! Și deteră, rîzînd, pinteni cailor.

În sfîrșit îl găsiră pe profesorul Constantinescu. Îi înmînară ordinul de numire ca administrator la Teleorman. Scoaseră din sîn și un steag tricolor, ca să fie pus pe clădirea Cîrmuirii.

Profesorul, un om cu fața pătrată, uscat, cu mustața căzută spre bărbie, nu se aștepta la o asemenea numire. Și tot întreba ce e de făcut. Cum să se descurce cu dorobanții ? Dar cei doi încălecară, spunîndu-i că ei au drum lung de făcut și că el să ia în stăpînire tactul Cîrmuirii fără întîrziere.

Aproape de marginea orașului întîlniră iar un șir de care sătești, care mergeau încărcate spre schelă și se opriră, începînd să se vaite din nou :

— Oameni buni, la Izlaz e prăpăd, s-au ridicat clăcașii... Și așa mai departe.

Sătenii îi priveau uimiți, neîncrezători, dar cînd „lipcanii“ adăugară : „Vai dă noi, dă abia am scăpatără... au vrut să ne bată, că sîntem oamenii stăpînirii...“ zvonurile aduse de ei că-

pătau un iz de obiectivitate. Era un motiv să se creadă că tot ceea ce spun ei este adevărat, de vreme ce o spun chiar ei, oamenii stăpînirii înșiși, deci dușmanii răzvrătiților. Așa că, în timp ce „lipcanii“ călăreau singuratici pe marea cîmpie dinspre Alexandria, în mai puțin de un ceas orașul vuia de știrea celor întîmplate la Izlaz. Oamenii vorbeau ; totuși cei mai mulți rămîneau neîncrezători. Nu vedeau bine sfîrșitul întîmplării.

Cei doi mergeau pe cîmpia întinsă cît vezi cu ochii în trap săltat, zoriți să ajungă neîntîrziat la București. Cu toată graba însă, ei își ziceau că nu se poate să nu treacă din nou pe la Piatra, unde fuseseră primiți frățește, ca să le spuie clăcașilor de-acolo vestea cea bună. Să arate că s-a sfîrșit robia pentru Gligore Hergă și ceilalți, pe care nici nu-i cunoșteau bine, dar îi întîlniseră atît de însetați de dreptate. Tot timpul de ieri numai la ei se gîndiseră. Parcă nicăieri nu văzuseră cele ce le văzură ochii în acest sat.

* *

Cînd o luaseră, luni seara, pe drumul de ogoare de pe muchia cîmpiei în care se adîncea Valea Călmățuiului, avuseseră în fața ochilor o priveliște cum puține mai văzuseră. Le luă ochii această vale adîncă, dar dulce, largă de o mie de pași poate, cu întortocherile, pe care nu le mai puteau descurca, ale rîulețului, care apărea cînd înainte, cînd înapoi, sclipind în zeci de locuri dintre numeroasele pîlcuri de copaci și din verdeața pășunilor.

Pînă în zare, în fundul părelnic al văii, cale de o jumătate de poștă, nu se vedeau decît cirezi de vite albe, iar mai aproape de satele aciuate la adăpost în clinurile povîrnișurilor, pe stînga, cîrduri, cîrduri de gîște. Îți lua ochii, aci sus, întinderea de aur a cîmpiei netede și nemărginite, cu lanurile de grîu care dăduseră în copt, iar jos, în patul luncii, verdele gras al pășunilor, împestrițat de albul risipit al turmelor, al cîrdurilor de gîște.

— Bogate sate p-aici, măi vere Damiane... Așa ceva n-am mai văzut...

— Taman așa, mă Mitrule... Cît privim d-aici, hăt-departe... e numai belșug. Așa mă bat io cu gîndu, că să vedeau în vale averile lui Avraam, alea dă spune la *Psaltire.*

Piatra era abia al treilea sat, și-l văzură o bucată de timp de departe, aciuat în mijlocul povîrnișului ca într-un culcuș, la adăpost de viscolul cîmpiei, iarna, și de primejdia revărsărilor și a mlaștinii, în vremea ploilor. Nu le fusese greu să dea de bordeiul lui Gligore Hergă, în rînd cu bordeiele ascunse printre duzi, corcoduși și salcîmi, dar pe el nu-l aflară acasă, era numai muierea, o femeiușcă neagră și slabă, numai ochii de ea, care începu să plîngă fără rost aflînd că au venit veşti de la cumnatul și cumnata din București. Un țînc alergă devale, la o băltoacă mai întinsă, unde Gligore cu fiu-su mai mare, un băietan de vreo doisprezece ani, care semăna însă cu maică-sa, nu cu taică-su, dădea în Călmățui cu un fel de plasă. Veni și el în grabă cînd auzi, aducînd și o traistă de caracudă proaspătă. Nu se poate povesti bucuria pe care i-o făcu pistolul nemțesc cu două cocoașe și punga de patroane... La început tăcuse încremenit, nevenindu-i să creadă că el, Gligore, e în stăpînirea unei astfel de scule de preț, apoi simți un fior pe dinlăuntru, gîndindu-se ce putere îi dă acest pistol. Și celelalte daruri avură căutarea cuvenită. Gligore semăna cu tată-su, era tot atît de înalt, un uriaș ca și Licsandru, dar scofîlcit la față, adus din umeri, și cu o barbă de o săptămînă, țepoasă.

Cum soarele începuse să cadă domolit și roșu dincolo de lungul văii, femeia lui Gligore aprinse focul și pregăti de mîncare pentru cei doi oaspeți.

Cînd se răspîndi vestea că au sosit doi drumeți din București, sătenii începură să dea tîrcoale prin fața bordeiului, apoi se așezară așteptînd subt duzi, pe marginea uliței gloduroase, care semăna mai mult cu un pîrîu uscat, de pămînt noroios ce cobora la vale, printre bordeie. Oamenii nu voiau să vie, cîtă vreme în bătătura bordeiului, pe o velință întinsă pe jos, ai casei erau la masă. Nu li se părea cuviincios să se uite în gura omului cînd mănîncă, nici să se creadă că fac zîmbre așteptînd să fie poftiți la masă. Cînd cei din bătătură sfîrșiră cu întinsul boțurilor de mămăligă în tigaia plină cu papară, căci găsiseră la un vecin un boț de brînză uscată ca să-l puie peste ouă, că e mai sățios și se îndestulează toți, și cînd aleseră din prea multele ei oase puțina carne de caracudă, mai mult arsă și afumată, oamenii din uliță intrară în bătătură. Ardeau de nerăbdare să știe ce mai e cu „rivoluția“ de la București, de vorbește toată lumea încă de pe la Rusalii, să afle ce veşti mai

umblă prin țară. Se uitau ca la o minune la pistolul lui Gligore. Erau amărîți și obidiți cum puțini alți clăcași mai erau. Uscați de timpuriu, bătrîniciosi, mai mult zgîrciuri și oase, roși de molimă, păreau niște osîndiți la o trudă fără sfîrșit.

Prin alte părți, bordeiele erau ca niște căsuțe, îngropate pe jumătate în pămînt, cu jumătăți de pereți văruiți deasupra ; aici erau însă mai mult niște gropi nevăruite, acoperite cu stuf ori cu paie. Așteptau vești, ca venit de pe alt tărîm, către ei, cei din fundul fundului.

— Cînd am văzut grîul crescut pînă la brîu, cînd am văzut cirezile dă pă vale și cîrdurile dă gîște, noi ne-am mirat tără d-atîta belșug și încă io i-am spus lui Mitru : Mă, așa o fi arătat Valea Canaanului pă vremea lui Avraam... și cînd colo...

— Vai dă păcatele noastre... vere... Așa sînt p-aici toate satele dă pă moșiile lui Băl-Ceaurescu, ale lui Furculescu, ale lui Catropol... Ne-au uscat dă tot... Belșugul ăsta e un blestem pă capul nostru...

Se lăsa o seară limpede și liniștită de iunie, iar chipurile celor din umbra duzilor și a salcîmilor începuseră să se șteargă în înnegurarea domoală, dar glasul lui Gligore Hergă era viu ca sîngele în trup.

— Avem turme dă vite și noi nu știm ce e untul sau smîntîna, iar carnea o gustăm la sărbători ; avem și gîște dă albesc bălțile, dar muncim din zori și pînă în noapte buimaci dă foame, hrănindu-ne cu ceapă și mămăligă, numai ca să umplem moșia cu lanuri dă grîu cale d-o poștă — oricum îți întorci ochii sus pă cîmpie, așa cum ați văzut ; avem stupi, dar mierea lor nu e pentru noi. Fac nevestele noastre noaptea trîmbe dă borangic, și noi umblăm în zdrențe murdare, mai mult goi... Creștem pentru alții, trudim pentru alții... Ce avem, avem numai ca să plătim cu ele. Plătim cu toate bunătățile pămîntului dreptul d-a muri măcar împărtășiți, dă a răsufla dă la o zi la alta în jug... Plătim tot anu... Mai rău ne chinuim, că le avem toată vara subt ochi, și taman pentru asta trebuie să plătim... Cînd ne înfruptăm și noi rareori, așa doar din fărîmiturile rodului muncii noastre, o facem pă furiș, ca hoții, cu teama că nu ni se cuvine... Măi Damiane, măi Mitrule, că așa zici că te cheamă, asta nu poate să mai ție... Scrie și la *Evan-*

ghelie că va veni ziua cînd se va întoarce crugul lumii... și i-o zic că s-a apropiat ceasu...

Sătenii, aprinși, murmurau din cînd în cînd cîte un „dară", și cei doi înțeleseră cît de grea le era suferința, dar nu putură să le spuie atunci o vorbă măcar despre ce se pregătește, despre rosturile lor tainice. Îi lăsaseră să creadă că sînt lipcani, vestindu-i doar că peste două zile o să se întoarcă iar spre București.

*

Acum zoreau călări, plini de praf pînă în albul ochilor, ca să le ducă, cu gura uscată de arșiță, vestea răcoritoare că a sosit ceasul. Chiar dacă-și lungeau drumul cu aproape o poștă, trebuiau să se ducă neapărat pe la Piatra.

Ajunseră la Ologi, unde se aflau doar cîteva bordeie în văgăuna văii, și se pregăteau s-o ia la dreapta spre satul oropsit, cînd văzură că de subt un frasin bătut de vînt, cu frunzișul numai într-o parte, li se făceau semne. Descălecară și lăsară caii în voie, ținuți de dîrlogi.

Era chiar Gligore Hergă cu Dumitru Geloiu, un bărbat bondoc, lat în fălci și care cîntase în seara aceea la Piatra cu sete unele cîntece aspre, și mai erau alți doi bărbați din sat, uscați la față, de le păreau prea lungi mustățile. Erau toți în picioarele goale, cu cămașă lungă, albă, peste iței largi de pînză groasă, dar neîncinși cu brîuri din pricina căldurii care topea totul.

— Nu te mira, măi vere, dar m-am socotit și io cu nevasta, îi spuse Gligore, și ne-am zis că oameni sîntem și noi, nu vite dă povară, că nu putem primi fără să dăm și noi ceva... Așa că ea mi-a spus : „Trebuie să le ieși înaintea flăcăilor ăstora, Gligore, și să-i rogi să ducă din partea noastră ce-om găsi prin bordeiul ăsta... cumnatei și cumnatului la București". N-am găsit mare lucru, decît cămașa asta înflorată cu arnici pentru Licsandru și ia asta a neveste-mi, dă n-a pus-o dăcît la nuntă... Și le întinse, învelit într-un ștergar alb, darul adus de la Piatra.

Dar nici Mitru și nici Damian nu vrură să audă de așa ceva. Cel dintîi îi vorbi chibzuit și cu hotărîre :

— Ascultă, vere Gligore, n-are rost să le trimiți astea... Trebuie să știi că Licsandru e meșter, nu e lucrător, și cîștigă

ceva mai bine. E mai înlesnit în toate. Are și pă soacră-sa, care îl mai ajută. E păcat să-i ducem astea, are să se supere foc pă noi. Nici n-o să îndrăznim să i le ducem. Nu sînteți dumneavoastră dă vină că nu aveți dă nici unele.

Gligore tot mai stăruia... cînd Mitru le făcu semn să vie mai deoparte, ca să le vorbească în taină. Dar cînd îi avu în jurul lui, nu le vorbi încă, ci doar își ciupea mustața neagră, căci nu știa cum să înceapă. În orbitele mari, pline de praf, doar luminile ochilor erau vii. Damian, atît de tăcut de obicei, aștepta de data asta nerăbdător, gata să înceapă el :

— Frate Gligore, a început !... A început... rosti, înfiorat el însuși, Mitru.

Pietreanul nu pricepu, și mustața mare i se ridică nedumerită arătînd că toată buza de sus e, dedesubt, într-un rînjet de așteptare. Dar cum Mitru tăcea mereu, întrebă înecat, căci răsufla împotriva vorbelor :

— Ce a început ?

— Rivoluția, nea Gligore, izbucni nerăbdător Damian, și-și reteză scurt, singur, vorba... Rivoluția !

Gligore și cei doi săteni priveau buimaci. Nu înțelegeau. Mitru îi lămuri :

— Cînd spuneai luni seara că se apropie ceasu, nici nu știai ce spui... Ei, află că s-a făcut semn să se ridice țara... S-a proclamat constituția azi la Izlaz, vere Gligore. Acolo, cărturarii dă la București, armata și sătenii au ridicat steagul răzvrătirii... Să dăsființează claca, să împroprietăresc sătenii cu cîte un petic dă pămînt. Nu mai sînt boieri și multe altele... Citiți aici... Mai dați și la alții. Și scoase din coburii șăii vreo cinci-șase proclamații din teancul pe care îl luaseră de la Nicolae Alexandrescu... O să fie foc și pîrjol !...

Atunci Dumitru Geloiu întrebă scurt :

— Și noi ce facem ?

— Cum v-o lumina Dumnezeu...

Gligore îl dădu pe Geloiu cu mîna la o parte, făcu un pas înainte și deodată umerii lui de taur, care se cam încovoiaseră, se înălțară vînjoși :

— Ce fac acum răzvrătiții ? Unde sînt ?

— Răzvrătesc sat după sat... O să curgă mult sînge... Cînd or ajunge la voi, trebuie să săriți cu toții...

Gligore se întoarse spre oamenii din sat :

— Cum, să aşteptăm să ajungă la noi ? Io zic că e mai bine să le ieşim înainte... Nu ?

Cei doi înţeleseră şi ei că nu mai era acum nimic de vorbit, că acum era numai de înfăptuit. De aceea nu spuseră nimic, le ardeau numai ochii în fundul capului. Mitru se ridică în scări şi Damian făcu numaidecît la fel.

— Vere Gligore, noi trebuie să ajungem cu vestea, mîine cel mai tîrziu, la Bucureşti... Aşa că am pornit... Cu bine, oameni buni.

— Sănătate, fraţilor, şi drum bun, cum v-a fost şi vorba.

Gligore şi sătenii rămaseră locului, uitîndu-se lung după ei.

— Să fie oare ceasul ?... întrebă Geloiu.

Gligore se întoarse mînios spre el :

— Tu te mai îndoieşti ?... Tu... Toma... cel necredincios ? Eşti singurul care se mai poate îndoi.

Dar aici pînă la urmă nu avu dreptate.

Cînd ajunseră în sat, arzînd de dorinţa de a le striga vestea cea mare, după ce oamenii se minunară de bucurie, cei mai mulţi se domoliră dintr-o dată, ca un foc prost făcut, a cărui văpaie se trece fără să aprindă lemnele groase. Unul din cei bătrîni dete din cap :

— Să mai vedem... să mai vedem...

Şi parcă toţi se hotărîseră să aştepte, ca „să mai vadă".

*

La Alexandria, unde au ajuns pe la cinci ceasuri după amiază, erau să intre într-o mare încurcătură. Încă de pe cînd se găseau pe buza cîmpiei privind în valea înverzită a Vedei tîrgul cel nou, auziră de acolo, de sus, bătîndu-se toba, ca să se adune lumea.

— Ce-o mai fi şi asta, măi Damiane ?

Damian, ca de obicei, nu răspunse nimic, şi celălalt vorbi mai departe :

— Io am o socoteală, mă. Acum, nu ştiu dacă o fi bună, dacă o fi rea... om vedea. Şi începu să desfacă găietanele negre ale ilicului roşu şi lui Damian, şi lui, ba lui Damian îi mai desprinse şi o mînecă a cămăşii... Hai acum şi noi acolo să vedem ce e !

Se adunase destulă lume şi aşa, şi mai aşa. Erau ca la trei-patru sute de oameni în cămăşi albe peste ismene, neîncinşi cu

nimic, și doar trei-patru tîrgoveți. Citea zapciul, însă și ei, de unde erau, auzeau și înțeleseră numaidecît despre ce este vorba :

— „...*Viind la cunoștința noastră că niște oameni pierduți, și care nădăjduiesc a-și face stare din tulburările ce ar putea aduce în țară...*

...Povățuim dar pe toți și poruncim ca, la întîmplare de a se arăta în mijlocul vostru asemenea oameni, numaidecît să-i prindeți și să-i aduceți la Cîrmuirea județului, precum și orice hîrtie s-ar împrăștia de dînșii, și cu aceasta veți îndeplini o sfîntă datorie către țară și către oblăduire."

Era o „circulară", pe care o adresase Bibescu către întreaga țară.

— Ați înțeles ? întrebă zapciul tînăr, cu un boț de mustață neagră pe botișor și un cîrlionț pe frunte... Ați înțeles, mă, cu toții ?

Atunci se auzi glasul speriat al lui Mitru, care se apropia, el și Damian, care ținea caii de dîrlogi :

— E urgie mare, oameni buni... Au vrut să ne sfîșie răzvrătiții... Au zis că sîntem oamenii stăpînirii... Dă aiba am scăpat în fuga cailor... uitați-vă la noi ! și arătă cămașa ruptă a lui Damian.

Zapciul îi chemă la el și ei se apropiară cu caii de dîrlogi, iar lumea în urmă buluc.

— Ce-i, mă, dă unde veniți ?

— Dă la Turnu-Măgurele, ne-a trimis ocîrmuitorul să ducem la București știrea că s-au ridicat clăcașii la Izlaz și în toate satele și au zis că-i rivoluție... Și au intrat cu secera în lanurile boierești. Au prins pă subtcîrmuitor... Și armata e cu ei... Au dăsființat claca... cu Popa Șapcă... E urgie mare pă unde am trecut... Și la Turnu s-au ridicat și mărginașii, și satele... Au vrut să ne prindă și pă noi, și abia am scăpatără... Pă el l-au bătut. Acum hodinim puțin caii și pornim la noapte spre București.

Zapciul, tulburat, chemă pe hangiu și porunci să le dea să mănînce și să se dea nutreț cailor. Să-i lase pe bieții oameni să se hodinească într-o odaie a hanului :

— Cînd porniți mai departe, mă ?

— Păi cam ca la două ceasuri din noapte, zic io, grăi Mitru.

— Atunci, așa să faceți !

Petruța se tot învîrtea bucuroasă că-i vede iar. Cînd Damian se duse spre puț ca să bea apă, aplecînd găleata, ea îl opri.

— Stați jos... că ăți fi obosiți. Uite, vă dau io apă. Și le aduse o chiselniță și o linguriță, ca să ia și ei șerbet de trandafiri, apoi veni cu un urcior cu apă rece, proaspăt scoasă din puț.

Pe Damian îl tot rîcîia pe inimă să o întrebe ceva încă de alaltăieri, dar nu-i venea la îndemînă. Acum își luă inima în dinți și întrebă cam colțuros, privind oarecum în lături, că-i era rușine.

— Nu ești dumneata cumva mama Saftei ?

Petruța fu cît pe-aci să scape urciorul vărgat cu dungi verzi și galbene din mînă. Încremeni apoi cu umărul sprijinit de stîlpul umbrarului. Începură să-i curgă două șiroaie de lacrimi spre colțurile gurii. Vru să le șteargă cu mîneca largă a iei și nu avu parcă putere.

— Da... io... io... și își înghiți vorbele o dată cu lacrimile. Am fost...

Porni însă încet, clătinîndu-se pe picioare, spre ușa cîrciumii.

Damian înțelese că nu trebuia să întrebe și ridică din umeri nemulțumit de el însuși. La drept vorbind, el nici nu bănuia ce cuțit înfipsese în inima de mamă a Petruței cu această întrebare. De opt ani de cînd fugise din sat ca să scape de clacă și de amenințările ceaușului Costache, schimbîndu-și pînă și numele, el nu putea să știe ce se mai petrece pe acolo decît din auzite. Negreșit știa de la tată-său toate întîmplările din acești ani cu Safta cea neagră, fata Petruței și a lui Miai, care era cam de-o vîrstă cu el. Știa, de la Toma, cum o găsise noaptea prăbușită la ușa bordeiului, zdrobită în bătăi de logofătul boierului, cum apoi, primită de milă de unchiul ei, îi gospodărise bordeiul, îi durase ea cu mîinile ei căsuță nouă și coșar pentru vite. Știa și de necazurile lui cu lăutul în fiece sîmbătă, de povestea cu stupii și gîndacii de mătase. Aflase și că ea s-a măritat acum doi ani, cu Codan al lui Predoiu. Ceea ce nu știa Damian, însă, era că această muiere aprigă nici nu voia să audă de mama ei, Petruța. Bătrînul hangiu Nedelcu, mîniat năprasnic de rușinea pățită la nunta fetei lui, socotind că totul se trăgea din vina ei, o trimisese atunci la niște rude de la Zimni-

cea, dar în turbarea lui nu o lăsase să-şi ia plodul cu ea, ci-l trimisese plocon celor din neamul lui Firu, ca să arate astfel că nu mai vrea să aibă vreo legătură cu ei. Peste vreo şapte ani Petruţa, măritată din nou, dar biruită de dorul fetiţei, a venit s-o vadă, gîndind s-o ia cu ea la Alexandria, aşa cum se înţelesese cu bărbatu-său, ca să o crească laolaltă cu copiii de acum. Cînd Safta, care avea atunci opt, nouă ani şi slujea de la o vreme ca ajutor al bătrînului prisăcar al conacului, află că a venit o femeie, care zice că e maică-sa, s-o ia, îşi arătase ghearele şi fugise ca o pisică sălbăticită în zăvoi. Trei zile şi trei nopţi nu i-au putut da de urmă, că dormea ascunsă într-o luntre pe eleşteu, şi astfel Petruţa s-a întors, furioasă şi îndurerată acasă. Fata n-a ieşit din ascunzişurile zăvoiului decît cînd a ştiut că femeia străină a plecat. Peste cîţiva ani, Petruţa, înfrîntă şi pocăită, a făcut o nouă încercare, venind cu o brişcă s-o ia. Safta cea neagră, care acum avea vreo treisprezece ani, nici n-a vrut să audă de aşa ceva, iar despre maică-sa i-a spus atunci Mariei lui Ion, mătuşă-sa, că ea n-are mamă, că n-a avut nici tată, nici mamă, niciodată, că s-a născut din pămînt, ca buruienile. A stăruit şi Maria ca măcar să stea un ceas de vorbă cu mama ei. Safta tremura de mînie.

— Să n-o văz în ochi pă femeia asta care zice că e mama mea ! M-a lepădat la uşa altora, ca o căţea... Da' vorbesc cu păcat, că şi o căţea cînd i se lapădă un căţel îl aduce în gură înapoi la culcuşul ei. A fost mai rea decît o căţea...

Cînd să plece, Petruţa, cu sufletul la frînt, a trecut cu brişca prin faţa bordeiului de lîngă conac şi a descărcat unele velinţe şi lucruri de preţ, pe care le avea în brişcă, dorind să-i lase totuşi ceva. Dar Safta, sfîrîind de mînie, a ieşit în urma ei din bordei şi a aruncat totul în ciulinii şi pelinul de peste drum.

Nu vrea să audă nici de tată-său, Miai. Cînd era întrebată dacă se gîndeşte vreodată la el, răspundea înţepat :

— Da' ce, el s-a gîndit la mine cînd mă lua ori mă lăsa ca pe-o otreapă la uşa celorlalţi, după cum îi veneau socotelile lui ?

E adevărat că şi în sat, amintirea lui Miai se cam ştersese. La început, cînd au aflat de moartea lui năprasnică, fetele şi flăcăii s-au cutremurat, şi peste tot satul a fost o flacără de jale şi ca un nor însîngerat de patimă. Riţa, împreună cu Safta cea bălană şi altele i-au făcut un cîntec duios ca un bocet tînăr, pe care l-au cîntat toată vara, seara la para focului, la

furcării. Folosiseră urzeala unui alt cîntec mai vechi, știut de ele, despre un cioban, Din Constandin, ucis de soții săi, pe care-l cînta plîngîndu-l îndurerată ibovnica lui. Cîntecul nu spunea că Miai fusese hoț de cai, nici că a fost ucis de feciorii lui Nedelcu, fiindcă pe atunci nimeni nu știa asta, dar arăta cum a fost lovit cu toporul în cap și zvîrlit mort în șanțul drumului, cum Sultana întreba și ea plîngînd, ca în cîntecul ciobanului, „cine l-a văzut, cin' l-a cunoscut"... și vorbea despre părul lui, „negru, pana corbului ; fețișoara lui, spuma laptelui" și „ochișorii lui, floarea cîmpului", cum l-au adus mort, acoperit cu ramuri cu frunze în car. Dar cînd, la cîtva timp după asta, Sultana a început să-și facă de cap, cînd nu se mai sinchisea de poftele pe care le stîrnea în bărbații și flăcăii din sat, ba le aținea chiar, ca o deșănțată ce se făcuse, nevestele și fetele începuseră s-o urască și nici vorbă nu mai putea fi să-i cînte cîntecul, care era și al ei. De asta însă Sultana nu s-a supărat, dimpotrivă, faptul acesta i-a adus un fel de mîngîiere, căci ea, care era și cea mai bună cîntăreață a satului, îl cînta acum pe ascuns, singură, numai pentru sufletul ei ars de aducerile-aminte, cum de altfel făcea cu tot ceea ce era în legătură cu Miai, pe care și în amintire l-ar fi vrut păstrat numai pentru ea. Timp de mai bine de cincisprezece ani, cu cît se lăsa mai mult dogorîtă de focul dragostei, luînd, în treacăt parcă, pe cine vrusese dintre bărbații și flăcăii satului, înnebunind de furie nevestele și fetele, cu atît simțea mai adînc în făptura ei chipul de neuitat al lui Miai. I se părea, într-un fel de neînțeles pentru alții, că și cîntecul cîntat de altele e un fel de pîngărire a icoanei lui și nu-l vrea decît înălțat în gînd, al ei... Pînă acum patru ani, cînd s-a ivit în viața ei Răducanu al lui Mînjoc.

Despre Safta însăși, Damian aflase de la unii că e o făptură rea, aprigă. Dîrză și aprigă era ea, dar rea nicidecum. Dimpotrivă, unde punea ea mîna totul înflorea și rodea, era săritoare la nevoie ; o năpădeau orătăniile și cîinii străini, dar nu se supăra ; iarna, de la vatra ei luau jăratic toți vecinii.

Petruța se întoarse cu ochii roșii de plîns, aducînd o strachină mare celor doi, și uitînd parcă o clipă, se topea înduioșată privindu-l pe Damian care, flămînd ca și Mitru, mînca sfios, dar hotărît, din găina fiartă, de dinaintea lor, în timp ce ea îi cosea umărul cămășii. Pe după miezul nopții trimise să-i scoale, și apoi îi așteptă jos lîngă ușa grajdului, cu o traistă

în care le pusese merinde de drum. Ei îi dădură femeii niște petice de hîrtie, spunîndu-i să le citească, negreșit. Era o lună jumătate care lumina bine, și chipul duios al femeii părea scăldat într-un fel de umbră de ceară.

Cînd peste vreun ceas cei doi ieșeau din rîpa de pe malul stîng al Vedei, se pomeniră cu vreo cinci inși care săriră să le prindă caii de dîrlogi, trăgînd de ei și înjurîndu-i de mama focului :

— Născătoarea voastră, bă, javre ale stăpînirii... Care va să zică voi nu sînteți cu oamenii, hai ?... Dați-i jos ! strigă unul.

Damian se pomeni și cu doi ghionți în coaste.

— Hoo... nebunilor. Hoo... netoților, strigă deznădăjduit Mitru, văzînd că se încurcă lucrurile... Noi sîntem oamenii revoluției... ai răzvrătiților. N-ați priceput, nerozilor ? Uite aici, na constituția... S-o împărțiți la toată lumea.

Oamenii se opriră ca niște umbre buimace.

— Cum vine asta ?...

— Vine că numai așa putem trece cît mai repede spre București, ca să ducem vestea cea mare... Se deschid cerurile, fraților... Dați hîrtiile astea mai departe, că astea sînt mîntuirea... și porniră în trap, întins, lăsînd în urma lor oamenii năuci.

*

Cu puțin înainte de prînz, Axente Sever și dascălii lui aflară vestea cea mare de la Izlaz. Cei doi abia ajunseră acasă, că parcă erau beți. De-abia acum îi răzbise oboseala.

Toma spre București

Cărucioara poștei s-a oprit în dreptul hanului de la Zăvoiu Dihorului, spre mirarea lui Stoian, care sta pe laviță, cu fota dinainte, la masa de subt umbrarul cîrciumii, căci poșta nu se oprea pe-aci decît rareori. Oamenii din sat nu aveau bani să călătorească altfel decît cu piciorul, iar logofeții boierești erau, după cîte știa el, acum toți în sat. Se dumeri numaidecît cînd

îl văzu coborînd pe Cristea Fătu, pîrcălabul de la Salcia. A intrat în cîrciumă şi a cerut ceva de băut, că are gîtul uscat de praf.

— Amarnică arşiţă, măi Stoiane. Da' unde-i lelea Sultana ?... Ce, nu mai stă în prăvălie ?... Că pînă acum era cu ochii în toate părţile.

Stoian, musceleanul, care ducea cîrciuma de vreo doi ani cu simbrie, zîmbi în sinea lui, dar de subt mustaţă nu se văzu asta că era pleoştită şi fruntea lui, încreţită de obicei, părea mereu încruntată.

— Nu-i mai arde de nimic... Stă bătută de gînduri în bătătură, subt nuc.

— Aoleo, mă, o fi bolnavă ?

— Bolnavă chiar n-o fi ea, dar a ofticat-o rău Răducanu ăsta al lui Mînjoc... că nu mai dă p-acasă cu săptămînile...

Cristea Fătu ştia, ca toată lumea din împrejurimi, că de cîţiva ani Nica se ţine cu un flăcău mai tînăr decît ea cu cincisprezece ani, bălan şi chipeş, pe care l-a luat încă de acum patru ani ca ajutor, zicea ea, la han. I s-a întîmplat într-o zi ceea ce trebuia să se întîmple, de aceea o căinau şi nu prea oamenii. Deh... tot jucîndu-se cu focul, tot făcîndu-i pe alţii să se perpelească pe jeratic, ţi se aprinde şi ţie cămaşa odată şi odată.

— Hei, măi vere, dă ce să te miri ? Era cam dă mult vremea să să potolească, mă, că uite acum, dacă nu mă înşel, e trecută bine dă patruzeci dă ani. Cine sare mulţi pari ascuţiţi i se-ntîmplă să se-nţepe, mă.

Se auzi din curte glasul Sultănicăi, moale şi obosit.

— Ce-i, Stoiane ? A venit cineva cu cărucioara poştei ?

Stoian se duse în prag şi-i spuse tărăgănat :

— Ia, s-a oprit să bea un vin pîrcălabu Fătu dă la Salcia... că vine dă la drum... dă la Zimnicea.

În spatele lui se ivi în uşa din dos a cîrciumii şi capul ciupit de vărsat, cu mustaţa groasă şi scurtă, a pîrcălabului, cu pieptar negru peste cămaşa scurtă.

— Ce auz, lele Sultano, că nu te simţi aşa bine ? Ei, ce naiba, stai şi clocesti acolo, pă patul ăla, dumneata care învîrteai un sat întreg ?

Sultănica şedea între perne, pe un fel de pat de scînduri, aşternut cu o velinţă. Gogea la umbra unui nuc care, fiind singur în mijlocul bătăturii, crescuse drept şi rotat.

— Apoi, pîrcălabe, nu-ș' ce am... că dorm prost nopțile și mă scol mai trudită decît m-am culcat.

— Hei, păi nu e bine să tragă omul a pat... nu-i bine, lele Sultano.

— Vezi, că nici în casă nu pot sta... că m-apasă tavanul ăla.

De la o vreme Sultana suferea nu numai din pricina lui Răducanu, dar și de urît. Se simțea tot mai singură pe lume, de cînd murise și taică-su. O copleșea singurătatea pe care n-o prea simțise pînă la vîrsta asta. Îi plăcea acum să stea de vorbă ori cu cine avea timp pentru ea.

— Auz că vii dă la Zimnicea. Cum arată p-acolo cîmpul ?...

— S-au făcut bucate bune și p-acolo. Mai bine ca pă la noi. Da' iote ce te-aș ruga : Io sînt cam grăbit și aștept aici să treacă vreun rumân cu căruța ori cu caru spre Salcia... și m-a rugat și pă mine Tudose, fecioru lui Toma, îl știi, dă e la București... Cică să să ducă negreșit, da' negreșit, taică-su, astă-seară chiar să plece, la București, că știe el pentru ce. Acum io nu l-am întrebat mai multe, da' omu m-a rugat. Așa că ziceam, că oi fi poate bună să trimiți pă cineva la el.

— Bine, pîrcălabe, n-avea grijă, trimiț io pă cineva să-l caute pă cîmp, că trebuie să fi ieșit și vădulenii la seceră, pă lanurile boierești... Așa am auzit că vorbeau unii aseară în crîșmă. L-oi chema aci să-i spui chiar io.

— Da' ia-mi spune, te doare cumva ceva ? Că arăți cam galbenă la față, spuse pîrcălabul, om ca la treizeci și cinci de ani, încruntînd, așa de formă, sprîncenele.

— Noaptea mă ia cu amețeală și cu înecăciune. Mă apasă ceva pă inimă, ca o gheară... și simt din cînd în cînd niște junghiuri în brațul stîng.

— Hei, inima, pîrdalnica dă inimă, șugui cu ochi de viezure subt sprîncenele late pîrcălabul. O fi obosit și ea, lele Sultană... că are dă ce.

Adevărul e că Sultana cam obosise satul cu isprăvile ei de dragoste, și ceea ce spunea pîrcălabul acum, pe jumătate glumeț, gîndea mai toată lumea prin împrejurimi. Stătuse prea îndelungă vreme așa singură, neastîmpărată, în văzul tuturor. Lumea se cam săturase, iar din toamnă de cînd îi știau năduful, cam toți gîndeau la fel cu pîrcălabul. E în firea omului să vrea schimbări, și oamenii erau dornici să se vorbească acum

și despre altceva. De pildă, despre Stanca lui Peștefript, năzdrăvana, din pricina căreia Răducanu nu mai da cu zilele pe la han. Fata asta de șaptesprezece ani, din care toți bărbații din sat ar fi vrut să muște, de cînd ieșise la horă, ca dintr-un măr domnesc...

Stoian își arătă iar chelia în prag.

— Hei, pîrcălabe, să vede venind brișca lui Dobrică din Mărunțișu. Trecu azi-dimineață spre Găești, și văz că să întoarce. Gîndesc că te-o lua pînă la Salcia.

— Ei, asta-i, parcă-i după el ? Oprește-l. Apăi, cu bine, lele Sultano, și nu uita dă Toma. Știi, m-a rugat fi-su... Tudose.

— Cu bine, pîrcălabe... fii fără grijă. Trimiț io după el.

Cînd bărbatul înalt, dar cam ghebos, dispăru pe ușa cîrciumii, Sultana rămase ca în alte dăți îndelung nemișcată, cu privirea rătăcită. Simțise iar, din spusele omului, că satul se bucură cu răutate de necazurile ei. Era, după asemenea vorbe, îngrețoșată și obosită de moarte. Îi rămăsese privirea în gol, spre soarele care scăpăta în zare peste umbre roșietice de nori. Dar azi nu mai cădea ca acum douăzeci și cinci de ani peste stejarii umbroși ai Codrului Vlăsiei. Portița din dos mai era, dar pădurea în care se pierduse ea cu Miai în noaptea cînd au fugit de la nuntă nu mai era.

După întîmplarea care a speriat lumea acum vreo șapte ani, de-au fost schingiuiți și uciși Restea și nevastă-sa Lica în văzul argaților ținuți cu pistoalele de o ceată venită prin desișul pădurii, se hotărîse tăierea ei pînă subt deal, pentru bordeie. Cu anii, s-a tăiat apoi și ceea ce mai rămăsese pînă în gîrlă, cum se întîmplase și în satele vecine, așa încît acum, ca să mai dai de rămășițele vestitului Codru al Vlăsiei, trebuia să mergi cale de o poștă. În rînd cu nucii, pe dealul care mărginea lunca, se iviseră acum tot mai multe bordeie. Peste ele și peste duzii lor scăpăta acum soarele. Vadu Rău se tot apropia de Zăvoiu Dihorului, așa că gîrla, care aci putea fi trecută pe o podișcă, fiindcă nu avea strînsă între malurile-i înalte cum să se reverse, curgea, după ce ocolea dîmbul, cam prin mijlocul unui singur sat.

*

Toma se odihnise două ceasuri bune, lungit afară lîngă bordei, după ce aflase de la Sultana că e chemat negreșit de fiu-său, și acum, cînd abia cîntaseră cocoșii, zorea cu traista în

băţ, cu nădejdea că, de va avea noroc să întîlnească vreun creştin mai acătării, o să-l ia în vreo căruţă şi va ajunge, înainte ca soarele să se înalţe mai sus de-o suliţă, pe răcoare încă la Bucureşti.

Nu întîlni însă nimic, decît după ce trecu de Slobozia, şi atuncea doar nişte care cu boi, care duceau paie de orz, aşa că după ce aţipi din nou într-unul din ele, o luă iar la drum, întinzînd cu dîrzenie pasul, de n-ai fi bănuit că mai are numai vreo doi ani pînă să împlinească cincizeci. Ajunse cam înainte de prînz şi află acasă în Dealu Filaretului pe Damian, care abia aţipise şi el, căci împreună cu Mitru, după ce, intrînd cam cu grijă în oraş, se duseseră tăind Bucureştii în două, de la un capăt la altul, pînă în Dobroteasa, la profesorul Axente Sever, ca să-i arate ce s-a isprăvit la Izlaz, iar de acolo o întinseseră grăbiţi acasă. Dar ce-l miră mai mult şi i se păru cam nepotrivit e că înţelese că Ilinca, fata cea bălaie, pe care o vedea cam des pe acolo şi care îi turna acum să se spele de praf pe faţă, dormise, după cît se părea, acolo pe prispă, lîngă Damian.

Flăcăul sufla greu, rupt de oboseală, prăbuşit după două zile şi două nopţi de drum şi nu-l mai supăra nici măcar soarele, care trimitea pe toată prispa raze vii, piezişe. Fata era cam stînjenită de privirea iscoditoare a pandurului şi simţi pînă la urmă nevoia să-l lămurească.

— Ştii... am dormit... şi io aci... două zile n-avea cine să păzească... ştii... casa... grădina... că s-au copt cireşile...

— Aşa ? se scărpină surîzînd pe subt mustaţă Toma. Va să zică ai păzit cireşile ? Ei, atuncea dacă le-ai păzit, nu e rău... da' vezi să le mai păzeşti încă, pînă le-o fi vremea... să nu le culegeţi mai-nainte.

— Da' nu vrei să mai hodineşti o ţîră ? întrebă fata, care nu pricepu nimic din gluma cu cireşile şi încercase să-i spună neica Toma, dar nu prea mergea, că era prea copil.

— Nu, mulţumesc dumitale... da' văz că nu prea ştii cum să-mi spui... Apăi, fetiţo... zi-mi taică... Ca să fie totul cum se cuvine. Şi aşa... cum îţi spusei, mă mai odihnii pă drum dîn cînd în cînd. Acum mă duc la vecinu Licsandru, că văz că umblă prin bătătură, n-a plecat nici el la fabrică. Aşa, zi-mi taică...

Acum fata pricepu și chiar că se roși toată ca o cireașă pînă în albul sfios al ochilor de cicoare. Sta așa, în loc, toată încurcată, încîlcită cum îi era ciuful de caier alb.

Căldărarul încăpățînat

Telegescu, numaidecît după plecarea lui Bălcescu, îl luase deoparte pe Deivos și, tăind luminișul din vîlcea, se așezaseră pe maldărul de fîn proaspăt și îl pusese să-i povestească mai cu de-amănuntul cele întîmplate la București. Lungii ani de temniță îl făcuseră bănuitor, mai ales că necunoscînd, nici după atîția ani, dosarul procesului din 1841, nu știa care fuseseră adevărații trădători și îi bănuia pe cei din grupul Vaillant, greșeală pe care o făceau mulți alții. În orice caz, puțini aflaseră că trădarea venise din grupul adus în conspirație cu Pavel Macedonschi, fără știrea acestuia bineînțeles, care făcuse și el ani grei de temniță. Îi arătă pe larg și lașitatea lui Cristophi, din pricina căruia revoluția nu putuse izbuti în Prahova.

— Acum, că m-am lipsit de boieri și am mers de-a dreptul la ciocănașii mei, frate Deivos, poci să spui că într-o săptămînă sîntem la București și dăm peste cap pe Bibescu, oricîți călăreți și infanteriști o avea Banov aici... Voi merge din om în om, din casă în casă, noaptea, și tot vom sfîrși prin a avea într-o seară două mii de oameni... Vom porni cu ei spre București, unde vom ajunge douăzeci de mii. Nu avea de unde să știe despre cele întîmplate la Izlaz și socotea că firul se va rupe aici pe Valea Prahovei.

După ce sporovăiră o jumătate de oră, Telegescu încălecă spunînd că se duce la Comarnic, unde se află un popă în care are mare încredere și-i ură drum bun la București.

— Nu vă lăsați nici voi acolo, fraților ! strigă dînd pinteni calului.

Deivos ar fi vrut să plece și el numaidecît spre capitală, căci trecuse de prînzul mic și numai întinzînd bine calul și cu mult noroc ar fi putut să fie pe la patru-cinci după amiază din nou în București, așa cum vorbise cu Axente Sever, dar nu mai putea de oboseală. Îl biruia somnul, simțea o durere în tot trupul, de parcă ar fi cărat saci cu pietroaie. Rugă pe Dumi-

trașcu, așa află că-l cheamă pe flăcăul de la conacul Filipeștilor, să stea lîngă el și să-l lase să atipească ăl mult un ceas, că e năuc de somn, de nu mai vede înaintea ochilor.

Dormi un ceas și mai bine, că flăcăul nu se îndura să-l scoale, văzîndu-l prăbușit și sforăind de parcă răsufla din toate măruntaiele ; părea că nu-i mai ajungea pieptul și se înăbușe. Cînd îl trezi, era cu ochii lipiți și nu pricepea ce vrea flăcăul de la el. Îi spuse că trebuie să plece la București și el sări ca ars, o luă la goană spre pîrîiaș, unde își vîrî capul de cîteva ori în unda lui rece, scuturîndu-l de fiecare dată ca un cățel care se scutură după ce a trecut prin apă. Încălecă apoi și goni nebunește. Soarele se înălța tot mai aprins în slavă, iar albastrul nepătat al cerului nu făgăduia decît arșiță. Pe la Potigrafu înțelese că nu poate merge mai departe, calul era istovit și numai spumă. Își aduse aminte că e la Baloteşti un candidat de învățător, văr cu sublocotenentul Dănescu, de la el de la pompieri, pe care îl văzuse de vreo două ori pe la București, pe la cazarmă. După ce mai merse o bucată, întoarse puțin din drum și-l găsi. Omul primi numaidecît să-i împrumute o iapă murgă pentru calea de o poștă pe care Deivos o mai avea de străbătut spre București. Se înțeleseseră că a doua, ori a treia zi, cînd calul luat de la conacul din Filipeștii-de-Tîrg se va pune iarăși pe picioare, să vie cu el la marele vornic la București, de unde în schimb își va lua iapa. Cînd se despărți de flăcăul negricios, încins cu bete peste cămașa albă, lungă pînă la genunchi, îi spuse în taină :

— Sfatul meu e să te găsești mîine după prînz în București, că are să fie bine... Mai mult, măi vere, nu poci să-ți spui.

Ajunse în București abia către ceasurile patru. Pe Axente Sever nu-l găsi acasă la el în Dobroteasa, unde se dusese, ocolind pe la Vergu, dar un tabac lăsat acolo de pază îl îndrumă la cîrciuma de lîngă morile doctorului Gussy, unde-l află așteptînd împreună cu profesorul Dorcea, cu căpitanul Zăgănescu, cu profesorul Scarlat Turnavitu. Acolo află că Agia arestează pe capete. Nu e chip să mai treacă cineva pe podurile cele mari, ori prin Tîrgul din Lăuntru. Voinescu II este printre cei arestați în urma arătării făcute fără îndoială, acum știau toți, de Halepliu. Îi află hotărîți să meargă chiar după-amiază cîteșipatru la Tudor Fărșerotu în Obor, să vadă dacă se pot bizui pe el ori nu.

În timpul acesta, Deivos avea să tragă un pui de somn

chiar aci, pe patul ăsta de lemn, că nu se ştie apoi cînd va mai apuca să doarmă în zilele care vin.

— Locotenente, trebuie să dormi, că acum a venit rîndul nostru. Ăi de la Izlaz au proclamat revoluţia.

Cînd Deivos auzi vestea cea mare, sări de pe pat uluit şi încremenit, abia putînd îngăima :

— A izbutit revoluţia la Izlaz ? Rămase apoi cu privirea îndepărtată, cu ochii umezi şi murmură ca pentru el însuşi : Pleşoianu...

Dar nu vru să se mai culce. Era prea înfrigurat. Smulse scoarţa de pe pat şi o aruncă în mijlocul odăii. Ceru să meargă şi el cu ei, că nu se mai lipeşte somnul de el. Dar ceilalţi nici nu vrură să audă, aşa că stătu totuşi lungit pe patul, pe care aşternuse din nou, pocăit, scoarţa, cam vreo două ceasuri, pînă veni o brişcă să-i ia înspre seară. Îşi pregătiră cu grijă şi pistoalele.

*

Veniseră toţi cinci, pentru că socoteau într-adevăr de cea mai mare însemnătate ca Tudor Fărşerotu să fie înduplecat să se mişte, şi împreună cu el să se mişte tot Oborul. Erau poate orele şapte, soarele nu asfinţise încă. Fură puţin încurcaţi cînd, după ce trecură de-a latul Cîmpul Moşilor, se găsiră în faţa celor două căldărării alipite. Chiar Axente Sever, care mai fusese pe aci, greşi, intrînd în prăvălia cea mai arătoasă cu şatrele ei lungi în faţa intrării, pe stînga şi pe dreapta, pe care erau aşezate ceaune, căldări, ibrice şi tingiri noi-nouţe, ca de aur roşu, bătut cu ciocanul ; urmele izbiturilor de ciocan erau amestecate, aşa că unele erau mate, iar altele aveau luciri sticloase, după cum le priveai. Şatrele aveau nişte spătare înalte, de păreau mai curînd canapele mari de lemn, puse în dreapta şi în stînga. Pe spătare atîrnau tot atît de roşcate, tot atît de ciocănite tăvi şi tipsii, tigăi şi chiar cratiţe de tot felul. În stînga, înainte de uşă, era o cristelniţă înflorată, adîncă, să încapă în ea copii cît de mari. Chiar înainte de a trece pragul, Axente Sever se răsuci pe călcîie, căci îşi dădu seama că intrase în prăvălia feciorului, nu a tatălui, de care aveau nevoie. Gligore ţîşni din fundul prăvăliei, crezînd că i-au venit muşterii de soi, dar cînd fu în prag, recunoscu pe Axente Sever, îşi dădu seama ce caută şi, rîzînd cu tot spicul mustăţii, le făcu semn că e alături.

Cealaltă prăvălie, lipită de întîia, și umbrite amîndouă de doi salcîmi care-și încurcau ramurile, avea și ea în față două șatre, la fel cu celelalte, dar erau mult mai sărace, de lemn vechi, plesnit, parcă afumat. Cîteva căldări acolo, pe scîndurile crăpate și înnegrite de ploi, vreo două tipsii și atîta tot. În fața prăvăliei, care era și ea cu pămînt bătătorit pe jos, la intrare, nu era o cristelniță, lucru subțire, ci un ceaun mare ciobănesc, de fiert laptele după muls. Îi erau mușterii credincioși lui Theodot al lor toți ciobanii, pe trei poște în jurul Bucureștilor și chiar cei de pe Bărăgan. Nu-i înșelase niciodată punînd foi de fier la fund și inele, la fel, în gura ceaunului, ca să tragă mai mult la cîntar și să fie astfel mai scumpe. Gligore, pe de altă parte, începuse să se arate negustor mai subțire decît bătrînul, începuse să lucreze și obiecte bisericești care cer migală, mai multă răbdare, mai multă luare-aminte și un ochi mai viu, așa că mușteriii lor erau deosebiți unii de alții. De altfel Fărșerotu, autoritar, aspru la vorbă și morocănos, mai ales de cînd îmbătrînise, nu se mai putea împăca prea multă vreme cu ucenicii lui, pe care îi certa toată ziua, și după ce îi făcea calfe, îi ajuta să-și deschidă prăvăliile lor și astfel se descotorosea de ei. Își făcea deci treaba numai cu călfuțe, ucenici, și-i era destul pentru nevoile prăvăliei lui, iar cînd era o comandă mai grea, o trimitea încruntat la „iglițarul" de alături. Tocmai pentru că se știa că-i învăța de timpuriu pe ucenici meșteșugul, se îmbulzeau să fie primiți de el, deși cînd se mînia, nu pregeta să-i plesnească cu bățul. De suduit nu suduia, că era bisericos și credea că e păcat, dar de croit cu bățul, croia al naibii. Acum îl găsiră în șopronul din dosul prăvăliei, stînd pe un scaun, proptit în ciomagul de corn noduros, arătînd cu degetul unde mai trebuia bocănit cu ciocanul. Vedea bine și fără ochelari, dar numai de aproape de tot, așa că stătea parcă lipit de o nicovală rotundă ca o căpățînă de fier, pe care căldarea aflată în lucru sta și ea ca o căciulă roșcată, neîncheiată într-o parte. Cînd văzu că ucenicul, voinic ca un flăcău, care era aproape să iasă calfă, se opri mirat, Tudor își ridică sprîncenele cărunte și stufoase să vadă cine a intrat. Dintr-o dată fața zbîrcită îi înflori de plăcere.

— Tu ești, măi catîrule... ? Ei... Te-a lovit dorul dă mine ?

— Eu, baciule, da' n-am venit că mi-i dor de mustățile dumitale... am venit că avem treabă al dracului cu dumneata...

— Nu mai spune...

— No că zău, avem de vorbit... și musai să vorbim acum, spuse Axente, dinadins cu accent ardelenesc.

— No că hai în casă atunci, să ne dea Reveca și cîte o dulceață...

— Dulceață, baciule ? Acum la bătrînețe te-oi fi dedat la dulceață ?... Ce ? La stînă tot cu dulceață de trandafiri trăiai ? Ori cu zer și buze de muiere cînd se găseau... Auzi, dulceață... Vin ai ? Că uite, grecului ăsta, Deivos îl cheamă, îi place vinul scos proaspăt de la beci. Nici dumnealui, Turnavitu, ăstălalt, nu mă face de rușine cînd e vorba să guste vinul... Dacă ai ceva mezelic, cum zic ei pe-aci, apăi nu e rău de loc...

În „odaia cea curată", cealaltă, nu erau scaune. Se așezară deci ca de obicei pe cele două paturi care erau de o parte și de alta ale ei, frumos așternute cu macaturi de cit. Pe masa dreptunghiulară dintre ele, pusă la perete și așternută cu pînză albă, pînă jos la dușumea, erau cupele de tot felul din care nu se bea și o tavă de lemn lăcuit, roșie, pe care erau în permanență două chisele de cleștar cu muchii înflorate și cu capace ca niște moțuri : dulceață de vișine și dulceață de trandafiri. Deasupra patului opus celor două ferestre mici, era un „covor turcesc" cu o scenă de călătorie la Mecca : pelerini care trăgeau prin pustiu cămile după ei. Reveca, întinerită parcă de cîte ori avea musafiri din Ardeal, mai ales că al cincilea dintre ei, o namilă blîndă și bălaie, Constantin Dorcea, îi era și un fel de nepot, alergă grăbită să le aducă o ulcea de vin și niște pastramă și cîrnați uscați, cu cîteva ouă răscoapte.

— Pînă vin vreo doi pui fripți... mă ficiori, îi lămuri ea.

Axente Sever o răsuci ca pe o fată mare, cu barba lui înflorită de voie bună :

— Of, că tinerică mai ești, lele Revecă, dar lasă că nu-i vremea puilor azi, e vremea țării... Se întoarse cu cana în mînă să ciocnească : Noroc... Am venit, baciule, să te luăm... că e vremea.

— Unde să mă luați, măi ficiori fără minte... ?

— Să mergi, că te cheamă țara...

— Hei, s-o dus vremea mea... Sapa și lopata... Ce mai vrea țara dă la mine tocmai acuma cînd, și să vreau, nu-i mai poci da nimic ?

— Ba... e vremea... iată ți-o spui din nou... Dumneata nu simți și nu vezi nimic în jurul dumitale ? Fierbe țara, baciule !... Axente vorbea el singur, fiindcă-l știa pe bătrîn, iar

celorlalţi le era teamă să nu spună ceva care să-l supere, aşa că doar clătinau din cap, din cînd în cînd. Ştiau că dascălul ardelean e iubit de bătrînul căldărar, care-i îngăduia multe glume... Nu vezi, baciule, că a venit vremea vremilor ?

— Ba ceva oi vedea io... Că a venit vremea lui Ulumeanu şi a huidumelor lui, vremea acsizarilor...

— Lasă-l, baciule, pe Ulumeanu, că-i şi pus la gros acum... Lasă-i şi pe acsizarii ăia. Ei nu sînt ţara... Ascultă-mă pe mine, că de aceea venii cu soţii aceştia ai mei... E vremea dumitale şi a tuturor oamenilor de treabă... musai să mergi şi dumneata.

Bătrînul i-o tăie însă scurt :

— Io cu borfaşii, cu cuţitarii, n-oi merge, şi pace.

A ţinut-o îndelungă vreme una şi bună că el nu merge, că nu vede nici o schimbare, dacă în locul boierilor vor veni alde Dobrovici şi Hagi Curti. Axente părea obosit de încăpăţînarea acestui bătrîn. Atunci izbucni Scarlat Turnavitu, aşa ca trezit de pe altă lume, căci de un sfert de ceas parcă trăia în sfere nepămînteşti. Încă de cînd i se spusese că va merge la Tudor Fărşerotu simţi că inima începuse s-o ia razna şi-şi pipăia neliniştit mîinile fierbinţi. Nu află decît mai tîrziu că nu-l vor întîlni pe popa Dumitru, care-şi trimisese pe ai lui de lunea trecută la via unui popă prieten, ca să-i mai ţie la aer, la verdeaţă ; acolo se dusese şi el, cu o brişcă, aseară. Se temea la gîndul că o va vedea pe Tincuţa, ivindu-se ca o nălucă, la un pas de el. Îşi dădea seama că nu ar mai fi ştiut ce spune şi poate nici nu ar fi în stare să scoată o vorbă măcar. Aştepta să se întîmple vreo minune ; se gîndea şi la chipul ei uimit cînd l-ar vedea pe el acolo în odaia lor, căci ştia că în aceste două odăi locuia popa Dumitru cu ai lui.

Se vede că dragostea de patrie nu era la el mai prejos decît dragostea pentru Tincuţa, cu oarecari deosebiri totuşi. În faţa fetei era aproape mut, pe cînd acum murea de plăcere cînd îşi auzea vocea, cam piţigăiată puţin, rostind umflat vorbe şi mai umflate.

— Domnule Fărşerotu, au cum e cu putinţă să nu auzi glasul patriei care clameazăşi strigă ajutor de la fiii ei ? Au ce fel de om eşti, de nu tresaltă inima dumitale de român ?

Ceea ce era mai extraordinar e că profesorul acesta, scund şi uscăţiv, cu jacheţica rotundă, abia ajungîndu-i la pantalonii albi cu pătrăţele negre, cu o legătură roşie la gît, avea ochii plini de lacrimi cînd sfîrşi. Cei veniţi cu el erau încurcaţi,

căci simțeau golul umflat al frazelor, stridența supărătoare a țipetelor, dar lacrimile din ochii rotunzi și căprui erau lacrimi adevărate, rare în acești București, cînd era vorba de patrie, deși iscate de vorbele răsunătoare.

Încurcat, bătrînul căldărar încerca să se dea totuși deoparte, cam nesigur de el însuși, e adevărat :

— Și-apoi, drept să vă spui... nu prea văz dă ce e nevoie dă oasele mele uscate... ca să să facă rivoluție... Mult nu mai am dă trăit. Azi, mîine, poate și la noapte, sughit o dată, dă două ori și rămîi cu capul pă pernă...

— E nevoie de dumneata, fiindcă e nevoie ca mîine să se ridice toată suflarea omenească și să meargă la palatul Bibescului ca să ceară constituția. Cînd oborenii dumitale te vor vedea în fruntea lor, vor veni cu duiumul, fără să mai întrebe măcar unde merg... Așa numai se vor schimba lucrurile.

— Io nu văz dă ce e nevoie dă costituția aia, cum îi ziceți... N-o să să îndrepte nimic... Cu costituție ori fără costituție o să fie tot cum a fost. Tot cu borfașii și cuțitarii pă cap rămînem noi ăștia dîn Obor.

Atunci Axente Sever, scos parcă din sărite, se ridică în picioare de pe marginea patului și, venind lîngă bătrîn, îl apucă de marginea pieptarului negru, din dreptul umerilor, zguduindu-l.

— Ascultă, baciule, de cînd te știu, o ții una și bună cu acsizarii și cu cuțitarii ăia ai dumitale... Asta nu-mi prea place.

— Păi ce vrei, că noi cu ei ne mîncăm viața, ei sînt leprele stăpînirii aici în Obor. Și tot ei o să rămînă tari, mormăi moșneagul morocănos, cu obrajii uscați de încăpățînare.

— Dar ce, numai ei sînt cu revoluția ? Cum, baciule, eu sînt acsizar ? Dorcea ăsta e acsizar, ori dascăl de istorie ? Turnavitu nu e, după cîte știu, nici el acsizar, e profesor. Dumnealor, căpitanul ăsta Zăgănescu, și locotenentul ăsta Deivos, sînt oare acsizari ?

— Ba... n-or fi...

— Atunci ce tot dai cu acsizarii ? Uite, eu vreau să știu ceva... Au bucureștenii ăștia o vorbă care îmi place... Cînd unul nu e om întreg și nu are bărbăția în el să aleagă, ei spun că „o scaldă". Eu, drept să-ți spun, baciule, mie mi se pare că dumneata, care-ai fost și ești Fărșerot de la Pind și mocan din Ardeal de la noi, de cînd ești prin locurile astea o cam scalzi... Uite, noi ne-am săturat de atîta vorbă. Eu vreau să știu lim-

pede : dumneata eşti cumva pentru orînduiala de astăzi ? Da sau ba ?

Moşneagul sări de pe muchia patului, de-a dreptul în picioare, de parcă l-ar fi împuns o undrea între umeri. Ochii mici îi scăpărau subt sprîncenele mari ca nişte mustăcioare cărunte.

— Io, cu orînduiala dă azi ? Măi ficior dă oameni cumsecade, cum poţi să spui tu asemenea ticăloşie ? Cum, mă ? Da' pă mine şi pă toată negustorimea asta dîn Obor nu ne seacă la ficaţi orînduiala dă azi ? Dac-ai şti cum ne jegmănesc oamenii Agiei, cum ne ameninţă cu bătaia, aşa pentru te miri ce, numai ca să dăm ruşfet pînă nu mai avem dă unde !... Acum două săptămîni, un brutar, om dă ispravă, cinstit ca o uşă dă biserică, ţine p-o nepoată a mea, a fost ţinut gol pînă la brîu, în uliţă, uns cu miere şi legat cu mîinile la spate. Minţeau că au găsit pîinea lipsă la cîntar, dar nu era aşa, că ştie toată lumea că Trică, aşa îl cheamă, e cinstit şi nu s-a plîns niciodată nimeni că pîinea făcută dă el e lipsă ori e necoaptă, ca să tragă mai greu. Da' vezi că el, deşi e un pumn de om, e mîndru şi n-a vrut să plătească ruşfet la oamenii Agiei, care umblă după gheliruri. S-a dus bietu dă el să să plîngă la Agie, la Vornicie... Tot pă el l-au bătut, că în ţara asta nu e dreptate pentru bietul negustor, că nici la Divan nu mai merge azi negustorimea. Ţi-e silă dă lăcomia şi neruşinarea judecătorilor stăpînirii... Vin oamenii mai bine, cu daraverile lor, aci la mine, să le fac dreptate după „judecata Oborului", fără avocaţi şi fără ruşfet... Auzi, noi cu stăpînirea ? Da' ştii dumneata cît plătesc io foaia dă aramă dîn care fac căldările oamenilor ? O plătesc dă trei ori preţul ei, fiindcă la vamă oamenii stăpînirii pun încă două preţuri peste cel adevărat. Şi tot aşa e la cuţite şi foarfece, la postav, la sticlă, la tot ce are nevoie negustoru ca să-şi facă meşteşugu lui... Tot ce e adus dă peste graniţă e umflat, dă trebuie să luăm şi noi şi pielea dă pă om cînd îi vindem ceva... Şi prinse iar să dea în clocot : Auzi, îmi place orînduiala boierilor ? asta-i bună... Da' ce avem noi, măi, dă la stăpînire ? Uite, mor oamenii ca muştele dă holeră şi nu găsim ajutorare la nimeni... Şi mai sînt şi alte boleşniţe, nu e numai holera... Uite, toamna şi primăvara înotăm în noroi pînă la genunchi aci, că nu te poţi mişca fără cizme groase, iar trăsurile boierilor bocăne pă caldarîmul făcut cu banii noştri. Auzi ! Ne place orînduiala boierilor ? Uite, n-avem biserică

aici în Oborul nostru, că trebuie să mergem la Sfîntu Ion Moși, în partea cealaltă. Vai dă noi pînă să ne botezăm copiii, iar pînă să capete un bolnav sfînta împărtășanie, își dă duhul, că n-ai dă unde să-l iei pă popă. N-avem școli, dă ne rămîn copiii proști, că la învățătură nu sînt primiți decît la margine, cu picătura.

— Nu sînt școli nici în mijlocul orașului. Ce-i aia o școală, două, pentru o sută cincizeci dă mii dă suflete ? spuse cu amărăciune Constantin Dorcea, flăcăul înalt și cam obez, sfios tocmai din pricina asta.

— Și la ce i-ar ajuta în viață pe copiii de negustori mici să învețe carte în țara asta ? întrebă mînios Scarlat Turnavitu, de-i flutura basmaua roșie de la gît peste jacheta neagră. La ce i-ar ajuta ? Toate slujbele mari sînt păstrate numai pentru feciorii de boieri, chiar dacă nu învață carte și chiar dacă sînt tîmpiți din naștere, numai pentru că au ieșit din niște foale înscrise în arhondologie... Uite, baciule, iartă-mă că-ți spui și eu așa, dar și pe la noi, pe Teleorman, coboară baci de-ai dumneavoastră... Uite, zic... dumnealui locotenentul Zăgănescu și parucicul Deivos ăsta, pe care-i vezi aci, și mai e unul Dincă Bălășoiu și altul Dănescu, pentru că sînt feciori de mici negustori, pe unii i-a făcut ofițeri Kisseleff, Odobescu i-a trecut la pompieri, ca să nu mai cîștige și ei cinuri în armată. Auzi, la pompieri, să lupte cu tulumba cu apă, nu cu tunul și pușca, ăștia care sînt ăi mai strașnici ofițeri din armată. Apoi te-ntreb și eu, ca onoratul meu coleg Axente Sever : au dumitale îți place cumva orînduiala asta ?

Tudor Fărșerotu se ridică în capul oaselor și zise limpede :

— Nu-mi place, oameni buni.

— Atunci vii cu noi ? îl întrebă cu ochii rotunzi, jucăuși în fundul orbitelor, Axente Sever.

— Viu cu dumneavoastră, mormăi moșneagul încruntat.

— Cu toți ai dumitale, cu toți finii, cu tot Oborul ?... își mai agită, mic și vioi, de data asta și entuziasmat, Scarlat Turnavitu legătura roșie de la gît.

— Cu ai mei, negreșit... Vin și cu finii, poate, cu popa ăla că face tot după capul lui și acum e cu nevasta și copiii la vie, dar cu tot Oboru nu știu. Io atîta poci să vă spui, că dacă vine un om al dumneavoastră la mine, într-o jumătate dă ceas îi adun p-ai mei și în fruntea lor, ca un berbec bătrîn, spriji-

nindu-mă în toiagul ăsta, dă-i zic ăştia dă p-aci bîtă, oi porni-o încet, încet.

Scarlat Turnavitu, înflăcărat că au izbutit să-l înduplece pe moşneag să meargă, izbucni, ridicînd pumnul cu elan :

— Ai să duci şi un steag tricolor. Aşa, în frunte cu un steag tricolor.

— Şi c-un steag tricolor... ? Ce-i aia steag tricolor ? La ce foloseşte să meargă lumea cu el împotriva boierilor ?

— Fiindcă-i steagul naţiei, baciule, îi spuse apăsat Axente Sever.

— Steagul tricolor este semnul libertăţii, este steagul poporului, rosti încălzit şi Deivos.

Atunci, locotenentul Zăgănescu, care, în uniforma lui plină cu tot felul de curele şi franjuri, nu scosese o vorbă, stînd tot timpul în picioare şi fumînd din pipa de spumă de mare, îşi mişcă nu fără puţină trudă buzele groase subt mustăţile ca vrabia şi grăi apăsat. Ceilalţi, neobicinuiţi să-l audă vorbind, încremeniră auzindu-l grăind parcă întîia dată :

— Domnule Fărşerotu, nu vă supăraţi dacă vă pui şi eu o întrebare... Uite, nu vi se pare dumneavoastră că neamul românesc a rămas încovoiat din şale de cînd tot îndură jugul turcilor, de cînd se tot ploconeşte, cu spaimă, la tot felul de ciohodari şi de bei ? Ei, află că s-ar putea ca într-o bună zi acest steag tricolor să fie împlîntat pe vreo tabie turcească...

Aci se întîmplă un lucru destul de neaşteptat. Moşneagul începu să se încovoaie şi să tremure. Din ochi îi curgeau şiroaie de lacrimi.

— Iertaţi-mă, oameni buni, sînt un bătrîn, beteag şi nevolnic. Io am împlîntat acum vreo cincizeci-şaizeci dă ani un steag pă o tabie turcească. Era la Ismail... Erau alte vremuri... Ei, s-a isprăvit. Io cu mîna asta nu mai pot împlînta nici măcar un băţ care să sprijine fasolea dă lîngă peretele casei, necum să pun un steag p-o tabie. Dar am cu turcii socotelile mele d-acasă, dă la Pind, dă la Hîrşova şi altele. Credeam că o să mor fără să le mai plătesc niciodată. Uite, merg cu voi, unde vreţi şi cînd vreţi. Merg ca nişte moaşte pă care văd io că doriţi să le purtaţi cu voi ; dar, măi ficiori dă oameni cumsecade, vă cer şi io un lucru. Dacă vreodată steagul ăsta tricolor va fi înfipt p-o tabie turcească şi va fi bătut dă vînt acolo deasupra, să-mi aduceţi oasele astea uscate să le îngropaţi de-

desubt. Lacrimile îi curgeau şiroaie, buzele-i tremurau... Acum duceţi-vă, că e prea mult pentru mine... M-a biruit neputinţa.

Axente Sever vru întîi să-l îmbrăţişeze, dar simţi că acum ar fi cu totul nepotrivit. Nici ceilalţi nu scoaseră măcar o vorbă, privindu-se cam ocolit. De altfel, rezemat de perna de la perete, bătrînul aţipise. Ceilalţi, tăcuţi şi înfioraţi, ieşiră pe rînd. Turnavitu, întors dintr-o dată la dragostea lui, adună în privire, cu grijă, toată odaia asta în care se mişcă de dimineaţă pînă seara Tincuţa, jurîndu-se că nu va uita nimic din ea toată viaţa.

În curte, Reveca le apăru cu chipul ei încă frumos, prins în fuiorul mătăsos al părului dus întins dincolo de tîmplele de ceară vie, şi îi văzu mirată că se îndreaptă spre poartă. Întrebă îngrijorată :

— Au v-a supărat baciul cumva, de plecaţi aşa fără să staţi să vă ospătăm şi noi cu ce-om putea ?

Axente Sever îi zîmbi şi îi puse mîna pe umăr.

— Să ne supere... ? Du-te să vezi că doarme ca un înger. Iar de ospătat, ai să ne ospătezi după ce vom isprăvi ce-avem de isprăvit...

*

Tocmai ieşeau din prăvălie, soarele căzuse de mult dincolo de plopii din uliţa Chiristigiilor, cînd se auzi un ropot de copite care zguduia pămîntul şi, pe maidanul larg, dintre Cîmpul Moşilor şi Obor, trecură în galop nebun patru călăreţi, ridicînd nori de praf în înserarea uşoară şi lină. Din pricina şatrelor, musafirii lui Fărşerotu nu putură vedea încotro au luat-o, dar negustorii ieşiseră toţi în faţa prăvăliilor şi se uitau spre viile Ianculuí, încotro se ridicau, sporind, norii de praf. Cînd să se urce în căruţă văzură un pîlc de dorobanţi călări, în galop şi ei, gonind după fugari.

Deivos întrebă mirat, şi un dorobanţ îi spuse înspăimîntat, aşa în goană, aplecîndu-se din şa :

— L-au împuşcat pă vodă... Ăştia l-au împuşcat pă vodă...

De altfel, peste încă un sfert de ceas, toată lumea era în mijlocul maidanului, uimită, speriată, fremătînd.

— Asta e rău pentru noi, frate, murmură Axente Sever. Cei care au făcut-o nu ne sînt prieteni... Era mai bine să-l arestuim pe Bibescu, nu să-l ucidem.

Zăgănescu și Deivos, care erau în uniformă, căci locotenentul dezbrăcase straiele de lipcan, hotărîră să meargă să vadă ce s-a întîmplat și să vie la cîrciuma dinspre Vitan să le spună și celorlalți care vor aștepta acolo.

*

Pe la unsprezece seara veni în cîrciumioara din jos de Bariera Vitanului, unde așteptau dascălii, numai Deivos, care le povesti celor care așteptau nerăbdători, dornici să afle, neapărat, căci de cîteva ceasuri vuia Bucureștii și umblau fel de fel de zvonuri, nimeni neștiind ce s-a întîmplat anume. În sfîrșit aflară adevărul. Deivos știa totul de la căpitanul Mavrocordat din arma cavaleriei, prieten cu revoluționarii.

Către ceasurile opt și jumătate, cînd soarele sta gata să asfințească, iar așa-zisa lume bună a capitalei ieșea în calești și carete să se plimbe pe șoseaua Kisseleff spre dumbrava de la Băneasa, Vodă Bibescu, mîndru că înăbușise azi-noapte răscoala, ieșise și el într-un landou, alături de frumoasa lui Maricica-Doamna, și întovărășiți de Alecu Villara, ca să culeagă privirile pline de admirație ale aristocrației. Se opriseră în marginea dumbrăvii, în fața unui lung șir de trăsuri de tot soiul, care opriseră și ele, aliniate, așa cum era obiceiul pentru plimbăreți. Atunci, din spatele cabrioletei cu armăsari albi a Frusinicăi Băl-Ceaurescu, ieșiră trei călăreți, care se îndreptară spre landoul lui Bibescu, și unul dintre ei trase două focuri de pistol. Cel dintîi nu l-a nimerit, iar cel de-al doilea i-a sfărîmat epoletele mare de metal aurit, fără să-l rănească. A fost o învălmășeală de nedescris, încît călăreții au putut dispărea. Frusinica Băl-Ceaurescu a fost pe loc arestată. A dat numele a doi din ei, dar pe al treilea spunea că nu-l cunoaște și nici nu i-a înțeles numele bine cînd i-a fost prezentat. Pretindea că nu știa nimic despre gîndurile celor trei și că era foarte obicinuită să vadă, în fiece zi, cinci-șase călăreți oprindu-se acolo în dumbravă în jurul ei, cum se întîmpla de altfel și cu alte calești și carete, în care se află femei tinere, cărora li se face curte. Cei doi tineri pe care-i cunoștea erau Dumitru Kretzulescu și Alecu Paleologu.

De acolo, de la șosea, Bibescu a trimis un aghiotant călare ca să poruncească ofițerilor din infanterie și cavalerie să se adune în cazărmile respective. Se înfățișă numaidecît și el, mai întîi la cazarma cavaleriei, unde în prezența ștabului, în

frunte cu colonelul Odobescu, arătă ofițerilor epoletul sfărîmat, cerîndu-le să depuie un nou jurămînt de credință și să răzbune mișelescul atentat. Primit la început cu urale, văzu că atunci, cînd era vorba de jurămînt și răzbunare, cuvintele lui cădeau într-un gol înghețat. La cazarma infanteriei fu și mai rău. Aci primirea fu rece de la început, iar cînd Bibescu vorbi de jurămînt, maiorul Polizu ieși în fața frontului și declară în numele camarazilor, nu în al tuturor, firește, că ei sînt gata să depuie un nou jurămînt și să apere patria și pe domnitor împotriva vrăjmașului, dar că ei cred că vor putea lupta foarte greu împotriva poporului, care cere constituția, și că mai ales le e teamă că soldații nu vor vrea să tragă în frații lor.

Vorba despre jurămînt a rămas așa, pe muchie, neclară. Vodă a plecat, deși însoțit de aclamații, destul de plouat la palatul de subt Dealù Mitropoliei. Mai rău s-a speriat, însă, văzînd că nu departe de palat, peste Dîmbovița, un foc mare mistuia cîteva prăvălii, iar pompierii luptau din greu să-l stingă. Avea o bănuială și vedea în asta un semn rău.

Deivos trecuse și pe acolo să vadă ce e, și de aceea li se părea că nu mai vine celor ce-l așteptau nerăbdători să afle ce s-a întîmplat anume.

Ard iar Bucureștii...

Răzbit în cele din urmă de cumplita oboseală a drumului, a nopții nedormite, Deivos ațipi pe patul din odaia din dos, fără să le poată spune în amănunte cele ce mai văzuse și auzise în seara aceea... Ai fi putut tăia lemne pe el fără să se trezească.

Ce se întîmplase ?

Încă de pe cînd era pe Podul Tîrgului din Afară, Zăgănescu și el auziseră vuietul obștesc, legat de veacuri de soarta orașului : „Ard iar Bucureștii...“ De altfel, pe măsură ce se înșera, zarea se arăta tot mai roșie spre miazăzi și în curînd crescu o văpaie, purpurie peste acoperișuri, dar gălbuie și tulbure ca o apă de fluviu în văzduh, acoperind jumătate din cer. Zoreau amîndoi într-acolo, căci deși Zăgănescu avea toată încrederea în sublocotenentul Dănescu, care era ofițer de ser-

viciu, s-ar fi putut să fie nevoie de prezența lui însuși. Și mai era pe deasupra și o încurcătură : Dincă străbătea țara de-a lungul și de-a latul, cu un ordin special în buzunar, să încheie contracte de nutreț pentru caii companiei ; totuși ar fi fost mai bine ca lucrurile să nu fie scormonite de ochi cercetători, mai de aproape. De aceea Zăgănescu aproape alerga, supărat că nu întîlnește vreo birjă pe drum. Deivos obosit, frînt, se ținea în pas întins după el, gîndindu-se că ar putea să-i fie de folos, deși acum el nu mai conta propriu-zis la pompieri, ci la depozitul de arme stricate și la atelierele Dejurstfei.

Din toate părțile orașului lumea se îndrepta curioasă și înspăimîntată spre Tîrgul din Lăuntru.

— Unde arde, frate-mio ? întrebă și Trică venit din urmă, și care mai mult alerga pe un negustor ce privea din pragul prăvăliei cum se îndreaptă lumea spre foc.

Omul, cu plaivazul după ureche, cu o fotă verde peste nădragi, ridică din umeri nedumerit.

— Nu știu... zic unii că arde palatu lui Bibescu, alții, adică zic, că arde spitalu Brîncovenesc... Uite, vîntul suflă spre Mitropolie.

Cînd ajunseră la biserica Sfinților, peste acoperișul caselor se învălmășeau nori negri de fum din care țîșneau din cînd în cînd limbi de flăcări și cîte o ploaie de scîntei. Dar unde ardea nu se vedea.

Lui Zăgănescu îi era teamă ca nu cumva Bibescu, care nu putea uita focul cel mare de anul trecut, să fi alergat grăbit, înaintea lui, la fața locului. Dar îi era teamă de prisos. Speriat de atentatul de la Șosea, neliniștit rău de primirea rece de la cele două cazărmi, el nu mai avea curajul să iasă seara, ci se mulțumea să privească de sus, de la un fel de loggie care se făcea în colțul de sus al palatului spre gîrlă. Trimisese numai un ofițer de serviciu, pe căpitanul Mavrocordat, să vadă despre ce e vorba și să-l ție la curent prin ștafete.

Fusese un noroc că focul izbucnise în zi lucrătoare și la un ceas cînd prăvăliile în cea mai mare parte nu erau închise, astfel că oamenii puteau să-și apere avutul, nu ca anul trecut cînd focul izbucnise în ziua de Paști. De atunci trecuseră paisprezece luni și a fost uimitor cît de repede s-au deschis din nou aproape toate prăvăliile, pe toate ulițele arse, firește într-o mare neorînduială, cum se putuse, în binale încăputate, în șandramale, în magherniță, dar se refăcuseră, pe cînd cu lo-

cuințele oamenilor mergea mult mai greu. Spaima lui Bibescu venea și din aceea că acum focul început la Bărăție mergea spre miazăzi, adică spre o parte a Tîrgului din Lăuntru, care nu fusese atinsă anul trecut. De palatul lui nu-i era frică, fiindcă era peste gîrlă.

Abia putură să treacă de nemaipomenita înghesuială de pe uliță. Acum norii de fum negru, cu scîntei stîrnite de vreo răbufnire, se învălătuceau înălțîndu-se pînă se topeau iar în văzduhul gălbui și tulbure. Cînd se împrăștiau, se puteau vedea, pe zeci și zeci de acoperișuri din jurul focului, iluminate de flăcările care țîșneau din turla pătrată și din spinarea de jeratic a bisericii, sute și sute de oameni, aproape despuiați, care le stropeau șița și tabla cu gălețile cu apă, trecute din mînă în mînă, tocmai din vadul Dîmboviței. Din cînd în cînd, urcînd ascuțit și pătrunzător peste larma nemaipomenită, trompeta pompierilor înfiora lumea, cerînd deznădăjduit apă la tulumbe.

Îl găsiră pe sublocotenentul Dănescu luînd liniștit, cu ochi sigur, cele mai potrivite măsuri. Înțelegînd că biserica Bărăției și două mari prăvălii vecine nu mai pot fi scăpate, el le izolase prin dărîmături grabnice, în direcția în care adia boarea însărării, spre piața Sfîntu Anton. Tulumbele lui stropeau de zor pereții și acoperișurile prăvăliilor vecine. Îndîrjirea cu care ofițerii inferiori, care nu erau de neam mare, erau împiedicați prin orice mijloace să înainteze în grad și erau trimiși la sarcini lăturalnice, făcuse să se adune la pompieri poate cei mai destoinici ofițeri de grad mic din țară. Omul era lac de apă, cu coiful greu de alamă lăsat puțin pe ceafă, urcînd mereu pe scară, umblînd pe ziduri ca să vadă mai departe. Avea un cap mic, negricios, nepotrivit cu statura lui înaltă, iar mustața, de obicei cu sfîrcuri mici în sus, udată de apă acum i se cam pleoștise. Coborî de sus cînd îl văzu pe Zăgănescu ca să-i dea raportul. După părerea lui focul își slăbise puterea și dacă nu o mai fi mocnind pe undeva, cine știe unde, avea să se potolească. El le spuse că a venit căpitanul Mavrocordat trimis de vodă și le arătă și unde îl pot găsi. Cu tot numele lui, căpitanul era un simpatizant al căuzașilor și al revoluției. Cei doi se duseră spre el, în timp ce sublocotenentul Dănescu se urcă iar pe ziduri. Mavrocordat, care se liniștise și el în privința focului, le dădu amănunte despre atentatul de la Șosea. În clipa cînd a văzut și a auzit cele două focuri trase asupra lui, simțind

și izbitura puternică în umăr, Bibescu a crezut că e lovit de moarte și alb ca varul s-a lăsat moale pe spatele caretei. Toate privirile din celelalte care te și calești oprite s-au îndreptat asupra lui, iar din pricina asta cei trei atentatori au avut timp să dispară călare. Villara i-a scos haina să vadă dacă glonțul a intrat în umăr, dar nici măcar stofa mundirului nu fusese atinsă. Epoletul lat și masiv, cu ceaprazeria lui groasă, abătuse glonțul. Cum și-a revenit din clipele de spaimă, vodă a fost cuprins de o furie nebună. A dat poruncă să fie închise toate ieșirile din oraș. Aproape o sută de dorobanți călări ai Agiei cutreieră acum Bucureștii și vor cerceta în tot cursul nopții casă cu casă. Vor fi bătute viile. Este hotărît să dea o pildă cumplită. Cei trei dacă vor fi prinși astă-seară, vor fi judecați mîine împreună cu Frusinica Băl-Ceaurescu și la apusul soarelui vor fi spînzurați, toți patru, de teii de la Șosea, chiar la locul atentatului. Mai este arestat la locuința lui și colonelul Dăscălescu, pînă cînd se va lămuri ce legături a avut cu înfăptuitorii. Colonelul Voinescu I a primit poruncă să ia în cursul nopții tacrirul, interogatoriul, Frusinicăi, ca să-i afle pe toți părtașii, mai ales pe cei care după părerea lui vodă au lucrat din umbră. „Trebuie pedepsiți crîncen toți complicii, oricare ar fi ei", spunea după ce a venit de la cazarmă, întristat și mînios din pricina primirii reci care i s-a făcut, după o asemenea ticăloasă faptă, lui, domnitorul țării și capul oștirii. Zicea că a făcut rău că nu l-a ascultat pe Lăcusteanu care l-a sfătuit de atîtea ori să spînzure pe craii și descu!ții care otrăvesc sufletul norodului. N-a crezut niciodată că de la vorbe ei vor trece la fapte. Dacă e însă vorba de pistol și de asasinate lașe, atunci va întoarce și el foaia și va răspunde cu vîrf și îndesat. Ceea ce li s-a părut însă tuturor celor de la palat mai curios este că atunci cînd colonelul Florescu, ginerele lui vodă, s-a dus la Nicolae Golescu, cu care era prieten, ca să pipăie mai de aproape lucrurile, fiindcă deși vodă nu are dovezi, îi știe totuși pe frații Golești partizani ai unei constituții, care, crede el, ar fi nenorocirea poporului român, fostul aghiotant al lui Alecu Ghica s-a arătat indignat de atentat, a spus că e o lovitură lașă de care negreșit toți oamenii de răspundere din țară sînt dezgustați. El vede aci numai uneltirile obicinuite ale foștilor pretendenți la scaunul domnesc, poate Costache Cantacuzino, poate Băl-Ceaurescu, poate și alții, care, disprețuind mișcarea

constituțională, socotesc totuși că o pot folosi măcar ca să provoace o vacanță a tronului, din care ar putea să folosească numai ei, cei ahtiați după domnie. Înarmaseră astfel, pretindea Golescu, pe cîțiva tineri exaltați, care aveau legături mărginașe cu mișcarea constituțională, făcînd din ei uneltele lor. „Îmi pare rău, spusese el, numai de nenorocita aia de Frusinica, biata fată, care se lăsase tîrîtă prosteşte într-o asemenea aventură („*Je suis desolé pour cette malheureuse Frossy, qui s'est laissé entraînée dans une telle aventure*"). Cel mai nenorocit din toată lumea în împrejurarea asta, le mai spuse căpitanul Mavrocordat sfîșiat de milă, este bietul Aristia, care bate înnebunit la toate ușile. A fost de două ori și la palat, încercînd să afle unde a fost dusă Frusinica, ce se întîmplă cu ea. N-am putut sta de vorbă cu el, i s-a spus că nu sînt acolo. Ce aș putea să fac pentru bietul om ? De altfel nici eu nu știu nimic mai mult decît v-am spus. Se întoarse și arătă încremenit, aproape speriat :

— Uite-l, vine încoace... mi-a dat de urmă.

Cei doi abia-l recunoscură în bărbatul îmbătrînit, care mergea țeapăn, și totuși nesigur de pașii lui, cu ochii rătăciți și ciudat cercetători, arzînd în făptura lui, alături de flăcările pe care nu le vedea și care nu-l atingeau, de un foc lăuntric mult mai mistuitor. O paloare albă îi înflori fața cînd recunoscu pe căpitan. Se apropie de el întins fără să știe de nimic altceva.

— Căpitane, te-am găsit... Am să încep să crez din nou în Dumnezeu ca atunci cînd eram copil. Simțea că, găsindu-l pe Mavrocordat, găsise totuși un pripor în lunecarea spre moarte, care începuse de cîteva ceasuri.

Căpitanul îi strînse, topit de milă, mai întîi mîna, apoi brațul lîngă umăr. Nu mai era Aristia bărbatul arătos, care abia împlinise patruzeci și opt de ani, palicarul falnic din batalionul eroic al mavroforilor, ci doar umbra lui, o zdreanță. Fracul violet, acoperit de praf și ud de apă, era parcă plin de noroi ; gulerul cu colțuri i se desfăcuse și cravata neagră lega în față doar gîtul gol. Zăgănescu îi făcu semn lui Deivos să vie după el, ca să-i lase singuri pe cei doi care, proiectați pe zidul alb, în lumina focului, îl căptușeau cu umbrele lor puternice.

— Căpitane, te știu om de omenie... M-ai socotit cîndva și dumneata prieten. Mă mai socoți poate și acum. Spune-mi, te

implor, unde a fost dusă Frusinica ? Mai este încă în viaţă ? Ce se întîmplă cu ea ?

Căpitanul subţire şi înalt, de obicei sigur de el, era foarte încurcat, căci tot ce avea de spus era din cale-afară de simplu şi cu totul de prisos. Căuta să compenseze prin căldura vocii :

— Maestre, vă dau cuvîntul meu de onoare că nu ştiu unde e. Singurii care ştiu unde a fost dusă sînt vodă şi colonelul Voinescu I, care face cercetările. Vodă are bănuiala că sînt mulţi complici care au urzit din umbră şi uite, asta, poci să ţi-o spui, va încerca s-o facă să vorbească.

— O va supune la cazne ? întrebă Aristia îngrozit, după ce avu un fulger de bucurie aflînd că zvonul după care ar fi fost ucisă pe drum spre cazarmă nu-i adevărat... O vor schingiui, căpitane ?

Mavrocordat şovăi :

— Părerea mea sinceră este că nu va fi nevoie, căci ea, aşa cum a şi dat numele a doi făptaşi, va da şi numele celor din umbră.

Cu o imaginaţie vie şi puternică, cu sensibilitate de jupuit de viu, Aristia trăia de cîteva ceasuri, clipă cu clipă, viaţa Frusinicăi, coborîrea ei ameţitoare pe treptele morţii. El vedea aievea şi simţea în el însuşi ceea ce se întîmplă cu ea „la ora asta chiar", trăia încleştarea şi spaimele ei, o dată dezmeticită de viziunea execuţiei apropiate. Încerca durerea ei fizică, o vedea plină de sînge în urma loviturilor bestiale ale paznicilor de parcă ar fi fost lovit el, măsura timpul accelerat de neînduplecata apropiere a execuţiei cu propriul lui timp. Cu puterea cu care trăia simţirea personajelor pe care le juca pe scenă făcea de pe acum pentru ea ultimii paşi, după comunicarea sentinţei, ducea, el, privirea rătăcită, cu genunchii moi în neştire, mîna în jurul gîtului.

Mavrocordat îl privea sfîşiat de milă. În clipa aceea se năruiră căpriorii şi grinzile prăvăliei vecine şi ţîşniră în sus flăcări şi fîşii largi de scîntei ca la o iluminaţie, care arătară iară oamenii ca nişte pitici negri, pe acoperişuri.

— Maestre, duceţi-vă acasă, ca să ştiu unde vă găsesc... Voi căuta să vă transmit, chiar dacă nu voi putea veni eu, orice ştiri voi afla în cursul nopţii... Nu mai rătăciţi aşa prin oraş... Vi s-ar putea întîmpla vreo nenorocire.

— Voi fi pe Brezoianu, lîngă doctorul Marcovici. Știi, crez, unde stau... Voi aștepta toată noaptea... Te rog să bați ușor în geam, din uliță, ca să-ți deschiz.

Și porni cu mersul țeapăn și nesigur cu care venise. Nu se uita înaintea lui, era cu totul întors în sine însuși. Durerea lui era împletită din două fire contradictorii. Pe de o parte îl mistuia gîndul că fata asta, atît de bună, atît de inimoasă și atît de devotată celor pe care-i iubea, va avea atît de suferit tocmai fiindcă era prea simțitoare și trăia mai adînc totul. Pe de altă parte, era ca o ceață cenușie în el gîndul că ea a putut avea o viață ascunsă de el, că a avut lungi ore de discuții în care își juca viața, se încredea în altă lume, nu în el. Dar numaidecît îi găsea iertare. Era biata de ea uneori cam ușuratecă, o exaltată care nu putea bănui ce urmări grozave ar putea avea astfel de fapte. Numai gîndul că o asemenea frumusețe nepămîntească, și gingașă, că ochii ei viorii, de serafim, ar putea să fie peste cîteva ceasuri, peste cîteva zile pradă viermilor, îl făcea să se închircească în el însuși ca înjunghiat. „Frosi, Frosi, dacă s-ar putea să ne trezim din asta ca dintr-un vis rău...“ De atîtea ori a visat că moare și s-a trezit, de spaima sfîrșitului, lac de apă, dar fericit că a fost un vis rău. Dacă s-ar putea și acum ca tot ceea ce e să fie părelnic, să nu fi fost de loc.

Dar nu era părelnic.

*

Căpitanul Mavrocordat s-a ținut de cuvînt. Pe la trei dimineața, cînd abia se lăsase praful capitalei și lumina zorilor mijea la geamuri, făcînd de prisos lampa cu petrol de pe masa încărcată de cărți, el i-a bătut în fereastra care da pe Brezoianu. Aristia nu dormea ; înfrigurat și istovit veghease toată noaptea. Bătăile în geam l-au surprins totuși și l-au speriat de parcă veneau de pe lumea cealaltă. A sărit ca ars și l-a adus numaidecît înăuntru. Omul era obosit și el de frămîntarea de la palat, unde stătuse pînă acum.

— Maestre, iartă-mă, nu poci să stau... Am vorbit adineauri cu Voinescu I. Abia acum s-a întors de la vodă, care-l aștepta să vie cu rezultatul cercetării... Frosi este la cazarma cavaleriei, într-o odaie de arest. A interogat-o Voinescu în

mod civilizat. Ea spune că nu are nici un amestec în toată afacerea asta. S-a dat și de urma celor trei, care s-au îndreptat spre Ploiești. Ceea ce poci să vă spui este că nu se va face nimic în mod pripit. Întîia furie a trecut. S-a renunțat la judecata lor azi sau mîine.

Ceea ce Voinescu I nu-i spusese lui Mavrocordat este că dacă el s-a purtat în mod corect cu Frusinica, în schimb, speriat rău și el că s-ar putea, cine știe, să nu fie bine păzită și că-și riscă și el nu numai cariera, ci poate și libertatea, ca să fie mai sigur de ea, o dăduse în paza unui vagmistru faimos pentru sălbăticia lui, pe care-l mai și înspăimîntase pe deasupra.

— Bagă de seamă că răspunzi cu viața de arestanta asta ! Ia-ți doisprezece oameni de încredere și păzește-o ca ochii din cap. Vezi că este foarte primejdioasă. Nu sta de vorbă de loc cu ea (îi era frică să nu-l seducă și pe vagmistru frumusețea ei). Nu primi nici o poruncă de la nimeni. Încă o dată, vezi ce oameni îți alegi.

Vagmistrul o îmbrîncise tot timpul, căci nu i se părea că merge destul de repede, o înjurase în mod scîrbos. Cînd i-a cerut apă, a urlat la ea, că e o tîrfă care a vrut să ucidă pe vodă, și a dat-o cu capul de pereți, umplînd-o de sînge. De cîte ori o vedea îl cuprindeau furiile că și-ar putea nimici cariera din pricina unei astfel de ticăloase. Gîndul că ea ar putea să fugă îl îngrozea. N-o lăsa să iasă nici o clipă pe sală căci, își zicea, nu se știe ce se poate întîmpla cu blestemata asta. Îi plăcea s-o bește lească și din pricina frumuseții ei, pe care o simțea în puterea lui. O socotea însă o pacoste care i-a căzut pe cap.

*

La plecare, căpitanul a încercat să-l liniștească pe Aristia, cu toată sinceritatea. De altfel nu îndrăznea să-i spuie că și el a tremurat toată noaptea pentru femeia asta, căci și el a fost într-o vreme îndrăgostit de ea.

— Maestre, fiți liniștit, nu se va proceda în mod pripit. Vă repet. S-au mai potolit lucrurile și la palat. Dacă aflu ceva încă azi, vă trimit vorbă, ori, dacă am să poci, trec chiar eu.

Rămas singur, Aristia răsuflă adînc. Cuvintele bune ale căpitanului și răcoarea dimineții îl înviorară. Totul e să nu se întîmple nimic ireparabil azi sau mîine. Ca un jurămînt, își mușcă brațul pînă se iviră picături de sînge, fără ca să-l doară. Știe el ce știe. Peste două zile Bibescu nu va mai putea executa pe nimeni după capul lui.

Se dezbrăcă și se lungi pe pat, ca să se mai odihnească puțin, acum cînd începea o zi hotărîtoare pentru poporul român și pentru el însuși.

CARTEA A ȘASEA

În dimineața de 11 Iunie

Casa polcovnicului Ion Solomon, comandantul Regimentului III de infanterie, este chiar peste drum de cazarmă. Dacă o privești din partea asta dinspre răsărit, este o clădire joasă, căci arată, în afară de marchiza de fier și sticlă, înălțată numai cu o treaptă de la uliță, doar patru ferestre, ceea ce lasă să se ghicească după obicei, două odăi, în dreapta și în stînga, iar în mijloc o sală mai mult lungă. Aci la uliță, streașina ei de șindrilă abia dacă se ridică peste un stat de om. E adică la fel cu toate căsuțele de pe această uliță, care ține de-a lungul Curții Arse[1], urcînd Dealul Spirii. Dacă însă o privești dinspre mahalaua și biserica Izvorului, de partea cealaltă dinspre apus, atunci ea îți apare ca o casă cu două caturi, avînd un cerdac mare la catul întîi, sprijinit pe stîlpi de lemn groși, căci e clădită chiar în ruptura rîpei, ca și casele vecine. Din ulița care se înconvoaie spre biserica Izvorului se intră în curtea mică și pătrată, care e deci mult mai în adînc decît

[1] *Curtea Arsă* — nume dat palatului domnesc din București, care a ars în ziua de 22 decembrie 1812, cînd a venit la domnie Ion Caragea.

fața casei. Aci în curte coboară scările pridvoarelor lungi, de pe dreapta și de pe stînga ceardacului celui mare, care duc la aripile casei, și ele lungi ca ale unui han, cu multe odăi, unde se intră numai prin aceste două pridvoare cu parmalîc de lemn boit cafeniu, care stau față în față. În curte, la poalele casei, sînt acareturile : grajdul, un șopron pentru caleașcă, magazia de lemne și odăile slugilor. În fața curții, la poartă, e un puț cu acoperiș, vestit pentru apa lui rece, că mulți îi spun de altfel și uliței acesteia de subt rîpă mai mult ulița „Puțu cu apă rece". Casa aceasta, boită toată cu galben, și lemnăria cafenie, este singura cu două caturi, căci spre prundișul Dîmboviței rîpa scade, și casele vecine sînt din ce în ce mai scunde. Au numai un cat, iar jos de tot nici măcar atît.

Aci, într-o odaie de pe aripa stîngă a dormit în seara de 10 iunie maiorul Lăcusteanu, iar într-alta, maiorul Pandele Cerchez, cei doi comandanți de batalion. După vizita la cazarmă a lui Bibescu-vobă, venit cu cușma lui Mihai Viteazu pe ureche și cu mantia domnească pe umeri, ca să denunțe ticălosul atentat de la Șosea, fiindcă se făcuse tîrziu, colonelul i-a poftit pe amîndoi maiorii să doarmă la el, mai mult chiar, le-a poruncit, căci în fiece clipă a nopții se puteau ivi întîmplări neprevăzute și era greu să trimiți ștafete ca să-i aduci la cazarmă în miez de noapte, mai ales pe Lăcusteanu, care stă lîngă biserica Albă, dincolo de gîrlă și de lacul ăsta al lui Dura, căruia lumea se deprinde greu să-i zică Cișmigiu.

Dar nu s-a întîmplat nimic și au dormit toți tun pînă dimineața. Acum Lăcusteanu, voinic și greoi, trage din ciubuc, în timp ce un soldat, bărbier de meserie, îl bărbierește și-i răsucește frumos mustăcioara. Pe o tăviță, gazda ospitalieră i-a trimis chiselnița cu dulceață și o cafea neagră, cum iau de obicei ofițerii în loc de cafea cu lapte. Dar cînd iese pe pridvor, odaia lui fiind cea din capăt, vede în ceardacul cel mare, care dimineața e în umbră, apărat de soarele de vară, pe colonelul Solomon înconjurat de mai toți ofițerii regimentului, într-un nor de fum, trăgînd din ciubuc, cu cafeluțe dinainte. Maiorul, foarte țanțoș și năbădăios, căruia nu-i place să se treacă așa ușor peste el, întreabă furios :

— Prin ce întîmplare acest consiliu ostășesc pînă în ziuă și eu nu știu nimic, domnule polcovnic ?

Polcovnicul, furat și tulburat de cele ce auzite, are o poftă de vorbă, de parcă ar fi o țață :

— Ei, maiorule, se petrec lucruri mari... Revoluție. Vine Eliad cu Magheru, cu zece mii de panduri, și Tell cu Pleșoianu, cu un batalion de soldați. Ia spune, Fărcășene... și-l poftește pe căpitan, făcînd un gest moale cu mîna, să spună și maiorului... Că el vine de acolo.

Căpitanul, prăfuit, care încă nici nu a trecut pe acasă, venind de-a dreptul la cazarmă, povestește înflăcărat :

— S-a ridicat toată țara... s-a constituit un guvern provizoriu, care a dat o Proclamație la Izlaz, în care spune...

Lăcusteanu, care fierbea de mînie, îl întrerupe și se întoarce furios către Solomon :

— Cum, domnule, dumneata tolerezi ca un căpitan comandir de companie, să facă o asemenea propagandă în regimentul dumitale ?

Fărcășanu, naiv și fericit, vrea să-l lămurească totuși :

— Domnule maior, se dezrobește țara...

Dar mustața mică și zburlită ca o lăcustă neagră subt nas a solidului maior scapără de mînie :

— Ascultă, domnule căpitan, dacă vei îndrăzni să vorbești o asemenea propagandă, mă jur pe onoare că-ți trăsnesc creierii la minut.

Polcovnicul Solomon, care a văzut multe în viața lui, caută să-l domolească :

— Nu te necăji, maiorule, că și dacă vor veni, sînt frați de-ai noștri, sînt români, nu sînt nici turci, nici tătari.

Dar maiorul, deși de felul lui foarte milităros, nu mai ține socoteală de nimic, nu mai respectă nici pe superiori :

— Dacă e așa, să știi că în cazarmă eu nu mai intru, ci merg la vodă să-l rog să-mi primească demisia, chiar acum, căci într-un regiment de panduri eu nu slujesc ! Strigă furios la vistavoi : Spune-i, mă, lui Vasile să-mi aducă numaidecît calul ! Căci în afară de armăsarul de călărie pe care-l ține acasă, are și un cal de serviciu la cazarmă.

Soarele s-a ridicat deasupra Mitropoliei și vestește o zi dogorîtoare, scînteind devale viu pe prundișul și zăvoaiele Dîmboviței, pe care pluteau cîrduri de gîște, și în marginea căreia sacagiii își încărcau sacalele.

A tăiat drumul în sus de cazarmă coborînd de-a dreptul spre maidanul Dudescului și de acolo, pe vreo două uliţe înguste, a ieșit pe lîngă casa Fălcoianului la palatul de subt Mitropolie al lui Bibescu. E o clădire cu două caturi, în mijloc cu un peron ca o terasă intrîndă, la care urci patru trepte din grădină, cu cîteva „loggia“ la catul întîi, căci felul ei aminteşte arhitectura brîncovenească, deşi palatul e atît de meremetisit, că nu se mai poate şti dacă e vreo aripă din cel vechi al lui Constantin Brîncoveanu, ori e o clădire durată din nou. Poarta este lîngă crucea lui Mogoşoiu şi se intră mai întîi în grădina mare, cu poteci pietruite frumos. Corpul de gardă e în aripa dreaptă, subt odăile de dormit ale lui vodă. E cald şi, cum nu se vede de sus de la fereastră, ofiţerii ştabului domnesc, în frunte cu colonelul Banov, care pierzînd urma lui Bălcescu, la Telega, s-a întors în capitală, trag liniştiţi ciubuce şi beau cafele pe terasă, că înăuntru e prea cald, întocmai ca la Solomon acasă, însă cei de aci aşteaptă să fie primiţi de domnitor, ca să-i dea raportul zilnic.

Maiorul a descălecat şi a dat frîul unui soldat care duce calul la grajd într-o curte din dos, plină de acareturi, şi cu totul despărţită de grădină printr-un gard de scînduri vopsit în verde.

Maiorul se îneacă de furie cînd se apropie de grupul ofiţerilor şi-i aude vorbind tot despre revoluţie. Căpitanul Mavrocordat, înalt, subţire, negricios, nu vorbeşte chiar ca Fărcăşanu, dar şi el e de părere că măria-sa nu ar avea decît de cîştigat dacă ar semna constituţia. Adevărul este că la ceasul acesta ofiţerii din jurul lui vodă nu ştiu despre punctul 13 al Proclamaţiei, care încă nu e cunoscută decît de aga Iancu Manu, de marele vornic Alecu Villara şi, firește, de vodă însuşi. De aceea ideea revoluţiei e privită ca îmbietoare chiar între ofiţerii de cavalerie, ca totdeauna mai simandicoşi decît cei de infanterie.

— Vra să zică, dumneata, căpitane, eşti de părere că trebuie să ni se suie în cap craii şi desculţii... să dăm patria pe mîna derbedeilor ? întrebă cu mustaţa ţanţoşă maiorul Lăcusteanu. Îşi stăpîneşte furia, şi pentru că are în faţă un „os domnesc“, dar şi pentru că tînărul căpitan e un duelist foarte temut, două lucruri în faţa cărora curajul lui Lăcusteanu se cam înmoaie.

— Domnule maior, fraţii Goleşti şi fraţii Kretzuleşti nu sînt nici crai, şi nici desculţi, îi spune cu o afectare milităroasă în ţinută căpitanul, anume ca să arate că numai cînd e vorba de serviciu discută cu un boier de mîna a doua.

Maiorul nu-i mai răspunde lui, ci se întoarce către colonelul Banov :

— Domnule, îl plîng pe măria-sa că este înconjurat de asemenea ofiţeri, şi eu mă duc pe moment să-mi prezant demisia...

N-aşteaptă răspunsul şi intră de-a dreptul în sala cea mare ca un vestibul, de jos. Marele vornic Villara tocmai ieşea cu o hîrtie din odaia cea mare, cu biroul monumental în felul lui, la care lucra vodă.

— Hairola... Ce întîmplare te aduce aşa de dimineaţă, pe aci, Lăcustene ?

— Arhon boierule, vreau să dau demisia din armată...

— Da' ce, mă Gligoriţă, te-ai supărat ? De ce să dai demisia aşa grăbit ?

— Coane Alecule, a intrat dezonorul în oştire, eu nu mai stau... trebuie să vorbesc cu măria-sa.

— Uite, lucrează cu secretarul... Mai aşteaptă puţin. Peste cîtva timp ieşi în prag secretarul domnitorului.

— Întreabă măria-sa, care ţi-a auzit glasul, ce doreşti, domnule maior ?

— Vreau să intru numaidecît la măria-sa.

Se auzi şi glasul lui Bibescu, din biroul cel mare :

— Lasă-l să intre... Şi cînd maiorul salută, încremenit în poziţia de drepţi, vodă îl întrebă de la biroul mare, semicircular, în stil „empire" : Ce este, Lăcustene ? Ce eşti atît de zbuciumat ?

— Măria-ta, este revoluţie în ţară... şi în timpul ăsta...

Bibescu, cu faţa lungă, slăbită de grijă, arată nedormit, căci a lucrat pînă la cinci dimineaţa cu colonelul Voinescu I, ascultîndu-i raportul, despre declaraţiile Frusinicăi Băl-Ceaurescu. Îşi frămîntă cu degetele lungi mustaţa mică şi barba tunsă care-i înconjoară ca un chenar fălcile, îl priveşte încruntat, căci pe de o parte vede în el un semănător de panică, iar pe de altă parte vrea să-şi facă lui însuşi puţin curaj.

— Să nu umflăm lucrurile, Lăcustene !

— Sînt de părerea măriei-voastre că asta nu ar fi mare lucru, dar ceea ce vreau să vă spui este că se pregăteşte o revoluţie ostăşească... Chiar aci la palat, şeful Dejurstfei ascultă propaganda revoluţionară... iar la regiment, polcovnicul Solomon, în care aveţi încredere...

— N-am nici o încredere în el, dar nu am pe nimeni altcineva.

— Atunci, măria-ta, eu dau demisia din armată.

— Nu poci, dragă Lăcustene, să o primesc în asemenea circumstanţe, dar tot ce te rog este să primeşti regimentul lui Solomon, şi de îndată dau ofisul... Face semn lui Lenş să întocmească ordinul.

Lăcusteanu respectuos, dar ferm, refuză :

— Nu poci primi această onoare într-o vreme aşa anormală,cînd morala ostăşească este alterată... Este trist, măria-ta, că nu ai în capitală decît un regiment oştire, şi acela condus de un neputincios.

— E mai mult şiret decît neputincios... Îşi are şi el, ca toţi cei din jurul meu, socotelile lui, speranţele lui... Du-te şi cheamă-l pe colonelul Odobescu, apoi du-te numaidecît şi dă veste la cazarma cavaleriei şi la infanterie, că am ordonat ca într-un ceas să fie toată oştirea în front, în mică ţinută, fiindcă am să le vorbesc. Cînd a spus numele şefului oştirii, a rămas pe gînduri, cu ochii mari pe jumătate închişi, căci colonelul Odobescu, energic, bătăios şi cu o mare autoritate, nu numai asupra oştirii, dar şi asupra boierimii, este azi singura lui nădejde.

Maiorul, ca să ajungă mai întîi la cazarma cavaleriei, care e la capul Podului de Pămînt, a luat-o cu calul, după ce a trecut podul de piatră, prin Piaţa Mare. După ce a comunicat cavaleriştilor ordinul domnitorului, s-a întors la cazarma infanteriei, dar nu s-a mai amestecat cu ofiţerii, ci s-a închis singur în cantălarie. A aşteptat aşa, plimbîndu-se surescitat prin odaia îngustă, în care pe perete era o litografie îngălbenită, pătată de muşte, înfăţişînd pe Bibescu trei sferturi, cu cuşma lui Mihai Viteazu, cu decoraţii şi cordoane, cu mantia domnească pe umeri, iar altă litografie, ruptă într-un colţ,

arăta bătălia de la Austerlitz. Pe la zece și jumătate a dat ordin căpitanului celui mai vechi în grad să scoată batalionul în curtea cazărmii. Între cele două lungi magazii de zid care merg de lîngă poartă pînă departe în fundul curții, și care sînt dormitoarele trupei, stau în front cele două batalioane. Solomon aștepta dinadins pe prispa cazărmii ca să iasă în front Lăcusteanu, fiindcă în calitate de maior mai vechi trebuie să-i dea raportul, și vrea să-l silească să respecte disciplina. Lîngă maior aștepta și preotul de la parohia vecină, pe la care se abătuse călare, căci bănuia că trupa va depune un nou jurămînt.

Cînd gornistul a sunat onorul la general, care se da numai lui vodă, trupa a încremenit în poziție de drepți. După raportul lui Solomon, Bibescu s-a apropiat călare de cele două batalioane pînă la cîțiva pași. După el, înțepenit marțial în șa, cu carîmbii cizmelor peste genunchi, cu coiful său imens, fluturînd coada de cal care-i cădea într-o parte, urma Odobescu. Era încruntat și fălcos, cu mustața ciopîrțită cu briciul, de-i rămînea din ea numai un smoc subt nas. Cînd s-au potolit aclamațiile reglementare, Bibescu a ținut un lung discurs, vorbind despre virtuțile ostășești, despre datoria și frumusețea ascultării de șef. Apoi a arătat cît de mișcat a fost știind că oștirea s-a cutremurat atunci cînd a aflat despre ticălosul atentat comis împotriva domnitorului țării. Bibescu știa că spune un neadevăr, dar voia mai curînd să sugereze această emoție, regretabil absentă, a soldaților. Apoi a cerut lui Solomon să dea repaus trupei, iar el s-a îndreptat în pasul calului, urmat de Odobescu și Solomon, și ei călări, spre poartă, unde era flancul regimentului cu ofițerii batalionului întîi. Dintre ei s-a desprins căpitanul Fărcășanu, care se apropie de vodă, palid, tremurînd, altfel în ținută ostășească, și strigă cu un glas înfiorat :

— Să trăiești, măria-ta, să te milostivești să primești constituția pe care a decretat-o poporul român...

În clipa aceea, Lăcusteanu a pus mîna pe sabie vrînd să-l străpungă pe loc, în fața lui vodă. Dar spre surprinderea sa, Bibescu, în loc să dea ordin să fie arestat și judecat în cîteva ceasuri, apoi executat, așa cum credea Lăcusteanu că trebuie

făcut pentru asemenea nemaipomenită încălcare a regulamentelor, s-a mulțumit să ție alt lung discurs, arătînd cu multe pilde din istoria universală că românii sînt coborîtori din împăratul Traian și că trebuie să fie o nație înțeleaptă și tare în clipele grele, ca să dea pildă și la alte nații. Fiecare vorbă a domnitorului era o lovitură de măciucă în capul maiorului și îi făcea greață. El ar fi vrut ca Fărcășanu să fie împușcat pe loc.

Un ofițer, de fel din Ardeal, Enache Dimitriu, care era în această zi ofițer dejurnă pe cazarmă, a adus un steag pe care l-a aplecat mult în fața lui vodă, care, scoțîndu-și cușma, l-a sărutat, jurînd că nu vor intra trupe străine în țară. S-a strigat ura, și el a ieșit în pasul liniștit al calului pe poartă. S-au auzit apoi alte strigăte : „Trăiască colonelul Odobescu..." Acesta a oprit calul, s-a ridicat în scări și, întorcînd dîrz capul, împodobit cu mărețul său coif, a strigat turbat de mînie :

— Tăceți... O vorbă să n-auz, căci descalec, și în două ceasuri veți fi împușcați, să vă arăt eu ce înseamnă disciplină ostășească... V-a slujit norocul că am fost cu vodă, că vă arătam eu.

În inima Lipscanilor

Cine ar fi încercat să intre înainte de prînz în Cazinoul Comersanților de pe Lipscani (peste drum de Hanul lui Șerban, lîngă hotelul german) ca să citească vreun ziar sau să bea cafea și ciubuc, n-ar fi găsit nici un loc liber în această dimineață de vineri 11 iunie. Lucru de mirare, firește, deoarece într-o zi de lucru găseai arareori, mai ales dimineața, atîta lume la acest club, care deși vrea să rivalizeze cu clubul nobililor de la Casa Török, sau cu cel de peste drum de la hotelul Caracaș, era frecventat mai mult de oameni care îndeobște erau foarte ocupați cu negustoria lor. Lucru și mai de mirare, chiar odăile separate de la catul de sus, unde se juca seara cărți, erau acum înțesate și nu se găsea loc la nici o masă. Se juca de zor zgomotos, cu bani mulți pe masă. Cel care făcea mai multă gălăgie era Rudi Pavlicioni, pe care nimeni nu-l

mai văzuse jucînd pînă acum. Era vesel că era în cîștig. Cel care pierdea era Hagi Curti. Nicolae Danielopolu avea cîteva pungi în fața lui, din care scotea gînditor cîte un galben, doi, pe care-i punea stîngaci pe masă. Era vădit că nu mai încercase niciodată acest joc. De altfel, cu oarecare luare-aminte se putea vedea că nici nu se juca de-a adevăratelea. Conducerea tagmei negustorești găsise că locul cel mai bun de întîlnire în clipa izbucnirii revoluției era tot acest cazinou, unde prezența în grup apărea îndreptățită și unde mișcarea neîntreruptă, acel du-te-vino al oamenilor de legătură, nu bătea prea mult la ochi. Ca să nu pătrundă și inși nepoftiți, și mai ales nedoriți, se ocupaseră toate încăperile, și în cafeneaua de jos, și în odăile de sus, de către oameni de încredere. Masa li s-a adus la toți tot aci. Se așteaptă cu nerăbdare ora patru. Se mai știe însă că acum mari cete țărănești se îndreaptă spre oraș prin toate barierile lui, și asta stîrnește oarecare neliniște printre negustori.

Vestea însă bucură mult pe intelectualii grămădiți în sala de jos, la masa cea mare, prin care se poate privi pe fereastră, mare cît jumătate din perete, lumea de pe uliță și de unde în alte zile, craii fără lucru privesc liota de femei frumoase care forfotesc pe Lipscani. Cezar Bolliac cu barba lui pătrată, Bolintineanu, Aristia cu Paleologu, Mavromati și alți prieteni ai lui, Teulescu, Zane, Telegescu, Marin Serghiescu, Ion și Costache Catina, cei doi Ipătești, apoi cei trei pictori afiliați mișcării: Negulici, Rosenthal și Iscovescu sînt înghesuiți în jurul acestei mese, vorbesc zgomotos, vrînd să pară veseli, dar se vede cît de colo că sînt cu toții îngrijorați.

Au intrat cei doi juni Florești, cu un coș întreg cu cireșe pietroase, pe care-l pun veseli pe masă. Toți își înfig cu voluptate mîinile în grămada ispititoare.

— Măi căpcăunilor, spălați-le întîi, strigă speriat din colțul de lîngă fereastră Bolliac, care e și cel mai dîrz dintre cei de față. Ați uitat de holeră ?

Dimitrie îl liniști însă, bucuros de primirea care se face darului lor :

— Domnule, sînt de la noi din grădină, culese în fața noastră din pom. N-aveți nici o grijă...

Își fac și ei loc la masă, între cei doi Ipătești, și aduc apoi știrile Comitetului revoluționar condus, acum cînd Nicu

Bălcescu și Alecu Golescu sînt la Goleşti, aci în Bucureşti de Nicolae Golescu, ajutat îndeosebi de Cezar Bolliac, Axente Sever, Deivos și Dincă Bălăşoiu. Cei doi fraţi Floreşti sînt agenţii de legătură care de azi-dimineaţă au făcut de trei ori drumul la cazinou, întorcîndu-se mereu cu alt pretext. Lucrurile merg aşa cum au fost plănuite. Oarecare întîrziere este în înaintarea cetelor de ţărani, care trebuiau să vină din Afumaţi şi Tunari şi sînt în întîrziere faţă de celelalte. S-a dus într-acolo, îmbrăcat civil, Deivos, să vadă ce e.

*

Își face intrarea pe uşă un bărbat scund, lat în spate, îndesat, cu fălci puternice, cu ochi mici, cu un surtuc negru peste pantalonii gălbui şi strînşi pe picior. Este profesorul Vasile Maiorescu, fratele dascălului Ion Maiorescu de la Craiova. Profesorul de la Schewitz este trimis de Axente, care aşteaptă cu tabacii în Dealu Filaretului, să vadă ce mai e prin oraş, dacă e bine încălzită lumea. Scoate din buzunar cîteva numere din *Gazeta Transilvaniei,* al cărei corespondent la Bucureşti este chiar el. E foarte preţuit de Bariţiu, directorul gazetei braşovene.

— Frate, ţineţi astea desfăcute pe masă. Mai aruncaţi-vă ochii pe ele, ce naiba, aci sînteţi la cazină !

Coboară cineva de sus, pe scara cu treptele de lemn galben, care scîrţîie. S-a auzit de venirea lui Vasile Maiorescu şi marii negustori îl poftesc la ei să afle dacă totul este gata. Danielopolu este foarte neliniştit :

— Ei, cum stăm cu tabacii ?

— Totul e gata, îl linişteşte profesorul cu obrajii puţin ciupiţi de vărsat. La ora patru va suna clopotul cel mare al Mitropoliei.

Dobrovici, care nu juca nici măcar aşa în glumă şi era cel mai neliniştit dintre toţi, găsi că e prilejul să se mîndrească faţă de ceilalţi cu tabacii lui, ai lui, cum îi socotea el.

— Ei, din partea tabacilor mei, nici o grijă, boierilor... Să vedem însă dacă negustorii noştri îşi fac şi ei datoria.

Dar Danielopolu se ridicase în picioare şi de la fereastră îi răspunse, cu un zîmbet asigurător :

— Nu vedeți că toată ulița Lipscanilor e plină de oamenii noștri ? Nu mai deosebești pe negustori de mușterii ! Uite, e lume și pe Ulița Nemțească.

*

Pe la mijlocul lungii după-amiezi de iunie, tocmai cînd mulțimea de mușterii năvălea și vînzarea era în toi, iar pe Ulița Lipscanilor era un furnicar de lume, începu să sune clopotul cel mare al Mitropoliei, într-o dungă. Lumea, care nu știa, tresări înfiorată. Așadar, ceva tot se întîmplă. Clopotul cel mare, cu palele lui de sunet greu și prelung pe care le trimitea departe peste oraș, vestea totdeauna ceva neobicinuit care înfiora lumea.

Prăvăliile au prins deodată să se închidă grabnic. Lumea fu împinsă, cum se putu, afară în uliță. Obloanele cele mari, ferecate în cruci de fier, sînt grabnic întoarse și închise cu lacăte. Lumea îngrămădită pe uliție nu pricepe nimic. Unii cred că e foc, alții spun că a fost ucis un boier într-o prăvălie lîngă biserica Bărăției, la un pas de Sfîntu Gheorghe.

Ulițele sînt din ce în ce mai înțesate de oameni nedumeriți și unii cam speriați.

*

Clopotul Mitropoliei a trezit toate clopotele bisericilor din București, dar sunetul lui plin ca o chemare cosmică plutește măreț peste vuietul lor.

Cel care, față-n față cu Damian, smucește cu o singură mînă frînghia este Toma Panduru. Zadarnic, văzînd greutatea clopotului înalt ca un stat de om, și de deschidere aproape tot atît de mare ca și înălțimea, Damian și Mitru, capii echipei, au vrut să-l oprească. Toma trage cu trudă și năduf cu o singură mînă. Ceilalți se mulțumesc doară, înarmați cu puști și topoare, ei și soții lor, să facă de pază.

— Lasă, nepoate, să le trag io clopotu în dungă boierilor — tuturor boierilor și ciocoilor — că aștept dă treizeci dă ani

să plătesc cu mîna care mi-a rămas pentru cealaltă... Am să li-l trag și la parastas.

Clopotele se trag într-o dungă de obicei la mort. În îndîrjirea cu care, aproape să fie ridicat în sus de puterea clopotului, Toma, pandurul și clăcașul, smucește iar frînghia, este suferința de veacuri a milioanelor de clăcași.

— Într-o dungă... măi Tudose, măi Mitrule, să să audă pînă la Vadu Rău.

Damian nu știe de ce azi taică-su îi spune Tudose.

*

De cum auzi clopotul cel mare al Mitropoliei, Tudor Fărșerotu a lăsat vorbă călfițelor și ucenicilor să strîngă tot de pe șatre și a ieșit în mijlocul uliței cu toți feciorii și trei din ginerii care așteptau în curte. Tase chiristigiul purta steagul tricolor pe care-l adusese de dimineață Deivos, cînd le spusese și de hotărîrea luată, că revoluția trebuie să izbucnească azi la ora patru după-amiază negreșit.

În cîteva clipe, oborenii, înfiorați de clopotul cel mare al Mitropoliei și uimiți, căci nu mai văzuseră niciodată un steag tricolor, erau adunați în jurul moșneagului. Brutarul Trică alerga din prăvălie în prăvălie, îndemnînd lumea :

— Nea Vasilică, hai la revoluție... că vă așteaptă jupînu nostru, hai mai repede... Nu mai închide, lasă că o să închidă ţaţa Tudora.

Cînd s-au făcut vreo sută, două, s-au îndreptat spre Bariera Tîrgului din Afară, în dangătul clopotelor de la biserica Sfîntu Ion Moși, care vesteau ca în noaptea Învierii. Cînd au început s-o ia în sus pe Pod, erau vreo patru sute de bărbați, dar după ei veneau alte sute de copii și băieţandri. Pe la biserica Olari erau ca la două mii de inși, în afară de alte mii de copii care se ţineau după ei ca după urs. Tudor Fărșerotu pășea în frunte, lîngă steag, încruntat, cu fălcile încleștate, sprijinindu-se ușor în toiag. Lîngă el călca îngîndurat popa Dumitru. Aci, la biserica Olari, le-a ieșit înainte profesorul Scarlat Turnavitu, care s-a alăturat de steag și, scoţînd o

basma roșie, a început să strige într-una „ura", căci pînă aci merseseră toți în tăcere. Atunci a prins și mulțimea să strige „ura". Pe la toate ferestrele s-a ivit lume, negustorii trăgeau obloanele și veneau după oboreni. Erau și cîteva sacnacsii de la care se privea cu ură de după perdelușe albe. Cînd au trecut de Biserica Sfinților, tot Podul Tîrgului din Afară era, mult în urmă, o mare de capete. Făcuseră un ceas pînă aci, căci mergeau încet. Și aci clopotele bisericii sunau să ridice omul în slavă. Puțin mai înainte de piața de la Sfîntu Gheorghe îi întîmpinară un grup de căuzași în frunte cu Bolliac, Bolintineanu, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu și mulți negustori din cei care așteptaseră pînă acum la cazinou. Aduceau alte steaguri și cîteva coșuri de cocarde tricolore. Pe cea dintîi au prins-o în pieptul lui Tudor Fărșerotu, apoi i-au pus una în piept lui popa Dumitru, care era lîngă el. Pe urmă au mai vrut să mai pună și la alții, dar a fost înghesuială și s-a răsturnat coșul, căci fiecare vrea să apuce cocarda, de parcă ar fi fost de aur.

Acum Ulița Lipscanilor este o mare de capete. Cînd se află de sosirea celor din Obor și de pe Podul Tîrgului din Afară s-a făcut un semn, iar din prăvălia lui Danielopolu s-a scos o masă, alte cîteva coșuri cu cocarde tricolore și un steag mare. S-a urcat pe masă iuncărul Niță Magheru, nepotul vestitului comandir de panduri, cîrmuitorul de la Caracal, și acum membru al noului minister. Tînărul, străjuit de patru soți din regimentul lui, a ridicat steagul și se pregătește să citească o hîrtie pe care a desfășurat-o. Hagi Curti, suit și el pe masă, îi ia steagul din mînă și strigă lung, prelung:

— Ascultați... asculta-a-ați... La Izlaz s-a proclamat constituți-a-a-a... Tell, Eliade și Popa Radu Șapcă, însoțiți de Magheru, înaintează cu șase sute de dorobanți, cinci roate de ostași și zece mii de săteni spre București.

E o clipă de neîncredere, parcă de încremenire, dar deodată văzduhul se cutremură de urale. Au apărut acum și dorobanții Agiei, dar nu îndrăznesc să se amestece. Un boiernaș cu anteriu, dar cu șapcă muscălească, se întoarce spre nevasta lui:

— Ei, acum nu mai e dă glumit... Bibescu nu mai are încotro...

— Vine revoluția și nu mi-ai cumpărat maloteaua, se văicărește cucoana, sprîncenată și ochioasă.

Alt tînăr se urcă pe masă și anunță că și dinspre Ploiești vin ciocănașii de la Telega cu sate întregi după ei, cu Bălcescu în frunte. Din nou se înalță în slavă urale peste urale. Un cărturar, Mavromati, strigă „Trăiască Bălcescu", și cuvîntul lui e reluat și tălăzuit copleșitor pînă la ulițele vecine. Se face cu greu liniște și iuncărul Magheru citește cu glas puternic Proclamația. Pînă seara, o va citi de zece-cincisprezece ori, dar văzîndu-se că poliloghia lui Eliade durează două ore, va începe să citească numai cele douăzeci și unu de puncte ale constituției. Un grup de tinere femei, îmbrăcate după moda apuseană, cu rochiile largi, cu talia sus, subt sîn, cu pălării de pai ridicate în față și legate cu panglici pe subt bărbie, încep să prindă în pieptul celor de față cocarde tricolore și să le împartă steguleţe lucrate în prăvălia lipscanului Danielopolu. Dar înghesuiala e prea mare. O cocoană, cam bătrîioară și energică, ia de la fete un pumn de cocarde și le azvîrle în mulțime, apoi aruncă și steguleţele tricolore peste capetele tuturor. Le prinde cine poate. Mulțimea fierbe.

Cînd se mai vestește însă că de la Jilava și de la Popești-Leordeni, dinspre Afumați și Pantelimon, cete de țărani, vestiți de Deivos și Ștefan Turnavitu, care după ce le-au dat steaguri vin în briști în fruntea lor și au intrat în oraș, unul dintre negustori, gras, cu anteriu și încins cu șal, se întoarse către vecinul lui, care-l înghesuia și el cu burta :

— Asta nu e tocmai bine... Ăștia vin cu carele să ne spargă prăvăliile. Ieri m-am certat cu un țărănoi obraznic. Zicea că minteanu e prea scump. Mi-a strigat din pragul prăvăliei : „Lasă, că dac-o fi cu rivoluția asta, care se aude, venim cu carul și ne luăm ce vrem din prăvăliile astea... Pă urmă le dăm foc." Eu vă spui, cu țăranii nu e de glumit... Nici n-ar trebui lăsați să intre în oraș...

Clopotul Mitropoliei suna într-una. Îi răspundeau clopotele mai tuturor bisericilor. Pînă seara nu s-a putut umbla pe ulița Lipscanilor și nici pe ulițele vecine, între Sfîntu Gheorghe și biserica Zlătari. Lumea nu știe ce să facă. Iuncărul Magheru și poetul Catina au obosit citind într-una cele 21 de

puncte ale Proclamației. Cam spre asfințitul soarelui, coboară dinspre Văcărești un vîrtej amenințător de oameni dîrji. Se aude, așa, ca un zvon de biruință :

— Vin tabacii și mărginașii... Vin măcelarii din Scaune...

Rîul celor veniți intră în mulțime ca un șuvoi într-o mare. Mulți dintre ei, cei mai de încredere, au puști și pistoale, dar cei mai numeroși sînt cei care învîrtesc deasupra capului topoare sau satîre, pari și cuțite late de spintecat.

În fruntea celor sosiți este Axente Sever. Înalt, cam ciolănos, cu barbă castanie și mătăsoasă, care-i lasă cu totul descoperiți obrajii și bărbia, calcă apăsat și parcă mînios. Ochii îi ard subt fruntea boltită, duși în fundul capului. Surtucul negru, pe care-l poartă încheiat sus, e parcă o rasă de călugăr.

Alături de Axente pășește un bărbat greoi, bălan, cu ceafa groasă și cu o mustață întoarsă în jos ca a lui Horia. Este fugitul din Ardeal, și el, profesorul Dorcea. Abia stau pe el hainele nemțești și gîfîie puțin, dar cînd strigă, glasul lui, cam de băiețandru, se înalță ca o zburătură de arc pînă departe : „...La pala-a-at... La pala-a-at...“

Și lumea se ia viforoasă după ei. „...La pala-a-at... La pala-a-at...“ Se înghesuie, se strivesc pe îngustele uliție ale Tîrgului din Lăuntru, pe cea Nemțească, Franțuzească, Șelari, Cavafi, Gabroveni și atîtea altele. E o nemaipomenită înghesuială la trecerea podului de piatră, care nu are de piatră decît numele. Mulți dintre mărginași, mai ales cărămidarii și nisiparii, care se țin unii de alții să nu se piardă cumva, trec Dîmbovița prin apă, pe unde e mai puțin adîncă. O parte din mulțime ocolește pe la podul Beilîcului, alta trece pe din sus de biserica Sfîntu Spiridon Vechi, prin fața casei Floreștilor, ocolind ăstălalt palat brîncovenesc. De cum a scăpat din strînsoarea podurilor de peste gîrlă, lumea se revarsă spre biserica Domnița Bălașa, înconjoară spitalul Brîncovenesc, pe la Sfîntu Ilie, și cînd ajunge la poalele Dealului Mitropoliei, mulțimea, cît vezi cu ochii, nu mai încape între palatul lui Bibescu și casa Fălcoianului, din balconul căreia privesc cîțiva boieri și multe cocoane îmbrăcate după moda apuseană.

Maiorul Lăcusteanu așteptase un ceas să treacă și el în birjă podul de piatră, vrînd să-i ducă lui vodă demisia, ca să-i

dea o rezoluție grabnică. Oamenii treceau pe lîngă birjă, mai lovindu-se de cai, unii înjurînd chiar, dar oricum fu lăsat în pace. Înțelese totuși că nu poate trece mai departe și spuse birjarului să întoarcă. Fu însă foarte greu. De altfel văzu în spatele lui o caretă oprită, împotmolită. Era în ea ginerele lui Bibescu, colonelul Emanoil Florescu, care voia și el să treacă. Era tare speriat de urletele nesfîrșite ale mulțimii. Nu știa ce să facă.

— Dar bine, maiorule, asta e revoluție în toată forma! Săracu vodă, îl omoară...

— Ei, răspunse mînios maiorul, cum? Ați gîndit că este glumă? De ce n-au spînzurat craii la vreme?

În sfîrșit, izbutesc să întoarcă cea dintîi trăsură, birja lui Lăcusteanu. Colonelul îl roagă să-l ia și pe el, ca să treacă pe acasă, să nu se sperie Catinca, nevastă-sa, fiica lui vodă. După ce-l lasă din drum, maiorul, înnebunit de furie, nu se mai duce acasă, ci de-a dreptul la cazarmă. Îi spune lui Solomon că dacă ei stau cu mîinile în sîn, sînt niște neputincioși (el a spus un cuvînt mai urît), și polcovnicul îi dă voie să-și scoată în front batalionul lui, al doilea, cu mantale — deși era vară, dar așa era ținuta de război — cu șepci, patrontașe și puști. Revizui cu grijă patroanele, să vadă dacă sînt întocmai la număr, și apoi a comandat să se umple puștile. Așa, ca să fie gata pentru orice poruncă de sus, căci tot nădăjduiește că lui Bibescu îi va veni mintea din urmă, cum zicea el.

*

În salonul cel mare, din mijloc, de la catul întîi, domnitorul se plimbă, întunecat la chip, de la un capăt la altul, în timp ce curtenii lui, miniștrii într-un colț, iar militarii într-altul, îl urmăresc tăcuți, încremeniți într-o nesfîrșită așteptare. Din cînd în cînd se duce la fereastră și privește de după perdea mulțimea care a sfărîmat porțile din colțul grădinii și a intrat în curte. Nu știe ce să facă și nu e în stare să ia nici o hotărîre. Dacă va semna constituția, țarul și sultanul nu i-o vor ierta niciodată. Va fi nevoit să abdice, deși e domnitor ales pe viață. Dacă nu va semna, își dă seama că va fi ucis de

popor chiar astă-seară. Dar va scăpa oare chiar dacă va semna constituția ? Și-a făcut studiile la Paris la liceul „Louis le Grand“ și la Sorbona și știe din Franța ce înseamnă de obicei o revoluție. De altfel vede după mutrele speriate ale miniș-trilor, după înțepenirea lor, aparent respectuoasă, că toți se întreabă cum se va sfîrși această lungă, clocotitoare zi de iunie, cu azurul umbros stropit cu pulbere de aur roșcat. Pe dealul din față, Mitropolia, care de cîțiva ani e văruită urît într-o culoare pămîntie, s-a topit în înserare, în afară de acoperișul argintat al clopotniței și al turlelor, care sînt parcă niște oglinzi ce răsucesc razele peste verdeața grădinilor. Ferestrele înguste, oblice ale turlelor și cele ale palatului metropolitan par însîn-gerate. Clopotul cel mare atîrnat de schelărie și ascuns între duzii din grădină, pe dreapta, sună rar și greu, zguduind fe-restrele.

*

— Apune soarele în nori roșii... își dă cu părerea un bă-trînel din mulțime, după înfățișare, negustor. O să fie mîine o zi furtunoasă și vînt.

— Apăi, știu și io că va fi furtunoasă, vericule. Uite-te la mulțimea asta, îi spune Toma, care lăsase ceata de la Mitro-polie și fugise și el la palat, ca să vadă, să vadă neapărat. Și la nevoie să dea și o mînă de ajutor, cu dreapta, căci numai pe aceea o mai avea.

Din spate se auzi un strigăt prelung : „Loc, loc, că vine Dealu Spirii !“ Cum să li se facă loc ? Dar iarăși, cine să-i oprească, să nu se reverse peste cei sosiți de mai înainte, ame-ninținîndu-i să-i strivească ?

Au răzbătut acum în față, chiar în curtea palatului, frun-tașii revoluționari, înconjurînd pe Nicolae Golescu, îmbrăcat azi într-o redingotă neagră, Cezar Bolliac, Axente Sever, Ion Brătianu, Scarlat Turnavitu, Danielopolu, Hagi Curti, Pavli-cioni, Dobrovici, Mărgărit Moșoiu, căpitanul Fărcășanu, Ne-gulici, Aristia, Scarlat Kretzulescu și alții, care fac un fel de cordon, ținîndu-se de braț unul de altul.

Catina se urcă, ținînd un steag tricolor în mînă, pe o ta-rabă de fructe, adusă din piață, lîngă treptele palatului :

— Ascultaţi... asculta-a-aţi... dar vuietul e prea mare.

Hagi Curti reia, cu o voce unduită, mult prelungită :

— Asculta-a-aţi, poetul Ion Catina ne va mai citi încă o dată cele douăzeci şi unu de punturi ale constituţiei, care a fost proclamată miercuri la Izlaz...

Mulţimea întăreşte clocotitoare :

— Da, da ! Aşa, aşa... Să se citească... Vrem costituţia...

Catina dă steagul tricolor lui Hagi Curti şi citeşte cu o voce tunătoare, răspicat, cu tîlcul cuvenit :

— Ascultaţi : „*Poporul Român decretă : Puntul unu. Independenţa sa administrativă şi legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea şi Vlad al V-lea...*“

Mulţimea care ascultă izbucneşte în aclamaţii. Un tîrgoveţ cu barba căruntă se întoarce furios spre Ilinca :

— Mi-ai spart urechile, fetiţo... Nu mai ţipa atît !

— Dacă ai urechi dă ţiplă, ce cauţi la rivoluţie ? Şi Ilinca, roşie ca o cireaşă, cu ciuful în vînt, ţipă şi mai tare: Costituţia... costituţia...

Tîrgoveţul ar vrea să răspundă şi el, dar întîlneşte privirea cruntă a Licsandrei, care-i pune cotul în piept, gata să-l strivească.

Catina citeşte iar :

— „*Puntul doi, Egalitatea drepturilor politice...*“ Aclamaţiile nu mai contenesc.

— „*Puntul trei. Contribuţie generală la impozite...*“

— Aşa... Aşa...

— „*Puntul patru. Adunarea generală compusă de reprezentanţi ai tuturor stărilor soţietăţii...*“

Doi negustori fruntaşi, se cunosc cît de colo, se uită unul la altul pe subt sprîncene.

— „*Puntul cinci. Domnul responsabil ales pe cîte cinci ani şi căutat în toate stările soţietăţii...*“

Vuietul mulţimii e ca mugetul mării. Pe fereastra deschisă pătrunde chemarea constituţiei pînă în salonul domnesc, unde Bibescu, înconjurat de mai-marii curţii, ascultă fierbînd de mînie, căci simte că nu mai poate face nimic.

— Auzi ? Asta e republică... Domn pe cinci ani ! Înţelegi ?

Pocnind pintenii cizmelor sale lungi peste genunchi, Odobescu iese în faţa celorlalţi, în poziţie reglementară :

— Măria-ta, de poruncești, pun tunurile să tragă.

O lumină de speranță se aprinde în privirea domnitorului :

— Du-te și le spune că vor trage tunurile.

Odobescu iese pe terasa peronului și ajunge aproape de Catina, care se întrerupe. Colonelul se oprește și rostește marțial, de i se clatină coiful cel mare :

— Oameni buni, împrăștiați-vă, că de nu, tunurile pe care le vedeți vor trage...

Mulțimea, încremenită o clipă, izbucnește în huiduieli, urlă în clocot, iar coiful colonelului, cu tui de coadă de cal, se dă speriat înapoi. În fața pumnilor care se întind amenințători, i s-au aprins obrajii, mustața energică, tunsă scurt, sta să-i sară de pe buză.

— Să tragă... Să tragă... Nu plecăm de aci... Mai bine moartea. Vrem costituția !

Odobescu, înfrînt, intră din nou în salon, subt huiduielile care ajung prelung pînă aici. În poziție militară, salută pe domnitor :

— Nu mai e nimic de făcut... Apoi spune cu o brutalitate neașteptată : Măria-ta, semnează, și să se termine. Mai mult nu putem face. De trei ceasuri durează comedia asta...

Bibescu întoarce capul și-și plimbă privirea întrebător peste ofițerii îmbrăcați în uniforme mătăsoase, cu cizme de lac, cu tot felul de zorzoane metalice pe ei. Răspunsul lor e același. Își pleacă toți privirile înspre covorul roșu, păros ; Solomon singur privește neclintit spre policandrul cu zece brațe, cu ciucuri de cristal, ferindu-și ochii de solicitarea lui vodă.

Afară, Catina, acum urcat pe trepte, cere liniște și continuă :

— Ascultați : *„Puntul treisprezece...“*

Mulțimea tălăzuiește cuvîntul :

— Ascultați... Ascultați...

Poetul citește răspicat, apăsat :

— *„Emancipația clăcașilor, ce se fac proprietari prin despăgubire...“*

Toma strigă dîrz, și după el Ilinca țipă să spargă urechile celor din jurul ei :

— Fără despăgubire... Fără despăgubire...

Bolliac strigă : „Să trăiască Bălcescu“, și numele dîrzului revoluționar e tălăzuit la nesfîrșit.

Mulțimea vîntură steagurile îndîrjită, și la acest punct treisprezece aclamațiile sînt fără oprire.

A venit din palat, neobservat, căpitanul Mavrocordat, comandantul gărzii, care se apropie de grupul în care se găseau Nicolae Golescu, Deivos, Scarlat Turnavitu, Costache Bălcescu, Brătianu și alții. Le spune ceva în șoaptă. Nicolae Golescu, după ce ascultă încordat, spune cîteva cuvinte lui Hagi Curti și Catina, iar acesta vestește numaidecît.

— Ascultați... Asculta-a-ți... Cetățeanu Golescu și căpitanu Fărcășanu vor intra la vodă să-i ceară semnarea constituției...

Nicolae Golescu fîlfîie textul constituției, urcă treptele și pășește spre intrare, urmat de Fărcășanu, care ține ridicat steagul luat din mîna lui Catina. O voce izolată, dar pătrunzătoare, adaugă :

— Să meargă și Firfiricu...

Se aud unele îndemnuri după care Ion Brătianu, ras de barbă, cu mustața scurtată, cu ochelarii albaștri, urcă lîngă Golescu.

Tălăzuirea mulțimii e atît de puternică, încît cei din față trebuie să împingă din greu înapoi. Mitru, Damian, Ilinca, Licsandra și Licsandru Hergă, un negustor uscat și arămiu, doi țărani și, după pilda lor, toți ceilalți din față, s-au luat de braț și împing cu îndîrjire înapoi, ca să nu fie striviți. Izbutesc să facă o jumătate de cerc gol în jurul celor rămași în față. Sînt ajutați să ajungă aci, cîte unul, Tudor Fărșerotu, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru Georgescu și alți cîțiva.

Pavlicioni, cu gulerul alb scăpat jumătate din strînsoarea cravatei negre, strînge înfierbîntat cu afectare mîna lui Tudor Fărșerotu, care i-o lasă moale, și cu privirea încruntată subt cele două perechi de sprîncene. Bancherul se întoarce apoi către Dobrovici :

— Frate, oborenii noștri ne fac cinste... Au ieșit toți pînă la ultimul om.

Căldărarul îi răspunde pe muchie, cam speriat și morocănos :

— Asta-i acum ! Mare ispravă am făcut... Ce sîntem noi oborenii, în atîta norod, în puzderia dă oameni cît vezi cu ochii ? O picătură dă apă într-un lac...

Adevărul este că Tudor Fărşerotu e cam năucit de mulţimea asta care se frămîntă asemeni unei revărsări de ape şi care este gata să-l strivească. Era speriat şi din pricină că se cam pierduse de ai lui şi aproape că nu mai cunoştea pe nimeni. Fusese mai ales înghesuit în faţa porţilor de fier, pînă cînd l-au scos Licsandru Hergă şi tabacii din ţîţîni. Au avut noroc că gardul de zid, cu ochiuri de zăbrele pe la mijloc, a ţinut ca un zăgaz şi i-a mai ferit. Acum sute de oameni s-au cocoţat pe parapetul lui. Un bătrîn, ceva mai tînăr totuşi decît el, cu un nas butucănos, dar cu vrăbiile mustăţii cărunte bătăioase, îi strigă lui Tudor cu o gură plină de dinţi, împingînd puternic să-şi facă loc :

— Ce-i mă, blestemat dă oborean, nici aici nu scap dă tine ?

Fărşerotu se înveseleşte mirat o clipă cînd îl vede şi-i răspunde, totuşi, înţepat :

— Da' ce, mă, numai tîlharii tăi dă pă Uliţa Tîrgovişţii să scoată costituţia ? Ce, aci eşti la Urziceni ?

E un olar de dincolo de biserica Sfinţii Voievozi, de pe la Bariera Tîrgovişţei, cu care se tot ceartă în fiecare an pe locul şatrelor la marile bîlciuri. Omul cu mustăţile cît vrăbiile nu pierdu firește prilejul să-l întrebe cum îi merg afacerile.

Fărşerotu îi răspunde, morocănos, cu o vorbă din Obor :

— Ei, tu nu ştii ? Dă cîştigi, dă păgubeşti, tot negustor te numeşti...

În salonul cel mare, mobilat în stil „empire", cu grinzi aparente şi bronzate, ca şi casetele îmbelşugate cu stucărie aurită şi perdelele încrucişate şi grele de brocart roşu, Bibescu priveşte încremenit intrarea lui Nicolae Golescu, încins cu eşarfă tricoloră şi cu pene la fel, la pălăria pe care n-o scoate decît cînd se apropie şi după ce se mai înclină. Fostul aghiotant domnesc, acum cu bărbuţa mai mult căruntă decît roşcată, cum îi era în tinereţe, ştie desigur regulile protocolului, dar pune în gest ostentaţie revoluţionară.

— Ce-i asta ? întrebă iritat domnitorul, deşi el însuşi chemase delegaţia şi ştia bineînţeles ce vor. Dar parcă nu-i venea să creadă clipei.

Nicolae Golescu se înclină formal, respectuos :

— Măria-ta, în numele poporului român, îţi cerem să accepţi constituţia.

Fărcăşanu face un pas înainte, cu o energie soldăţească, şi întinde însufleţit şi teatral steagul tricolor.

— Măria-ta, jură pe steagul tricolor, căci acesta e steagul poporului, şi semnează constituţia.

Urmează un lung răstimp de tăcere încleştată. De afară vine vuietul mulţimii. Bibescu priveşte abătut şi întrebător în jurul său, dar nu întîlneşte decît priviri, toate la fel de abătute. După o lungă aşteptare, zîmbeşte amar, face un pas spre masă, apoi se aşază pe scaunul cu spătar drept, „empire", caută ceva, cu privirea absentă. Închide-deschide capacul călimării mari de bronz, cu o zeiţă subţire care ţine o cupă în care se pun condeiele.

— Pentru că poporul o cere... Ridică din umeri şi rămîne mut, apoi semnează hîrtia întinsă de Nicolae Golescu. A rămas pe scaun, cu coatele pe masă, sprijinindu-şi bărbia în palme, de nu i se mai vede pieptul plin de decoraţii, între care şi ordinul Medgidia în briliante. Înadins îşi pusese cuşma şi mantia voievodală. Totul se dovedi însă zadarnic.

Brătianu face şi el un pas înainte şi cu vocea piţigăiată îi întinde o foaie de hîrtie albă şi lucioasă.

— Măria-ta, douăzeci de mii de oameni aşteaptă în faţa palatului, semnează şi lista noului guvern !

Bibescu parcă nu pricepe nimic. Închide şi deschide capacele călimării ca să cîştige timp, apoi ia lista, o parcurge, şovăie mult, şi iar citeşte, tăcut. Arată un nume pe listă :

— Ăsta cine-i ?

— Rosetti, îi răspunde cu obrăznicie ceremonioasă Brătianu.

Se miră :

— Studentul acela cu barbă, fost ofiţer care-i arestat ?

— Da, măria-ta, cel de la puşcărie, şi se înclină şi mai obraznic, şi mai ceremonios, de la mijlocul taliei.

Bibescu oftează, pune condeiul pe hîrtie, dar înainte de a semna mai are ceva de spus :

— La Miliție nu accept decît pe colonelul Odobescu.

Nicolae Golescu tresare, șovăie. Nu-i place să știe în guvern personalitatea arogantă a colonelului.

— Nu va accepta poporul... măria-ta.

Brătianu își dă părerea cam stingherit, în dorința de a fi împăciuitor :

— Eu crez că va accepta.

Nicolae Golescu îl privește surprins, nemulțumit, dar nu are ce răspunde.

După semnare, cei trei salută pe vodă, devenit monarh constituțional, oarecum, care a rămas abătut pe scaunul cu spătar înalt, și ies pe terasă.

În jurul palatului, cuvîntul lui Nicolae Golescu e așteptat cu încordare de mulțime. Dar Fărcășanu iese înaintea celor doi și dă cu voce de tunet vestea cea mare :

— Măria-sa a semnat constituția...

Mulțimea aclamă delirant, oamenii se îmbrățișează unii cu alții. Mitru Tabacu se întoarce către țăranul de lîngă el, venit cu cei din Dobroiești.

— Frate, chiar dacă ai holeră, în clipa asta io tot te pup pă obraji, și se îmbrățișează între ei.

La cîțiva pași în mulțime îl vede pe socru-său, cojocarul, cu nevastă-sa Pulcheria, amîndoi cu steguleț tricolore. Mirat că-i vede ajunși pînă aci, dă mîna cu el. Ea vine și îl pupă pe obraji sentimentală.

Brătianu anunță, cu vocea lui pătrunzătoare, ascuțită :

— Ascultați... Ascultați lista noului minister... Așteaptă să se facă liniște și citește : „*Nicolae Golescu, ministrul Trebilor din Lăuntru, Ștefan Golescu, logofăt al Dreptății, Ion Eliade, logofăt al Credinței, Nicolae Bălcescu, secretar al Statului, colonel Odobescu, șef al Miliției, Gheorghe Magheru, ministru al Vistieriei, Costache A. Rosetti, prefect al Poliției...*“

După fiecare nume sînt aclamații nesfîrșite, dar mai ales după numele lui Bălcescu, tabacii și cei din Vadu Rău, ațîțați și de vocea tinerească a Ilincăi, nu mai contenesc. Numele lui Odobescu este în schimb strașnic huiduit.

A doua zi e adăugat la cei din minister și Herăscu-Năsturel la Vistierie, în locul lui Magheru, care deși n-a sosit încă în București încurcă multe socoteli.

*

Toată noaptea asta de vineri spre sîmbătă, noapte scurtă de iunie, bucureștenii au jucat hore cu lăutari pe străzi, au strigat, au cîntat și s-au veselit că acum Țara Românească are o constituție, căci așa au înțeles ei că au o constituție. S-au plimbat pe poduri, în birji, cu steaguri și lăutari și pe jos în cete, chiuind cu însuflețire. Negustorii au pus de s-au desfundat buți cu vin pe la răspîntii, la lumina faclelor, a masalalelor, unde a băut cine a vrut și cît a putut. Ei înșiși jucau de zor în anterie și papuci.

Astfel a fost destulă orînduială, nu s-au spart geamurile cu pietre decît acasă la Villara și la Iancu Manu. La agie a fost oarecare încurcătură. După ce s-au spart geamurile, dorobanții au amenințat că trag, și atunci mulțimea a cerut să vie la geam Costache Rosetti, noul șef al Poliției. În curtea cea mare a tăbăcăriei lui Dobrovici, butoaiele n-au mai fost date jos din car și s-au adus și vreo zece putini cu brînză, vreo sută de pîini, vreo douăzeci de oi făcute pastramă. Au venit toți tăbăcarii din mahala. S-a vestit că a doua zi, sîmbătă, nu se lucrează în tăbăcărie, și nici duminică de loc, căci de obicei se lucra pînă la prînz.

Dar nici lui Damian, nici prietenului său Mitru nu le ardea de mîncare. Cel din urmă, în afară de grijile celor de aci, știa că are o mamă bolnavă acasă la Popești-Leordeni și se gîndea bucuros că va putea sta o zi întreagă lîngă ea. Și-a luat partea de brînză și pastramă, dar a luat din Piața Mare și trei ocale de zahăr, nemaivăzut în satul lor, ca să-i ducă și ei ceva bun de mîncare. Sîmbătă a trecut întîi pe acasă, să știe ce fac fetița și nevasta. A trecut azi și pe Ulița Plăpumarilor, pe lîngă Sfinți, de a luat, așa cum ochise mai demult, o saltea de lînă, căci biata maică-sa bolea de aproape un an ; se uscase de ajunsese cît un copil și se văita mereu că o dor oasele pe țolul de petice, pus pe scîndura pe care dormea. Nu putuse s-o ducă la

el la Bucureşti, căci ea ţinea să rămînă lîngă fata ei mai mică şi lîngă Panait, celălalt fecior. Nu voia să vie pe capul lui, că ştia că are o fetiţă. Mitru era tare bucuros că din economiile lui avea să-i aducă această uşurare. De pe drum se şi vedea aşezînd-o cu braţele lui pe moliciunea lînei şi auzind mormăielile ei fericite.

Damian ar fi vrut să se plimbe toată ziua liniştit cu Ilinca, dar mai întîi se înfăţişă la Axente Sever, cu tată-său şi cu alţi doi, cu Simion, care întîlnindu-se cu unchiul său în ajun lîngă podul de piatră, nu se mai despărţise de el, şi un alt consătean de al lor, Ghiţă al lui Predoiu, care lucra la o fabrică de testemele. Toma venise la profesor fiindcă nu avusese tot timpul decît un singur gînd : să ducă el vestea cea mare la Vadu Rău, şi arătă asta dascălului :

— Uite, domnule, vreau să trec io călare prin cîte sate oi putea răzbate, io şi cu nepotu-mio ăsta, Simion, care acum e cu rivoluţia, şi văz că vrea să meargă cu mine, ca să vestesc oamenilor mîine, cînd i-oi vedea la seceră pă cîmp, că s-a sfîrşit cu claca... Să să bucure şi opinca, săraca dă ea... Ne trebuie trei cai, dacă să poate.

— Bine, frate, bucuros ţi-om găsi şi mai mulţi cai, că doar asta am vrut şi noi toţi, să se bucure opinca... Vestea, bade Toma, trebuie să se întindă neapărat ca focul. Ia pe flăcăul ăsta, dacă zici că vrea să meargă, şi pune-l să bată toba prin sate, dar mai ia şi pe cineva care să ducă un steag tricolor, aşa ca să ştie fraţii săteni de unde le-a venit libertatea... Zău, că un crainic mai potrivit ca dumneata nici că putea fi. Spune-le că le-ai tras clopotul cel mare într-o dungă boierilor... Cu mîna dumitale...

Au foşt găsiţi numaidecît trei cai. Axente Sever ar fi vrut să vadă cum se urcă Toma, cu o singură mînă, în şa. Dar nu fu nevoie decît să-i ţie cineva calul de frîu, căci după ce se prinse cu mîna rămasă de coama calului, el se aruncă în şa, de parcă n-ar fi avut cincizeci de ani.

Cînd fură gata, Damian s-a aplecat şi a sărutat mîna lui taică-su, ca un fiu ascultător. Dar Toma l-a întrebat cam răstit :

— Şi cu fata asta ce faci ? Şi arătă pe Ilinca, sperioasă, care venise cu Damian, dar rămăsese cîţiva paşi mai în urmă şi se tot dosea după tabac.

Luat așa repede, Damian încremeni zăpăcit. Se uita la tată-său, se uita la Ilinca. Era tare încurcat.

— Duceți-vă mîine la biserică, luați pă Licsandru să vă cunune el... Și luni, cînd m-oi întoarce, să mi-o găsesc noră la tine în casă...

Ilinca se făcu roșie ca focul, vru să se ascundă, dar nu izbuti, că nimeri tot în brațele lui Damian, pe care-l trase de păr înciudată, cu ochii în lacrimi.

Un tăbăcar alergă și se întoarse în fugă cu o tobă în mîna stîngă și un steag:

— Luați, mă, și asta, că e nevoie... Așa a spus profesoru...

Simion atît aștepta. Toba îi fura ochii. Plecară deci trei inși călări. Ghiță al lui Predoiu ducea steagul.

Din nou la Goleşti

N-ar fi crezut niciodată sublocotenentul Dincă Bălășoiu că acest soi de cai urîți sînt atît de strașnici la drum lung. Cînd a venit vătaful Goleștilor cu caii de călărie pentru cei care voiau să părăsească grabnic Bucureștii, și l-a văzut întîia dată pe Viscol, a socotit că li se dau dinadins niște cai de rînd, fiindu-le teamă că nu-i vor mai aduce niciodată înapoi; acum însă înțelesese că, așa cum sînt ei, păroși, cu picioarele scurte și trupul prea gros și lung pentru ele, cu capul osos și fruntea parcă încovoiată ca un nas lung, pînă la nările mari, și cei mai mulți vineți în păr, sînt strașnici tovarăși de drum lung. Își aminti ce-i spusese vătaful Goleștilor și el nu prea crezuse. Călăreții curții boierești trebuiau să facă mereu legătura între București și conacul de la Golești, și pe temeiul ăsta-i cumpărase boierul bătrîn. „Un cal ca ăsta, zicea vătaful, calcă cinci poște pă zi ca nimica toată, fie iarnă, fie vară, că e păros și doarme și în zăpadă. Dacă îl lași să să odihnească noaptea, îți calcă și mai mult dă cinci poște pe zi, fără grijă. Sînt toți ieșiți dintr-o singură păreche, d-aia ăi vineți să numesc Viscol, Vîrtej, Vîntuleț, Vînătu, Vergelușa, Vijelie și mai sînt și alții, că sînt doisprezece, cum v-am spus, că

vrem să le păstrăm soiul. La ăi murgi le zicem Mototol, Mlădița, Mîndru și alte nume cam la fel."

Și drept a grăit. Cu Viscol ăla s-a dus la Giurgiu și s-a întors în aceeași zi după-amiază, adică șapte poște dus și întors cu Vînătu ăsta a plecat luni, așa cam după-amiază, și la unsprezece seara era la Filipeștii-de-Tîrg. L-a lăsat toată noaptea în grajd și a doua zi, marți, a plecat către prînzul cel mic, după ce se odihniseră binișor și el, și calul. A dormit seara la Beuca, spre Rușii-de-Vede, de unde a pornit iar în zorii zilei, iar miercuri pe la unsprezece dimineața a fost la Izlaz ; a plecat numaidecît după ce s-a odihnit și el, și calul, grăbit să ducă vestea cea bună la Golești. A făcut un conac la Rușii-de-Vede, a încălecat în zori și iată că acum, joi, la două ceasuri după masă, e la Cîrcinov, de unde nu are mai mult de un ceas, pe subt deal, spre Golești. A făcut așadar în cinci zile cam douăzeci și trei de poște, adică șapte cu Viscol, șaisprezece cu Vînătu, ceea ce nu-i rău de loc, mai ales că Vînătu ăsta nu numai că nu e supărat, dar parcă au început să-i cam placă pompierii.

A oprit la fîntîna de la poarta conacului, peste drum de biserica zugrăvită și pe din afară a Leordeanului. Se răcorește și se întreabă cum să facă să intre mai cuviincios. Cît e el de mehedințean și tot îi vine cam peste mînă cînd e vorba să intre în curtea conacului ăsta vestit al Goleștilor, cu o grădină despre care s-a dus vestea în toată țara. De subt foișorul de deasupra porții vine paznicul să-l întrebe ce caută. Ce-ar putea să spuie ? Căci socoate că nici nu trebuie să spuie tot.

— Uite ce e, fîrtate, am o înțelegere cu domnul Alecu Golescu, să mă întîlnesc cu el aici, cu el și cu domnul Nicolae Bălcescu.

— Așa o fi, domnule... și nu nimeri cum să-i mai spună, că era atît de plin de praf, că nu știai de-i ofițer ori soldat. Dar acum nu-i nici conașul nostru aci, nici domnul acela cum spuneți că-l cheamă... căci el știa că Alecu Golescu e numai conașul lor, uitase de boierul Arăpilă.

— Ei bine, chiar dacă dumnealor nu sînt aici, eu tot aș vrea să-i aștept... Numai să fii dumneata bun să-mi duci căluțul ăsta la grajd și să mă lași să mă odihnesc într-una din odăile astea de la poartă, dacă se poate. Tînăr, sănătos, Dincă

avea și darul să doarmă unde găsea și pe întrerupte, dacă era nevoie. De altfel așa erau toți cei de la pompieri. Ar fi dormit acum și pe iarbă, măcar o jumătate de ceas. Nu vrusese să arate deocamdată că el vine din partea lui Ștefan Golescu, deși acesta îl sfătuise să folosească la Goleşti numele lui și firește să-i ducă veste maică-si că e sănătos și că-i sărută cu respect mîna.

— Dă ce să nu să poată, domnule ?... Dar nu socoteşti că ar fi mai bine să vestesc și pă măria-sa, cucoana noastră, că aţi venit ?

— Dacă dumneaei e aici, treaba dumitale. Numai că eu nu aş vrea să o supăr și nu cer decît să fiu lăsat într-o odaie de astea de la poartă.

Omul luase frîul calului și se pregătea să-l ducă la grajd prin poarta de din dos, nu prin grădină, cînd începu să se scarpine mirat în cap.

— Ce e ? Ce te miri așa ?

— Păi, zău, ăsta parcă ar fi Viscol al nostru, dă n-o fi cumva Vîrtej. Vai, tare mai seamănă...

— Aproape că ai ghicit, fîrtate, e Vînătu, că pe Viscol îl lăsai duminică în grajd la Belvedere. Dar mai bine zis, o fi fost. Acum, ce să zic ? Dacă mai sînt eu Dincă, mai e și el Vînătu ; mi-e teamă că se făcu sur.

Omul nu mai pricepu și, bănuind că e ceva încurcat la mijloc, se duse de-a dreptul la jupîneasa Raliţa, care era mai mare peste conac, să-i spuie povestea asta cam ciudată cu soldatul prăfuit și cu Vînătu. Jupîneasa îi spuse că bine a făcut că a dus calul la grajd și-i porunci să-l întrebe pe călăreţ dacă are nevoie de ceva, pe urmă să-l ospăteze și să îl lase să aștepte unde-i place lui, dacă-i place mai bine acolo la poartă. Se vede că nu vorbiseră destul de încet, că Zinca Golescu auzi din odaia ei, prin fereastra deschisă, căci nu locuia în odăile luminoase de sus, fiindcă încăperile de jos, mari, erau vara mai umbrite și mai răcoroase... Conacul, cu un cat mare sus, părea înecat în atîţia copaci, iederă și flori. Curioasă, întrebă numaidecît din jilţul pe care moţăia ce soldat e acesta. Bănuia de altfel că s-ar putea să fie vorba despre ceva în legătură cu revoluţia și cu copiii ei, căci de la prînz, de cînd aflase că „a început", numai la asta se gîndea.

— Aduceți-l încoace, să văz eu ce vrea.

Bătrîna Zinca Golescu, care acum treizeci de ani era una dintre cele mai neobosite dănțuitoare de la curtea lui Grigore Ghica-voievod, are acum ca la șaizeci de ani, și e o bătrînă cu fața mică, tare frumoasă subt coroana părului alb și mătăsos. E îmbrăcată, acasă numai, nu și la București, într-un port de rucăreancă, cu ia lucrată în fir de argint și cu o maramă de borangic. Încă de cînd se cam răcise căsnicia ei cu marele vornic Dinicu Golescu, căci omului nu-i plăcea să stea o clipă locului și se pare că era cam muieratic, ea se obicinuise să trăiască retrasă, iar după moartea lui, întîmplată în 1830, se gîndi să repare din temelii conacul de la Goleşti, căci fusese ars de turci cînd urmăriseră pe panduri și pe eteriști în anul 1821. Numai foișorul de la poartă scăpase, fiind mai departe de flăcări. Acum, în înfățișarea lui nouă, conacul era și mai plăcut ca înainte, cu pereții acoperiți de iederă, cu frumoasele coloane de la ușa cea mare din față încărcate de ciorchini viorii de glicine.

De o săptămînă Zinca nu mai știa nimic de cei patru feciori ai ei, Nicolache „roșcatul“, cel preferat, Ștefan, Radu și Alecu, decît că sînt prinși în mrejele „Frăției“ (din care într-un fel face și ea parte), dar azi pe la prînz a sosit de la Caracal nepotul ei Alecu Arăpilă, care i-a adus știrea că la Izlaz a izbucnit revoluția, că s-a numit acolo un guvern revoluționar din care face parte și Ștefan. Iar ceilalți ? Nu știe nimic... De altfel Alecu nici pe Ștefan nu l-a văzut, căci el a plecat din Caracal înainte de intrarea lor în oraș, unde au fost întîmpinați de Magheru. Mai mult nu a putut vorbi, căci nepotul ăsta vînos și atît de negricios era obosit de drum, așa că după ce a mîncat repede, s-a culcat sus în odaia cu vederea spre lunca Argeșului, unde-i place lui să doarmă cînd vine la Goleşti. Își spuse deci că s-ar putea ca soldatul ăsta să aducă veşti noi.

Dincă nu putu veni numaidecît. Își scosese mundirul, rugîndu-o pe una dintre slugile de la poartă să i-l scuture, iar el, gol de la jumătatea trupului, se spăla la fîntîna de la poartă, după ce căpătase un prosop de la slugi și un săpun.

Cînd se înfățișă, și ea află cine e, Zinca Golescu se supără foc pe sluga de la poartă și pe jupînească că l-au ținut la odăițele de acolo. Îl întrebă numai cum arată Ștefan al ei, dacă a slăbit rău, și pe urmă dădu poruncă să fie dus într-o odaie

de sus, chiar lîngă odaia în care Nicolache a făcut să i se pună o cadă mare de zinc, unde se va putea spăla în voie. L-a sfătuit să dea și hainele să i se curețe, în timp ce el va îmbrăca vreun halat de-al feciorilor ei. Îl întrebă dacă vrea să fie ospătat în odaia lui, îndemnîndu-l să spună jupînesei ce dorește să mănînce. Îl mai sfătuia să doarmă și el puțin, căci nu credea că Arăpilă — fiindcă se lămurise că pe el îl caută Dincă — se va deștepta într-un ceas, două, căci doarme tun, și nu ar fi bine să-i strice somnul, mai ales că el știe ce-a fost la Izlaz. Dincă fu în totul de părerea ei, fiindcă nu mai dormise de multă vreme îmbăiat și în rufărie curată, într-un pat omenesc, iar de mîncat, mîncase pe apucate, unde-i îngăduiau călătoriile astea repezite.

Către chindie, pe cînd se plimba prin odaie ascultînd cu nesaț cele ce îi povestea Dincă despre întîmplările de la Izlaz, Arăpilă îl zări pe Bălcescu de la fereastra odăii de sus. Era tot prăfuit de lungul drum călare de la Telega încoace. Îi ieșiră amîndoi înainte ca să nu-l întrebe prea multe paznicul de la poartă și mai ales ca să-i spună cu cîteva clipe mai devreme izbînda de la Izlaz.

Auzind strigătul lui Arăpilă, căci îi strigase vestea de departe, Bălcescu se sprijini de poartă, ca să nu cadă. O piatră grea îl apăsase și îi ținuse zile întregi tot corpul încleștat, dureros înțepenit. Simțea acum o moleșeală binefăcătoare, zîmbea și abia se mai ținea pe picioare.

— A plesnit vraja rea, Arăpilă... Se naște o țară nouă...

— Așa e, frate, dar despre asta nici o vorbă mai mult. Hai să te îmbăiezi, hai să mănînci și apoi să te culci numaidecît, că uite în ce hal ești... De unde vii ?

— De la Cîmpina... sau așa ceva.

— Ai făcut patru poște călare ! se miră Arăpilă.

Dar și mai mult se miră vătaful curții, care, ducînd calul la grajd, recunoscu de data asta fără greș pe Vîrtej.

*

După ce află de la Dincă amănunte despre cele întîmplate la Izlaz, Bălcescu dormi într-adevăr pînă a doua zi aproape de prînz. Era istovit după cinci zile de emoții mistuitoare și

după goana asta călare de-a latul țării. De altfel nici Dincă nu-l făcu de rușine, căci nu se sculă nici el decît puțin înaintea prînzului.

Pînă la masă, Arăpilă și Bălcescu făcură o lungă plimbare prin lunca Argeșului, cercetînd subt toate fețele ei noua înfățișare și modul în care se desfășura mersul revoluției. Se punea acum din nou problema oamenilor. Arăpilă nu era de loc mulțumit de guvernul de la Izlaz și vedea acolo intenția lui Eliade de a-și impune cu orice preț personalitatea.

— Nu-mi place de loc Eliade... Nu știu ce urmărește... A făcut alt minister decît cel hotărît de noi. Vrea să dea o declarație obștească prin care puntul treisprezece din constituție să fie „interpretat". Vor fi încurcături la Craiova, unde ei vor să aștepte pînă se va vedea ce se întîmplă la București. Mi s-a spus iar că Eliade nici nu vrea să audă de puntul 13 al Proclamației așa cum l-am gîndit noi.

— Magheru ? Cum au mers treburile cu Magheru ? Greu ? Ușor ? Revoluționarul își dădea seama ce rol mare avea de jucat în revoluție fostul comandir de panduri și ținea să știe care-i e precis atitudinea...

— La început, în ziua întîi am discutat mult. Se socotea prieten cu Bibescu. A așteptat un răspuns de la București, dar pe urmă a trecut hotărît de partea noastră.

Bălcescu clătină nedumerit din cap și așează întîmplarea printre socotelile celelalte ca într-un buzunar, apoi îi arătă de ce în ziua de miercuri mișcarea n-a izbutit nici la Ploiești, nici la București, unde azi se va încerca din nou.

— Nădăjduiesc că nu se vor mai repeta greșelile de alaltăieri... și atunci e cu neputință ca Axente Sever să nu izbutească azi... Întrebarea care îl frămîntă este însă alta : Ce facem pe urmă, Arăpilă ? Bucureștii nu sînt potriviți pentru o capitală. Sînt prea aproape de Giurgiu... Turcii l-au silit pe Constantin Basarab să mute acolo scaunul domnesc de la Tîrgoviște, ca anume să-l aibă la un pas de pașa cu trei tuiuri de la Silistra. Fără să mai vorbim de cel cu două din raiaua Giurgiului. Ce e de făcut dacă. Bibescu cere ajutor turcesc după ce va fi semnat constituția ? Rupe între dinți o frunză de arin și privește apoi spre șuvițele argintii ale Argeșului, care scînte-

iază subt razele unui soare biruitor peste clăi mari de nori, albi și ușori ca zăpada.

Arăpilă îi vorbește iarăși despre minunata purtare, după ce s-a hotărît, a lui Gheorghe Magheru la Caracal, și gîndurile lui Bălcescu se adună în jurul acestui nume, se limpezesc, se organizează. Ocolesc acum pe potecă un pîlc de arini drepți pe care i-au năpădit vlăstari de toate neamurile, îndesați unii într-alții de nu se poate trece.

— Crezi că ne putem bizui pe Magheru, Alecule ?

— Pui capul pentru el... E un mare patriot. Totuși, în chestiunea clăcașilor pare nehotărît. Nu înțelege limpede graba noastră.

— Atunci este simplu, scumpe Arăpilă, îl vom lămuri... Țăria noastră, după aceea, nu va fi în București. Dacă ne putem bizui pe Magheru, facem o capitală-tabără, cît mai departe de București, chiar subt munți... Ce-ai zice de Curtea-de-Argeș, ori de Rîmnicu-Vîlcii ?

— Foarte bine, dar spune-ți tot gîndul, vreau să văz mai de aproape unde țintești, și Arăpilă se întoarse spre el nerăbdător. Să stăm puțin pe trunchiul ăsta. Era o plută uriașă, cu brațe groase cît omul și scoarța crăpată să bagi pumnul, năruită de furtună.

— Uite, îl facem pe Magheru comandant al Gvardiei Naționale și al trupelor neregulate... Bălcescu așteptă, căutîndu-și un loc mai bun pe trunchi, să vadă ce impresie face propunerea lui asupra lui Arăpilă.

— Adică... ? întrebă acesta nedumerit... Ce facem atunci cu armata ?

— Adică al pandurilor și al volintirilor, că pe armata noastră, cîtă avem, nu ne putem bizui. El nu va sta în București, ci departe, într-o poziție strategică. Să zicem... la Rîmnic. E chiar lîngă oraș o cîmpie întinsă, potrivită pentru mușchiul ostășesc și pentru corturi. E cel mai bun loc de tabără. La Rîurenii-de-Olt. O poștă, peste Dealu Negru, de la Bălcești. Îi vom trimite acolo și regimentele de linie și cavaleria... Va chema la el pe toți pandurii și volintirii. Sper că vom avea acolo, în scurtă vreme, cel puțin zece mii de oameni, binișor înarmați, poate și cu tunuri.

— Și Bucureștii... ?

— Populația bucureșteană e minunată și sînt sigur că astă-seară Bibescu sau a semnat constituția, sau a zburat din scaunul domnesc. Dar Bucureștii sînt prea aproape de Dunăre, prea aproape de turci. Îți repet : propteaua pîrghiei noastre va fi la Rîureni. Frămîntarea continuă a poporului e bună, dar numai dacă e întovărășită de o bună organizare, altfel, fără un sprijin puternic, statornic în gîndirea întregului și în conducere, puterea poporului se irosește... Și pe urmă, masele populare pot fi tulburate de frazeologi pesimiști ca Eliade, ori de agitatori gălăgioși ca Rosetti și Brătianu.

— Nu-ți place Rosetti ?

— Oarecum, da... E un bun vorbitor pentru mulțime, dar cam incoherent, se lasă dus de vorbe la întîmplare. Toată lumea cunoaște neseriozitatea lui Berlicoco... Îmi aduc aminte de cînd, tînăr ofițer, a intrat în oraș, venind de la un chef de la Herăstrău călare pe o saca, încununat cu frunze de salcie, de se ținea lumea după el pe stradă ca la urs.

— S-a mai schimbat... Crez că s-a mai schimbat mult de anul trecut de cînd s-a însurat. Maria Rosetti este o femeie tare inteligentă și cu un caracter cinstit. Crez că l-a schimbat puțin și copilul, Liby.

— Da, Arăpilă, dar tare e *„brouillon“* și dezorientat. Din cauza asta mi-e teamă că va deveni sau instrumentul lui Eliade, sau al lui Brătianu... Nu poate sta pe propriile lui picioare. E... e un veleitard.

— Crezi că nu ne putem bizui nici pe Brătianu ?

Bălcescu rămase cîtva timp pe gînduri :

— Vrea prea multe. Se crede prea iscusit și e mereu încîntat de propria lui șiretenie. N-are la minte nici cei douăzeci și șapte de ani ai trupului. N-are nici un soi de învățătură. N-a făcut nimic serios, se vîră peste tot și se încrede în noroc... Apoi se opri, se ridică de pe trunchiul de plută și se întoarse către prietenul lui, îi puse mîna pe umăr și-l privi tulburat, îndelung. Îi plăcea ochii mari, adînci, obrajii lungi și nasul drept al acestui vlăstar de Golești. Chenarul negru al bărbii înguste de tot se deosebea numai fiindcă lucea mai puțin decît arama obrazului.

— Arăpilă, tu ești singura mea nădejde adevărată în această învolburare în care am intrat... Tu, dar mai întîi po-

porul... Știu că te pricepi la oameni. Crez că putem adăuga și pe Magheru, dacă spui tu... Crez că și Ion Ghica ne-ar putea fi de folos, dar el este deocamdată la Constantinopol. Strașnic pare să fie dascălul acela ardelean Axente Sever, dar e cam încăpățînat și nu se simte bine între bucureșteni. Nu te poți bizui pe el. Sîntem deocamdată numai noi doi, Alecule.

Arăpilă îi strînse mîna cu emoție, bărbătește, fără să-l sărute, cum îi fusese întîiul imbold al inimii și cum era obiceiul timpului între prieteni. Se potrivea prea puțin cu seriozitatea clipei.

Veneau acum cu pasul rar pe drumul de care, uscat și gloduros, către conac, amîndoi rămași pe gînduri.

Soarele făcea frunzele tinere străvezii și ușoare. Ardea, frîngîndu-și de toate fețele tari razele vii. După un timp, sărind un șănțuleț, Bălcescu rosti iar, cu o voce grea ca o drojdie, copleșit de teamă :

— Sîntem între trei imperii despotice, Arăpilă... Aci e greul.

— Ți-e frică ?

— Nu știu... Ce poci a spune ? Sper că actuala conjunctură istorică ne ajută. Dar... dar... trebuie să ne pregătim temeinic. Vom avea de luptat din greu. Ceea ce vine trebuie să ne găsească în picioare, pe propriile noastre picioare. Nu trebuie să pierdem nici o singură zi.

— Nicule, dar care vor fi acum primii noștri pași ? Așteptăm știri ca să mergem cumva la București ? Ori așteptăm aci pe cei de la Craiova ?

Bălcescu nu-i răspunse numaidecît, ci abia cînd ajunse în dreptul bisericii Leordeanului. Se opri în loc.

— Dacă la București ai noștri n-au izbutit nici astă-seară, facem un sfat al revoluției aci la Golești ; îi chemăm de acolo pe toți membrii Comitetului aici. Ținem un consiliu, hotărîtor, și pe urmă ne îndreptăm poate și noi spre Craiova.

— Ca să știm de mai înainte ce e la Craiova ar trebui să-l trimitem acolo pe Dincă, mîine chiar după ce se va odihni și el ca lumea. Un *poste de commendement* ca al nostru ăsta de la Golești trebuie să aibă legături în toate părțile, fu de părere Arăpilă.

— De acolo, de la Craiova, își urmă gîndul Bălcescu, pornind de-a lungul țării cu bruma de oaste pe care crez că o vom avea, căci luăm cu noi Regimentul I și mai ales pe Magheru cu dorobanții și volintirii lui, după ce vom chema în jurul guvernului nostru tot poporul, pornim înspre București pe calea străbătută acum douăzeci și șapte de ani de Tudor Vladimirescu... Nu trebuie să le dăm nici o clipă răgaz lui Bibescu și clicii lui. Ceea ce am început trebuie să fie negreșit dus pînă la capăt.

Alecu Golescu fu nedumerit. Își spuse în gînd că atunci a avut dreptate Eliade. În fapt, el nu știa că dacă gîndul poetului era inspirat de teama de a fi prea aproape de București, Magheru însuși îl găsise potrivit ca șef de panduri, judecînd și el, pare-se, după socoteala lui Tudor Vladimirescu.

— Adineauri vorbeai de o tabără cu Magheru la Rîureni.

— Da, negreșit, dar după... numai după ce vom lua în stăpînire capitala... Cum ți-am spus, nu trebuie să le dăm ălora nici o clipă de răgaz.

Slugile de la poartă ieșiră grabnic să le deschidă porțile de subt foișorul pătrat. Zinca Golescu îi aștepta pe terasa cea mare, căci masa era pusă la umbră între coloanele antice albe, încărcate de glicine. Nu-și putea ascunde bucuria că îl cunoaște acum de-aproape pe Nicu Bălcescu, despre care feciorii ei îi vorbiseră atîta. Mai ales că o cunoscuse bine pe Zinca serdăreasa, pe care o chemase într-o iarnă, acum cîțiva ani, cînd era bolnavă. În timp ce un fecior cu ițari albi, cămașă scurtă și ilic găietănat slujește la masă, ea îl privește cu luare-aminte pe tînărul ei musafir. Face reflexia că deși are fruntea prea goală, iar buza de jos cam mare și tăiată prea sever, trebuie să tulbure femeile cu mișcările lui vii, cu vocea lui caldă, gravă, din adîncul pieptului, cu ochii lui strălucitori, puțini oblici cînd privește cu un spor de intenție sau cînd e tulburat el însuși.

Fu foarte mirată cînd cei doi îi spuseră că diseară vor să doarmă în foișorul de la poartă, unul pe pat, altul pe lavița mare. Nu voiau nici un așternut deosebit, că era vară și mai ales era o căldură puțin obicinuită în vremea asta. Aveau multe de vorbit și socoteau că-i mai bine acolo.

Odaia singuratică a foișorului pătrat, cu acoperișul lui de șindrilă, ascuțit, și cu streșinile largi de tot, ca să acopere

și pridvorul, fusese păstrată așa cum era atunci cînd și-a dormit aci ultima lui noapte de om liber Tudor Vladimirescu. De pe acest pridvor privise el seara focurile de tabără ale celor șase mii de panduri ai lui.

A doua zi, nu se ridicase soarele de trei sulițe cînd doi călăreți, sosiți în goană, albi de praf, băteau puternic în poarta de subt foișor. Au intrat zoriți cînd le-a deschis paznicul, care acum nu se mai mira de nimic, au descălecat și, după ce au spus pe cine caută, au fost duși pe treptele înguste sus în chilia din turn, unde cei doi, după ce-au stat de vorbă pînă după miezul nopții, dormeau acum sănătos. Treziți, se îmbrăcară în grabă. Era răcoare, dar se vestea o zi de vară înaltă ca o zi de slavă.

Deivos și Fărcășanu veniseră în goana cailor, porniți cam la două ceasuri după semnarea constituției, ca să-i aducă lui Bălcescu vestea cea mare, dar totodată să-i arate și unele șovăiri ale celor de la București. Noul minister nu a depus imediat jurămîntul și nu a luat în primire nici un departament. Odobescu pretinde că trebuiesc așteptați și cei de la Craiova, că în orice caz nu se poate depune jurămîntul fără să fie de față secretarul de stat Bălcescu, care e acum purtătorul sigiliului celui mare al țării. Era nevoie deci să vie degrabă.

Zinca Golescu, care se scula de obicei o dată cu zorile, auzind bătăi în poartă, a întrebat numaidecît despre ce e vorba. Cînd i s-a spus că sînt oameni veniți cu vești de la București, a tras în picioare niște cizmulițe galbene, a îmbrăcat peste cămașa lungă de in maloteaua de samur și a venit să afle, cu o clipă mai devreme, ce e cu Nicolache, cu „roșcatul", cel preferat de ea. S-a bucurat nespus aflînd că revoluția cea mare a izbutit acum și la București și că fiul ei este ministrul Trebilor din Lăuntru. I-a scris în grabă cîteva rînduri, sfătuindu-l să fie cu grijă în tot ceea ce face, să nu-și piardă capul, acum cînd poartă o răspundere atît de mare.

Într-o caleașcă cu opt cai, a Goleștilor, cu caii de schimb legați de codîrlă, cei patru — pe Dincă l-au lăsat adormit tun, ca să plece odihnit la Craiova — au plecat pe la șase dimineața spre capitală ridicînd nori de praf în urma lor, pe

drumul cel mare de țară. Pe verdeața răcoroasă a viilor de pe dealurile tărăgănate, lumina dimineții parcă fierbea ca o pulbere de cleștar. Bălcescu se gîndea, legănat de caleașcă, surîzînd îndoielilor care se împrăștiau.

Frumoasă zi de început, pentru un capitol nou, în istoria poporului romîn.

Veste bună la Vadu rău

Bătură mai întîi toba la Conțești. Deși nu se ridicase roua de pe iarbă, oamenii începuseră seceratul pe lanurile boierești cu vreo trei dorobanți călări printre ei. Din locurile în care se găsea acum fiecare, îi priveau nedumeriți pe acești trei călăreți care veneau purtînd steag. Pe urmă văzură că se opresc. Simion răpăi îndîrjit în tobă și oamenii începură să alerge cu pași mari, în picioarele goale și scorojite, peste cîmpie. Cînd se adunară destui, Toma, lăsînd slobod frîul calului, le aduse vestea cea mare :

— Oameni buni, e rivoluție. Aseară la București s-a iscălit costituția... A fost ștearsă claca... Înțelegeți ? Nu mai muncește nimeni pă moșiile boierești.

Oamenii ascultară năuci ; pricepeau greu despre ce e vorba. Nu înțelegeau că sînt slobozi. Dar nici dorobanții nu mai ziseră nimic cînd Toma îi lămuri și cînd văzură steagul și toba. Astea erau atributele autorității.

La Răcari, că luaseră drumul dinspre deal, fu ceva mai greu. Un ceauș de dorobanți le ceru socoteală că de unde știu ei de constituție. De altfel, spuneau dorobanții că îl cunosc ei pe Toma Panduru și „snoavele“ lui. Începură să pocnească iar harapnicele.

— Hai la muncă, nu mai ascultați prostiile lui Toma...

Unii oameni, mai slabi de înger, începură să se împrăștie. Toma se înfurie și le spuse întorcîndu-și calul :

— Oameni buni, nu mai ascultați dă dorobanți...

— Chiar Vodă Bibescu a iscălit aseară costituția, întări și călărețul cu steagul, Ghiță al lui Predoiu, cel cu cizme

scurte în picioare și cu o pălărie cît roata carului, care alergă apoi după Toma și Simion.

În urma lor unul dintre cei din Răcari, cu fruntea numai creţuri și obrajii scofîlciți, mîncați de o mustață stufoasă — un cunoscut de al lui Toma, unul Voicu Tătui — dădu cu căciula de pămînt.

— O fi iscălit vodă, ori ba... dar noi clacă nu mai facem... Hai, fraților, și-om spune şi la alții dă prin satele vecine, hai că avem și noi tobă în sat.

*

Și cei din Vadu Rău erau de mult la muncă pe cîmp, că începuseră și ei secera pe lanurile boierești. Soarele se ridicase bine de tot pe cerul limpede și se vestea o zi însorită, cu zăduf. Din toate părțile, bărbați, femei și copii se uitau cu mîna streașină spre cei trei călăreți. Unul strigă către Ion Firu, care secera cu nevastă-sa și fetele în marginea rîpei :

— Măi Ioane, mi să năzare mie, mă, ori ăla călare pă surul ăla e Toma, frate-tu ?

Ion puse și el mîna streașină și, privind, rămase împietrit :

— El e... ei, drăcie... uite și pă Simion cu el. Ce Dumnezeu o mai fi cu ei ? Și începu să se închine.

Cînd a auzit de fiu-său, Maria începu să țipe, plîngînd fără nici un rost, parcă-l jelea, că nu-l mai văzuse de vreun an :

— Simioane... Simioane... mamă.

Dar Simion bate acum toba cu furie. Oamenii lasă lucrul și aleargă peste cîmp ; aleargă și logofătul Buimacu, neștiind despre ce e vorba. Cînd s-a oprit toba, Toma s-a înălțat în șa.

— Oameni buni... e rivoluție în țară... Costituția a scos claca... Nu mai muncește nimeni pă moșiile boierești... Să plece acasă toată lumea !

Ion Firu, cu cămașa lipită de spate de năduşeală, cu părul năclăit, se scarpină în cap, și nasul lemnos i se face și mai lung.

— Frate Toma... tu glumești ?

— Omule, ăsta-i adevăru. Am fost și io la costituție. Și io și fi-tu, Simion. A fost și Damian al meu. S-a șters claca...

Ghiță al lui Predoiu, pe care oamenii îl revăzură cu bucurie, întări și el, iarăși.

Oamenii vorbesc, privesc neliniștiți. După ce s-au bucurat fără să se gîndească prea mult, acum, cînd se gîndesc mai bine la acest lucru nemaipomenit, parcă nu le vine să creadă.

Logofătul boieresc, cu o crestătură roșie în obraz, nu crede de-a binelea și îndeamnă lumea la muncă, făcînd semne dorobanților :

— Hai la lucru, ce stați la taifas ?

Dar nu mai fu ca de obicei. Ion Firu îl opri, cu mîna moale, și-și duse mîneca înnegrită de zoi la frunte să se șteargă încet de sudoare. Apoi rosti rar, cu un soi de evlavie :

— Ba acum să mai muncească și alții. Noi să mai răsuflăm o țîră.

Rămase nemișcat, cu brațele atîrnînd moi, și toți încremeniră ascultîndu-l. Vorba îi fusese domoală și obosită. Fața slabă și neagră de ploi și vînt îi era acoperită de o barbă nerasă de o săptămînă, țepoasă și mai mult căruntă, care mergea pînă în încrețiturile dese ale pleoapelor. Pielea gîtului slăbit îi atîrna ca la curcan. Fu în ochii lui în clipa asta o oboseală care venea din străfundul timpurilor, căci e în el istovirea tuturor strămoșilor. Nu vorbise numai pentru el. Vorbise pentru milioane de inși legați de ogorul boieresc la fel cu el.

— Să mai răsuflăm o țîră... clătină din cap și moș Gurie, punînd secera pe troscotul hatului.

Dar Toma se aplecă mult pe gîtul calului, ca și cînd ar fi vrut să fie mai bine auzit :

— Ba, ai să muncești acum, Ioane, că o să muncim, și cu spor, pentru noi, pentru ai noștri, pă pămîntu nostru.

— Pentru ai mei, da... pînă în ziua cînd mă vor duce cu picioarele înainte... Dar măcar astăzi să odihnesc o țîră... Hai, muiere, acasă...

Și după el au plecat cu toți buluc, dar tăcuți, pătrunși pînă în oase de sorocul atîtor veacuri, împlinit...

— O să fie furios pă voi boier Zanetti, urlă logofătul Buimacu, dar nimeni nu mai are urechi pentru el.

Toma privea lanul auriu, încremenit în arșița care și începuse. Ar vrea să mai rămînă vreo două zile în sat, să-și secere și el acum, cu ajutorul lui Simion, care spunea că n-a uitat să țină secera în mîini, și al nepoatei sale, acum măritată,

cele două pogoane de pămînt, care i se dăduseră pe seama lui. Se gîndea să-şi cosească şi fînul din luncă, cel învoit pentru un spor de cărăuşie, ca să-l pună în podul adăpostului, pe care-l făcuse Safta cea neagră, pentru vite, la iarnă. Oamenii se ţineau însă de el scai.

— Ai fost crainic bun, vere Toma, ne-ai scăpat dă munca boierească. Să ştii că acum muncim noi şi pentru tine, îi spuse Vasile Peştefript.

Scăpaţi de subt apăsarea de mormînt a clăcii, parcă nu mai erau aceiaşi, parcă nu mai aveau obrajii scofîlciţi şi umerii încovoiaţi.

— Ar trebui, cu toate astea, mă Tomo, să nu te ajutăm, îl certa moş Gurie. Să poate, mă, să faci tu rivoluţia fără să ne spui şi nouă ? Să fi fost şi io acolo, mă. Să mă vază şi pă mine costituţia asta... Să zică... hai să-i dăm lui Şoricaie cinci pogoane... cinci, mă... că dă s-o iuţi la muncă, el şi baba lui, o să fie nevoie să vie tot satu să-i oprească...

Nu prea munceşte moş Gurie că are, zice el, şaptezeci de ani. Nu-i are, dar oamenilor tot le place să-l zgîndăre că nu-i stă gura şi-i bun şi acum de şotii. Mai ales muierile, îl aţîţă înadins, ca să-l facă să spună tot felul de drăcii şi măscări.

Cineva îşi dă cu părerea că trebuie să se dea de ştire şi zăvoienilor, care munceau în luncă. Neapărat să meargă aşa, cu steagul, că dacă văd steagul şi toba cred toţi. De altfel din ce în ce mai mult veneau, ca traşi peste cîmp de o sfoară nevăzută, oameni cu feţele brăzdate, arşi de soare, leoarcă de năduşeală şi înconjurau pe cei trei călăreţi care merg la pas. Era acum un adevărat alai în jurul acestora, în timp ce se îndreptau încet spre lanurile din lunca Zăvoiului. O clipă se opriră toţi, căci Simion voia să bată toba chiar pe malul înalt ca un deal, şi astfel cei risipiţi prin lanuri, în luncă, văzură spre răsărit un soi de arătare, lipită de cer, luminată din spate de soarele dimineţii : trei călăreţi cu steag şi tobă, şi în jurul lor sumedenie de oameni. Şi se grăbiră şi ei, din toate părţile, să le iasă în cale. Cînd auziră vestea din gura lui Toma începură să chiuie ca nebunii.

Alaiul, îngroşat bine acum şi cu toţi zăvoienii, după ce mai ascultă o dată spusele lui Toma, trecuse şi în partea ceastălaltă a satului, în lanurile din faţa hanului.

— Ei, s-a scos claca, frate Tomo ? întreba care cum venea, ca să audă întărită și de el vestea slobozeniei care se răspîndea ca focul.

— S-a șters, frate... nu mai e...

— Bine, bine, dar dă unde ne scoatem pîinea, că noi pămînt n-avem ?

— Scrie acolo, în costituția aia, că fiecare clăcaș va primi părticica lui dă pămînt, atît cît îi trebuie ca să să arănească el cu nevasta, copiii și vitele dă muncă.

Oamenii se închinau, făceau cruci mari. Unii dintre ei vrură neapărat să golească la han o ploscă-două de vin, numai ca să-i puie pe Toma și pe Simion să povestească iar cum a fost și cum au tras clopotul în dungă boierilor. Dar Toma era atît de istovit de două nopți nedormite, că nu se lăsă cu nici un preț înduplecat. Le făgădui că va veni să bea cu ei pe înserate. Hotărîră să-l ducă așa cu toții, pînă la bordeiul lui. Ghiță plecă să odihnească puțin caii la han ; avea să plece cu ei înapoi a doua zi pe răcoare.

*

Cînd calașca prăfuită cu care călătoreau Bălcescu, Arăpilă, Deivos și Fărcășanu trecu peste prundiș și intră în gîrlă ca să treacă vadul, surugiul lăsă caii slobozi să se adape și apoi îi îndemnă peste drumul tăiat în rîpă, ieșind greu pe tăpșan, deasupra. Bălcescu avea obiceiul ca de cîte ori venea de la Bălcești să se oprească aci pentru odihna cailor și să se dea jos ca să-și mai dezmorțească picioarele. Se opri și de data asta. Priveliștea, înapoi peste luncă, era nespus de atrăgătoare, cu gîrla împărțită de prundiș în atîtea fire de apă legate ici și colo în vreo două șuvoaie groase. Sălciile zăvoiului erau amestecate și cu alte neamuri de copaci, sămînță rătăcită de vînt, ori adusă de mîl, o dată cu revărsarea apelor, căci crescuseră închircit, întors spre pămînt, dar înverzeau îmbelșugat albia rîului. La vreo cîteva zvîrlituri de piatră mai încolo, spre miazănoapte, începea creșterea domoală a dealurilor, pline de vii pe povîrnișul însorit, dar întunecate mai sus, ca și în vîlcelele dintre ele, de pădurile negre de stejar.

Cînd oamenii care mai erau pe lan văzură droașca și aflară cine sînt călătorii, năvăliră toți într-acolo și în curînd tot

satul era împrejurul lui Bălcescu. Toți erau bucuroși că au scăpat de clacă și vorbeau cu însuflețire despre revoluție. Nu se mai îndoiră de nimic atunci cînd boierii din droaşcă le spuseră și ei că într-adevăr s-a desființat claca. Întrebară unii însă, grijulii, cît pămînt o să li se dea.

— Noi o să vă dăm pămînt... Dar una e să vi-l dăm noi și alta este să vi-l apărați voi singuri, să vi-l păstrați. Revoluția vi l-a dat, acum trebuie să dați și voi o mînă de ajutor guvernului revoluționar, îi dăscăli Bălcescu.

Vasile al lui Mînjoc, un bărbat încă în puterea vîrstei, cu mustața căruntă, își puse mîna bătătorită de muncă pe aripa trăsurii.

— Apăi, să vedeți dumneavoastră... Noi am fi mers dă la început să luptăm împotriva boierilor, da' nu ne-a spus nimeni nimic. Ăi care știau, unul-doi, pă ici, pă colo, n-au spus nimic, la nimeni. Spuneau că e taină mare. Așa o fi fost. Dar dacă acum mai e nevoie, trimiteți-ne vorbă, și cu furci, cu coase, cu topoare, cu ce s-o găsi, într-o noapte sîntem la București și noi... Că oameni sîntem.

Bălcescu, obsedat de tot ce știa el din paginile istoriei, voi să-i încerce :

— Da' dacă noi vă dăm pămînt și vine turcul și zice : „Rînduiala asta nu-i place sultanului" și dă să vă ia pămîntul înapoi ? Voi ce faceți ?

Peștefript, înalt pe vremuri, dar adus din umeri acum, cu mustățile căzute otova pe gură, care ascultase cu luare-aminte, ridică de subt sprîncenele groase o privire vie, cum sînt cărbunii aprinși de subt cenușă.

— Dați-ne pămîntu și nici dracu nu ni-l mai ia... Uite, avem feciori ca brazii, care pot să meargă la oaste, dă e nevoie. Numai dați-le și lor pămînt, că tare e flămînd bietu rumân dă un petic dă pămînt al lui. Cum să nu mergem, oriunde ne-ați chema ? Pentru bucățica lui dă pămînt, omu face moarte dă om, darmite să lupte cu turcu ! Dați-ne pămînt și să vie turcu să-l ia înapoi... că vorbim noi cu el. Și așa cum i-om vorbi noi, n-o să-i mai ardă dă pămînt.

Zeci de inși îi întăriră vorbele cu însuflețire. Bălcescu se privi lung cu Arăpilă și Deivos.

— Apoi, să știți dumneavoastră că noi o să facem oștire nouă care să apere țara și revoluția, vom chema ostași de-ai revoluției.

— Să faceţi... Să ne chemaţi... Azi chiar, dacă e nevoie. Nici unu dintre noi nu s-o codi.

Acum se ivi din rîpa de lîngă biserică alaiul sătenilor, care întovărăşeau pe cei trei călăreţi. Cînd îi văzură urcînd din rîpă, cîţiva flăcăiandri, cu Safta cea neagră, le ieşiră înainte ca să le spună că la vad e oprită droaşca boierului Bălcescu. De altfel ei o văzuseră şi veneau într-acolo.

Cum îl văzu pe Toma, noul secretar al statului îl întrebă plin de mirare, dîndu-i mîna :

— Aci erai, pandurule ? Cum de nu ai fost aseară în Bucureşti... la revoluţie ?

— Am fost... Şi cei doi prieteni se minunară cînd aflară şi de la Deivos că Toma chiar, şi Damian, împreună cu alţi cîţiva tabaci, au tras clopotul cel mare al Mitropoliei.

— Aţi pus voi mîna pe clopotul cel mare al Mitropoliei ? se cruci glumind Arăpilă. Şi sătenii hohotiră cu prietenie, ca de o năzdrăvănie fără pereche.

— Ei, mergi cu noi înapoi ? îl întrebă Bălcescu. Suie sus pe capră şi hai la Bucureşti !

Toma îl lămuri că vine abia pe la mijlocul săptămînii, dar vine negreşit. Mai are ceva de isprăvit pe acasă.

Cînd caii de la roată fură schimbaţi cu o pereche din cei legaţi de codîrlă şi droaşca porni iarăşi, o parte dintre clăcaşi se ţinură la uşiţa ei, alergînd, nesătui să audă glasul boierilor prieteni, iar urarea de „drum bun“ fu spusă din toate pieptu-rile cu căldură. Urmăriră îndelung norul de praf pe care-l ridica droaşca printre lanuri.

Despre Sultana şi pătimirea ei

În odaia în care altădată dormea împreună cu Ichim, cînd era nevasta lui, Sultana se trudea să aţipească puţin, măcar acum după-amiază, căci toată noaptea nu putuse închide ochii din pricina durerilor din braţul stîng. Aşa pătimea de la o vreme, încercînd să adoarmă, dar nu izbutea şi rămînea trează şi singură cu gîndurile ei. Sta noaptea ceasuri întregi, veghind în singurătate, ca un huhurez.

Era să aţipească în sfîrşit, cînd auzi o larmă neobicinuită în faţa hanului şi se întrebă, nedumerită, ce sărbătoare o fi azi de s-a umplut umbrarul. Îi e greu să se scoale din patul moale care-i încinge pielea, dîndu-i junghiuri uşoare, acolo unde cade greutatea trupului. Bate în masa de lîngă pat cu un sfeşnic mic de alamă şi cînd vine ca o raţă baba Dumitra, cu basmaua căzută pe sprîncene, o întreabă nedumerită :

— Ce sărbătoare o fi azi, babă Dumitro, că auz lume la han ?

— Nu e sărbătoare, au înnebunit oamenii. A venit alde Toma cu un steag şi cu o tobă dă la Bucureşti şi a dat veste că s-a scos claca şi că o să capete oamenii pămînt să să arănească. Acuma unii bea dă bucurie. Au vrut dă dimineaţă să vie, dar n-a vrut el. Adineauri s-au dus dă l-au luat d-acasă. Spuneau că dacă nu vine, dau foc bordeiului.

De azi de dimineaţă satul nu se putea dezmetici din bucuria care-l cuprinsese ca o gîrlă răcoritoare cînd aflase că s-a isprăvit cu claca. Ceasuri întregi se îmbătaseră cu vorbe, tot sporovăind, că nu le venea să creadă. Acum aveau chef să se îmbete cu vin şi basamac.

— E şi Toma cu ei ?

— Şi Toma, şi frate-su Ion. A venit şi băiatul ăstuia dă la Bucureşti, cum naiba îl cheamă ? Deh... zi-i pă nume... că-l uitai, păcatele mele.

— Băiatul cui ?

— Al lui Ion al Firului, dă la oaste. Ăla d-a fost soldat şapte ani.

— Simion... îmi pare.

— Ei, e şi Simion ăsta. Are pistoale la brîu. Şi el zice că s-a isprăvit cu claca... Că el a fost la oaste, deh !... Vrei să mergi să-i vezi ? Şi cînd o vede că întoarce capul cu amărăciune, se supără : Mai lasă naibii patu ! Nu e bine să boleşti aşa... hai, să vezi oamenii...

Nu vrea să meargă. Totul s-a depărtat de ea şi-i pare acum fără rost, străin. S-a isprăvit cu claca ? Ei şi ? Ce mai poate însemna pentru ea asta ? Dacă n-a fost acum douăzeci şi cinci de ani, cînd îngenunchea alături de Miai pe mirişte a ţepoasă care-i sîngera picioarele pînă la genunchi, acuma s-a scos degeaba, de prisos.

Claca e pentru cei care trăiesc ziua şi dorm noaptea. Dar pentru ea noaptea e-un chin şi totuşi numai noaptea trăieşte.

Visează prost și se trezește din vis cu tot felul de spaime care-i îngheață oasele. Trece cîte un ceas pînă ațipește din nou. Stă așa în întuneric, cu ochii deschiși, că o dor dacă-i închide iar.

Ar vrea totuși să se scoale, să iasă din odaia asta în care i s-a urît de tot. Nu o mai poate suferi. Patul de brad alb, cu tăblia de la căpătîi mai înaltă decît cea de la picioare, o trage greu, de parcă ea l-ar duce în spinare. În colț, soba de zid strîmbă și mică s-a înnegrit de fum pe la capacul de tablă, că după ce au văruit odaia în martie, înainte de Paști, i-a fost prin april rău de tot și a făcut focul. Are pe ea o plapumă de oraș, îmbrăcată în cit cu niște flori pămîntii. Și de plapumă s-a săturat. I se pare că miroase. Numai mușcatele din fereastră o mai bucură. Și candela roșie atîrnată în colț.

Cînd o lasă junghiurile din brațul stîng, de la subsuoară pînă-n cot, o potopesc întrebările. O înnebunește cugetul că e bătrînă, că toți în jurul ei îi tot spun în toate chipurile că trebuie să se gîndească, și ea... că e acum femeie în vîrstă. Ea, Sultana? I se pare de necrezut. Cum ar fi putut îmbătrîni așa într-o jumătate de an? Nu se poate împăca de fel cu gîndul ăsta. Așa într-o jumătate de an? În vara trecută avea patruzeci și trei de ani și viața îi era întocmai ca la treizeci. Răducanu, care acum nu mai dă pe la han, fiindcă nu-l lasă fata aia a Saftei, se ținea mort după ea, iar Vasile Peștefript, deși mînios, încă mai sta locului și întorcea capul pe furiș cînd se întîlneau prin poiana răscrucii. Vechilul, care acum e arendaș, încă o mai sîcîia cu ale lui. Și într-o jumătate de an totul s-a risipit de parcă nu mai e nimic.

*

N-a fost într-o jumătate de an. A fost într-o jumătate de ceas. Era ziua Sfintei Cruci, începuse chiar în dimineața aceea culesul viei. Din iulie de cînd Medelioglu se prăbușise cu țeasta zdrobită subt barosul lui Filaret Mustea, moștenitorii, cam numeroși, căci se iviseră și copii de la o căsătorie mai veche, neștiind cum să facă să administreze moșia, hotărîseră s-o arendeze, ca să știe măcar pe ce să se bizuie fiecare. Arendașul fusese găsit fără prea mare bătaie de cap. Era chiar Zanetti, vechilul, care-și luă totul asupra lui, hotărîndu-se să

le plătească atît și atît fiecăruia din cele două cîștiguri ale anului. Ba le dete și o arvună care-i mulțumi pe toți, căci, oricum, vedeau ceva în mînă.

Holtei bătrîn și tare curvar, cu o mutră de țap isteț, Zanetti, care înțelegea să se bucure de viață, mai ales acum că se apropia de șaptezeci de ani, și în sfîrșit se văzuse de capul lui, vrusese să facă un cules al viei în toată legea. Așa că adusese lăutari și își îngăduia oarecare risipă. Vreo douăzeci de fete, din cele mai frumoase, alese din Zăvoiu Dihorului, ca și din Vadu Rău, după ce-și spălaseră bine picioarele cu apă caldă și săpun și și le stropiseră cu agheasmă sfințită de la Bobotează, dinaintea cramei, în fața lui, fuseseră apoi îmbrăcate cu cămăși noi, de pînză albă, și încinse peste mijloc cu căpătîie de curmei, ca să zdrobească strugurii din cele patru teascuri mari. Femeile și celelalte fete tăiau ciorchinii cu cosorelele, iar flăcăii și bărbații cărau coșurile pe umeri la teascuri. La vranele acestora și la umplutul buților cu must erau alți flăcăi, iar între ei era și Răducanu al lui Mînjoc, dragostea cea nouă, care ținea însă de mai bine de patru ani, a Sultanei și, chipurile, ajutorul ei la han.

Zanetti își potrivise în fața cramei subt un nuc un fel de sofa, ridicată abia de o palmă, acoperită cu velințe, pe care se pusese o mescioară boierească, scundă tot de o palmă, în trei picioare. Pe mescioară era belșug de mezelicuri, pastramă friptă, căni cu must, cafele. El, în anteriu de mătase pătlăginie, cu lebadea îmblănită pe umeri, așezat turcește, cu picioarele îndoite subt el, trăgea din ciubuc și privea. O chemase alături de el și pe Sultana, care de altfel avea să desfacă, în anul care venea, la han vinul nou de acum. O chemase și pentru că tot mai rămăsese flămînd de ea. O mai mînca încă din ochi.

Cei trei lăutari, un scripcar, un țambalagiu și un cobzar, care nu mai erau însă cei de acum douăzeci și cinci de ani, căci multe totuși nu mai erau, cîntau în spatele lui de zor. Cîntau mai mult cîntece fără perdea, venite de la oraș, cum îi plăceau lui. Cine ar fi putut să spună ceva ?

Feciorul unui brutar nevoiaș din mahalaua Vitanului, mic calemgiu la Vistierie, unde îl aflase Medelioglu, uscățivul Zanetti își făcuse viața de pe la patruzeci de ani, ca vechil la Zăvoiu Dihorului. Ai lui se stinseseră cu vremea și cum și Medelioglu era mizantrop și singuratic, altă lume decît cea a satului nu prea cunoscuse. De la necazurile și umilințele unui

biet scriitor de masă, căruia toți îi porunceau cu apucături evghenicoase, el trecuse după douăzeci de ani la voluptatea de a porunci și de a hotărî într-un fel de viața și moartea a sute de oameni. Venit aci burlac tomnatic, îi trecuse pe nesimțite timpul și nu se mai însurase, mulțumindu-se, urît cum era, să puie un bir al poftelor lui asupra satului, cît se putuse, că nu se putuse totdeauna. Cu Sultana nu izbutise de loc pe vremuri și îi fusese greu de tot și acum vreo șapte veri. La treizeci și șase de ani, ea era o femeie înflorită bine, care știa ce putere are asupra bărbaților și nu se mai speria de ifosele nici unuia. Se despărțise atuncea nepăsătoare de Codan al lui Predoiu, care se însurase cu alta, înciudat că nu-l ia de bărbat, și se luase iarăși, pentru cîtăva vreme, cu Peștefript, așa cum mai făcuse din vreme în vreme, în vreo cincisprezece ani de dragoste statornică, dar domoală și mereu întreruptă de toanele poftelor ei. În acèl an, Zanetti o nimerise cam zăpăcită, nedumerită încotro să-și îndrepte ochii lacomi. O poftea, cum nu poftise alte femei, și știu cum s-o ispitească. Hanul de care era într-un fel legată viața ei era slobod. Prin 1828, după ce Ichim își luase de mult lumea în cap, biruit, dus pînă în pragul nebuniei de încrîncenarea lui Ion al Firului, și se așezase într-altă parte, undeva spre Dunăre, Restea rămăsese singur la han. Știu să-l împace peste vreo doi ani pe Ion prin popa Gheorghe, arătîndu-i ceea ce al Firului afla abia acum, uimit, că în anul acela al nunții, Miai fusese hoț de cai împreună cu ei, cei de la han, și că fusese ucis într-o încăierare cu argații unui arendaș turc, pe care voiau să-l jefuiască. Că nu-l lăsaseră acolo cu țeasta zdrobită ca să nu fie descoperiți și ei, tovarășii lui, toți, că lucrul acesta nu-l putuse spune nimănui, nici lui Ion și nici la judecată, căci ar fi fost rău de toată lumea. Că el a spus numai duhovnicului cu dezlegare să i-l spună acestui crîncen frate. Așa rămase Restea liniștit de acum încolo, singur arendaș al hanului. Se însurase cu o veche dragoste a lui, Lica, sora lui Stanciu, dar nu avuseseră copii. Peste vreo cinci ani, hanul a fost lovit într-o noapte de octombrie de o ceată, adusă de unul dintre foștii tovarăși de hoție. Și Restea și nevastă-sa fură uciși în casne, după ce spuseseră unde aveau ascunși banii și sculele de preț. Slugile fuseseră toate închise într-un grajd și păzite de tovarășii din ceată, cu pistoalele. Cînd plecaseră, tîlharii dădură foc casei, dar n-a ars decît puțin. La judecată, căci în primăvară uci-

gașii fuseseră prinși, satul află de la acești foști tovarăși între altele și cum fusese ucis Găman de Ichim, cel căruia acum i se pierduse cu totul urma. Hanului, cu acoperișul pe jumătate ars și părăsit, i se dusese buhul că e un han blestemat. Într-o seară, Zanetti îi șopti Sultanei că el ar putea meremetisi iar hanul pentru ea, și numai pentru ea... Gîndul că s-ar putea întoarce stăpînă, acolo pe unde trecuse numai, o încălzi de-a binelea, dar nu se mulțumi să fie numai arendașă. Îi ceru vechilului să-i facă hanul vînzător pe numele ei. Cu greu „grecul", cum îi spuneau oamenii din sat, izbuti s-o lămurească în cele din urmă, că el, arendaș, nu avea dreptul să vîndă nimic de pe moșie, dar îi făgădui că încetul cu încetul are să-i facă pe proprietari să vrea ei înșiși să vîndă, și atuncea lucrurile o să se potrivească așa cum e mai bine, că el tot ce poate să facă acum e nu numai să repare din temelie hanul, dar și s-o scape de toate angaralele, care-i sîcîise și-i otrăvise atît pe cei de dinaintea ei. Ea o să plătească numai vinul de la crama moșiei.

Sultana șovăise multă vreme, că nu o ducea prea rău și așa cum o ducea pe atunci. La clacă și la munca grea a cîmpului nu se mai întorsese niciodată, după ce fusese nevasta lui Ichim și fugise a doua oară cu Miai. Răsfățată de bărbați, ducea de multă vreme în mijlocul satului un trai de tîrgoveață îndestulată cu de toate. Încă de pe cînd se ținea cu logofătul Dobre își făcuse în fața bordeiului o căsuță destul de arătoasă, tindă și odaie luminoasă, ridicată pe temelii sănătoase de piatră, cu prispă spre curte, înălțată de două palme de la pămînt și închisă cu parmalîc. Înlăuntru, adunase, cu anii, tot lucruri de preț și se purta îmbrăcată și încălțată chiar ca o muiere de la Găești.

Nu o ducea rău de loc, dar gîndul că ar putea fi stăpîna hanului o birui în cele din urmă și cu toate că acest bătrîn urît, pofticios, care mai și bea pe deasupra, o cam dezgusta, se ținu cu el, dar pe de lături și cu alții, după pofta inimii ei. Hanul fusese făcut din nou, și nu prea din nou. Grecul se mulțumise să meremetisească acareturile, așa cu oameni din sat, fără material nou, dar pentru că ei nu-i plăcea casa fără pod, se pusese deasupra odăilor și a crîșmei un pod ridicat ca la deal, care avea intrarea spre gardul din fund, cu o scară afară, de se putea lua. Se păstra în el fîn pentru iarnă, căci era multă nevoie de nutreț pentru cai și vite la han. Mai era

bun și pentru că ținea vara răcoare și iarna cald. După vreun, an, înțelegînd că arendașul nu are nici gînd să-i facă hanul vînzător, se cam scîrbise de el tocmai cînd el se deprinsese cu ea, căci muierea era iscusită în lege și învățase tainele iubitului de la Miai. Acum își pusese ochii pe Răducanu al lui Mînjoc, un flăcău bălan și vînjos, trecut de douăzeci și cinci de ani, cam molîu și lasă-mă să te las, care, îngîmfat de felul lui, se îndîrjea numai cînd o femeie nu venea singură după el, dar atuncea nu se lăsa cu una, cu două.

Vasile Mînjoc, tată-său, era un om cu stare, iute și pătimaș de felul lui, căruia îi plăcea puțin și băutura. Mumă-sa, Neaga, făcuse la început numai fete, șapte, una după alta și toate cam urîțele, cum era și Vasile al ei. Cele cinci dintîi muriseră pe rînd, cînd se apropiau de trei ani. Cea de-a șasea, Maria, ajunsese la douăzeci și mai bine de ani cînd, văduvă după doi ani de măritiș, se îndrăgostise, de mult, acum un sfert de veac, de Vasile Peștefript și se spînzurase din pricina lui. Cea din urmă, Ileana, era măritată cu Stanciu, prietenul lui Toma. Cînd în cele din urmă, după aproape douăzeci de ani, se născu acest băiat dolofan și frumos, încă de mic, părinții îl priveau ca lumina ochilor și-i împlineau toate poftele. Era acum flăcău în toată firea, dar încă mai făcea mofturi de copil alintat. Făt-logofăt, cu ochii mari, verzi, cu fața dreaptă și obrajii curați, el știa că e cel mai frumos flăcău din sat și-i plăcea să se lase iubit. Altfel, înfumurat și lipsit de istețime, era cam otova din fire ; era cu alte cuvinte pe dos decît fusese, în vremea lui, Miai. Cînd Sultana a pus mîna „și pe ăsta", fetele din sat ar fi vrut s-o sfîșie ; dar el se simțea tare bine ca „ajutor" la han, căci nu-i prea plăcea munca. E drept că dacă avea ceva de făcut, făcea, dar fără chef și fără spor.

Multă lume a socotit că Sultanei îi vor trece toanele curînd, curînd și de astă dată, căci la început nimeni nu bănuia cît de prinsă era și cum se împotmolea tot mai rău zi de zi. Îi plăcea să facă acum pe dădaca, să-l învețe pe flăcău ce învățase și ea la vremea ei de la Miai. Vrea să-l uimească, dar pe molîul ăsta nimic nu-l uimea, și toate încercările astea care nimereau în gol o înverșunau și mai rău. Era altceva decît fusese Miai, ceva însă potrivit cu firea ei de acum, schimbată din pricina vîrstei. Fu întîiul bărbat care nu i se părea mai prejos decît fusese iubitul dintîi, tocmai fiindcă era cu totul altceva.

Trăiau acum de patru ani împreună, iar cel care suferea în felul lui era grecul, care nu se mai putea despărți de ea și pe care ea nu-l alunga cu totul, mai ales că Răducanu nici nu era gelos, fiind prea molatic. Într-o vreme, Zanetti se gîndi că ar putea s-o ia de nevastă, nădăjduind că în felul acesta ar putea s-o ție numai pentru el. De altfel, cine l-ar fi luat la vîrsta lui, așa urît și trecut cum era ? Cînd însă ea înțelese unde bate el, o pufni rîsul. Gîndul că un bărbat ar putea avea drepturi asupra ei, și nu s-ar mulțumi cu ce-i dă ea, o scotea din sărite, mai ales cînd acest bărbat ar fi fost unul ca Zanetti.

Ședea în dimineața aceea de toamnă luminoasă, auriu însorită, cînd pădurile erau ruginite, alături de grec pe patul așternut cu velințe, în fața cramei, asculta lăutarii și gusta din cînd în cînd din mezilicul de pe mescioară. Popa Gheorghe, uscat și țeapăn la șaptezeci și ceva de ani, care fusese de asemeni poftit, plecase după ce binecuvîntase rodul, dînd slavă Domnului, și numai după plecarea lui începuseră cîntecele pipărate cu vorbe pe șleau, care-l ațîțau nespus pe arendaș.

În teascul cel mai apropiat de ei zdrobeau o tămîioasă neagră patru fete, tot una și una, alese de grec pe sprînceană. Erau între ele Chiva lui Cojan, neagră și afurisită, ca și Stanca lui Peștefript, bălană și zdravănă pentru cei șaisprezece ani ai ei.

Cu poalele cămășii albe de tot, prinse în brîul de curmei, țopăiau toate de zor, jucîndu-și sînii tineri, chicotind cînd erau gata să cadă, șuguind cu Răducanu, care era la vrana teascului. El, molatic, și plin de el însuși, le lăsa în voia lor, supărîndu-se numai cînd îl ștergea vreuna peste obraz cu poalele slobode și ude ale cămășii. Numai Stanca lui Peștefript era nepăsătoare și parcă nu-l vedea acolo, iar asta-l cam întărîta.

Cînd se opriră din țopăit, ca să se mai deșerte cîteva coșuri de struguri, el o întrebă repezit și acru :

— Și tu, fă, ce te ții așa fudulă, dă nici nu te uiți la om ? Ei, drăcia dracului...

Ea își îndreptă semeață umerii bălani și rotunzi care-i ieșeau prin gura largă, rotundă a cămășii de pînză albă, îl privi dintr-o parte și-i spuse tare, ca să audă și ceilalți din jur :

— Păi am auzit, neicuțule, că dumitale îți place numai borșul încălzit !...

El o privi mînios și mormăi cu înțeles :

— Ce știi tu ce-mi place mie ?

Grecul se întoarse spre Sultana frecîndu-și de plăcere, cu vîrful degetelor, nasul ascuțit.

— Asta parcă fu pentru tine, dacă auzii bine, Nico... I-a mai spus-o și el, de la el, încă o dată și vru să i-o spună și a treia oară, dar ea, încruntată, îi făcu semn cu mîna să tacă.

Sultana auzise într-adevăr și avu o clipă de amețeală, ca și cînd n-ar înțelege ce se întîmplă cu ea. Dar pe urmă pricepu bine. Și avu ce să priceapă, fiindcă de aci încolo, Răducanu al ei nu mai avu ochi decît pentru fetișcana aia, cu trup voinic și crud. Bălana însă nici vorbă să se uite la el. Juca parcă de una singură, săltînd în pasul cîntecului, subt cămașa înmuiată în must negru, țîțele destul de mari, dar tari, care sîcîiau cu bălăbăneala lor plinuță privirile bărbaților și mai ales pe Răducanu. Celelalte trei fete, ca și cele de la teascurile vecine mai aruncau cîte o privire, cîte o vorbă, ba uneori și cîte o coadă de ciorchine zdrobit înspre flăcăul care le privea pe toate nepăsător, dar Stanca parcă nici nu mai știa că e acolo. Cînd se oprea din joc, ochii ei mari, căprii priveau departe peste vie. Flăcăul era atît de întărîtat, încît toți vedeau că se frămîntă fiindcă nu știe cum să puie mîna pe ea. Ghiceau din privirea lui că ar fi vrut s-o îngenunche ca pe o cîrlană.

Grecul, urmărind un gînd, ceru lăutarilor să cînte un cîntec pe care-l adusese el de la București, un cîntec de oraș. Îl spuse cu un iz pipărat cobzarul negricios, cu gît scurt :

„Coboram pe o cărare,
Mă-ntîlnii cu-o fată mare,
Cu poalele prinse-n brîu,
Ducea rufele la rîu...
O-ntrebai unde se duce
Rufele să le usuce...
. . . . . .
Fată mare, tu ești fată ?
Ea mi-a spus, am fost odată...“
. . . . . .

Toți rîseră, fetele chicotiră, numai Sultana era ca pămîntul la față.

În teascul vecin, Irina, fata Riței și a lui Drăgan, de o seamă cu Stanca, spuse tare de auzi toată lumea :

— Soro, e prins rău... nici nu se mai uită la baba lui.

Și rîseră iar toți cei din jur.

Sultana nu auzise, dar înțelese din privirile celorlalți că tot despre ea este vorba. Arendașul auzise însă și-i spuse cu o ipocrită intenție de mîngîiere, căreia Sultana îi simți toată otrava :

— Hei, Nico... ce vrei ? Vremea noastră s-a dus...

Îl privi cu ură. I se părea de neînchipuit că ei i se pot spune asemenea vorbe.

Dar el nu se lăsă :

— Nu vezi, a dracului, ce umeri are ? Parcă sînt mere văratice. Să tot muști din ei...

Toată lumea era veselă. Flăcăii, cu cămășile ude de șiroaie de zeamă de struguri, din pricina fetelor nici nu simțeau greul coșurilor de nuiele necojite, pe care le descărcau în teascuri. Numai ea, Sultana, era parcă bolnavă.

Zanetti nu o slăbea din ochi și avea ochii răi, cu luciri roșii ca ăi de capră.

— Ce vrei, Nico, și-i despărțea răspicat numele în silabe, alții sînt cei care chiuie azi cu lăutarii în căruță ; nu e loc alături și pentru noi. Am rămas pe jos și privim lung după ei.

Ea-l fulgeră cu privirea :

— Vorbește pentru tine... nu pentru alții. Nu te vezi, rînjești într-una, parcă ești un țap logodit.

Cînd Răducanu nu se mai aștepta, tot privind-o mînios, un flăcău îi descărcă Stancăi dinadins coșul de struguri peste picioare și, ca să se dea la o parte, fără să alunece, ea se sprijini cu mîna de umărul celui ce o tot privea supărat. Uimit, el o smuci puternic spre el, apropiind-o de tot, de-i simți pulpa goală deasupra genunchiului, lipită de obrazul lui, și-i cuprinse spatele tînăr cu mîna lui mare, vrînd s-o aplece ca s-o sărute. Ea tresări toată smucindu-se de era să cadă, îl privi din nou semeață și plină de silă și-i spuse întorcîndu-i spatele cu o acreală bădărană :

— Să pupi pă cine ai mai pupat.

Asta nu i se mai întîmplase lui.

Nici Sultanei nu i se mai întîmplase să aibă un bărbat ochi pentru alta atunci cînd era ea de față. Înțelese abătută că el

o uitase cu totul. Simți un junghi în inimă, parcă o gheară i s-a înfipt în piept, prinzîndu-i țîța stîngă, mai mică, dar mai moale ca a fetișcanei acesteia. Sultana avea țîțe mici, ca de fată mare, căci nu întinseseră copiii de ele, ci numai le mușcau bărbații. În clipa asta îi era rău de tot și ar fi vrut să plece, dar asta ar fi însemnat să se recunoască răpusă și ar fi urmărit-o batjocoritoare toate privirile. Parcă tot mai nădăjduia ceva. N-o părăsise pînă azi nici un bărbat, nu știa ce înseamnă să te lase un ibovnic, din cîți fuseseră. Ea îi părăsise pe toți pînă acum. Să se vadă dată deoparte venea ca un meșteșug dureros și nou, pe care trebuia să-l învețe de acum încolo.

Arendașul, care-i ghicise gîndurile, și nici nu era greu să le ghicești pe fața ei, acum ca de ceară negricioasă, în ochii ei mari, ca apa eleșteului altădată, acum tulburi subt sprîncenele „multe“, o privi cu o înduioșare ipocrită.

— Hei, Nico, tinerețea e fără milă, calcă totul în picioare.

Ea simțea mai adînc gheara care-i strîngea țîța stîngă. Nu mai putu îndura și se ridică să plece.

Zanetti nu se sculă de pe sofa, bîțîi numai ceva din cap și strigă după ea, tărișor, ducînd un pahar plin la gură :

— Nu uita, Nico : „Vară lungă, toamnă scurtă“.

Aceasta fu jumătatea de ceas de atunci, iar jumătatea de an care a urmat a fost o coborîre pas cu pas spre moarte.

Mergea în acea zi de toamnă spre casă, ca buimacă. Soarele, viu ca vara, îi venea acum drept în ochi, dar ea nu simțea și nu vedea nimic, mergea ca o lunatică. Simțea mereu gheara înfiptă în partea stîngă a pieptului și avea în minte numai chipul acelei fetișcane, leită maică-sa, leită Safta cea bălană,din vremea nunții de la han. Ocolind după biserică la dreapta ca s-o ia pe sus, pe subt nuci, se izbi în dreptul pridvorului de Maria lui Ion, acum femeie de cincizeci de ani, dar cu părul ca neaua, uscată la față și încovoiată. Se duceau la biserică toate bătrînele din sat, căci Ziua Crucii era sărbătoare mare, și ea văzu în treacăt un sfeșnic aprins lîngă altar și auzi glasul lui popa Gheorghe care mormăia umplînd bolta bisericii. Pentru tot tineretul, culesul viei nu însemna deci muncă, așa că se putea face și în zi de sărbătoare, ba era prilejul de petrecere și veselie, dar ea se întorcea trudită, de parcă ar fi fost la sapă. Cînd ajunse acasă, baba Dumitra se cam sperie puțin.

Ce-i, femeie, cu dumneata ? Ți-e frig, de stai așa zgribulită ? Hai, scoate alea dă pă dumneata și așază-te în pat, să-ți fac niște vin negru fiert cu miere.

Făcu așa, fără să se gîndească la ceea ce-i spusese baba, care nu era decît cu șase ani mai bătrînă decît ea, dar era zbîrcită și încovrigată ca muma pădurii. Vinul fiert și îndulcit, patul moale îi făcură bine. Gheara din piept o mai slăbi. Puse mîna subt sîn și, frămîntîndu-l, dădu în el de un nod. Îl știa mai de mult acolo, de cînd o mușcase într-un rînd Zanetti. N-a durut-o niciodată pînă acum, dar, pipăindu-l, găsi azi că e parcă mai mare și mai aproape de piele. Adormi moleșită.

*

Toamna care urmă fu scurtă și grea. Ploua zi și noapte, de nu se vedea un petic de cer senin cu săptămînile. Norii reci, desprinși din caierul fumuriu al văzduhului, se tîrau pe deasupra satului, sfîșiindu-se de nucii goi și negri de pe deal. Drumurile erau desfundate și drumeții se făceau tot mai rari. Vîntul șuiera din cînd în cînd a pustiu. Pădurea și lunca arătau crăci negre. Ploaia putredă gonea totul.

Răducanu venise la han să-și vadă de treabă, dar nu mai dădu ochii cu ea și nici ea de altfel nu mai voia să-l vadă. Gheara pe inimă o încerca tot mai des și din cînd în cînd simțea junghiuri între subsuoară și cotul stîng. Cînd se lăsa înnegurarea umedă și grea, parcă numaidecît după prînzul fumuriu, se vedea pentru întîia dată singură în viața ei. O apăsa pustietatea asta și nu o slăbea de fel chipul Saftei de acum douăzeci și mai bine de ani. În cele din urmă, biruită, ar fi vrut să-l vadă pe flăcău, să-l audă cerîndu-și iertare ; simțea nevoia să se împace cu el.

Timp de două săptămîni el bocăni prin prăvălie prin bătătură, fără să dea ochi cu ea. Îl chemă, ea singură, dar el nici măcar nu-și ceru iertare, iar cînd ea, încurcată începuse să-l mustre pentru purtarea lui, el îi spuse cu o asprime de țopîrlan că dacă-l mai cicălește atîta pleacă și nu mai calcă pe la han. Îi dădură lacrimile și, moale în tot trupul, sfîșiată, înțelese că întîmplarea e mai chinuitoare decît socotise ea, că totul e sfîrșit. Gogea în pat, căci se simțea tot bolnavă și se întoarse spre perete, cu ochii în lacrimi. El plecă, cu pasul otova, nepă-

sător, înăcrit de mutrele ei. Părea să spună că și așa pierduse prea mult timp, patru ani, cu ea. Începu apoi să nu mai vie pe la han de loc, și nici simbria nu și-o mai lua. În cei cîțiva ani făcuse oarecare stare, mai ales că și de la taică-său avea casa și ceva vite.

Satul începu să vorbească tot mai mult că Sultana bolește de inimă rea. Zăcea zile întregi în pat, cu toate că baba Dumitra îi tot spunea, acum cînd văzu că se îngroașă gluma :

— Nu mai tot sta în pat, bre femeie, nu vezi că tragi a boală... Uită ce a fost... că ești muiere în toată firea...

Înțelegea bine ce vrea să zică baba Dumitra prin „muiere în toată firea". Bătrînețea o învăluia treptat, ca un giulgiu. Singurul lucru tînăr în ea era ceva străin, era chipul Saftei, dar nu al Saftei căreia ea îi lua din cînd în cînd, atuncea cînd avea chef, bărbatul, pe acel Vasile Peștefript, care împlinea și el azi-mîine cincizeci de ani, avea mustața căruntă și se cumințise de-a binelea... ci al Saftei de la furcărie, fata bălană și voinică, în umărul căreia spunea Maria lui Duță Căciulă-mare că și-ar fi rupt logofătul Dobre dinții. Safta aia înviase din ruina trupului ei însuși, se numea Stanca și îi sta acum în față, parcă dospită de umilințele îndurate, vrînd s-o pe-depsească.

*

Hora se făcea și acum tot în fața hanului. Intr-o duminică de noiembrie își luă inima în dinți și ieși să privească și ea. Era o zi cu soare viu, dar moale, și după întîia ninsoare fără putere, pămîntul se zbicise iar. Sultana slăbise binișor și se subțiase la trup, iar obrajii trași îi păreau mai întinși.

— Io-te fă, auzi în spatele ei pe Rița lui Drăgan, parcă a întinerit, a dracului... Să știi că o să mai aibă fetele de furcă și d-aici înainte cu asta.

Știa că Rița, ea însăși tare îmbătrînită după cele zece sarcini și nașteri, spusese asta cu răutate, totuși îi făcu bine, de parcă-i turnase untdelemn de-l bun în vine.

Îi mai făcu bine și că nu-l mai văzu pe Răducanu prin preajma Stancăi lui Peștefript. Acum el nu avea ochi decît pentru Irina, fata Riței, care și ea semăna leit cu maică-sa de pe vremuri. Dar aci Sultana se înșela. Răducanu nu se domo-

lise de loc, dar acum juca numai cu Irina, ca s-o scoată din fire pe Stanca, să-i facă în necaz. Cu vreo săptămînă înainte se întîlnise cu Vasile, care se întorcea cu carul cu boi de la Găiești. Îl oprise așa de-a dreptul chiar în poiana răscrucii, și-i spuse cam otova și cam din senin :

— Ei, ce zici, tată socrule, o facem ?

Peștefript, luat pe neașteptate, nu răspunse și își scutură opincile de glod, ca să se mai poată gîndi.

— Ei, ce zici ?

— Păi, io zic s-o facem, mă, dar să vedem ce zice și fata...

Altfel, flăcăul îi venea bine în socoteală lui Vasile, că era de pe acum înstărit și nu i se știa nici un fel de patimă urîtă.

Dar fata bălană și voinică, întrebată de Maria lui Căciulă-mare, răspunse cu o vorbă urîtă, care umblă în tot satul :

— Nu-l iau, lele Mario, că nu e dă mine. A îmbătrînit în... spatele babei ăleia.

De ciudă și mîniat, Răducanu se scrisese la conac în săptămîna aia cu încă trei pogoane, ale lui, pentru anul viitor, și se hotărîse să nu mai calce pe la han.

Bucuria Sultanei, că arăta mai tînără fusese și ea înșelătoare, părelnică. Acasă se privi, dezbrăcîndu-se, și înțelese. Slăbise, dar nu întinerise, dimpotrivă. Șoldurile sînt acum mai mici, dar și mai moi, parcă adunate subt ea ; pulpele se văd mai subțiri, dar carnea pe ele s-a făcut parcă pufoasă. Începu să aibă necazuri și de alt soi. Îi era dimineața gura amară și se cam îneca. Nodul din sînul stîng era acum cît o corcodușă de mare și lipit de piele.

*

Iarna fu grea, dar nu numai pentru ea, care era otrăvită de propriile ei necazuri, ci și pentru ceilalți din sat. În vară, bucatele se făcuseră puține și de aproape douăzeci de ani, de cînd cu pravila asta nouă, care le pusese grumazul în jug, oamenii merseseră din rău în mai rău. Ei se înmulțiseră bine, dar în Zăvoiu Dihorului nu se mai ridicase nici o casă nouă în afară de căsuța Sultanei, iar cele vechi se năruiseră încet, încet și oamenii trăgeau tot mai mult spre bordeiele din Vadu

Rău. Vitele, care erau nădejdea oamenilor, se împuținaseră, căci pădurea se tăiase și proprietarul nu mai lăsase pentru păscut decît suhatul din marginea eleșteului și haturile dintre lanuri, marginile de drum. După uciderea lui Medelioglu, cînd intrase spaima în boieri, toți cei din sat nădăjduiseră că lucrurile se vor mai îndrepta, căci vechilul care scotea șapte piei de pe ei spunea mereu că nu o face de la el, că și el înțelege, că e om simțitor, dar că așa îi cere boierul. Acum, cînd era arendaș, uitase însă de tot, și nu-i lăsa nici să răsufle măcar. Era grăbit să facă avere, căci nu știa cît îi vor mai lăsa moștenitorii moșia.

*

Sultana chemă pe baba Dumitra, cînd o văzu trecînd prin dreptul ferestrei, bătînd cu sfeșnicul mic de alamă de pe masă în tăblia patului, căci își simțea gura uscată și nu putea să strige.

— Lele Dumitro, văz că s-a mai potolit hărmălaia din fața hanului. O fi plecat alde Toma ?...

— Mai știu io ? Văz că oamenii n-a plecat... Să cinstesc mereu. Să vezi... zice lumea că a scăpat dă clacă și o să capete pămînt. Acum io nu știu... da' așa zic ei, că a scăpat dă clacă.

Sultana îi luă vorba, întărîtată, căci pe ea claca și toate astea nu o mai priveau :

— Cheamă-l aici pă Toma.

Omul se ivi în prag, dădu bună ziua și rămase așa încurcat, mîngîindu-și mustața subțire și căruntă în răspăr. Ea aștepta să-l audă vorbind, dar el tăcea mereu.

— Ei, Tomo, ce s-aude ? Ai vorbit iar cu ea, joi cînd ai plecat ?

Tăcea mereu, stingherit de ceea ce știa că are să spună. Pe urmă, după ce întoarse o cană goală răsturnată pe masă, trebui să răspundă :

— Mult nu, măi femeie, că eram și io pă picior dă plecare. Safta era și ea obosită, că abia venise dă la seceră, nu mai prididea robotind prin casă. Da' tot i-am vorbit. I-am spus iar.

— Ei, și ce-a zis ?

— Tot ca mai înainte. Că s-o las în pace, că n-are copil dă dat.

— Așa ți-a spus ea ?

— Așa mi-a spus !

— Nu i-ai spus că dacă-mi dă fetița am s-o cresc aci, la han, și-am s-o înzestrez ? întrebă femeia cu glasul înmuiat de amărăciune.

— I-am spus, cum să nu-i spui ? A zis că n-are nevoie dă zestrea dumitale. Că nici n-a înțărcat-o încă. Că așa cum și-a făcut ea zestre singură, o să-și facă și fata, dacă o crește și dacă o fi harnică.

Abătută și istovită de singurătate, de nopțile fără somn, Sultana se gîndise să înfieze unul din copiii Saftei, care avea trei cu al lui Codan. La început ea se amăgea cu gîndul că va face astfel un bine fetei și nepoatei lui Găman, dar Safta cea neagră, cum îi tot spuneau, neîmpăcată în nici un chip, nici nu vrea să audă de așa ceva și-i trimisese de la început vorbă că ea nu are copil de dat. Sultana își dete seama că mai mult ei înseși vrusese să-și facă bine decît altuia și stărui, rugîndu-se de data asta, dar și acum, a treia oară, Toma îi adusese același răspuns biciuitor.

❀

Safta, Safta cea neagră, se măritase de Sîntă Mărie, acum doi ani, cu Codan al lui Predoiu, fostul ibovnic al Sultanei. Acesta era pe vremea aceea, acum opt ani, un flăcău chipeș, foarte căutat de fete, care-i plăcuse mult femeii coapte de treizeci și șase de ani, dar ea nu voise să se mărite cu el, nu ținea să se lege. De ciudă el s-a însurat cu Dobrița, sora cea mai mică a lui Stanciu și a Licăi, copiii lui Cluțu, jitarul satului. Se vede că n-avea noroc Cluțu cu fetele lui, căci la cîțiva ani după ce Lica și Restea fuseseră uciși la han, îi muri și fata de-a doua, dintr-o facere, lăsîndu-l pe Codan văduv cu o fetiță. Fuseseră la muncă la prașilă, într-o zi din mai, cam burnița ușor și se tîrau palele de nori peste nuci, cînd o apucară durerile nașterii, care altfel fu destul de ușoară. Se vede însă că tăvălindu-se pe pămînt sau cine știe cum, din pricina necurățeniei locului, biata Dobrița s-a îmbolnăvit de o boală care, după trei zile de chinuri cumplite, a dus-o în mormînt.

Codan alergase numai să-şi scape femeia şi trei zile de copil nu a putut vedea nimeni, aşa că — era o fetiţă — a rămas în seama Saftei, care o îngrijise din cea dintîi clipă. Aceasta era foarte săritoare în asemenea împrejurări. După ce i-a crescut-o de opt luni, de i-a scos-o din iarnă, ducînd-o înfăşurată în cîrpe şi suman să sugă pe la vreo două muieri cu copii de ţîţă şi i-a hrănit-o apoi cu dumicat din gura ei, Codan s-a gîndit că o asemenea femeie, fie şi urîtă, dar harnică şi inimoasă, i-ar trebui lui. Omul avea treizeci şi doi de ani, iar fetiţa numai doi. El nu putea uita că avusese şi un băiat, care-i pierise opărit cînd avea trei ani, căci se răsturnase peste el ceaunul în care fierbea fasolea. Ieşiseră la muncă pe ogorul boieresc şi-l lăsaseră închis în casă cu ceaunul pus pe vatră la foc potolit, să fiarbă mult şi pe-ndelete, că era fasole veche cu bobul ca piatra.

Pe Safta satul o socotea fată bătrînă, şi pe deasupra mai era şi atît de urîtă şi de bolnăvicioasă, de se mira lumea de unde scoate atîta putere ca să ducă toate treburile pînă la capăt, mai ales că mereu, de cum sfîrşea, se apuca de altceva nou, fără răgaz şi fără odihnă.

Codan îşi lăsase bordeiul lui, care era alături, şi se mutase în căsuţa ridicată de Safta cu mîinile ei. Aveau acum, ăştia de acum împreună, un băiat de un an şi opt luni şi o fată de şapte luni. Pe unul dintre aceşti doi copii ar fi dorit amarnic să-l înfieze acum Sultana, dar Safta, mînioasă, nici nu vrea s-audă. Fusese o întreagă poveste cu mutatul Saftei în căsuţa cea nouă. Îşi amintea, sfîşiată de mînie şi durere, şi acum, de noaptea aceea de toamnă, cînd zdrobită în picioare de logofătul boieresc, fugise buimacă şi zăcuse pe un ţol, la uşa bordeiului pînă a doua zi, cînd s-a întors cu carul, de la deal, unchiu-său. A ridicat-o şi a adăpostit-o în bordei, unde ea a rămas de atunci gospodină neobosită, sporind totul.

— Cum să-ţi iau casa, unchiule, că e casa dumitale ? Mă bate Dumnezeu. Şi ochii negri i se umplură de lacrimi.

— Fa, muiere, e casa ta, că tu ai ridicat-o dă la pămînt, cu mîinile tale ai ridicat-o. Ai tăi, şi stupii, că tu i-ai înmulţit. Ăl mult dacă vrei să-mi dai să duc, din cînd în cînd, cîte puţină miere şi două-trei ocale de ceară, acolo... lui Damian şi neveste-si.

Şi astfel Toma care şi aşa locuia mai mult la feciorul lui în Bucureşti, pentru cît sta aci la Vadu Rău se aşezase iarăşi în vechiul bordei, pe care Safta îl făcuse ca nou şi-l văruia mereu, ţinîndu-l curat ca un pahar.

Încercase de fiecare dată să-i arate muierii că ar fi bine dacă-l dă de suflet şi pentru copil, care o să se trezească mai tîrziu cu oarecare stare, căci în afară de căsuţa de lîngă zăvoi, vecină cu Ion, Sultana avea şi la han multe lucruri de preţ şi două salbe — una pe trei rînduri, care i-ar fi rămas, firește, copilului. Dar Safta se arăta neînduplecată.

Două zile ministru

Sosiţi în Bucureşti, Bălcescu şi Arăpilă, după ce se întîlniră şi cu Nicolae Golescu şi Costache Filipescu, merseră împreună la Postelnicie, unde marele postelnic Herăscu Năsturel, foarte prietenos de altfel, încredinţă noului secretar al statului, căci acolo avea să fie sediul Secretariatului de stat, cancelaria, o dată cu sigiliul cel mare al ţării. Era sîmbătă după-amiază. Pe Bibescu nu putură să-l vadă. Era plecat la palatul cel mare al Brîncoveanului de la Mogoşoaia, pe care Zoe Bibescu, prima lui nevastă, îl moştenise de la Grigore Brîncoveanu, care n-avea moştenitori, el fiind ultimul descendent al Brîncovenilor, şi o adoptase pe ea. Palatul fusese restaurat în 1832 de soţia banului, băneasa Safta Brîncoveanu, o femeie de inimă, a cărei amintire o va purta mai tîrziu satul şi pădurea Băneasa, ca şi spitalul Brîncovenesc întemeiat tot de ea. Despărţit oarecum de Zoe-Mavrocordat-Brîncoveanu, internată într-o casă de sănătate, Bibescu îi confiscase toată averea, chipurile pentru copiii pe care îi avea cu ea.

Toată ziua oameni şi trăsuri de casă făcură drumul dus şi întors la Mogoşoaia, dar Bibescu însuşi nu veni în capitală, trimiţînd vorbă că de vreme ce familia lui e la Cîmpulung, vrea să petreacă ziua de duminică afară din oraş, ferit de căldura dogorîtoare. Încurcaţi puţin de ziua de sărbătoare, membrii ministerului aşteptau. De fapt, altceva pregătea acest

du-te-vino între oraș și Mogoșoaia, dar toată ziua de duminică nimeni, afară de cîțiva inițiați în secretul celor ce se puneau la cale, nu bănui nimic.

*

Împrejurările făcură ca ăl dintîi act de dreptate al lui Bălcescu, în calitatea lui de membru al ministerului revoluționar, să fie, datorită lui Aristia, eliberarea Frusinicăi.

Fostul profesor al Școalei de declamație și director al Filarmonicii încercase încă de vineri noaptea, înflăcărat și înnebunit de izbînda revoluției, s-o scoată pe actriță de la închisoare. I se păru că va fi cu putință acest lucru chiar o dată cu eliberarea lui Costache Rosetti, dar acesta fusese ținut la Agie, pe cînd ea fusese predată judecății militare. Neliniștit, neobosit încercă și aci, dar se lovi de atitudinea hotărîtă a lui Odobescu. Acesta pretindea că tînăra femeie și cei trei descreierați se făcuseră vinovați față de persoana domnitorului însuși și deci numai domnitorul avea aci ultimul cuvînt. Rugat stăruitor de Aristia să supuie lui vodă cererea ei de eliberare, Odobescu socotea că această propunere ar fi o necuviință față de vodă, căci l-ar fi silit să intervie personal acolo unde el a dat mandat unui colonel să facă instrucția cazului. Acum numai tribunalul militar mai poate hotărî. Tot ce obținu în noaptea de vineri fu o oarecare îndulcire a regimului de la cazarmă, pe care i-o făgădui Voinescu I. Acesta îi îngădui, chiar, s-o vadă în seara aceea, mergînd împreună cu el, și poruncind vagmistrului să fie cuviincios cu arestata.

Firește că în restul nopții Aristia nu mai putu să închidă ochii, mistuit de tot felul de gînduri și bănuieli. Încheierea la care ajunsese îl umplu de deznădejde. Dacă vodă ține ca atentatorii să fie judecați de tribunalul militar, înseamnă că ține ca ei să fie neapărat condamnați la moarte, deși constituția a desființat pedeapsa cu moartea.

Încă înainte de prînz alergă la Nicolae Golescu, ministrul Trebilor din Lăuntru, pe care-l găsi, nu la Palatul Administrativ, unde era acum sediul ministerului, ci la Vornicie. Era înflorit de satisfacție, puțin cam încurcat, căci nu știa cum

să-și înceapă activitatea de ministru, mai ales că vodă nici nu-i chemase încă pentru depunerea jurămîntului.

Toate stăruințele lui Aristia se vădiră zadarnice.

— Dragul meu, îmi pare destul de rău, dar nu poci face nimic... Bibescu a devenit un principe constituțional și ca atare persoana lui e sacră și inviolabilă *(Sa personne est sacrée et inviolable)*. Atacurile împotriva lui depășesc competența unui ministru. Trebuie ca judecata să fie lăsată să-și urmeze drumul.

— Dar e nevinovată, domnule, nu înțelegeți ? E absolut nevinovată ! stărui cu deznădejde fostul actor, trîntind pe biroul cu margini aurite, fără nici un dosar pe el, ciocănelul gongului. Colonelul Voinescu însuși mi-a spus că e nevinovată... De ce ar mai suferi de prisos... ? Iată, e a treia zi de cînd e închisă...

Nicolae Golescu deprinsese, încă de pe cînd era colonel aghiotant al lui Alexandru Ghica-voievod, finețurile curteanului și abilitățile camarilei. Își spunea că n-ar avea nici un sens să ia el o măsură, cea dintîi ca ministru, pe care judecătorul de instrucție nu vrea, sau nu are curajul s-o ia. Dar, firește, nu-i putea mărturisi asta înspăimîntatului și stăruitorului prieten al actriței. Se mulțumi cu vagi cuvinte de mîngîiere, care nu răcoreau nimic, ca un pahar de apă caldă.

— Se va vedea desigur la judecată că femeia n-are nici o vină... În orice caz, comisarul învestit cu mandat, colonelul Voinescu I, are drept s-o elibereze, dacă el găsește asta de cuviință. Într-adevăr, dacă spune că e nevinovată, de ce n-ar face numaidecît acest lucru ?

Aristia înțelese, din acest „spune", că el, Nicolae Golescu, nu crede în sinceritatea colonelului și dintr-o dată deveni pămîntiu la față ; atunci ministrul își mai înmuie și mai mult glasul, socotind că astfel va fi mai cald :

— Dragă prietene, te înțeleg foarte bine... Frusinica este o fată plină de calități și eu însumi am foarte multă admirație pentru ea. Crede-mă că sufăr și eu o dată cu dumneata. Dar ce vrei ? Legea e lege...

Spusese ultima frază cu o involuntară asprime. Devenise nervos, nerăbdător la gîndul că ar putea să intre în cine știe ce complicații din pricina acestei femei cam descreierate.

Cînd auzi că a sosit Nicu Bălcescu de la Goleşti, în timpul prînzului, bietul Aristia nu mai avu decît un singur gînd : să-i încredinţeze lui soarta Frusinicăi. Îl căută acasă, dar nu-l află ; nu-l găsi nici la cancelaria sigiliului. Dădu de el abia către nouă seara, şi i se spuse de către secretar că e într-o conferinţă, chiar cu Nicolae Golescu, cu Herăscu Năsturel, noul ministru al Finanţelor, cu Alecu Golescu şi cu Rosetti, acum prefect al Poliţiei. Izbuti să-l facă pe secretar să-i ducă un bileţel, în care cerea disperat voie să-i spuie cîteva cuvinte. Nu era o conferinţă oficială, ci numai un fel de taifas ministerial, căci oamenii erau nedumeriţi de ce nu sînt chemaţi să depuie jurămîntul şi aşteptau mereu un semn de la vodă, cu cafele dinainte, fumînd ţigarete cu carton lung, ruseşti, oferite de Nicolae Golescu. Bălcescu îl pofti pe Aristia înăuntru ca să-i spuie despre ce e vorba. Acesta de cum intră, bucuros că sînt şi alţii de faţă, îşi arătă pricina suferinţei, vorbind însă tot timpul numai pentru Bălcescu... Amintirea dragostei din vremea adolescenţei aducea pe buzele subţiri ale fostului iuncăr un surîs străpezit, înmuiat doar de melancolia ochilor mari, acum de loc oblici.

Lui Aristia i se păru că a nimerit rău şi de data asta şi, înmuiat, începu să piardă şirul vorbelor. Nu mai ştia ce să spună, cînd îl văzu pe Bălcescu întorcîndu-se foarte hotărît către ceilalţi, privindu-l în ochi însă pe Nicolae Golescu.

— Într-un stat constituţional nu există mai multe feluri de justiţie. E numai una singură, justiţia poporului... Crimele politice se judecă numai de un tribunal al poporului. Arestata nu poate rămîne pe mîna şefului oştirii. Trebuie adusă neîntîrziat la poliţie... La Vornicie, dacă vrei, domnule ministru al Trebilor din Lăuntru, trebuie să dai poruncă să fie adusă Eufrosina Băl-Ceaurescu, ca să fie subt controlul dumitale...

În această clipă chiar, secretarul intră cu o scrisoare, spunînd că e un raport grabnic trimis cu un lipcan de către cîrmuitorul judeţului Prahova.

Nicolae Golescu luă scrisoarea pe loc, bucuros că astfel îl întrerupe pe Bălcescu. Pe măsură ce o citea se încrunta nedumerit, ca şi cînd ar fi fost o ameninţare pentru el.

— Au fost arestaţi atentatorii...

Surprinderea fu atît de mare, că toţi începură să se agite, afară de Bălcescu, care rămase cu braţele încrucişate la piept.

— Citeşte tare, îl îndemnă Alecu Golescu pe ministru, şi acesta citi :

„Astă-noapte a luat ştiinţă Cîrmuirea de la subtcîrmuitorul plaiului Teleajenului, că în Tîrgul Văleni au prins pe cei doi din cei însemnaţi în porunca cinstitului Departament, nr. 2905 şi anume :

Alecu Paleologul şi Dimitrie Kretzulescu, amîndoi în costum prost şi călări... că, dîndu-le în urmă de la satul Drăgăneşti, unde s-au ivit... i-au luat la goană şi, împănînd cu dorobanţi drumurile ce urcă la munte, i-au strîmtorat de a se depărta prin păduri şi poteci, încît au fost siliţi a năvăli în Tîrgul Văleni, unde şi s-au prins de subtcîrmuitorul local...“

Nicolae Golescu nu citi pînă la sfîrşit. Se mulţumi să spuie :

— Semnează, Filipescu.

Atunci Bălcescu, mereu cu braţele încrucişate, îl întrebă acum cu privirea puţin oblică :

— Aceşti oameni îţi vor fi trimişi azi, mîine... Ce-ai de gînd să faci cu ei ? Crez că nu vei face greşeala să-i predai armatei ?

Nicolae Golescu răspunse hotărît, căci era acum vorbă şi de o rudă a sa, Dimitrie Kretzulescu.

— A, nu, asta nu ! Vor rămîne arestaţi la Vornicie.

— Atunci, cu atît mai mult nu o vei putea lăsa pe biata actriţă arestată în seama unui vagmistru.

Fu greu să se înţeleagă dacă Bălcescu se gîndea la vagmistrul adevărat, sau la colegul său din minister, colonelul Odobescu.

Încălzit, Costache Rosetti declară că se va duce numaidecît cu oamenii necesari să ridice pe Frusinica de la cazarmă şi să o ducă la Poliţie. Aristia se oferi să aducă numaidecît o gardă revoluţionară, ca să-l întovărăşească pe Rosetti. Aşa îşi începu el cariera de fruntaş comandant în Gvardia Naţională.

*

Sîmbătă către seară apăru şi întîiul număr din ziarul lui Rosetti *Pruncul român.* Era abia mai mare ca o pagină de carte

bisericească, tipărit cu litere chirilice, cum se tipăresc îndeobște, și avea în frunte un articol entuziast :

„Trăiască România Liberă.“ „Fraţi Români din toate clasele! Iată aurora libertăţii, iată ziua fericită, ziua de mult dorită, ziua mult aşteptată cu atîta înfocare, ziua în care v-aţi arătat vrednici de strămoşii voştri, vrednici de numele de român...“ Și așa mai departe.

Alt articol e un apel : *„Către fraţii noştri din Moldova. Uniţi-vă cu noi, fraţi de dincolo de Milcov...“*

Tot sîmbătă seara o „geamală“ cît turnul Colţei străbătu din nou podurile orașului, în cinstea revoluției, urmată de o lume nebună, care se îmbulzea în jurul ei. De doi ani, jocul geamalelor pe uliță era oprit cu străşnicie de Agie. Păpușa uriașă fără cap, cu două fețe ale trupului umflat cu cercuri de butie, împopoțonată în rochiile ei, juca după isonul cimpoiului, deasupra mulțimii care chiuia.

*

Ministerul fiind înștiințat printr-un aghiotant că poate lucra fără jurămînt, duminică după-masă, pînă noaptea tîrziu, Bălcescu a lucrat la Palatul de ţeremonie, fostul palat al Goleștilor, transformat împreună cu celelalte două mari clădiri, de lîngă el, în Palat Administrativ, redactînd o scurtă circulară către toți consulii guvernelor acreditați în București, anunțînd de schimbarea organică în conducerea Țării Românești. Îi vestea că le va comunica neîntîrziat punctele noii constituții pe care și-a dat-o poporul. A redactat de asemenea o scrisoare de acreditare a lui Dumitru Brătianu în calitate de agent diplomatic pe lîngă guvernul Austriei la Viena. Se propuse și numirea lui Ion Maiorescu la Franckfurt, unde era dieta Imperiului german. Arăpilă, îndemnat ieri de către Nicolae Golescu să plece ca agent la Paris, declară că deocamdată nu vrea să părăsească ţara și că socoate că-i mai bine să-și amîne plecarea. Fu de aceeași părere și Bălcescu. Amîndoi privesc pe fereastră mulțimea care se plimbă pe la nouă seara, în rînduri înghesuite, mulți cu facle și steaguri în mînă, pe Podul Mogoșoaiei. La etajul cel scund al clădirii celeilalte din curtea ca un maidan a palatului, unde e încă Vornicia cea mare, înainte

de a fi mutată în casa încăpătoare a Romanitului, ei zăresc lumină și trimit un aprod să vadă dacă e Nicolae Golescu acolo, căci acesta a hotărît să lucreze deocamdată la Vornicia veche. Le trimite vorbă că se află în cănțălăria lui și că bucuros ar vrea să-i vadă, dacă ei se ostenesc să vină pînă acolo, căci el are cîteva circulare de redactat către administrațiile de județe.

Cînd au tăiat, pe la două noaptea, curtea luminată de facle ca și de felinare, lumea de pe Podul Mogoșoaiei, care fierbea încă, l-a recunoscut pe Bălcescu și nu mai conteneşte nici acum cu uralele. Trebui să apară împreună cu Arăpilă și Golescu de cîteva ori la ferestrele de sus ale Vorniciei, mulțumind cu un salut stîngaci al mîinii.

Salonul cel mare al Vorniciei e mobilat cu resturi din vechiul mobilier al casei Goleștilor, mutate acolo cînd această casă, transformată de Alexandru Ghica în palat domnesc, fusese înnoită de-a binelea. Era un fel de garnitură, făcută în țară, imitație aproximativă, grosolană, de stil Louis XVI. Masa de nuc a lui Nicolae Golescu avea margini poleite și îndoite ca niște cifre. Nicolae Golescu îi pofti pe o canapea cu spătar brodat și spuse unui aprod să le aducă, acolo, cafele.

Dorind să-i facă poate surpriză și plăcere lui Bălcescu, Nicolae Golescu îl întrebă dacă vrea să-i vadă pe cei doi atentatori care se găsesc într-o odaie alăturată. Bălcescu ridică din umeri plictisit. E și Frusinica acolo, într-altă odaie. Azi-noapte a dormit acasă la ea, învoită pe chezășia lui Aristia. Ar vrea s-o vadă măcar pe ea ? Bălcescu ridcă din umeri tot atît de rece. În schimb, întreabă nervos :

— Ce e cu Bibescu ? Nu l-a văzut nimeni de cînd a semnat constituția. La Mogoșoaia e singur, căci și-a trimis de trei săptămîni familia la Cîmpulung de frica holerei.

Această epidemie de holeră e de altfel și groaza noului ministru al Trebilor din Lăuntru. Fața lui roșcată este crispată de durere cînd i se raportează cît s-a întins molima.

— Avem pînă azi la o populație de o sută de mii de oameni, cît are Bucureștii, peste șapte sute de cazuri de holeră, dintre care o sută cincizeci mortale. La Ploiești, Brăila, Călărași și Giurgiu, peste opt sute de cazuri, cu aproape două sute de oameni răpuși.

Arăpilă se strîmbă de furie, se ridică întărîtat de pe scaunul cu spătar înalt.

— Bibescu a făcut tot ce a putut ca să ascunză adevărul. De aceea pesemne nu s-au putut lua măsuri. Alecu Villara și Iancu Manu au tăgăduit tot timpul că am avea holeră în țară.

— *À propos* de Alecu Villara și Iancu Manu, ia uite ce adresă am primit acum, printr-un lipcan care a venit anume cu o căruță a poștei, pornită azi la șapte seara de la Giurgiu. Nicolae Golescu caută surîzînd printre hîrtiile de pe masă și apoi le dă ca să le vadă de aproape.

Arăpilă, nedumerit la început, citește cu voce tare :

„Onorabilului Departament din Lăuntru
Magistratul și popolul Român al orașului Giurgiu

D. Alecu Villara, împreună cu ginerele d-sale, d. Scarlat Kretzulescu, viind astăzi, aici în Giurgiu și uneltind prin feluríte mijloace a urni popolul în potriva libertății, și neputînd pe altcinevași trage în parte-le decît numai pe d. Căpitan Cociturov cu miliția, din cari ofițerul Cuțarida a scos pistolul, vrînd a da în Petrache Michăescu, carele cu pericol a scăpat năvălind miliția cu armele în mînă, de au rănit chiar pe Prezidentul de maghistrat și alte zece ce sînt în pericol. Și pentru că atît pomenítul Villara, d. Michail Cornescu și d. Ioan Manu ce au pasporturi fără dată și subt numire de consuli nemțești..."

Arăpilă se întrerupe și izbucnește :

— Auzi, oameni prevăzători, își făcuseră pașapoarte fără dată, și ce-o fi asta „ sub numire de consuli nemțești" ?...

Dar Nicloae Golescu îl îndemnă să citească mai departe.

...„*și subt numire de consuli nemțești, umblă a se strecura și a trece cu vaporul în străinătăți, pe care pasporturi d. Cîrmuitor le acordează cu bune...*"

— Ce cîrmuitor e acolo ? întreabă, întrerupîndu-se iar, Arăpilă.

— Citește mai departe, că îți spui pe urmă.

...„*și d. Cociturov ce dintr-aceasta se înțelege că a fost în totdeauna în contra libertății României, le-a dat ajutor de au ridicat miliția și au dat în popol, vărsînd sînge... Cu într-adins stafetă popolul cere și roagă pre Onorabilul Departament ca să binevoiască a face grabnică punere la cale pentru liniștea de care*

popolul are necesitate, fiindcă într-acest minut se află oraşul sculat în pericol şi în picioare, cu trimitere de gvardie de acolo, fiindcă, cum se încredinţează, şi d. Cîrmuitor e un vederat partizan. Iar pe de alta să dea ştiinţă, dacă pomeniţii pot a se folosi de voiagiul ce voiesc a face într-acest timp, cînd popolul poate are necesitate de fiinţa d-lor.

Prezid. G. Popovici

Giurgiu, 13 iunie 1848... Nr. 367."

Nicolae Golescu îl întregeşte :

— Urmează semnăturile cetăţenilor : D. Oprescu, Dumitru Minea, Stoian... şi multe altele, împreună cu toată obştea orăşenească.

Bălcescu se priveşte şi el, uimit, cu Arăpilă.

— Cînd au fugit din Bucureşti ?

— Ieri dimineaţă, într-o braşoveancă, ascunşi în două butoaie, în care fusese mai înainte zahăr.

— Şi cine este cîrmuitorul care ia drept bune paşapoartele fără dată pe care le prezintă ei ? întrebă iritat Arăpilă, ridicîndu-se de pe scaun.

Nicolae Golescu rîde, cu faţa lui de ţap, roşcată :

— E chiar Costache Alecu Villara.

Bălcescu se ridică şi el de pe canapea cu o strîmbătură de silă :

— Scoate-l de-acolo, scoate-l afară numaidecît.

Dar Nicolae Golescu îl opreşte. Îl amuză iritarea lor şi face un gest care spune că mai are şi altele.

— Staţi, că am aci şi raportul lui Costache Alecu Villara, al cîrmuitorului. E mai lung... Vă citesc numai părţi din el. Şi citeşte el însuşi :

„13 iunie 1848, Giurgiu, Nr. 3.542

Cinstitului Departament din Läuntru
Cîrmuirea Judeţului Vlaşca

...Tot astăzi, sosind în oraş mai multe feţe a trece cu vaporul la apele minerale, se numără şi Ioan Manu cu Michalache Cornescu şi, pe la ceasurile aproape cinci după prînz, Cîrmuirea s-a văzut împresorată de cei mai mulţi orăşeni, aflaţi pînă acum cu numirea de birnici plugari..."

— „Aflați cu numirea de birnici plugari“ ?... Asta îmi place ! hohotește amar Bălcescu.

...„*Precum și din clasul negustătoresc, în fruntea cărora sta Prezidentul magistratului Grigore Popovici și profesorul școalei Zaharia Boerescu, precum și alți tineri, cerînd pașaporturile lui Ioan Manu cu stăruință, care li s-au și dat ; în urmă au trecut la locuința Manului, fiind observate pașaporturile că n-au zi și lună, au vrut să-l aridice...*

...Într-acest prilej a sosit și Căpitan Cociurov cu soldați de ai roții înarmați cu puștile... dar iuțindu-se norodul cu căpeteniile lor...“

— Stai, îl întrerupse iar Bălcescu, și pe urmă subliniază, surîzînd, ridicînd un deget cu tîlc, silabisește, înveselit amar : „iuțindu-se norodul“, zău, nu e rău.

Rîd toți și Nicolae Golescu termină fraza :

...„*iuțindu-se norodul cu căpeteniile lor... au împresurat Căpitanul, i s-a scos sabia din teacă și au dus-o la magistrat...*“

Apoi se mulțumește să rezume :

— Pe urmă, căpitanul s-a întors cu soldații care au împuns cu puștile și spăngile mulțimea... „făcînd sîngerături, dar fără primejdie de viață“, scrie cîrmuitorul acesta Villara.

Apoi citește din nou :

...„*Prezidentul iarăși retrăgîndu-se la magistrat a poruncit sunetul tobei pe uliță și îndată s-a adunat publicul cu ciomege și armături gata în răsbunări sîngeroase, a venit la Iancu Manu, l-a ardicat silnicește și l-a dus la magistrat, unde și acum se află, și unde i-am luat sînge pentru oarecare turburări ce i s-au pricinuit...*“

— I-au luat sînge ? se încruntă Bălcescu. Ce vrea să spuie ?

— Este probabil că a avut un atac de apoplexie și i-a luat doctorul puțin sînge, spune Arăpilă care zîmbește acrișor.

— La sfîrșit, lămurește Nicolae Golescu, sînt, uite-le aci, semnăturile :

„*C. A. Villara și secretar*
A. A. Teodorescu“

Arăpilă își arată dinții albi într-un hohot de rîs :

— Ceea ce e uimitor aci este pudoarea cu care cîrmuitorul județului Costache Alecu Villara nu pomenește un cuvînt că între cei arestați este și Alecu Villara...

Bălcescu a rămas pe gînduri și pe urmă ciocănește cu degetele pe masă.

— Numește-l numaidecît pe primar, pe Grigore Popovici ăsta, administrator al județului. E omul care ne trebuie acolo...

— Negreșit. Dar aș vrea ca întîiele noastre decrete să fie acelea pe care le-am hotărît în comitetul „Frăției“... De aceea v-am chemat aci, să le redactăm împreună.

Bălcescu se așază bucuros la masa cu aplicații ca o broderie de aur și scrie textul primelor patru decrete ale revoluției. Unul arată că steagul național va avea trei culori : albastru, galben și roșu, alt decret desființează toate rangurile civile, un al treilea desființează cenzura, al patrulea decide înființarea Gvardiei Naționale. Pe măsură ce un decret e scris, îl citesc toți trei și îl semnează.

— Aș vrea să le dăm afară chiar mîine, că, iată, mîine este a patra zi de cînd sîntem la conducere și n-am dat nimic. Dar nu poci să le dau fără Bibescu... se plînge Nicolae Golescu.

— Ei, ce e cu el ? A fost cineva la Mogoșoaia, acolo la el ? vrea să știe Arăpilă.

— N-a primit pe nimeni nici ieri, nici azi... decît pe Odobescu.

— Și Odobescu ce spune ? Ce gînduri grele are Bibescu ?

— Colonelul e cum știi, foarte tăcut... Și-a luat azi-noapte feciorul, pe Alexandru, și a plecat cu el la vînătoare la Lehliu. Zice că vrea să-l învețe să tragă cu pușca... M-a poftit și pe mine, dar i-am spus că am de lucru. A stăruit mult, dar a trebuit să-l refuz.

— Alecu e un băiat foarte bun, dar la paisprezece ani arată mai multă tragere de inimă pentru carte decît pentru uniforma militară... Nu va putea scoate tată-său niciodată un ofițer din băiatul ăsta, e de părere Bălcescu. Și pe urmă se întoarce iritat spre Nicolae Golescu : Dar unde e Rosetti, vorba aia, ministrul Poliției ? Eu nu l-am văzut de aseară. Poate că are să ne spuie și el cîte ceva. O fi știind el ce e cu Bibescu !

Arăpilă știe unde e Rosetti și dă lămuririle cerute :

— A plecat azi-dimineață la moșia unui prieten, lîngă București, cu o societate muierească. Deși s-a însurat, declară că

adoră sexul frumos și nu-i poate refuza omagiile sale. Spune că e sublim să petreci în compania sexului frumos. Așa spune el, se apără Arăpilă, zîmbind cu șiretenie.

S-au despărțit tîrziu de tot, cînd tot cerul era trandafiriu spre răsărit și peste livezile bucureștene căzuse un fel de rouă binefăcătoare. Praful pe unele uliţe era ca o plapumă adormită și ea. Nici cîinii nu mai lătrau. Arăpilă constată că mai trecu o zi revoluționară :

— Azi e luni, Nicule...

Negustorii la mitropolit

Peste vreun ceas, nu mai tîrziu, cînd încă spre răsărit norii erau încremeniți în umbre pufoase, roșiatice, în așteptarea soarelui, o delegație de negustori, în frunte cu Pavlicioni, Hagi Curti și Dobrovici se înfățișară diaconului de serviciu de la palatul mitropolitan. Acesta, spîn, deșirat și somnoros, îi asculta fără pic de bunăvoință.

— Nu poci să scol la ceasul ăsta pă înaltpreasfințitul... îi era frig se vede din pricină că se sculase dintr-o dată din somn și-și petrecu mîinile în mînecile anteriului.

Pavlicioni se răsti la el furios :

—Ascultă, părinte, că nu e glumă ! Trebuie să vorbim acum, fără întîrziere, neapărat, cu înaltpreasfințitul. Sînt întîmplări foarte grave.

Dobrovici și Hagi Curti aprobară cu fețele crispate cele spuse de către tovarășul lor.

— Trebuie să i se aducă la cunoștință preasfinției-sale fapte foarte însemnate.

Diaconul, spîn, cu anteriul strîns de frig pe el, pleacă morocănos, închizînd cu grijă, în urma lui, ușa mare cu geamuri de sticlă groasă tăiate în pătrate roșii și albastre.

Peste cîteva clipe fură duși într-o sală încărcată cu icoane, ca un paraclis. Neofit apăru puțin mai tîrziu, întovărășit de un arhimandrit, binecuvîntă pe Hagi Curti și pe Dobrovici, care-i sărutară mîna, și apoi întrebă, cam supărat :

— Oameni buni, ce s-a întîmplat ? De ce-ați pornit de acasă cu noaptea în cap ?

Preasfinţia-sa li se păru negustorilor nedormit, cu ochii roşii. Pavlicioni îl privi energic, pîndind să-i vadă tresărirea cînd îi va aduce vestea neaşteptată :

— Înaltpreasfinte, azi-noapte Vodă Bibescu a abdicat.

— Nu crez. Nu ştiu nimic. Aş fi fost înştiinţat desigur, spune Neofit liniştit, ducînd mîinile cu mînecile largi ale rasei la piept.

— N-are cine să vă înştiinţeze.... A şi fugit, pe la miezul nopţii, de la Mogoşoaia. Acum trebuie să fie aproape de Tîrgovişte ! Se îndreaptă spre Cîmpulung. Neofit se înclină, cu fruntea încreţită a nedumerire.

— Mă mir că nu am fost înştiinţat !

Pavlicioni îl compătimeşte în gînd pentru naivitatea lui şi îi dă apoi, cu vanitatea de a se dovedi atotştiutor, lămuriri :

— Odobescu a luat toate măsurile ca să nu afle nimeni. Vrea să puie el mîna pe domnie... Ceilaţi întăresc clătinînd din cap cele spuse de prietenul lor şi acesta continuă : Înaltpreasfinte, ce faceţi ?

Neofit a luat în mînă un şirag de mătănii de abanos încrustat cu aur şi răspunde smerit :

— Ce vreţi să fac ? Om vedea ce va fi. Ce poci să fac eu, un biet monah ?

Pavlicioni însă, foarte dîrz, nu înţelege aşa lucrurile :

— Părinte, sînteţi azi cea mai înaltă autoritate în ţara noastră. Sînteţi locţiitor de domn. Trebuie să vegheaţi ca lucrurile să meargă pe cea mai bună cale.

Arhiereul uscat la faţă a prins picior în întîmplare şi deci lasă mătăniile.

— Oameni buni, fiţi liniştiţi, vom avea grijă de toate. Astăzi chiar voi chema aici pe toţi marii boieri să ne sfătuim... pe baş boierul Iordache Filipescu, pe Cantacuzino Costache, pe Văcărescu Furtună...

Pavlicioni îl întrerupe tăios şi aspru, într-un mod neobicinuit faţă de o înaltă faţă bisericească, luîndu-i fără să-şi dea seama mătăniile de pe măsuţa cu tipsie de aur şi mutîndu-le nervos :

— Părinte, lasă pe marii boieri, s-a sfîrşit cu marii boieri !

Dintr-o dată Neofit se ridică intimidat, dar mînios, şi abia acum se vede că e înalt, căci are picioarele foarte lungi şi trunchiul scurt.

— Cum poţi să vorbeşti aşa cu o faţă arhierească ?

Dar ochii lui Pavlicioni scînteiază, arătînd că omul ştie ce vrea.

— Nu vorbim noi... Ţara vorbeşte prin noi. S-a dus vremea marilor boieri... Şi fără să ia seama începe să se plimbe prin încăperea încărcată de icoane şi covoare... Ia foc toată ţara dacă vreţi să vă întoarceţi la marii boieri.

— Ia foc ţara, înaltpreasfinţite, dacă vă întoarceţi la marii boieri... îngînă, ţinînd isonul prietenului său, Hagi Curti, care se simte acum în faţa mitropolitului ca negustorul Petre Scurtu, de dinainte de hagealîc. Vrea să-şi facă puţin curaj.

— Şi atunci, ce e de făcut ? întrebă parcă învins Neofit, întorcînd capul într-o parte.

Bancherul îl priveşte hotărît şi pune pe măsuţa de santal din stînga lui o listă, o foaie albă de hîrtie, pe care o ţinea înfăşurată în mînă.

— Uitaţi, aici e lista noului guvern provizoriu de subt preziden ţia înaltpreasfinţiei-voastre.

Neofit se întoarce năucit spre el ; îi petrece cu privirea slabă din ochii lui foarte depărtaţi pe toţi. Ia mătăniile de pe tipsia de aur şi rămîne pe gînduri. Deodată parcă a găsit ce e de făcut :

— Oameni buni, eu, de la om la om, vă cunosc pe fiecare în parte... Dar aş vrea să ştiu în numele cui veniţi la mnie ? Dumneata, Pavlicioni, eşti, mi se pare, sudit, nu ? Nu eşti pămîntean. I se pare că i-a înfundat şi aşteaptă cu o smerenie ipocrită.

Dar Pavlicioni nu e aşa de uşor de încurcat. Ştie limpede ce vrea. Îl priveşte scurt, îi spune răspicat :

— În numele negustorimii, în numele tuturor celor care nu mai pot să mai îndure tirania, dar au groază şi de anarhie.

— Nu ne trebuie anarhie, ţine isonul din nou Hagi Curti.

Neofit, în picioare, a luat hîrtia şi a parcurs cu privirea lista noului guvern provizoriu. Dacă sînt împotriva anarhiei, s-ar putea sta de vorbă cu ei.

— Văz că aici e tot vechiul minister, cel de la Izlaz. Cum se poate asta ?

Pavlicioni zîmbeşte cu tîlc şi face un semn cu mîna lui grăsuţă :

— E acelaşi, dar cu anume „schimbări", care ni s-au părut de mare nevoie. Pe urmă, deasupra ministerului, am făcut, în

locul domnitorului, un Guvern vremelnicesc. Sînteţi, mai întîi, preasfinţia-voastră, preşedinte. Am introdus apoi în minister cîţiva negustori şi mari proprietari. Dar partea cea mai de seamă e că am scos din minister pe toţi anarhiştii, în frunte cu Bălcescu şi Popa Radu Şapcă.

Neofit îl priveşte uimit, cu capul lui mic cu camilafca neagră, mare, tivită cu aur. E în dreptul ferestrei, şi soarele care a biruit culcuşul de nori roşiatici învăpăiază geamurile.

— Aţi scos pe Bălcescu din minister ?

— Nu ne trebuie descreieraţi ca el în minister. Înaltpreasfinţia-ta ştie că el e cel care a pus în Proclamaţia de la Izlaz nebunia împroprietăririi clăcaşilor şi votul obştesc ? Cu asemenea oameni ne ducem de rîpă... Înaltpreasfinţia-ta ştie că de două zile, de cînd au auzit de Proclamaţie, nici un ţăran din Ilfov nu mai vrea să iasă la muncă pe moşiile boiereşti ? Şi aşa trebuie să fie în toată ţara... Iar ca să fie mai practic, schimbă formula protocolară : Ştiţi ce înseamnă asta astăzi, cînd începe secerişul ? Sîntem în 14 iunie, nu ? Murim de foame, părinte, se prăpădeşte ţara... Ne omoară pe toţi, ca în revoluţia franţuzească. Trebuie îngropată povestea asta cu clăcaşii !

Neofit a rămas pe gînduri. I se pare că acest negustor astmatic are dreptate, dar nu i se pare prea uşor să scoţi pe Bălcescu, şi spune, cu o făţarnică îndoială :

— Oricum, nu se poate scoate chiar Bălcescu din minister... S-ar mişca tot poporul. Ne aprindem paie în cap.

Pavlicioni, după o clipă de reflexiune, găsind şi el totuşi plină de primejdii încercarea, pune mîna pe pană şi scrie pe listă :

— Aveţi oarecare dreptate... Îi punem şi pe anarhiştii ăştia, doar ca secretari. Pe toţi patru... Aşa... Bălcescu, Alecu G. Golescu, Rosetti şi Brătianu.

— Ca secretari ? Ce însemnează asta ?

— Cu desăvîrşire nimic... un soi de conţopişti ai guvernului... Dar îi va vedea mulţimea şi pe ei pe listă, şi asta e tot.

Încîntat de propria lui inteligenţă, Pavlicioni se întoarce către cei doi prieteni, solicitîndu-le, cu un surîs pe subt mustaţa tunsă, admiraţia, ca şi cînd ar spune : „Nu-i aşa că sînt dat dracului ?“

Neofit face doi paşi prin odaia grea de icoane, cu perdele de brocart, cu candelă de aur, plină de icoane. Se frămîntă nedumerit, preocupat :

— Şi acum ce facem ?

— Chemaţi aici fostul minister. Îl înştiinţaţi că aţi luat în mînă, provizoriu, cîrma ţării şi le spuneţi să alcătuiască ei un nou minister. Or să discute, or să facă tot felul de propuneri, îi ascultaţi, dar pînă la urmă le spuneţi că altul decît ăsta, de pe lista asta, nu puteţi primi, şi îi arătă dîrz cu mîna albă, grăsuţă lista pe masa de santal... Pe urmă chemaţi, pe mîine, tot oraşul la o mare adunare pe Cîmpia Filaretului, ca să jure şi sfinţia-ta, şi guvernul, şi noi toţi... cu tot poporul... pe constituţie.

Dar acum Neofit e întărîtat de-a binelea. I se pare culmea necuviinţei ca acest negustor nerușinat să-i arate lui, în amănunte, ce trebuie să facă, de parcă ar fi doar momîia lui.

— Iei lucrurile prea repede, domnule Pavlicioni.

Bancherul îl priveşte dîrz, aprig.

— E singura cale, părinte, nu uita că nu mai poate fi întoarcere la boieri. Şi se înclină adînc, nu fără un soi de ascunsă batjocură.

Mitropolitul rămîne în picioare, iritat. State Dobrovici, căruia îi păru că nu-i sărutase destul mîna la venire, se repede şi i-o ia aproape cu sila, lipindu-şi fruntea de ea. Hagi Curti îi sărută şi el mîna, pe cînd Neofit e cu gîndul aiurea.

*

Delegaţia de negustori coboară pe subt clopotniţa Mitropoliei, sporovăind însufleţit, scormonind întîmplarea. Hagi Curti duce o mînă de copil nevinovat spre obrazul său smolit, uitînd de toată stăruitoarea cucernicie din odaia împodobită ca un paraclis.

— Mie popa ăsta nu mi-a prea plăcut... Dacă el acuma cheamă pe boieri să facă împreună cu ei guvernul ? Iar cu lista noastră, vorba aia...

Pavlicioni se opreşte din mers, îl măsoară cu privirea, admirîndu-l el de data asta, îi întregeşte vorba cu un iz machiavelic :

— Chiar aşa are de gînd să facă... Numai că nici noi nu sîntem proşti... Uite, noi doi rămînem aci, pe deal, pe laviţa asta a clopotului celui mare... să vedem ce se întîmplă pe aici...

La nevoie tragem clopotul să vuiască tot orașul. Dumneata, State, ia-ți tabacii și alergați apoi în toate părțile... Într-un ceas să fiți aci cu două mii de oameni. Să vază popa că noi nu glumim.

*

Neofit trece printr-un lung șir de camere, care se leagă una de alta, ca niște mari cutii cu giuvaericale. Toate au pe jos covoare moi, unele și strane de stejar negru. Candele se află în tot locul. În fund sînt și două saloane cu mobilă de mahon, cu canapele așezate în colțuri. Aici sînt adunați, poftiți încă de aseară, boierii mari ai țării, în frunte cu Odobescu. Rosetti nu știe nimic de această adunare, cum se pare că nu știa nimic, el, ministru al Poliției, de fuga lui Bibescu.

Toți așteptau să se întoarcă Neofit cu oarecare curiozitate, nebănuind ce ar fi putut să fie. Sînt cam mirați de lunga așteptare, dar mai ales cu totul surprinși cînd îl văd venind abătut. S-a așezat îngîndurat într-un fotoliu, care reproduce celelalte scaune de stil, dar la o scară de jilț.

— Va fi greu... foarte greu... Aflați că s-a ridicat și negustorimea... Și e împotriva noastră.

Dar Odobescu e dîrz. Clocotește de mînie. E îmbrăcat fără zorzoane, într-un mundir cu epoleții înguști, cu șapcă în loc de coif.

— Îi măt ur... îi măt ur pe toți ! se înfurie numai la gîndul că niște negustori ar putea îndrăzni să-i stea în cale. E bolnav de autoritate. Îl scoate din sărite tot ce nu e supunere. Îi calc în picioare, părinte, auzi ? Îi calc în picioare pe brînzarii ăștia.

— Nu va fi atît de ușor cum crezi, polcovnice. Ba mă tem că va fi greu, va fi greu de tot.

În timpul acesta se auzi grav, prea plin, clopotul cel mare, zguduind ferestrele.

*

Lucrurile s-au întîmplat așa cum le-a pus la cale Pavlicioni. Dar întocmai. Cam într-o oră, au fost pe Dealu Mitropoliei ca la trei mii de oameni. În curtea îngustă nu puteai arunca un ac, dar erau stup și la poalele dealului. Cînd mitropolitul veni

la fereastră, cu Odobescu alături, să vestească un guvern al boierilor, abia scăpară de huiduieli.

Nu erau puțini cei din mulțimea înfierbîntată care învîrteau bîte și topoare pe deasupra capetelor. Printre cei care răcneau mai tare, de băgau spaimă în boierii care apăruseră și ei la o fereastră mai din fund, era Ulumeanu, ieșit ca un biruitor de la închisoare. Stătea cu spatele spre fereastră și, învîrtind un steag tricolor într-o mînă, iar în cealaltă o măciucă ghintuită, îndemna și oamenii să strige. Îl chemaseră din cea dintîi clipă oamenii lui Pavlicioni. Cînd îl văzu Tudor Fărșerotu, care de cum auzise clopotul Mitropoliei, urmat apoi de al tuturor bisericilor, pornise și el de la Obor, fără măcar să știe despre ce e vorba, dar socotind că e o chemare a revoluției și ținuse să fie printre cei dintîi, văzu negru înaintea ochilor și vru să plece numaidecît acasă.

Îl opri cu multă greutate popa Dumitru.

La început, mitropolitul se încăpățînă și încercă să facă un guvern al boierilor, pe care mulțimea nu-l primi. Atunci el spuse că dacă nu mai este ascultat, își va iscăli pe loc paretisul, demisia din scaunul mitropolitan. Dar mulțimea tot nu se potolea și urla mereu „... La mînăstire... la mînăstire...“ Cînd văzu că nu se poate altfel, se hotărî să primească lista înfățișată de marii negustori în zorii zilei. Mulțimea ascultă în liniște lista pe care o citea secretarul mitropolitului, Zossima, și, la sfîrșit, la un semn al lui Pavlicioni, Ulumeanu strigă un „ura“ de-ar fi putut să spargă ferestrele palatului și după el urlă și lumea toată „ura“. Primise guvernul, fără să se uite mai deaproape, primise chiar pe mitropolitul pe care-l huiduise atîta, ca președinte al guvernului provizoriu.

Acum mulțimea se împrăștia, veselă că a biruit, pe poalele colinei, ocolind palatul Bibescu, închis și păzit de soldații lui Odobescu.

*

Atît de rău se speriaseră boierii din salonul din fund, cei care priveau de la ferestrele dosnice, că unul dintre ei, beizadea Grigore Ghica, cel de al patrulea fiu al lui Grigore Ghica-voievod, îndată după amiază, pe o ploaie grozavă, și-a luat copiii și nevasta și cu opt cai la butcă și alți opt de schimb, aduși de slujitorii călări, a plecat la moșia cumnatului lui, la Cornești, subt deal, ca să fie mai aproape de graniță. De acolo a

scris fratelui său cel mai mic, Mitică, plecat și el la moșie, deși era socotit un progresist. Pe urmă s-a aflat că începuse să sufere mult de piciorul drept.

„Cornești

Mon cher frère [1],

Am primit scrisoarea ta și am văzut cele ce îmi scrii. M-am bucurat de faptul că judeci despre lucruri ca oricare om cu minte. Am avut mare supărare că te-am văzut în adunările acestor nebuni...

Celelalte este de prisos să ți le descriu, pentru că pînă acum trebuie să le fi știind, și despre aceea că Bibescu a fugit ; atîta numai îți spun că alaltăieri puțin a lipsit de nu ne-a omorît la mitropolitul. Eu am asistat de la fereastra din odăile din fund ale mitropolitului... Îmi spui că Bibescu va da socoteală lui Dumnezeu. Ai mare dreptate. Ieri am venit aici cu Cornescu și cu familia mea și astăzi nădăjduiesc să plec cu copiii mei la Breaza și acolo voi sta și voi vedea ce față vor lua lucrurile. Mi-a părut rău cînd am auzit că ești cu totul neputincios și că ai încă le germe de la maladie [2] ; dar *auz că și în Brașov a început holera. Păzește-te, pentru numele lui Dumnezeu ! Te sărut dulce și sînt cel mai iubit frate.*

Gr. Ghica"

Puse nisip fin pe paginile scrise și le închise într-un plic gros. Picură deasupra ceară roșie aprinsă și trînti pe ea sigiliul său cu blazon. Rămase apoi pe gînduri, întrebîndu-se dacă nu ar fi mai bine să trimită caleașca să-l ia și pe frate-său de la moșie, așa bolnav, ca oricum să plece împreună la Brașov. Dar nu-l prea trăgea inima de cînd auzise că și acolo bîntuie holera.

Înspre munte cerul se însenina treptat și pădurile negre aburеau.

O cotitură în revoluție

Fiindcă se culcase după răsăritul soarelui, Bălcescu dormi pînă aproape de prînz și se trezi numai cînd trecu Arăpilă să-l ia ca să meargă, numaidecît, la Palatul Administrativ, fiindcă fugise Bibescu și se alcătuise un guvern provizoriu.

---

[1] Dragul meu frate (fr.).

[2] Sămînța, microbul bolii (fr.).

Nu pricepea, nu-i venea să creadă. Sări de pe sofa, aruncînd peste cămașa albă și lungă anteriul-halat.

— Ce guvern ? Cine l-a numit... ?

— Nu știu cine l-a numit... Dar avem un guvern provizoriu... Și fără să știm noi nimic, care, oricum, sîntem Comitetul executiv al mișcării revoluționare. Halal comitet... Hai, îmbracă-te mai repede. Trecu în sufrageria de alături ca să-l lase să se spele la ligheanul cel mare de pe masa de brad acoperită cu mușama albă, deasupra căreia era oglinda cu chenar tot alb. Peste cîteva minute Arăpilă intră iar.

— Ești gata ? Și ca să-l vadă mai repede îmbrăcat îi înnodă el legătura la gît.

Ulițele, și mai ales Podul Mogoșoaiei, erau pline de lume, aţîţată de fuga lui Bibescu. Curtea palatului, mărginită cu borne legate cu lanțuri, era și ea plină de curioși. Își făcură cu greu loc pe scară spre sala mare de sus, unde li se spusese că vor fi de acum înainte ședințele guvernului.

Aci Rosetti se dovedi bine informat și le povesti totul.

— Bine, dar guvernul ăsta... cine l-a numit ? întrebă întărîtat Arăpilă.

— Nu știu... poporul, răspunse, parcă nedumerit și el, cel întrebat.

— Cum nu știi, doar ești șeful, ministrul Poliţiei într-un minister revoluționar ?!

Mai tîrziu aflară de la Costache Filipescu că șeful Poliţiei alergase și el în Dealu Mitropoliei ; dar numai ca să potolească lumea, să o împiedice să maltrateze pe boieri.

— E „*brouillon*“ rău, frate Nicule, mîrîi Arăpilă.

— Ți-am spus că e cam „*brouillon*“, ridică Bălcescu braţele ca un arhimandrit.

— Cum este cu putință ca membrii guvernului să nu afle decît după douăzeci și patru de ore de abdicarea domnitorului și de propria lor dimisie ? Ce s-a întîmplat în timpul acesta ?

Odobescu intră zornăind pintenii, cu un aer plictisit, și le arătă scrisoarea de abdicare.

— Mi-au trimis-o de la Spătărie, și am găsit-o acasă azinoapte, cînd m-am întors de la vînătoare.

Omul minţea. Nu i-o trimiseseră de la Spătărie.

Nicolae Golescu vrea să-i ia din mînă hîrtia ca s-o citească, dar cu un gest autoritar Odobescu îi făcu semn că o citește el.

„Noi Gheorghe Dimitrie Bibescu, cu mila lui Dumnezeu,
Domn Stăpînitor a toată Ţara Românească
Către Sfatul Miniştrilor

Fiindcă simţ că puterile-mi nu sînt potrivite cu cererile celor de astăzi împrejurări şi spre a nu mă bate vreodată cugetul că am primejduit soarta ţării, ţiind cîrma oblăduirii mai mult decît putinţa mă iartă, o încredinţez în mîinile dumneavoastră şi intru iarăşi în viaţa privată cu aceea mulţumire ce aduce o conştiinţă curată.

Bucureşti,

Gheorghe Dimitrie Bibescu"

— Ce dată are ? întrebă Bălcescu.

— E fără dată, numai „Bucureşti". Atît ! precizează Odobescu.

— Trebuie adus numaidecît înapoi în Bucureşti, izbucneşte furios Arăpilă. Asta seamănă cu o fugă.

Colonelul scoate un ceasornic mare cu multe capace bătute cu briliante, se uită la el şi apoi silabiseşte batjocoritor :

— Va fi foarte greu. La ora asta crez că a şi trecut graniţa împreună cu toată familia lui şi cu văru-său, polcovnicul Bibescu... A plecat de asemeni cu ei şi doctorul Mayer.

Bălcescu e mereu uimit ; jocul atîtor necunoscute îi dă un fel de ameţeală.

— Cu ce paşaport ? Cum o să poată trece graniţa fără acturi acum cînd e, cum spune el, „intrat iarăşi în viaţa privată" ?

Odobescu spune cu o seriozitate cazonă :

— Are un paşaport în regulă, eliberat de fostul ministru al Poliţiei, colegul nostru Costache A. Rosetti.

Rosetti se întoarce, privind cam buimac în toate părţile :

— Eu am semnat paşaportul ? Nu-mi aduc aminte.

— Chiar dumneata... sîmbătă... pe numele căpitan Gheorghe şi soţii... Căpitan Gheorghe... Bibescu, adică. Aşa au înţeles desigur cei de la graniţă.

— A, da... căpitan Gheorghe ? Căpitan Gheorghe zici ? Şi se întoarce nevinovat în stînga şi în dreapta cu un zîmbet mai mult amuzat, care avea aerul să spună : „Căpitan Gheorghe... *c'est drôle, n'est-ce pas ?* [1]" după cum îi era obiceiul. Mai

[1] E caraghios, nu-i aşa ? (fr.).

tîrziu se va crea legenda că l-a și întovărășit pînă la barieră și chiar că el, șeful Poliției, a fost aclamat pe loc de popor pentru acest gest.

Bălcescu vede de la fereastră pe Neofit coborînd din careta lui cu șase cai. La invitația mitropolitului se deschide numaidecît un soi de ședință a foștilor miniștri. Neofit se ridică foarte ceremonios și privește un timp, ca să se facă liniște, înainte de a lua cuvîntul. Toți îl ascultă în picioare. E uscat și slab, cu o barbă nu prea lungă, rară și ascuțită, bine deosebită de mustață. Are fruntea mică, încrețită. Peste giubeaua de atlaz negru, cu mîneci foarte largi, poartă pe piept patru mari decorații înstelate. Un cordon mare la gît, de care atîrnă crucea bătută cu briliante. Camilafca neagră, care cade de la culion pe umeri cu marginile brodate cu aur, îi face capul și mai mic. Cîrja, aproape cît el, are ca mîner două capete de cîini cu gîturi lungi, întoarse ca un opt culcat. Între capetele cîinilor e o cruce cu rubine și smaralde. A ținut să vie și cu cîrja mitropolitană ca să corespundă demnității de păstor al țării. A început să vorbească, încet, cu voce scăzută :

— După cum știți, fostul domnitor Gheorghe Bibescu a abdicat.

Se întoarse către Voinescu II și îi ceru să citească scrisoarea de abdicare a lui Bibescu, pe care o ascultară toți în liniște.

Apoi luă din nou cuvîntul :

— Așadar, văzînd greaua sarcină care ne revine în aceste clipe grele, cerînd lui Dumnezeu îndurare și gînd îndrumător, sfătuindu-mă și cu acei oameni înțelepți ai nației, pe care i-am putut găsi într-o împrejurare atît de grabnică și plină de primejdii, am constituit un Guvern vremelnicesc ca să ia în mînă conducerea țării, cît și un minister ca să se ocupe de trebile statului. Domnul maior Voinescu II, noul secretar al statului, va citi lista membrilor guvernului și a miniștrilor.

Voinescu II, înalt, frumos, cu fața lui bălană mare și desăvîrșit ovală, cu mustața scurtă mătăsoasă, cu părul despărțit printr-o cărare în stînga și întors cu cîrlionți peste urechi, citește sonor lista Guvernului vremelnicesc :

„Înalt preasfinția-Sa mitropolitul Neofit, președinte.

Ion Eliade, Ștefan Golescu, Tell, Gheorghe Magheru și Hagi Curti, membri.

Secretari ai Guvernului vremelnicesc : Costache A. Rosetti, Nicolae Bălcescu, Alexandru G. Golescu, Ion C. Brătianu.

Ministerul vremelnicesc :
Nicolae Golescu, la Departamentul celor din Lăuntru,
Ion Cîmpineanu, la Departamentul Dreptății,
Ion Voinescu II, secretar de stat,
Costache N. Filipescu, la Finanțe,
Gheorghe Nițescu, obștescul controlor,
Colonel Ion Odobescu, la Război,
Ion Eliade, la Credință și Instrucția Publică.“

Cei de față ascultară citirea listei liniștiți, schimbînd doar priviri de nedumerire între ei, apoi mitropolitul luă din nou cuvîntul :

— Mîine, 15 iunie, Guvernul vremelnicesc, secretarii și miniștrii vor depune jurămînt pe constituție, în fața poporului, pe cîmpia de subt Dealu Filaretului. Poporul va fi chemat să jure și el de asemeni pe constituție... Crez că este bine ca să ia cuvîntul, din partea guvernului, domnul Ion Cîmpineanu, care este cunoscut ca un bun vorbitor.

Aci se auziră unele murmure și el înțelese că nu se poate.

— Foarte bine, atunci spuneți dumneavoastră cine e mai potrivit.

Arăpilă se gîndise să propuie pe Bălcescu, dar știa că acesta nu primește să vorbească niciodată de la o tribună, în fața mulțimii, în aer liber. Vocea lui voalată, dar atît de pătrunzătoare într-o singură încăpere, nu are puterea cerută pentru cuvîntările în aer liber. Din pricina asta, deși vorbea cu o adîncă înțelegere despre rolul maselor în istorie, refuzînd să ție discursuri la adunări, nu avea asupra lor o influență imediată, ci una tîrzie, fapt de care el își dădea seama, spunînd că preferă o asemenea influență și deci, preciza, o popularitate adevărată și durabilă.

Pînă la urmă se conveni să vorbească Voinescu II. Ședința se sfîrși și începură convorbirile libere. Rosetti și Brătianu, după ce se sfătuiră între ei, declarară că ei nu primesc să intre în guvern ca secretari. Fu o lungă discuție în care Nicolae Golescu le aminti că membrii conducerii revoluționare au jurat, înainte de a începe acțiunea, că nimeni nu se va retrage înainte ca sarcina să fie dusă la bun sfîrșit.

Către prînz se despărțiră, după ce Nicolae Golescu fu însărcinat să organizeze adunarea populară de a doua zi.

Jocul de șah

Întors pe la trei după-amiază de la ședința guvernului, după ce a luat masa, Bălcescu s-a trîntit îmbrăcat pe sofa și n-a mai ieșit de la el de acasă din mahalaua Visarionului. Nu știe deocamdată ce hotărîre să ia. Pe la opt seara, a venit să-l caute Arăpilă, căruia îi lăsase vorbă să treacă pe la el. E încă lumină, dar stau cu pardesiile pe umeri, căci după-amiază a plouat rău.

Acum joacă șah amîndoi, subt nucul din stînga casei, la masa cu picioarele bătute în pămînt. Tița a așternut pe ea o față de brocart arămiu. Le aduce așa, înainte de masă, pe o tavă, două farfurii cu înghețată de fragi și două cafele. Tabla de șah e mare, din lemn de abanos, cu incrustații albe, iar figurile sînt bogat lucrate din fildeș. E un dar primit de Zinca Bălcescu anume pentru Nicu al ei, de la o mare boieroaică, pe care o vindecase de o boală de ochi.

Alecu Golescu mută scurt tura de fildeș, care mîngîia degetele, dar se vede că nu-i e gîndul la joc :

— Așadar, n-a trecut nici o săptămînă și revoluția noastră a și făcut o cotitură... Nu mai e ceea ce a fost.

Bălcescu, care joacă cu negrele, după ce a mutat și el, îl privește destul de ironic :

— Drept să-ți spui, asta nu mi se pare numai o cotitură... Mi-e teamă de mai rău... Comitetul cu puteri discreționare al „Frăției“ este scos din guvern... înțelegi ? Se încruntă și se trudește să nu se mai gîndească decît la joc.

Alecu Golescu, furios, trîntește nebunul de pe alb.

— Nu poate fi scos Bălcescu din guvern... Așa... după patru zile... Nu poate fi zvîrlită „Frăția“, în patru zile, la coș.

Prietenul lui parcă nu a auzit ; pare că e grozav de concentrat la joc. După un timp mută și adaugă apoi, zîmbind cu privirea oblică, zeflemisitoare :

— Domnule, ne-am angajat să nu discutăm nimic înainte de a sfîrși partida... Atunci, hai, mută ! Apoi rîde în voie, arătînd că totuși auzise : Ei, uite că ne-au scos... Ne-au făcut secretari, și pe mine, și pe tine. Ba și pe Rosetti și Brătianu.

Arăpilă îl privește întrebător, încruntat. E pornit pe ceartă :

— Ai văzut că ei doi au refuzat... Rosetti a spus că după ce a fost ministru al Poliției, el nu înțelege să rămînă conțopist

al guvernului. Trebuie să refuzăm şi noi... Auzi, secretari conţopişti !

Bălcescu tace încăpăţînat, apoi mută încet ţinînd cîtva timp calul între degete, cu mîna ridicată.

— Scumpe Arăpilă, eşti mat ! Aşa... Uite : şah ! Dar, hotărît, lui Alecu Golescu nu-i arde de şah şi Bălcescu încetează cu gluma : Ei, acum, putem vorbi şi îţi spui limpede : Ce face Rosetti, verbos şi „*brouillon*“, aşa cum ţi-am spus că e, nu mă interesează. Omul care a fost prin încrederea noastră ministru al Poliţiei într-un guvern revoluţionar şi n-a ştiut de fuga lui Bibescu, nici de alcătuirea noului guvern la mitropolit acasă, făcîndu-ne pe toţi caraghioşi, s-a dovedit un agitator găunos. Ăsta-i este felul, „nu e vina lui“. Alecu Golescu rîse, căci aluzia la faimoasa poezie a lui Costache A. Rosetti i se păru potrivită. ...Dar chestia cu conţopiştii merită să o vedem mai de aproape. Tu ştii ce înseamnă conţopist ? Vine de la concepist... de la „a concepe“. A concepe, înţelegi ? Ei, bine, de aceea eu voi primi... Voi fi concepistul guvernului ; dacă nu pot fi altceva, primesc să fiu şi concepistul lor... Nu pot renunţa la luptă numai pentru că nu sînt ministru. Ar putea face mari prostii, dacă i-am lăsa de capul lor. De vom fi şi noi acolo, vor face poate mai puţine.

— Da, dar nu trebuie să primim ca secretari. Numai ca membri ai guvernului.

— Şi aşa mi-au creat reputaţia că sînt un ambiţios. Le e frică de „ambiţia mea nemăsurată“, cum spunea Brătianu. Chiar el, înţelegi ? Vreau să le dau şi eu o lecţie de modestie tuturor.

— Alte mijloace ai fi avut ca membru al guvernului.

— Dacă nu s-a putut altfel, voi primi şi aşa. Pînă la toamnă. Atunci vom vedea multe, căci după întrunirea Constituantei, guvernul acesta va pleca, probabil.

Argumentul a fost, se vede, convingător, căci Alecu Golescu se înseninează, adică îşi arată dinţii albi în faţa lui de indian.

— Dacă tu primeşti, bineînţeles că primesc şi eu, chiar ca ajutor de conţopist.

— Atunci, hai să mai jucăm o partidă, asta serioasă.

— Hai... Dar întîi să-mi mănînc îngheţata.

Căci aşa cum e obiceiul aiurea, Golescu-Negru mănîncă îngheţata, perele şi pepenii înainte de masă.

Costache Bălcescu, în jacheta neagră, cu pantalonii înguști, cadrilați, ca un elegant de reputație, coborînd din birjă i-a văzut și vine la ei. Aduce o știre de mare interes.

— Cei de la Craiova nu pot ajunge mîine dimineață la București. S-au lăsat greu... Nu voiau să vie în capitală... În sfîrșit au plecat. Abia sînt pe la Pitești... Au trimis ștafetă că rămîn acolo la noapte. Mîine seară dorm la Ghergani, la conacul lui Ion Ghica. Vor să poată intra la o oră potrivită, poimîine de dimineață, în București, unde li se pregătește o mare primire.

— Uite ce știri interesante pot afla din oraș secretarii guvernului, îi spuse acrișor Nicu Bălcescu lui Arăpilă.

— Și-o să mai aflăm, Nicule... O să mai aflăm.

Sevastița, care nu vrusese să vie atîta vreme cît îi știa împreună numai pe cei doi, veni acum să-i întrebe dacă au isprăvit partida și dacă se poate pune masa. Îi întrebă dacă vor să mănînce înăuntru sau afară și ei arătară că le-ar place să mînînce cu toate că e puțin cam răcoare subt nuc. Singură vede acum de gospodăria din București, căci Zinca a plecat la Bălcești, ca să fie acolo la prășitul porumbului, și poate, dacă țin tot așa căldurile, să înceapă și secerișul puținelor pogoane de grîu. În timp ce Paraschiva așază fața de masă și aduce tacîmurile, Costache le mai spune și alte noutăți. El e socotit de revoluționari ca specialist, fiindcă a fost calemgiu la Vistierie și de aceea Costache Kretzulescu, prezidentul magistratului București, l-a luat la controlul Vistieriei orășenești, unde se pare că are foarte mult de lucru. Poartă mereu faimosul lui baston cu măciucă de argint și e și acum pieptănat fără greș, cu bucle mari, cu toate că stă ziua întreagă la slujbă. Se vede că are ambiția să dovedească ce poate.

În timp ce li se pusese pe masă o omletă cu ciuperci, Costache le spuse despre o convorbire de la Spătărie, pe care a aflat-o de la Fărcășanu :

— El spunea că un colonel și-ar fi exprimat la Spătărie temerea că Bibescu ar putea fi oprit de autoritățile din Cîmpulung... „Cum o să-l oprească ? a întrebat mirat Odobescu. Cum să se poată atinge cineva de un domnitor constituțional care vine să-și vadă familia, trimisă de atîta vreme la Cîmpulung ? Are cu el o escortă dată de mine și comandată de un căpitan,

care are poruncă să nu lase pe nimeni să se apropie de vodă.“ „Totuşi, a spus colonelul, dacă vine cumva cineva de la Bucureşti să le dea de ştire că nu mai e domnitor ? Atunci s-ar putea să-l aresteze şi pe el la graniţă, ca pe Ludovic al XVI-lea la Varennes [1]“... „Nici o grijă, a spus Odobescu, fostul domnitor are o zi înainte între Bucureşti şi Cîmpulung. Totul e calculat.“

Arăpilă e de aceeaşi părere cu Odobescu, numai că mai e şi furios pe deasupra.

— Au combinat bine lucrurile... L-au găsit împrejurările cu familia la Cîmpulung şi l-au nimerit şi cu Rosetti ministru al Poliţiei... Consultă atent un ceas de buzunar mare, cu capacele de aur înflorit, dar al colegilor săi de şcoală de la Geneva, şi constată răspicat : La ceasul ăsta a trecut de mult graniţa.

*

Vor afla a doua zi că, la ceasul acela, Bibescu şi familia lui nu trecuseră încă graniţa şi vor afla şi amănunte despre această fugă. Bibescu a sosit la Cîmpulung luni, înainte de amiază. Era îmbrăcat în surtuc cafeniu, cu joben păros şi avînd în piept o mare cocardă tricoloră. A chemat numaidecît autorităţile şi pe boierii locului, ca şi pe cei fugiţi din Bucureşti de mai înainte de frica holerei şi a răscoalei. I-a înştiinţat pe toţi că a semnat constituţia şi că a abdicat. Pe urmă le-a arătat că trece în Austria. Căpitanul de escortă Gheorghe Rucăreanu şi secretarul cîrmuirii Mihalache Predescu au alergat să facă rost de încă vreo două trăsuri, ca să se poată încărca şi calabalîcul de la Cîmpulung. Au pornit mai departe apoi toţi, Bibescu şi ai lui, văru-său, polcovnicul Bibescu, doctorul Mayer, subtcîrmuitorul, judecătorul şi deputatul judeţului. La Rucăr i-a apucat o ploaie de turna cu găleata şi au mas noaptea la popa Baştea. A doua zi, doamna Marica şi Bibescu au încălecat pe cai mici de munte, căci drumul pe deasupra Văii Ghimbavului şi de-a lungul Pietrei-Craiului era foarte rău. Însoţitorii nu s-au oprit

---

[1] *Varennes* — oraş în Franţa, unde a fost arestat Ludovic al XVI-lea, la 22 iunie 1791, în momentul cînd se pregătea să fugă în străinătate.

la graniță, și i-au dus pînă la Brașov. S-a întors numai escorta ostășească.

*

În timp ce li se aducea un pui fript, pe care ea îl desfăcea și îl punea în farfurii, Tița Bălcescu făcu observația că Bibescu este al treilea domnitor, după Ion Caragea în 1818 și Alexandru Ghica în 1842, care fugea din scaunul domniei. Bălcescu adăugă și pe Grigore Ghica-voievod, care fugise și el, dar numai pînă la Cîmpina.

— Toți domnitorii Țării Românești începînd cu Caragea au fugit din scaunul domnesc speriați de moarte, afară de Alexandru Șuțu, care a murit pe cînd domnea, a fost ucis, parc-se.

Erau încă la masă, mîncau acum iar din înghețata de fragi, făcută de Tița, cînd primiră de la Nicolae Golescu, printr-un lipcan, primele decrete ale Guvernului vremelnicesc, ca să le semneze și el, ca și Arăpilă, ca secretari ai guvernului.

Dădură unul dintre tacîmuri într-o parte și citiră aplecați unul peste umărul altuia. Erau cele redactate de Bălcescu, dar erau refăcute, apoi aveau acum mențiunea Guvernului provizoriu, în loc de aceea a domnitorului. Le privesc amîndoi cutremurați de emoție. Primele acte revoluționare.

— Cînd acum cinci ani am înființat „Frăția“ cu Ghica și cu Tell, în lipsa ta, care erai plecat din București, în clipa în care am semnat statutele pe care le-am rupt apoi, nu știam că voi semna cu aceeași mînă, peste acești cinci ani numai, decretele revoluției... Asta e important, Arăpilă... Mîine mergem și noi pe Cîmpia Libertății, cum zice Costache Rosetti că are s-o boteze. Strigăm și noi, în orice colțișor ne-om găsi : „Trăiască constituția !“... Lasă supărarea. Poporul ăsta inimos care ne-a dat puterea lui merită să ne afle alături de el chiar și mîine.

Semnară amîndoi foarte tulburați, ca secretari, decretele pe rînd.

Decretul Nr. 1

În numele poporului Român
„Dreptate-Frăție“

Guvernul vremelnicesc decretă :

Steagul național va avea trei colori : albastru, galben și roșu.

Deviza română, care va fi scrisă atît pe steaguri, cît și pe monumentele și decretele publice, se va compune de aceste două cuvinte : „Dreptate-Frăție“...

Dreptatea, această stea strălucitoare, care luminează omenirea şi o povăţuieşte în calea binelui, voieşte ca oamenii să fie mai întîi slobozi şi deopotrivă, şi frăţia, acest sentiment străbun românesc, leagă inimile pentru obştescul folos.

Decretul Nr. 2

În numele poporului Român
„Dreptate-Frăţie"

Guvernul vremelnicesc decretă :

Potrivit voinţei poporului, toate rangurile civile se desfiinţează pentru totdeauna... Nimeni, de acum înainte, nu va mai putea a-şi lua vreun rang, în nici un act public. Singura deosebire, ce va exista între Români, va fi aceea a virtuţilor şi a slujbelor către patrie.

Decretul Nr. 3

În numele poporului Român
„Dreptate-Frăţie"

Guvernul provizoriu decretă :

Potrivit voinţei poporului, cenzura este desfiinţată pentru totdeauna. Orice Român are dreptul de a vorbi, a scrie şi a tipări slobod asupra tuturor lucrurilor ; se înţelege însă că întrebuinţarea acestei libertăţi nu implică abuzul ce ar putea face unii, defăimînd viaţa privată a locuitorilor, sau invitînd poporul la nesupunere către legi şi guvern, abuzuri ce vor fi pedepsite de tribunalele competente.

Decretul Nr. 4

În numele poporului Român
„Dreptate-Frăţie"

Guvernul provizoriu decretă :

Fiindcă naţia română, prin revoluţia de la 11, a manifestat dorinţa de a avea o Gvardie Naţională şi Guvernul vremelnicesc găsind că o astfel de instituţie este de neapărată trebuinţă, de a se întocmi numai de îndată, decretă formarea acestei Gvardii în toată ţara, cu a cărei organizaţie se însărcinează ministrul din Lăuntru şi tot deodată numeşte de comandant al Gvardiei din capitală pe colonelul Scarlat Kretzulescu.

Arăpilă se ridică ținînd în mînă farfuria de sticlă în care fusese înghețata de fragi.

— Am făcut treabă bună, frate... Meritățm încă o porție de înghețată de asta... E grozavă ! Eu mă duc să mi-o iau singur de la bucătărie. Am să-i spui Tiței să-ți aducă și ție.

— Nu crez că o să ne mai dea, îi spuse Bălcescu. Are ideile ei.

Știa el ce spune. Tița lega simplu vorbele : bolnav, înghețată, răceală...

— Tocmai de aia... mă duc să-mi iau singur... Vreau o porție mare. Și făcu palma căciulă deasupra farfuriei de sticlă, arătînd cît de mare să fie porția. Lui Arăpilă îi plăcea grozav înghețata.

Pe cînd se întorcea cu farfuria de înghețată de la bucătăria de vară, care era într-o căsuță în curte, în dreapta, ca și nucul, dar dincolo de pajiște, mai în fund, Arăpilă îl văzu pe Bălcescu privind lung, încurcat un buchet de cel puțin treizeci de crini, cu lujere lungi, care aducea cu un snop de grîu, pe care feciorul trimis de Frusinica îl sprijinea să stea drept, pe scaunul pe care-l rezemase.

— Ce-i cu florile astea ? întrebă speriat de proporțiile jerbei... Și începu să rîdă nedumerit, mirat, arătîndu-și dinții puternici și albi ca ai negrilor.

— Citește ! Și Bălcescu îi întinse o scrisoare scrisă în franțuzește de eleva lui de la lecțiile de franceză, de subt același nuc, subt care se aflau azi.

„Scumpul, scumpul meu prieten...

Cum aș putea să-mi arăt recunoștința ? Unde aș fi fost azi dacă nu ai fi fost dumneata... ? Într-o lume de răi și poltroni, ai rămas același bărbat curajos, care ne dădea lecții de istorie și franceză subt nucul din grădină... Doamne, îmi tremură mîna scriind aceasta... I-am spus pe vremuri lui Iancu Manu că lîngă dumneata mă simt mai inteligentă. Azi cînd te admir pentru bărbăția dumitale, aș spune că lîngă dumneata o femeie, fericita de ea, lîngă dumneata se simte și ea curajoasă, are puterea să le arate celorlalți disprețul pe care ei îl merită.

Frusinica

Speriată și acum că nu și-a scris lecția...

Frusinica Băl-Ceaurescu"

Bălcescu mai rămase un timp pe gînduri, apoi îi spuse feciorului, cu un ton scurt, hotărît, că poate să plece.

Dar omul şovăi, încurcat :

— A spus cuconiţa să aştept... că poate daţi răspuns.

— Spune-i că-i mulţumesc foarte mult, îi spuse Bălcescu cu o afectare protocolară şi o privire rece.

Feciorul parcă tot nu ştia ce să facă ; se vede că Frusinica stăruise prea mult ca să aştepte răspunsul.

— Ţi-am spus că poţi să pleci... Spune-i cuconiţei dumitale că-i mulţumesc mult, foarte mult.

— Ciudat, mormăi Alecu, după ce feciorul închise portiţa de grilaj de şipci verzi.

— De ce ciudat ?... întrebă mirat prietenul său, care-şi plimba gînditor palmele peste tîmplele înalte.

Arăpilă şovăi cîtva timp, parcă ar fi căutat cuvintele... Încurcat, învîrtea în mînă linguriţa de argint cu care tăia în felii îngheţata...

— Toată lumea ştie că ai iubit-o pe Frusinica. Mulţi cred că o mai iubeşti şi acum... Mi-a spus Mihăileanca, actriţa, că e în stare să jure că singurul om pe care-l iubeşte Frusinica eşti dumneata, domnule, şi... şi...

— Şi... ? Ce şi ? întrebă Bălcescu întărîtat.

— Ei bine, credeam că n-ai uitat-o într-atît... ca să-i transmiţi mulţumirile acelea atît de obicinuite, rostite cu atîta nepăsare, adineauri.

— I-am mulţumit, ce vrei să fac mai mult ? De altfel nici nu-mi datorează cine ştie ce... După abdicarea lui Bibescu, nu mai poate fi vorba de nici un proces al atentatorilor... Nu ? Poci să-ţi spui că la ceasul ăsta li s-a dat drumul la toţi şi trebuie să fi sosit în Bucureşti chiar Peretz pe care l-au căutat atît... În ceea ce priveşte iubirea... ar fi multe de spus, dragul meu Arăpilă...

Prietenul cel negru clătină din cap :

— Înţeleg, Luxiţa.

Şi pîndi să surprindă pe faţa lui Bălcescu vreun semn lămuritor, dar acesta, cu ochii umezi parcă mai mult din pricina acestei înserări noroase, încărcate de o ceaţă răcoroasă, ca după ploaie, întoarse capul, făcîndu-se că priveşte spre bolta de viţă de vie, cu frunzele cu picături pe ele, care ascundea masa de vederea celor de pe uliţă.

— Cu Lucica e altceva.

— Pe ea o iubeşti ?

— Nu, n-o iubesc... Dar îţi spui, cu Lucica e altceva... Femeia aceasta m-a iubit sacrificînd totul... Avem un copil.

— Atunci de ce n-o iubeşti măcar pe ea ? întreabă încurcat, uimit Arăpilă. Îţi spui eu, totul e foarte ciudat.

Bălcescu mai rămase iar un răstimp pe gînduri, apoi vorbi cu o hotărîre la care prietenul nu se aştepta :

— Alecule, aş vrea a-ţi spune ceva, ce crez totuşi că ai să înţelegi... Ai să înţelegi poate mai mult decît m-a înţeles Bazil, cînd i-am scris anul trecut, după moartea Elenei Negri... Mi-a răspuns atunci foarte încurcat, cu fel de fel de ocoluri... Despre frumuseţe, despre poezia vieţii, despre imboldul pe care-l dă iubirea înfăptuitorilor. În sfîrşit, nu m-a înţeles... A văzut în cele ce-i scriam fără îndoială doar vorbărie politică... Dar aş vrea ca tu să ştii că aceasta este convingerea mea adîncă. Iată cam ce-i scriam şi-ţi repet ţie azi :

...„Nenorociţi sînt acei ce concentrează toată puterea lor de-a iubi într-o dragoste intimă asupra unui obiect rar de găsit, iute trecător şi pieritoriu cînd îl găsim. Pentru ce să nu întoarcem dragostea noastră toată asupra unui obiect mare şi nepieritor ? Şi ce e mai mare pentru om decît ţara sa ? Să nu ne mai trudim dar, iubite Bazil, a alerga după fericirea intimă, o nălucire, ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n-am găsit niciodată şi pe care e multă vreme de cînd n-o mai caut. Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către ţara noastră. România va fi iubita noastră..."

Un porumbel alb, rătăcit se întoarse în umbra umedă a înserării, fîlfîind, speriat peste casă, spre porumbarul de deasupra grajdului, din fundul curţii.

Cei doi bărbaţi, pătrunşi parcă de un alt fel de fior, tăcură îndelung, într-o uşoară încremenire.

Bălcescu rupse tăcerea cu un soi de oftat, aşa de uşor, de parcă ar fi fost în gînd :

— Viaţa este atît de scurtă, frate... Înfricoşător de scurtă. Ar fi vrut să spună „viaţa mea", dar din gingăşie nu vru să aducă nici un vaier personal în această clipă, prinsă în înserarea liniştită şi umedă, ca într-o vecinicie prevestită.

Alecu Golescu înţelese precis la ce se gîndeşte şi vru să schiţeze un gest de protest. I se păru şi lui însă nepotrivită clipa.

Bălcescu se simţea stingherit. Pe de o parte se gîndea că

n-ar fi trebuit să se citeze pe el însuşi, aidoma, dar pe de altă parte simţea, fără să-şi cerceteze mai îndeaproape dibuiala şi cuvintele potrivite, că dacă ar fi desprins din ţesutul ei viu, din scrisoarea către Alecsandri, propoziţia : „România va fi iubita noastră“, repetînd-o fără legăturile ei din clipa în care fusese scrisă, ea ar fi început să devie cu adevărat o simplă propoziţie literară, mai mult sau mai puţin plăsmuită, aşa cum i se părea că o socotise de altfel şi prietenul său, poetul. O clipă îi păru rău că se lăsase iar mînat de apele, adînci la el, ale prieteniei, şi-şi mai arătase încă o dată gîndul, atît de lăuntric, că mai era încă pe vorbe roua caldă a simţirii lui arzătoare ; deşi nu fără să şovăie, ca şi atunci. Dar împrejurarea cu scrisoarea Frusinicăi şi faptul că Arăpilă era un prieten cu care nu putea vorbi decît cu inima deschisă, din străfund, dintr-un preaplin aproape că îl siliseră să repete ceea ce spusese atunci şi trăda adevărul întreg al vieţii lui, chiar dacă, formulat, acest adevăr „România va fi iubita noastră“ ar fi părut cumva verbal, excesiv, de necrezut în abisurile lui. Neobicinuita putere de a iubi, nemărginita patimă pe care o simţea în el şi care l-ar fi făcut să se dăruiască din toată fiinţa lui femeii iubite, era însă răsucită şi întoarsă de zăgazul morţii pe care şi-o ştia atît de apropiată, de neocolit, ca un perete pînă la cer. Ca să nu se piardă, ea se altoia pe făptura poporului român, căruia el vrea să i se dăruiască într-un chip tot atît de absolut, cum s-ar fi dăruit unei femei unice în viaţa lui, cum de puţine ori, şi numai unii oameni, se dăruiesc unei cauze şi se lasă cotropiţi de ea.

Trăind înfrigurat şi lacom de timp, aşa cum simţea el că trăieşte, iubind fără limită precum iubea, Bălcescu mergea nu numai pe firul de rădăcină al instinctului, aşa cum venea el din veacul veacurilor, dar înnoda aici şi toate fibrele cele de preţ ale făpturii lui de azi, adică laolaltă cu dragostea, încă şi setea arzătoare de a trăi cu orice preţ, deopotrivă cu raţiunea lui atît de lucidă, întreagă. Astfel, gîndul apăsător al morţii atît de apropiate, necruţătoare, de care era îmbibat ca de o umezeală rece şi întunecată, în loc să-l abată şi să-l paralizeze, îl îmboldea, stimulîndu-l ca o otravă răscolitoare, exasperîndu-i funcţiile sufleteşti, hipertrofiindu-le parcă, întocmai cum o energie descătuşată din structura ei normală, dar numaidecît încătuşată iar de puterea şi mai mare a raţiunii (care-i îngăduie să se dezlănţuie doar atît cît trebuie şi cum trebuie) aduce, astfel pre-

schimbată, foloase nesfîrșit mai mari decît în forma ei obicinuită, dintîi. Ceea ce, în mic, e adevărat și pentru altoi, ca și pentru orice sămînță care, pierind în actul rodirii, se înmulțește însutit.

În chipul acesta, oarecum monstruos, iubirea lui, care ar fi putut fi nemărginită, închinată unei femei unice, se prefăcea în iubire pătimașă pentru poporul român întreg, iar setea lui de a trăi preschimba ceea ce îi era refuzat din pricina morții apropiate într-o supraviețuire, într-o neasemuită trăire după moarte. Dar cum ar putea izbîndi pe această cale ? Trebuie ca în acești patru-cinci ani cît mai are, pînă se va stinge cu totul, să trăiască și să înfăptuiască peste măsură cît pentru o viață întreagă, cît pentru trei vieți. Numai urmînd însă lumina minții se poate trăi intens așa cum arde încins focul, numai așa se poate viețui cît în trei vieți...

Gîndurile acestea pe care le măcinase în felurite chipuri în lungile zile și nopți nedormite de la închisoare îi arătau că trebuie, neapărat, să scrie o operă care să fie vie și peste un veac și se cerea ca această operă să fie anume de istorie, ca să-l și ajute într-o activitate neîntreruptă, într-un șir de îndreptări, menite să schimbe făgașul istoriei. Dar, nu numai atît. Ca să fie de preț, ținta acestor înfăptuiri trebuie să fie însăși soarta poporului român. Și încă nu era de ajuns. Pentru ca această îndreptare a răului adunat din veacuri să-și merite numele și să-i aducă o adevărată supraviețuire, ea trebuie legată negreșit de soarta întregii omeniri, se cădea să nu vie niciodată în contrazicere cu idealurile mari ale istoriei. Numai aceste țeluri unele într-altele, și laolaltă, puteau să dea preț unei lupte, să facă viața insului nepieritoare. Toate scăpărările minții îi arătau că nici o fărîmitură din timpul rămas nu trebuie pierdută fără folos. De aici înfrigurarea și graba pe care o punea el în tot ceea ce făcea, iritarea trecătoare pe care o stîrneau în el piedicile întîlnite sau ocolurile pe care era silit să le facă. Dar știa limpede ce vrea. Numai biruind astfel împrejurările gîndea el că ar putea cîștiga o prețuire adevărată, vie și peste o sută de ani, numai așa ar dobîndi cinstirea posterității pentru părinții care l-au născut (pentru mama lui îndeosebi, care îl sprijinea și acum, făcînd sacrificii pentru țelurile lui, în loc să o ajute el pe ea), pentru frații și surorile lui (pentru Tița care nu trăiește decît pentru el), poate și pentru acel fiu care nici nu-i va purta numele.

Numai aşa va creşte mîndria, peste timp, a celor ce vor locui pe uliţa pe care a copilărit el, a poporului întreg în mijlocul căruia şi-a plămădit fiinţa sufletească. Numai o astfel de viaţă va cinsti însuşi faptul de a fi om. Astfel, indefinit prefăcută, patima din el, care putea fi iadul sau raiul pe pămînt, devenea o floare eternă pe cerul istoriei.

Nu le gîndea toate acestea clar, cum se văd aici, căci erau gînduri dibuitoare de zi şi de noapte, care se înfruntau, se alegeau necontenit şi iar se începeţoşau, dar îi întovărăşeau mintea cu o drojdie tare. Din acest tumult lăuntric, ar fi vrut să-i spuie ceva, totuşi, prietenului său, dar nu i se ivi pe faţa mistuită de trăirea din el decît un zîmbet amar. Nu băgă de seamă nici trecerea zilei. Se întunecase de-a binelea cu toate că spre apus o geană tîrzie de lumină, de un albastru nou ivit, arăta că vremea va fi a doua zi frumoasă. Arăpilă, care de cîteva zile încerca să se obiciuiască să tragă dintr-o lulea, cît un degetar, de spumă de mare, se prefăcea că fumează adîncit, ca să nu-şi tulbure prietenul. Îi întîlni într-un tîrziu surîsul obicinuit, din colţul stîng al gurii. Bălcescu, simţindu-se vinovat parcă, fiindcă impusese acest tăcut ocol al gîndurilor, ar fi vrut să se dezvinovăţească, dar iarăşi îşi pierdu încrederea chiar în cel mai bun prieten al lui... De ce să caute să-l mai lămurească ? Oamenii chiar cînd sînt atît de apropiaţi se înţeleg nespus de greu... Nu va înţelege nici Arăpilă mai mult decît Bazil... Ce înseamnă numele Maria, Maria Nicolaescu, de pildă, pentru altul decît pentru cel care o iubeşte cu o dragoste unică. Ce înseamnă numele de România pentru altul decît pentru el, care o iubea atît de cotropitor, cu prevederea peste timp cu care tremura el pentru soarta ei ? Doar un nume, la fel cu cel de Maria Niculescu, ori Maria Ionescu, un nume folosit de ceilalţi cu rost şi fără rost, care se ştergea ca o monedă dintre cele ce umblau prea mult, fără să se oprească, mereu schimbată pe altceva socotit mai bun, luată iar înapoi pentru scurt timp. Numai surorii lui, Tiţei, poate să-i spună orice gînd lăuntric, fiindcă Tiţa este el însuşi. Cît de bine l-a înţeles ea cînd, acum cinci ani, el i-a spus, sfîşiat de mînie la închisoarea de la Dejurstfă, că despoţii i-au lăsat numai un ciot de viaţă, dar că îi va sili să plătească ceea ce i-au luat, ca pentru trei vieţi. Şi cît de înfiorată, şi albă la faţă ca de ceară, l-a privit ea atunci cînd i-a spus înfrigurat că nu mai doarme noaptea şi face fel de

fel de planuri, că ar vrea să mai trăiască încă zece ani, încă zece numai, ca să răstoarne ca fierul unui plug putregaiul păturii conducătoare... Ar fi vrut... Ah, au și trecut cinci ani...

Alecu Golescu bănuia însă că mintea lui Bălcescu cutreieră în clipele astea meandrele îndoielii și ale morții și-l lăsă în pace, așteptînd să se întoarcă în lume... Tresări cînd îl auzi rostind, parcă sfîșiat de durere, ca și cînd în gîndul lui s-ar fi luptat stihii :

— Și totuși..., totuși, Alecule, mi se pare de neînțeles că Lucica nu mi-a mai scris nimic de la nașterea copilului... Ce poci să crez ?

— Grijile copilului, ce vrei ?

— Aș fi vrut să știu chiar despre copil cîte ceva.

— Mă gîndesc, Nicule, uneori, că trebuie s-o înțelegi, așa cum e ea... Puțin mai în vîrstă decît tine, speriată că i se trece viața, ceea ce a dorit cu patimă a fost să aibă un copil... Și l-a dorit de la tine... Acum are acolo, la Budapesta, ceea ce a dorit din făptura ta.

— M-am gîndit și eu în ultimul timp că ar putea să fie așa... Nici nu mai poci să crez altceva.

Tița se apropia ținînd în mîna ridicată lampa cu globul ei alburiu iluminat pe dinlăuntru, care făcea un focar purtat cu cercuri concentrice de lumină tot mai slabă, și Bălcescu, cotropit încă de gîndurile lui, ca de niște valuri care se mai clatină și după furtună, ar fi vrut să-i cadă în genunchi ca unei întruchipări. Ea văzu, rezemat de spătarul scaunului, uriașul buchet de crini... Puse lampa jos și privi o clipă înfiorată, apoi cercetătoare. Mîngîie o corolă albă, cu petalele ei întoarse, scrise cu fire aurii, albe ca niște degete de o frumusețe nepămîntească... O ameți dintr-o dată mireasma tare, crudă și pătrunzătoare.

Nu îndrăzni să întrebe de la cine sînt, deși era curioasă să știe. Nu era geloasă pe femeile care-l iubeau pe fratele ei... Dimpotrivă, ar fi vrut să-l știe iubit de toate... Așa iubit de femei se întregea chipul lui pentru ea... Dar voia ca el să nu iubească niciuna... Să nu-și piardă timpul lui fără preț cu ele.

— Mă duc să pui crinii aceștia în apă, ca să nu se ofilească... Și apoi vi se aduce cafeaua.

Purta peste rochia lungă, de pînză mînăstirească nisipie, un șorț albastru cu stele mici albe.

*

Frusinica fu foarte dezamăgită cînd află răspunsul atît de sărac în cuprins al lui Nicu. Se așteptase ca el să fie tot atît de tulburat primind scrisoarea, pe cît fusese ea cînd o scrisese. Era, și fusese totdeauna, convinsă că el o iubește, dar că e prea mîndru ca să mărturisească...

Se arăta, de azi de dimineață de cînd ieșise de la arest, din pricina zbuciumului prin care trecuse, furioasă pe toți revoluționarii. Își ieșea din sărite cînd i se vorbea despre revoluție. Făcea în gîndul ei excepție numai pentru Bălcescu și Aristia, pe care nu-i socotea la fel cu ceilalți.

Aristia fu și el cumplit de supărat pe cei trei atentatori. Le trimise a doua zi o provocare la duel, „fiecăruia în parte și tuturor laolaltă", pentru lașitatea de a se sluji de o persoană străină fără s-o întrebe, pentru ticăloșia de a implica, fără știrea ei, o tînără fată într-o astfel de aventură care se putea sfîrși rău.

Pe Cîmpia Libertății

Cu greu, birja în care se afla Nicu Bălcescu, Grigore Alexandrescu, Barbu și Tița își face loc pe Podul Mogoșoaiei ca să treacă Dîmbovița peste podul de piatră, la Mitropolie, și de acolo, subt Dealu Filaretului. Din toate colțurile orașului, pe toate podurile, pe toate ulițele, rîuri de bărbați, femei și copii se îndreaptă spre locul de adunare. Nicolae Golescu a făcut bine lucrurile, Magistratul nu s-a lăsat mai pre jos, Agia la fel. Acuma s-au mișcat la glasul mitropolitului, dar fără voia din adînc a lui, și toți preoții din capitală, care umplu unele uliție, căci merg în pîlcuri.

Clopotul cel mare zguduind văzduhul și toate celelalte au sunat din zori. Dimineața e frumoasă, parcă umedă, cu mulți nori albicioși, cu un început de zăpușeală.

Negustorii au închis prăvăliile și se îndreaptă și ei, înăbușindu-se de zăduf în anteriile lor și în lebadelele îmblănite, pe căldura asta, venită după ploaia de ieri, care a presărat drumurile cu băltoace, dar amenință cu o zi toropitoare. Cînd să treacă de Mitropolie, birja a trebuit să se oprească înapoia unui șir întreg de trăsuri și carete, căci toată ulița e acum prinsă de o lungă coloană de săteni care vin dinspre Domnești, Clinceni și Slobozia Nouă. Abia către prînz pot răzbate. Acum înaintează și ei, mai mult împinși din urmă, căci ulițele bucureștene sînt înguste și întortocheate. Chiar în trăsura din fața lor e Ana Ipătescu, cu soțul și cu cumnatul ei. Leagă cît de cît un capăt de convorbire cu cei din birjă.

Mai în urmă în trăsura pompierilor sînt îngrămădiți vreo cinci inși : Axente Sever, Deivos, Scarlat Turnavitu, fratele lui mai mare, Demostene Turnavitu, fost parucic, și Vasile Maiorescu, care sta pe capră, lîngă soldatul care mînă caii. Zăgănescu și sublocotenentul Dănescu sînt, cu compania de pompieri după ei, mult înainte. Sînt veseli și gălăgioși și toată lumea de pe la ferestre și de pe margine se uită la ei. Mergeau așa salutîndu-se ceremonios cu prietenii. Deodată Scarlat Turnavitu îngheță. De la o răspîntie intrase în șir, numaidecît după trăsura lor, brișca lui Tase chiristigiul, în care se puseseră două leagăne cu perne de mușama. În față ședea chiristigiul, care mîna caii mari roibi, și alături de el, Tudor Fărșerotu ; în spate erau popa Dumitru cu preoteasa Stana, iar între ei, Tincuța, care vrusese să vadă și ea depunerea jurămîntului pe constituție. Era într-o rochie care-i pornea de subt piepți și se înfoia apoi, cu părul negru tras spre tîmple, despărțit printr-o cărare subțire în două cozi, strîns împletite, ce-i cădeau pe spate. Preoteasa Stana, într-o fermenuță de mătase verde peste rochie, avea capul înfășurat într-un tulpan alb, cu un capăt zvîrlit înapoi pe umărul stîng, iar celălalt în jos. Părea atît de tînără, că nu i-ai fi dat cei treizeci și șase de ani pe care-i avea.

Scarlat Turnavitu își sucise gîtul tot întorcînd capul s-o vadă mai bine pe Tincuța, care-l privea cu o bucurie înspăimîntată, să nu o descopere cumva tată-su atît de fericită. Slava zilei atît de însorite, era și slava tăcută a dragostei lor.

— Frumoasă fată are popa Dumitru, îl auzi Scarlat pe Vasile Maiorescu, și în clipa aceea simți mai întîi un fior de spaimă care se prefăcu într-o clipă într-un fior de mîndrie.

Nimeni nu știa minunata lui taină. Dar numaidecît se strînse, jignit, în el însuși, căci auzi răspunsul lui Deivos :

— O fi frumoasă, nu zic... Da' nici preoteasa nu-i de lepădat ! Of... Of... Ce i-aș mai pupa benghiul de pe buză. Doamne, Doamne !

„Ofițeroii ăștia sînt tot ofițeroi, orice-ar face, își spuse în gînd cu obidă Scarlat Turnavitu. Îți vine să-i dai dracului."

Subt coloanele albe ale fîntînii Filaretului, de ieri pînă azi arhitectul Melic a făcut, acolo unde începe cîmpia, o poartă în stil neogotic, înaltă cît o biserică și cu trei intrări : pentru trăsuri în mijloc și pentru cei ce merg pe jos două arcade laterale. E toată împodobită cu ghirlande de verdeață și cu steaguri tricolore. Tribuna s-a făcut pe o podea mai înaltă, iar la cele patru colțuri ale ei s-au pus stîlpi înghirlandați, care sînt legați între ei cu frînghii din cîte trei fire, roșu, galben, albastru, împletite, ca să nu năvălească mulțimea peste vorbitori și peste cei care vor oficia.

Pe masa acoperită cu o năframă albă, doi diaconi străjuiesc încă din vreme crucea de argint bătută în rubine și diamante, adusă de la Mitropolie, un vas alb de faianță și zece sfeșnice de argint cu lumînări groase. În stînga tribunei e o raclă cu moaștele sfîntului Dimitrie Basarabov. Mulțimea nesfîrșită este ținută mai departe cu cordoane de soldați și de volintiri din Gvardia Națională, care și-au luat, mîndri, asupra lor paza. La cele patru colțuri ale locului de adunare e cîte un tun, cu tunarii săi, așezați după regulile ostășești.

Poporul nu putea să știe ce se întîmplă pe dedesubt, de vreme ce nimeni nu îi dădea la o parte vălul de deasupra. El a fost chemat alaltăieri dimineața, în zori, la Mitropolie, ca să împiedice un guvern al boierilor și a făcut lucrurile bine că abia au scăpat, fugind pe din dos, boierii care veniseră la chemarea mitropolitului. Acest popor încă mai avea încredere în mitropolit și în guvernul revoluționar. Venise din zori că, după vorba din teatru, de atunci, parcă se desfundaseră mahalalele. Nu avea de unde să știe că „Frăția" de care nu auziseră toți, fusese scoasă din guvern, că Bălcescu nu mai era acum secretarul statului, ci numai secretar al guvernului.

Ca să mai treacă timpul, fuseseră aduși și lăutari. Dintre carele breslelor, care aveau să treacă prin fața tribunei, fusese

lăsat să intre deocamdată numai echipajul cu patru cai al tipografiei lui Rosetti şi Winterhalter. În carul împodobit cu ghirlande şi steaguri era un teasc al tipografiei care tipărea pe loc, subt ochii fermecaţi ai mulţimii, pe foi volante, o poezie ocazională. Două fete frumoase, în costum naţional, azvîrleau foile în mulţime, pe măsură ce se tipăreau

„Iunie 11, 1848

Ce glas măreţ răsună?
Văz, poporul s-adună,
Prin sfînta libertate
Se simte fericit,
Şi toţi se strîng în braţe,
Căci toţi s-au înfrăţit.

. . . . . .

Cenzura se goneşte,
Tiparul dobîndeşte
Dorita-i libertate,
Ce e viaţa sa.
Cu ea numai trăieşte,
Cu ea va prospera.“

S-au strecurat, de te miri cum au izbutit, şi vînzătorii de bragă răcoritoare, de dulciuri cu apă rece. Li se dă voie să se împrospăteze de la fîntîna cea mare, de subt deal.

În stînga tribunei vorbitorilor s-a făcut o alta, cu trepte mai înalte, dar neacoperită. E împodobită şi ea cu steaguri tricolore şi cu ghirlande. Aci fu poftit Bălcescu şi ai lui. Mai erau acolo; cînd sosiră ei, şi alţi cîţiva membri ai guvernului şi ai ministerului, cum şi un mare număr de preoţi şi de fruntaşi ai revoluţiei.

În aşteptare, Rosetti se dusese în carul tipografiei, unde se afla asociatul lui, Winterhalter, ajutînd fetele să împartă foile, glumind cu cei de faţă. Pe urmă s-a trezit ţinînd o înflăcărată cuvîntare, de acolo, din car.

Pe la douăsprezece a venit şi a trecut pe subt poarta de triumf, în trapul mic al cailor, un lung alai cu trompete. În frunte era jumătate din escadronul de cavalerie, apoi careta mare, neagră, în care se aflau mitropolitul şi colonelul Odobescu. De o parte a caretei era călare colonelul Voinescu I,

șeful ștabului armatei. I se spunea Voinescu I, totdeauna pentru că în armată mai era și celălalt camarad, Voinescu II, văr cu el, care pînă azi rămăsese numai maior, dar devenise, în schimb, secretar al statului.

Într-o a doua caretă veneau Nicolae Golescu, Ion Voinescu II, iar într-a treia Ion Cîmpineanu și Costache Filipescu. Fu văzut intrînd pe jos, în același timp, Ion Brătianu.

Cei din tribună zîmbiră. Grigore Alexandrescu surîse ca de obicei, nelămurit :

— Aștepta desigur în dosul porții, pentru ca să facă o demonstrație de democrație.

După ce steagurile armatei au fost aduse în fața tribunei, a început sfeștania.

Slujba a fost făcută de arhiereul vicar și vreo zece preoți și a fost foarte lungă, pe cînd alți o sută și mai bine de preoți înconjurau tribuna. După slujbă a vorbit Voinescu II, îmbrăcat în frac cenușiu, foarte arătos, cu fața lui bălană și ovală, cu mustața mică, unduioasă, dar fără sfîrcuri, pe o gură cărnoasă, cu cîrlionți peste urechi. A rostit cu glas puternic, cu o ținută exagerat elegantă, cuvîntarea scrisă :

„Fraților !

Noi astăzi nu sîntem adunați la această solemnitate spre a celebra vreun sfînt sau pentru vreo altă serbătoare obicinuită, ci pentru sfințirea acestor steaguri naționale, care se înalță, pentru asigurarea drepturilor celor mai scumpe, celor mai sfinte ale unei nații : pentru sfințirea, zic, a steagurilor celor mai potrivite cu mîntuitoarele învețături ale Evangheliei...

. . . . . .

În zilele aceste se va decreta chemarea obștești Adunanțe consituante și cît de curînd vor începe și alegerile. Pînă atunci guvernul așteaptă o întreagă slobozenie de lucrare, și îndată ce se va deschide Adunanța, el își va da socoteala de întrebuințarea ce a făcut cu puterea ce i-ați încredințat. Și atunci, de își va fi împlinit misia după dorința poporului, nu cere nici o recunoștință, căci nu a făcut decît să-și împlinească o datorie. Iar de nu va fi răspuns la misia sa, singura facere de bine ce cere de la popor este de a porunci darea lor subt judecată ca trădători ai patriei, ce în vremi atît de grele, atît de periculoase, nu au depus toate ostenelile, toate privigherile pentru împlinirea datoriilor lor...

Încă o dată, veniţi să sărutăm steagurile şi prin această sărutare să întărim frăţia ce trebuie să stăpînească între tot Românul."

Cuvîntarea a plăcut pentru că a fost destul de scurtă şi bine rostită. Multă vreme s-au tălăzuit uralele mulţimii.

Între timp, mitropolitul a fost îmbrăcat în odăjdii, punîndu-i-se omoforul de către diaconii săi. Apoi a trecut pe tribuna vorbitorilor. Diaconii au ţinut isonul arhiereului care se închină în faţa mitropolitului, şi acesta a început să binecuvînteze steagurile, stropindu-le cu apă sfinţită. Pe urmă a sărutat *Evanghelia*, ferecată în încheieturi de aur, pe care i-a înfăţişat-o arhiereul şi a citit formula jurămîntului, pe care i-a înaintat-o Voinescu II, pe o tipsie acoperită cu o maramă, după ce s-a închinat iar şi a sărutat şi crucea bătută în rubine.

„*Jur în numele lui Dumnezeu şi pe această sfîntă cruce, că voi fi credincios voinţei naţiei Române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac şi asupriri ; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor naţiei, şi că voi ţine şi apăra acele douăzeci şi unu de punturi decretate de popor, conlucrînd după putinţă-mi şi jertfind şi vieaţa mea chiar pentru dînsele şi pentru naţie.*"

A sărutat iar crucea, a semnat jurămîntul şi a rămas apoi în tribună.

— Crezi că o să-şi dea Neofit viaţa pentru constituţie ? întrebă cu zîmbetul lui iritant Grigore Alexandrescu pe Tiţa... Ce zici, Nicule ? Pe fată, surîsul lui, atît de obicinuit, semn al unei maliţiozităţi de neînvins, o necăji, dar Bălcescu, care stătea cu braţele încrucişate, îi răspunse poetului cu zîmbetul lui din colţul stîng al gurii, tot atît de obicinuit, dar reflexiv, cu o întrebare :

— Crezi că un mitropolit poate călca un asemenea jurămînt ?

Uralele au ţinut multă vreme. Au depus după aceea acelaşi jurămînt toţi membrii guvernului şi ai ministerului. Au jurat şi cei doi, Rosetti şi Brătianu, dar au anunţat că îşi vor da după aceea din nou demisia, care de altfel nu le-a fost primită. Au fost şi ei salutaţi cu urale care cutremurau văzduhul. Se întunecase puţin fiindcă se adunau nori mari de ploaie.

Cînd au depus jurămîntul cei doi, Bălcescu şi Arăpilă, acesta venind lîngă prietenul său i-a şoptit în glumă, arătînd că sînt mai puţin aclamaţi.

— După cum vezi sîntem mai puțin populari decît Rosetti și Brătianu.

Dar Bălcescu i-a zîmbit și i-a șoptit, fără urmă de părere de rău :

— Eu nu alerg după popularitate, după orice fel de popularitate... Eu vreau o popularitate întemeiată nu pe fum, ci pe meritele mele. O popularitate care vine de obicei tîrziu uneori, ori numai după moarte. Vreau o popularitate desfășurată în timp, nu pe uliță. A rămas cu brațele încrucișate, cu mîna dreaptă la bărbie, cu ochii oblici și pătrunzători îngînduraţi, așa cum i se întîmpla de obicei.

După ce au jurat toți membrii guvernului și ai ministerului, colonelul Voinescu I a dat ordin să se apropie, în formații strînse, trupa. A urmat o scurtă cuvîntare a colonelului Odobescu, care a citit actul de abdicare al lui Bibescu și a anunțat că toți ostașii sînt dezlegați de vechiul jurămînt. Îi vestea apoi că vor fi aduși din nou a doua zi să depună jurămîntul separat, pe unități.

După ce s-a retras armata, Voinescu II a luat iar cuvîntul și a întrebat poporul dacă vrea să jure și el că va apăra cu prețul vieții constituția.

Multă vreme nu s-a auzit decît un vuiet ca al unei mări în furtună. Hotărîrea și însufleţirea erau de nedescris. Voinescu II a făcut apoi semn cu mîna că are de vorbit și s-a făcut liniște. Le-a cerut să repete după el formula jurămîntului. Și din mii și mii de piepturi s-a auzit repetarea răspicată a fiecărui cuvînt din jurămînt.

Numaidecît apoi, el a citit decretul prin care Cîmpia Filaretului se va numai pe viitor Cîmpia Libertății.

Pe urmă au defilat soldații, carele breslelor, au cîntat muzicile. Mitropolitul și unii miniștri au plecat în carete și caleşti încă mai dinainte de sfîrșit și mulți au făcut la fel, căci norii de ploaie se îngrămădesc tot mai mult. Nicolae Golescu ia în sfîrșit cuvîntul și cere celor de față să aleagă pe șeful Gvardiei Naționale. Se iscă o larmă îndîrjită. Unii propun pe Scarlat Kretzulescu, alții pe căpitanul Teologu. Pînă la urmă e ales Kretzulescu, care îmbracă deocamdată doar eșarfa de comandant. A început să plouă, repezit, răpăit. Unii văd în asta un semn bun, făgăduială de rod.

Un joc nerușinat

Chiar din cele dintîi zile ale revoluției, o spaimă nemaipomenită îi cuprinsese pe boieri. Amintirile Revoluției Franceze, cu cruzimile și execuțiile ei, îi îngrozeau. Cel dintîi gînd al tuturor fu să fugă. Dar se zvonise că țăranii ațin drumurile și trimit înapoi caretele boierești, silindu-i pe fugari să rămînă în țară. Pe mulți din cei care încercaseră să fugă se spunea că i-au jefuit, ba pe unii i-au și ucis.

În București le e frică să iasă pe uliție și pe poduri și stau ascunși ba la unul, ba la altul. Cei mai curajoși sînt anume cei mai ambițioși, care-s veseli că au scăpat de Bibescu și văd acum calea deschisă pentru ei.

— Nu poate să dureze asta ! spunea Alecu Vulpe. Am mai văzut eu revoluții.

Toată lumea își amintea cum îl „lucrase în foi de viță" pe Tudor Vladimirescu, acest mare vornic și vistiernic totodată, în acele luni din 1821, cu cîtă iscusință se descurcase cînd fusese nevoit să îndeplinească poruncile lui.

Așteptînd, boierii se adunau acum ba la unul, ba la altul și jucau cărți, flecărind despre toate.

De data asta se găseau din nou la Alecu Vulpe, unde erau cinci-șase mese de joc, boierești ori nemțești. Cînd jocul era în toi, se produse afară o mare mișcare și toți tresăriră, speriați, dar dintr-o dată se liniștiră, se înseninară, căci se ivi ca un soare Frosy Băl-Ceaurescu, de-abia eliberată luni dimineața de la Vornicie și întovărășită de colonelul Dăscălescu. E negrăit de tulburătoare într-o rochie de tafta liliachie fără alte volane decît două cercuri jos de aceeași culoare pe poalele largi. Poartă în cap un cauc vișiniu, prins în față cu un surgiuc imens de safir, ca turbanele pașalelor. Cerceii, două briliante care strălucesc viu, trimit ochilor ei albaștri, și așa plini de lumină, reflexe arzătoare. E un joc amețitor al luminii tari de la surgiuc la ochii mari, migdalați, de la cerceii ca niște mici aștri la dinții strălucitori în albeața lor umedă, cînd rîde. Mai toți se scoală și aleargă înaintea ei. Lăcusteanu, care pare grozav de preocupat, nu poate să nu-i spună în treacăt cu îngîmfarea lui de încrezut „cunoscător al sexului", cum afirmă el despre el însuși, cu orice prilej :

— *Mademoiselle*, nu știu cînd sînteți mai frumoasă, pe scenă sau în viață ? Săptămîna trecută v-am văzut în *Angelul husarilor* și am crezut că sînteți un angel, o floare între angeli.

Frosy era foarte sensibilă la părerile rostite despre apariția și jocul ei pe scenă. Se grăbi să-l întrebe, în timp ce își lăsa mîna sărutată, fără să se uite cine i-o sărută :

— M-ați văzut în *Angelul husarilor ?*

Surîdea, și dinții ei de fildeș se cheamă în strălucire cu cerceii.

— Se poate ? Se poate să nu vă văz ? Am crezut că nimic nu e mai frumos în soțietatea noastră, își reluă el cu încăpățînare ideea de compliment. Dar văd acum că în rochia asta sînteți și mai frumoasă... Și cînd sfîrși complimentul, ca să-i dea autoritate, își pocni pintenii galant.

Se pare că ea vrea să uite că a fost arestată și nici dintre cei de față nu aduce nici unul vorba, căci sînt mulți care văd în atentat mîna lui Băl-Ceaurescu.

Dintr-o aruncătură de ochi, Frusinica se convinse că boierii totuși joacă, fiindcă ea văzu pachetele de cărți pe masă. Îi fusese teamă că din pricina revoluției își vor schimba tabieturile. Se liniști. Avea nevoie de bani numaidecît și nu știa de unde să-i ia. Nu cerea niciodată nimic bărbaților, aștepta ca ei să-i ofere și în genere se mulțumea, și acum, cu micile ei cîștiguri din marginea meselor de cărți. Avea cheltuieli mari și leafa nu-i ajungea nici pentru fleacuri. Mai cumpărase doi cai pentru corvezi. Erau de plătit vizitiul, argatul din curte, feciorul din casă și bucătăreasa, căci nu voia ca bătrînele ei să mai muncească. Pe deasupra veneau lucrurile de îmbrăcăminte foarte costisitoare. Avea deci nevoie de cel puțin patru-cinci galbeni pe zi. Își făcu totuși fără nici un fel de grabă loc la masă. Auzi însă limpede în spatele ei pe marele postelnic Năsturel, care spunea, în șoaptă, unui boier mai tînăr de mîna a doua, Lahovary, mîngîindu-și cu tîlc barba cam rară :

— Giuvaericalele Băl-Ceaureștilor se întorc unde le era menirea, de la început... la fata celeia care a fost jefuită de ele.

Și Lahovary îngăimă compătimitor :

— E căzut rău, bietul de el.

Se vorbea acum deschis despre această nebunie a lui Băl-Ceaurescu, de patima lui pentru această ucigașă frumusețe. Faptul că ea se încăpățîna să-i spună mereu „unchiule“ nu-l descuraja, ba da încă poftelor lui un iz de incest, care-l tul-

bura şi îndîrjea şi mai mult. Nu se sinchisea nici de faptul că se ştia de către toată lumea că Frusinica nu-i îngăduie mai mult decît un sărut pe obrajii ei de trandafir, în calitatea lui de unchi. El aflase, după cercetări încăpăţînate de amant nenorocos, dar dîrz, că Frosy nu fusese nici a lui Aristia, cum crezuseră toţi, nici a nepotului său şi nici a inginerului neamţ, care se mulţumise să aibă în Bucureşti o bună şi frumoasă tovarăşă de petrecere, cu cîntec şi danţ, cu glume puţin camtari. Băl-Ceaurescu ştia acum, şi era adînc convins de asta, că la această frumuseţe nu ajunsese încă nici un bărbat. Era sigur că nimeni nu o văzuse decît îmbrăcată în capoatele ei voluptoase de mătase, care abia îngăduiau, cînd se întredeschideau şiret, să lase să se vadă genunchii ei catifelaţi ca florile de nufăr. Părerea lui se răspîndise, şi astfel, după ce tot Bucureştii o socotise pe Frusinica femeia cea mai depravată din acest oraş, care şi aşa avea un prost renume în ce priveşte moravurile aristocraţiei lui, lumea bună începuse acum să vorbească în mod perfid de castitatea ei, care le apărea tuturora nefirească. Urmarea fu că se căutară tot felul de explicaţii, înflorite cu cele mai absurde insinuări. Calliopi Ghica, sora lui Băl-Ceaurescu, faimoasa „logoviperă“ a saloanelor bucureştene îi găsise o poreclă, repetată, în bătaie de joc, de către femeile din protipendadă: „Fecioara din mahalaua Visarionului“. Se pretindea că fuge în ultima clipă de bărbaţi fiindcă trupul ei ar avea mari cusururi ascunse, că are un şoric pe sîn în loc de fraga obicinuită, ba unii, şi mai ales unele, depăşind cu totul afirmaţiile dintîi ale lui Băl-Ceaurescu (care, crezînd că îi apără reputaţia, o calomniase), pretindeau că de la nişte prietene ale doicei ei s-ar fi aflat că nici nu e măcar femeie cu adevărat. La douăzeci şi trei de ani o fată fiind socotită o fată bătrînă, mai toţi susţineau că însuşi faptul că-l poartă de atîta timp pe colonelul Dăscălescu după ea nu dovedea altceva decît că omul avea nevoie de paralele ei, iar ea avea nevoie de un „*chevalier servant*“, un sigisbiu cum spunea tot dulcea ei mătuşă, acea „logoviperă“, gura rea a Bucureştilor, care după ce-i luase cota parte din avere, prin dezmoştenirea mamei, o mai şi ura acum de moarte.

Băl-Ceaurescu nu credea însă nimic din toate acestea, el era convins că ea nu a întîlnit încă un bărbat adevărat, ca el de pildă, şi îşi spunea că el singur e în stare să încălzească

inarmura asta rece, că într-o zi, triumfător, o va înmuia și o va face el femeie adevărată.

Aștepta, pîndea mereu clipa prielnică și hotărîtoare, iar pînă atunci căra de acasă giuvaericalele familiei, mulțumindu-se să fie îngăduit, cu acest preț, în apropierea ei intimă, fie și numai în calitate de unchi.

De aceea îl scoase din sărite gluma lui Alecu Vulpe care, spurcat la gură cum îl știa lumea, și cum îi plăcea și lui să i se spună, căci erau multe femei tinere care făceau un haz nebun de măscările lui, găsise, acum la joc, prilej să facă aluzie la ceea ce șoptea lumea, și distila cu perfidie și chiar cu amănunte și alte vipere în salonul din palatul Doamnei de la Tei (al doamnei răposatului Grigore Ghica-voievod). Lăcusteanu, încîntat de atenția pe care i-o dăduse ea, și fericit că se așezase lîngă el, mare cunoscător al sexului frumos, ceruse lui Vulpe — care dădea banca la stos — să plătească întîi miza Frusinicăi.

— Nene Alecule, plătește întîi acestei sublime femei, care ne onorează cu prezența domniei-sale.

— Sublimă o fi ea, spusese acru Vulpe, dar de unde știi dumneata că e femeie ?

Toți începură să zîmbească ; zîmbi și Frusinica.

Vulpe, văzînd zîmbetele tuturor, stărui în gluma lui echivocă :

— Nu i-ai văzut nici măcar sînii... De unde știi dumneata că nu-i are de pîslă, sau ca niște pungi căzute... ?

Lăcusteanu se supără galant și se înflăcără, ridicîndu-se și lipind picioarele de-i pocniră pintenii.

— Sînt convins că are cei mai frumoși sîni din lume... că nici Hebe [1] nu poate a o întrece...

— Să-ți fie de bine dacă ești convins... dar eu nu crez !

— Sînt și eu de părerea maiorului, izbucni jignit și îndîrjit Băl-Ceaurescu.

— Să-ți fie de bine și dumitale, dacă crezi asta, se încăpățînă să stăruie Alecu Vulpe, și ochii lui mici, maliționși, însîngerați ca de țap îl învăluiră cu o părere disprețuitoare, care sugeră celorlalți ideea că marele logofăt e un caraghios dus de nas... Din partea mea eu m-aș prinde că are sínii de pîslă.

---

[1] *Hebe* — zeița tinereții, fiica lui Jupiter și a Junonei.

— Și eu m-aș prinde că e dinipotrivă... că nici Hebe nu ar putea s-o întreacă, spuse înflăcărat mereu Lăcusteanu.

Dialogul ăsta, neobicinuit în fața unei femei, care era astfel cu atîta lipsă de gingășie discutată, stîrni o veselie tulbure. Cantacuzino își frămînta buzele groase. Toate privirile bărbaților se opreau asupra femeii aținate și iscoditoare. Costache Cantacuzino, nemaiputîndu-se parcă stăpîni, lipăi din buze și, în tăcerea asta întărîtată, spuse grosolan :

— Și eu sînt de părerea lui nenea Alecu... Și eu m-aș prinde pe cinci sute de galbeni că Frosy nu are sîni frumoși.

Frusinica stătea cu coatele pe masă și cu bărbia sprijinită în palme. Parcă își apăra talia de privirile iscoditoare. Cînd auzi sfidarea cu o astfel de prinsoare, a lui Cantacuzino, întrebă cu un aer mirat și firesc :

— Și de ce nu pariați ?

Toți se priviră încurcați, nepricepînd unde vrea să ajungă ea.

— Cum să pariem ? întrebă, mai nedumerit decît toți, chiar Cantacuzino.

— Foarte simplu, îl lămuri Frusinica. Dumneata pui pe masă cinci sute de galbeni, nenea Alecu pune și el pe masă cinci sute de galbeni. Nu ? Unchiul Cristache pune alături o mie de galbeni. După ce i-ați pus, eu iau jumătate din banii de pe masă pentru mine, adică o mie de galbeni, și jumătatea cealaltă îi ia cine va cîștiga prinsoarea.

— Adică acel care cîștigă își ia miza înapoi, constată tînărul Lenș.

— Îi rămîne cinstea și favorul de a fi apărat frumosul, întări Lăcusteanu, care era mîndru și de școala lui subțire, cu dascăli de tot soiul.

Oamenii parcă erau buimaci, tot nu pricepeau. Ochii ei mari de safir îi învăluia cu o strălucire dulce, blîndă și candidă. Întrebarea care plutea pe buzele tuturor era însă cum se va ști cine are dreptate și deci cine trebuie să cîștige ? Alecu Vulpe parcă băuse un pocal de vin nou, care îi înfierbîntase sîngele. Preciză el gîndurile celorlalți :

— Și cum o să știm, Froso, dacă ai sîni frumoși sau nu ?

— Foarte ușor, răspunse femeia, cu o ușoară rumenire a obrajilor albi, cu o tremurare abia simțită a nasului sumes, cu nările lui ca niște mici petale de trandafir alb. Vi-i arăt !

Peste tăcerea încremenită flutură un roi ușor de pofte.

— Ne arăți sînii ? întrebă din nou, brutal, Alecu Vulpe, dar fonf, pentru că nu mai avea dinți la șaptezeci de ani, cu buzele împleticite. Cum ? Cînd ?

— Acum, aci...

Fu o tăcere de necrezut.

— Ei... și cum... și cum știm dacă sînt frumoși ? întrebă bîlbîit Cantacuzino.

Fata ridică senină și candidă din umerii roz-albi :

— Asta nu știu...

Toți băuseră parcă o drojdie tare. Cantacuzino se întoarse hotărît și arătă două cupe de Baccarat pe masă.

Erau cupe subțiri de băut șampanie, din care avea să li se dea mai pe urmă. Boierii socoteau că pot lua dulceața cu aceeași linguriță și bea apa din același pahar, dar de șampanie ziceau, rafinați, că este necivilizat lucru dacă n-o bei în cupe rotunde și subțiri de cristal.

— Pentru mine sînt frumoși numai dacă sînt albi și pe potriva acestor cupe... Le luă în mîini pe amîndouă și le puse la o palmă una de alta în fața ei. Erau două cupe desăvîrșit rotunde, de loc adînci, cu picior subțire, cu cristal fin lucrat în flori de crini. Ușoare și transparente, nu aveau masivitate... Va trebui deci să vedem dacă sînt la fel.

Toți crezuseră că această pretenție nesăbuită pune capăt discuției, dar Frusinica spuse simplu :

— Bine...

Băl-Ceaurescu trînti pe masă două pungi pline cu aur. Cantacuzino puse și el înfrigurat cîteva fișicuri de galbeni în fața lui, lîngă miza celuilalt. Alecu Vulpe, la rîndul său, cu buzele căzute, parcă beat, așeză pe masă încetișor, ca în fișicuri, cinci sute de galbeni.

Era o liniște încremenită, o tăcere de cleștar. Frusinica, încet, măsurat, luă din grămada de bani jumătate și îi puse cu grijă în punga ei de brocart liliachiu, ca și rochia, în care-și purta batista, banii și alte lucruri mărunte. Apoi, subt privirile lor încinse de pofte, toropite, își lăsă rochia, decoltată sus, peste umeri în jos. Sînii apărură în culcușul transparent de mătase moale al cămășuței ușoare ca un voal. Lăsă apoi încet de tot, ca și cînd ar fi oficiat, și umerii subțiri ai cămășuței jos. Bustul întreg apăru modelat și alb ca de marmură. Coșul pieptului, săltat, purta în dreapta

și în stînga, ușor, depărtați, doi sîni cu unduiri de crin atît de suave, că nu se putea vedea nici un început, ca pieptul de porumbel alb, totul creștea și se topea în creșterea lui, și pînă la urmă se încheia cu cele două boabe de smeură, care le sporea parcă albeața. Tăcută, luă de pe masă cele două cupe și le așează, fiecare pe cîte un sîn, ca niște paftale de cristal transparent.

Potrivirea era desăvîrșită. În înfrigurarea aprigă și tăcută era ceva din patima cu care, în numeroasele și faimoasele tablouri ale Renașterii, bătrînii priveau pe Suzana în baie, dar acolo în tablouri, Suzana nu știa că e privită.

Cu un surîs de învingător, Băl-Ceaurescu își luă înapoi mia de galbeni, punînd-o fălos în buzunarul anteriului.

— Spune-i și bunei mele mătuși ce ai văzut, unchiule. Se pare că o interesează foarte mult, se întoarse, cu un zîmbet afurisit, Frusinica spre Băl-Ceaurescu.

Pînă seara tot orașul, adică toată lumea bună, nu vorbea prin saloane decît de această nebunie nerușinată a Frusinicăi. Cel mai mult suferi Aristia, căruia îi dădură lacrimile. El nu-i văzuse niciodată sînii. Bălcescu, auzind despre întîmplarea asta, se întristă puțin și apoi se îngrozi de zădărnicia frumuseții femeiești.

„Olteni" spre București

Acum se știa, în sfîrșit, sigur. Fracțiunea guvernului, care a ocolit pe la Craiova, se întoarce în București. Timp de vreo două zile nu s-a știut nimic despre „olteni", cum li se spune, și în cugetele membrilor guvernului de la București intrase neliniștea. Dacă cei patru: Eliade, Magheru, Tell și Ștefan Golescu sînt cumva supărați sau cine știe ce și nu mai vor să vină în București ca prieteni? O luptă între fracțiunile revoluționare îi îngrozea pe toți.

Plecați în ziua de 9 iunie din Izlaz, după ocolul făcut pe la Craiova, unde au fost și arestați de reacționari cîteva ceasuri, pînă i-a eliberat Magheru, timp de trei zile nu s-a știut nimic despre ei, despre gîndurile lor. Cu forțe militare,

serioase pentru cîtă armată se găsea în Țara Românească, două compănii de linie, șase sute de dorobanți și tot atîți voluntiri, cu Magheru, Tell și Pleșoianu, oameni iubiți de ostași, putea să fie loc pentru orice presupunere, mai ales cînd doi membri ai fracțiunii de la Craiova, Popa Radu Șapcă și Pleșoianu fuseseră lăsați afară din noul Guvern provizoriu, constituit la București. Preotul țăran de la Celei putea să ridice și singur o parte din țărănime, iar Eliade, la rîndul lui, avea negustorimea și intelectualii. Au răsuflat deci ușurați cei din București cînd, în seara zilei de 14 iunie, au fost vestiți că „oltenii" dorm în noaptea aceea la Pitești, că în noaptea de 15 vor cina la Ghergani, de unde vor pleca în zori, așa încît în ziua de 16 pe la prînz să fie în București. Ceas potrivit pentru o primire cît mai plină de pompă.

Vin de altminteri în cîteva trăsuri, fără trupă, pe care au lăsat-o în urmă, căci altfel le-ar fi trebuit încă o săptămînă ca să ajungă la București. De la popas la popas se formează un soi de alaiuri locale alcătuite din cîrmuitorii județelor, subtcîrmuitori, dorobanții locului și numeroase trăsuri cu prieteni, cum și destul de mulți săteni.

De altfel, ocolul pe la Craiova fusese un ocol strategic, la care Eliade ținuse în mod deosebit, căci era bine să fie cît mai departe, în mijlocul pandurilor și al trupelor prietene, cîtă vreme situația nu e încă pe deplin lămurită în capitală.

Sînt acum la ieșirea din Ghergani în totul vreo douăzeci de carete și brișți în frunte cu zeci de săteni călări, gătiți cu flori și panglici, cu steaguri tricolore și cu dorobanți călări în urmă. Cîtă vreme trec prin sate, e totdeauna și lume multă, care privește și le aruncă flori.

De-abia ieșiseră din Slobozia-Moara, cînd se văzură așteptați de un alt mic alai, numai din două carete, dar acestea luxoase, cu roțile vopsite în galben. Erau oprite în marginea drumului, subt un stejar rotat. Eliade recunoscu numaidecît pe prietenul său, bancherul Pavlicioni, însoțit de noul membru al guvernului, Hagi Curti. Alaiul cel mare se opri și oamenii se salutară între ei. Pavlicioni îi felicită călduros pe cei trei care rămăseseră în guvern, și, la pornire, pofti pe Eliade în careta sa. Hagi Curti, care spusese că e trimis de guvern ca să-i întîmpine, îi pofti într-a sa pe Tell și Ștefan Golescu, fiindcă Magheru declară că rămîne cu Pleșoianu în trăsura lui de țară.

Nici „oltenii“ n-au avut la rîndul lor ştiri din Bucureşti şi de aceea Eliade este grăbit să cunoască situaţia. Este neliniştit, iritat, din pricină că arşiţa asta şi norii negri încălecaţi spre munte vestesc o furtună. Se gîndeşte cu amărăciune că n-o să se aleagă deci nimic din primirea de la Bucureşti.

Pavlicioni suferă şi el grozav din cauza zădufului şi cu toată eleganţa lui obicinuită şi-a deznodat legătura care-i înconjoară de trei ori gulerul alb, cu aripi mari, ascuţite. Pune mîna pe umărul prietenului său, ca să-l facă mai atent la cele ce va spune :

— V-am ieşit înainte, anume, ca să-ţi explic situaţia de la Bucureşti. Vreau să fii bine informat, chiar înainte de a da ochii cu ei. După cum ştii, crez, s-a format un Guvern provizoriu şi alt minister.

— Foarte rău... Trebuia să-l păstraţi pe cel făcut de noi la Izlaz.

— Cu Popa Şapcă în guvern ? Buzele lui cărnoase se strîmbă într-un surîs dispreţuitor : Şi pe urmă, se mai şi făcuse altul la Bucureşti, cu Bălcescu, cu Rosetti... Nu se poate... Am pus în locul lor un mare negustor, deocamdată, şi vreo doi-trei boieri liberali. Îi spune apoi lista întreagă. Deşi o cunoaşte, Eliade o ascultă cu luare-aminte.

— Trebuie să rămînem pe muchea dealului, nici în dreapta, nici în stînga...

E surprins că Eliade în loc să fie bucuros e mirat şi iritat.

— Aţi pus doar secretari în guvern pe Bălcescu şi Alecu Golescu-Negru ? Ăştia erau comitetul „Frăţiei“...

— S-a isprăvit cu „Frăţia“. Acum sîntem cu toţii fraţi. Nu ne trebuiesc anarhişti în guvern... Dumneata ai spus-o : Urăsc tirania, mi-e frică de anarhie !

Eliade rămîne îndelung pe gînduri, apoi ar vrea să spuie ceva, dar Pavlicioni îi pune dinainte o foaie de hîrtie, scoate un toc şi călimara din cutia de la capra trăsurii.

— Iscăleşte acum asta.

Ministrul citeşte nedumerit.

— Ce-i asta ?

— Un ordin al dumitale către ispravnicul numit azi, Florian Aaron, să-mi aducă ţăranii de pe moşie la secerat.

Eliade s-a posomorît brusc, a luat de pe coşul caleştii un mănunchi de flori şi-l miroase îndelung. Pe urmă întreabă nedumerit :

— Dar ce ? Nu ies singuri ? Noi am dat la Craiova poruncă aspră către clăcaşi să continue muncile pînă la toamnă, cînd se va chema Adunanţa Constituantă.

— Ordinul dat de dumneavoastră e apă de ploaie. Nu ajunge aci un ordin. Li s-a urcat Proclamaţia la cap clăcaşilor. Uite cîmpul ! N-a început secerişul şi sîntem în a doua jumătate a lui iunie. Îi arătă holdele de un auriu roşcat care fremătau acum înainte de furtună.

Eliade şovăie mereu :

— Ce poci face ?

Pavlicioni întoarce capul spre el, aprig.

— Ascultă, mie nu-mi arde de glume... Pierz recolta de pe trei moşii... Eu te-am ajutat cînd ai avut nevoie.

Aluzia asta la ajutorul dat pentru cumpărarea tipografiei îl cam supără pe Eliade.

— Dar ce poci face ? Ţi-am spus că am dat ordin ca să se muncească ca şi pînă acum.

— Asta îţi cer şi eu. Nu-ţi cer ceva nou. Însă e nevoie să dai anume poruncă ispravnicului Aaron ca să-i scoată la secerat ca şi pînă acum, adică cu dorobanţii după ei. Să-i scoată pe moşia mea... Semnează aci.

Eliade lasă capul în piept, nemulţumit, iritat ; totuşi semnează.

Au ajuns la Bucureşti abia pe înserate, căci furtuna i-a prins înainte de Chitila şi a fost nevoie să se adăpostească la un conac. Din norii negri, încălecaţi unii peste alţii ca nişte arătări de spaimă, curgeau, departe peste dealuri, umbre de snopi lungi de ploaie, pe cînd în jurul trăsurilor vîntul ridica vîrteje de praf, spulbera frunzele căzute şi culca copacii tineri, îndoindu-i, despletindu-le ramurile celor mai mari. Pe urmă a fost o năruire de tunete, întretăiate de fulgere, şi a început potopul. N-a durat mult, ca la un ceas, un ceas şi jumătate, dar cînd a fost ca ei să iasă iar la drum din adăpostul de la Chitila, totul era înaintea lor ca o baltă, prin care caii călcau la întîmplare, căci drumul nu se mai cunoştea.

Vremea se răcise brusc, încît seara asta grăbită de 16 iunie părea o seară de toamnă, iar cerul rămăsese, jos, acoperit tot, în afară de o geană de lumină roşiatică spre apus.

Prin sat, cîteva acoperişuri fuseseră ridicate şi trunchiuri de copaci frînţi erau culcaţi uneori de-a curmezişul drumului.

N-a mai putut fi vorba de primire la București, iar cei patru au depus jurămîntul la Palatul Administrativ, în fața mitropolitului și a celorlalți membri ai guvernului.

*

Începu, la cererea lui Eliade, în continuarea ședinței de primire, o ședință de lucru, și în această întîie ședință a întregului guvern s-au lămurit multe, s-au ales apele de uscat. Cu o înverșunare de nedescris Eliade ceru să se dea afară, cum zice el, chiar în acea seară o poruncă neșovăitoare către clăcași, ca să iasă numaidecît la secerat pe moșiile boierești.

Pe cînd căuta o formulare oarecare, spre indignarea lui Bălcescu și a lui Arăpilă, poetul-ministru scoase din buzunar un caiet și spuse că el are scris, încă de pe drum, redactate gata, deci, două proclamații, una către săteni, alta către proprietari și că vrea să le supună Sfatului miniștrilor ca să se pronunțe asupra lor. Arată că este neapărat nevoie ca ele să poarte, dacă nu același număr, atunci negreșit aceeași dată, ca să poată liniști cu totul pe proprietari.

— Eu nu-l înțeleg pe fratele Eliade ? întrebă mînios Alecu Golescu. Guvernul domniei-sale a fost arestat și batjocorit de proprietari la Craiova, fie și numai o oră. Nu au scăpat de la pieire, după cît aflarăm, decît datorită curajului și clarvederii fratelui Magheru, care a despresurat guvernul... Ei bine, tot mai vrea „să-i împace pe proprietari ?“ Crez, vreau să zic doar că asta este părerea mea, că el ar merita ca proprietarii să-l aresteze din nou, poate că atunci ar pricepe că nu e cu putință înțelegerea cu ei.

Eliade nu răspunse, înghemuit în el însuși ca subt o carapace, și ceru iar „să se dea afară“ fără întîrziere următoarele două decrete, a căror ciornă o citi cu un glas sonor și hotărît :

„Proclamația Nr. 15

În numele poporului Român
«Dreptate-Frăție»

Fraților săteni,

Dumnezeu s-a milostivit ; după atîtea certuri, ne alină durerile și, prin schimbarea ce s-a făcut, ni se dete fericirea.“

Cînd Eliade ajunsese aci, Arăpilă izbucni într-un hohot de rîs.

— Fericire ? Unde naiba-i fericirea ?

Eliade se supără şi ameninţă că nu mai citeşte, dar continuă :

* *

...„Însă, precum oamenii cei buni s-au gîndit la voi, asemenea şi voi să vă gîndiţi la paguba cea mare ce ar fi pe ţară, cînd v-aţi îndărătnici a lăsa bucatele proprietarilor şi arendaşilor nestrînse. Prin urmare, daţi ajutor cu toţii, faceţi încă trei luni înlesnirile ce faceţi cu claca...

...Această întîrziere de trei luni nu are altă pricină decît chiar interesul vostru, cît şi al proprietarilor, ca să se poată culege rodurile lucrului cîmpului de estimp.“

Bălcescu, care dintr-un soi de ciudă se-ntorsese cu spatele spre ei şi privea pe fereastră, căutînd în gînd ce ar fi de făcut, fierbea acoperit şi, cînd Eliade ajunse aci, izbucni mînios :

— Rîde ţara întreagă de noi cînd va ceti că munca de clacă este în interesul clăcaşilor. Sătenii trebuie lăsaţi să-şi adune mai întîi bucatele lor de pe cîmp. Nu înţelegeţi odată asta ?

Eliade s-a oprit cu încăpăţînare, fără să răspundă, pufnind doar pe nas. A aşteptat un timp, apoi a dat citire mai departe :

...„Fraţilor, vrăjmaşii voştri nu erau şi nu sînt boierii, ci pravilele rele şi greşelile domnilor...

O să se facă o Adunare Obştească, unde o să se cheme mai mulţi dintre săteni ca să arate Stăpînirii toate păsurile voastre...“

Aci Bălcescu, care se trîntise iar dezgustat într-un scaun cu spătar înalt din colţ, de lîngă fereastră, sări în sus plin de mînie :

— Ce vreţi dumneavoastră, domnule Eliade, să spuneţi cu frazul ăsta, că „vom face aşa ca în Adunarea Obştească să se cheme mai mulţi dintre săteni“ ? Cum „să se cheme“, aşa... ca musafiri ? Cine are să-i cheme ? Dumneavoastră, care văz că vă numiţi „stăpînire“ ? Ce-i asta „stăpînire“ ? Ce gînduri aveţi ? Adunarea Obştească trebuie aleasă prin vot obştesc

și nimeni nu are dreptul să anticipeze voința obștei... Nu există nici o „stăpînire".

Nicolae Golescu făcea semne lui Bălcescu să se liniștească, în timp ce mitropolitul se întorcea la dreapta și la stînga, ridicînd dezolat din umeri. Eliade se rezemase de spătarul jilțului și, întors pe jumătate, părea că nu vrea să audă nimic.

Arăpilă și Magheru luară însă cuvîntul ca să susțină cu hotărîre părerea atît de îndreptățită a lui Bălcescu. Abia atunci Eliade se întoarse surprins către Magheru și îi spuse ironic :

— Dumneata, frate Magherule, parcă erai de altă părere la Craiova ?

— Nu vedeam atît de limpede, cum le văz acum, gîndurile dumneavoastră. Domnul Bălcescu are dreptate. Nu există, nu poate să existe altă stăpînire decît poporul însuși.

Eliade se îmbufnă iar și aștepta, tot pe jumătate întors, să se facă liniște.

Nicolae Golescu se apropie de scaunul îndepărtat din colțul sălii și-i șopti lui Bălcescu, prefirîndu-și bărbuța roșcată :

— Lasă-l astă-seară pe Eliade... E obosit de drum și e nervos. Nu trebuie să ajungem la o ruptură în guvern chiar de la prima ședință comună.

Mitropolitul arătă cu mîna întinsă că vrea să fie ascultat :

— Socot că unii dintre colegii noștri nu au obicinuința discuțiilor în adunanțe conducătoare. Se cere o anumită măsură, fără care nu ne rămîne decît să tăbărîm unii pe alții, ca la spartul bîlciului.

Eliade putu citi mai departe ; la sfîrșit se văzu însă că în consiliu domnește o tăcere apăsătoare.

— Nu știu ce să crez... Sfatul guvernului nu e de părerea mea ?

Mitropolitul, din fruntea mesei lungi de nuc lustruit, acoperită cu fața de postav roșu, făcu un semn, un semn prezidențial cu mîna, abia văzută din mîneca largă a giubelei mătăsoase.

— Sfatul guvernului va vota la sfîrșit, și acesta, și nu altul va fi răspunsul său... Mai aveți ceva de arătat, domnule Eliade ?

Cel întrebat citi a doua Proclamație, cu aceeași dată de 16 iunie :

— Ele se întregesc una pe alta, lămuri el.

„În numele poporului Român
«Dreptate-Frăţie»

Guvernul provizoriu către toţi proprietarii de moşii

Fraţilor,

Acei care s-au sculat în numele dreptăţii şi al frăţiei n-au putut avea cuget să năpăstuiască pe nici una din clasele societăţii..."

Arăpilă, care se dusese şi el în colţ, aproape că şuieră la urechea lui Bălcescu :

— Asta-i îndrăzneala... Vorbeşte acum în numele „Frăţiei", unde nu a fost admis decît acum cîteva săptămîni.

Iritat, Eliade se opri iar din citit şi aşteptă pînă cînd se făcu din nou linişte.

...„*Fraţilor ! Nimeni n-a putut avea de gînd a vă răpi moşiile. Poporul Român voieşte ca săracii săteni, plugarii hrănitori ai oraşelor, care pînă acum au purtat toate greutăţile ţării prin munca lor şi care de atîtea veacuri au lucrat moşiile şi le-au îmbunătăţit şi au hrănit pe strămoşii voştri, să aibă şi ei drept la o părticică de pămînt. Acea părticică şi acum este lăsată pentru hrana lor şi ţăranii plătesc pentru dînsa o arendă foarte împovărătoare de la Regulament încoace... Ei plătesc clacă, iobăgie, dijmă...*"

Aci mitroplitul, ca să atragă luarea-aminte că Proclamaţia dă satisfacţie şi grupului care protesta, sublinie, apăsînd vorbele :

— Asta aşa-i... Foarte bine zis.

Cei mai mulţi aprobară, unii gata să se lase convinşi, alţii erau convinşi de mai înainte.

Eliade citi mai departe :

...„*Acum patria recunoscătoare către fraţii noştri săteni a hotărît principiul şi a consfinţit prin jurămînt să scape pe fratele său sătean de robia clăcii, a iobăgiei şi a dijmei, însă patria...*"

Arăpilă întrerupse sec şi rosti aprig, şuierat, cu privirea scînteietoare :

— Ei, acum să vedem şi pe „însă"...

Eliade îşi muşcă mustaţa şi aşteptă iar, apăsat, cu intenţie. Apoi citi mai departe :

...„*Însă patria, ca o mumă bună a tuturor, nu voieşte ca această măsură de înfrăţire să fie spre paguba proprietarilor; de aceea Guvernul provizoriu declară, ca să fie în cunoştinţa tuturor, atît a fraţilor săteni, cît şi a fraţilor proprietari, că deşi s-a hotărît şi s-a jurat sfinţenia principiului, însă pînă cînd nu se va aduna Obştească Adunare Constituantă care să chibzuiască şi să hotărască cum se cuvine ca Stăpînirea să despăgubească pe proprietari pentru desfiinţarea drepturilor de care ei se bucurau pînă acuma...*"

Bălcescu, deşi era hotărît să nu mai intervie în seara aceasta, izbucni iarăşi, întrebînd cu pumnul întins plin de mînie :

— Ce vreţi dumneavoastră să spuneţi, domnule Eliade, că proprietarii trebuie să fie despăgubiţi pentru drepturile de care ei se bucură pînă acum ? Vreţi să spuneţi că vor fi „despăgubiţi" pentru că nu mai sînt vornici şi spătari ? Că vor fi despăgubiţi pentru tot ceea ce a cîştigat revoluţia ? Chiar şi pentru aceea că nu vor mai avea dreptul să bată la scară şi să afume cu ardei ţărănimea ? Şi cine-i va despăgubi ? O adunare de proprietari ? Cum va fi aleasă ? Ce înseamnă bîlbîiala asta revoluţionară în cel dintîi ceas al guvernării noastre ?

Eliade ridică din umeri, într-un gest de iritare, care ar fi vrut să spună : „asta am zis eu ?" Se mulţumi însă cu atît şi începu iar cititul :

...„*Pînă atunci, nu e drept, nici nu este iertat ca sătenii să înceteze de a răspunde proprietarilor sau arendaşilor de moşii îndatoririle proprietăreşti, afară de acea infamă iobăgie...*"

— Pînă acum poruncile astea sînt singura voastră măsură sigură, mîrîi Arăpilă.

Eliade mai citi încă aproape un sfert de oră, dar nimeni nu-l întrerupse. Bălcescu era din cale afară de dezgustat. La urmă, mitroplitul puse la vot ambele Proclamaţii, fără nici un soi de comentariu.

Nu votară împotrivă decît trei inşi : Bălcescu, Magheru, şi Arăpilă, iar Voinescu II se abţinu, prefăcîndu-se neatent.

La propunerea lui Nicolae Golescu, înainte de ridicarea şedinţei, cei de faţă mai semnară un decret, dar acesta nu mai stîrni nici o discuţie.

„Decretul Nr. 23

În numele poporului Român

«Dreptate-Frăţie»

Guvernul provizoriu hotărăşte :

1. Toţi amploaiaţii Statului vor purta eşarpe cu culorile naţionale în vremea cînd se află în funcţii.

2. Membrii Guvernului provizoriu şi miniştrii vor purta eşarpa de la dreapta spre stînga.

3. Amploaiaţii Poliţiei vor purta eşarpa la mîna stîngă, ceilalţi amploaiaţi o vor purta încinsă...“

*

Plecînd pe drum, în birjă cu Arăpilă, căci nu se putea merge pe jos, deoarece străzile erau ca niște bălțoace, iar din multe pivnițe oamenii tot mai scoteau apa înspumată cu doniţele și cazanele de tinichea, făcură o constatare ciudată.

De unde, după cum aflaseră ei, la Craiova Tell ceruse să fie împroprietăriţi neîntîrziat clăcașii, prezentînd chiar el un proiect de decret, dar se opusese Eliade, susținut atunci de Magheru, și numai așa Eliade izbutise să facă să se dea uimitorul decret de la Craiova, prin care clăcașii erau îndatoraţi să iasă la muncă pe moșiile boierești, dimpotrivă, la ședința de azi, Magheru s-a alăturat cu hotărîre la protestarea lor, a lui Bălcescu și a lui Arăpilă, votînd cu ei doi împotriva Proclamaţiei, în timp ce Tell s-a lăsat foarte ușor convins de mitroplit și de Eliade. Au convenit însă amîndoi că nu pierd la schimb.

Safta cea neagră croiește cu gîrbaciul

Luînd cunoștință de Proclamația către „fraţii săteni“, cum și de cea către „fraţii“ proprietari de moșii, administratorii de județe au înțeles ce au de făcut și încă de joi, mai

ales în satele cele mai apropiate de București, poruncile au pornit severe, ca dorobanții să scoată fără întîrziere lumea la muncă pe ogoarele boierești.

*

La Vadu Rău, oamenii abia sfîrșiseră cu strînsul snopilor de pe pogoanele lor și se pregăteau să-l treiere cu cele cîteva perechi de cai care se găseau în sat, căci în douăzeci de ani cam sărăciseră de vite și îndeosebi nu aveau cai, cînd vineri, încă de cu noapte, fură treziți în pocnet de harapnice. Logofeții boierești, și mai ales Buimacu, însoțiți de cîte patru dorobanți călări, sculau lumea să meargă la seceră pe lanurile arendașului. Oamenilor nu le venea să-și creadă ochilor și urechilor. Celor mai mulți parcă li se frînse deodată șira spinării. Mitru Chibuc, lung și uscat, își luă inima în dinți și începu să strige în poiana răscrucii, unde se adunaseră nechemați, ca să se sfătuiască, pe malul de doi-trei pași, care cobora de la porțile caselor spre Gîrloagă :

— Nu mergem. Costituția a șters claca !

Dar o lovitură de bici îi plesni fața și lăsă pe ea o dungă vînătă. Buimacu ieșise călare de după casa lui Duță Căciulămare și se oprise nevăzut lîngă ei.

— Vreți costituție, ai ? Uite costituție... Și iar îl pocni.

Oamenii, neavînd ce să facă, ieșiră iarăși, încă din zorii zilei, la munca lor de robi, așa cum fusese de cîndu-i lumea. La capătul lanului, unde se opriră să răsufle, Ion Firu se uită cu ochii rotunzi, sticloși, duși în fundul capului la Toma și fruntea i se încreți și mai mult.

— Ei, frate Tomo, nu scăparăm dă clacă nici dă data asta... Și rămase cu privirea pironită în pămînt.

Toma, la început, nu mai putea de rușine față de oamenii pe care, se chema, își zicea el în gînd, că îi păcălise, mai ales că în batjocură fu dus și el la cules de spice cu copiii, dar pe urmă se îndîrji iar :

— Ei, n-am scăpat acum... o să scăpăm peste o lună... O să vedeți voi.

Frate-său, Ion, iar îl privi amărît și nedumerit, cu un zîmbet greu, care nu se vedea de subt mustața căzută și umezită de scuipat.

— Peste o lună, mă ?

— Peste o lună, peste două... o să scăpăm noi dă claca asta... Numai să nu mai fim atît dă bicisnici.

Vorbea Toma, dar numai el știa ce era în inima lui de rușinea îndurată.

Cînd soarele era de trei sulițe pe cer, doi dintre dorobanți plecară spre alte moșii.

Pe la prînzul cel mic, ca să îmbuce ceva și să hodinească o țîră, alde Firu și vecinii lor s-au tras spre marginea drumului cel mare, deși era o postață de mers pînă să ajungă la el, dar aveau acolo carele și vitele dejugate, la umbra unui frasin mare și umbros, lîngă un puț cu cumpănă, căci intraseră cu secera în lanurile boierești, în zori, din jos de sat, spre Mărunțișu. Carul îl păzise Luța, fetița de cinci ani acum, a lui Codan, un năpîrstoc de fată, neastîmpărată ca un cățeluș, care-și cam făcea de cap cu tată-său, dar știa de frica Saftei, că ea nu glumea. În grija ei rămăsese și Tricuț, băiețelul de un an și opt luni. Pe iarba rară de lîngă trunchiul scorțos al copacului așternuseră un ștergar și pe el pusese Safta de-ale gurii pentru toată lumea. Dumicau cuminți, mișcînd fălcile îndelungă vreme, ca să simtă mai bine gustul mălaiului făcut la țest, al brînzei care începuse să se încrețească în sare și al cepii. Erau acum cam mulți : Codan, Toma, Ion, cu cele două fete ale lui, gineri-su Vasile Țurcă, nepoțica de cinci ani și băiețelul care începuse să umble și să vorbească binișor.

Safta singură nu se oprea o clipă locului. Luase pe lan, la cîțiva pași de ea, și fetița cea mică de tot, pe Ionica, într-o copăioară, că nu putea s-o lase aci la căruță, fiindcă era departe. Ca să-i fie la îndemînă, o punea acolo, subț un măr pădureț, cam fără umbră, chiar lîngă locul de seceră. O ținea în copaie de frica popîndăilor și a gîngăniilor de tot soiul, căci de la nenorocirea cu celălalt copil al lui Codan ea nu mai avea inima să lase copiii închiși în casă cînd ieșeau la muncă. O adusese acum și pe ea, firește, aci lîngă puțul de la drum. Ducea copaia cînd pe umăr, cînd în creștetul capului, ținînd-o cu o singură mînă. Aci, după ce așternuse și după ce scosese apă, ea lăsase bărbații să mănînce și spălase plodul, îi schimbase scutecul și-i da să sugă. Oamenii erau frînți de oboseală și abia își clătiseră ochii năpădiți de nădușeală și praf. Pe cînd Safta, în cămașă prăfuită, de pînză și cu vîlnicul negru dinainte, întindea brațele, goale și

călite, căci mînecile i se adunaseră spre umeri, scoțînd încă o ciutură de apă, Ion băgă de seamă, și spuse cu un soi de mirare :

— Măi Tomo, ție nu ție se pare că femeia asta s-a împlinit binișor ? Dă cînd o știu io avea brațele subțiri și uscate ca dă băiețoi. Hă... Ce zici ?

— Ehei, s-a împlinit d-a bineiea, răspunse Toma, căutînd să-și scoată de la spate un spic de grîu, pe care neastîmpărata de Luța i-l vîrîse subt cămașă, mînioasă, fiindcă el îi prinsese năsucul între două degete, amenințînd-o că i-l fură... S-a împlinit binișor... mă Ioane, da' tu nu vezi că a început să semene cu răposatu tată-su, cu Miai ?

— Ce să spui, seamănă pă zi ce trece cu Miai, dar vezi că Miai era bărbat frumos.

— Păi, uite că și Safta s-a făcut frumoasă, nu vezi, bre ? se amestecă în vorbă Lisaveta care-și căuta loc să se așeze ca un cîine, fiindcă hatul era cam gloduros, la umbra frasinului. S-a făcut frumoasă. Dacă unchiu Miai era așa, era frumos, nici vorbă.

Era adevărat. De cînd căzuse peste ea, la douăzeci și șase de ani, norocul neașteptat al măritișului, ea, pe care toți o vedeau îmbătrînită, singură și înăcrită din pricina urîțeniei, înflorise toată în două veri. Nu mai avea cearcănele orbitelor osoase și golul nărilor care-i dădeau, împreună cu oasele obrajilor uscați și fruntea streașină ieșită, acel cap de mort care cam speria lumea. I se împliniseră pleoapele și ochii negri i se făcuseră veseli și luminoși ; oriunde era în chipul ei un os și o uscăciune, se întregise și se rotunjise ceva. Fruntea, nemaicăzînd în gol ca o streașină, părea acum numai netedă și rotundă, buzele i se făcuseră mai cărnoase, fălcile care jos, la ureche, făceau un ușor coltuc ca al lui taică-su, prinseseră carne și aveau acum ceva cu adevărat femeiesc în ele, nările aveau un freamăt de sînge și acopereau mai mult, dar nasul tot aducea cu acel plisc de vultur care înfiora femeile. Nu mai era bolnăvicioasă și, fără să se îngrașe, trupul ei nu-și mai arăta de loc oasele.

Nemaipomenit era că de unde pînă la douăzeci și cinci de ani părul i se cam uscase și încărunțise pe ici pe colo, acum se făcuse iar negru și lucios tot.

— Hei, mă Codane, te aleseși și cu nevastă frumoasă și cu femeie harnică. Ai avut ochi bun, mă, spuse Lisaveta,

vîrîndu-şi mîinile subt cap, drept căpătîi, pe un muşuroi de pămînt la umbra frasinului, că se vedea şi ea ruptă de oboseală. Ce-i făcuşi, mă băiete, dă să schimbă aşa ?

Vasile Ţurcă, bărbatul Lisavetei, strigă de la puţ, de unde aştepta să scoată apă ca să adape boii :

— Hei, ce-i făcu ? Mai întrebi şi tu... Ce vrei ? A dat biata fată... care să usca bătrînă... dă ce ştii tu... Şi acum e alta... Şi-şi turnă şi el o ciutură de apă în cap, ca să se răcorească.

Cerul dogorîtor şi senin, deasupra, era, în zare, greu de ales între pulberea nemişcată şi ceaţă. Ion nu se lungise, sta numai rezemat de trunchiul frasinului, sprijinit cu cotul într-o mogîldeaţă de pămînt lutos, care se ivea din troscotul rar ca un petic rîios.

— Spui prostii, mă Vasile. Nu e aia ce crezi tu, mă. Sînt copiii, mă... O femeie care rodeşte să hrănească o dată cu rodul ei, mă, că i să dezleagă sîngele, care vezi tu... merge în tot trupu, care... de ! musteşte apoi ca para pîrguită, vezi tu... Ion vorbea greu cînd vrea să spuie prea mult.

Toţi se uitau acum la Safta, care, rezemată de tulpina frasinului, potrivea între buzele copilaşului ţîţa doldora, fumurie, cu floarea neagră de care el întindea apoi lacom. Ea auzise tot ce spuneau ei, dar se prefăcea că nu aude. Ca totdeauna era furioasă cînd i se pomenea de tată-său şi se îmbufna. Dacă avea poate chipul şi iuţeala la faptă a lui Miai, Safta avea şi inima lui Toma, dar mai ales avea cugetul drept şi hărnicia de bou a lui Ion. Din cîte auzise ea, socotea că tată-su fusese cam prea fluşturatec şi îl dispreţuia.

De la o vreme, Toma, care sta pe crucea carului lîngă boii dejugaţi, că de cătrănit ce era nu mai asculta nimic, se ridică dintr-o dată, nemailuînd în seamă nici ghiduşiile Luţei, şi spuse hotărît :

— Frate Ioane, io plec la Bucureşti, plec năpristanu... Boierii ăia ai mei m-au făcut dă ruşine rău... Mă duc să văz ce gînduri au, în ce ape să scaldă... Şi începu să adune în traistă, la loc, ce rămăsese din mălai şi două cepe. Luă şi codirişca de îndemnat boii.

— De, mă Tomo, io ce să zic ? Am crezut şi io ca prostu că boieru nu mai e boier... Da' ce vrei ? Ei cu ale lor... noi

oropsiții, cu ale noastre. Cum să stea să-și puie ei obrazu pentru opincă ?

Ion își ridică sprîncenele căzute parcă peste ochii cenușii și dădu din cap încet, ca o vită, rumegîndu-și gîndul.

Toma se scutură de pulbere, mai trase o duşcă de apă rece din botă.

— Mă duc... Că tot nu sînt dă cine știe ce folos, așa, fără mînă, la secera asta...

Se făcu nevăzut, cu traista în băț și bățul pe umăr, în tarlaua de porumb de peste drum, că dorobanții tocmai începuseră să caute călare oamenii, zorindu-i să-și înceapă iar munca istovitoare subt soarele care acum cădea parcă în creștetul capului, arzînd pielea ca focul.

Safta strînse și ea ce era de strîns, îi mai spuse încă o dată Luței să vadă de băiețel ca de ochii din cap, își puse copăița pe umăr și porniră spre mărul pădureț.

Bărbații retezau din nou, cu secera, femeile legau în urma lor snopii. Îi usturau ochii pe toți, le sîngerau picioarele înscorțoșate de drumurile de primăvară și vară și uneori se clătinau buimaci, dar dorobanții și logofeții, călări și ei, le dădeau tîrcoale, de nu-i slăbeau o clipă.

Într-o vreme Safta auzi copilul plîngînd și se îndreptă spre mărul pădureț, să vadă ce-i cu biata făptură, dar dorobanțul îi ținu calea cu calul.

— Hei, tu, unde te duci ?

— Păi, n-auzi, bre, că-mi plînge copilu ? Nu vezi că l-a ajuns iar soarele și-i arde ochii ?

— Hei, umbli să-ți faci dă lucru pă lîngă copil. Lasă-l în pace. Așa plîng copiii !... Nu-i nimic... Înapoi, n-auzi !... Leagă snopii ăia, că ai rămas în urmă, și pocni cu gîrbaciul, așa, în gol, de fudulie.

Femeia se întoarse cu inima arsă nu numai de arșița amarnică a soarelui :

— Ăștia-s cîini, soro, nu oameni ! îi spuse, chipurile, ca s-o mîngîie Lisaveta, ai cărei copii rămăseseră cu Maria, maică-sa, acasă, că bătrîna era cam bolnavă.

— Aș... zici tu cîini, fă. Da' unii cîini stau și păzesc copiii, Veto ; ăștia nu sînt cîini, sînt fiare.

Vreme de o jumătate de ceas a tot încercat să meargă la pom, căci fetița acum nu mai plîngea, ci o ducea într-un fel de orăcăit uscat, de i se sfîșia inima femeii. Dar doroban-

ţul cu gîrbaciul o trimitea mereu înapoi. Deodată lăsă totul şi se îndreptă din nou spre mărul pădureţ, mai mult alergînd. Găsi fetiţa cu ochii roşii de soare, dar vînătă de atîta plîns, cu roiuri de muşte în jurul gurii şi năpădită toată de furnici. Se vede că biata de ea, înfometată cînd o alăptase lîngă puţ, supsese prea lacomă, căci mai tîrziu vărsase şi era plină pe guriţă şi bărbie de lapte scurs, brînzit. Din pricina asta, mai ales, o chinuiseră tot timpul muştele. Safta îşi turnă în palmă din ulciorul cu apă şi începu să-i şteargă feţişoara boţită, cînd văzu venind în goana calului, din nou, pe dorobanţul de adineauri.

— Grijania mă-ti dă muiere afurisită, tot nu te-ai lăsat, hai ?

Avea o mustaţă cu fir mic, dar lăţită şi întoarsă în jos după faţa lui de dulău îngăietănat.

— Nu vezi, omule, că să prăpădeşte copilu în soare ?

— Ţi s-a făcut ţie dă trîndăvie, puturoaso... Că voi nu sînteţi oameni să înţelegeţi... Sînteţi porci şi trebuie să tot stea omu cu biciu pă voi.

Aci Safta simţi că i se încleştează fălcile de furie, dar mormăi numai scrîşnit :

— Porc a fost tac-tu, cînd a tăbărît asupra mă-ti dă te-a făcut, cum te-a făcut... neom !

Dorobanţul rămase o clipă încremenit, ca şi cînd n-ar fi auzit bine şi deodată i se urcă sîngele la cap şi începu să răcnească :

— Paştele şi dumnezeii mă-ti, cu cine vorbeşti tu aşa, fă ? Şi o plesni scurt cu gîrbaciul.

Nu o nimeri în plin, căci ea făcu un pas spre cal, iar gîrbaciul îi arse numai umărul, pe care-l i-l însîngeră uşor, dar în aceeaşi clipă femeia îl prinse de harapnicul împletit şi i-l smuci pe neaşteptate din mînă. Era în ea toată furia care lucea altădată în ochii de oţel ai lui Găman. Se întoarse în loc, îl luă de codirişcă, şi cînd aduse gîrbaciul, îl plesni pe cel călare în plinul obrazului de i-l însemnă cu o dungă de foc, care începu să sîngereze bine.

— Na... paşti... Na... dumnezei... urla ea ca o fiară

Murgul, lovit şi el, se ridicase puţin pe picioarele din faţă, cînd ea aduse a doua oară gîrbaciul. De data asta izbi numai calul care o rupse la fugă într-o parte. Dorobanţul îl întoarse şi se pregătea să scoată pistolul, cînd ea îl plesni a

treia oară, pe el, peste obraz, și calul, peste ochi. Murgul se smuci din nou și începu să fugă înnebunit pe hat. În timpul acesta, oamenii alergau peste cîmp din toate părțile spre ei. Safta pusese liniștită gîrbaciul lîngă ea și-și luase fetița în brațe. Cînd dorobanțul putu să se întoarcă din nou, era multă lume adunată. Strigă la Safta cu glas spart, cu obrazul plin de sînge :

— Hai cu mine ! Și o sudui din nou. Hai cu mine... ești arestuită ! Hai, și-ai să vezi tu ce înseamnă să dai în omu stăpînirii... Ocna părăsită te mănîncă.

Ea, punînd mîna pe gîrbaci, se pregăti să-l plesnească iarăși, dar oamenii, înconjurîndu-i, căutară să potolească lucrurile.

Moș Gurie clătină din cap și-și roti privirea în jurul său, oprindu-și-o asupra lui Vasile Peștefript, ca omul care știe lucrurile de demult.

— Amarnic neam de oameni au mai fost și alde Firu ăștia... Ce zici, bre, Vasile ?

— Și mai sînt, răspunse Peștefript, așezîndu-se în calea dorobanțului, în timp ce mulțimea pornise cu Safta în mijloc.

Seara, fără s-o știe nimeni, femeia dormi cu copiii la popa Gheorghe, care o ascunse într-un șopron. Era destul de ferită, că vara mai toată lumea din sat dormea de obicei afară, subt cer.

★

Toma, după ce se făcuse nevăzut prin tarlaua de porumb, o luă o bucată de vreme prin lunca Argeșului, apoi ieși din nou la drumul cel mare de țară. Era arșiță și nădușise de se făcuse lac de apă, dar de mînie nu mai simțea nimic. Mergea întins.

Văzu, tot drumul pînă la București, că pretutindeni lanurile boierești sînt împănate cu bărbați, femei și copii, care muncesc la seceră, cu cîte doi-trei dorobanți călări pe fiece moșie. Fusese bolnav în ultimele zile, dar parcă nici nu știuse, căci dospea în el bucuria de cele întîmplate la București. Acum, vestea proastă de ieri, oboseala, boala îl răzbiseră și picioarele îi erau grele. Îl durea tot trupul. Ceru unor săteni să-i dea să bea apă din botă și apoi se așeză mai la umbră, ca să atipească puțin, căci prea se sculase de dimi-

neață și mai avea încă mult de călcat cu piciorul. De mîncat îi fu rușine să ceară, că-și sfîrșise merindea și îi venea greu să le arate cum a fost cu plecarea lui pe furiș. Își spuse că va mînca la București, la fiu-său, că noră-sa o avea ea prin casă ceva de îmbucat acolo. Oricum, către seară tot va ajunge.

În jurul și-năuntrul unui palat domnesc

De o săptămînă de cînd revoluția s-a așezat în „Palatul de ceremonie", curtea lui a devenit tactul a două bresle foarte deosebite între ele, dar amîndouă în căutare de vad bun pentru meșteșugul lor. S-au mutat aci birjarii din fața Clubului nobililor de la Casa Török, și țiganii, lustruitorii de pantofi și de iminei, cam de pretutindeni. Știut fiind că nimeni din lumea bună nu poate merge pe jos, birjarii pîndesc acel du-te-vino de la palat în oraș și din oraș la palat al tuturor celor care au nevoie de noii miniștri. Cînd boierul cu redingotă și pălărie înaltă și tare, cu streașină mică, face un semn ușor cu degetul, trei trăsuri pornesc deodată din mijlocul maidanului spre el, căci nu toți birjarii păzesc orînduiala de a se așeza îndărătul celor veniți mai înainte, ca să-și aștepte rîndul la mușterii. A vrut Vornicia să-i gonească, fiindcă uneori curtea e mocirlă, plină de bălegar, dar pînă la urmă n-a avut ce face, pentru că nici boierii noi — mai toți — nu vor să meargă pe jos, mai mult de doi-trei pași. Vin însă acum la palat, de cînd cu egalitatea asta nouă, și mulți mărginași mai înstăriți, cu cămașă de pînză albă, pieptar negru, nădragi găietănați și cizme ori iminei. Vin de departe, de prin mahalalele prăfuroase în aceste zile însorite, albi de pulbere, de parcă ar fi umblat prin cenușă. Mulți se mulțumesc să scoată din buzunarul adînc al nădragilor o basma cît toate zilele ; și cu piciorul pe bornele de piatră sau chiar pe lanțurile care le leagă, se scutură cu grijă, dar și mai mulți se lasă vrînd-nevrînd șterși pe încălțăminte, în mers, de cîte doi-trei țigănuși odată, aruncîndu-le cîte o para acolo, pe care e aproape să se încingă bătaie în lege.

Dintre cele cîteva maidane care înconjurau palatul, acesta, singurul, avea pretenţia să i se spună curte, numai fiindcă era închis dinspre Podul Mogoşoaiei pînă la Vornicie, adică pe vreo sută de paşi, cu borne de piatră legate cu lanţuri şi de un şir de vreo zece felinare puse pe stîlpi verzi de un stat de om, ca să ajungă pînă la ele cu scărița lui dusă pe umeri mucarnicul, căci tot aşa i se spunea, deşi de la o vreme luminările de seu fuseseră înlocuite aci cu lămpi de petrol.

Acum, în dimineaţa asta de sîmbătă, atît de însorită, toţi ţigănuşii, şi o dată cu ei toţi vînzătorii, cu tablale pline de acadele ori de cireşi şi vişini, ca şi cei doi bragagii obicinuiţi, s-au adunat în jurul a doi boieri, care din mijlocul curţii privesc şi măsoară cu mîinile palatul cu atîta luare-aminte, de parcă ar vrea să-l cumpere. Sînt Gheorghe Niţescu şi Ion Cîmpineanu, miniştri amîndoi. Cel dintîi, care venea la şedinţa de dimineaţă a guvernului în caleaşcă, pe la biserica Brezoianu, îl văzuse pornind, de asemeni la şedinţă, pe Ion Cîmpineanu, care locuia pe lîngă Cişmigiu. Marele boier — fost maior în armată la înfiinţarea ei, apoi colonel, fost mădular fruntaş al Adunării Obşteşti, bogat pe vremuri, de i se dusese vestea, însurat cu o Dudească, întemeietorul împreună cu Eliade al Filarmonicii — era într-adevăr prea sus în evghenie ca să se mai poată teme că-şi pierde rangul umblînd pe jos. De altfel fusese vreo cîţiva ani la Londra şi la Paris şi ştia că acolo ducii şi marchizii se plimbă adesea pe jos şi că nimeni nu găseşte aceasta lipsit de distincţie.

Niţescu îl salută şi cobrî din caleaşcă respectuos, ca să-l întovărăşească pînă la palat.

Pe drum începuse între ei o discuţie chiar cu privire la acest palat, pe care omul de gust, călătorit prin străinătăţi, îl găsea, mai ales privit dinspre biserica Kretzulescu, un edificiu lipsit de orice interes. Gheorghe Niţescu se mira, căci, spunea el, cunoscuse un dascăl grec care pretindea că ar fi o clădire în stil neoclasic, cu coloane şi ferestre arcuite. Ion Cîmpineanu zîmbi condescendent, ca un doctor lîngă un bolnav naiv, căci un om care prînzise la Londra în tovărăşia lordului Dudley şi fusese cu el la teatru nu putea rîde cu hohote, dar se oferi să-i arate pe loc, colegului său din minister, de ce nu poate fi vorba de un stil oarecare şi mai puţin un stil neoclasic. Aerul de şcolar cu care Niţescu, un bărbat înalt, cu barba neagră uşor despărţită în două, şi de obicei

rigid în făptura lui, îl urmărea sorbindu-i cuvintele, îi făcea nespusă plăcere marelui boier liberal, căci primele ședințe ale guvernului stîrniseră o mare amărăciune în sufletul lui. Nu mai era de loc ascultat, el, omul atît de popular acum zece-doisprezece ani, cînd îi cîntau lăutarii cîntecul în toată țara, chemînd poporul : „Aideți, frați, la Mărgineanu, să scăpăm pe Cîmpineanu". Arestat de guvernul imperial al Vienei la Lugoj, fusese predat lui Alecu Ghica, și acesta, speriat de popularitatea lui, de opozant curajos și văzînd în el un rival, pretendent la tron, îl ținuse doi ani la închisoarea de la mînăstirea Mărgineni și apoi la Plumbuita. E drept că, iertat de vodă, nu mai fusese de atunci încoace opozantul îndîrjit de mai înainte. Nu mai era din cel de altădată decît numele ; își cam cheltuise cu necazurile și călătoriile, și averea.

Fusese foarte supărat cînd descoperise că membrii „Frăției" făcuseră să izbucnească revoluția fără să-l cheme și pe el alături de ei, și că întîiul minister revoluționar, cel de vineri seara, nu cuprindea și numele lui, căci, firește, nu-și dădea seama că popularitatea lui e un mit dispărut. Fu în schimb foarte mulțumit cînd Pavlicioni, însoțit de Hagi Curti și State Dobrovici, îl sculă luni la trei noaptea ca să-i spuie că marea negustorime are încredere într-un mare boier atît de luminat și că această negustorime vede în el o pavăză împotriva anarhiei și mai ales împotriva celor care vor să se atingă și de proprietate, în sfîrșit, că ei nu primesc un guvern fără marele bărbat liberal Ion Cîmpineanu. Cînd văzu că această negustorime chiar izbutise să-l impuie ca ministru, fu încîntat și o clipă crezu că steaua lui se va ridica iarăși. De la întîia ședință înțelese însă că una e să fii membru al ministerului, și alta membru al guvernului, fiindcă acesta, guvernul vremelnicesc, întruchipa forța politică a revoluției. Încercase de vreo două ori, în această ședință, să ia cuvîntul cu ocoluri oratorice, dar văzu că nu e ascultat, că mai ales Bălcescu și Arăpilă îl priveau nemulțumiți și bănuitori. Înțelese că este tot în afară de spiritul conducător al revoluției și se hotărî să nu mai participe la ședințe pînă cînd nu se întoarce Eliade. Nici acum nu avea de gînd să vie, căci ieri îl așteptase zadarnic pe Eliade, care se scuzase că nu poate veni, dar preciza că îl va vizita azi. Cînd l-a întîlnit Nițescu, el nu plecase ca să ia parte la ședință, cum socotise acesta, ci ca să-și facă obicinuita plimbare prin Cișmigiu. Se lăsase dus, fără să vrea

anume, spre palat, și mai ales se lăsă prins în discuția despre arhitectura acestui edificiu. Prețuit acum un deceniu și mai bine drept cel mai de seamă orator al țării, era acum bucuros că poate uimi fie și un singur auditor cu vraja cuvîntului și bogăția cunoștințelor sale, dacă membrii guvernului socot că se pot lipsi de talentul său. Îi făcea nespus de bine luarea-aminte cu care Nițescu îi urmărea expunerea, sorbindu-i parcă vorbele, mirîndu-se cu naivitate din cînd în cînd.

Pe nesimțite, ocolind palatul ca să i-l arate mai bine, ajunseră în mijlocul curții neîmprejmuite, dîndu-i mereu lămuriri cu gesturi elocvente.

— Negreșit, dumneavoastră, stimate domnule coleg, aveți dreptate : acele șase coloane la etaj ale corpului din mijloc amintesc de coloanele templelor antichității, dar amintesc așa cum o femeie slută amintește de una frumoasă, numai fiindcă stau pe aceeași uliță. Amintesc numai... altfel ele sînt tot atît de meschine ca și urîtul balcon de fier care le susține. Tot mijlocul acestei clădiri este cu un pas mai în față, ca un frontispiciu, dar poate fi vorba oare de un frontispiciu adevărat ? Poți să spui că aceste jumătăți de coloană tăiată în lungul ei, lipite de zid cu tencuială, au ceva comun cu minunatele coloane ale Atenei ori ale Spartei ?

Ochii lui mari, negri se opreau întrebători asupra supusului ascultător, învăluindu-l cu un fel de dezolare, iar mîinile înmănușate și ridicate cu palmele moi în dreptul umerilor spuneau : „Asta e... Îmi pare rău că trebuie să vă supăr...“ În realitate, Nițescu nu era supărat de loc, dar oratorul socotea că asta face frumoasă impresie asupra celor ce se adunaseră în jurul lor și continuă :

— ...Și apoi, spune-mi, rogu-te, că eu nu înțeleg, ce rost au... ce a vrut arhitectul să arate punînd un brîu de tencuială să alerge de-a lungul clădirii, legînd între ele laturile de sus ale pervazelor ferestrelor, iar alt brîu să le lege pe cele de jos, brîu paralel cu brîul făcut de ciubucul care arată despărțirea etajului de parter ? Spune-mi, te rog, ce a vrut să arate ?

Glasul lui se înălța muzical, căci lumea se aduna tot mai numeroasă în jurul lor, amintindu-i de succesele de la tribuna Adunării Obștești, de acum un deceniu și mai bine. Vorbea cu gesturi controlate, elegante, potrivite cu redingota lui neagră, croită fără cusur la Londra, iar mîna înmănușată

descria arabescuri aeriene explicative, asemeni oratorilor de la Westminster [1].

— Și asta nu-i nimic. Dar iată că ferestrele au deasupra un fel de rozete de stuc, nu ? Dar dacă te uiți bine nu sînt rozete, căci nu sînt chiar rotunde, ci sînt mai curînd lunguiețe și retezate jos, de par numai niște arcade caraghioase lipite deasupra ferestrelor. A, de-ar fi fost arcade adevărate, așa cum pretinde stilul neoclasic, ar fi fost cu totul altceva ! Ar fi fost o suită elegantă de jumătăți de arcuri, într-adevăr frumoase.

Aci, mîna sa grăsuță, îmbrăcată în mănușă de piele de Suedia, descrie în aer, cu arătătorul întins, niște elegante și caligrafice bucle, mai întîi cinci sus și apoi nouă jos, neglijînd restul, căci apendicele clădirii prelungite spre Cișmigiu avea ferestrele simple. Văzînd că, stîrniți de această discuție teatrală în aer liber, se apropiau Costache Filipescu și Aristia, care coborîseră împreună din caretă, marele boier liberal repetă caligrafia lui aeriană, însoțind-o de un surîs condescendent și punîndu-i punct cu o competentă ridicare din umeri.

— Ar fi fost poate frumos, dar din păcate arhitectul s-a mulțumit cu aceste false rozete pe care le-a lipit pe niște pereți de cazarmă... Și uite sus acel fronton triunghiular pe care Gheorghe Bibescu și-a pus orgolios stema dinastiei ce voia s-o întemeieze ca domn ales — și aci glasul lui Ion Cîmpineanu căpătă o șuierătoare ironie — ce se socotea, spune, izbutește el oare să transforme acești pereți într-o fațadă ? Mai ales cu acest peron sărăcăcios, abia ridicat pe cele cinci trepte ale lui ? Nu, nu... E ceva fără cap și coadă.

— E atît de adevărat ce spui, dragă vere, îl întrerupse aprobîndu-l Costache Filipescu, încît în cei douăzeci și cinci de ani de cînd s-a construit palatul acesta, i s-a schimbat de trei ori intrarea. La început a fost de-a dreptul de pe Podul Mogoșoaiei, pe urmă a fost acolo unde e încăputată spre Cișmigiu, și, după cum vedeți, de cînd Alexandru Ghica l-a făcut palat domnesc, intrarea este aceea pe care o vedem, prin curtea asta care e mai curînd un maidan.

Ion Cîmpineanu, cel ce fusese un atît de arătos și bogat ofițer în oștirea română, cel ce surîsese diplomatic stînd de

[1] Palatul parlamentului din Londra.

vorbă cu lordul Palmerston [1], primul ministru al Angliei, întoarse spre vărul său ochii negri,turtindu-şi bărbia de un guler alb, corect (iar nu cu colţuri ascuţite în sus ca ale tineretului) şi o bărbuţă cu fire cărunte, mătăsoase, care abia ascundea paloarea pielii afînate. Din închisoare rămăsese cu usturimi ulceroase ale stomacului şi faţa îi căpătase din pricina durerilor din primăvară şi din toamnă o grimasă pe care greu o deosebeau cei din jurul lui de un zîmbet sceptic, şi care stăruia şi acum, cînd luna iunie îi potolea orice suferinţă.

— Dacă-mi daţi voie să continuu, răspunzînd onoratului nostru coleg, domnului Nițescu, v-aș mai pofti să băgaţi de seamă cît de ieftină şi de sărăcăcioasă este decoraţia acestui edificiu, mai ales din pricina materialului prost din care e lucrat.

Într-adevăr, de la cornişa alcătuită din două ciubuce de stuc paralele, depărtate cam de un cot între ele, care înconjurau clădirea sus subt acoperişul parcă retezat şi pînă la patratele săpate cu linia în tencuiala spălăcit cenuşie a pereţilor (vrînd, chipurile, să imite piatra) şi pînă la brîul lucrat în ciubuc şi el, care arăta în afară articularea etajului cu parterul, totul era grosolan şi de mîntuială.

Auditoriul oratorului încă mai spori, deoarece cînd să coboare din caleaşcă cei trei fraţi Ştefan, Nicolae şi Alexandru Golescu, văzînd lumea adunată şi în mijlocul ei pe Ion Cîmpineanu, desenînd cu degetul în aer razele de linii în tencuială, care dublau arcurile ferestrelor, se apropiară şi ei curioşi. Ca să nu-i supere pe cei care vînduseră palatul statului, acum şaisprezece ani, Ion Cîmpineanu întoarse dintr-o dată, elegant, fraza, ca o acoladă răsucită într-un scris caligrafic :

— Şi totuşi, domnilor, aci, acum douăzeci de ani, în sălile acestui edificiu s-au ţinut şedinţele acelei „Societăţi literare“ din care avea să iasă bruma de cultură pe care o avem astăzi... Aci l-am auzit eu pe Dinicu Golescu vorbind cu durere despre starea de înapoiere a patriei noastre...

Şi bucuros de auditoriu, începu să-şi depene amintirile, pe care mai ales Ştefan Golescu, cel care în februarie 1832 obţinuse „iertarea vîrstei“, ca să poată vinde statului după moartea părintelui său acest palat, le asculta cu înduioşare.

---

[1] *Lordul Henry Palmerston* (1784—1865) — om politic englez, care a sprijinit politica lui Napoleon al III-lea.

— Îmi spunea nenea Alecu — Alecu Filipescu Vulpe, vrea să spună Ion Cîmpineanu — că atunci, în 1815, cînd banul Radu Golescu, bunicul dumneavoastră, a văzut gata clădirea asta, care pe vremea aceea, cu cele douăzeci și cinci de odăi și saloane ale ei, era cea mai mare din București, l-a întrebat pe fiul său crucindu-se : „— Dinicule, socotit-ai tu cîtă ceară îți trebuie ca să luminezi hardughia asta ? Și la ce-ți folosește de o făcuși atît de mare, aci la marginea orașului ?“ Că pe atunci aci era marginea Bucureștiului, adică la bariera de îi zice Puțu cu Zale. În sus nu mai erau decît cîteva binale, dincolo de metocul Episcopiei. Ghica și-a început palatul mai tîrziu. Marele vornic, slăvitul dumneavoastră părinte, era un bărbat în toată firea, cînd, după ce s-a întors din călătoria lui în străinătate, prin 826 mi se pare, dacă nu o fi cumva prin 827, ne-a chemat pe toți cei care doream să se schimbe starea de ticăloșie a Țării Românești aci, în salonul de jos, că atunci intrarea era pe Podul Mogoșoaiei, ne-a citit un fel de statute și ne-a pus să jurăm pe ele că nu vom afla odihnă pînă cînd nu vom duce țelurile „Societății literare“ la îndeplinire. Aci s-a pus la cale scoaterea unei foi în limba românească, fiindcă pînă atunci nu fusese nici una. A dat mai tîrziu tot sprijinul său colegului nostru de azi Eliade, ca să scoată peste trei ani *Curierul românesc*, a pus la cale prefacerea școlii de la Sfîntu Sava în Colegiul național. Asta a înfăptuit-o Kisseleff în 32, căci el n-a apucat să-l vadă, fiindcă pieri răpus de holeră. Plănuise de asemeni întemeierea unui Teatru Național. Da... Aci, noi cîțiva ne-am învrednicit să-i împlinim gîndul, înființînd în 33 Filarmonica, la care dumneata, Aristia, ai jucat un rol atît de strălucit. Ar mai fi vrut marele vornic Dinicu Golescu să vadă școli normale, și de celelalte, în fiece județ, dar asta nu s-a împlinit încă, așa cum nu i s-au împlinit nici alte dorinți pe care ni le-a lăsat nouă cu limbă de moarte să le înfăptuim, și va trebui să le înfăptuim, acu, cînd țara e condusă de un guvern revoluționar... Eu nu pot uita ceasurile cînd am ascultat, aci în salonul de jos, alături de care el făcuse o librărie și un cazinou pentru cititul ziarelor sosite din străinătate, aci zic, am ascultat eu *Gramatica limbii românești*, scrisă și citită de colegul nostru, domnul Eliade, aci a citit din gramatica asta scrisă de el și unchiul dumneavoastră, marele vornic Iordache Golescu, tatăl focosului nostru Arăpilă, aci am auzit atîtea tălmăciri pe limba noastră din elinește și franțuzește, dar mai ales aci a

citit Dinicu Golescu însuși multe capitole din îndurerata lui carte despre călătoria pe care o făcuse prin Europa în anii 24, 25, 26... Asemenea lucruri nu se pot uita...

Sfîrși cu brațele și mîinile înmănușate, încrucișate pe piept, cu toate că soarele începuse să ardă vestind o zi dogorîtoare, și glasul lui se prefăcuse pe nesimțite amar și îndurerat. De unde la început vrusese să întoarcă într-un compliment critica de cunoscător într-ale artei pe care o făcuse palatului, pînă la urmă amărăciunea îl birui, iar spusele lui erau mai mult o mustrare adresată celor patru frați Golești că îl țin în umbră în guvern, cînd ei ar putea fi alături de el, care era continuatorul lui Dinicu Golescu. Întorsătura despre „focosul nostru Arăpilă" era de-a dreptul un atac ironic împotriva aripei stîngi a conducerii revoluționare, Bălcescu-Alecu Golescu, în care vedea el un fel de dușmani personali, căci știa că ei nu numai că nu-l simpatizau, bănuindu-l că e ambițios și dorește să ajungă pe tronul țării, dar se și opuseseră intrării lui în minister, cu toate că era unchiul lui Ion Ghica, pe care amîndoi îl iubeau. Numai stăruința mitropolitului și a marei negustorimi îl impusese și numai sentimentul de „frățietate" al lui Brătianu și Costache Rosetti îl ajutase să se mențină. Înțelesese de aceea din cele dintîi zile că el trebuie să fie veriga dintre marea negustorime și boierii fruntași ai țării, căci încă de pe acum această negustorime se dovedise puternică și hotărîtoare.

Vrînd să-i facă plăcere, Nițescu îl întrebă pe Ion Cîmpineanu cu un respect dinadins exagerat, pronunțînd cu stîngăcie cuvîntul „domnule", căci era ispitit să-i spuie „arhon boierule" :

— Credeți, domnule, că noi n-am putea construi edificii care să aibă stil și să bucure pe privitori ?... Avem noi oare arhitecți care să poată izbuti asemenea lucrări ?

Se grăbi să răspundă Nicolae Golescu, care, ca toți cei de față, fusese prins de această discuție slobodă :

— Cu neputință... Ce știu arhitecții noștri ?

— Nici Melic ? întrebă Nițescu jucînd mereu comedia școlarului modest.

Aci răspunse, scandalizat, Aristia :

— Aș... de unde... arcul acela de la Filaret de pe Cîmpia Libertății, despre care el pretinde că l-a făcut în stil neogotic... se potrivește acolo ca nuca în perete... Neoclasic frumos mi se pare palatul lui Ghica de la Tei.

Așteptau însă toți părerea lui Ion Cîmpineanu, căci reputația lui de om de gust și călătorit era copleșitoare. El nu răspunse însă numaidecît, căci știa de la tribună ce efect puternic au răspunsurile așteptate. Scoase ceasul mare de aur înflorat de la jiletcă, îi desfăcu îngîndurat capacul, dar nu citi ora.

— Melic a auzit și el de moda zilei și vrea să facă și la noi neogotic... Asta vor romanticii, cum li se zice de la o vreme. Dar noi avem un artist adevărat — pe arhitectul Orăscu. Mi-a arătat într-o zi multe planuri și desene de-ale lui, căci stăm ades de vorbă despre artă. Ei bine, dacă i s-ar da sprijin și mijloace, el ar clădi lucrări minunate în stil neoclasic adevărat... Acum citi ora și spuse ironic : Dar, domnilor, v-am ținut prea mult de vorbă și mi se pare că ați întîrziat de la ședința de azi a guvernului. Pe urmă, ștergîndu-și fruntea de nădușeală cu o batistă albă, mare și brodată, adăugă ironic : O să se supere pe dumneavoastră domnul Bălcescu.

Era în această ironie și o intenție de intrigă, fiindcă simțise chiar din cea dintîi ședință că miniștri ascultau cam iritați mustrările pe care li le făcea Bălcescu, e drept fără să pronunțe nici un nume, arătînd că se pierde timpul atît de prețios al celor dintîi zile de revoluție.

— Dar dumneata nu vii nici astăzi la ședința guvernului ? îl întrebă mirat Ștefan Golescu.

Ion Cîmpineanu ridică și mai sus pălăria înaltă, pe care o scosese ca să-i salute, despărțindu-se de ei.

— Nu poci veni... am primit cu plăcere să vă dau sprijinul meu, făcînd parte din acest minister al dumneavoastră, dar sînt în constituția pe care vreți s-o impuneți țării două-trei puncte pe care eu nu mă pot angaja să le apăr.

Vorbi ca un protector al guvernului, apoi salută din nou și se îndreptă, printre casa lui Wachman și grajdurile de zid, spre Cișmigiu. În gîndul lui surîdea, că știa că în nici un caz ședința nu va începe înainte de venirea lui Eliade, și era sigur că Eliade va trece mai întîi pe acasă pe la el către orele zece și jumătate, așa cum fusese vorba între ei.

★

Sentinela din fața gheretei, postată lîngă treptele îngustului peron, încremeni cu arma pe umăr, dînd onorul mic miniștrilor care intrau. Ușa cu pervaz și cercevele de fier vopsit

cafeniu dădea mai întîi într-un vestibul nu mai mare decît peronul, dar cu trei uși care răspundeau spre sala mare de jos. Iarna, din pricina viscolului, nu se intra decît pe ușa din dreapta, ca să nu răzbată crivățul dinspre răsărit-miazănoapte. Acum era cald, iar toate cele trei uși, și ele împodobite bogat cu motive „empire", care nu se prea vedeau însă din pricină că vestibulul era mereu într-un fel de obscuritate, sînt deschise. Sala însăși schimba vederea dintr-o dată, căci dacă pe din afară palatul părea o cazarmă așezată între cîteva maidane, în schimb interiorul era mai mult decît încărcat. Știndu-se domn numit pe viață, Alecu Ghica își spusese că țara are nevoie de un palat domnesc, că tronul țării nu mai poate fi purtat în brașoveancă de la o locuință particulară a domnitorului la alta. Își opri deci ochii asupra casei Goleștilor, în care, după ce o cumpărase, administrația lui Kisseleff instalase mai toate departamentele țării, făcînd din ea o curte administrativă (dar mai fusese în cei trei ani și cazarmă și spital). Fusese aținat în ambiția lui de Gheorghe Bibescu, care, după ce se însurase cu întîia nevastă, Zoe, atît de bogata moștenitoare a Brîncovenilor, mobilase palatul de subt Mitropolie cu mobilă „empire", cu belșug de aurărie și mătase, cum nu se mai pomenise în țară, căci își vedea și el calea deschisă spre tron și știa ce înseamnă, în societatea în care trăia, „să sperii lumea". După ce făcu reparații destul de superficiale clădirii pe din afară, Ghica a comandat pentru aproape patruzeci de mii de lei mobilă „empire" de la casa „Levy et Worms, Rue de Choiseul, Paris", de care fiind deplin mulțumit, avea să-i rămînă client statornic, sporind comanda. E drept că o parte din mobila aceasta a plătit-o el personal și a și luat-o cu el cînd n-a mai fost în scaunul domniei.

O dată adusă mobila, domnitorul băgă de seamă că ea nu se mai potrivește cu interiorul unei case care a slujit drept administrație a menzilului și spital. Și atunci prefăcu numai interiorul corpului principal al palatului, căci lunga aripă cu care fusese încăputat spre Cișmigiu rămăsese aproape neschimbată. Făcu lucrurile bine, potrivit ambițiilor lui, fără să se uite la cheltuieli și mai ales după gustul femeii care-i robise inima, contesa van Suchteln.

Nepotrivirea asta, dintre un exterior sărăcăcios și acest belșug de strălucire interioară al caselor boierești, sta să fie una dintre caracteristicile veacului în acest întins oraș de pe

malul Dîmboviței, și ea este remarcată de către mai toți călătorii străini. În mijlocul acestui mare tîrg, cu ulițele lui, cele mai multe înguste și prăfuroase, nu era nici o frumusețe obștească, nu existau monumente, nici parcuri, nici edificii cardinale. În afară de unele biserici, lăsate și ele în părăsire, nu era nimic gîndit slobod spre desfătarea poporului însuși, de care nu se sinchisea nimeni. În schimb interioarele erau încărcate cu splendori domestice pentru îmbuibarea celor cîțiva inși care le locuiau.

Faptul că îndeobște călătorii străini se arătau uneori încîntați tocmai de contrastele pe care le întîlneau la tot pasul, că erau zăpăciți de pitorescul mulțimii care forfotea pe lungile poduri încărcate cu prăvălii pline de bunătăți și mărfuri de lux, că frumusețea femeilor din popor era atît de izbitoare nu schimba nimic din nedreptatea strigătoare la cer a orînduirii sociale. Iubitori de pitoresc cu orice preț (mai ales cînd erau și pictori) în schițele cu care-și sporeau albumele de călătorie, acești străini, după ce căutau îndelung, zugrăveau dinadins tocmai ceea ce era neobicinuit (dar pitoresc), cîte o vînzătoare de flori ori de porumbiel fierbinte, pestriță într-un adevărat port național, cu maramă de borangic, cu galbeni la gît și altițe cu fir de aur, iar dintre bărbați preferau din același motiv surugiii în straie albe și roșii, cu ciorchini de găietane negre, cu căciuli dintr-un miel întreg și harapnice, dacă nu pe vînzătorii de pește care pun somnii și crapii lunecoși în coșnița slujnicelor, neapărat rumeni toți, cu mustața ca vrabia, îmbrăcați cu cămăși albe de in, cu ilice și ițari înzorzonați ca la nuntă, surîzători anume, ca să arate că nu le pasă dacă sînt nevoiți să dea la curățătorie în fiece zi cîte un rînd de straie atît de împodobite, care, și atunci, costau totuși mai mult decît o sută de ocale de pește. E greu de spus deci că aceste albume de călătorii înfățișează realitatea și au vreo valoare documentară. Cunoașterea unui popor nu se bizuie niciodată pe aspectele exterioare ale existenței lui, ci pe cunoașterea orînduirii lui sociale, a literaturii și artei lui, care nu se pot afla dintr-o plimbare cu trăsura, și la care nu ajungi fără să cunoști limba acestui popor. Ce a putut să cunoască din starea clăcașilor români în 1843 pictorul Doussault, care a desenat „după natură“ splendoarea recepției dată de Bibescu în salonul de sus al acestui palat, ori în saloanele lui Barbu Știrbei, fratele său, în palatul de pe Podul Mogoșoaiei, colț cu Ulița Tîrgoviștei,

în cinstea prințului Albert al Prusiei ? El, și alții la fel cu el au desenat și au pictat în acuarelă saloanele încărcate de imense oglinzi aurite, cu pereții îmbrăcați în stofe mătăsoase, îmbibate și ele cu aur, policandrele cu zeci și zeci de lumînări de ceară parfumată, ale căror lumini erau însutite de girandole de cristal, cu ferestre ascunse de draperii somptuoase de damasc de India, capitonate cu fular de mătase franțuzească, cu zeci și zeci de sfeșnice aurite cu cîte trei ori cinci brațe fixate pe pereți, cu tavanele lucrate în casete adînci. În aceste saloane, Doussault a fixat în schițele sale, oprindu-i din mișcarea ametitoare a dansului, pe ofițerii în uniforme pe talie, cu pantaloni care plesnesc pe trup, încărcați cu ciorchini de epoleți, cu ceaprăzărie, ledunci și fireturi subțiri, i-a arătat eleganți pe tinerii îmbrăcați după moda europeană, în fracuri lipite pe trupurile lungi, guler întors din croială, jabouri albe de mătase, ori gulere englezești cu cravate înnodate ca bobocii de trandafir alb, cu pantalonii întinși pe picior de bentița petrecută pe subt pantofi de lac, le-a înfățișat pozînd pe femeile tinere cu rochii de tafta și voal de Lyon, strînse pe talie și largi în jos, ori puse pe demodate panere, cu umerii rotunzi și goi, în culcușul lor de dantelă, cu pieptănături strînse spre ceafă, dar întoarse peste tîmple, cu adaus de zulufi, după cum bătrînioarele lor demodate poartă pe cap o arhitectură uluitoare de bucle (mai toate false, firește). Lumea asta vorbește numai franțuzește, așa că vizitatorul străin și pictorul amator de pitoresc se simt ca la ei acasă. Giuvaericale de aur și pietre prețioase, coliere de perle arată musafirilor bogățiile fabuloase ale țării, cu un milion de clăcași, în zdrențe cel mai adesea, mai mult nemîncați, puși cu gîrbaciul la munci grele, istovitoare. „Te-ai crede la Paris“, este refrenul pe care îl cîntă uimiți, pînă în zorii zilei, în aceste nopți albe, care se leagă unele de altele ca o chermesă fără sfîrșit. E mai frumos chiar ca la Paris, fiindcă în saloanele acestea vezi prin colțuri și unele figuri de bătrîni boieri, îmbrăcați peste anterie de pambriu cu binișuri de moar alb, căptușite cu blană de cacom ori de biber. Poartă pe cap cîte un cauc de cașmir întărit cu flori de mătase și sînt solemni în singurătatea lor, ca niște arhierei lumești și, iar, nu se află la Paris lachei care să treacă, purtînd tablalele încărcate de înghețată și șampanie, în miraculos de albe straie arnăuțești, cu găietane negre. Pre-

lungită la nesfîrșit în oglinzile paralele ale sălii, lumea de aci, cu luxul ei, este pentru mai toți musafirii străini însăși întinderea Țării Românești.

Cei 312.536 (trei sute douăsprezece mii cinci sute treizeci și șase de lei) cheltuiți, în cea mai mare parte pentru prefacerea interiorului, fără să intre aci mobilierul, nu fură cheltuiți de pomană. După vestibulul pardosit cu mozaic de bucăți mici de granit în două culori, prin care se intra în sala de jos, căreia unii îi zic hol, după moda franțuzească (căci nu le vine să-i spună tindă), începeau semnele bogăției. Pe jos sala e pardosită cu lespezi de piatră bine închegată. Ușile de stejar, din dreapta, ca și cea din stînga, sînt încadrate în pervaz de lemn cu ciubucărie, lat de o palmă, cu coloanele jumătate aurite între chenare împletite. Ușa din dreapta duce în sala de așteptare, care a rămas și acum cu același rost, iar cea din stînga, în odaia care a devenit anticamera cabinetului lui Tell.

Acesta are intrarea și prin micul culoar care pornește la stînga de la piciorul scării celei mari, dar pe aci se urcă pe o treaptă. Dincolo de cabinetul lui Tell e cabinetul șefului Ștabului. Peretele din fund, în care se taie scara cea mare ce duce spre etaj, e îmbrăcat, ca și laturile scării, ce pînă la jumătate nu are rampă, în stuc marmurean, cu vine negricioase și albăstrii, iar sus, acest perete poartă un brîu, ca o cornișă întoarsă, ce se prelungește jur împrejurul sălii și chiar pe culoarul din dreapta, închis acum, înspre sală, cu o ușă la fel cu aceea a odăii de așteptare. Scara cea mare însăși e de marmură albă, depășind, cu cele două trepte dintîi, într-o parte și alta peretele. E păzită, în dreapta și în stînga, de doi lei din lemn de nuc, în picioare, auriți în întregime, care se sprijină fiecare, ca și cum ar vrea să se urce pe el, de trunchiul răsucit al unui lampadar de bronz cu cinci ramuri de sfeșnice. Plafonul acestei tinde mari este cu grinzi aparente de stejar, care-și păstrează culoarea și peste care aleargă flori mărunte de bronz, iar cîmpul dintre grinzi este acoperit cu motive de frunze late, poleite. De la mijlocul ei, unde e o mică platformă de odihnă tot de marmură, scara se desface în două brațe, care apoi urcă întors spre vestibulul etajului. De sus din tavan coboară deasupra

acestei platforme un policandru cu trei rînduri de lumini în cercuri din ce în ce mai mici. Peretele este îmbrăcat în întregime de o oglindă cu chenar de bronz aurit, în triplă acoladă. Colțurile oglindei erau mascate de două vase mari de faianță verde chinezească, pe care Ghiculeștii le-aveau moștenire de la o mătușă a lor de la Țarigrad, pe care tatăl acesteia le primise în dar de la o solie venită din Siam cînd era dragoman al Capidanului flotei turcești. Cînd Ghica a părăsit tronul, aceste amfore, ca și gobelinurile franțuzești care decorau pereții sălii tronului, au fost luate împreună cu cea mai mare parte din mobilă, căci erau averea lui personală, și duse la palatul de la Tei, unde locuia acum cumnata lui, Maria Ghica, născută Hangherliu. În locul acestei părți din mobilierul luat, Bibescu a cumpărat altul cu banii Vistieriei, firește, căci pentru el actualul palat era numai „Palat de țeremonie". Din cauza încurcăturilor cu Maricica Bibescu, cu locuința preferase să rămîie tot în palatul brîncovenesc de subt Dealu Mitropoliei.

Vestibulul de sus de la etaj este foarte îngust, ca să nu ia prea mult din sala tronului, dar nu se bagă de seamă, căci are cinci uși, dintre care două laterale spre coridoare și trei în sala cea mare. Ușile toate sînt încadrate de pervaze imense, alcătuite din jumătăți de coloane de stuc aurit, avînd sus capitel de frunze la fel aurite. Este luminat de șase sfeșnice de bronz cu ramuri împletite, patru fixate între uși, iar două mai înalte, pe lampadare din trupuri lungi, încîlcite, de grifoni bronzați. Ziua, cușca scării și vestibulul primesc lumina soarelui de sus, printr-un luminator tăiat în pod, după planurile arhitectului Vilacroz (Villagros după adevăratul său nume). Ușa din dreapta vestibulului duce spre o săliță foarte înzorzonată, în care răspund alte uși, și ele cu pervaze bogate, unde lucrează acum Eliade pe stînga, Ștefan Golescu și Hagi Curti, membri ai guvernului, pe dreapta. În stînga, ușa tot cu două canaturi se deschide pe un lung coridor, cu alte uși vopsite în alb, cu ciubucărie aurită, căci fiind fără altă fereastră decît cea din fund acest culoar este foarte întunecos. Pe stînga și pe dreapta se fac tot felul de odăi, unele mari, altele mici, care slujiseră lui Alexandru Ghica de dormitoare și dependințe, iar lui Bibescu de apartamente pentru musafiri. Acum, în afară de cele

trei odăi care au fost prefăcute în locuințe pentru Magheru, Tell și Pleșoianu, restul este ocupat de serviciile guvernului.

Cea dintîi dintre aceste odăi de pe culoar, pe dreapta, este o odaie în care mitropolitul se odihnește înainte de ședință, căci are un divan „empire“ cu tablii de nuc arcuite în afară. O ramură de coridor, la stînga, duce la patru odăi în care lucrează cei patru secretari ai guvernului. Toate ușile de la aceste camere sînt cu un singur canat, însă este dublat, așa că fiecare dintre camere are întîi un vestibul lat de un pas între cele două uși.

Sala tronului, întinsă cît era de lat corpul din mijloc al palatului, cu cinci ferestre mari pînă jos, fiind în același timp și uși spre urîtul balcon de fier, este cea mai împodobită, printr-o decorațiune „empire“ copiată după apartamentul lui Napoleon din palatul Tuileriilor. Tronul, în stînga, fusese subt un baldachin în formă de cort de catifea roșie și înălțat pe un piedestal de trei trepte, îmbrăcat și el în stofă roșie, tivită jos în aur. Cele două aripi mari care se desfăceau ca să se vadă scaunul domnesc sînt acum strînse căci, plecînd, Bibescu, din mîndrie sau poate din speranța că se va întoarce, a luat cu el acest tron și locul e gol.

*

Cele două ședințe de ieri ale guvernului s-au ținut dinadins în odăile din stînga, de jos, după dorința lui Eliade, căci prin ferestrele mari ale acestor odăi vecinii și trecătorii puteau să vadă înlăuntru. „Să vadă poporul cum lucrează guvernul, spunea el într-un acces de romantism revoluționar. N-avem ce căuta în acea sală a tronului în care se află simbolul vechii stăpîniri.“ Cînd au înțeles despre ce e vorba, frații Golești l-au lămurit că Bibescu și-a luat tronul cu el și atunci a primit să se mute ședințele în sala aceasta, mai ales că jos nici nu era loc destul.

Ca de obicei, „sala cea mare“, cum i se zicea acum, e plină de lume, căci la ședințele guvernului iau parte nu numai membrii lui și miniștrii, ci și funcționarii superiori, împreună cu tot felul de musafiri.

Rămîn uneori la ședință și conducătorii numeroaselor „deputății“, care vin din toate colțurile țării „să complimenteze“

guvernul revoluționar. În asemenea condiții firește că nu se lucrează mare lucru. Mai ales aceste nesfîrșite discursuri de felicitări, cu flori și cîntece, îi scot pe Bălcescu și Arăpilă din sărite. Pierderea de timp e cu atît mai primejdioasă, cu cît șoapte de tot soiul vin de pretutindeni, că proprietarii, în fierbere, urzesc aproape pe față împotriva revoluției. Acum, de pildă, în timp ce guvernul nici n-a început ședința de azi, proprietarii țin și ei o întrunire la „Clubul proprietarilor", înființat chiar ieri, în sala Momolo, de peste drum de biserica Sărindar. I se pare de neînchipuit lui Bălcescu că guvernul a putut încuviința o astfel de adunare reacționară și agresivă, dar a stăruit Eliade, care a avut de partea lui și sentimentalismul verbos al lui Costache A. Rosetti. Nu numai atît, dar ca să li se arate proprietarilor că revoluția nu va face nimic cu silnicie, se stăruie mereu asupra lozincii : „Urăsc tirania, mă tem de anarhie", pe care Eliade, cu principiul său de guvernămînt denumit „mișcare-regenerație", vrea s-o impună guvernului. Sînt mereu reluate și celelalte lozinci ale lui : „Nici nedreptate celor mulți, nici silnicie celor puțini", ori, „folos pentru toți, cu paguba nimănui" și altele. Știu toți că Eliade, pe care-l așteaptă la ședință, e dus la Ion Cîmpineanu ca să discute această problemă a proprietății. Mai mult, rugat de membrii guvernului, Magheru, al cărui cuvînt serios socot ei că inspiră încredere proprietarilor, s-a dus azi, sîmbătă 19 iunie, la Momolo să-i liniștească în ceea ce privește intențiile guvernului cu privire la articolul 13 din „Constituția de la Izlaz", de vreme ce Proclamația „de la 16 iunie" încă nu i-a potolit, după cît se pare.

I s-a încredințat această sarcină aseară, după ce o delegație de cinci inși venise să vestească guvernul că proprietarii au constituit acest „Club al proprietarilor", și anunțase că a doua zi, sîmbătă, clubul lor va ține o adunare la Momolo.

Bălcescu, întărîtat de îndrăzneala lor, i-a invitat să lase o cerere în scris pentru încuviințarea clubului, mai întîi, și apoi a adunării proiectate. Să vie a doua zi după rezultat. Răspunsul lor a părut cam tulbure atunci, dar s-a lămurit bine a doua zi, prin cele ce au urmat.

— Bine, domnilor, vom reveni și mîine. Vom reveni *mai mulți.* Și toți cinci salutară pe rînd, foarte afectat și detașat, ca să aibă o scuză în forul lor interior că salută un astfel de guvern.

Tocmai fiindcă au rămas atît de încurcați, miniștrii, la propunerea lui Eliade, au însărcinat pe Magheru să se ducă a doua zi la întrunirea „Clubului proprietarilor", a cărui adunare simțeau că nu au destulă putere și poate nici voință sinceră s-o împiedice.

*

Fostul comandir de panduri, strașnic bărbat în puterea vîrstei, înalt, voinic, cu părul lung pe spate, retezat la ceafă (cum îl poartă poeții și unii revoluționari, ca și Bălcescu de altfel), cu ochii negri mari și mustață moale, îmbrăcat cu un spențer de pînză gălbuie în loc de redingotă, tocmai intra în sala zgmotoasă de la etaj, unde aveau loc de obicei baluri mascate, dar care acum era ticsită de oameni înfierbîntați, cînd un orator nădușit din pricina căldurii, îmbrăcat europenește, cam scurt și gras, cu fracul de culoarea tutunului, se bătea cu pumnul în piept :

— Mai am cîteva cuvinte și închei... Care va să zică, ținem să să știe că vom apăra cu piepturile noastre dreptul sfînt al proprietății. Orice atingere a ei va ridica proprietărimea din întreaga țară ca un singur om. Marea revoluție a franțujilor n-a îndrăznit să să atingă de proprietate, și vom îngădui noi să să facă acest lucru de către o haită de derbedei ?

Mai încurca el istoria, dar sala urla ațîțată. Zeci de pumni se ridicau amenințători, fracuri, jachete și giubele fluturau în vînt, cîtevaișlicuri, ca niște căldări întoarse, parcă stau să explodeze. Magheru, ajungînd la tribună, vorbește ceva cu președintele adunării, care se ridică și vestește :

— Vă anunț că guvernul a trimis aci pe un membru al său, pe *căpitanul* Magheru, ca să ia cunoștință de dorințele noastre.

I se răspunse cu urlete sălbatice :

— Nu ne trebuie guvern... N-are ce căuta aci...

Magheru face totuși semn că vrea să vorbească. Cu greu se face puțină liniște.

— Am fost și eu de părere că nu se poate sta de vorbă cu dumneavoastră într-o astfel de adunare. Am venit aci numai fiindcă am fost delegat să viu și vreau să vă spui ceea ce am fost îndatorat să vă spui.

Urletele nu mai contenesc :

— Nu ne trebuie. Jos cu guvernul desculţilor. La ocnă cu tîlharii ! Moarte golanilor !...

Magheru se întoarce să vadă cine strigă. Sala se îndîrjește mai rău. Se năpustesc toţi spre Magheru. Scaune și bastoane se ridică asupra lui. Se pare că va fi lovit în cap și sfîșiat în cîteva clipe. Unul tocmai a ridicat scaunul în spatele lui. El, care urmărea cu coada ochiului, se dă un pas înapoi, se lipește de perete și-și scoate sabia, gata să lovească. Cei din rîndul întîi se dau înapoi speriaţi. Cei din fund îi împing însă din nou spre Magheru, înghesuindu-se unii într-alţii. Fostul comandir se simte căzut într-o capcană, pierdut. Ce poate face el cu sabia împotriva atîtor turbaţi ? Poate tăia o mînă, două, poate despica o faţă, i s-a întîmplat să reteze și un cap, dar astea nu se pot face toate într-o singură clipită. Cer cît de cît timp, și în vremea asta poate fi lovit și prins pe la spate. Simte răceala morţii înghețîndu-l. În fiecare sfert de clipă așteaptă un scaun repezit în capul lui dintr-o latură a sălii. Vede în jur, ca în visurile înfricoșătoare ale copilăriei, numai capete hidoase strîmbîndu-se la el. Ca fiarele în cușcă, dacă una va îndrăzni, vor îndrăzni toate. Dar nu îndrăznește nimeni. Ceea ce i-a înghețat pe toți e tocmai spaima morţii reci care se citește pe faţa lui ca de ceară negricioasă. O spaimă rece, care se poate întoarce dintr-o dată, căci ei simt că el s-a hotărît să moară, și deci de aci poate ieși sfîrșitul oricăruia. Acest oricare însă nu se clintește... Faima celui care a răpus pe Căţui, celui care a luptat la Sisești, a celui care la Craiova a eliberat guvernul îi paralizează. Cît e de înalt și voinic nu poate fi ucis. Toți simt că a intrat în el o tărie nepămîntească. Acuma Magheru, cu sabia ridicată, strigă liniștit, dar pătrunzător, ca o poruncă de comandir :

— Toată lumea la o parte ! Să se facă drum pînă la ușă ! Numaidecît mustaţa atît de blîndă de obicei i s-a zburlit ca dinţii unui lup. Arătă cu sabia întinsă : La doi pași în lături, aţi înţeles ?

Într-o tăcere înghețată se face loc, o cărare dreaptă prin mulţimea pestriţă, pînă la ușă. E o mare încleștare. El pleacă încet, pîndind cu ochiul înapoi vreun scaun care ar putea să-i fie aruncat din spate, dominîndu-i pe toţi cu statura și cu

privirea ageră. Merge încet, ca îmblînzitorii cu furca în mînă într-o cușcă cu fiare, care nu-l mai ascultă și sînt gata să-l sfîșie dacă iuțește pasul.

*

Ajuns afară, trece cu pasul mare prin fața prăvăliilor luxoase, încă necunoscut, fiindcă nu e decît de cîteva zile în București, deși eșarfa l-ar putea trăda, mai ales că Podul Mogoșoaiei este înțesat de prieteni și de gură-cască. Vede pe cei îngrămădiți în fața bornelor cu lanțuri, ca să privească pe boierii care intră în palat, și mai ales delegațiile venite din toate colțurile țării, în porturi atît de diferite și uneori atît de ciudate, sumedenie de curioși. Supărat că împotriva voinței lui i s-a dat o însărcinare atît de fără rost, nu se duce la Consiliu, ci taie curtea dintre clădirile administrative, spre Vornicie, unde vrea să știe în ce fază anume e Gvardia Națională.

*

În sala cea mare, așteptîndu-l pe Eliade ca să se înceapă ședința, oamenii au devenit nerăbdători, iar discuțiile, ca și rîsetele, au devenit mai nervoase. Sînt risipiți în grupuri; unii au ieșit și pe urîtul balcon de fier (trecut în „ofisul“ lui Alexandru Ghica ca punct deosebit : „517 lei cherarului pentru balcon“). Singurul care rămîne senin și politicos la nesfîrșit este Gheorghe Nițescu. Explicațiile lui Ion Cîmpineanu despre lipsa de stil a palatului i-au deschis pofta și a izbutit să stîrnească în Costache Filipescu, care a fost un bun student la Paris, pofta de a-i da lămuriri acum despre stilul „empire“, îmbibat de antichitate, al sălii tronului. La drept vorbind, date fiind complicațiile decorației „empire“, prea mult nu știa nici Costache Filipescu, deși vizitase de cîteva ori sălile de la Tuilleries [1] și chiar de la Malmaison [2], de pe care a fost

[1] *Tuilleries* — vechea reședință a regilor Franței, construită în 1564, a cărei grădină a fost făcută după planul renumitului pictor și arhitect francez Le Nôtre.

[2] *Malmaison* — localitate situată la 13 km de Paris, locul de petrecere al Iosefinei, soția lui Napoleon Bonaparte.

copiată, prin alegerea de model și de motive, decorația palatului și mai ales această sală a tronului.

Tavanul ei are grinzi în afară, groase de două palme în lățime și alte două în adîncime, care dau naștere la trei dreptunghiuri paralele, pe cînd la toate cele patru colțuri, alte grinzi, acestea din tencuială, alcătuiesc casete, pe al căror cîmp adîncit sînt pictați tritoni verzui. Toate grinzile sînt împodobite cu muchii numeroase, lucrate în ciubucărie și bronzate din belșug. Ciorchini de struguri de lemn aurit, prea puțin stilizați, aleargă ca niște ghirlande de-a lungul grinzilor și se desfoaie în frunze mari, aurite, care coboară pe pereți pînă la chenarul tapetului de brocart roșu, însemnat cu fulgere aurii. Aceste chenare au și ele o arhitectură bogată de motive liniare în relief, lucrate în ciubucărie. Mai complicate decît ale intrărilor de pînă acum, aproape monumentale în bogăția lor, sînt pervazele late și groase în care sînt încadrate cele cinci uși ale sălii, trei care vin din vestibul și două care duc în fosta sală de biliard, unde e acum cabinetul lui Eliade. Ușa din dreapta tronului, fiind o ușă mascată, e acoperită toată cu catifea roșie brodată și ea cu figuri în relief de aceeași culoare. Pervazul acesta, la fel la toate ușile, este alcătuit de fiecare parte dintr-un pilastru de lemn roșcat de mahon, lat cît un trup, cu caneluri de coloană antică, ale căror muchii sînt aurite. Acest pilastru este întovărășit, în stînga și în dreapta lui, de două colonete, înguste numai de cîteva degete, care sînt însă mult mai scoase în relief decît marginea lui. Arhitrava orizontală este pusă imediat deasupra ușii și este cu totul la fel cu pilaștrii, sprijinită fiind pe capitelurile lor în formă de sfincși auriți și terminată la cele două capete ale ei cu învălătuciri aurite. De cum intri în sală te izbește soba monumentală de ceramică alb-albăstrie, așezată în latura din dreapta, între uși. E atît de mare, fiindcă trebuie să încălzească o sală vastă cu cinci uși, ferestre la balcon, spre miazănoapte. Pe un soclu de un lat de palmă e așezat un trunchi dreptunghiular, împărțit în plăci pătrate, cu legătura atît de fină, că e aproape invizibilă, fiecare placă fiind la rîndul ei o mică piramidă orizontală cu bază pătrată și cu cinci-șase trepte late cît unghia, pînă în vîrf. Deasupra trunchiului e așezat un paralelipiped, tot alb, cu semne albăstrii, avînd baza mai mică, dar fiind mai înalt decît trunchiul. E, la rîndul său, împărțit și el de plăci în pătrate, care cresc

fiecare într-o mică piramidă cu tăieturi orizontale. Numai muchiile cele mari sînt rotunde, iar sus acest mic edificiu are un acoperiș cu streașină și muchii arcuite care îi dau un aer de pagodă de faianță alb-albăstrie. Înspre sală soba înfățișează un fel de fals șemineu, cu grătar jos, unde se împinge jeraticul spre sobă, mai mult pentru decor, iar focul se face în sobă prin camera vecină, unde sînt cele cîteva ușițe-capace, de fontă bine lustruită și poleită, de par de argint. Soba a fost făcută de un meșter de la Kiev, adus cu cîțiva ani mai înainte de Kisseleff și care rămase apoi în țară, și unește în decorația ei un aspect de carapace de faianță albă cu fire albăstrii, cu o arhitectură foarte bogată. Dar nu mai e așa cum a făcut-o el. A mai fost întregită și după gustul altora. De paisprezece ani, de cînd muzeul Luvrului din Paris a achiziționat Venusa găsită în 1820 la Milo, un fel de nebunie a cuprins lumea, și pe cei care au fost la Paris îndeosebi. Acum cele patru colțuri muchii ale sobei de la registrul paralelipipedului în sus, adică de la jumătate, sînt dublate de cîte o Venusă de Milo și toate patru fac oficiul de cariatide aproximative acoperișului țuguiat de pagodă al sobei.

Ceea ce sporește impresia de fast și mai mult este somptuozitatea draperiilor încrucișate, făcute din damasc roșu de Persia, căptușite cu fular de mătase, molton garnisit cu gazolină mătăsoasă (cum le numise prospectul), cu perdele albe, dantelate, „en guipure". Galeriile sînt rotunde, aurite și cu o margine proprie de draperie de un lat de palmă. Șnururi groase, împletite cu ciucuri mari de bronz sînt acolo pentru ca draperiile să fie atîrnate apoi în falduri de o parte și de alta. Mai trebuie arătat că de sus, din tavanul cu grinzi aurite și casete, atîrnă două policandre, dar azi, cu toată bogăția celor cinci brațe arcuite, aurite și ele, și purtînd fiecare cîte trei rînduri de cești de alamă pentru lumînări, ca și a girandolelor cristaline menite să dea un aspect de feerie în jurul lor, în dimineața asta vie de iunie trec aproape neobservate.

În sală, acum cînd au venit mai toți cei așteptați, Rosetti și Alecu Golescu-Albu, cel mai mic dintre cei patru feciori ai lui Dinicu Golescu, numit așa ca să-l deosebească lumea de Alecu Golescu-Negru, pentru prieteni Arăpilă, discută aprig. S-au adunat aproape douăzeci de inși. A sosit și mitropolitul, care însă așteaptă în odaia cu divan cu tablii arcuite și perdele verzi de lîngă sala cea mare, între cei de

față rămînînd numai secretarul său, Zossima, un bărbat înalt, uscat, cu fruntea încreţită şi umerii fracului mereu murdari de mătreaţă. Poartă o barbă lungă, castanie, despărţită în două. Ştie să povestească anecdote şi s-a făcut cerc în jurul lui. Stă rezemat cu cotul de o consolă, gest foarte obicinuit în această vreme la bărbaţi în saloane. Se pare că rostul acestor mescioare cu picioare înalte, mai bine zis jumătăţi de masă, lipite de perete, nu este numai să se puie pe ele ceasornice mai mari, aurite şi înzorzonate, vase cu flori ori sfeşnice cu braţe graţioase, ci să slujească drept tribună bărbaţilor în frac, care în timpul seratei „fac consola", aşa cum marile doamne „fac canapeaua", adică, aşezate pe o canapea fastuoasă în colţ, îngăduie ca persoanele prezente să vie pe rînd să le prezinte omagiile lor.

Eliade tot întîrzie, dar intră Dimitrie Florescu, flăcăiandrul negricios şi sprîncenat, care aduce vestea că la Momolo era să iasă bucluc mare, că proprietarii au vrut să-l ucidă pe Magheru, care nu a putut ieşi decît luptînd cu sabia. Tot oraşul nu mai vorbeşte decît de asta. După ce au ascultat îngrămădiţi în jurul lui cele întîmplate, s-au împrăştiat iar pe grupuri, unii prin colţurile sălii, pe lîngă consolele cu oglinzi deasupra, pe lîngă soba alb-albăstrie, în timp ce alţii s-au adunat în capul celălalt al mesei mari de mahon, din care însă acum nu se văd, de subt faţa de postav roşu, decît cele şase picioare, ornamentate cu capete de lei care le păzesc. Rezemătoare tot de capete de lei, pentru sprijinit braţele, au şi scaunele de mahon cu spate foarte înalt, de pai împletit, pe care este fixat un buchet mare de trandafiri de aur în jumătate relief, de care bineînţeles nu se poate rezema nimeni, căci buchetul cu frunzele lui întoarse vine tocmai între umeri. Noroc că jos fundul este din perne de atlaz roşu.

Bălcescu se întrerupe din lucru şi se uită dinadins la ceasornic, pentru ca să-şi arate nemulţumirea că şedinţa guvernului încă n-a început. Clatină din cap, plin de amărăciune, către Arăpilă, care alături de el copiază pe curat o ciornă de propunere.

— Arăpilă, oamenii aceştia nu-şi dau seama că fiecare ceas pierdut e o primejdie mai mult pentru revoluţie. Ah, blestematul de taifas turcesc o să ne împotmolească înainte de a fi izbutit să o luăm din loc!

— Vezi, frate, că îl aşteaptă pe Eliade...

— De ce ? Fără Eliade nu se poate începe ?... Tu nu vezi că nu e decît un pretext ca să-şi prelungească taifasul ?

De data asta nu mai fu glumă şi taifas, ci aproape ceartă în capul celălalt al mesei, căci începutul de discuţie dintre Rosetti şi Golescu-Albu se înteţi rău de tot. Venise vorba despre înfiinţarea „Societăţii studenţilor români din Paris“ în martie 1846, la care luaseră amîndoi parte, dar nu se înţelegeau asupra cîtorva date. Rosetti spunea că ideea a luat naştere într-o seară la cafeneaua Régence, iar Golescu-Albu spunea că aceasta s-a întîmplat în sala de şah la Tortoni, pe bulevardul cel mare. De fapt numai amănuntul jocului de şah le era comun amîndurora, dar aci se arată o altă deosebire, căci Golescu-Albu susţine că Ion Ghica juca şah cu Costaforu, pe cînd Rosetti pretinde că niciodată Costaforu n-a ştiut să joace şah.

— Frate, pentru numele lui Dumnezeu, greşeşti... Eu mi-aduc aminte că jucau Iancu Ghica şi Vîrnav... Mi-aduc aminte ca acum că noi îi zoream să termine mai repede, ca să începem aşezarea statutelor...

Dar cel mai mic dintre Goleşti se încăpăţîna să susţie că Iancu Ghica juca şah cu Costaforul :

— Parcă îi văz şi acum pe amîndoi la masa de marmură de la Régence... Costaforu, cu faţa încruntată, îşi frămînta între degete barba, că nu ştia dacă să facă schimb de cai sau nu.

Aici Rosetti izbucni triumfător :

— Ei, vezi că te înşeli ? Costaforu avea atunci drept ornament capilar numai mustaţă ; în anul acela, în 1846, nu purta barbă. De altfel cred că el nici n-a fost de faţă în ziua aceea.

Atunci izbucni Costache Filipescu :

— Dar ce fel de martori oculari sînteţi dumneavoastră care nu mai ştiţi exact ce s-a petrecut acum doi ani ?... Într-o bună zi o să scrieţi poate istoria înfiinţării „Societăţii studenţilor români din Paris“, dumneavoastră care sînteţi între întemeietorii ei. Vai de istorie, săraca, dacă aşa o scriu martorii oculari.

— Memoria poate să-l înşele pe om, conveni, împăciuitor acum, Rosetti. Mai ales dacă nu-şi notează faptele imediat şi caută să-şi aducă aminte mai tîrziu. Dar e foarte simplu. Din 1844 eu notez zilnic evenimentele de seamă într-un caiet

de note intime. Frate Alexandre, mîine lămurim și această chestiune.

— Nu mă interesează ce ai scris dumneata în notițele dumitale intime, îi răspunse întărîtat Albu. Asta te obligă numai pe dumneata. În ceea ce mă privește, eu îmi aduc perfect de bine aminte că era la Régence, și că Ion Ghica juca șah cu Costaforu. Eu nu crez în notele dumitale „zilnice".

Din capul celălalt al mesei, Arăpilă își dădu și el părerea :

— Sînt și eu de părerea vărului Alecu că „memoriile", „jurnalele" și „notele intime" n-au cine știe ce valoare ca adevăr. În ziua în care a căzut Bastilia, fapt care avea să-i ducă familia la ghilotină și se transforma Franța în republică, regele Ludovic al XVI-lea a notat în jurnalul lui intim numai atît : „14 iulie 1789... nimic deosebit".

Arăpilă nu avea de unde să știe că nici în „notele lui intime" Rosetti nu vorbea nicăieri despre această ședință, iar amănuntele pe care le da despre întemeierea societății erau foarte vagi și întîmplătoare, notele sale intime avînd mai mult un iz moral și personal, cam de felul acesta : „Astăzi se săvîrși numărul cel fericit, numărul doi. Astăzi ieșii din vîrsta mea. De acum s-au sfîrșit toate", sau peste două zile într-altă parte : „Nimic alt, în toată această lume nu mă poate mulțumi, nu mă poate face să nu plîng ceasurile trecute, decît trei lucruri : a fi cu o femeie ce iubesc și mă iubește, a face versuri bune, sau a dormi mult și bine. Femeia nu mă iubește, versuri nu știu să fac, nu poci și nu am vreme să dorm".

Discuția între cei din capul mesei continuă încă și mai înverșunată despre valoarea datelor furnizate de memoria martorilor oculari... despre incertitudinea istoriei.

— Foarte interesant, ce să spui, și foarte just ce spuneți dumneavoastră, se amestecă în discuție și Zossima, dar istoria nu se scrie numai pe baza amintirilor personale, ci și pe baza documentelor materiale, mai ales grăiesc actele păstrate. Aci ea este la largul ei.

Dar juvenilul Golescu-Albu era de neînduplecat. Cu părul castaniu dat într-o parte peste ureche și mustăcioara lungă lăsată peste gură pînă la ciocul cam ciufulit, gesticula dîrz, acum îndîrjit chiar împotriva istoriei însăși, ca știință.

Găsi iar sprijin tot la vărul său Arăpilă, care clătina din cap, aprobîndu-l cu un soi de melancolică părere de rău.

— Are dreptate vărul Alecu. Ce înseamnă și actele astea scrise ! Mai întîi că le scriu tot oamenii. În al doilea rînd, oricît de multe s-ar pune pe hîrtie, tot sînt prea puține ca să se poată afla adevărul... Uite, eu stau și mă întreb : ce va ști viitorul despre aceste ședințe ale noastre ? Noi stăm și discutăm aci ore întregi, dar secretarul ședinței, care e și el om, nu notează decît două-trei pagini, pe cînd dacă s-ar scrie tot ce se spune, ar trebui să se scrie o carte întreagă despre fiecare ședință. Actele pe care le dă afară guvernul ca aprobate de majoritate se iscălesc numai de doi-trei inși. Mă întreb, oare ce va ști istoria despre noi ?

Costache Filipescu găsi că e un bun prilej să-l întărîte pe Bălcescu, și cum se înțepau uneori cu destulă acreală, îl arătă cu un gest atît de teatral, că din greșeală răsturnă și împrăștie pe jos un teanc de hîrtii, pus alături pe colțul mesei.

— Domnii mei, văz că v-ați năpustit asupra istoriei și nu-i nimeni s-o apere. Mai văz că avem aci de față pe cel mai mare istoric al nostru. Ce zic ? Un geniu, așa cum pretinde Costache Negri, care tace în capul celălalt al mesei și mîzgălește hîrtie, prefăcîndu-se că nu aude, ca să nu fie nevoit să ia apărarea istoriei.

Vorbele lui Costache Filipescu aveau în ele iz de glumă prietenească, chiar afectuoasă. De altfel nu numai Costache Negri vede în tînărul istoric o făgăduială a geniului, ci foarte mulți alți intelectuali. Numai că înțelesul cuvîntului geniu e la ei, ca de obicei, foarte schimbător și condiționat. E un fel de floare la ureche care nu spune mare lucru și nu angajează la nimic. El e limitat totdeauna de persoana celui care vorbește și tîlcul lui este următorul : X este un geniu, adică ceva în felul meu, dar mai puțin. Ceea ce îngreuia discuțiile în ședințele guvernului, era că într-un fel toți cei de față gîndeau așa, condiționați de această limită absolută a eului. Asta însemna și zîmbetul afectuos al lui Costache Filipescu, denunțîndu-l tandru pe Bălcescu și obligîndu-l să-și spună părerea.

Nicolae Golescu spuse în șoaptă și nu fără răutate :

— Nu-l mai zgîndăriți, că iar vă moralizează.

Bălcescu, îngîndurat, privi lung, ca o amenințare glumeață, pe prietenul său și-i spuse zîmbind numai din colțul gurii :

— N-avea nici o grijă, amicul meu. Istoria nu se sinchisește de atacurile domniilor-voastre. Ea știe ce știe și nu se sperie de asemenea observații numai pe sfert întemeiate.

— Ce vrei să spui, Bălcescu ? Vrei să spui că are dreptate Alecu-Albu cînd susține că nu putem pune baze pe amănunturile istorice ? Au oare ești de părere că nici nu trebuie să ne ocupăm de ele ?

Bălcescu lăsă pana din mînă, își încrucișă brațele pe piept și spuse cu glasul subțiat într-o ironie tăioasă :

— Acum eu ce poci a vă zice ? Mă întreb și eu ce importanță are faptul că amicul nostru Costaforu purta sau nu purta barbă în 1846 ? Ce importanță are faptul că ședința de așezare a „Societății studenților români din Paris“ s-a făcut la Régence și nu la Tortoni ? Eu gîndesc că este însemnat că această societate s-a înființat, că și-a ales un comitet, că a întreținut doi bursieri din țară la Paris și că a scos o dare de seamă peste un an despre activitatea ei. Dar asta e o glumă. Ați vorbit și asupra revoluției franțuzești. Ce importanță are că Ludovic al XVI-lea nu și-a dat seama ce a însemnat căderea Bastiliei ? Istoria nu-și va însuși însemnarea lui din acea zi : „nimic deosebit“. Apoi asupra revoluției franțuzești, cei care au trăit evenimentele ei dau știri subiective, cele mai capricioase și mai contradictoare amărunte. A însemnat fiecare ce a fost în stare să vază. Nu verice afirmațiune a unui contemporan este un adevăr istoric. Cu toate acestea noi știm că revoluția franțuzească însăși a existat și știm chiar foarte multe lucruri adevărate asupra ei. Oamenii în parte pot să se înșele, dar toți la un loc se înșală mai greu. Se înșală uneori chiar și atunci, dar oricum mult mai rar și totdeauna rămîne slobodă calea spre îndreptare. Bineînțeles actele și documenturile sînt supuse interpretării, astfel ele sînt doar oarecare amărunte care nu au cine știe ce însemnătate.

— Cum, amăruntele nu au importanță ? întrebă scandalizat Alecu-Albu. Cum poți a spune asta, frate ?

— Uite, omule, amăruntele sînt negreșit interesante, căci ele îmbogățesc cunoașterea noastră despre evenimente. Dar însemnătatea lor cît privește noima evenimentelor, însăși, putem a spune că e mai mică.

— Cum, oare nu e bine să cunoaștem amăruntele întîmplărilor istorice ? ! se miră iar feciorul lui Dinicu Golescu.

— Dar, frate, eu n-am spus asta... Dimpotrivă, este foarte bine să le cunoaștem, dar dacă nu le putem cunoaște... nu le cunoaștem, și pace... Ele au mai ales însemnătate cînd sînt singurul izvor, cînd nu cunoaștem întregul eveniment, ci numai un ecou asupra lui. Atunci amăruntul este baza cunoașterii noastre pînă aflăm ce a fost evenimentul însuși. Rămîne faptul că e cu putință ca totuși să fi fost tocmai pe dos. Ce putem a face ? Atunci însă cînd acest eveniment, cum este de pildă revoluția franțuzească, este cunoscut în întregul lui, ei bine, amăruntele oricît de interesante subt anume aspect au mai puțină însemnătate, căci după părerea mea întregul dă adevăr amăruntelor și nu dimpotrivă.

— *Alors, dites-moi* [1], cum cunoaștem întregul ? întrebă surîzînd strepezit, neîncrezător, Costache Filipescu.

— Am să spui acilea că întregul îl cunoaștem cu adevărat numai atunci cînd cunoaștem legile de schimbare ale societății omenești și adevărurile statornice asupra sufletului omenesc. Învățatul pornește adesea și de la frunză, ca să afle despre ce copac e vorba, dar el, ca să știe ceva cu adevărat asupra pădurii, trebuie să cunoască mai întîi care e felul de a fi al speției acelui copac. Dacă eu ridic de jos o frunză și vă spun că aceasta este o frunză de moșmon, nu aflați nimic despre moșmon, decît că are astfel de frunze, ca asta din fața dumneavoastră, și încă e cu putință ca să aibă mai multe feluri de frunze, după cum e cazul cu atîți copaci. Altceva, dacă n-ați văzut moșmoane, nimic. Întrucît privește acum teama fratelui Arăpilă că nimeni nu va ști vreodată ce am discutat la aceste ședințe și cum a fost revoluția noastră, eu îi spui că poate fi liniștit. Într-o zi se vor cunoaște legile societății omenești, se va cunoaște tot mai bine și sufletul omenesc și atunci revoluția noastră va înfățișa destul material ca să fie cunoscută în întregul ei, iar atunci cînd va fi cunoscută în întregul ei va fi cu putință să se osebească și amăruntele adevărate de cele neadevărate, chiar dacă asta va contrazice cumva pe unii martori oculari, sau unele documente scrise.

— Nu mă dumiresc eu ? întrebă acum Nicolae Golescu răsfirînd cu tîlc degetele mîinii stîngi. Cum să nu aibă im-

[1] Atunci, spune-mi (fr.).

portanță amărunturile pe care le aflăm despre eveniment? *Et alors* [1]...

Bălcescu își ieși din sărite:

— Nu este chiar așa... m-ați înțeles greșit... Amăruntele adeverite de întreg au foarte multă însemnătate. Ele la rîndul lor ilumineză și întăresc întregul. Dar ce importanță are faptul că de pildă dumneata ești uneori cînd Nicolae Golescu, cînd Niculae Golescu, cînd Nicu Golescu, după întîmplare și după gustul acelui ce te numește? La fel aș zice despre mine!...

Și a tăcut. S-a așezat parcă fără să vrea istovit de oboseală, îndoit de mijloc, de parcă ar fi cărat pietre. Suferea. Cele ce spusese nu erau totul. Deasupra nu era decît puțin lucru, ca la acele plante la care rodul cel prețios e în pămînt, deasupra fiind doar buruiana și florile. Dedesubt e, la ele, chinul rădăcinilor și ale rizoamelor plesnind de bogăția miezului, înăbușite de apăsarea humei, sortite să-și prefacă uneori rodul acesta necules în putreziciune, în otravă pentru ele însele. Acolo e arderea și mîntuirea.

Cu toată truda pe care și-o dăduse ca să vorbească liniștit, Bălcescu vădea o nemulțumire și o adîncă stingherire. Vorbele ușuratice ale lui Costache Filipescu căzuseră în adîncimi tulburi, nebănuite de acesta, pe care le tulburase și mai mult. Bălcescu nu putea uita nici o clipă vocația lui de istoric, cum și rostul istoriei, care vede just cauzele răului, în izbăvirea poporului român. De ani de zile el tot amîna lucrul celor două cărți de istorie pe care le socotea rostul vieții sale, pe care și-o știa fără greș atît de scurtă. Amîndouă priveau problemele primordiale din viața poporului român. Una se ocupa de un moment culminant al istoriei românești, de domnia lui Mihai Viteazul, și i-ar fi dat prilej să-și arate părerile despre tot trecutul românesc, alta, despre străfundurile sociale ale poporului, era să fie o cercetare a stării de robie în care se găsesc plugarii români, și i-ar fi dat prilejul să tragă învățăminte temeinice pentru structura viitoare a țării lui. Din fiecare publicase pînă atunci numai cîte un fragment. Șovăia și amîna mereu așezarea pe o muncă hotărîtă pentru redactarea lor, căci i se părea că îi lipsește informația și posibilitatea de a verifica atîtea amănunte. Știa prea bine că este stăpîn pe

[1] Și apoi... (fr.).

material în întregul lui, că are o vedere justă a nodului de probleme care se cerea dezlegat, dar îi era teamă că aceste lucrări ar putea suferi și nu ar putea convinge cum a dorit el, din lipsa de informație. Despre starea plugarilor români avea putința să consulte o serie de documente ale trecutului, care-i căzuseră în mînă, dar bănuia că ar mai putea descoperi încă multe altele, dacă ar avea răgaz, și nu se îndoia că în viitor cercetătorii vor fi mult mai norocoși decît putea să fie el într-o capitală de țară mică, unde nu se aflau, se putea spune, nici biblioteci, nici învățămînt, nici arhive. În ceea ce privește istoria domniei lui Mihai Viteazul, cercetase multe biblioteci și arhive, în cele douăzeci de luni cît stătuse în străinătate, dar era un subiect necunoscut forurilor străine, de care nu se ocupase mai nimeni, materialul era împrăștiat și greu de adunat. Nu era mulțumit de ceea ce găsise și nutrea o vagă nădejde că va mai putea să aibă încă timp pentru cercetări. Amîndouă aceste lucrări ar fi putut fi prilej de realizări mari, dar dacă era nemulțumit și suferea atît, era din pricină că, dîndu-și seama de adevărul de neclintit al vederilor lui în acest subiect şi știind că ele i-ar fi îngăduit, într-o țară cu materialul sistematizat înaintea lui de alți cercetători de documente, să treacă dintr-o dată la lucrări de sinteză, fără riscul inexactităților de amănunt, se vedea nevoit să scrie cum scrie acum, pripit, neatent la condei și fără răgazul de a-și șlefui fraza, pe care o dorea avîntată, dar nu sărind dincolo de gîndul lui. Știa că în ochii pedanților, însăși înflorirea frazei e un semn de necompetență, sporită pentru ei de neprecizia unor surse și de folosirea, pentru ei oribilă, pentru el temeinic îndreptățită, a unor date din materialul legendelor. Această obsesie de stafii a amănuntelor îi tulbura nopțile. Își simțea vocația de istoric greu stînjenită. Îi era acum ciudă pe acest Alecu Golescu-Albu, care punea atîta preț pe ele și îl neliniștea Costache Filipescu, iubitor de idei zvîrlite la întîmplare, care era gata acum să tăgăduiască din pricina acestor fleacuri istoria însăși. Poate însă că două întîmplări chiar din această vreme l-ar fi putut întări în judecata lui și i-ar fi adus liniștea de care avea nevoie, dacă le-ar fi cunoscut. Nu de mult un medic german, expatriat în Batavia, pe nume Iulius Robert Mayer, necunoscut de nimeni, a trimis marilor publicații de știință a matematicii și a mecanicii din Germania, conduse de unii dintre cei mai de seamă savanți ai

timpului, un memoriu în care formula, pentru întîia dată, unul dintre principiile primordiale ale mecanicii, și anume „Întîiul principiu al termo-dinamicii", numit și principiul conservării energiei. Marile reviste de matematică și mecanică au refuzat să publice acest memoriu. Iluștrii eruditi ai amănuntului au socotit că acest principiu este o prostie, fiindcă expunerea lui era argumentată cu unele date și calcule greșite. Și n-au avut dreptate. I-ar fi folosit mult, fără îndoială, în judecata stărilor sociale, găsind în ea întărite unele vederi ale lui și o mică broșură publicată chiar anul acesta, în luna februarie, de doi germani de asemenea expatriați și ei, și intitulată *Manifestul comunist*.

*

Între timp, lîngă soba de teracotă alburie cu semne albastre, se iscă o nouă discuție între Rosetti, Costache Bălcescu, care a venit și el, Grădișteanu și Bolliac, căci este vorba să se alcătuiască o comisie subt conducerea lui Cezar Bolliac, care va proceda numaidecît la eliberarea țiganilor. Poetul ar vrea ca decretul „să treacă" chiar în ședința de azi a guvernului. Ar dori de asemeni ca eliberarea să se facă fără nici o despăgubire, în mod automat, dar el știe că la aceasta se opun o parte din membrii guvernului, care socot că prin acest fapt s-ar aduce o atingere a principiului „sfînt" al proprietății, și pretind să se hotărască o despăgubire de cîțiva galbeni de fiecare cap de țigan eliberat. Grădișteanu e foarte încurcat, dar Bolliac clocotește de furie și din altă pricină :

— După cît știu eu, unii proprietari, dacă vor fi siliți să-i sloboade pe țigani, îi vor goni din curțile lor goi, ca la naștere, subt motiv că îmbrăcămintea și țoalele țiganilor sînt date de ei... Dar atunci pe ce au muncit acești oameni o viață întreagă ? Ăsta-i creștinism ? Barba pătrată, răsfirată, scăpăra scîntei.

Bălcescu, la masa cea mare, scrie înfrigurat, tăind mereu cu creionul, sfătuindu-se cu Arăpilă, care privește paginile scrise peste umărul lui. Pregătesc și ei un decret, la care țin îndeosebi, pentru înființarea posturilor de comisari revoluționari.

Gheorghe Nițescu și Aristia, care stătuseră de vorbă în balcon, văzură intrînd în curte caleașca în care era Eliade și îi vestiră pe ceilalți.

Poetul, care era și acum însoțit de cumnatul său Nicolae Alexandrescu și de o altă rudă, Andronic, ca de doi aghiotanți, coborî înfășurat într-o mare pelerină albă, pe care o purta peste redingota cenușie, deși era într-o săptămînă de călduri dogorîtoare, și urcă, salutat de sentinelă, cele cinci trepte ale peronului. Era zîmbitor, foarte satisfăcut de el însuși. Avea sentimentul că i-a dat lui Ion Cîmpineanu, omul care tot timpul vorbea despre prietenii lui politici de la Londra, o adevărată lecție de parlamentarism.

— Veți nimici oare principul sfînt al proprietății ? a întrebat fostul tribun al Adunării Obștești. Vă dați seama ce înseamnă asta ? Știți că așa deschideți porțile anarhiei ?

— Eu respect proprietatea tot atît de mult ca și dumneavoastră, domnule. Cunoașteți principiile mele : „Folos obștesc, dar pagubă nimănui".

— Atunci de ce nu vă opriți de pe povîrnișul pe care ați pornit ? De ce nu luați măsuri pentru asigurarea proprietarilor, care sînt speriați și s-ar putea deda la unele acte de violență ? a întrebat plin de amărăciune, mîngîindu-și nervos bărbuța căruntă, tunsă scurt, prietenul lordului Dudley.

— Știți ceva în această privință ? Glasul lui Eliade tremura puțin, cu toată sonoritatea lui obicinuită, și simți că-l strînge gulerul cămășii cu colțuri albe prea mari. Se pregătește ceva ? Se gîndi cu spaimă la amenințarea de ieri, la adunarea de azi de la Momolo... Sînteți membru al ministerului și aveți datoria să ne spuneți tot ce știți.

Ion Cîmpineanu își țuguie buzele în semn de indiferență, arătînd că pe el l-ar lăsa rece asemenea întîmplări :

— Nu știu nimic, dar nu voi veni la ședința guvernului pînă cînd nu se va spune în mod răspicat că proprietatea va fi respectată.

Aci fu punctul gingaș al răspunsului biruitor dat de fruntașul guvernului :

— Vă repetez că eu respect proprietatea ca și dumneavoastră, domnule, dar aci o hotărîre definitivă nu poate lua, într-un fel sau într-altul, decît Adunanța Constituantă, care se va întruni la toamnă. Noi sîntem un Guvern vremelnicesc,

dar un guvern constituţional. Constituţional, înţelegeţi, chiar dacă această constituţie nu e decît un proiect de decret iscălit de fostul domnitor.

Îşi pusese pelerina albă pe umeri, în timp ce Cîmpineanu rămăsese pur şi simplu ţintuit locului de acest răspuns, care era într-adevăr o lecţie de formalism parlamentar.

În vestibulul palatului, Eliade se întîlni cu colonelul Odobescu, îmbrăcat cu toate zorzoanele aurite de ţinută de paradă, cu coiful lui cel mare pe cap.

— Nu mergeţi sus la şedinţă, domnule colonel? l-a întrebat mirat.

— După cum ştiţi, domnule, urmează ca la ceasurile douăsprezece ofiţerii din garnizoană, în frunte cu şeful Oştirii, să prezinte şi ei, la rîndul lor, complimentări guvernului. Au venit toţi, şi eu mai rămîi, domnule, jos, ca să pregătim ostăşeşte lucrurile.

Se salutară foarte ceremonios, şi Eliade urcă, subt privirile celor din sala de jos, scara albă de marmură păzită de doi lei de lemn bronzat ridicaţi pe picioarele dinapoi.

Cînd a apărut după atîta aşteptare în pervazul lat şi încărcat de ciubucărie aurită al uşii de sus, cu pelerina albă iscusit desfăcută la piept cu cotul stîng, ca să atîrne numai pe umeri, aşa cum atîrnau cabaniţele de hermină ale voievozilor, cu fruntea sus, cu ochii verzi pe jumătate închişi şi cu mustaţa mică, mătăsoasă, înţepenită sever, urmat la doi paşi de cele două rubedenii ca de o suită, peste toate feţele trecu un zîmbet de iritare şi de ironie.

— Mă iertaţi, domnilor, dar ştiţi că am întîrziat din dorinţa de a reface armonia din Guvernul nostru vremelnicesc. Dacă vrem ca ţara să fie unită, atunci trebuie să fim noi mai întîi uniţi, noi, guvernul.

Prin uşa mascată de lîngă baldachinul gol al tronului se ivi, cu camilafca neagră tivită cu aur, mitropolitul Neofit, căruia i se spusese de către ofiţerul de gardă că a venit Eliade. Aproape pe urmele lui Eliade venise cu caleaşca însă şi Ion Cîmpineanu, care intrase pe uşa dinspre Cişmigiu şi se instalase în cabinetul lui Costache A. Rosetti, spunînd tînărului Costache Florescu, care era dejurnă ca ofiţer al Gvardiei, şi-l anunţase că guvernul s-a adunat, că el va intra mai tîrziu în sala de şedinţe.

Peste cîteva clipe, Eliade vesteşte, potrivindu-şi zgomotos scaunul, începerea şedinţei cu o autoritate care crede că i se cuvine, apoi se ridică şi cu încuviinţarea mitropolitului spune solemn :

— În fiecare zi, înainte de orice cuvînt spus, să mulţumim providenţei, să ne întoarcem faţa spre angelul libertăţii şi al frăţietăţii şi tot guvernul în picioare să salutăm.

S-au ridicat în picioare toţi, se reculeg cîteva clipe, apoi se aşază, dar înainte ca preşedintele să spună ceva, Arăpilă se întoarce furios către ceilalţi :

— Mai bine să lucraţi, că de nu, vă răstoarnă reacţionarii. Fuga lui Bibescu la Braşov i-a speriat, căci văd că rămîn singuri ; dar nu i-a dezarmat.

Rosetti, care se aşezase, se ridică solemn, cu barba în vînt, cu ochii verzi uşor bulbucaţi :

— Să mă ierte scumpul şi gloriosul meu frate Golescu, dar, deşi împreună cu fratele Brătianu mi-am dat astăzi iarăşi demisia, ţin să vă spui că sînt şi eu de părerea fratelui nostru Heliade.

Nicolae Golescu, care a venit în costum de vînătoare, găseşte că are dreptate şi-l încurajează :

— Spune, spune, frate Rosetti.

Şi Rosetti continuă, crescînd cu gestul larg :

— Nu uitaţi, domnilor, că am făcut cea mai măreaţă revoluţie de pe pămînt, din lumea întreagă, din istorie. Europa întreagă ne admiră înmărmurită, extaziată, fraţilor, hotărîtă să ia exemplu de la noi.

Bălcescu, pe care aceste discursuri şi laude de sine îl scot din sărite, caută să se stăpînească totuşi, dar privirea îi arde :

— Nu vă supăraţi, fraţilor, dar dacă tot vorbim şi nu lucrăm, ne prăbuşim... În ceea ce priveşte părerea exprimată de fratele Rosetti, socot şi eu că o răsturnare politică atît de paşnică, fără ca o picătură de sînge să se fi vărsat, este fără exemplu în istorie, dar tot meritul este al poporului român, care a cerut-o cu atîta energie, încît a speriat pe cei care altfel s-ar fi împotrivit şi s-ar fi ajuns la vărsare de sînge.

Dacă Europa ne admiră sau nu, așa cum crede fratele Rosetti, nu putem a ști însă pînă nu va sosi la Viena fratele Dumitru Brătianu sau pînă nu va ajunge la Paris fratele Alecu Golescu, pe care vreți să-l trimiteți acolo, ca să arate ce vrem și să caute sprijin. Dumnealui — uite-l — încă nici n-a plecat. Mari isprăvi nu am prea făcut, pentru că noi în loc să lucrăm, ne ținem de discursuri, de festivități. Ne felicităm mereu și ne odihnim de prea multă fericire politică.

Inima cuprinzătoare a lui Rosetti e neîmpăcată și revine plină de căldură, cu brațul drept îndoit, cu palma întinsă, cu degetele lipite :

— Să mă ierte colegul nostru Bălcescu, dar e o nedreptate strigătoare la cer să fie acuzat guvernul și ministerul de lipsă de activitate. Într-o săptămînă de cînd sîntem la conducere, am și decretat unele măsuri care nu pot fi trecute cu vederea. Chiar la propunerea dumisale, am decretat tricolorul ca steag național și am oficializat lozinca „dreptate-frăție". Am desființat rangurile boierești, am hotărît libertatea tiparului și a cuvîntului, am înființat Gvardia Națională... Atunci, în fața unei activități fără pereche în istorie, stau și mă întreb : are dreptate colegul Bălcescu ?

Dar cel întrebat îl întrerupe tăios, scurt :

— Am... și continuă apoi, îndurerat, în timp ce Rosetti rămîne țeapăn și nedumerit, cu mîinile încrucișate la piept într-o așteptare retorică : În împrejurările grele în care avem de înfăptuit revoluția — revoluția adevărată, întreagă, singura care s-ar putea menține aci, așa cum ne găsim înconjurați de trei împărății despotice, ce nu așteaptă decît să intervie cu armele în țară — nu ne poate fi îngăduit să ne jucăm cu jumătățile de măsură ; să pierdem un timp prețios cu dezbateri teoretice, să discutăm interminabil orice fleac de propunere... Ne trebuie, înainte de toate, un program urgent de lucrări esențiale; hotărîtoare pentru soarta revoluției, și pe care să le ducem la îndeplinire fără șovăire, cu toate mijloacele de care dispozăm.

Ștefan Golescu întreabă, iritat de această lecție de guvernare :

— Și care sînt după dumneata punctele acestui program ?

Bălcescu tace cîteva clipe. Toți ochii se ațintesc asupra lui. Vocea, care în convorbirile familiare grăbite arată un

ușor cusur de vorbire, anume tendința de a înlocui, dar numai uneori, pe ș cu s, iar pentru adunările în aer liber nu e destul de puternică, devine copleșitoare prin intensitatea ei în aceste dezbateri închise. Apare caldă, răspicată, tulburătoare, lăsînd să răzbată prin ea accentele inteligenței. Cu mîna tăind energic în spațiu, începe să enumere :

— Țara așteaptă de la noi convocarea urgentă a unei Constituante, care să fie votată de toți românii majori.

Nicolae Golescu își mîngîie bărbuța sur-roșcată și întoarce ochii spre Eliade, să vadă dacă e de aceeași părere :

— Ei, asta nu e atît de simplu...

Eliade aprobă rezerva lui Nicolae Golescu cu un gest al mîinii, care ar spune : evident.

Bălcescu continuă însă, tot mai dîrz, închizînd și deschizînd, ca într-o punctuație, pumnul mîinii drepte :

— Țărănimea așteaptă de la noi, așa cum i-am promis în Proclamație, la punctul 13, să o scăpăm de clacă, să o împroprietărim... Și aci vocea lui se ridică arzătoare : Acest lucru trebuie făcut numaidecît, chiar înainte de convocarea Constituantei.

Mitropolitul, în fruntea mesei, cu cîrja bătută în rubine alături, se întoarce uimit în stînga și în dreapta, ca să fie sigur că are martori :

— Cum ? Cum ? Înainte de Constituantă... ? Asta nu se poate. Va zice lumea că sîntem comuniști... Ne prăbușim...

A găsit ecou și e în Consiliu o rumoare de aprobări murmurate. Dar Bălceascu îi întoarce pe toți, la locul argumentului cu o vibrantă convingere, ținîndu-i subt puterea inteligenței lui, ca subt o spadă :

— Dimpotrivă, devenim o putere de neînvins, fiindcă ne vom sprijini pe un milion de piepturi...

— Un milion de piepturi goale, fără arme, nu pot rezista nici măcar unui regiment adevărat, e de părere Tell, și caută și el aprobări în stînga și în dreapta.

Autorul *Puterii armate la români* îi privește de jos în sus, cu ochii lui ușor oblici, arzători, sprijinit cu amîndouă mîinile pe masă.

— Atîrnă numai de noi ca să organizăm aceste piepturi, să le înarmăm. Apoi se îndreaptă brusc și rostește răspicat :

Vă propui ca acum, pe loc, să numiți pe colegul nostru Gheorghe Magheru „căpitan general al armatei neregulate și al Gvardiei Naționale“ ! Așteptă neclintit răspunsul lor.

Propunerea produce multă surprindere ; Tell ridică din umeri mirat, căci toate privirile s-au ațintit asupra lui, căci, după părerea lor, în el vrea să lovească Bălcescu.

— Dar ce, n-avem armată ? De ce ar fi nevoie de altceva ?

— N-am încredere în această armată și în comandanții ei. Afirmația lui este primită cu gesturi de uimire iritată, căci de obicei toți vorbesc mereu despre „brava noastră armată“ cînd e vorba de cele trei regimente de linie... Căpitanul general Magheru să ridice țara întreagă, începînd deocamdată cu pandurii din Oltenia. În șase luni, într-un an, să ne dea armata populară pe care să ne întemeiem statul, cu care să-l apărm de dușmanii dinlăuntru și din afară.

— Dar deocamdată țărănimea nici nu e cu noi toată, spune molatic, dar sonor, Eliade, crezînd că răspunsul lui e fără replică. Și continuă, surîzînd bonom, punînd jos tocul pe care-l ținea în mînă : Ei, uite, că țăranii nu sînt cu noi.

Dar rămîne cu totul surprins cînd vede că Bălcescu e și el de aceeași părere :

— Și au dreptate, fiindcă nici n-am făcut încă nimic pentru ei... Fiindcă această țărănime nici nu știe ce vrem... Fiindcă e subt înrîurirea calomniilor reacțiunii... Tocmai de aceea propui ca să decretăm pe loc numirea unor „comisari speciali“, cîte doi de fiecare județ.

Eliade se ridică aproape cutremurat. Încrucișează mîinile pe piept, ca o statuie a întrebării.

— Cum ? Ca în revoluția franțuzească ? Dar ce, sîntem iacobini ? Să facem și cluburi, atunci ?

— Trebuie să facem tot ce stă în puterile noastre ca să răspîndim revoluția, să chemăm la viață slobodă straturile cele mai adînci ale poporului... Numai în ziua în care plugarul va cunoaște și va înțelege revoluția va vedea că ea îi dă lui, celui oropsit, ceea ce niciodată nu i-a fost dat de nici o stăpînire, se va face lumină în mintea lui și își va lega soarta de a noastră. Nu ne va rămîne atunci decît să-i înarmăm pe clăcași și ei vor fi sprijinul nostru cel mai sigur, singurul nostru

sprijin adevărat. Treaba asta de lămurire a poporului trebuie făcută de comisarii aleşi de noi... Aceşti comisari cată să fie înflăcărați de ideea revoluției și de aceea să fie aleşi dintre cei mai inimoşi căuzaşi, iar cuvîntul lor trebuie să poarte focul revoluției de la sat la sat, pînă în colțurile cele mai depărtate ale țării... Bălcescu vorbea cu o înflăcărare aprigă, speriat puțin la gîndul că s-ar putea ca miniștrii să nu înțeleagă necesitatea propagării neîntîrziate a revoluției și dincolo de marginile Bucureștilor ori de-ale altor orașe din țară. După gîndul lui, mai ales satele trebuiau să ia asupra lor, ducîndu-le mai departe, la izbîndă deplină cele două mari țeluri : libertatea poporului și independența națională.

— Dar acești comisari revoluționari trebuie să fie plătiți, nu ? întrebă iritat Costache Filipescu... De unde vom lua atîția bani ? Avem atîtea nevoi grabnice de împlinit înaintea acestor comisari !

Atunci se ridică plin de elan Rosetti :

— Domnule, sînt de părere şi eu că banii ne trebuiesc pentru alte nevoi mai grabnice ; dar ar fi o injurie pentru acești comisari să spunem că ei vor cere să fie plătiți pentru munca pe care o vor depune întru luminarea țării. Ei vor face orice sacrificiu şi vor refuza orice sumă ce li s-ar oferi, punîndu-se cu totul în slujba țării, cu toată ființa lor.

Bălcescu avu un surîs străpezit de mînie. Mai ales intervenția lui Rosetti, în care el văzu o încercare de a zădărnici numirea comisarilor, îl scoase din sărite.

— Fratele Rosetti poate să fie liniştit... Comisarii pe care îi vom numi noi, dintre cei mai luminați căuzaşi, nu vor fi dintre cei care să caute foloase personale ori să se aleagă cumva cu vreun cîştig de pe urma muncii lor. Va trebui însă să li se asigure, fiindcă mulți dintre ei sînt oameni fără venituri, măcar cheltuielile cu drumul prin sate...

Costache Filipescu întrebă puțin cam întărîtat :

— Şi la cît socotiți dumneavoastră că s-ar putea ridica aceste cheltuieli ?

— Nu ştiu, ban cu ban, la cît se vor ridica aceste cheltuieli, dar ştiu că fără trimiterea de comisari — şi să nu uitați asta — fără trimiterea lor cu foi revoluționare la țară, zadarnic am mai făcut revoluția !

— Dar ministrul Finanțelor ți-a arătat, frate, că Vistieria statului e aproape goală și că avem alte multe nevoi de împlinit mai înainte, exclamă cu barba bălaie în vînt Rosetti.

Atunci Arăpilă, care tăcuse tot timpul, urmărind cu privirea încruntată această discuție despre comisarii revoluționari, se ridică, înconjură masa și veni mînios spre Rosetti :

— Ascultă, frate, fă și dumneata o socoteală bărbească. O trăsură costă pe zi douăzeci de lei. Timp de treizeci de zile asta face șase sute de lei. Să zicem cinci sute de lei. Să punem cinci comisari de fiecare județ, asta face nouăzeci de comisari pentru toată țara... Prin urmare ne trebuie patruzeci și cinci de mii de lei pe lună, vreo mie trei sute de galbeni, în sfîrșit, în două luni, pînă la Adunanța Constituantei, să zicem patru mii cinci sute de galbeni în totul. Oare nu merită revoluția noastră să jertfim pentru ea patru mii cinci sute de galbeni ?... Și aci se întoarse spre Costache Filipescu : Cum, frate, în fiece zi ies bani din Vistierie pentru felurite cestiuni și dumneata nu găsești bani necesari pentru propagandii revoluției ?

Nimeni nu răspunse nimic. Se făcu o tăcere încurcată. Adevărul este că în afară de Arăpilă, Magheru și de Costache Filipescu însuși, toți vedeau în stăruința lui Bălcescu de a se numi comisari revoluționari, care să meargă să străbată satele, o încercare a lui de a-și face popularitate. Costache Filipescu era cu ochii lipiți de cifre și nu înțelegea însemnătatea comisarilor. Unii ca Eliade și Cîmpineanu se cutremurau numai la pomenirea numelui de „comisar", care le amintea de Revoluția Franceză.

Eliade, care se arătase în cursul anilor pînă la revoluție un polemist înverșunat și abil, dovedind în numeroasele lui certuri de tot soiul o stăpînire a limbii românești cum nu o arăta nici pe departe în operele lui cu pretenții filozofice, cunoștea puterea tăioasă a cuvîntului și ideea comisarilor îl înspăimînta. Îl întrebă pe Bălcescu, dar gîndul lui era să-i mobilizeze pe ceilalți împotriva numirii comisarilor :

— Cum ? Vreți cu adevărat să facem și noi ca în revoluția franțuzească ? Să facem cum au făcut ei atunci ?

— Da, așa cum s-a făcut atunci. Vom face fără întîrziere și cluburi, ca să lămurim țara. Acești comisari vor merge în județele respective, vor străbate satele și orașele adunînd poporul,

lămurindu-i, anunțînd măsurile bune pe care le vom lua, luînd ei pe loc măsuri de îndreptare.

Mitropolitul își ridică autoritar camilafca cu margini aurite și pune mîna pe cîrja cu capetele de cîine, din aur bătut cu rubine și smaralde, care e sprijinită de spătarul unui jilț, alături.

— Cu ce puteri ?

Toți cei de față așteaptă încordați răspunsul.

Bălcescu îl privește în ochi, hotărît :

— Cu puterile pe care ni le vom acorda noi, din încredințarea poporului.

Răspunsul a căzut ca o piatră grea în baltă.

Cu toate că Arăpilă vorbește și el cu multă căldură, cerînd să se numească, neapărat și fără întîrziere, comisarii pe care îi cere Bălcescu, tăcerea rămîne de gheață.

Un vornicel intră și merge către Eliade, căruia îi spune la ureche că afară, în curte, este o deputație de săteni din districtul Buzău, în frunte cu un preot, care vor să complimenteze guvernul.

Într-adevăr, popa Neagu de la Buzău, căci el e, a făcut roată cu oamenii lui în curtea palatului, încurajîndu-i, căci bieților săteni li s-au tăiat picioarele la gîndul că merg în fața guvernului.

Eliade se ridică onctuos, uitînd de periculoasa întrerupere a dezbaterilor.

— Fraților, o deputățiune de săteni din județul Buzău vrea să felicite Guvernul vremelnicesc... Socot că o putem primi, nu-i așa ?

Scos din sărite, Bălcescu ridică glasul :

— Iar deputății ? Iar salutări ? Iar felicitări ?

Eliade stăruie cu o voce duioasă, potrivită cu mustața lui moale, ondulată, cu chica lui de diacon, care vrea să placă :

— Socot că nu putem jigni pe dulcii noștri frați săteni neprimindu-i... Au venit de atît de departe...

Cei mai mulți îl aprobă binevoitori, cu înclinări din cap.

— Fără îndoială... îi primim... e de părere, grăbit, Rosetti.

Eliade se întoarce atunci spre vornicel și îi poruncește sonor :

— Să fie conduși, ca de obicei, prin intrarea din față. Apoi pe scara cea mare.

Boierii dedesubt

Într-o zi, cu cîţiva ani mai înainte, pictorul ungur Barabas [1], care a cunoscut cu un ochi foarte viu Bucureştii, a venit să-l viziteze pe Costache Cantacuzino, căci plănuia să-i facă portretul. Acasă, chiar în aceeaşi seară, el a scris nişte însemnări în care arăta cum se înfăţişa o reuniune boierească, acasă la marele vornic paia în vremea aceea.

„Vizitîndu-l, de-abia ne-am putut ţine rîsul. Intrînd în odaia lui, unde am văzut vreo zece boieri fumînd din nişte ciubuce lungi, însă şezînd fiecare cu cilindrele în cap şi cu aripile fracului tăvălite pe duşumelele odăii. Cantacuzino însuşi şedea pe canapea, însă celorlalţi boieri le venea mai bine să stea pe podea, cu picioarele încrucişate... Se bea dintr-un singur pahar... Se lua şerbet cu o singură linguriţă pentru toată lumea..."

Nu chiar la fel arată astăzi salonul marelui vornic Lenş, a cărui casă de pe Podul Mogoşoaiei, cu cîţiva paşi mai sus de casa lui Alecu Vulpe, tot în mahalaua Manea Brutaru, e una dintre cele mai cunoscute în Bucureşti. Are saloane mari, care dau unele într-altele, mobilate după moda europeană, căci familia Lenş se pretinde de origine franceză, Linch.

Salonul cel mare, care are patru canapele cu cîte o măsuţă şi două fotolii alături, în fiece colţ, e plin de lume care a încercat să joace cărţi, dar nu are răbdare, încît mai toţi s-au sculat şi cîte doi-trei şuşotesc neliniştiţi şi nerăbdători. De jucat cărţi, joacă ei mai în fiece zi, că nu prea au ce face. Joacă de năduf.

Pe uliţe nu prea au curajul să se plimbe, căci te poţi aştepta la orice din partea mojicilor, şi acum n-au nici o putere. Se întîlnesc unii cu alţii, îşi trec cu nădejde toate zvonurile, numai să fie potrivite cu ceea ce ar dori ei să se întîmple. Acum ştiu

---

[1] *Nicolae Barabas* (1810—1898) — pictor maghiar care a locuit la Bucureşti între anii 1831—1834 şi care a realizat în această perioadă peste 120 de tablouri (portrete ale marilor boieri şi ale soţiilor acestora, precum şi numeroase peisaje).

toți că la Momolo s-au adunat proprietarii și că se pregătește ceva grav. Chiar Costache Cantacuzino, Alecu Vulpe, Băl-Ceaurescu și maiorul Lăcusteanu, singurii care joacă, sînt cu gîndul la pîndă în altă parte. În sfîrșit, a venit cineva. Jocul se întrerupe. Maiorul Lăcusteanu este chemat afară. Se scoală de la joc, iese, dar se întoarce după cîteva clipe, anunțînd :

— Colonelul Odobescu vrea să vă vorbească !

Se ridică toți uitîndu-și rangurile și ighemoniconul. Unii așteaptă aproape tremurînd de turburați ce sînt.

Odobescu intră în uniforma lui cu coif și ledunci strălucitoare, se oprește scurt, milităreşte și, în loc de bună ziua, dă ușor din cap, apoi tace puțin, privindu-i sever, ca să aibă autoritate, și în sfîrșit întreabă :

— Domniile-voastre sînteți gata ? Adaugă cu glasul lui sonor, ușor înfiorat : A sosit ceasul...

Îi răspunde Băl-Ceaurescu cu tonul omului al cărui cuvînt are greutate :

— Cinci sute de proprietari sînt adunați în sala Momolo.

Proprietari și boieri de mîna a doua ar trebui să spună, căci nici unul dintre boierii din protipendadă nu s-au dus, firește, la adunare, căci nu le îngăduia ighemoniconul.

Vulpe, bătrîn, chinuit de surpătura lui, rînjește totuși vesel, chicotind :

— Cu învoirea guvernului... ha-ha-ha !

Odobescu anunță marțial, sigur de el, pentru ca ei să simtă cine are rolul conducător în această hotărîtoare operație :

— La noi toate măsurile sînt luate. Viu de la palat și mă întorc numaidecît la palat... Se întoarce apoi spre Lăcusteanu, dîndu-i milităreşte ordin : Vii cu mine. Mergi în trăsura mea, care așteaptă după colț.

Cantacuzino își privește mîinile, căci încă mai e îngrijorat, și își turtește buzele nedumerit :

— Neofit ce face ?

— Mitropolitul e de partea noastră. Aseară am avut o convorbire hotărîtoare cu el.

Marele logofăt, liniștit acum, îl petrece spre ușă, unde îi dă mîna, oarecum în numele tuturor, căci el se simte șef.

— Să fie cu noroc !

Ce-a fost mai departe la ședința Guvernului Vremelnicesc

Cînd vornicelul cu ițari și ilic găietănat l-a vestit pe popa Neagu că pot să intre și apoi a luat-o înainte ca să le arate drumul, sătenii, în straie de sărbătoare, cu flori și snopi de grîu în brațe, au prins să urce cele cîteva trepte ale peronului, pătrunzînd uimiți în sala de jos, apoi urcînd treptele de marmură spre catul de sus, îngroziți de oglinzi. Cînd au intrat după arătarea celui care-i călăuzea în sala de ședințe, au înghețat pe loc.

Eliade și-a pus pe umeri falnica lui pelerină albă și așteaptă să se concentreze atenția tuturor. Această pelerină albă îi dă iluzia, pare-se, că e azi cel dintîi om în Țara Românească. E un fel de uniformă de Cezar local, mai mult de teatru, îndeosebi cînd își ridică bărbia ca să-și arate profilul bine desenat, pe cînd mustața moale și părul purtat ondulat la ceafă amintesc mult și de poetul atît de iubit.

Bălcescu, Arăpilă și chiar ceilalți au surîs de cum au văzut pelerina și privesc iritați, dar surîzînd mereu, la mersul și gestul teatral al colegului lor, care s-a îndreptat spre delegație. Popa Neagu, care e în fruntea deputației de țărani, într-un anteriu pămîntiu de mohair, după ce sărută mîna mitropolitului, ia cuvîntul, adresîndu-se însă lui Eliade, căci e vădit impresionat de mantia lui albă :

— Cinstit guvern, îngăduiți-ne și nouă, obidiților, oropsiților de pînă acum, să vă spunem două-trei cuvinte strămoșești. V-am adus aceste flori de cîmp ca ele să înflorească legea cea nouă ce ați dat... Ia din mîna unui sătean tînăr un buchet de rosmarin, maci și sînger, pe care îl dă sfios lui Eliade. V-am adus și acest snop din spice de grîu, ca ele să rodească truda voastră spre binele obștesc ! Ia din mîna altui sătean un snop de grîu copt și i-l dă lui Eliade care-l trece lui Hagi Curti. Iertați-ne de îndrăzneală...

Cuvintele lui cuminți, neobicinuit de simple în asemenea împrejurări, tulbură adînc pe cei de față.

Eliade, care era în picioare, tușește ca să-și dreagă glasul și să se facă ascultat, apoi vorbește solemn :

— Frați săteni, cînd providența sublimă și-a coborît ochii asupra nimicniciei noastre și ne-a turnat în sînge harul ei, noi

ne-am zis : Nimic pentru noi, totul pentru poporul român, pentru aceşti arhangheli care sînt fraţii noştri săteni.

Bălcescu, scos din sărite, îi taie scurt discursul, rostind cu aceeaşi simplitate sănătoasă, cu care a vorbit popa de la ţară :

— Să trăiţi, fraţi săteni... Mergeţi sănătoşi acasă şi aşteptaţi-ne acolo, pe noi, sau pe oamenii noştri, pe care vi-i vom trimite.

Faţa cu barbă castanie a popii şi feţele trudite ale sătenilor înfloresc într-un larg surîs, nevinovat, ca desprins de trup.

— Vă mulţumim, fraţilor, vă aşteptăm bucuroşi... spune răspicat, acum, că greul a trecut, ţăranul popă.

Sătenii ies mergînd de-a-ndaratelea în straiele lor de sărbătoare, fericiţi că au văzut minunea cea mare, „guvernul" Ţării Româneşti.

Pe Nicolae Golescu îl pufni rîsul, cînd îl văzu pe Gheorghe Niţescu scoţînd fără să-şi dea seama, ca să se şteargă de năduşeală, o batistă mare, albă şi înnodată de trei ori la colţ. Îl întrebă apoi oarecum în şoaptă :

— Văz că ai înnodat azi doar trei popi ! Numai atîţi ai întîlnit ? Şi cu privirea mucalită, văzînd fîstîceala şi graba cu care acesta îşi ascundea batista, adăugă : Ai grijă, o să-ţi meargă prost, mai ales că azi e sîmbătă şi sîmbăta sînt trei ceasuri rele.

În sfîrşit, Niţescu asigurîndu-se că n-a fost văzut de mitropolit se linişti, dar Arăpilă care băgase de seamă întîmplarea îi şopti zeflemitor :

— Apoi chiar că ţi-ar fi mers prost, amice, dacă te-ar fi văzut Neofit... Şi culmea e că tocmai de la noduri ţi s-ar fi tras.

Superstiţia de a face nod la basma ori la batistă cînd îi ieşea omului un popă în cale era foarte răspîndită, dar cele trei noduri nu însemnau că Niţescu întîlnise trei popi, căci toate trei erau, şi asta o ştia el singur, numai pentru mitropolit. Înghemase cînd la întîia şedinţă a Consiliului îşi dete seama că-l va întîlni în fiece zi pe Neofit. Alăturat zicalei : „Fă-ţi cruce mare, că dracul e bătrîn", încerca şi el făcînd trei noduri deodată să conjure piaza rea. De altfel îl auzise chiar ieri tot pe Arăpilă spunînd acru lui Costache Filipescu : „Ce vrei să iasă dintr-un guvern care are în frunte un popă ?" Alecu Golescu glumise, dar el se gîndi îngrijorat că azi e sîmbătă.

Eliade îi urmăreşte lung cu privirea pe săteni, apoi îşi dezbracă mantaua albă, oftează cu amărăciune, căci a înţeles că vorbele lui Bălcescu au mers la inima delegaţiei :

— I-ai cam repezit puţin pe bunii noştri fraţi săteni, scumpe Bălcescule... Lor le face atîta plăcere să vină să vază cum lucrăm...

Bălcescu îl priveşte drept, nervos :

— Cum ? Să vază cum lucrăm ?

— Desigur, să vie să ne vază cum lucrăm aci, frăţeşte, membrii guvernului, miniştri, secretari şi prieteni laolaltă... cu uşile deschise... Căci nu avem nimic de ascuns... Deschide cu intenţie uşa cu două canaturi de la balcon, miroase florile teatral şi priveşte pe fereastră... Cu vara asta dumnezeiască !...

Bălcescu ar vrea să răspundă aspru, dar se reţine scurt, fiindcă în această clipă a intrat Magheru, care de altfel era foarte aşteptat ; şi toţi se răsucesc pe scaune ca să-l aibă în faţă.

— Ei, ce veşti ne aduce stimatul nostru coleg de la adunarea proprietarilor ? Ce-au spus cînd au auzit lămuririle guvernului ?

Cel care l-a întrebat e tot Eliade, întors pe trei sferturi de la fereastră.

Spătos, înalt şi foarte mlădios de altfel, Magheru se gîndeşte în clipa dintîi să-şi formuleze impresia într-o înjurătură olteneasca neaoşă, la adresa proprietarilor, dar fiindcă socoate că, oricum, se află într-o şedinţă oficială, se sileşte să uite că a fost pus de colegii săi într-o situaţie neroadă şi se mulţumeşte să le spună, aşezîndu-se pe scaunul liber de la dreapta mitropolitului :

— Presupuneţi că nu m-aţi trimis... şi discutaţi mai departe alte cestiuni.

— N-au fost mulţumiţi de lămuririle noastre ? întrebă mirat Eliade.

Magheru, întărîtat de naivitatea teatrală a poetului, se mulţumeşte să-şi încreţească uşor fruntea într-o privire şi un surîs glumeţ, dînd un răspuns care pare confuz pentru cei de faţă :

— Mai rău...

— Adică ?

— Vă rog să nu mai stăruiţi, că nu poci să vă reproduc aci părerile proprietarilor despre membrii guvernului, fiindcă dacă aţi lua oficial cunoştinţă despre ele, ar trebui să-i provocaţi în duel de la om la om fiecare dintre dumneavoastra sau să găsiţi mijloacele să-i treziţi, arătîndu-le că sînteţi conducă-

torii țării. Ceea ce se pare însă că nu vreți cu tot dinadinsul... Așa că vă rog să vă continuați, uitînd, dezbaterile.

În această clipă se aud pași sonori pe sală și apare mai întîi Odobescu, care intră marțial, jucîndu-și coada de cal a coifului. Se oprește milităros în apropierea mesei și rostește solemn :

— Fraților și onorați colegi... ofițerii Regimentului III, care se găsesc azi în garnizoană, doresc să vă prezinte și ei la rîndul lor salutul și felicitările lor... Vă cer îngăduința să-i primiți chiar acum.

Bălcescu face un gest de om scos din sărite.

Cei mai mulți știu că încă de aseară Odobescu rugase pe toți membrii guvernului să fie prezenți azi la prînz, fiindcă vrea să vie cu ofițerimea să-i „complimenteze“ și ea, astfel că hotărîrea nu poate fi schimbată.

— Dar... n-ar fi mai bine oare la sfîrșitul ședinței ? stăruiește totuși Bălcescu.

Eliade, care s-a și dus grăbit să-și îmbrace mantia albă, e însă de altă părere :

— De bună seamă că vom primi numaidecît, fraților, pe sublimii ofițeri ai bravei noastre armate...

Nicolae Golescu împreună cu ceilalți s-au ridicat și întăresc plini de gravitate :

— Da, negreșit că da.

Colonelul, marțial, iese în prag și poftește ceremonios :

— Intrați, domnilor...

Ofițerii în mundire strînse pe corp, încărcați de ceaprazuri aurite, cu chipiile negre înalte, dar cu viziere mici și legate pe subt bărbi, intră pe rînd, se opresc militărește și, cînd li se spune numele, salută scoțînd sabia :

— Colonelul Solomon... maiorul Lăcusteanu... maiorul Cerchez... apoi anunță global : ofițerii batalionului 3.

Aceștia scot și ei săbiile toți odată. Membrii guvernului se găsesc așezați la masa cea mare de nuc lustruit, acoperită cu brocart roșu ca de obicei : în fund, în capul mesei, mitropolitul Neofit ; în stînga lui : Rosetti, Hagi Curti, Arăpilă, Bălcescu și Tell ; în dreapta mitropolitului : Magheru, Ștefan Golescu, Nicolae Golescu, apoi Eliade, care a rămas în față. După ce salută, Solomon trece cu sabia la umăr cam în spatele lui Eliade, Lăcusteanu în spatele lui Bălcescu, iar ceilalți ofițeri în spatele cîte unui ministru. Nimănui nu-i pare totuși ciudată această

desfășurare ceremonioasă. Își închipuie fără îndoială că așa sînt pompele ofițerești. Cînd îi vine rîndul lui Odobescu, acesta ia în mod nespus de firesc un pistol, pe care-l scosese din tocul lui, de la centura locotenentului Boboc și, întinzîndu-l spre cei din față, strigă răspicat :

— În numele proprietarilor, vă arestuiesc... Apoi numaidecît, brutal, cu o voce aspră, cu un ton de vulgaritate cazonă : La perete cu ei... La perete cu ei...

Miniștrii au rămas mai toți uluiți. S-a făcut un gol în fața lor și ei privesc încremeniți săbiile îndreptate spre ei. Tell singur a vrut să scoată sabia, dar Odobescu i-a prins mîna cu stînga lui și i-a pus revolverul în tîmplă.

Arăpilă, după cîteva clipe de uluire, izbucnește sarcastic :

— În numele proprietarilor ? Hohotește, arătîndu-și într-un rînjet dinții albi în fața neagră. Hai, mai spune o dată...

Nicolae Golescu își dă seama că, asemeni mitropolitului, el nu e păzit și, cum se găsește în dreptul ușii, țîșnește afară. Din cîțiva pași este pe scară unde începe să coboare liniștit, cu sînge rece, ca să nu dea de bănuit. Cînd ajunge pe peron strigă calașca care-l aștepta în curte. Nu-l urmărește nimeni, fiindcă în sală cei arestați s-au dezmeticit și încep să apostrofeze pe cei care-i brutalizează, provocînd un început de învălmășeală.

Magheru simte o sudoare rece de-a lungul tîmplelor. Luat așa prin surprindere nu mai e în stare să facă nici un gest. Asta e firea lui. S-a înmuiat ca o cîrpă. E furios pe el însuși, că e atît de neprevăzător. În două ceasuri a căzut în două capcane. Lasă, cu privirea aiurea, pe locotenentul Cernat să-i ia sabia. Nu face niciodată încercări fără rost, fapte care n-au de fel sorți de izbîndă.

În timp ce ofițerii împing pe cei arestați spre fund spre o cameră vecină, Lăcusteanu l-a oprit în loc pe Bălcescu și urlă la el, sfîrîind de mînie cu ochii în fierbere, cu mustața zbîrlită ca o lăcustă neagră :

— Ți-am spus, bestie, că o să ne mai întîlnim.

Bălcescu, care trecea spre fund cu brațele încrucișate, se întoarse liniștit spre el :

— Și o să ne mai întîlnim încă.

Odobescu dă o poruncă scurtă către un ofițer care-l păzea pe Rosetti :

— Cernat, condu pe domnul Rosetti la un loc cu ceilalți, apoi caută numaidecît sigiliul de stat. Vezi la secretarul Voinescu II.

Rosetti, pe al cărui umăr pusese mîna energic ofițerul, se întoarce totuși cu barba în vînt :

— Istoria ne e martoră... Rușine... Rușine...

Solomon îl întrerupe brutal, soldățește :

— Ține-ți gura...

Eliade nu pricepe nimic și invocă angelic :

— În numele atotputernicului, care știe ce e în conștiința noastră...

Dar în această clipă Lăcusteanu, care lăsase pe Bălcescu, se întoarce brusc și vine la Eliade ca un turbat, îl ia de guler, îl zguduie :

— Taci, tîlharule, că te omor și te învăț eu să mai dai Proclamații. Scoate una din buzunar și i-o arată : Uite-o !... Uite-o !... Ai intenția a ne aduce la mizerie, amenințînd proprietarii a rămîne muritori de foame, arendașii nemaiplătind arenda...

Odobescu, care căutase tot timpul prin hîrtiile de pe masă și nu găsise, îi dă ordin :

— Dă-l Cornescului pe tîlharul ăsta și lasă că-i judecăm pe toți pe urmă. Du-te repede la Momolo să vii cu proprietarii aici să formăm guvernul. Vezi să treci mai întîi pe la Lenș. Ia caleașca mea. Nu întîrzia de loc.

Cornescu îl împinge din umeri, cu asprime, pe Eliade, spre odaia de la uliță, în care răspunde sala unde au fost închiși cei arestați.

N-au trecut decît cîteva minute. Magheru, care începuse numaidecît să gîndească iar și căuta o ieșire din această idioată înfundătură, judecă liniștit situația. Apoi, pe neașteptate, smulge sabia lui Cornescu, care trecea neprevăzător pe lîngă el și strigă, năpustindu-se spre ofițerul care era în dreptul ușii și pe care-l luă aproape în brațe, zvîrlindu-l în lături :

— Ticăloșilor, trădătorilor !

Odobescu a pus mîna pe pistol, dar nu poate trage, căci Magheru se apără cu cel pe care l-a înșfăcat.

Iese de-a-ndaratelea, luptînd cu doi ofițeri care au sărit asupra lui, dar sînt vădit uluiți de atîta îndrăzneală. Pe sală mai e atacat și de alții, dar înaintează lipit de perete. Se cunoaște că are obicinuința de a lupta de la un pas și are încre-

dere în sabia lui. Vede că nu mai poate ieşi din palat şi se îndreaptă spre cei doi panduri ai lui, care-s de pază ca de obicei la odaia de locuit, căci el şi cu Tell, fiind fără casă în Bucureşti, locuiesc la palat. Aceştia au văzut, au înţeles şi au deschis la timp o uşă, apoi sar în ajutorul căpitanului general. Intră toţi trei cu spatele luptînd şi se închid acolo. Solomon sare prea tîrziu, aleargă pe sală cu sabia scoasă şi urlă speriat către ofiţeri, care vin cu săbiile mofluze după el :

— Ce-aţi făcut ? V-a scăpat Magheru... Boboc, întăreşte garda... Tunurile în bătaie...

Polcovnicul, turbat de mînie, va încerca, o jumătate de ceas, împreună cu ofiţerii lui, să intre, fără să poată, peste cei trei baricadaţi şi înarmaţi cu puşti şi pistoale, din care această locuinţă a lui Magheru avea destule. Pînă la urmă renunţă, şuieră dintr-un ţignal, face un semn şi vine o grupă de soldaţi, dintre care patru se aşază sentinele la uşă. Jos, alţi soldaţi formează un cordon care barează calea mulţimii, din ce în ce mai numeroasă, altfel liniştită, numai foarte curioasă.

Toate măsurile, şi astea neroade, luate de Solomon acum nu pot repara prostiile făcute de conspiratori cînd au plănuit atacul. Odobescu, convins însă că totul s-a terminat, se propteşte solid pe picioare în faţa mitropolitului :

— Binecuvîntează, preasfinte... scăpărăm ţara de criminali...

În clipa aceea Rosetti apare iar în pragul camerei unde au fost îngrămădiţi cei arestaţi, fără să se închidă uşa, cu barba în vînt, cu părul vîlvoi.

— Noi criminali ? Noi care am făcut cea mai sublimă revoluţie fără să vărsăm o picătură de sînge ?

Colonelul, furios, ia şi trînteşte una din săbiile rămase pe masă.

— Criminali care vreţi să călcaţi în picioare ceea ce are omul mai bun, proprietatea...

Mitropolitul nu e totuşi liniştit, deşi lui i se pare că cele întîmplate sînt destul de bine făcute :

— Aţi dat de veste proprietarilor ? Să nu ne pomenim iar cu descuţii peste noi...

— Vin marii boieri numaidecît aci să alcătuim guvernul. Lăcusteanu va aduce aci pe proprietari, neîntîrziat. Să nu vă fie teamă de goloani. Avem două companii afară cu amoniţie de război...

Mitropolitul se așază la masă, lipind neliniștit, fără să vrea, mîinile palmă de palmă, ca într-o rugăciune.

— Nu-s de ajuns... Cu puștile astea... știi, pînă se încarcă a doua oară... le zdrobesc tîlharii capetele cu ciomegele la soldați... Mai bine să scriem fără întîrziere consulatelor protectoare după ajutor grabnic.

— Asta o putem face negreșit, pînă constituim guvernul, e de părere și Odobescu.

Trece astfel aproape un ceas, și mitropolitul, mereu neliniștit, se gîndește că situația e destul de încurcată. Iar cînd vin vești de afară că lumea a început să se adune în fața palatului, motivele de neliniște au sporit... Un incident petrecut acum cîteva clipe aruncă pe mitropolit în apele spaimei. I se aduce anume la cunoștință că fiul vornicului Iordache Florescu, negriciosul frate al Luxiței Florescu, Costache, ca să nu fie arestat, căci era în serviciul Gvardiei Naționale la palat și văzînd că toate intrările sînt păzite, a sărit de la balconul dinspre Podul Mogoșoaiei jos, peste mulțime. Au alergat soldații cu baionetele să-l prindă, să-l aresteze, dar privitorii, înmărmuriți de curajul lui, l-au scos din mîinile lor.

Totuși mulțimea rămîne abia călduță și Odobescu simte asta. Ca să-i facă puțin curaj mitropolitului, strigă tare către căpitanul Caragea :

— Ei, au să vază craii de jos că nu-i de glumit. Caragea, du pe Tell, între soldați pe jos, la arest la cazarmă, de unde nu-l mai scoate nici dracul. Auzi ?... între soldați pe jos...

Tell e scos din odaia celorlalți, înconjurat de o grupă de opt soldați, cu spăngile la puști. E în capul gol și fără sabie, galben ca de ceară, barba mică îi acoperă numai un sfert din obrajii în jos și mustața frumoasă îi e acum răvășită. E ceva de moarte în înfățișare. Cînd apare pe îngustul peron de la intrare, între soldații de pază, se oprește clipind din ochi, de parcă nu vede bine. Dar cînd escorta coboară prima treaptă, Aristia, care izbutise să iasă și se afla jos în grup, cu ai lui, cu Mihăileanu, Mavromati, Apoloni și alții, care încercaseră și nu putuseră să intre în palat, strigă puternic, cu glasul lui din scenele de tragedie :

— Tell, înapoi...

Tot grupul lor începe să strige atunci :

— Tell, înapoi... Tell, înapoi...

Se auzi deodată mulțimea murmurînd, ba țîșnind și unele strigăte, legănîndu-se : ...„Tell, înapoi". Aceste strigăte, altfel singuratice, duraseră cam un sfert de ceas, dar căpitanul Caragea nu se sperie atît de cele auzite, cît de hotărîrea mută, pe care o ghici neclintită, în privirile celor mulți. Înțelese că nu va putea trece și dădu poruncă în șoaptă soldaților să se oprească, apoi puse mîna pe umărul lui Tell, ca să-i arate că trebuie să se întoarcă.

Cînd căpitanul Caragea veni și îi raportă că nu se poate trece fiindcă norodul e în număr mare, Odobescu zguduit de furie ieși în balcon și aruncă o privire sfidătoare celor de jos. Dar mulțimea rămase neclintită și mută. El privi treptele palatului, apărate de cordonul de soldați care-l înconjoară, și socoti că totuși le e peste putință celor de jos să răzbată sus. Se întoarse către căpitanul Caragea, care venise după el :

— Sîntem, cum s-ar zice, asediați... Hei... Un foc de rînduri și limpezește totul.

Mitropolitul, îngrijorat, l-a urmărit tot timpul cu privirea, iscodindu-i cutele frunții și privirea... Acum îl întreabă cu vocea moale :

— Atunci, ce facem ?

Odobescu ar vrea să spună că e foarte simplu, că va porunci să tragă în mulțime, dar simte și el că nu e tocmai așa.

— Dacă am arăta că nu-i arestuit Guvernul vremelnicesc ? îngînă din nou mitropolitul... Să le spunem că a fost numai o mică modificare.

Ideea lui Neofit nu i se pare prea rea lui Odobescu. La urma urmelor dacă i s-ar face și lui loc în Guvernul provizoriu, ca să nu rămîie numai un băgător de seamă, apoi cu ajutorul celor mai puțini nebuni, cum zice el, ar putea cu timpul să aducă toată apa la moara lui.

— Să încercăm, părinte, și cum zici dumneata.

Sînt aduși în sala cu pîlpîiri de brocart roșu, în lumina amiezii, Tell și Eliade. Bălcescu, chemat, refuzase să vie, și la fel Arăpilă. Vine de asemenea Ion Cîmpineanu. Mitropolitul ia cuvîntul și începe un discurs împăciuitor, dar Tell, care văzuse poporul adunat în fața palatului, îl întrerupe în mod neașteptat :

— Nu poci să stau de vorbă nici o clipă cu dumneavoastră cît timp sînt în stare de arest.

Odobescu îşi muşcă buza şi porunceşte să i se aducă sabia şi eşarfa.

Urmează o lungă discuţie, mai mult un soi de tîrguială. Pînă la urmă se ajunge la formula unui guvern cu mitropolitul, Odobescu şi Cîmpineanu, care să lucreze împreună cu vechiul minister. În ultima clipă, cînd să iasă pe balcon, Tell se opreşte din mers în mijlocul sălii şi le spune :

— Credeţi că veţi potoli poporul proclamîndu-vă şefi ai guvernului ? Vă înşelaţi... Uite, eu merg pe balcon.

— Se va potoli numaidecît, dacă dumneata ori Eliade anunţaţi noul guvern.

Tell se crispă şi Eliade şovăi o clipă. Apoi ieşiră, ei doi mai întîi, urmaţi de Odobescu, şi după el Ion Cîmpineanu.

Tell proclamă noul guvern, dar vorbele lui fură acoperite cu huiduieli nesfîrşite. Cîmpineanu se făcu la faţă alb ca varul, dimpotrivă Odobescu parcă ar fi înghiţit jeratic. Se întoarseră în sala cea mare în urletele furioase ale lui Odobescu :

— Am să-i împuşc ca pe cîini... Ca pe cîini... S-au mai văzut multe ieşiri biruitoare şi din cetăţi mai asediate decît sîntem noi în acest palat.

În timpul acesta, pe scările dinlăuntrul clădirii e o învălmăşeală de nedescris, funcţionarii prinşi acolo, amestecîndu-se cu ofiţerii.

*

Fiind plecat înainte ca să se adune lumea în curtea cu borne legate cu lanţuri, Lăcusteanu a ajuns la timp la sala Momolo, ca să-i vestească pe proprietari să vie la palat. Dar spre surprinderea lui, oamenii încep să puie întrebări, să ceară lămuriri, ar vrea să ştie ce gînduri are Odobescu, pe care ei îl ştiu în minister. Ei ar vrea, şi el nu pricepe de ce, un fel de garanţie. Lăcusteanu e soldat şi nu-i place să i se puie întrebări, pe care el le bănuieşte că ei le pun fiindcă le e frică să meargă la palat, şi tot ca soldat el crede că fanfaronii ăştia nu sînt la urma urmelor de nici un folos cînd e vorba de reprimat o revoltă. Nu mai stăruie şi pleacă furios înjurînd ca un soldăţoi. A priceput că pentru formarea guvernului nu poate fi vorba decît de marii boieri.

Un ucenic știrb, slăbuț și cu părul ici, colo căzut de bube dulci, intrase în goană în magazia cea lungă, tipînd printre gropile cu saramură :

— Nea Licsandreee... nea Licsandreee, au arestuit gubernu... E un boier care strigă în curte. Au arestuit gubernu...

Licsandru Hergă ajută ca de obicei la scoaterea pieilor vîscoase, grele de saramură, care șiroiau în mocirlele din magazie ; treabă de bunăvoie, căci el ca meșter n-avea astfel de îndatorire, dar nu-l lăsa inima să privească atunci cînd vedea oamenii istoviți trăgînd, lunecînd și iar trăgînd din răsputeri ca să scoată din groapă pielea grea ca și cînd ar atîrna tuci de ea, cîtă vreme el cu o mînă făcea treabă cît trei inși. Pentru asemenea fapte, lucrătorii îl socoteau frate de-al lor, glumeau cu el în voie, mîndrindu-se cu el, pe cînd Fănică Țeică, de curînd meșter la magazia a doua, era mai al dracului, devenise cam boieros, ținea la starea lui de meșter.

Licsandru auzi larmă și în curte ; lăsă pielea de bou să cadă la loc în dubă și întrebă, mai mult necăjit că nu pricepe :

— Ce strigă și ăla, bre oameni...? Ce dracu spune c-au făcut ?

— Au arestuit gubernu... Așa strigă un boier în mijlocul curții.

Cu un glas, ca un muget de taur, meșterul strigă de zgudui magazia :

— Afară, mă, toți !...

Boierul din curte era Ștefan Turnavitu, fratele lui Scarlat, profesor și el. Costache Florescu, după ce sărise de pe fereastra palatului, alergase gîfîind de-a dreptul la școală, la Axente Sever, dîndu-i de veste despre cele întîmplate la palat. Trimiși de profesorul ardelean, dascălii se răspîndiră în tot orașul, ca să scoată lumea pe uliță.

— Săriți, fraților, că au arestuit Guvernul vremelnicesc, striga mereu Ștefan Turnavitu în curtea tăbăcăriei.

— Damian... Damian... Mitrule... începu să urle Licsandru. Hai, fugiți la clopotu Mitropoliei... Hai repede.

De pe toate ușile magaziilor năvăleau oamenii în cămăși și izmene, ude și zdrențuite, plini de mîzgă, cu părul năclăit. În curînd fură adunați cei mai mulți dintre ei.

— Mitrule... Mitrule, ai luat cheia dă la magazia cu puștile ? Teică... Unde-i Teică ?

Mitru și Damian se spălau, împroșcîndu-se pe față la puț, înainte de a-și pune pe ei cămășile și izmenele mai curate, cu care umblau pe ulițe și înainte de a-și fi încălțat imineii. Cel întrebat spuse că a lăsat cheia lui Eftimie. Teică apăru și el, destul de mirat.

— Fănică, aleargă și în celelalte tăbăcării, adu-i pe toți aci. În timp ce se spăla și el la jgheabul puțului, urla mereu, nu se oprea o clipă... La topoare, fraților... Ăi care n-aveți puști, luați cuțitoaiele dă curățit pieile.

Atunci se ivi din prăvălie Pană Dobrovici, ca de obicei în cămașă înflorată cu arnici, cu nădragi de mohair și în papuci. Începu să strige la el :

— Ce, ați înnebunit ? Cum lăsați lucrul ziua în nămiaza mare ? Licsandre, ce-i asta ?

— Au arestuit gubernu, jupîne, n-ai auzit ? îi strigă destul de acru Licsandru, stropindu-și fața cu apă din căucul celor două palme, mare la el ca o căldare. Ei, drăcia dracului, n-auzi că au arestuit gubernu ?

— Ei și ce dacă l-au arestuit ? Ce-i treaba voastră ? Vedeți-vă de lucru.

Pe cînd taică-său, State Dobrovici, era un partizan hotărît al revoluției, deși mărginit în granițele intereselor tagmei lui, Pană Dobrovici, care datorită averii părintești se înhăitase cu o seamă de feciori petrecăreți ai boierilor din protipendadă, era dușmanul revoluției și tresărise de bucurie cînd auzise că guvernul a fost arestat.

De la magazia cu materiale din fundul curții veneau acum oameni cu puști, iar pe de alte praguri alergau alții cu topoare și cuțitoaie.

Un lucrător înalt, cu mărul lui Adam colțos și cu mustața neagră tușinată, se scărpina în cap și, privindu-și cămașa și izmenele negre de sărătură și noroi, întrebă nedumerit pe meșter :

— Nea Licsandre, cum o să mergem așa ? Cu zdrențele astea pă noi ? Să mergem întîi acasă să luăm alte albituri pă noi.

— Mă Trișcă, mă... trebúie să doborîm mai întîi pă tîlharii ăia care au arestuit gubernu.

— Păi cum naiba ? Așa cum ne aflăm ?... Io ziceam...

— Nu e timp dă așteptat, mă... Io zic așa : care aveți hanțe aci la fabrică, schimbați-vă, care nu, mergeți și așa.

— Mergem, nea Licsandre, mergem ! strigă un bătrîior, smolit rău la față, de-i semăna și ea cu zdrențele de pe el, cu ochii numai crețuri, altfel vînos încă ; rîdea, trecîndu-și degetele prin barba rară și sură : Mergem așa... și-i doborîm cu putoarea dă argăseală.

Licsandru rîse și el de năstrușnicul gînd al tabacului. Peste vreun sfert de ceas veni și Axente Sever. Fu bucuros că-i vede adunați, gata să alerge la palat, dar fu de părere că nici de atîta grabă nu e nevoie, ci să lase oamenii să se spele și să se mai schimbe. Măsură cu privirea un tabac mai zdrențuros și-i spuse lui Licsandru :

— Dă-mi mie cinci oameni de-ai dumitale, frate, nădăjduiesc să vă aducem noi ceva cămăși și opinci.

Se duse cu oamenii prin Dobroteasa și pe la bariera Vitanului unde știa niște prăvălii cu tot soiul de marfă de îmbrăcăminte și încălțăminte : opincării, pînzării, abagerii cu zăbune. Mai toți mici negustori de pe aci erau trup și suflet pentru revoluție, și aflînd ce s-a întîmplat, după ce se sfătui toată bariera cîteva clipe, dădură sumedenie de cămăși, izmene și opinci, care sosiră la timp la tăbăcărie.

Axente Sever n-a venit cu ele, că se dusese la altă fabrică, dar trimisese vorbă lui Licsandru să aștepte liniștit cuvînt de la el, că nu e nevoie să se pripească.

*

Erau toți grămădiți în curtea cît un bătrăgan, cînd se ivi pe poartă Gligore Hergă de la Piatra, aproape alergînd, suflînd cam greu, căci era prea mare ca să țină atîta goană. Sosise în ajun în București, la frate-său, că tot așteptase zadarnic să treacă pe la ei revoluția de la Izlaz. Nu-l mai răbdase inima și venise s-o vadă cu ochii lui pe cea din București.

Cînd îl văzu de departe pe frate-său, care era cu capul și cu umerii peste mulțime, îi strigă din fugă :

— Să ridică norodu, Licsandre. Să ridică norodu... Voi ce faceți ?

— Bine că venișI, neică, taman vream să trimit pe cineva să te cheme. O să avem dă furcă azi.

Oamenii se uitau cu un fel de mirare înspăimîntată la acest al doilea uriaș care venea în mijlocul lor, al treilea cînd se gîndeau la familia lui Licsandru, la Licsandra pe care o știau mai, mai, cît cei doi frați de voinică.

*

De la sala Momolo, Lăcusteanu a plecat — înjurînd în gura mare pe proprietarii în care-și pusese speranțele lui toate de boier de rangul doi — întins spre locul unde știe că sînt adunați marele ban Alecu Filipescu-Vulpe, logofătul Cantacuzino și ceilalți, adică la bătrînul Lenș, în frumoasa lui casă de pe podul Mogoșoaiei, din mahalaua Manea Brutaru.

Se urcă într-o birjă și, ocolind pe din jos de temeliile pe care se înalță zi de zi teatrul, pe după biserica Kretzulescu, ieși pe Ulița Luterană în sus, pînă pe Podul Mogoșoaiei. Cînd birja a intrat în curte la Lenș, sări înainte ca ea să se oprească, împinse zgomotos ușile și strigă :

— Colonelul Odobescu vă poftește la palat să alcătuiți guvernul.

Vulpe, care a uitat de surpătură, se scoală grăbit.

— Acuși, acuși... Și se întoarce către Cantacuzino : Hai repede, că ne-o ia Furtună înainte... E mort după căimăcămie.

Cantacuzino își potrivește tulburat redingota, destul de îngustă, gulerul cam țeapăn.

— Mi se pare că, din păcate, la căimăcămie se gîndește și Odobescu.

În micul ceardac, pînă trag caleștile lor la scară, marele logofăt îl întreabă scurt pe tînărul Lenș :

— Ai Proclamația către țară ? Arzul către sultan îl ai ?

Lenș scoate surîzînd Proclamația și scrisoarea plină de ploconeli către sultan.

— Uite-le ! Le-am scris așa cum mi-ați spus aseară.

Dar cînd să iasă pe Podul Mogoșoaiei, înghesuiala e atît de mare, birjele și caretele merg în așa neorînduială, încît cele trei calești ale lor se încurcă. Lenș pune mîna în ceafa vizitiului :

— Dobitocule, fă-ți loc ! Fă-ți loc, că te împușc !

Abia ajung pînă la Cișmeaua Roșie, dar mai departe spre biserica Albă nu pot trece. Ocolesc la dreapta, spre biserica

Luterană. Cînd ajung aci, iar le încurcă drumul carele care vin de la piață, din jurul bisericii Kretzulescu, căci azi e sîmbătă, zi de tîrg. Trebuie să aștepte să treacă trei brașovence încărcate cu zarzavat rămas nevîndut, care le taie greoi calea. Cu o săptămînă înainte, un țărănoi care ar fi încurcat cu carul lui drumul unei caleşti boiereşti, ar fi fost plesnit de vizitiul acesteia cu biciul, să-i sîngereze fața... Dar acum e greu, e revoluție. Pierd aci aproape un ceas, că în fața palatului e mare îmbulzeală de curioşi, deocamdată.

În clipa asta începe să sune puternic, într-o dungă, clopotul cel mare al Mitropoliei. Boierii se sperie şi stăruie mereu, izbutind s-o ia la stînga. Dar nu pot ajunge mai departe de poarta casei baş boierului Iordache Filipescu. Drumul spre Podul Mogoşoaiei este iar închis acum de mulțimea care înconjoară din toate părțile palatul. Alături, pe Podul Mogoşoaiei, e casa cea mare a lui Cantacuzino. Se îndreaptă pe jos într-acolo, măcar să se pună la adăpost.

Între timp poporul bucureştean începuse să se miște de-a binelea.

★

Acasă la Ana Ipătescu, cu care unii cred că are legătură de rudenie, Nicu Golescu sosise în goana cailor, căci ca de obicei caleașca lui îl aștepta în curtea palatului. Ocolise pe Batiște spre mahalaua Caimatei, sărise din trăsură şi intrase în fugă în curtea cu boltă de viță, la marchiza din mijloc, unde locuia Nicolae Ipătescu.

— Ana... totul e pierdut... Guvernul a fost arestuit de Odobescu şi Solomon... Am crezut în prima clipă că putem face ceva... Dar e de prisos... Orașul nu se mișcă ! Dar, înfrigurat, aci el se înșelă. Orașul se mișca, dar se mișca încet, e drept.

Femeia cu ochii mari, obosiți de obicei, care este în stare să se aprindă într-o clipă, ca aburii explozivi, își mușcă buza de jos şi îi pune liniştită mîna pe braț. Ar vrea să-l vadă mai întîi liniştit pe omul acesta care suflă greu şi are privirea rătăcită.

— Totul poate fi recîştigat. Liniștește-te puțin, apoi fugi repede la Axente Sever.

— Mi-e teamă că e prea tîrziu, Ana... Trebuie să mergem la consulat.

Tocmai în clipa aceea se aude vuietul adînc, imens, metalic, al clopotului cel mare.

— Ascultă, asta e chiar echipa lui, nu poate fi altfel. Axente Sever a şi aflat de bună seamă.

Dar Nicolae Golescu încă nu poate asculta liniştit. Şi-a desfăcut legătura de la gît, ca să răsufle în voie:

— Ana, ce va fi? Ce ne facem?

În ochii mari ai tinerei femei pîlpîie o flacără, iar părul ei castaniu, greu are în el reflexe de jeratic.

— Îl arestuim pe Odobescu, îl zvîrlim în temniţă şi pe Solomon. Asta vom face.

Nicolae Golescu ascultă şi nu pricepe. Astea i se par lucruri de neajuns, ca în vis.

— Dar acum? Ce facem în clipa asta, Ana?

— Mergem la palat...

O crede nebună, dar vede că pune pe umeri un bariz de mătase spumoasă, neagră. Are în ea ceva dintr-o dalie mare, grea, fumurie.

— Ai caleaşca jos?

Golescu ridică din umeri şi dă din cap afirmativ, într-un gest contradictoriu, căci nu mai e stăpîn pe el însuşi.

Cînd ajung la poarta cu uluci de stinghii, ea smulge steagul tricolor, care de o săptămînă străjuia acolo, biruitor.

— Caută-ţi o birjă, lasă-mi mie caleaşca, şi mergi repede la Axente Sever, trebuie să te vezi cu el neîntîrziat... Află ce măsuri au luat... Trebuie să vie cu tabacii cît mai curînd.

El a oprit nedumerit o birjă, dar înainte de a se urca, aude vocea pătrunzătoare a tinerei femei, care fîlfîie în caleaşcă steagul către un grup de trecători.

— La palat... La palat...

Ei întorc capul după ea şi o văd pînă departe, în picioare în caleaşcă, ţinînd steagul cu braţul întins. Alţi şi alţi trecători o privesc uimiţi, nu au înţeles limpede despre ce e vorba, dar cînd aud iar clopotul cel mare, pricep că se petrec lucruri neobicinuite.

*

În Dealu Mitropoliei, trecînd prin dosul palatului lui Bibescu, Damian, Mitru Tabacu şi cu alţi cinci fîrtaţi de-ai lor intraseră încă de acum o jumătate de oră în îngrăditura cu

zăbrele a clopotului cel mare, ca să-l tragă. Un călugăr cu potcap pămîntiu, cu vițioane de păr păios peste urechi, strigase la ei furios, cu brațele spre cer :

— Nu să poate să trageți clopotu fără voie dă la cănțălarie.

Mitru nu e om să se împiedice de un călugăr cu vițioanele ieșite din potcapul tras peste urechi.

— La o parte, părinte... că au arestuit boierii guvernu !

— Da' ce, dumneavoastră nu înțelegeți că nu e voie ? Și călugărul furios dăduse să ia din mîna lui Damian frînghia cea groasă.

Acesta îi pusese mîna cealaltă în piept :

— La o parte, părinte, la o parte, că dacă nu, zbori și dumneata la vale după potcap ! Căci de smucitură, potcapul îi căzuse și se rostogolise la vale.

Și clopotul vuia mereu, rar, gros, imens, adînc, umplînd cu ființa lui văzduhul. Fu un fior prelung și greu care cutremură orașul de la un capăt la altul.

*

Atunci se ivi din vale, dinspre biserica Sfîntu Nicolae din Țigănie, o ceată de țigani în frunte cu Filaret Mustea, care fusese alaltăieri slobozit din temniță printr-o poruncă neîntîrziată a lui Bolliac. Trecură porțile mici de lemn lîngă schelăria de bîrne a clopotului și începură să se roage de Mitru, care smucea răsucindu-se de una din frînghii :

— Lăsați-mă și pă mine, oameni buni, să trag clopotu ăsta ca să-l auză și robii care au fost... Să-l auză și țiganii mei.

— Lasă, neiculiță, că-l aud ei și cum îl tragem noi, îi spuse Mitru rîzînd.

— Nu, nu, îl aude altfel cînd oi trage și io dă frînghie. Că io am fost la ogną, să-l auză, să vie să lupte pentru ca să nu mai fim iar robi. Să să umple inima dă mînie în ei...

Pretutindeni lumea iese la porți și treptat ulițele și podurile sînt înțesate de trecători, care vor să știe ce s-a întîmplat.

*

Axente Sever aflase despre arestarea guvernului de la tînărul Costache Florescu, cel care sărise de pe balconul pala-

tului și de acolo venise întins la el, la școală. El vestise prin Ștefan Turnavitu pe Licsandru Hergă să-și adune oamenii și să-și trimită echipa la clopotul Mitropoliei, apoi se dusese el însuși să vadă în ce chip au mers lucrurile cu tabacii. Întors acasă, îi găsi pe Dorcea, Scarlat Turnavitu și pe Deivos. Pe cel dintîi îl trimise să ridice calfele de măcelărie. Cînd sosi Nicolae Golescu, dascălul greoi era plecat de aproape un sfert de ceas. Se liniști văzînd zorul celor de aici și lăsă lui Deivos și Scarlat birja lui, ca Turnavitu să ajungă mai repede, în goană, la Obor, la Tudor Fărșerotu și să-l îndemne să vie negreșit cu negustorimea de la Bariera Tîrgului din Afară.

Birja lor se întîlni în drum cu trăsura în care Ana Ipătescu, în picioare, cu steagul în mînă, cu fața aprinsă, străbătea străzile Bucureștilor strigînd mereu :

— Săriți, că au arestuit guvernul... La palat... La palat...

Cele două trăsuri se opriră o clipă una lîngă alta și Deivos îi putu spune că Nicolae Golescu a ajuns la Axente Sever, că Dorcea a plecat să ridice calfele de măcelari din Scaune. Apoi trăsurile porniră mai departe, fiecare pe altă uliță.

*

Acum trăsura Anei Ipătescu aleargă pe Podul Calicilor în sus. Unde vede pîlcuri mai mari de oameni ieșiți în uliță, ea se întoarce și îi îndeamnă strigînd :

— La palat... La palat...

Apar și unele fețe boierești pe la ferestre și în sacnacsii, apar negustori și vînzători în pragul prăvăliilor, pe care le închid apoi numaidecît.

— La palat... Reacționarii au arestuit Guvernul provizoriu. Glasul i-a obosit și i s-a uscat cerul gurii.

E miezul zilei și cerul dogorește. Lumea scoasă pe la poartă de clopotul Mitropoliei și de zvonurile de la vecin la vecin parcă o așteaptă. Un mămular o petrece cu ochii și se întoarce către vecinul lui :

— Vezi, Trișcă ? D-aia sună clopotu Mitropoliei... Hai și noi...

*

Cînd a ajuns în Obor, Deivos a găsit ca la cinci sute de oameni adunați pe maidanul din fața prăvăliei Fărșerotului.

De cum auziseră clopotul Mitropoliei, căruia îi răspundea mereu cele de la Sfîntu Ioan Moşi, puseseră obloane la prăvălii şi se adunaseră în faţa prăvăliei căldărarului. Numai că el, încăpăţînat şi morocănos, nu vrea să se mişte, şi pace. Că el nu merge să dea ochi iar cu huiduma de Ulumeanu şi cu acsizarii lui. Deivos l-a lămurit însă numaidecît că acum e lată rău, că a fost „arestuit" tot guvernul, că Axente Sever îi trimite vorbă să vie negreşit cu ai lui la palat. Şi aşa s-a pus în mişcare negustorimea oboreană. Au plecat cam cinci sute de inşi. Au luat în lung Podul Tîrgului din Afară, căci au ocolit pe la Sfîntu Gheorghe, alt drum de-a dreptul spre palat nemaifiind, şi nu puteau încurca oamenii pe uliţe întortocheate, înfundate. Mergea încruntat moşneagul în frunte. Alături de el păşea cu faţa conabie ginerele lui, Tase chiristigiul, fîlfîind steagul tricolor. Prin dreptul Bisericii Sfinţilor se făcuseră poate două mii de oameni. Au luat-o pe Uliţa Lipscanilor şi de acolo pe Podul Mogoşoaiei, strigînd mereu : „Moarte vînzătorilor", „La palaatt..."

*

Printre Scaunele de măcelărie din Piaţa Mare, trecînd în goană podişca de peste Bucureştioara, goneşte o caleaşcă împrăştiind mulţimea de cumpărători. În picioare, sprijinită de steagul tricolor, Ana Ipătescu strigă cu o voce caldă, pătrunzătoare :

— La palat, fraţilor... cu topoarele... cu cuţitele... că reacţionarii au arestuit guvernul.

Măcelarii se opresc, se întorc spre ea. Un flăcău cu ochii albaştri şi mustaţa băţoasă, ca paiul, nu pricepe. Strigă după ea :

— Cum l-au arestuit ? Cine ?

Dar caleaşca şi-a făcut iar loc şi Ana Ipătescu nu are timp să dea lămuriri. Strigă numai în treacăt :

— La palat, la palat, cu topoarele...

Zane şi Bolintineanu, care veneau dinspre cafeneaua turcească de lîngă Dîmboviţa, s-au agăţat de scările caleştii, în dreapta şi în stînga ei.

Ana Ipătescu a trecut pe podul de piatră spre Domniţa Bălaşa, apoi a ocolit pe lîngă biserica Antim, tot în goana

trăsurii, tot cu steagul înălțat, chemînd poporul la luptă. A răgușit. Îi e gura parcă arsă. Trece Dîmbovița, pe podul Cilibiului, la Mihai Vodă. A luat de la una dintre femeile, care, chircite jos, vînd vișine lîngă parmalîcul podului de lemn, o cană de vișine. Le gustă, carnea e acrișoară și dulce ; gustă și cei doi prieteni, Bolintineanu și Zane, în timp ce vizitiul așteaptă să-și facă loc printre calești și căruțe. Freamătă de nerăbdare. La capătul podului sînt fel de fel de vînzători. Cîțiva îmbrăcați cu nădragi de șiac și cu pieptare tot de șiac. Îi cunoaște : sînt din Ciorogîrla, fac și negustorie. Au căruțele de felul boaltelor, cu dricul înalt și deasupra pusă încă un fel de colivie de lemn cît toată căruța. Aduc la piață păsări de vînzare.

— Unde sînt ai voștri ? Lăsați marfa în paza unuia, a femeilor, și veniți la palat... Au arestuit ciocoii guvernul ! le strigă Bolintineanu care îi cunoaște, căci sînt de pe la el, de-acasă.

Oamenii au înțeles. A rămas să păzească cele cinci boalte cu dricul înalt, cu boii dejugați, un bărbat pletos, cu o căciuliță ca o jumătate de potcap și cîteva femei.

S-a făcut loc și trăsura urcă acum rîpa către mînăstirea Sfîntu Ioan de lîngă casa cea mare a „banului bătrîn". E sîmbătă și prăvăliile de la uliță, ale mînăstirii, sînt pline de mușterii. Niște flăcăi, cu cămășile lungi, de pînză cu rîuri de arnici, lăsate peste izmenele lungi ca niște burlane, încinși cu bete cu mărgele peste cămăși, încearcă pălării mari cît roata plugului, la o prăvălie. Cînd s-a oprit trăsura și femeia frumoasă a început să cheme lumea, s-o îndemne, au alergat cei dintîi.

— Haideți cu toții la palat... Ticăloșii de reacționari au arestuit guvernul...

— Hei, d-aia sună așa clopotu Mitropoliei... se dumirește negustorul.

Într-o clipă s-au adunat în jurul trăsurii alții și alții. Vînzătorii au ridicat marfa de pe șatre, au închis în grabă obloanele prăvăliilor și se duc și ei după trăsura cu steag.

— Jupîne, noi am plecat.

Iată, sînt acum cîteva sute de oameni în jurul femeii tinere care ține steagul întins. Părul i s-a desprins, fața, înflorită de arșiță și mînie, îi dă o frumusețe nepămînteană.

De aci, caleașca nu mai poate merge decît la pas. Dinspre viraneaua cea mare, unde a fost Hanul lui Constantin, vin zeci și sute de oameni. De altfel, de pe toate ulițele unde a picat în goană chemarea ei se adună oamenii spre palat ca sîngele spre inimă, umplînd Podul Mogoșoaiei.

Cei treizeci de pași pînă la mînăstirea Zlătari îi face trăsura greu, chiar mergînd la pas. Prăvăliile zarafilor din jurul ei sînt închise. Negustorii așteaptă cu zeci de steaguri în fața caselor cam dărăpănate, cu două caturi, care înconjoară biserica și sînt, ca și la mînăstirea de peste drum, proprietatea ei. Pornesc toți, bărbați, femei, copii, după trăsura înecată parcă în mulțime și dusă de ea ca de o apă. Pornesc și iaurgiii, și vînzătorii de cireșe, și turcii cu bragă rece. Chipurile, unii gîndesc că se poate face vînzare bună cu asemenea prilejuri. Nu, nu-ți fură marfa... Nu e timp s-o fure, că se vinde repede.

Mulțimea curge revărsată în sus pe Podul Mogoșoaiei. Rămîn încet în urmă, pe stînga, casa Darvari, galbenă ca șofranul, după ea — înapoia prăvăliilor mici de la uliță și despărțită de ele prin borne cu lanțuri, în fund — casa baronului Meitani, bancherul cămătar ; pe dreapta, lasă casele Filipeștilor, Biserica Doamnei, casa din colț a lui Greceanu, și peste drum de ea casele Corbenilor. Au ajuns la Biserica Sărindari. E mare, veche și cam dărăpănată. Peste drum de ea sînt casele lui Slătineanu, cu cofetăria, prăvăliile și sala de bal. De la ferestrele de sus ale casei mari, de care se apropie, casa lui Mihalache Ghica, unde au locuit vreo trei domnitori, privește lumea ciucure, în jurul nepoatei lui, Calliopi Ghica, „logovipera“, sora lui Băl-Ceaurescu, gura rea a Bucureștilor, nelipsită din sacnacsiu, în asemenea împrejurări. De la casa Cocorăscu, de pe stînga, alte zeci de privitori. Nimeni nu mai poate rămîne locului, căci e tîrît de valurile mulțimii. Sînt acum mii și mii de oameni. Au trecut de casa joasă și mare cu grădină a Oteteleșeanului, arendașul ocnelor de sare. Au ajuns din urmă ceata nesfîrșită a oborenilor, care așteaptă să-și facă loc, dar pînă atunci au năvălit acum pe binaua Teatrului Național, care e în construcție.

— Ghiță, săi la cărămizi... că sînt bune... Și tu, mă, n-auzi, Cristache ? Născătoarea ta... ia cărămizi !

Acum iau și alții, iau mai toți. Cei care-i îndeamnă pe ai lui e finul și nepotul căldărarului, cel cu cap de șobolan, bru-

tarul Trică. Nici n-a avut timp să se scuture de făină. Ginerii și feciorii caută să-l apere pe Tudor să nu-l strivească mulțimea.

Cărămizile le-au luat degeaba. Dincolo de biserica Kretzulescu nu mai poate trece nimeni. Podul Mogoșoaiei e plin, plină e și curtea cea mare ca un maidan dintre Palatul Administrativ și Vornicie, casa galbenă ca dovleacul.

Pe capra trăsurii în care e Ana Ipătescu s-au suit totuși vreo doi oboreni, Tase chiristigiul cu steagul și, firește, Trică. Brutarul s-a așezat la spate cu două cărămizi la subsuoară ca două pîini. Ar mai vrea să se urce un flăcău cu o pată roșie ca o arsură într-un obraz frumos ca de fată, care învîrtește deasupra capului o bardă de teslar, de asemeni un tîrgoveț gras, mustăcios, bălan, cu surtuc de mohair, care flutură deasupra capului o cîrpă roșie, că n-a avut altceva. Ana Ipătescu fîlfîie mereu steagul tricolor și cei de pe capră urlă :

— Loc... loc... faceți loc... Vine steagu... Vine steagu...

Greu, dar li se face loc. Nu poate să treacă însă decît trăsura. Ceilalți, care urmau caleașca, spunînd că sînt cu ea, sute și sute, rămîn în urmă, între hotelul lui Broft și temeliile Teatrului Național. S-a ridicat deasupra mulțimii un baros și o dată cu el cîțiva drugi de fier. E Mustea, cu ceata lui de țigani.

— Pentru numele preasfîntului, oameni buni, faceți-ne loc, că io am mai omorît un boier. Să scăpăm gubernu, că și el ne-a scăpat pă noi, țîganii, dîn robie... că robi am fost.

Un sfert de ceas i-a trebuit Anei Ipătescu și celor cincișase inși, care-i deschid drumul, să ajungă în curtea mărginită cu borne și lanțuri, care e acum o mare de capete. E lume și în sus pînă la metocul Episcopiei. Casa lui Cantacuzino e toată înconjurată de mulțime, și boierii, care au venit să alcătuiască guvernul, privesc deocamdată de la ferestre, de la catul de sus.

*

Ana Ipătescu s-a dat jos acum și cu greu, cu steagul în mînă, și-a făcut loc, prin curte, ca să răzbească pînă în față. Peronul este ocupat de soldați cu armele la mînă, în jumătate poziție de tragere. În fața lor e un gol ca o jumătate de cerc.

Cei din față sînt oameni de tot felul, care privesc liniștiți ca la teatru. Printre ei este și Simion Firu, în costumul său

arnăuțesc de paznic la Eforie, cu pistoalele puse în brîu. E tare nedumerit. El se știa cu revoluția, dar, acum, cînd îi vede pe ofițerii lui închiși în palat, nu mai știe ce să facă. Șapte ani de militărie îl paralizează. Stă cu mîinile încrucișate pe piept. Lîngă el sînt tîrgoveți și femei, a fost împins pînă aci și un mămular cu mosoare de ață și panglicuțe. Iată că Ana Ipătescu urcă primele trepte. Ostașii își îndreaptă armele spre ea. Mulțimea parcă se dezmeticește, dar e tot rece.

— Dați iureș, fraților, să eliberăm guvernul pe care l-au arestuit ticăloșii de reacționari.

Dar nu se mișcă nimeni. S-a întors iar spre mulțime, coborînd două trepte din cele pe care s-a urcat, și privirea ei caută departe.

— Cum puteți să priviți cu brațele încrucișate ? Nu e nici o săptămînă de cînd subt Dealu Filaretului douăzeci de mii de oameni ați jurat să apărați constituția cu viața voastră, și acum priviți liniștiți cum vi-o răpesc douăzeci de ticăloși ? Se frînge de durere, ochii mari strălucesc de patimă și durere, e într-o mișcare continuă și necontenit privirea ei cuprinde totul, mulțimea care o urmărește uimită și mută. Coboară iar treptele. Vine lîngă cei din față : Cum puteți sta așa ? Ah, eram mîndră că sînt româncă... îi curgeau lacrimi pe obraji. Oamenii însă au parcă ochii înghețați. Ea tresare indignată : Și acum ?

Se urcă iar pe trepte, voinică, sprintenă, mlădioasă. Își plimbă privirea cu dispreț peste ei toți, de la dreapta spre stînga.

— Și acum, pe cîmpul libertății voastre pasc iar rîmătorii. Ca laptele crud, vitejia voastră s-a și trezit de marți pînă sîmbătă...

★

Prin dreptul bisericii Caimatei trece o mare ceată de flăcăi cu fote de piele, cu cîte două cuțite mari în tecile lor duble, cusute chiar în fote. În mîini au satîre și topoare. Vin de pe malul Bucureștioarei, de la Scaunele de dincolo de piață. În fruntea lor merge cu pasul lui greoi, cu ceafa bălană, dascălul ardelean Constantin Dorcea.

Un tîrgoveț în papuci și cămașă înflorată cu arnici lămurește pe vecinii săi, toți gabroveni, cu șalvari găietănați ca și el :

— Sînt băieții din Scaune. Noi le vindem cuțitele și satîrele... Dă gură apoi neveste-si : Chivo, scoate-mi repede prăjina cu cîrlig de fier... Și strigă după cei din Scaune, care acum ocolesc pe subt duzii cei mari, de la cotul maidanului : Acuși, acuși, vin și io, fraților.

Lîngă cărămidăriile de la Caravasera, tabacii, care veneau de pe Ulița Colței, cu Axente Sever în frunte, s-au întîlnit cu flăcăii din Scaune. Să tot fie împreună șase-șapte sute. Pe de lături sînt cu topoare și puști Licsandru Hergă, Mitru și Damian, care au lăsat pe Fănică Teică la clopotul cel mare. Sînt parcă puțini, dar Axente Sever socoate că ăștia sînt nădejdea revoluției.

— Dacă soldații trag ? întreabă profesorul Dorcea, care gîfîie de căldură, gras cum e, potrivindu-și pasul cu al lui Axente... Ce facem ?

Dar acesta se miră, cu fruntea lui înaltă, ascetică :

— Apoi, frate, ei au, după cîte știu eu, vreo patru-cinci sute de oameni, dară, omule, tot ce pot să tragă sînt cinci sute de focuri, că, pricepi tu, nu mai pot să încarce a doua oară puștile lor, că n-o să le dăm timp. Dacă omoară cinci sute dintre noi, ăilalți o să-i culce în tină și or să-i calce în picioare... că miile astea de oameni ce-or păzi ?

*

S-au suit pe borne și stau ca niște cocostîrci într-un picior Telegescu, Bolintineanu, căpitanul Teologu, Niță Magheru, cam la patruzeci-cincizeci de pași de intrarea palatului. Tocmai lîngă Vornicie, pe o grămadă de moloz, sînt Bolliac, arhimandritul Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru, State Dobrovici cu fiul său Pană, profesorul Vasile Maiorescu, dornici măcar să privească, dacă nu pot răzbi mai în față !

În timp ce era cu spatele spre intrare, Ana Ipătescu vede că toată lumea privește deasupra ei spre o fereastră, unde se pare că s-a ivit cineva. Coboară și ea treptele, ca să vadă mai bine. La fereastră sînt Eliade și Odobescu. Colonelul, care se vede că dorește mai întîi să împace poporul, înainte de orice propunere, se apleacă pe fereastră și strigă lui Solomon, care era între soldații lui pe peronul palatului :

— Solomon, la stînga !

— Și eu ? întrebă polcovnicul nedumerit.

— Și dumneata.

Mai mult nu se poate auzi, căci mulţimea a început să huiduiască din nou. Se aude doar un strigăt pe deasupra huiduielilor, venit tocmai dinspre Vornicie, aşa de crăpat, de parcă s-ar fi spart o tobă şi toţi au întors capetele spre el.

— Trădătorule... ne-ai vîndut iar. Te-ai dat cu golanii, cu desculţii... Ptiu... ptiu... şi scuipa parcă şi cu mîna, apoi iar ameninţa cu pumnul strîns pe Odobescu.

Atîta îndrăzneală uimi lumea, care întoarse capul spre cel ce strigase. Era maiorul Lăcusteanu, care nu mai putea răzbi în palat.

Telegescu, cînd îl văzu lămurit, îl recunoscu şi strigă :

— Puneţi mîna pe ticălosul ăla, puneţi mîna pe el... Şi căuta să-şi facă loc într-acolo. Dar ca bun cunoscător al locului, Lăcusteanu izbuti să ajungă îndată după grajduri şi să iasă pe o mică poartă lîngă Biserica Luterană. Telegescu nu se lăsă însă şi-l ajunse împreună cu alţii, între care şi Ion Brătianu, care privea şi el de lîngă Vornicie. Lăcusteanu, răzbind lîngă Biserica Luterană, tocmai se urcase într-o birjă, care însă nu putea să-şi facă loc. Mulţimea se ţinea după el. Strîmb de furie, se apăra cu sabia scoasă. Un tînăr slab, cu urechile mari, încercă să i-o prindă, însă maiorul o smuci tăindu-i degetele. Telegescu îi trînti doi pumni în cap năucindu-l o clipă şi putînd astfel să-i prindă sabia de gardă. Au mai sărit vreo cîţiva tineri, fraţii Florescu, Ion Bălăceanu şi Ion Brătianu i-a prins cealaltă mînă ; au pornit cu el spre Vornicia oraşului, dar ocolind pe la Cişmeaua Roşie, în timp ce Telegescu s-a întors iar în curtea palatului.

În dreptul locuinţei maiorului, pe Podul Mogoşoaiei, au sărit însă cu puştile întinse cei doi soldaţi care făceau de serviciu la el acasă, şi l-au scăpat.

*

Întors în sala cea mare din nou, unde-l aştepta îngrijorat mitropolitul şi ofiţerii lui, colonelul Odobescu nu spuse o vorbă şi începu să se plimbe cu paşi care zguduiau podeaua. Crezuse că, o dată puterea cucerită cu soldaţii, va avea lîngă el, ascultător cum fusese din timpuri uitate, şi norodul. Strîngea dinţii de i se vedeau muşchii puternici ai fălcilor cu două ghemotoace în obrajii mari, palizi, şi i se strîmba mustaţa boantă. Se întreba frămîntat care va fi dezlegarea. Un fior rece îl pătrunse ca un mucegai umed. „Se lasă cu moarte“, îşi

spuse de cîteva ori în gînd, repetîndu-şi o vorbă din război. Ştia că toată lumea îi pîndeşte privirea, că ofiţerii aşteaptă hotărîrea lui. Dar nu vedea nimic de făcut, decît o rezistenţă disperată. Îşi dădu seama că începe o luptă pe viaţă şi pe moarte.

★

Afară lumea parcă obosise din nou. Trecuse de mult de nămiază şi soarele dogorea puternic, străbătînd şi mai supărător prin unii nori albicioşi care treceau din cînd în cînd acoperindu-l. Soldaţii stau nemişcaţi la marginea peronului şi în jurul palatului, cu armele parcă înţepenite în mîini.

Ana Ipătescu fierbe de mînie, văzînd mulţimea intimidată de privirile aspre ale soldaţilor, de mîinile lor încleştate pe arme.

— Fraţilor... Vremea trece... Gîndiţi-vă că prinşii sînt sus... în mîna trădătorilor... Aşteaptă sus fraţii noştri, membrii Guvernului provizoriu... Bălcescu, Alecu Golescu, Magheru... Apoi întreabă, arătînd cu un soi de strîmbătură de silă şi mînie, puştile întinse : Ah, vă sperie acum puştile astea întoarse spre voi ? Îi priveşte pe cei mulţi cu o îndîrjită durere, cu un fel de deznădejde întoarsă şi glasul ei înfioară : Dar nu au despoţii atîtea puşti ca să poată doborî pe toţi cei însetaţi de libertate...

Mulţimea ascultă încremenită, căzută parcă în gol. Norodul e ca o mitralie încărcată, gata să explodeze. Îi lipseşte parcă numai scînteia începătoare, izbitura care aprinde capsa.

Ana Ipătescu îşi loveşte privirea de un bărbat tînăr, bine legat, care stă cu mîinile încrucişate la piept, deasupra unui brîu lat în care sînt înfipte două pistoale. E Simion al Firului, de la Zăvoiu Dihorului, în portul lui de arnăut de paznic la Eforie. A fost cu revoluţia, a bătut, el, toba libertăţii la Vadu Rău, dar acum e altceva. Şi-a tot spus că fraţii lui sînt de partea ceastălaltă, dar, hotărît, şapte ani de militărie i-au intrat în sînge şi cînd îi vede aci pe foştii lui ofiţeri, pe lîngă care, cînd trece pe uliţă, simte un fior, nu mai are voinţă. Sînt ofiţerii lui, nu se poate. Stă aşa băţos, cu nasul mare în vînt. Ana Ipătescu vine spre el şi-l întreabă brusc, prin surprindere, cu glasul obosit, uşor îngroşat :

— Dumneata ce eşti ?

Simion nu pricepe şi răspunde fudul :

— Paznic de noapte la Eforie...

Ea îl măsoară cu un rînjet amar, cu ochii ei frumoși plini de scîntei :

— Te întrebam dacă ești bărbat sau mămăligă...

Lumea rîde. Simion se întoarce întărîtat, să vadă cine rîde, dar în clipa asta ea îi smulge unul dintre pistoale.

Constată zăpăcit, rușinat, cu necaz :

— Eee... Mi-ai luat pistolu ?

Lumea iar rîde de necazul lui ; el se întoarce din nou și mai întărîtat. Trică brutarul se înalță în vîrful picioarelor și îi turtește pe la spate, cu o palmă, fesul alb de arnăut. Lumea rîde și mai tare. Ana Ipătescu i-a smuls, în această clipă, cînd el îi caută furios pe cei ce rîd, și al doilea pistol, lăsîndu-l buimac în rîsetele mulțimii. Apoi îl întreabă, cu același dezgust amar :

— La ce-ți folosește dacă nu le ții în slujba poporului ?

Cine e mai uimit însă e Trică brutarul, care descoperă în arnăutul ăsta fudul pe unterofițirul Simion al Firului, cel care a nenorocit-o pe cumnata lui, Măria mică. Nu-l mai slăbește din ochi, hotărît să-l dea pe mîna oborenilor.

Ana Ipătescu ridică deasupra capului pistolul din dreapta, pe cînd pe celălalt îl ține moale cu țeava în jos.

— Fraților, dați iureș să eliberăm guvernul... Moarte vînzătorilor !

Mulțimea, după voia bună de adineauri, s-a mai dezghețat, se aud strigăte de îndemn :

— Jos cu tîlharii... Să mergem, fraților !

Se încurajează unii pe alții, întărîtați :

— Să mergem !... Moarte vînzătorilor !

În timpul acesta, ca un rîu umflat de ploi, care se revarsă într-o mare, tabacii și flăcăii din Scaunele de pe malul gîrlei, înarmați cu puști, pistoale, topoare, cuțite late, satîre, pătrunseră în mulțime, despicînd-o furtunos.

Licsandru Hergă, Mitru, Damian, Ilinca, Licsandra cea plăvană, Toma și țiganul scos de la ocnă, Mustec, care ținea toporul lat de tăiat copacii în pădure, învălmășiți cu Nicolae Golescu, Axente Sever, Dorcea și alții răzbesc și ei cu furie, zguduind pe toți cei care de vreun sfert de ceas erau și ei încălziți binișor. Nicu Golescu, care s-a regăsit în mijlocul unor oameni hotărîți, strigă arătînd ferestrele palatului, cu steagul pe care-l are în mînă :

— Fraţilor, forţele întunericului au pus iară stăpînire pe ţară... Nu vă lăsaţi !...

Au răzbit cu toţii în faţă unde mulţimea e şi mai înfierbîntată. Dar cînd o vede pe Ana Ipătescu pe trepte, o priveşte încremenit, cu o spaimă care ar întări credinţa multora că ei sînt fraţi după tatăl lor, Dinicu.

— Ana, Ana, ce faci ?

Tînăra femeie se întoarce o clipă, apoi, ca un ecou din ea însăşi, spune mai mult în şoaptă, dar cu hotărîre :

— Nu se află altă cale...

Mulţimea e acuma caldă, prinsă cu totul ; se striga mereu din toate colţurile : „Moarte vînzătorilor... Moarte tîlharilor... Vrem constituţia...“ Tabacii şi calfele nu mai pot fi opriţi. Ana Ipătescu vede asta şi înţelege că a sosit clipa. Cu tabacii înfierbîntaţi nu mai poate fi oprire. Totul durează cîteva clipe.

Femeia cu plete negre acum îmbrăţişează cu privirea mulţimea şi înainte de a străbate printre soldaţi, cu pistolul din mîna dreaptă ridicat deasupra capului, strigă pătrunzător :

— Aţi jurat ! După mine !... Pentru libertate !

Licsandru Hergă, cu făptura lui de uriaş, cu satîrul în mînă, Toma Panduru, Damian Tabacu sînt cei dintîi care năvălesc după ea pe trepte.

— Sus, fraţilor !

Solomon făcuse cam din colţul palatului dinspre grajduri, unde se refugiase, un semn către ofiţerul bondoc de pe peron : să se tragă. Şi o bubuitură, ruptă în bucăţi, plesneşte în urechi, zguduie văzduhul. Apoi e un iureş peste zidul puştilor. Întîiul rînd de năvălitori trecuse oarecum prin surprindere, armele descărcate doborînd doar al doilea rînd din mulţime. Cînd se risipeşte puţin fumul alb al puştilor, se văd ca prin ceaţă morţi şi răniţi pe trepte. E o crîncenă învălmăşeală. Soldaţii sînt repede dezarmaţi de tabacii rămaşi afară. Înlăuntru sînt acum şi urcă treptele scării Ana Ipătescu, Licsandru Hergă, Damian, Teică şi între alţii Catina, care a smuls o puşcă unui soldat, Scarlat Turnavitu, cofetarul Toma Gheorghe, care are o spangă, un sătean din Ciorogîrla, Trică brutarul, care se ţine de Simion, dar a pus mîna şi pe o puşcă, pe care o scăpase din mîini un soldat lovit în cap de un satîr, şi încă alţi zece-doisprezece tabaci. Simion aleargă după Ana Ipătescu, speriat că îşi poate pierde pistoalele. S-au oprit toţi buluc în pragul sălii de consiliu, ameninţători. Apariţia lor i-a paralizat pe

ofițeri. Odobescu se înfioară și are o clipă în gînd să lupte, dar de afară se aud strigăte :

— Moarte ucigașilor !... Moarte nemernicilor !

Ana Ipătescu simte clipa și, ca să evite o vărsare de sînge de prisos, îi oprește pe cei din spatele ei, fără să întoarcă însă capul și fără să miște pistolul țintit asupra lui Odobescu.

— Rămîneți... în prag... pe trepte.

S-au oprit cei cinci-șase alături de ea, care îl țintuiește și cu privirea pe Odobescu. Are acum amîndouă pistoalele întinse spre pieptul lui, căci știe că el hotărăște viața și moartea.

— Zvîrle sabia, ticălosule !

Odobescu întreabă înfiorat, parcă năucit :

— Eu ?

Nu poate continua, are o crispare de fiară a întregului corp, e dintr-o dată gata să dezlănțuie lupta, dar iarăși pregetă, căci simte apăsarea celor de afară. A auzit salva de dinainte, nu mai aude nimic acum și înțelege că soldații au fost dezarmați ; vede pistoalele întinse, pușca lui Catina, topoarele celor dinlăuntru, se uită la ofițeri, ei se uită la el, neștiind ce să facă, așteptînd hotărîrea lui. El șovăie mereu. Clipa asta e o vecinicie și poate însemna vecinicia pentru mulți.

Catina, care e un fel de *dandy* poet, strigă, cu pușca mereu întinsă către ofițeri :

— Zvîrliți săbiile, nemernicilor !

Se aud iar voci de afară, care îi înspăimîntă tot mai mult :

— Moarte ucigașilor !... Au tras în frații lor !...

Și deodată Ana Ipătescu strigă, scoasă din sărite :

— Haide odată, ucigașule !... Ce vrei ? Să curgă iar rîuri de sînge ?

Odobescu se frînge învins, aruncă cu un dispreț crîncen sabia pe masă. Ofițerii, cînd văd acestea, își aruncă și ei săbiile pe masă. Oamenii de pe trepte năvălesc acum și pun mîna pe ei împingîndu-i spre peretele din fund. Membrii guvernului au apărut înghesuiți în ușa încăperii unde erau arestați. Nu știu parcă ce să creadă. De afară vine un nou val de flăcăi din Scaune și săteni, care încep să-i lovească pe ofițeri, strigînd furioși :

— Moarte ucigașilor !...

Catina îi oprește, așezîndu-se între ei și ofițeri :

— Ucigașii sînt arestuiți...

Cu sabia în mînă, intră gata să lovească Magheru, dar cînd îi vede pe ofiţeri înşfăcaţi de tabaci, se opreşte rezemat de usciorul uşii cu chenar de aur şi răsuflă adînc. Nu-i plac aventurile stupide.

— Nu-i ucideţi, la judecată !...

Simion care, grijuliu să nu-şi piardă pistoalele, se ţinuse scai de Ana Ipătescu şi trecuse cu întîiul val, o întreabă, acum liniştit, cînd vede că a rămas locului, nemişcată :

— Îţi mai trebuiesc pistoalele... ?

Ea îl priveşte surîzînd, dar istovită :

— Nu... Şi i le dă.

I se pare năzdrăvan omul ăsta care a înfruntat atacul doar cu gîndul la pistoalele lui. Cade pe un scaun, cu coatele pe masa mare de nuc. Îşi sprijină în mîini fericită şi istovită capul. Cînd Nicolae Golescu îi mîngîie tulburat şi fratern părul, ea răspunde cu acelaşi surîs obosit.

Simion îşi cercetează fericit pistoalele şi cu ele ridicate aleargă şi el să păzească pe ofiţerii arestaţi, acum definitiv cîştigat de partea revoluţiei. Dar e ajuns de Trică brutarul, care l-a recunoscut, după ce i-a turtit fesul, aşa cum e acum, în straie de arnăut. L-a ajuns tocmai cînd escortează pe Odobescu, ca să fie şi el, împreună cu o echipă de tabaci, subt ochiul lui Axente Sever.

— Mă fîrtate, mă, născătoarea cui te-a făcut mă, vino să te însori cu fata, că are casă, zestre şi ai un băiat, mă... îi pune spanga în piept. Se adună în jurul lor oborenii care l-au încolţit pe Simion ca nişte duläi.

Licsandru Hergă cu satîrul în mînă îşi înfige mîna în umărul mitropolitului :

— Nelegiuitule, dă ce ţi-ai călcat jurămîntul ? Ai călcat costituţia pă care ai jurat pă Cîmpia Filaretului.

Săteanul din Ciorogîrla, cu umerii de obidit, cu cămaşa zdrenţuită ridică şi el toporul ameninţător.

Se strigă din mulţimea care a intrat :

— La moarte !... La moarte !...

Damian îl priveşte înmărmurit, îngheţat. Niciodată nu a văzut o faţă de arhiereu atît de aproape.

Mitropolitul, speriat, nu mai are picătură de sînge în obraji.

— Iertaţi-mă, oameni buni... Am greşit.

Licsandru Hergă îl zguduie puternic, de îi clătină camilafca :

— Cum să te iertăm ? Ţi-ai călcat jurămîntu... În genunchi...

Mitropolitul se îndoaie, se lasă poate în genunchi, căci nu se vede subt anteriu şi giubea. Se simte pierdut :

— Iertaţi-mă !

— Te-ai dat cu cei bogaţi, cu boierii, în loc să fii aşa cum a fost Hristos cu noi cei nevoiaşi ! îi strigă, cu faţa vîrîtă subt camilafca lui, săteanul uscat şi obidit.

— Nu mai fac... Voi sluji constituţia. Şi aproape în genunchi, îşi ţine mîinile drept pe crucea bătută în briliante, pe care o poartă cu colan de gît.

— Dacă jură din nou că va sluji constituţia, oameni buni, să-l iertăm, e de părere Ion Brătianu, care, din faţa Vorniciei, văzuse lupta şi pătrunderea în palat şi răzbise şi el cu un nou val, în sala Consiliului.

Vine de afară în fugă un tabac ; îl caută, cu faţa lui bălană, pierită acum, pe Damian.

— Vino, frate, repede, moare Mitru, vrea să-ţi spuie ceva.

Damian parcă s-a trezit de pe altă lume :

— Moare Mitru ? E rănit greu ? Ce s-a întîmplat ?

— Au căzut aproape numai tabaci de-ai noştri, vino repede...

Damian trece prin vestibulul cel mare în fugă, iese pe terasă. Treptele sînt stropite cu sînge. Toată curtea i se pare plină de morţi şi răniţi. Sînt unii pe trepte, sînt alţii rostogoliţi jos, sînt în curte. În jurul fiecăruia sînt femei care plîng, bărbaţi care privesc topiţi.

— Mitrule... Mitrule... strigă Damian îngrozit.

Tabacul bălan îl trage de mînă jos, spre colţul din stînga al treptelor. O femeie îmbrăcată cu o bluză de arnici roşu îi ţine capul rănitului sprijinit. E Ilinca, zdrobită, încovoiată ca o bătrînă. Ochii mari, negri ai rănitului prevestesc moartea. S-au adîncit în cearcănele lor obicinuite şi au căpătat o lucire umedă, liniştită, care e o împăcare cu veşnicia neantului.

— Omule, frate, te doare ? Unde eşti rănit ?...

Mitru, ca de la capătul lumii, zîmbeşte :

— Nu mă doare... dar îşi ridică încet pieptarul uşor însîngerat pe care un tabac i l-a şi scos şi l-a pus întors peste mijlocul trupului. Are pîntecul spintecat, de i se văd vinete in-

testinele care stau să iasă. Și iar zîmbește : Nu mă doare, nu simț nimic, dar n-am putere... Am vrut să iau unui soldat pușca... să nu tragă. Mi-a înfipt spanga în burtă... Și ochii lui lucesc liniștiți, înrourați de o inteligență nepămîntească.

Damian se cutremură. Nu pricepe cum poate să moară un om care vorbește atît de liniștit, atît de limpede și cu fir. Dar nu pricepe nici cum mai poate trăi, măcar cîteva clipe, un om care are pîntecele astfel sfîșiat, de se văd măruntaiele din el. Nu știe ce să spună. Își simte gura încleștată. Fața lui, oacheșă și rotundă ca de dulău negru, se strîmbă de durere.

— Mitrule... și nu poate spune mai mult, îl acoperă, încetișor.

— Aibi grijă de nevastă-mea... Aibi grijă de fetiță...

— Ascultă, Mitrule, o să aibă grijă de ele amîndouă Ilinca, iar io voi munci pentru toată casa...

Acum Mitru nu mai vorbește. A închis ochii cu capul sprijinit în mîna lui Damian.

În timp ce înlăuntru se înghesuie mulțimea împingîndu-i pe arestați, iar aceștia sînt porniți spre dreapta, și în timp ce Solomon fuge pe poarta din dos a palatului, urmărit, el și soldații lui, cu cărămizi și lemne de la construcția Teatrului Național, în curte, lumea, care nu s-a retras, copleșită de priveliștea celor morți și prăbușiți pe trepte, se descoperă, încercînd să-i recunoască, fără să-i atingă. Unele femei plîng îngenuncheate la căpătîiul morților. Curtea cît un bărăgan pare acum goală, e plină însă de lucruri pierdute în învălmășeală : pălării, haine, papuci, anterie chiar...

În mijlocul celor care fuseseră arestați, care așteptau acum în colțul lor mulțimea dezlănțuită, Bălcescu privea cu mîinile încrucișate pe piept. Îl vede pe mitropolit aproape îngenuncheat, pe Odobescu și ai lui fără săbii și înțelege încă o dată ce putere uriașă e în popor. Coboară apoi scara cea mare însoțit de Arăpilă și Nicolae Golescu, ca să vadă ce a fost în fața peronului. Privește adînc tulburat, pășind cu grijă, cutremurat de această jertfă. Întreabă încet, cu pietate :

— Cîți or fi căzut ?

Nicolae Golescu măsoară cu ochii împăienjeniți, umbriți, treptele, curtea.

— Par să fie șase-șapte morți. Dar sînt foarte mulți răniți greu... care au fost ridicați de ai lor. Nu trebuia să

fie mișcați din loc. Și pleacă pe jos spre poartă. Într-o jumătate de ceas mă întorc cu toți doctorii din București.

Bălcescu își trece cu o nesfîrșită tristețe privirea de la un căzut la altul și, oprit acolo pe trepte, murmură ca pentru el însuși :

— În fiecare dintre ei a murit un prinț neștiutor de sine însuși.

În stînga lui, Mitru Tabacu are o zvîcnitură, și lîngă el, gata de ajutor, se încordase Damian, care îi ridică ușor capul. Bălcescu a tresărit și s-a aplecat grabnic, îngenunchind cu nădejdea că poate fi de folos.

Dar nimic nu mai poate ajuta. Cel cu pîntecele sfîșiat mai are o zvîrcolire și cade moale.

Damian îl privește lung, îi închide, frînt de durere, pleoapele :

— A murit și el. Apoi îi lămurește, abătut, ca în șoaptă, pe Bălcescu și pe Alecu Golescu : Se numea Dumitrache Stoica... Era tabac de-ai noștri... Lumea îi spunea Mitru Tabacu... Are ochii împăienjeniți și privește lung fața mare, negricioasă, fără sînge, cu gura strînsă subt mustața mică a prietenului lui.

Bălcescu a îngenuncheat, și din adîncul ființei lui îi șoptește, ca un ecou al tuturor gîndurilor care îl frămîntă :

— Frate Tabacule, ai murit pentru ca poporul român să fie liber... pentru ca istoria acestei țări să fie alta. Îi mîngîie ușor fruntea : Ai murit, dăruindu-te tot... dintr-o singură dată... Așa cum o singură dată a murit oricare dintre eroii de pînă azi... Mai mult decît tine n-a dat pînă acum nici un om în toată istoria. Îl privește îndelung, cu luare-aminte... Va pomeni cineva despre tine, Dumitrache Stoica, după ce vei fi dus mîine la groapă ? Își frînge mîinile într-o ușoară crispare... Totul depinde de cum va izbuti revoluția noastră... Dacă va sfîrși în ridicul, dacă va fi o revoluție în glumă, atunci se va uita că ați murit voi șapte. Vom ști atunci că această revoluție nu merita nici o jertfă... Se ridică brusc și spune apăsat, cu umerii încleștați : Dar nu va fi așa !

Eliade, care și-a găsit cu greu mantia albă și a coborît cu ea pe umeri scara cea mare, apare acum pe îngustul peron, privește adînc tulburat și el pe cei căzuți. Un mort, lungit pe o singură treaptă, e la picioarele lui. Se uită lung la

ochii care s-au dus în fundul capului, la mîna bătătorită care a încercat să sprijine tîmpla. Şi dintr-o dată spune cu o voce copleşitoare :

— Se vor face funeralii naţionale acestor sublimi martiri ai libertăţii...

Priveghiul morţilor care veghează

Pe la şapte seara, cînd se părea că ordinea s-a restabilit, membrii guvernului se împrăştiară, rămînînd în palat numai Magheru, Tell şi cei care nu aveau locuinţe în Bucureşti, cei pentru care se mobilaseră odăi de locuit, unele la catul întîi, altele în stînga sus, unde era o mansardă. Eliade rămase de asemeni la palat, mai ales că, după ce Tell, Nicolae Golescu şi el discutaseră cu mitropolitul, încă năucit de întîmplările de peste zi, se hotărîse o nouă şedinţă a guvernului, la ora nouă seara. Eliade se simţea mai liniştit aci în acest palat, în jurul căruia poporul ridicase trei rînduri de baricade, ca să preîntîmpine vreo răbufnire a duşmanilor revoluţiei. Bălcescu nu ştia despre această nouă şedinţă, căci rămăsese aproape un ceas în biroul lui, unde chemase pe arhitectul Orăscu şi pe pictorul Negulici ca să discute cu ei despre funerariile celor căzuţi pe treptele palatului. Deocamdată se hotărîse să se prefacă sala de jos din stînga, dinspre Podul Mogoşoaiei, într-un soi de capelă funebră, pentru ca să poată veni rudele să-şi vegheze morţii după datină. În mijlocul odăii mari, îmbrăcată în negru toată, se aşezase un mare cenotaf, acoperit cu negru de asemeni, care deveni un catafalc atunci cînd cei şapte morţi fură aşezaţi în coşciuge de lemn, care abia prinseseră pe ele vopseaua galbenă. Douăzeci de sfeşnice mari de argint, aduse de la Mitropolie, ardeau la capetele şi picioarele celor din coşciuge, care mai întîi fuseseră scăldaţi şi îmbrăcaţi de cîteva bătrîne în două odăi din fund, unde fuseseră duşi, şi aduşi de acolo, pe o năsălie, luată de la biserica Boteanului. Numaidecît sicriile se umpluseră de mănunchiuri mici de flori, aduse de rude, care aşteptau pe trepte în curte, căci erau vreo patruzeci-cincizeci de bătrîni şi bătrîne, şi mai ales femei cu copii.

Mitru era în al treilea coșciug așezat cu capul chiar în dreptul ferestrei care da înspre Podul Mogoșoaiei. Pe treptele îmbrăcate în negru, la căpătîiul lui, îngenunchease Gherghina, cu basma și fustă neagră, dar cu o bluză albastră de femeie nevoiașă. Din cît era de slabă de felul ei, era azi și mai slabă, cu obrajii încă mai trași, de i se măriseră cearcănele vinete ale ochilor. Parcă atunci cînd îl găsise în curte își plînsese toate lacrimile, și acum privea moale, buimacă, alături de fetița ei, care, cu toate că avea acum opt ani, întreba din cînd în cînd speriată, nedumerită, același lucru :

— Mamă, tăicuțu dacă-i mort nu mai vine niciodată acasă... ?

La care ochii Gherghinei se împăienjeneau de lacrimi și începea să-i tremure falca subțire de jos.

Cu toate că nu era îngăduit în noaptea asta decît rudelor apropiate să vie înlăuntru, iar ceilalți să aștepte în curte, Ilinca înfrînse cu frumusețea ei răzvrătită, și totuși sfioasă, porunca și acum veghea în picioare lîngă sfeșnicul aproape cît ea de înalt, atît de plînsă, parcă de pe altă lume, de n-a băgat de seamă că era să i se aprindă caierul părului de la o lumînare care se îndoise, căci lumînările erau prea des puse și, deși nu erau subțiri, se topeau una de căldura celeilalte.

De obicei morții sînt bociți cu anume tînguiri, de cînd lumea, dar aci femeile văzînd că nimeni încă nu bocește, simțind că e altceva, socoteau că nu o fi poate îngăduit și atunci sufereau și mai mult, căci aveau timp să se gîndească, și toate erau cu obrajii șiroaie de lacrimi, cu chipurile schimonosite, strîmbe de truda pe care și-o dădeau să nu plîngă. Liniștea asta apăsătoare, lîngă șapte coșciuge, deschise, cu șapte chipuri de morți unul lîngă altul, în timp ce înserarea se lăsa încet, era mai greu de îndurat decît orice.

Gherghina mîngîia mîna, de pe acum fără sînge, vînătă a soțului ei și ar fi vrut să-i vorbească. Nu găsi decît un singur lucru să-i spuie, clătinînd din cap, într-o șoaptă care cutremura pe cei care o auzeau :

— Știi tu, Mitrule... cînd m-ai luat în brațe... și m-ai scos din casă... ?

Ea vrea să-i amintească mortului că acum patru ani, cînd a leșinat de spaimă, în ziua de Blagovestenie, din pricină că el se certase cu ai ei, el o luase în brațe și o dusese în altă casă, numai a lor.

*

Panait Stoica, fratele lui Mitru, a umblat ca un nebun toată noaptea să-l prindă pe Solomon ca să-l judece pentru cutezanța lui de a fi tras în norod. El văzuse morți și răniți căzuți, dar nu-i văzuse de aproape, ci în învălmășeală, nu mai intrase în palat, ci pornise după el pe uliți, printre acei care urmăreau pas cu pas companiile lui Solomon pînă la Agie, de acolo la cazarma nouă, de unde acesta ridicase tunurile, apoi la cazarma veche, unde găsise și celelalte șase companii și unde polcovnicul, scund, fălcos și înspăimîntat, socotind că de pune mulțimea mîna pe el îl sfîșie, se pregătea să reziste cu disperare unui asediu pe care-l prevedea crîncen.

Furia poporului era sălbatică, strigătele de „moarte ucigașilor“ înfiorau ulițele, iar în jurul cazarmei creștea vuietul răzbunării. Solomon izbutise să ia cu el, venind, un preot de la Sfinții Apostoli și-i puse pe soldații lui să-i jure că vor muri cu el. Cum o parte pregetau, el, răgușit, cu ochii ieșiți din cap, le arăta că nu trebuie să creadă cumva că va fi vreunul iertat, după ce au descărcat pușile, că de se vor preda vor fi toți făcuți bucăți, căci mulțimea va fi neîndurătoare și necruțătoare. Soldații erau albi de spaimă și hotărîți să se apere. De trei ceasuri dura acest asediu. Erau ceasurile aproape zece și treptat întunericul învăluise orașul, după o înserare lină și plăcută pentru cei care nu erau în fierberea istovitoare a morții. Atunci fusese chemat repede la palat, de Ilinca, Panait Stoica, să vadă pe frate-său.

De teama unui nou măcel, guvernul trimise pe înserate pe mitropolitul Neofit cu careta să făgăduiască lui Solomon iertarea, dacă se va preda. O dată cu mitropolitul mersese la cazarmă și Aristia, acum colonel în Gvardia Națională, cu un număr de gvardiști tineri înarmați cu puști și săbii. Solomon îngădui numai mitropolitului să intre singur în cazarma iluminată de facle. În curte avu loc între ei un arzător dialog :

— În numele lui Dumnezeu, domnule polcovnic, cruţă norodul de un nou măcel... Îţi făgăduiesc din partea guvernului iertarea pentru cele întîmplate...

Deşi era destul de gros la trup, colonelul slăbise parcă de spaimă. Deznădejdea îi dădea un curaj înverşunat.

— Preasfinte, mie nu-mi trebuie vorbe... Vreau să ştiu ce poate guvernul... Mulţimea mă va sfîşia dacă voi depune armele... Cum poate guvernul să-mi chezăşuiască viaţa...?

— Este la poartă Costache Aristia, care-i colonel în Gvardie, cu douăzeci de gvardişti. Are să te ducă într-un loc secret şi păzit.

— Nu-mi trebuie nici un loc secret şi păzit, căci nu sînt atît de caraghios să crez că Aristia şi ciracii lui mă vor putea apăra de furia poporului...

Mitropolitul, care era istovit, căci trecuse şi el prin aceleaşi încercări de la prînz pînă la căderea serii, se îndreptă către o laviţă şi se aşează pe ea. Părea că nu mai poate răsufla. Cu greutate îi spuse, după un timp de căutare zadarnică, polcovniculuí care venise după el şi aştepta în picioare :

— Eu nu înţeleg ce vrei dumneata...

Solomon nu avea nici o încredere în mitropolit, căci ştia că poporul nu-l ascultă, dar şovăia să-i spuie asta :

— Vreau un paşaport să poci părăsi, fără întîrziere, ţara...

— Dacă guvernul îţi făgăduieşte iertarea, fără îndoială că-ţi va da numaidecît şi paşaportul cerut...

— Cine îmi e chezaş pentru asta ?

— Eu...

— Nu vă supăraţi, înaltpreasfinte, nu crez că veţi fi ascultat... Vă sărut smerit dreapta, dar din nenorocire ăsta e adevărul. Nu vă ascultă norodul... spuse sfîşiat.

Mitropolitul parcă nici nu avu timp să bage de seamă necuviinţa colonelului, injuria care i se aduce. Văzuse altele şi mai amarnice în această zi, care nu se mai sfîrşea :

— Ţi-am spus că vin în numele guvernului. Eliade şi Tell m-au autorizat anume să vorbesc în numele lor, poţi fi deci sigur...

— Am văzut azi cîtă trecere au aceşti domni la norod... Am văzut cum se cutremura văzduhul de huiduieli... N-am nevoie de chezăşia lor. Un singur om îmi poate azi scăpa viaţa de furia poporului. Nicolae Bălcescu... Aduceţi-mi aci cuvîntul lui, atît, cuvîntul lui, şi împreună cu ostaşii mei depunem în-

dată armele și vă predăm tunurile... Nu mă pot încrede decît în cuvîntul lui Bălcescu.

Pentru întîia oară mitropolitul simți un fior de alt fel decît cele ce îndurase în cursul zilei și în același timp o pornire de ură înverșunată. Ca mai toți membrii guvernului în afară de Arăpilă, Magheru, poate Costache Filipescu și Voinescu II, el îl nesocotea pe Bălcescu, iar numele și tinerețea lui îl iritau, căci se simțea stingherit de inteligența și de arzătoarea lui argumentare în consiliile ministeriale. Replicile lui agere îi speriau și, neînțelegînd patriotismul omului, vedeau în dîrzenia lui doar o vanitate juvenilă și o aroganță cărturărească. Ei între ei, membrii guvernului, ca să-și pomădeze amorul propriu, ca să înghită mai ușor unele îngenuncheri în fața acestei neînduplecate inteligențe, încercau să bagatelizeze, prin simularea indiferenței ori a bonomiei, personalitatea vie a tînărului secretar ; să arate că tot ce spune el nu le prea face impresie unor oameni ca ei, care au văzut și știu multe. Se prefăceau că nu văd în propunerile lui nimic deosebit, chiar cînd le încuviințau. Era în asta un fel de supremă abilitate fanariotă, dospită de secole în preajma Patriarhiei (care era în inima Fanarului), iscate de toanele padișahilor, greu de îndurat de cei supuși lor. Nici nu fusese nevoie să se înțeleagă între ei anume ca să se poarte în același fel cu Bălcescu, căci se simțiseră ușor unii pe alții, se înțeleseseră fără cuvinte și se confirmaseră prin adaptare acelorași ifose de superioritate față de el. În două săptămîni un fel de conspirație a bagatelizării se stabilise în sînul guvernului cînd era vorba de Bălcescu, și de altminterea avea să dăinuie în tot cursul puținilor ani pe care el îi mai avea de trăit, ba chiar și după moartea lui, căci atît de încîlcite sînt meandrele vanității jignite, încît e probabil că ei sfîrșeau prin a se convinge pe ei înșiși. Aveau de altfel un argument intim hotărîtor. Bălcescu era sincer, deci, după legea logicii, era un naiv. Fiind un naiv, nu putea fi decît mai prost ca cei care nu erau sinceri cu el. Junghiul pe care-l simțise mitropolitul era deci un junghi îndurat în trufia lui de autoritate supremă. Împrejurările supraomenești, pe care acum el și guvernul nu le mai puteau controla, restabileau adevărul, acea realitate pe care ei o tăgăduiau, complici unul cu altul, măsluind în esența ei istoria pe care o trăiau. În această seară, în care suflul uciderii cutreiera ulițele și învăluia orașul într-un imens priveghi funebru, un om prins în capcana spaimelor și trezit în deznădejdea morții avea revelația adevărului și nu-și

putea îngădui să mai joace nici un fel de comedie. Solomon știa că singura forță între el și moarte este, în noaptea asta, numai Bălcescu.

— Eu nu înțeleg ce chezășie îmi ceri dumneata... Ce înseamnă asta, cuvîntul lui Bălcescu... ?

— Iertați-mă, preasfinte, dar mi se pare că v-am spus destul de lămurit... Vreau chezășia lui Bălcescu... Este astăzi în țară singurul om ascultat de norod... O vorbă a lui în noaptea asta poate să dea foc Bucureștilor... sau poate să mîntuie oameni de la moarte.

Mitropolitul fu cuprins de un soi de furie acră și începu să-și scuture fața și mîna de parcă s-ar fi apărat de viespi, lucru pe care Solomon îl văzu limpede, căci de la faclele care ardeau în curte veneau fîșii de lumină care scădeau din cînd în cînd și creșteau pe neașteptate.

— Nu înțeleg de ce tot dai dumneata zor cu Bălcescu. Bălcescu nu e nici măcar membru plin al guvernului... E doar un secretar.

— Părinte, uită-te dincolo de gardurile cazărmii și vei înțelege că astă-seară Bălcescu este singura putere în București. Dacă norodul află că Bălcescu vrea să fim slobozi, atunci se va retrage și ne va lăsa în libertate. Vreau să știu dacă el a fost de față... și dacă a aprobat hotărîrea guvernului.

Mitropolitul, care fierbea, mai înghiți încă o dată cupa cu cenușă a umilinței, mințind, deși știa bine că Bălcescu nu fusese de față și nu luase parte nici la redactarea procesului-verbal al ședinței, dar cînd ai intrat pe făgașul minciunilor, nu are nici un sens să te mai împiedici de fleacuri. Văzînd că numai cuvîntul lui Bălcescu îl poate face pe Solomon să se predea, ca să scurteze această discuție, care-i otrăvea sîngele, minți pînă la capăt :

— Ascultă, polcovnice, nu mi s-a părut că e nevoie să-ți spui, dar, iată, Bălcescu, dorind să cruțe poporul de o nouă vărsare de sînge, m-a luat deoparte și mi-a declarat : „Spune-i neapărat lui Solomon că doresc să nu se mai întîmple o nouă vărsare de sînge și ca atare promite-i și din partea mea libertatea, dacă se predă".

Minciuna era limpede. Omul care se socotea ceva nespus de mare, un prinț al bisericii, era silit în mod brutal să recunoască adevărul, să renunțe la orice zadarnică amăgire de sine, să se încovoaie îngenuncheat în el însuși.

— Puteți să spuneți norodului asta... acum ?

Cum s-ar fi putut opri Neofit ?

— Bineînțeles că da.

Solomon șovăi iar, încercînd să-și arate îndoiala față de un răspuns prea grabnic și prea sigur de el.

— Numai să vă crează că spuneți adevărul !

Pe urmă își zise că e de prisos și chemă doi soldați cu făclii, îl întovărăși pe mitropolit pînă la poartă, rămînînd înlăuntrul și lăsîndu-l pe el să iasă și să se urce în caleașca deschisă. Îl auzi vorbind din caleașcă ; stătea în picioare și întindea mîna moale ca și cînd ar fi binecuvîntat :

— Oameni buni, Bălcescu, dorind să cruțe norodul de o nouă vărsare de sînge, a făgăduit polcovnicului Solomon că-i chezășuiește viața dacă predă numaidecît armele regimentului său și tunurile... Polcovnicul a primit aceasta și va preda, acum chiar, cazarma colonelului Aristia, din Gvardia Națională, urmînd ca el să fie transportat apoi subt pază la Palatul Administrativ, unde urmează să fie judecat împreună cu Odobescu... Văzînd în tăcerea oamenilor o aprobare, mitropolitul stărui : Vă rog, deci, să vă împrăștiați numaidecît, ca să se liniștească toată lumea... Făcu semnul binecuvîntării și coborî din caleașcă, sprijinit de secretarul său, Zossima.

În curte, Solomon, care ascultase cu inima înghețată, îl primi furios urlînd cu capul încins.

— Ai spus, părinte, că Bălcescu mi-a făgăduit libertatea și un pașaport, iar mulțimii i-ai spus că voi fi arestuit și judecat... N-a fost vorba așa... Nu voi preda nimic... Vă rog să părăsiți curtea cazărmii acum, pe loc, fără întîrziere.

Mitropolitul îi spuse cu o voce blîndă, însă cu ochii crispați :

— Așa ți-a făgăduit Bălcescu... Dar cum vrei să ieși de aci fără pază ? Vrei să te omoare lumea cu pietre ? Aristia te va duce într-un loc sigur, și acolo vei fi liber... Ăsta e cuvîntul lui Bălcescu.

Peste un sfert de oră, după ce mulțimea se împrăștie, polcovnicul Solomon ieși pe poarta din dos a cazărmii spre cîmpul Dudescului, escortat de cei douăzeci de gvardiști, comandați de Aristia.

*

Între timp Panait Stoica, căutat și vestit de Ilinca, secată de lacrimi, că frate-său a fost străpuns cu spanga, se desprinsese

dintre cei din jurul cazărmii și alergase la palat, unde văzu pe Mitru așezat în sicriu. Fu cuprins de o durere și o furie fără margini și începu să strige la Damian că o asemenea nelegiuire e strigătoare la cer, că nu se lasă pînă ce nu-l ucide cu mîna lui pe Solomon, „ca să vază și copiii lui ce înseamnă să rămîie fără tată“, cum rămăsese fetița lui frate-său. Și alți tabaci, rude de-ai celor uciși, începură să strige mînioși și împreună cu Licsandru Hergă, cu Damian, cu Teică și alții porniră înapoi, spre cazarma veche. Pe drum se întîlniră cu cete din mulțimea care venea chiar de acolo și care le povestiră cele întîmplate. Damian, care vorbea atît de rar și atît de puțin, izbucni mînios :

— Nu crez că e adevărat... Nu poate să fie adevărat... Eu îl cunosc pe domnul Bălcescu... El nu putea să ierte pe cei care au tras în norodu care lupta pentru ca să fie slobod și să aibă o pîine. Aici e o minciună... Vă spui eu, e o minciună. Unde e acum Solomon ?

Se mai opriseră și alte cete în jurul lor. Erau ca la vreo două sute de inși. Unii, care veneau dinspre Mihai-Vodă, spuseră că l-au văzut pe Solomon dus între pușți, dar cînd au întrebat pe gvardiști unde-l duc, ei n-au vrut să spună. Licsandru Hergă se încruntă și, dînd într-o parte cu mîna pe un moșneguț care se vîrîse între ei, le arătă că au fost înșelați :

— Fraților, vor să-l scoată afară din oraș... ca să-l facă scăpat... Aideți să-l prindem la barieră...

Se auziră strigăte de mînie și toți începură să strige : „La barieră !... La barieră !...“ Erau pe Podul Mogoșoaiei, dincoace de casa Corbenilor. Se împărțiră pe loc în vreo zece cete și porniră grabnic fiecare ceată spre o barieră, jurîndu-se toți să-l ucidă cu mîna lor, dacă-l prind cumva. Alergau strigînd „moarte ucigașilor“ și fiecare ceată sporea mereu pe drum spre bariera către care pornise.

Aristia se îndreptă, cu Solomon între gvardiști, mai întîi tot spre Podul Calicilor, înspre Bariera Bragadirului, dar văzînd mișcarea de pe uliță înțelese numaidecît că nu va putea trece. Se întoarseră și, ocolind prin zăvoaiele Dîmboviței, încercară să iasă prin bariera de la Grozăvești, dar și acolo, un gvardist trimis în recunoaștere le spuse că tabacii ajunseseră mai înainte și că la barieră era sumedenie de lume care-l așteaptă ca să-l prindă și să-l rupă în bucăți. Era o lună mare, plină, ușor înmuiată într-o parte, care lumina ca ziua ulițele și înnegrea tare

umbrele copacilor, arătînd un cer înalt cu stele palide. Lumina parcă un alt tărîm decît cel cunoscut oamenilor. Căci, peste acoperișuri, coborîte din slavă, cutreierau îndîrjite stihiile morții. Cînd Solomon înțelese că e hăituit ca o fiară și că ori încotro se îndreaptă îl pîndește și îi taie calea moartea, se înțepeni locului de groază și spuse scîncind că nu mai poate să meargă. Răsuflă, vlăguit, doar cîteva clipe, căci văzură venind, acum din urma lor, o ceată de oameni care puteau fi cei care-l căutau. Noroc că la lumina lunii ei văzuseră ceata mai de departe, peste maidan, și mai ales că pe urmă drumul ocolea după o grădină .cu pomi deși, înalți... Aristia își ascunse tot grupul după o casă cu grajd, dar fără ogradă. O fierbințeală moleșitoare îi tăiase lui Solomon picioarele de nu le mai putea mișca. Era atîta durere și atîta deznădejde în făptura lui, că Aristia fu sfîșiat de milă. Întrebarea lui nu mai avea pic de ură.

— Colonele, acum șapte ceasuri ai poruncit foc de rînduri în mulțime... Cum ai putut face asta ? Știi că sînt șapte morți și zeci, și zeci de răniți greu, nu mai vorbesc de nenumărați răniți ușor. Cum ai putut face asta ? Nu era în vorbele lui Aristia nici măcar o mustrare, ci numai nedumerire.

Solomon fu înmărmurit, simțind totuși, căci nu-l vedea la față, doar după glas, mila lui Aristia. Îi venea să-i cadă în genunchi, recunoscător pentru întîile vorbe de milă pe care le auzea după șase ceasuri de amenințări cu moartea.

— Domnule, se vede că mi-a luat Dumnezeu mințile... Numai Odobescu, de care ascultam ca un netot, m-a nenorocit... Ce vreai să fac ? Un ostaș trebuie să asculte... Te rog, scapă-mă... Nu știu ce a fost cu mine. Îndură-te și scapă-mă... Își aplecase fața spre brațul lui Aristia, pe care îl prinsese și i-l strîngea cu putere.

Acesta simți picături fierbinți picurîndu-i pe dosul mîinii și încremeni cîteva clipe pe gînduri. Ar fi vrut să se sfătuiască, să întrebe pe cineva ce să facă. Nu mai putea îndura deznădejdea omului care gemea în întuneric. Îi ghicea și pe tinerii din escortă, obosiți de aceste peregrinări spre bariere, dar își spuse că nu poate să lase omul pe care-l avea în pază sfîșiat de mulțime. Se hotărî să meargă spre bariera cea mai opusă, spre Pantelimon, iar acolo să încerce să treacă neapărat. Socoti că e mai bine să-l ducă deocamdată la via lui, să-i dea apă de băut și ceva de mîncare ; să se odihnească puțin toată

lumea, căci era miezul nopții, pînă după cîntatul cocoșilor a doua oară, cînd va fi poate mai ușor de tăiat orașul dintr-o margine într-alta.

*

Pe la zece seara Arăpilă, tulburat și mînios, îl căuta, întrebînd în toate părțile, pe Bălcescu, fără să-i poată da de urmă, deși i se spusese că este în cuprinsul Palatului. Dar nu era nicăieri : nici cu arhitectul Orăscu, așa cum îl știau toți, în odaia lui de secretar, nici la Vornicie, unde i se spusese că ar putea fi. La urmă află că a plecat cu o caleașcă și bănui că s-a dus acasă să mănînce. Se hotărî să-l caute și acolo. Dar cînd să iasă din curtea palatului, plină de lume, se întîlni cu o birjă care tocmai intra și se opri în dreptul ei, căci o recunoscu în întuneric pe Tița.

— Nicu nu-i acasă ? E numaidecît nevoie de el la ședința guvernului, care a început de o jumătate de ceas.

Tița abia putea vorbi. Era istovită de o nesfîrșită așteptare, mistuită de toate chinurile primejdiilor prin care își închipuia că a trecut fratele ei. Cu toate că încă de pe la opt seara Costache, după ce încercase să-l ia pe Nicu acasă și nu izbutise, căci îi spunea că are treabă la palat, venise singur și îi arătase că totul s-a sfîrșit cu bine, că fratele lor, după ce a fost arestat, e sănătos, că nu se resimte în nici un fel, că va veni mai tîrziu, ea tot nu se liniști. Nemaiputînd îndura îndoiala, venise să-l vadă cu ochii ei și acum iată că nu-l găsea. Aflînd că și Alecu Golescu îl caută fără să afle unde e, abia mai putu îngăima cîteva cuvinte fără șir, pătrunsă de un fior la gîndul că a fost mințită și că lui Nicu i s-a întîmplat ceva. Îi veni rău. În lumina ce venea pe ferestrele mari de la numeroasele sfeșnice care se vedeau arzînd în odaia îmbrăcată în negru, cu cele șapte coșciuge, Arăpilă îi zări o clipă obrajii albi ca varul înainte ca să-i cadă capul moale pe marginea dreaptă a birjei. Sări din caleașca lui și îi sprijini umerii. În aceeași clipă un bătrîn, după cît se părea o rudă a vreunuia dintre cei uciși, văzînd întîmplarea și auzind despre cine e vorba, îi spuse lui Arăpilă că știe el că Bălcescu s-a dus cu o caleașcă să aducă pe nevasta, lehuză de șase zile, a unui tabac dintre cei aflați în sicrie și că e departe, dincolo de Dobroteasa, dar că acum trebuie să se întoarcă. Tița, care nu

avusese decît o clipă de leşin, se linişti numaidecît. Spuse că vrea să-l aştepte, şi atunci Alecu Golescu o ajută să coboare din birjă.

Curtea era plină de lume din popor care aştepta, cei mai mulţi rude şi prieteni cu cei ucişi. Privind din curte odaia cu coşciugele care se vedeau lămurit prin ferestrele deschise, între atîtea sfeşnice încărcate de lumînări care ardeau, şi apoi tot Palatul Administrativ, cu sala de consiliu, ale cărei ferestre mari erau şi ele luminate din plin, cum erau şi alte zeci de ferestre la cele două rînduri, Alecu Golescu îşi zise înfiorat că întregul edificiu pare în noapte un imens cenotaf funebru. Pe feţele sutelor de bărbaţi şi femei care aşteptau în curte şi în întuneric jucau răsfrîngerea de lumini trecute prin geamuri şi le arătau cumplit de încleştate. Arăpilă ştia că toate intrările palatului sînt păzite cu străşnicie şi că în subsolul lui este adusă o companie de pază, căci se aflase că mulţimea din curte veghea ca Odobescu să nu fie scos cumva din palat şi plănuia ca după miezul nopţii să se urce să-l ucidă.

De altfel nu era vorba numai de paza lui Odobescu. Spaima intrase şi în mulţi membri ai guvernului, care pe de o parte se temeau de un atac disperat, dat în timpul nopţii de forţele reacţionare şi de năimiţii lor, iar pe de altă parte se temeau tot atît de mult de o năvală peste ei a poporului descătuşat. Pentru orice întîmplare, se ridicaseră baricade de jur împrejur şi fuseseră aduse cele două companii venite cu Plesoianu, din Oltenia, care în caz de primejdie să apere palatul. În cabinetul lui Nicolae Golescu de la Vornicie era, acum chiar, o discuţie foarte aprinsă între el şi Voinescu I, şeful Ştabului şi al Dejurstfei deci. Pentru a treia oară în astă-seară, ministrul, năpădit de cereri şi plîngeri din partea boierimii, îi cerea colonelului să-i mai dea încă vreo cîteva pichete de pază pentru unele curţi şi familii speriate. Obţinuse, cu multă greutate, pînă la ceasul acesta, aproape efectivul unei companii, dar acum Voinescu I se arăta neînduplecat.

— E cu neputinţă, domnule ministru, cu neputinţă.

— Dar dumneata, colonele, înţelegi că eu nu-mi poci lua răspunderea atîtor vieţi omeneşti ?

Şi sporindu-şi încă ifosele lui obicinuite, Nicolae Golescu vrea să-l facă pe şeful Ştabului să simtă pe cine are în faţă, să afle că în momente grele se dovedesc oamenii.

— Dar de unde să dau, domnule ministru ? Dumneavoastră știți bine că în afară de cele două companii care fac paza palatului, mai avem alte vreo două risipite în diferite posturi în oraș... În afară de ceea ce mi-ați cerut dumneavoastră, a trebuit să trimit pichete de pază la locuințele ofițerilor ca să le apăr familiile și locuințele, foarte amenințate în noaptea asta. Numai la casa lui Odobescu, de la Grădina Icoanei, avem, ascunse în spatele grajdurilor, o comandă de cincizeci de soldați... La fel la Solomon și la alții... Pentru ofițerii de cin mai mic, tot ce-am putut face a fost să le îngădui să-și aducă familiile la cazarmă. Dar vedeți că aceste cazărmi trebuiesc păzite și ele... Nu poci să dau ultimele rezerve.

— Colonele, e singura rugăminte pe care ți-o mai fac.... Dă-mi un pîlc de zece-doisprezece soldați, dar comandați de un ofițer... să meargă să păzească palatul de la Tei. A venit la mine, cu ochii în lacrimi, frîngîndu-și mîinile, beizadea Scarlat Ghica ; n-am putut să-l liniștesc. Spune că Doamna Maria e greu bolnavă de o săptămînă, iar nevastă-sa în a noua lună stă să nască din ceas în ceas... Nu poci părăsi palatul... Frații lui sînt plecați toți, unii la moșii, iar beizadea Grigore la Brașov. Alte rude se gîndesc că e mai bine cu slujitorii pe care-i au să-și păzească mai curînd averile proprii. La Tei se pare că n-au nici oameni de încredere... Te rog foarte mult fă ceva... Nu putem lăsa, înnebunite de spaimă, pe soția și pe nora lui Grigore Ghica-voievod... Trimite doisprezece oameni acolo.

Auzind că e vorba despre Maria Doamna, colonelul se îmbună :

— Domnule ministru, este tot ceea ce mai poci face... Vă rog, respingeți orice altă cerere... și salută scurt, nervos, îndreptîndu-se spre ușă.

În prag, Golescu îl opri.

— Dar de ce nu faceți măcar niște caraule puternice care să cutreiere orașul în timpul nopții ?

— Și ce să facă ? Mai ales dacă întîlnesc cete mari de tabaci și calfe ? Socoți dumneata că mai trag soldații, aflați în grupuri mici, în cineva, cînd i-au văzut aseară pe Solomon și pe ofițerii lui fugăriți pe ulițele orașului ? Aci făcu un pas înapoi ca să-i șoptească și în lumina lămpii cu gaz, fața îi apăru lividă... Domnule ministru, eu mă întreb azi dacă și

în formaţii întregi, de companie *par exemple*[1], soldaţii vor mai trage... Dusese mîna la piept şi frămînta furajera de ofiţer al Ştabului.

— Cum, colonele, acolo am ajuns ? Nu vor mai executa soldaţii ordinele primite ? întrebă Golescu speriat.

— Poate... cine ştie.. vor trage... în alcătuiri mari, de pildă dacă ar fi regimentul întreg adunat şi bine ţinut în mînă. Da... vor executa ordinele ofiţerilor, dar altfel nu ne putem bizui pe soldaţi... Şi colonelul ridică din umeri îngrijorat, arătînd totodată astfel că nu e el de vină.

— Şi atunci, în noaptea asta... ce facem ? Ni s-a adus la ştiinţă că umblă zvonuri în şoaptă, că la noapte va fi o baie de sînge.

— Mîine vom vedea ce vom putea face, dar în noaptea asta nu e nimic de făcut... Ştiu şi eu că mulţi nu dorm acasă...

— Lăsăm capitala în voia soartei o noapte întreagă ?

— Ce putem face ? Să fim bucuroşi că avem în mînă palatul şi cazărmile...

— Dar nu e numai norodul mînios, colonele, mai sînt şi răufăcătorii care bîntuie mahalalele... Cum să lăsăm oraşul pradă făcătorilor de rele ?

— În noaptea asta fiecare să stea închis în casă... Asta e tot ce putem face şi noi de altminteri. Aşa, închişi în palat... închişi în cazărmi... Se pregăti să plece şi adăugă arătînd că n-a uitat. Într-un ceas grupa de soldaţi va fi la Tei ! Salută cu eleganţa lui obicinuită şi vru să iasă pe uşă.

Golescu, speriat de spusele colonelului că soldaţii nu vor mai trage, îi puse mîna pe umăr, oprindu-l din nou.

— Ştii, colonele, că locotenentul Deivos a plecat cu ştirea şi cu porunca mea să aducă înapoi în Bucureşti compania de pompieri ? Socot că va sosi chiar în cursul nopţii. Crez că pe ea ne putem bizui... M-am mirat mult că a fost scoasă din oraş fără ştirea mea.

— Aseară, adică ieri, vineri, căpitanul Gorduceanu, comandantul ei — ştiţi, nepotul marelui logofăt — făcînd o inspecţie companiei, a găsit-o lipsită de spirit ostăşesc... I-a dat ordin să se pregătească şi, azi de dimineaţă, a pornit în fruntea ei călare, ca să facă exerciţii de tabără două zile şi două

---

[1] De exemplu (fr.).

nopți, la Săftica... Dar de ce credeți că vă puteți bizui pe acești pompieri ? spuse colonelul cu un fel de dispreț distins.

— Sînt acolo ofițeri de încredere, Zăgănescu, sublocotenentul Dincă Bălășoiu... Și pe urmă, dacă se dă cumva foc palatului ?...

— A rămas, chiar la porunca mea, în București sublocotenentul Dănescu, cu pichetul de serviciu. Și de data asta Voinescu ieși, înclină hotărît și milităros bustul rigid, ducînd mîna la chipiu...

Golescu trecu sala și din pragul altei odăi îl pofti pe beizadea Scarlat Ghica, un bărbat înalt, dar încovoiat, cam în jur de patruzeci de ani, care părea năsos, fiindcă era foarte slab, cu mustața rară. Acesta, care aștepta neliniștit, îl întrebă cu sufletul la gură :

— Ei, s-a făcut ?

Nicolae Golescu clătină din cap afirmativ, fericit de a fi făcut acest serviciu omului atît de speriat.

Aprozii și slujbașii care mai erau pe sală în noaptea tîrzie fură uimiți văzînd un cavaf cu fotă de piele dinainte și încălțat cu iminei groși, strîngînd cam pleoștit amîndouă mîinile ministrului...

Știind că trebuie să vie pe jos, căci în caleașcă ar fi fost mult mai primejdios, Scarlat Ghica își pusese pe el hanțe de cizmar de rînd și își smolise fața. Nicolae Golescu de-abia îl recunoscuse. Și acum încă îl privea nedumerit.

— Așa... pînă ajungeți acasă, prințule... vă sosește și comanda de soldați. Dar nu poftiți mai bine o caleașcă de-a mea, sau un cal, dacă vreți să mergeți cumva călare ?

— Îți mulțumesc, îți mulțumesc, scumpul meu prieten *(cher, mon très cher ami)*. Am să mă duc pe jos, cum am venit. Ars de groază, de grija celor de acasă, Scarlat Ghica își spunea că în caleașcă ori călare va fi fără îndoială oprit. Nu luase cu el nici unul dintre cei doi-trei oameni de încredere, pe care se putea bizui, ca să nu slăbească paza celor două femei rămase acasă. În prag îi mai mulțumi o dată lui Golescu : Nici în mormînt n-am să uit binele pe care mi l-ai făcut. Îți voi fi recunoscător ca un cîine.

Plecă pe jos, pe uliță, care păreau pustii pentru vecinicie. Nici o lumină nu se mai zărea dincolo de metocul Episcopiei ; toate ferestrele erau oarbe. Singură lumina lunii scălda orașul

bîntuit de spaimele morții... Mergea repede, căci de-a lungul uliței se putea vedea departe... Cînd i se părea că se ivește ceva, se dădea după vreun gard, după copaci. Dar fiece cotitură a drumului, întunecată, era legată de primejdii.

*

Între timp sosi și caleașca cu care plecase Bălcescu și aducea acum pe nevasta tabacului ucis. Întîrziase, fiindcă drumul fusese foarte lung, dincolo de Dobroteasa înspre Vitan, pe ulițe întortocheate, ocolind ici-colo zăvoaiele Dîmboviței. Mahalaua aceasta de dincolo de barieră, în care locuiau cei mai nevoiași dintre tabaci, era o încîlcitură de cocioabe, cele mai multe fără acoperiș adevărat, ci cu cîrpituri din te miri ce, adunate parcă din gunoaie. Curtea în care fu dus de unchiul lăuzei era lungă și îngustă, străjuită de o parte și de alta de odăițe, unele mici ca niște chilii de schimnici, altele ca niște carcere de temnițe, iar unele abia mai mari decît niște cotețe. Nu era vorba de vreo casă, cu adevărat, căci mai toate odăițele astea fuseseră lipite unele de altele de către un negustor, lacom de cîștig, din partea locului, care se pomenise stăpînul unui maidan din apropierea tăbăcăriilor, la care cei mai mulți dintre chiriași erau muncitori salahori, zilieri, care nu erau greu de înlocuit cu niște meșteri sau calfe specializate. Într-o viață de om, uneori chiar două, acești oameni bătuți de nevoi, cu istovitoare greutăți familiare, căci erau numeroși laolaltă, nu izbutiseră să aibă nimic al lor, în afară de un pat cu rogojină pe el, pentru toată familia, și o strachină cu cîteva linguri de lemn, în sfîrșit numai acele mizere lucruri pe care le are orice osîndit la temniță. Necazurile vieții lor erau așa de mari, că ei se găseau veșnic în întîrziere cu împăcarea lor, încît lipsurile se îngrămădeau, sporite necontenit, în loc să scadă, și astfel vremea îi îngropa fără nădejde. Bălcescu abia putu trece prin liota de moșnegi, femei și copii, toți speriați de nenorocirea a cărei veste le sosise către seară, căci căzuseră doi tabaci din această curte, iar soția unuia putuse să alerge la palat în grabă. Femeile, rude ori numai vecine, bociseră să li se rupă inima, pînă ce le tulburară și pe ele fierberea stîrnită de venirea unui asemenea boier în curtea lor, acum seara. El află că bărbații în stare să lupte puseseră mîna pe ce găsiseră și alergaseră cu ceilalți toți să scape guvernul de arestare. „Să

scape guvernul de arestare, ei, la care nu se gîndește nimeni..." murmură Bălcescu îngrozit, vorbind cu sine însuși, scrîșnind din dinți. „Nu e oare loc de clădit locuințe omenești în acest oraș care-i jumătate maidane și grădini, și nu e lemn și cărămidă în țara asta ? Atunci de ce atîta ticăloșie ?"

Erau, fără un copac între ele, vreo trei ulițe, la fel ca asta, înghesuite una într-alta, ca un fel de „țigănie". În această uliță îngustă, în aceste căsuțe peticite, duhul morții, care plutea peste oraș, își înfipsese anume gheara, despicînd lumea asta nevoiașă, care abia se mai mișca, buimăcită de trăsnetul întîmplării.

Cîteva vecine o urcară pe femeia care era moale, topită de durere și nu-și dădea seama de nimic. Născuse abia joi dimineața, era tînără de tot ; se luase cu flăcăul ei abia din vara trecută. O vecină îi aduse învăluit într-o țoală copilașul născut abia de cîteva zile.

— Ia-l, fă, și pă iel, să-l vază pă taică-su măcar mort.

— Cum o să-l vază, sărăcuțu de iel, că încă nici n-a făcut ochi, îl căină o vecină legată la cap cu o basma. Bietul Eftimie, nici nu și-a văzut copilu ca lumea.

Era în trăsură și unchiul ei, un bătrîn cu fața țepoasă, brăzdată, îmbrăcat ca un tîrgoveț nevoiaș. El fusese cel care îi vorbise lui Bălcescu despre suferința femeii și îl dusese pînă acolo. Ea era foarte tînără, micuță, istovită la față de nașterea de pe urma căreia nu se ridicase bine din pat, bălaie, cu buze subțiri și ochii negri subt pleoapele albe tare bombate. Tița, care își venise cu totul în fire cînd își văzu fratele, o sprijini împreună cu bătrînul pe trepte, pînă în odaia în care bărbatul ei, semănînd cu ea ca un frate, dar cu oasele feței mai tari, era așezat în al cincilea sicriu.

*

Arăpilă îl sili pe Bălcescu să urce treptele în fugă.

— De cînd te caut... Vino numaidecît... De ce n-ai venit la ședința guvernului ?

— Păi, că nici nu am știut de ea... M-am gîndit la altele...

Ajunseseră în capul scării de la rîndul de sus.

— Hai... Vino să vezi ce prostii fac... Sînt niște criminali...

Şedinţa era în toi şi foarte agitată. Pe feţele tuturor celor de faţă se putea citi zbuciumul zilei încă neîncheiate. Bălcescu află uluit că s-a iscălit o Proclamaţie a guvernului care, ca să liniştească pe proprietari, declară inactual punctul 13 din „constituţia de la Izlaz“ şi arată că numai Adunarea Obştească va putea hotărî ceva în această privinţă, firește, atunci cînd va fi convocată. Bălcescu văzu în asta semnul că guvernul nu uita spaima prin care trecuse. I se dete Proclamaţia, pe care o citi cu dezgust, copleşit încă de vedeniile morţii din odăile de jos.

„În numele poporului Român
«Dreptate-Frăţie»

Domnilor proprietari !

Fiindcă mulţi din dumneavoastră au tălmăcit sau au înţeles rău Proclamaţiile guvernului, el şi acum vă asigurează că nu se va atinge nimic dintr-ale proprietăţii, pînă nu se va aduna, va chibzui şi va hotărî Obştească Adunare...“

. . . . . .

A iscălit toată lumea, afară de Arăpilă, şi e bucuros că a întîrziat şi deci nu mai e obligat să iscălească şi el cu mîna lui, deşi — potrivit regulilor „Frăţiei“ — este obligat să fie solidar cu hotărîrile majorităţii.

Acum, parcă n-ar fi fost de ajuns atîta laşitate, se redactă şi o altă proclamaţie, prin care sătenii sînt energic sfătuiţi să nu mai asculte după unii şi după alţii şi să nu mai umble forfota pe la oraş şi prin capitală, ci să se întoarcă pe moşiile boiereşti, ca să-şi îndeplinească vechile obligaţii, căci rămîn bucatele pe cîmp :

„În numele poporului Român
«Dreptate-Frăţie»

Guvernul provizoriu
către toţi locuitorii ţării de prin sate.

. . . . . .

...Totodată vi s-a făcut cunoscut că mîntuirea ce vi s-a vestit nu poate fi în paguba nimănui fie oricine va fi, prin urmare... vi s-a

poruncit ca, pentru munca cîmpului din anul acesta, să vă împliniţi toate datoriile voastre către proprietari şi arendaşii lor, tot aşa după cum le-aţi împlinit şi pînă acum...

Totdeodată vi se scrie ca să vă liniştiţi pe la satele şi casele voastre şi să vă vedeţi de munca cîmpului, căci trepădarea pe la oraşe, ori încetarea de la munca cîmpului va aduce scumpete şi foamete asupra ţării şi rău vouă şi nouă tuturor...“

Din cea dintîi clipă Bălcescu protestă cu îndîrjire. Prea mult sînt îndemnaţi sătenii să fie şi mai departe robi. Tot ce izbuti fu să se renunţe la unele ordine represive şi textul să rămînă doar la ameninţări vagi. În timp ce se face îndreptarea pe proiectul de Proclamaţie, Eliade nemulţumit se priveşte lung cu mitropolitul şi cu Tell. Liniştea creează un gol stînjenitor în şedinţă, întrerupt de glasul amar al lui Bălcescu :

— Astfel răsplăteşte Guvernul provizoriu eroismul şi credinţa naţiei care l-a mîntuit de la pieire, ori măcar de la viaţa de temniţă ? E bine să se ştie şi asta... Vorbise aproape strigînd din cadrul unei ferestre, unde se afla împreună cu Arăpilă, nu pentru că era o zăpuşeală care apăsa răsuflarea, căci ei nici nu-şi mai dădeau seama de asta, ci pentru că simţeau nevoia să se ferească din silă de ceilalţi.

— Ăştia sînt oamenii, ce vrei ? Sînt bolnavi de împăciuire, murmură Arăpilă, cu braţele încrucişate pe piept.

— Îţi dai seama, Alecule, că în chipul acesta proprietarii obţin, după ce au fost zdrobiţi de popor, ceea ce au vrut să ne impuie cu bestialitate, asasinînd poporul ? Îşi luă fruntea în mîinile cu degetele subţiri, ca şi cînd l-ar fi durut capul, apoi mototoli îndîrjit ciucurele aurit al draperiei. Revoluţia s-a pierdut pe drum... Fără punctul 13 nu e revoluţie.

Dar între timp — cu şiretenie şi grabă — se trecuse la votarea altei publicaţii, prin care guvernul nu numai că refuza să aresteze pe Odobescu, dar publica şi o justificare a acţiunii lui, absolvindu-l în mod curios de orice vină. Numai protestînd furios şi înfruntîndu-l pe Rosetti — redactorul Proclamaţiei — Bălcescu a putut să intercaleze în text o precizare, care arăta că nu e vorba acolo de argumentele guvernului, ci de acelea proprii ale lui Odobescu. Fraza era următoarea înainte de modificare : „... Şi d. Odobescu, orbit în acel minut de dragostea ţării, porunceşte să vie două roate de soldaţi cu care arestă mădularii guvernului...“

Veniseră de la fereastră amîndoi spre Rosetti, şi, în picioare, Bălcescu a trebuit să bată cu pumnul în masă, să-l ia aproape de piept pe redactor.

— Dar dumneata nu te ruşinezi că în timp ce şapte oameni, care au luptat cinstit şi eroic pentru o cauză pe care noi o proclamăm sfîntă, zac astă-seară între lumînări aprinse, cu mîinile pe piept, plînşi de cei care au pierdut totul, pierzîndu-i pe ei, că în timp ce alţi zece, şi poate şi mai mulţi, zac sfîrtecaţi pe patul de spital, singura preocupare pe care o aveţi este să scăpaţi pe asasini de pedeapsă, chiar cu preţul batjocoririi celor jertfiţi... ? Cetăţene Rosetti, unde crezi dumneata — şi ca dumneata mai sînt şi alţii, sînteţi dumneavoastră toţi cei care nu vă daţi seama de nimic, nu pricepeţi nimic — vă întreb, unde credeţi că a fost „dragostea ţării" : la cel care înţelegea să asasineze pe cei mai buni fii ai naţiei, numai ca să-şi ajungă ambiţiile lui criminale, să-şi împace setea lui de putere, sau la victimele lui care au dăruit totul fără să ceară nimic ? Şi nu vă cade pana din mînă, dezgustată şi ea, cînd mai îndrăzniţi să scrieţi că „vă jurăm încă o dată să murim pînă la unul pentru voi, precum voi astăzi muriraţi pentru noi" ? Eu nu văz decît o batjocură sfruntată, de vreme ce nu numai că umblaţi să-i cocoloşiţi pe ucigaşi, ci sînteţi la un pas de a le îndreptăţi fapta ! Ştiu ce angajament mi-am luat cîndva, în sînul „Frăţiei". Poci să las să fiu iscălit pe un asemenea act ruşinos, dar ţiu să ştiţi, acum în clipa asta, şi ceea ce gîndesc despre această ispravă a unui guvern revoluţionar, care s-a înstrăinat de naţie : va veni odată sorocul socotelilor, şi eu nu văz ce veţi răspunde istoriei...

Se făcu iar un gol, care arăta toată încurcătura celor de faţă. Mitropolitul îşi frămînta mîinile în mînecile largi şi făcu semn că-l supără o lumînare care se înmuiase. Bălcescu se trîntise iar în jilţul dintre cele două ferestre. În capul mesei, Eliade privea stînjenit nişte hîrtii răvăşite în faţa lui, stînd strîmb în jilţ, ca să arate că nu ia notă de insultă. Unul lîngă altul, spre colţul mesei, cei doi Goleşti erau foarte încurcaţi. Arăpilă bătea furios din degete în masă. Se frămînta întrebîndu-se dacă e sau nu clipa să declare odată lichidate angajamentele comitetului „Frăţiei", jurămîntul de solidaritate cu majoritatea în hotărîri, pe care-l făcuseră cîndva.

— Eu sînt de părere că trebuie să intercalăm un cuvînt sau două, prin care să arătăm că justificarea dragostei de ţară,

astfel scrisă, e chiar a colonelului Odobescu, zise în sfîrşit Ştefan Golescu, care luase între timp în mînă textul de pe masă şi-l cerceta... Uite, crez că fraza ar trebui să sune aşa : „...Şi d. Odobescu, orbit în acel minut de dragostea ţării, după cum zice...", va să zică adăugăm „după cum zice" şi sublinie cu vocea arcuită pasajul propus ...„porunceşte" şi aşa mai departe...

Răsuflară uşuraţi. Rosetti citi apoi mai departe conceptul propus. Era mereu în acelaşi ton de confuzie :

...„D. polcovnic Odobescu şi Solomon, deşi este deosebire mare între greşelile dumnealor, se puseră subt arest şi se vor da în judecată ; tot asemenea şi d. maior Lăcusteanu."

Arătară o mare grijă apoi, la încheiere, ca să se risipească orice teamă a ucigaşilor că ar putea fi condamnaţi la moarte, adică un avertisment dat celor de jos, din faţa palatului, care nu voiau să se împrăştie încă, la această oră tîrzie din noapte, sau a cetelor ce treceau pe Podul Mogoşoaiei şi strigau din cînd în cînd prelungit : „Moarte ucigaşilor !"... „Moarte vînzătorilor !"

În finalul Proclamaţiei sale, guvernul vru să excludă din capul locului pedeapsa capitală.

...„Iar cît pentru cei ce au greşit vi se mai spune că s-au dat subt judecată, aducîndu-vă aminte că aţi jurat toţi în Cîmpul Libertăţii, că pedeapsa cu moartea nu mai este, şi că Hristos a zis : «Iartă-le lor, stăpîne, că nu ştiu ce fac»."

Bălcescu, chemat apoi să iscălească, se ridică parcă bolnav de pe scaunul cu spătar înalt. Cu un vădit dezgust, care arăta cît îl costă solidaritatea revoluţionară, îşi mîzgăli semnătura pe minuta şedinţei.

Era unu din noapte şi după un răstimp de tăcere se auziră nişte strigăte mai stăruitoare şi mai înverşunate. Tell păru scos din fire şi exclamă întărîtat :

— Dar ăştia nu au de gînd să mai termine în seara asta ?

— Aceştia sînt, domnule mădular al guvernului, cei care au impiedicat pe Odobescu să vă trimită între sentinele la cazarmă, cei care v-au redat sabia şi locul în guvern, îi spuse Bălcescu şuierat, privindu-l în ochi.

— Foarte bine, le sînt recunoscător... Dar ar putea să se potolească acum... Avem nevoie de liniște.

Mitropolitul, amintindu-și, cu toată ființa lui, prin cîte trecuse astăzi, cu obrajii supți, grăi cutremurat :

— Eu vă spui un lucru : astă-seară umblă moartea pe ulițele orașului... Un om e hăituit ca o fiară, de parcă n-ar fi făptura lui Dumnezeu. Nu e bine...

Ion Cîmpineanu, care se trăsese într-un colț, abătut, cu părul vîlvoi, pentru întîia dată poate, de ani de zile, el care era de o eleganță de parlamentar englez, le atrase îngrijorat luarea-aminte :

— Nu trebuie lăsat norodul să miroasă sînge cald. Dacă Solomon e sfîșiat în bucăți în noaptea asta, dacă guvernul nu intervine cu o hotărîre de fier, mîine vor urma și alții. Poporul își va cere în fiece zi porția lui de sînge. Iar mai curînd decît credeți va veni și rîndul dumnevoastră... Nu uiați cele ce s-au întîmplat în revoluția franțuzilor. În noaptea asta pe ulițele orașului care răsună de strigăte de „moarte !“ se hotărăște dacă intrăm într-o baie de sînge, ori facem revoluția cuminte pe care am dorit-o... Nu uitați nici o clipă că sîngele cere sînge...

Mitropolitul, foarte tulburat, ca mai toți cei de față, întări și el :

— A spus-o și domnul nostru Isus Hristos : „Cine trage sabia, de sabie va pieri“.

Bălcescu îi ascultase înmărmurit, neștiind ce să mai creadă, apoi îi întrebă simplu, cînd ei nu se așteptau :

— Și cine a tras sabia ? Cine a umplut treptele palatului de sînge cald ? Sînge, care, la ceasul ăsta, încă nici nu a fost spălat din curte cum se cuvine !

Așteptă îndelung, dar nimeni nu răspunse.

Toți parcă aveau cugetele trase în țeapă.

Deodată Eliade, care toată seara mocnise în el însuși, cu ochii în cearcăne, cu obrajii trași, nu se mai putu stăpîni și izbucni ridicînd mîinile deasupra capului :

— Cum vreți să se liniștească poporul cînd înșiși membrii guvernului îl ațîță și îl îndeamnă la o răzbunare sîngeroasă ?...

Toți se priviră nedumeriți și tulburați, neînțelegînd pe cine țintește Eliade. Gheorghe Nițescu, ministrul obștescului control de stat, întrebă timid :

— Care membru al guvernului ? Ce vreți să spuneți ?

Atunci Eliade se întoarse de-a dreptul către Bălcescu :

— Aţi putea spune, stimate coleg, cine v-a autorizat să organizaţi o capelă funerară chiar în cuprinsul Palatului Administrativ, aici unde au loc lucrările guvernului, în punctul cel mai umblat al capitalei ?

Bălcescu răspunse liniştit, privindu-l de jos în sus :

— Aici au căzut, pentru cucerirea acestui palat, în care ei au încercat să intre ca să ne libereze... Am socotit că nimeni dintre noi nu va avea nimic de zis dacă îi voi ajuta să pătrundă în acest palat... măcar morţi...

Toţi se priviră tăcuţi, înfioraţi. Eliade, înfrînt, scăzu glasul şi spuse înmuiat de tot :

— Poate că ar fi fost mai cuminte ca trupurile acestor eroi să fie lăsate familiilor lor, ca ele să le facă toate cele cuvenite după datinele creştineşti...

— Au fost împlinite toate cele cuvenite, după orînduiala creştinească. Doi preoţi vor ceti pe rînd, începînd de la miezul nopţii, rugăciuni pentru odihna sufletelor lor ; părintele arhimandrit Ioasaf Snagoveanu şi preotul Dumitru Georgescu. Părintele Radu Şapcă, urmînd să sosească mîine în Bucureşti, va fi negreşit şi cuvioşi-sa printre cei ce vor săvîrşi sfînta slujbă.

Eliade nu fu tocmai mulţumit :

— Bine. De altfel slujba lor funerară o vom hotărî noi, aci, căci neîndoios că vom face acestor scumpi martiri funeralii măreţe, cum nu s-au văzut în Bucureşti... Aş fi vrut să te mai întreb încă un lucru : Ştii bine că în saloanele de jos se poate vedea foarte bine din curtea palatului, că se poate vedea la fel de bine de pe Podul Mogoşoaiei, chiar cînd mergi pe jos, nu mai vorbesc de cei care trec în trăsuri... Ei bine, te întreb, stimate coleg, de ce ai lăsat ferestrele mari descoperite, cu luminile aprinse înlăuntru, de se vede catafalcul deopotrivă din curte, ca şi de pe Podul Mogoşoaiei... ? Nu socoţi că vederea celor ucişi va stîrni în fiece clipă mînia poporului şi-l va aţîţa la o cumplită răzbunare, care ar trece peste capetele noastre, şi că ne putem aştepta din clipă în clipă la o năvală deznădăjduită în cuprinsul palatului ? Asta ai urmărit ?

Bălcescu răspunse sec, parcă mirat că Eliade nu ştia acest lucru :

— Nu se pot închide ferestrele unei camere funebre într-o noapte de vară, cînd sînt șapte trupuri la un loc, care pot începe să se descompună...

— Așa o fi... Dar dacă ne întrebai și pe noi, frate, îndulci el apelativul, atunci poate că ai fost de părerea noastră, anume că nu era nevoie de aceste mari perdele negre, că negrul nu este culoarea cea mai potrivită pentru acești eroi, ci albul, căci nu în perdelele morții trebuie să-i învăluim, ci în perdelele gloriei, ca să fie o pildă memorabilă pentru generațiile care vor veni ! Eu văz altfel înmormîntarea de mîine, decît cum se fac înmormîntările obicinuite... Va trebui să facem mîine o apoteoză a eroismului, toată în alb. Nu va trebui să plîngă nimeni.

Bălcescu îl întrerupse, căci îi era teamă de frazele pronunțate prea sonor ale poetului, deși propunerea lui i se păru totuși îndreptățită și frumoasă. Vedea însă cu oroare toate aceste compătimiri platonice, acum după ce se dăduseră Proclamațiile odioase, care nu ascundeau decît golul sufletesc al celor care refuzau să facă dreptate clăcașilor :

— Veți face mîine cum veți voi și cum veți hotărî... Eu îi cunosc pe acești bărbați care s-au jertfit pentru patrie și pentru libertate. Erau înainte de toate oameni, cu toate durerile și bucuriile omenești. În urma lor nu rămîn fraze frumoase, ci rămîn mamele, soțiile și copiii lor... Pentru că știu ce au lăsat ei în urmă, mie mi se pare și mai măreață fapta lor ! Am vrut ca astă-seară să fie vegheați de familiile lor. Mîine veți hotărî dumneavoastră înșivă ce veți crede de cuviință. Și dacă vreți să vă spui drept, sînt și eu de părere că priveghiul funebru din noaptea asta e bine să se prefacă mîine într-o apoteoză albă ca și gloria acestor eroi... Aci am încredere în talentul poetului Eliade Rădulescu...

Consiliul hotărî să discute imediat liniile mari ale funeraliilor de a doua zi. De altfel, această discuție nu dură mult. Eliade își arătă vederea lui mai în amănunțime.

Hagi Curti fu de părere că ar fi bine să fie întrebat și maimurbașa Orăscu, iar consiliul aprobă și hotărî ca Eliade să-l cheme mîine la el pe arhitectul orașului cu care să discute amănuntele.

Înainte de sfîrșitul ședinței, Tell ceru cuvîntul ca să facă o propunere, dar Bălcescu se întoarse brusc spre Arăpilă și îi spuse cu amărăciune :

— Eu plec acasă... E destul, e prea mult pentru o singură ședință.

Tell îl rugă totuși să mai rămîie, căci are de făcut unele propuneri de înaintări în armată, ca să împace ofițerimea și s-o cîștige iar de partea revoluției.

— Nu rămîn, fiindcă această ofițerime care a jurat să apere constituția și-a călcat totuși jurămîntul. Merită să fie concediată, nu să fie înaintată ! Și ieși pe ușă.

Cînd era în prag, Arăpilă îl strigă, rugîndu-l să-l aștepte o clipă că vine și el.

— Pleci și dumneata, Alecule ? De ce ? Rămîi ! încercă să-l oprească Nicolae Golescu.

— Nu, mă duc și eu acasă... Vreau să cuget liniștit... Uite, azi s-a vărsat atîta sînge și nu pricep de ce... În folosul cui ? De ce e împiedicat poporul să se mîntuie de robie în mod pacinic ? Cîți inși au interes să fie altfel ? De ce să arestuiască guvernul, de ce să se stăvilească dreapta mînie a poporului chiar cu amenințarea unei uciderи în masă ? Și ce drept au aceștia să verse sînge ca să-și apere ticăloasele lor interese ? Lăsați-mă să mă gîndesc, în odaia mea, singur, poate voi găsi răspuns la toate astea... Îi privi cu ochii îndurerați, pe rînd pe fiecare, și ieși în vestibulul cel mare, căutînd să-l ajungă pe Bălcescu.

Cei care rămaseră în sala fastuoasă, cu masa învelită cu stofă roșie, ridicară nedumeriți din umeri, răspunzîndu-și doar prin gesturi unul altuia, ca și cînd ar fi spus „Dumnezeu să-i mai înțeleagă", apoi citiră decretul pentru înaintarea ofițerilor.

*

Pe drum, mult după miezul nopții, în caleașca vorniciei, care-i ducea acasă, pe ulițele pustii și întunecate, dar înmiresmate de mirosul salcîmilor tîrzii, Bălcescu și Arăpilă erau cu totul abătuți.

— S-a isprăvit... Nu mai e nimic de făcut... Vreau să plec din țară...

— De ce, Arăpilă ?

— Crez că voi putea fi mai de folos la Paris... ori în Ardeal... Cu oamenii de aci nu e nimic de făcut...

— Cum poți să vorbești de plecare ?

— Tu crezi, Nicule, că se mai poate face ceva ?

— Trebuie să se poată !

— Nu vezi ? Cînd nu sînt poltroni, sînt trădători... Cînd nu sînt trădători, sînt poltroni...

— Alecule... nu avem altă cale de ales... nu uita ceea ce ți-am spus de atîtea ori... Trebuie să răspîndim revoluția, s-o propagăm și s-o înarmăm. Dacă izbutim să facem tabăra de la Rîureni, dacă focul credinței în revoluție cuprinde țara, atunci nimic nu e pierdut. Vom reveni cît de curînd, cu cel dintîi prilej, în sfatul guvernului, stăruind asupra punctului 13. Vom face asta în fiecare ședință de aci încolo. Dacă în vară izbutim să facem să se aleagă o Adunare Obștească fără cens, cu votul tuturor bărbaților, guvernul acesta de flecari fricoși va fi înlăturat... Ceea ce este neapărat de trebuință este ca tu să-ți amîni, măcar cu cîteva zile, plecarea la Paris, pînă trecem acele hopuri grele pe care ți le-am arătat... Și el i le enumără : a) punctul 13 ; b) armata populară ; c) legea electorală... Nu trebuie să mă lași singur !...

Cocoșii cîntau a doua oară, cîinii orașului se stîrniseră din cine știe ce și-și răspundeau de la o mahala la alta. Praful se așezase de tot și noaptea era proaspătă și răcoroasă ca într-un sat de munte. Oraș așezat în cîmpie, Bucureștii sufereau mult din pricina prafului, căci foarte puține din ulițele sale erau podite. Biruia numai cu răcoritoarele sale grădini, și de aceea casele de locuit se făceau depărtișor de ulițe ca să nu le ajungă pulberea, și de multe ori cu spatele la ulițe.

— Și eu aș fi vrut totuși să plec... Mă neliniștește că nu mai știu nimic despre Luxița, despre copil... Oftă îndelung... și pe urmă se apără de gînd ca de o albină.

Cînd ajunseră înspre casa lui Lenș, căci caleașca trebuia să lase întîi pe Alecu Golescu, auziră pe Podul Mogoșoaiei în sus un zgomot greoi de pași... Vizitiul opri caleașca. În spatele lor turlele bisericii luceau poleite subt lună. Se ivi după cotitură, din întuneric, compania de pompieri, în fruntea căreia mergea căpitanul Gorduceanu, urmat de locotenenții Zăgănescu și Deivos, călări toți trei. În urma companiei, tot călare era sublocotenentul Dincă Bălășoiu, ca să încheie coloana. Toți știau, de la Deivos, de sîngeroasele întîmplări din București și,

cu toată opunerea căpitanului, ascultaseră ordinul ministrului Trebilor din Lăuntru și porniseră de la Săftica în marș grăbit spre palat.

Văzîndu-i pe cei doi secretari ai guvernului că pleacă, așa haihui, în noaptea asta acasă, în loc să doarmă la palat, Deivos se împotrivi cu hotărîre dorinței lor de a merge nepăziți și îi înduplecă să înnopteze amîndoi la Bălcescu, unde va rămîne cu ei Dincă și o grupă de opt soldați... Sublocotenentul se și sui în trăsura care o porni la pas, iar cei opt soldați, trudiți de marșul greu, porniră după ea... Acasă Tița, care venise mai devreme de la palat, așternu cu rufărie proaspătă și cealaltă sofa din odaia lui Bălcescu, făcu alt pat în odaia lui Barbu, pentru Dincă, și ospătă soldații.

Înainte de a se culca, Arăpilă îi mai spuse cum a fost arestat Solomon. Fusese o chestiune înverșunat discutată la începutul ședinței, înainte de venirea lui Bălcescu. Astfel acesta află că plecînd de la palat, cu trupa lui și cele patru tunuri, urmărit cu cărămizi și lemne de la binaua Teatrului Național, Solomon se închisese în cazarma infanteriei și amenința că face praf orașul dacă se atinge cineva de el.

— Și tu crezi, Arăpilă, că se poate face praf Bucureștii cu niște nenorocite de tunuri și cu patru sute de oameni, care după ce trag un foc cu puștile lor, nu le rămîne decît să le transforme în spăngi și ciomege ?

— Crez că ai dreptate. Dar guvernul s-a speriat. A trimis pe mitropolit să-l implore să nu mai facă și altă vărsare de sînge. A răspuns din dosul porții că se potolește și predă tunurile numai dacă i se făgăduiește un pașaport, iscălit de Bălcescu, și o trăsură ca să poată trece granița.

— Iscălit de mine ? Cum asta ?

— Da, iscălit de tine... Pretindea că numai pe tine te ascultă astăzi poporul... Că altfel va fi sfîșiat pe pod...

— Ei, și ?

— I-au promis tot ce a cerut, dar cînd a ieșit din cazarmă l-au arestat.

— S-au folosit de numele meu ca să-l atragă într-o cursă ? întrebă Bălcescu îngrozit. În loc să-l fi arestat atunci cînd era timpul ? În loc să-l fi silit să se predea, pur și simplu ?

Fu atît de supărat, că nu dormi toată noaptea și nu uită niciodată asta...

Apoteoza celor în zdrențe

E adevărat că de cum se auziseră împușcăturile de la palat și aflaseră din zvonuri înfierbîntate că au fost peste o sută de morți și de grav răniți din rîndurile poporului, și că de asemeni în rîndurile ostașilor, în afară de numeroși soldați răniți, se găsesc și zeci de morți, dintre care doi ofițeri împușcați cu pistoalele, cei mai mulți dintre marii boieri rămași în București își spuseră că-i așteaptă o noapte grea. Începuseră să se caute unii pe alții, mai ales cei care erau rude, și să se adune în casele cu ziduri mai groase, unele ca de cetate, înconjurate de curți mari de acareturi, în care se aflau zeci de slujitori. Puseră străji la toate colțurile. Puțină lume a dormit în noaptea aceea bîntuită de duhul morții. Neliniștea lor e mare și azi, a doua zi, și temîndu-se că înmormîntarea va putea prilejui acte de răzbunare, ei rămaseră mai departe închiși în astfel de case și curți păzite cu spaimă.

O singură boieroaică, logofeteasa Calliopi Ghica, sora lui Băl-Ceaurescu, femeie în puterea vîrstei, de o energie dîrză, agresivă în vorbă și în faptă — o porecliseră chiar ai ei „lovipera“ — ținuse să vadă cu orice preț înmormîntarea care se pregătea celor uciși de soldați și își alesese casa lui „nenea mare“, cum îi spuneau ei vornicului Mihalache Ghica, fratele cel mai mare al lui Alexandru Ghica, adică palatul în care locuiseră cîțiva domnitori, între care și Grigore Ghica, o clădire aflată între casa Slătineanu și sala Bossel (care urma să fie inaugurată în toamnă) cu alte cuvinte, cam peste drum de casa și grădina lui Iancu Oteteleșeanu.

Era o femeie care, acum la cincizeci de ani, ar fi putut prea bine să treacă drept bărbat, așa înaltă, uscățivă, destul de osoasă, cu bărbia ușor întoarsă spre nasul drept, puternic, cum se arăta. Și totuși avea în înfățișarea ei ceva care-i da un aer de feminitate. Părul îi fusese în tinerețe negru ca pana corbului, mătăsos, mare și des, îmbîcsit de des, cum îl avea și fratele ei Băl-Ceaurescu, implîntat puternic, așa încît îi acoperea tîmplele și îi micșora fruntea. Cu vîrsta încărunțise, fruntea i se mai golise ceva, dar părul îi rămăsese tot atît de des. În loc să-l poarte cărunt, ca o lînă sură, sau în loc să și-l cărească, șireata Calliopi și-l albise de tot și acum nu numai că părea mult mai mătăsos, de parcă se amestecau în el fire

ușoare de argint, dar o și întinerea oarecum, ceea ce nu izbutesc niciodată femeile care-și cănesc părul. Îi mai sporea feminitatea și șiretenia de a vorbi celor din lumea ei, cu ochii pe jumătate închiși ca de mioapă, ducînd cu oarecare grație la ochi lornionul, care însă nu avea decît sticle fără dioptrii. Numai ca să mai ție subt privirea ei, ca pe niște obiecte, pe cei cu care vorbea. Pe de altă parte, finețea și subtilitatea ei de netăgăduit îi dădeau, cînd vrea, un adevărat farmec, ceva din frumusețea unor șerpi veninoși, cu care domina în așa-zisa aristocrație valahă. Era foarte temută nu numai de toți cei din protipendadă, bărbați și femei, dar chiar de lumea diplomatică, adică aceea a consulilor marilor puteri. Astfel dușmănia ei cu doamna de Kotzebue era cunoscută de toți și alimentată cu tot felul de cancanuri. Era ahtiată după evgheníe, suferea foarte mult că din neamul ei nu ieșise nici un domnitor și se mîngîia cu gîndul că măcar își luase un bărbat care era nu numai mare logofăt, ci și fiu și nepot de domn, cu cincisprezece ani mai în vîrstă ca ea, numai ca să fie anunțată în saloane „*la princesse* Ghica", titlu considerabil sporit mult de cei care erau la curent cu genealogiile și de faptul că, fiind o Băl-Ceaurescu, era înrudită, fie numai și după mamă, cu Cantacuzinești, cu Mavrocordații, vară cu Văcărești, Bălenii, Bărcănești, Goleștii, Floreștii, totodată, cu alte cuvinte, și cu ce mai dăinuia, prin alianță numai, din Brîncoveni. Era și imens de bogată pe deasupra, căci moștenise o mare parte din averea care i s-ar fi cuvenit nepoatei ei, Frusinica. Nu renunțase de altfel la gîndul că Hristache, frate-său, ar mai putea fi domn în Țara Românească. Își putea îngădui, tocmai datorită averii ei uriașe, să fie „logovipera" temută a saloanelor bucureștene. Trecea drept nemaipomenit de inteligentă, și vorbele ei, așa-zise de spirit, de fapt obrăznicii veninoase și bîrfeli grosolane, făceau în scurtă vreme înconjurul Bucureștilor și uneori erau cunoscute și la Constantinopol. La mers și la îmbrăcăminte căuta s-o imite pe Maria Antoaneta, așa cum și-o închipuia din reproducerile pe care le cunoscuse, fără să ție seama de moda zilei. Purta părul ei frumos, ridicat într-o arhitectură complicată și susținută cu tot felul de spelci de argint, piepteni bătuți cu pietre scumpe și diademe. Din nefericire pentru ea, maiestatea mersului și a îmbrăcămintei era aproape caricaturizată, pentru că rochia ei, pornind îndeobște de la aceea a Mariei Antoaneta, era încărcată prin adaos

cu tot ceea ce aduseseră modele succesive din prima jumătate a veacului : mîneci bufante, gulere ridicate de dantelă scumpă, combinate cu decolteuri din vremea imperiului, mascate de barizuri subțiri, patru-cinci rînduri de volane suprapuse rochiei, zorzoane, eșarfe și chiar un șal de mătase imens, pe care-l purta cîteva minute pe umeri și pe care-l lăsa să cadă apoi cu un gest distins pe spatele canapelei. Urmărise fazele revoluției cu sentimente felurite. La început cu multă încîntare, nerăbdătoare să-l vadă scos din domnie pe Bibescu și mai ales pe rivala ei personală, Maricica Doamna. Pe urmă, văzînd că se încurcă lucrurile, că după Bibescu se proclamă un guvern provizoriu și că e vorba să li se știrbească moșiile, o cuprinsese o adevărată turbare și spumega de furie în saloanele bucureștene. Găsise porecle pentru toți fruntașii revoluției, iscodise și aflase fel de fel de lucruri intime despre ei, umplea totul de bale veninoase.

Acum, în palatul lui „nenea mare", ascunsă după perdelele roșii, trase, ale sacnacsiului, ea așteptă aproape cinci ceasuri la geam, privind forfoteala nemaipomenită de jos, de pe Pod, trăsuri de tot soiul, preoți, ostași, negustori și pîlcuri de meseriași cu prapure îndoliate, care se îndreptau înspre palat încă de la prînz. Erau și mai mulți cei care veniseră să privească, căci era și duminică. De acolo de unde se găsea, fiindcă Podul Mogoșoaiei făcea o ușoară încolăcitură, ea putea vedea peste piața viitorului Teatru Național, ale cărui temelii erau puse, pînă înspre biserica Kretzulescu, deci aproape pînă la palat. Cele mai multe case erau împodobite cu flori, steaguri tricolore îndoliate, în afară de palatul în care era ea, și către șase ceasuri, cînd se mai răcori puțin, căci era o zi cu seninul uscat și dogorîtoare, Podul Mogoșoaiei era înțesat de mii și mii de oameni, iar răspîntiile care duceau la dreapta și la stînga lăsau să se vadă că și ulițele laterale erau la fel de înțesate. Nu toată lumea aflase că doliul celor morți va fi alb, iar nu negru, și astfel multe case aveau ferestrele îmbrăcate în negru, de asemeni multă lume era îmbrăcată în negru, încît doliul fu mai curînd amestec de alb și negru.

Calliopi tresări puțin speriată, căci auzi, cu tot covorul gros, pași hotărîți în spatele ei, care nu puteau fi în nici un caz pași ai oamenilor din casă, deoarece aceștia pășeau totdeauna sfios și ușor ca stafiile. Se întoarse mirată și, în întunericul din salon, recunoscu pe un nepot al ei, îmbrăcat eu-

ropenește, vornicul Nicolae Băleanu, descendent din marea familie a Bălenilor, care dăduse țării în trei sute cincizeci de ani o seamă de conducători de oști și de mari dregători. Înalt, slab, cu nasul coroiat ca un plisc de vultur, cu nările la fel vădite, cu doi barbeți mătăsoși, el trecea drept unul dintre cei mai frumoși bărbați din București. Era unul dintre cei mai înverșunați dușmani ai revoluției, și cu toate că în viața de toate zilele era mai potolit decît Gligore, frate-său, devenise din ură îndrăzneț pînă la inconștiență. Calliopi îl iubea foarte mult, deși două lucruri i se păreau de neîngăduit la el. Mai întîi, boier din familia Bălenilor fiind, se apucase să facă trei fabrici, una de țesături la Tîrgoviște și alte două în București, și în afară de asta umbla cu tot felul de afaceri negustorești. În al doilea rînd, era un devotat prieten al lui Bibescu și deci și al Maricicăi Bibescu, pe care „logovipera" nu o putea suferi. Altfel era foarte măgulită, deși era o femeie curtată, că o prețuiește un bărbat atît de iubit de femei ; astfel, vederea acestui strașnic nepot o bucura totdeauna, și mai ales o bucură acum.

— Am auzit că ești aici, tanti Calliopi, că vrei să vezi mascarada... Și am venit să-ți țiu de urît... Îi sărută familiar mîna, dar nu rămase la geam, ci se duse în salonul întunecat, unde un fecior îi aduse ciubuc și cafele. După ora șase se auzi un marș militar foarte viu și oamenii Agiei începură să fluiere, pentru ca dorobanții călări să deschidă drumul cortegiului.

Veneau mai întîi breslele, fiecare în frunte cu starostele și cu flamurile ei, în afară de steagurile tricolore. Urma un batalion de infanterie și un pluton din cavalerie foarte înzorzonat cu ledunci și ceaprazuri. Veneau apoi în odăjdii arhierei, arhimandriți și sute de preoți și diaconi, dintre care unii cădelnițau cu tămîie aprinsă, care învăluia în nori albicioși cortegiul. Se desprindea dintre ei statura și chipul de haiduc al preotului Radu Șapcă. După slujbașii de seamă ai statului veneau ofițerii care nu intrau în comanda trupei de paradă.

Calliopi Ghica, cu trăsăturile ei aspre, bărbătești privea încruntată această desfășurare care nu se mai văzuse în București nici la înmormîntarea foștilor domnitori ; era uimită ea care văzuse vreo două alaiuri de acest fel, rămase în amintirea tuturor : înmormîntarea lui Mihai Șuțu în 1821, și a lui Grigore Ghica în 1834. Fu de aceea scandalizată și ar fi vrut să bată cu pumnul în geam.

După ce se făcu un gol în cortegiu, și se făcu liniște, muzica Ștabului ostășesc cîntă iar un marș vioi ca o apropiere de cîmpul de luptă și se iviră trei cruci galbene, pe care ea știa că se scrie cu lac negru numele celor morți. Urma un capac de sicriu, dar mare cît trei din cele obicinuite, purtat de patru oameni în alb. Dintr-o dată la ocolul Podului se ivi un uriaș car simbolic, tot în alb, tras de opt cai îmbrăcați și ei în alb din creștet pînă la pămînt, de nu li se lăsaseră slobozi decît ochii. În totul o uriașă arătare în alb. Pe car era așezată o piramidă trunchiată, albă și ea, pe care era așezat un coșciug lat de trei pași, îmbrăcat în mătase trandafirie în care, atunci cînd trecu prin dreptul ei, logofeteasa putu să vadă că se aflau trei morți cu chipurile galbene descoperite, învăluiți cu lauri. La cele patru colțuri ale carului, oamenii îmbrăcați de asemeni în alb, nemișcați, întindeau falduri de muselin și ghirlande de flori de la un colț la altul. Veneau apoi după zece pași alte trei cruci, alt capac lat, trandafiriu, și pe urmă ca o altă vedenie de alb, flori și fum de tămîie, un al doilea car uriaș îmbrăcat în alb, tras de opt cai acoperiți cu alb, un car cu totul la fel cu celălalt, în care erau alți trei dintre cei uciși. Urma încet singuratică o năsălie îmbrăcată în alb, pe care se afla ultimul coșciug, purtat pe umeri de tabaci.

Veneau încet pe jos rudele celor uciși și după ele în șir rar membrii guvernului. Logofeteasa îl chemă pe vornicul Nicolae Băleanu și-i ceru să i-l arate pe Bălcescu. Era în al treilea rînd, gînditor, cu fața palidă, în chenarul bărbii mici, negre ; părea că nu se uită la nimic și nu vede pe nimeni. În urma guvernului venea comanda din Gvardia Națională, în frunte cu Scarlat Kretzulescu și ajutorul său, Costache Aristia, amîndoi într-o uniformă improvizată. După ei se îmbulzeau sumedenie de oameni din popor în rînduri înțesate, și pe chipurile lor încruntate se citea o mînie fără margini.

Calliopi Ghica înțelese că ar fi fost destul o vorbă, un gest, pentru ca această mulțime să se aprindă ca un butoi de praf de pușcă și să izbucnească într-o sîngeroasă răzbunare. Se retrase palidă, cu nasul rece și ascuțit de la geam.

— Ei, te-ai săturat, tanti Calliopi ?... Dar ce văz ? Îmi pare că nu te-ai săturat, că mai curînd te-ai speriat ?

Calliopi tresări. Era într-adevăr foarte tulburată, căci simțise acum mai mult decît oricînd ce putere copleșitoare era norodul despre care ai ei nu vorbeau decît cu disprețul

cu care vorbeau despre vite. Dar, vanitoasă, ţinu să nu se arate mai prejos decît nepotul ei.

— Sîntem noi slabi, Nicolachi, nu sînt ei tari.

— Aci poate că ai dreptate... Mi-e silă de boierimea noastră.

*

În Dealu Mitropoliei, învăpăiat şi însîngerat tot de soarele care cobora mărit şi scăpăta de dincolo de Cotroceni spre Străulești, alaiul funebru în alb fu întîmpinat de mitropolit în odăjdii, înconjurat de alţi preoţi, scînteind de aur şi argint în apusul cu raze prelungi culcate. După slujba religioasă, Eliade ţinu o cuvîntare, înaripată în fraze, dar care nu era toată decît o disperată încercare de apărare a vinovaţilor. Suit într-un car, pe piedestalul de bănci îmbrăcate şi ele în alb, pe care erau puse coşciugele, aureolat de lucirile trandafirii ale asfinţitului, cu vocea sonoră şi gestul larg, Eliade încheie cu următoarele cuvinte :

„Fraţilor români, cîţi vă aflaţi de faţă şi din toată ţara, dacă credinţa în Evanghelie *este tare în noi, dacă credem că cei drepţi şi martirii iartă pe ucigătorii lor ; dacă Dumnezeul nostru a iertat pe cruce pe cei ce-l batjocoreau şi-i dau moartea ; fraţilor, în aceste minute de durere cînd ne despărţim de fraţii aceştia ce muriră pentru noi, cu lacrimi vă rog să facem şi noi ca răposaţii aceştia, să facem cum a făcut Mîntuitorul lumii, Christos, să iertăm pe cei ce au comandat să se facă foc asupra fraţilor lor, să-i iertăm ca nişte adevăraţi creştini, ca să ne ierte şi pe noi Dumnezeu cînd vom fi înaintea lui, ca să arătăm lumii bărbăţia, înţelepciunea românilor şi marea lor generozitate, ca să fim următori libertăţilor ce am proclamat, în care s-a desfiinţat pedeapsa cu moartea !...“*

Şi ridicînd uşor braţul încovoiat, aşa ca părinţii bisericii, el închipui un dialog cu poporul :

— *„Iertaţi, fraţilor, pe arestanţii voştri ?*

— *Iertaţi să fie de moarte, iar nu şi de pedeapsa cuvenită.*

— *Iertare, fraţilor, evanghelică iertare şi iertare cu totul.*

— *Nu, nu, la ocnă pentru toată viaţa.*

— *Ocna e mai rea decît moartea.*

— *La mînăstire dar, ca să-şi vie la cunoştinţă.“*

Sugerînd o claustrație monahală, Eliade își simțea inima încărcată de groaza celor ce puteau să se întîmple. Treizeci de mii de oameni erau ca un cer încărcat de toate puterile trăsnetului și el simțea că în fiece clipă se pot dezlănțui haotic fulgerele nimicitoare. Spaima întregului guvern era atît de mare, încît tot restul oștirii, al Gvardiei Naționale, toți dorobanții erau ținuți subt arme, ca în așteptarea unui atac iminent. Odobescu era păzit cu grijă la palat, Lăcusteanu era străjuit în casa lui Costache Kretzulescu, unde se refugiase. Aristia, îmbrăcîndu-l pe Solomon civil, izbutise să-l ducă la mînăstirea Cernica, unde era de asemeni păzit. Chiar batalionul venit la înmormîntare era în același timp și slaba garanție a unei liniști cîștigate greu. De altfel Eliade îngheță cînd văzu că după el se suie pe piedestal un bărbat înalt și sprîncenat cu mustață neagră, ca o lipitoare pe buză, tîrgoveț după înfățișare, care socoti că e nevoie să i se răspundă și altfel oratorului decît își răspunsese el însuși. Se vedea că îl nemulțumise cu totul felul în care Eliade înțelegea să împace ceea ce era greu de împăcat.

— Apăi, domnilor, dă sînteți guvern, zic, că dă să vor lăsa liberi, iar încep a urzi cele ce au făcut, iar să mai varsă sînge, și dă vom pierde cauza, sîntem răspunzători față dă copiii noștri...

Cerul întunecat se dezlănțui în mii de tunete, dar nu și cu trăsnete. Poporul își detună cu vuiet mînia, dar scînteia, care ar fi fost începutul urgiei sîngeroase, lipsi.

Cei mai mulți membri ai guvernului, cu răsuflarea tăiată, trăiră cîteva clipe în prelungirea așteptării lor încordate, dar se socotiră fericiți cînd primejdia trecu și cerul se însenină iar.

Departe spre Cotroceni, roata uriașă a soarelui roșu cădea încet în gol și treptat se mai reflecta, doar ca o privire înapoi, în norii trandafirii, care-i străjuiau, înalți la trei sulițe, căderea pe celălalt tărîm.

CARTEA A ȘAPTEA

Ostași de tot soiul

Luni către seară, Axente Sever zorea în cancelaria şcolii să dea gata nişte tabele şi note care i se cereau de la Eforia Şcoalelor, ca astfel să poată pleca mai repede, căci de cu seară trimisese vorbă „pompierilor“ să se afle negreşit la ceasurile cinci la locul ştiut. Vrea să se sfătuiască împreună cu ei ce să facă, pentru ca să nu se mai întîmple nenorociri asemeni celei de la sfîrşitul săptămînii. Era furios pe Tell, din nepreve-derea căruia, zicea el, se întîmplase totul. Faţă-n faţă, Scarlat Turnavitu pregătise şi el acelaşi fel de note pentru Eforie. Mai priceput în asemenea tabele şi formulări, sfîrşise mai repede şi acum îşi aştepta, alături la masa acoperită de hîrţoage, cum le spuneau ei, prietenul, care, înalt şi osos, era şi încăpăţî-nat pe deasupra. Cînd gîndea ceva, stăruia în loc, pînă se potrivea totul cum trebuie.

— Apoi că, frate, spune-mi şi mie, rogu-te, ce fel de şef al oştirii este acela care se lasă arestuit de ofiţeri ? No, că spune-mi te rog... Mai pomenita-i asemenea lipsă de inteli-ghenţă ? Păi dacă el era, cum musai să fie un şef al oştirii, cu ochii în patru, n-ar fi fost de trebuinţă să-i elibereze poporul şi n-ar fi pierit fraţii noştri tăbaci... Musai să facem orînduiala cuvenită şi aci, că aşa nu mai merge. Noi nu putem scoate oamenii toată ziua pe uliţă.

Scarlat Turnavitu era și el de aceeași părere și la fel se gîndi că ar fi bine să stea la sfat cu cei trei ofițeri de pompieri, cu care ei făceau un grup al lor în sînul „Frăției". Mutați anume la pompieri de către cei care-i persecutau, ca să le închidă calea spre gradele mai înalte, acești „pompieri" erau poate cei mai destoinici ofițeri de rangul lor din oștire.

— Facem noi paza Guvernului vremelnicesc, dacă altfel nu se poate.

— Atunci fii bun, mă rog dumitale, Turnavitule, du-te înainte, că și eu voi veni neîntîrziat, dar mai am o țîră cu păcătoasele astea de hîrțoage... Uite că acum apune soarele. Am întîrziat al naibii.

La locul știut, la cîrciuma dintre viile de la Vitan, veniseră mai devreme Deivos și Dincă Bălășoiu, care așteptau cu o cană albă cu vin dinainte, în maghernița de scînduri din față, care slujea drept prăvălie. Era un fel de dugheană dărăpănată, cu două ferestre, o fostă cramă, căreia i se adăugase în față o șandrama și se prefăcuse astfel într-o cîrciumă săracă de mahala, unde se bea cu țoiul, ori cu cana. La față, mai atîrnau în geamul prăfuit, covrigi galbeni sau uscați, vreo două hălci de pastramă încrețite de sare, cinci-șase cîrnați turtiți și tari ca ghiudemul și niște brînză chircită, pătată de muște, uitată acolo de cine știe cînd. De obicei, începînd de prin mai, prietenii aceștia stăteaul a masă în grădina din spatele cocioabei, subt un păr rotat, la o masă de umbrar, pe lîngă cuibarele găinilor, ascunși de niște tufe de corn și gherghini ca de o perdea, dar azi plouase cu găleata și încă mai picura din frunzișuri și astfel rămăseseră în maghernița din față, în timp ce în odaia de dincolo, că erau două de toate, cu tindă și prispă lipită cu pămînt, o nepoată a cîrciumăresei pregătea pe unul dintre paturi obicinuita masă scundă cu trei picioare, în timp ce afară subt un șopron, unde era plita de vară, cîrciumăreasa, știind pe cine are astă-seară, tăiase cîțiva pui, pe care îi dichisea pentru frigare. Asemenea mușterii erau rari la o astfel de cîrciumă și veneau numai pentru că erau prieteni cu Zăgănescu. Ai ofițerului veneau, cum s-ar zice, cumetrii cu alde Ciupitu cîrciumarul, căci bătrînul Zăgănescu îl cununase și îi botezase copiii. Pentru ei cîrciumăreasa gătea anume, aprindea grătarul pentru pastramă și cîrnați, căuta tot lucruri proaspete, brînză de mai, un vin păstrat în crama strîmtă, unde nu

încăpeau mai mult de două-trei butoaie, căci mai mult nici nu aveau de păstrat, fiindcă se vindea ca tulburel.

Aproape o jumătate de ceas își bătu joc Deivos de pompierie, pentru că fuseseră „duși" de acel căpitan care nu mai dăduse de vreun an pe la companie și habar n-avea de militărie.

— Bine, mă Dincă, ce fel de brabete ești tu, mă, de te-ai lăsat prostit de zaharisitul ăla de Gorduceanu ca să scoateți compania din oraș taman cînd ei pregăteau răsturnarea revoluției ? Muică, muică, mă Dincă, faci Mehedințul de rîs, mă ! Ce să mai zic și de Zăgănescu ?

Dincă recunoaște amărît că s-au lăsat duși. Dacă ar fi știut ce se întîmpla, îl pierdeau pe căpitan pe drum și veneau întins înapoi de la barieră. Așa cel puțin gîndea acum.

Cînd intră Scarlat Turnavitu în magherniţa luminată de un opaiț care pîlpîia, cei doi goliseră vreo trei-patru căni și vorbeau acum despre femei. Deivos era totdeauna furios pe toate. Dincă era totdeauna zîmbitor și călduț cînd vorbea de oricare dintre ele.

— Păi tu, mă Dincă, ce să spui despre ele ?... Că vin după tine ca viespile după pîinea unsă cu miere. Cît ești de nerod și nesimțitor, nici nu le simți, mă, țepile. Uitați-vă la el, așa candriu cum e are un noroc orb la muieri... E drept, ce mai încolo și încolo, că Deivos era păgubos la femei, și pace.

— Asta cam așa-i, ce să zic ? întări sublocotenentul. Înalt, bălan și isteț, Dincă era în fața femeilor molatic, fără personalitate și nepăsător... Nu poci să spui că nu se țin toată ziua după mine...

Cine, auzindu-l, ar fi zis că e un îngîmfat și că se laudă ar fi greșit... Așa era, cum zicea. Se țineau femeile de el, și erau atît de multe, că orice ar fi spus, era subt adevăr, deci nu putea fi învinuit că se laudă. Și îngîmfat era și mai puțin. Mai curînd se putea spune că rămînea fără luare-aminte în fața numeroaselor dovezi de plăcere, pe care i le dădeau femeile, atunci cînd se aflau în fața lui. I se părea atît de firesc să le vadă ca niște mielușele în jurul lui, încît nu găsea de loc de ce ar putea fi mîndru. Tocmai această condescendență molatică și dulce făcea posibil acest soi de prietenie senzuală. Omul găsea totdeauna pusă masa oriunde se ducea, de aceea nu prea avea poftă de mîncare niciodată și mulțumea tot-

deauna surîzător gazdei, mulțumindu-se să guste de ici de colo. Pentru că avea ochi verzi catifelați și dinți de potcovioară albă, asemeni femeilor, pentru că avea obrajii mari, dascălii ăștia își cam băteau joc de el. Într-o zi, înainte de un chef, cum îi spuneau ei, contemplîndu-l cum era cu falnicul lui coif de pompier fălos, căci venise de la șmotru de-a dreptul la masă, Ștefan Turnavitu, dascăl și el, rostise cu un fel de admirație :

— Uitați-vă la el, e Pallas-Athena, ieșită cu coif cu tot din capul lui Zevs.

Toți rîseră, găsind gluma potrivită, numai Dincă întorcea candid frumosul lui cap în toate părțile, căci nu prea pricepuse ironia și mai ales nu pricepea de ce e asemuit el cu o femeie, cine o fi ea.

— Ce-i aia Pallas și cum naiba ai mai spus ?...

Dascălii și Deivos rîdeau cu hohote. Axente Sever se gîndi să împace lucrurile :

— Apoi, frate Dincă, n-ai de ce să te superi... Dacă muierea asta era chipoasă, așa ca dumneata, era însă și zeița înțelepciunii. Strămoșii noștri, romanii, îi ziceau Minerva... Așa că vezi, că fiind vorba despre înțelepciune, mai curînd ar avea dreptul să se supere ea...

Și din nou fură hohote de rîs. Axente Sever nu voia să spună însă că Dincă e cumva prost, cînd îl știau toți ca pe un oltean isteț, „dat dracului", cum se zicea, ci doar voia să spună că e un om nechibzuit, care făcea cîte una boacănă, și poate că nu-i prea plăcuse nici la școală, pe vremuri, cartea. Dar și aci făptura lui Dincă era înșelătoare. Tot ceea ce făcea neașteptat pentru ceilalți era, dimpotrivă, un lucru pregătit de el și plănuit pentru orice întîmplare. Așa fusese cu scăparea din capcana lui Costache Chiorul și așa fusese cu multe altele. Era foarte prevăzător și foarte socotit.

De dincolo veni și-i pofti la masă nepoata cîrciumarului, o fată cu fața albă, molatică, nici frumoasă, nici urîtă, cu trup plin și sănătos, cu ochii negri, dulci și cam prea apropiați. Măsuța, așternută cu un ștergar alb, era trasă mai la marginea patului. Deocamdată nu le pusese dinainte decît mămăliguța și un talger cu pastramă, care încă mai sfîrîia în mustul ei sărat, tăiată felioare, și cănițe albe cu vin. Deivos se lungi așa cum îi plăcea lui pe pat. Scarlat Turnavitu se așeză și el

de cealaltă parte, dar fără să se lungească ; Dincă luă un scaun ţărănesc, care se găsea lîngă fereastră.

Cînd ciocniră, ciocniră şi cu fata, dar băgară de seamă că ea n-are unde să şadă. Deivos o pofti să stea pe pat, el, lungit într-o rînă, grăbindu-se să-i facă loc cuviincios, dîndu-se într-o parte. Fata îi mulţumi rîzînd şi în modul cel mai firesc se aşează pe genunchii lui Dincă, care parcă nici nu băgă de seamă asta, şi-l întrebă pe Scarlat Turnavitu cînd socoate că va veni Axente. Deivos se înnegri însă şi mai rău de ciudă, văzîndu-l pe Dincă ţinînd atît de aiurea pe genunchi, de parcă ar fi ţinut o doniţă, trupul acela tînăr pe care el l-ar fi simţit înfiorat de căldura lui aromitoare. Se încărcă iar de ură împotriva femeilor.

— Uitaţi-vă la neroada asta... În loc să stea pe pat ca lumea, stă strîmbă pe genunchii nătătrăului ăsta de Dincă.

— Aşa i-o fi plăcînd fetei, domnule locotenent, spuse cu sfială, ca totdeauna cînd era vorba despre femei, Turnavitu.

— Cînd îţi spui că e neroadă, ca toate femeile, e neroadă, şi gata. Hai să bem, asta nu e o donă, e o doniţă, cum ţi-am spus eu...

Dădu căniţa pe gît şi strigă furios, căci întîmplarea asta îl întărîtase şi îl făcuse sentimental :

— Să vie Chiose... Aduceţi-l pe Chiose aci, numaidecît ! Dacă nu-i acasă, îl omor !...

— E aci, domnule ofiţer, unde dracu să fie ?.. Că dîn ce vreţi să trăiască... Aci mai pui dîn cînd în cînd şi pentru el cîte ceva... Că afară dă dumneavoastră şi dă nebunu dă Licsandru, tabacu ăla, cine-l mai ascultă ?... Nici nu-l mai primesc unele cîrciumi, că nu ştie cîntece d-acum. Uite, mă duc io să-l chem, spuse fata.

Peste cîtva timp sosi şi Zăgănescu împreună cu un bărbat slab, aproape uscat şi prea lung, Ştefan Turnavitu, fratele mai mic al lui Scarlat. Era şi el chemat. Se împinse lîngă pat o ladă pe care se aşezară şi ei. Ştefan adusese cu el şi *Monitorul român*, la care era acum un fel de redactor-şef, cu noile proclamaţii ale Guvernului provizoriu. Scarlat Turnavitu i-l luă din mînă şi le citi cu voce tare. Toţi fură mînioşi. La urmă, profesorul descoperi ceva care i se păru ciudat :

— Ia uitaţi, sînt aci şi nişte înaintări în armată, numai ofiţeri... De ce dracu să-i mai înainteze ? Ce ispravă au făcut ?

Deivos întinse în grabă mîna și începu să citească el. Era de vreo paisprezece ani în armată și nu era decît locotenent. Fusese mai întîi cîțiva ani la pompieri și pe urmă, înlocuit acolo cu Zăgănescu, devenise un fel de ofițer cu armamentul al Dejurstfei... I se dăduse în primire, acolo lîngă Curtea Arsă, un fel de magazie în care erau vreo patru sute de puști stricate, trimise la reparat. Le dregeau vreo zece lăcătuși într-o fierărie abia mai mare decît o potcovărie.

Cînd sfîrși de citit lista se încruntă și mîna îi căzu moale pe perna cu față de pînză cu arnici roșu de la perete. Nu mai scoase o vorbă. Dincă luă *Monitorul* de pe patul așternut cu macat de cit și se făcu și el la față ca hîrtia. Ștefan Turnavitu, deși venise pe drum cu Zăgănescu, nu-i spusese că are *Monitorul* în buzunar, căci nu știuse că-l interesează și pe el asemenea înaintări. Zăgănescu ceru să citească el singur încă o dată lista și nu mai spuse o vorbă.

Urmă un răstimp de tăcere apăsătoare, întreruptă în cele din urmă de Dincă :

— Așadar, ne ia înainte alt rînd de ofițeri mai tineri ca noi.

— Ce vrei ? mormăi Zăgănescu, fără ca măcar să încrunte sprîncenele lui negre și pline ca niște lipitori... Sîntem pompieri, noi nu sîntem ostași.

— Păi tocmai de aceea ne-au mutat la pompieri, ca să ne scoată din oștire, clătină din cap cu amărăciune Deivos... Ofițer la pompieri înseamnă ofițer la pensie.

— Și ce băieți buni avem aci la pompieri !... Mă gîndesc la bietul Dănescu. A rămas și el sublocotenent. Și mai sînt vreo doi, spuse Zăgănescu, plimbîndu-se prin casă.

Deivos se strîmbă și luă cana furios de pe masă.

— Hai să bem... Popii m-au înșelat, muierile m-au înșelat, oștirea m-a înșelat... O să le plătesc într-o zi la toți, să fie de pomină... N-o să rămîn dator o lețcaie măcar. Nici popilor, nici muierilor, nici oștirii.

Scarlat Turnavitu nu mai scoase o vorbă. Era foarte îndurerat de necazul prietenilor săi. Lumina moale a opaițului creștea și scădea pe neașteptate.

*

Cînd Axente Sever veni cu Dorcea pe la zece seara, odaia era plină de fum, căci Zăgănescu, altfel foarte elegant, tuns cu

grijă, cu bărbița neagră aproape frizată, fuma dintr-o lulea țărănească. Cheful era în toi, uitaseră de necazul înaintărilor și Chiose îi zicea mereu, lung, mormăit, lăsînd apoi hangul cimpoiului să-i tărăgănească suflarea în ison prelung. Cînd era prea chinuit de amintiri, Deivos îi lua vorbele și le spunea aprig, așa ca acum cînd, cu cana în mînă, rezemat de perna de la perete, cînta răspicat, mistuit de furie, jucînd doar cu mîinile :

...„*Subt călcîiul cizmei mele*
Șade dracu și-o muiere
Și mă-ndeamnă a face rele,
Și mă-nvață a face rele.“
. . . . . .

— Mă, să vă spui eu... Și adăugă cîntecului, care-l răcorise parcă, o cugetare proprie : Muierea e calul dracului... Asta e. Le cunosc pe toate... Sînt niște tîrfe...

Scarlat Turnavitu suferea ca un martir de un ceas de cînd se tot vorbea despre femei. Mai ales felul spurcat, judecata veninoasă și oarbă a lui Deivos, îi făcea rău. Își ținea sus, în mîini, chipul nepămîntesc al Tincuței, ca să n-o atingă nici un strop din băltoaca în care locotenentul zvîrlea toate femeile. Nu scotea o vorbă, fiindcă nu putea îndura nici un soi de apropiere între fata atît de cuminte și de proaspătă pe care o iubea el și celelalte femei.

Dincă însă, după ce goli cana pînă în fund, protestă blînd, molatic, așa cum era firea lui, cînd era vorba despre femei :

— De ce spui că sînt rele ? Mie, sărăcuțele, nu mi-au făcut nici un rău... Numai bine am avut de pe urma lor.

Deivos rînji :

— Da... numai bine... D-aia ești la pompieri...

— Ei, află că tot nu sînt supărat.

Sublocotenentul Dincă Bălășoiu fusese mutat la pompieri fiindcă într-o seară de bal soția colonelului, care îl vedea întîia dată, uimită de frumusețea lui, dănțuise numai cu el, și a doua zi, venind acasă cu Zăgănescu, spre uimirea lui, o găsi așteptîndu-l pe pat. Vru s-o sfătuiască să plece cuminte, dar nu fu chip s-o convingă. Îi luase capul în mîini și i-l săruta ca o bezmetică.

— Toată noaptea numai la gura ta m-am gîndit... Aș fi înnebunit dacă n-aș fi izbutit s-o sărut azi... Fie ce-o fi...

Dincă găsise că e mai curînd nebună că a venit şi ca să nu se întîmple vreo nenorocire, plecă numaidecît cu Zăgănescu şi nu se întoarse acasă decît cînd află că zănateca a plecat. Se află în tot Bucureştii fiindcă tot ea povestea întîmplarea la toată lumea, spunînd că bărbatu-său n-are decît s-o lase dacă vrea. N-a lăsat-o, dar a închis-o şase luni la mînăstire. Pe el, deşi se ştia că nu numai că nu era vinovat cu nimic, dar chiar o îndemnase să se ducă acasă, marele spătar îl mutase la pompieri, spunînd că ofiţerii din oştire merg în saloanele protipendadei şi că sublocotenentul ăsta nu trebuie să ispitească cumva pe marile boieroaice.

Dincă nu se supără pe ea, deşi dorea nespus şi muncise mult ca să înainteze în cariera lui de ostaş. Spusese plin de filozofie : „Nici ea nu mi-a vrut decît binele, sărăcuţa". Nu se supăra niciodată pe femei, dar nici nu se bucura cine ştie cît văzîndu-se atît de iubit. Era un om cumsecade, şi pace.

Deivos oftă prelungit şi scăzut, apoi strigă la Chiose să-i cînte „cîntecul lui", cîntecul pentru care-l îndopa cu fripturi şi turna mereu în căniţă vin rubiniu. Era unul dintre acele cîntece de oraş cu care se trudea bietul Chiose să le înveţe şi în care amesteca, după obiceiul lui, ale satului cu ale oraşului, şi pînă la urmă le cam nimerea.

Capul bătrînului, cît un pumn şi jumătate de-al lui, cu barba căruntă şi cu obrajii scofîlciţi, rămase cîteva clipe aplecat pe umăr, cu privirea în gol, ca şi cînd ar fi ascultat în el însuşi ; apoi Chiose începu cu un dor amar, tocat mărunt, sfîrşind fiece pereche de stihuri cu cîte un „măi" uşor ca o chemare tristă.

„Uite-o zău, uite-o zău,
Parcă n-am iubit-o ieu... măi...

Trece-acum pă lîngă mine,
Parcă nu mă vede bine... măi...

Că-i luai fustă dă tafta,
Şi papuci dă catifea... măi...

Uite casa, uite poarta
Unde mă aduse soarta... măi..."

Aci Deivos îl întrerupse, scuturîndu-și mîna păroasă de bărbat oacheș, nerăbdător parcă. Chiose punea chiar în cîntecele vesele o tristeţe îndepărtată, o oboseală de viaţă zădărnicită. Acum chiar, dacă gîndul era certăreț și jucăuș, zicerea era de o nespusă duioșie. Deivos îi luă viersul din gură, legănîndu-l încă o dată, dar cu un iz amar, ca o deznădejde înecată în vin...

„Uite casa, uite poarta
Unde mă aduse soarta... măi...“

Păstra totuși în acel „măi“, cu care se încheia fiecare distih ca o punctuaţie cîntată, o întorsătură înmuiată a glasului, o nesfîrșită părere de rău, stăpînită bărbăteşte.

Treptat însă, cu distihurile următoare, pe care le zicea încă o dată, mai pătimaș, după ce le îngîna, cu o durere de unul singur, cimpoierul, Deivos se frîngea și el într-un surîs moale, ca o ciudă înduioșată...

„Uite-i nasul, uite-i gura,
Uite-i și căutătura... măi...“

Ofta ușor și clătina din cap cu o durere strepezită mereu de ciudă, dar tot surîdea cu ochii negri pe jumătate închiși, toropit de arătarea, în sinea lui, a vreunui chip ca un talisman pe care nu-l putea uita...

...„Cît să ţine dă măreaţă
Pentr-un petic dă negreaţă... măi...“

Zîmbea, parcă s-ar fi gîndit la un copil prostănac și scump ; învăluia trecutul cu o gingășie amară...

„C-așa strînsă-mi sta în braţe,
Dă n-o mai vedeam la faţă... măi...“

Se răsucea în el, ars de amintire, dar surîsul moale și-l păstra subt mustaţa neagră, tunsă...

„Uite-o zău, uite-o zău,
Să uită la mine rău... măi...

Parcă n-am iubit-o ieu,
Parcă n-am iubit-o ieu... măi...“

Biruit de cine știe ce îndepărtate amintiri, și el, bătrînul Chiose, avea fața schimonosită și i se prefirau lacrimi de-a lungul nasului, în barba rară.

Cînd îi văzu ochii umezi, Deivos se înfurie, scrîșnind din dinți... De-abia se ținea, și el, ca să nu-i dea lacrimile și se strîmba de silă.

— Uite, așa era de mică, s-o ridici cu o mînă, dar avea pe dracu-n ea. Îi plăceau dulciurile și mă căuta prin buzunare, cînd veneam, ca un cățel... Eh, hai să vorbim despre altceva, că mi-e scîrbă...

Și iar bea și iar cînta, pe cînd ceilalți tăceau îngînduraţi.

— ...Într-o seară viu acasă...

Dar nu povesti mai departe. Iar se strîmbă de silă. Iar fu cît p-aci să-i dea lacrimile.

În satisfacțiile dragostei, totul era ușor și limpede pentru Dincă și totul era greu și chior pentru dragostea aprigă a lui Deivos, niciodată împărtășită.

În timp ce fata aducea talerele cu friptură pentru noii-veniți, Axente Sever, care nu pricepea nimic, întrebă din ochi pe Scarlat Turnavitu ce s-a întîmplat. Acesta îi spuse la ureche tărășenia înaintărilor în armată. Axente Sever se gîndi că ei poate greșesc punînd atîta preț pe această carieră ofițerească, dar oricum, toți trei au chemare pentru asta și pot fi de folos patriei. Nu se poate goli oștirea de ofițerii buni subt pretextul că nu le e gîndul decît la grade cîștigate. Un guvern trebuie să știe să folosească spre binele poporului asemenea oameni. Se hotărî să se ducă a doua zi negreșit la Bălcescu, să-i arate ce greșeală s-a făcut.

*

Marți de dimineață Palatul Administrativ răsuna de strigăte mînioase. Telegescu, în cabinetul lui Ioan Voinescu I, îi cerea socoteală șefului Ștabului oștirii pentru chipul în care se făcuseră înaintările în armată de către guvernul revoluționar.

— Ați fost armată de ciocoi și ați rămas armată de ciocoi... Ați lucrat voi între voi cu porțile închise... Și îndrăzniți să numiți asta democrație.

Colonelul Voinescu, de obicei arogant și cu maniere de diplomat, în același timp, speriat de acest mod de a i se vorbi, căci așa nu i se vorbise niciodată, se folosea acum numai de

manierele diplomatice şi se făcea că nu bagă de seamă tonul neobicinuit cu care era apostrofat.

— Cetăţene Telegescu... Vă rog să mă ascultaţi liniştit... Trebuie să înţelegeţi că în cariera armelor se cere şi multă ştiinţă, multă carte, se cere disciplină... Nu oricine poate înainta în această carieră... Aici nu se admite întrerupere.

Ca mai toţi specialiştii, colonelul Voinescu voia să facă din meserie o castă, cu un fel de ritual al ei, cu legile ei, proclamînd anumite însuşiri ca esenţiale, cele pe care le au ei îndeosebi.

— Ce ştiinţă ? Ce carte ! Toţi proştii aceia pe care i-aţi înaintat nu ştiu nimic... Îi cunosc pe toţi... Vai de săraca ţară, dacă vrea să fie mîntuită de ei...

Tell, auzind aceste vociferări din cabinetul lui, care era alături, intră cu o mutră severă, autoritară, de proaspăt general, făcîndu-se că nu-l cunoaşte pe Telegescu.

— Ce e aci ? De ce strigi, cetăţene ? Ce doreşti ?

Telegescu nu răspunse nimic. Tell socoti că l-a intimidat. În realitate, fostul parucic condamnat la ocnă era cu ochii ţintuiţi pe epoleţii şi galoanele lui nou-nouţe. Deşi Telegescu nu spusese lui Voinescu ce doreşte anume, ci protestase doar în principiu împotriva înaintărilor de care luase cunoştinţă în ajun, colonelul se socoti abil, spunînd liniştit şi perfid :

— Cetăţeanul Telegescu socoate că înaintările pe care le-am făcut nu sînt democratice... E nemulţumit că domnia-sa, ca fost parucic, n-a fost primit din nou în cadrele oştirii şi înaintat !

Faţa negricioasă a lui Telegescu aproape că se învineţi. Sări peste birou să pună mîna în gîtul colonelului.

— Ciocoiule, ţi-am spus eu asta ? Îndrăzneşti să spui că ţi-am cerut eu să fiu primit iară în cadrele ofiţerimii ?

— Atunci, întrebă, sincer nedumerit de data asta, Voinescu, atunci ce doreşti, cetăţene ?

Tell, care înţelese cu dezamăgire că nu l-a intimidat nicidecum pe Telegescu, îşi văzu autoritatea în joc şi îşi aminti dintr-o dată că fusese cîndva coleg de regiment cu mîniosul cetăţean.

— Cetăţene Telegescu, de ce nu spuneţi limpede ce doriţi ? De ce sînteţi nemulţumit ?

În clipa aceea intră în birou, cu autoritatea lui de secretar al guvernului, Alecu Golescu, Arăpilă, întovărăşit de Axente

Sever, mai bine zis intra Alecu Golescu mai mult tîrîndu-l pe Axente Sever, care venise mai întîi în biroul lui Bălcescu, unde se găsea și el, să se plîngă de înaintările în armată. Intransigent și îndrăzneț în acțiunile mari, dascălul de la Radu-Vodă era cuprins de sfiiciune cînd vorbea de-a dreptul cu personalitățile cu oarecare suprafață, meritată ori nu. Și mai ales avea un respect ardelenesc pentru oamenii mai în vîrstă decît el. Se socotea prea tînăr, deși împlinise de curînd douăzeci și șapte de ani, și mai ales apărea în el feciorul de iobagi fugar de pe Mureș. O dată biruit acest complex fizic, omul era cutezător și de neînduplecat. De altfel tot atît de indignat era și Alecu Golescu.

Tell, văzîndu-i intrînd pe cei doi, socoti că a venit clipa să-și recîștige autoritatea :

— Frate Telegescu, dacă nu ceri să fii primit din nou în cadrele oștirii, atunci spune-ne de ce ești nemulțumit ?

— Ați putea să-mi spuneți și mie ce fel de înaintări revoluționare sînt astea care continuă nedreptățile făcute și lasă iar pe de lături pe cei doi ostași revoluționari... locotenentul Deivos și sublocotenentul Dincă Bălășoiu ? Sau un sublocotenent ca Dănescu ? În schimb ați înaintat o liotă de ciocoi...

Cei doi, Alecu Golescu și Axente Sever se priviră întrebători, căci nu pricepeau de unde aflase Telegescu de nedreptatea care se făcuse prietenilor lor. În realitate, acesta aflase despre înaintări din *Monitorul român.*

Tell, auzind că e vorba despre Deivos și Dincă, păru că răsuflă ușurat și întoarse impozanta-i făptură spre cei doi sosiți, luîndu-i parcă martori ai ușurinței cu care procedase Telegescu, într-o chestiune care e foarte limpede, dar, e drept, numai pe înțelesul oamenilor pricepuți.

— Vezi, frate Telegescu, acum eu înțeleg mînia dumitale de revoluționar, dar trebuie să-ți spui că privești lucrurile cam prea simplu. O armată revoluționară nu e o armată de gloată, este tot o armată adevărată, pusă însă în slujba țelurilor revoluționare !

— Crezi dumneata că această armată de ciocoi va fi vreodată sincer și cinstit în slujba poporului ?

Alecu Golescu și Axente Sever se tot priveau mirați de această potrivire, care făcea ca ei să nimerească tocmai pe această discuție. Arăpilă îi făcu semn însoțitorului său să aștepte.

Tell, care avusese discuții cu Voinescu și ceilalți ofițeri pe chestia asta, începu să vorbească liniștit, stăruind pedant în concepția lui :

— Nu e o armată de ciocoi, frate Telegescule, este o armată de oameni care-și cunosc meseria. Ofițerii de azi trebuie să fie oameni de carte, să aibă meșteșugul de a comanda în sînge... Aste calități se cer de la un ofițer.

— Își cunosc ăștia meseria, cum mă pricep eu la spițerie. Ceea ce văz, însă, este că dumneavoastră, domnule general, vă prefaceți că nu știți că dacă Deivos este ținut de paisprezece ani în același grad și Dincă Bălășoiu a rămas sublocotenent bătrîn și el este fiindcă au fost oameni curajoși și au spus totdeauna cinstit ceea ce gîndesc, și asta n-a plăcut superiorilor lor... N-a plăcut domnului colonel Voinescu, care de zece ani face și desface totul în oștire, și dumneavoastă îl păstrați și acum, ca și cum poporul român s-ar pierde fără grozava dumisale pricepere... Vă sperie pe toți cu ifosele sale de specialist, de parcă i-ar fi scris moașa pe frunte de la naștere „fără mine nu se poate".

Colonelul Voinescu tăcea cu un vag surîs, avînd aerul să spună că pe el nu-l ating asemenea violențe naive, dar Tell se mînie de-a binelea, mai ales că-i vorbea un fost ofițer, care trebuise să părăsească oștirea tocmai din pricina nesupunerii. Vorbi însă jucînd pe aluzii numai pentru cei doi :

— Frate Telegescule, dumneata ar trebui să pricepi odată că oștire fără ascultarea superiorilor, fără supunere, fără disciplină nu se poate... O astfel de oștire este o hoardă, nu este o armată demnă de numele ăsta. Armata cere supunere, cere răbdare. Nu se poate face cu țîfnă și cu toane... Singur mi-ai spus că Deivos și Bălășoiu aveau obiceiul să discute ordinele primite și să facă mai mult de capul lor. Cu asemenea oameni armata nu are ce face.

Încheiase dintr-o dată tăios, concludent, definitiv și apoi se întoarse brusc spre Alecu Golescu, ca să curme discuția, convins că a spus ultimul cuvînt :

— Dorești să vorbești cu mine, frate Golescule, ori cu domnul colonel ?

Arăpilă se încruntă și răspunse scurt :

— Cu amîndoi.

Tell ridică usor brațele în semn că este la dispoziția lui :

— Atunci fii bun şi spune-mi... nu te supăra că te-am ţinut să asişti la o discuţie fără interes.

— Ai să vezi, dimpotrivă, că are foarte mult interes. Uite, a venit la mine, să-mi arate că am greşit, fratele Axente Sever. Şi mie mi s-a părut că are dreptate.

Tell îl privi mirat, aşteptînd totuşi să continue.

— ! ? În care cestiune ?

— Păi tocmai despre Deivos şi Dincă Bălăşoiu voiam să-ţi vorbim şi noi... Nu ne-am putut închipui că nişte ostaşi devotaţi revoluţiei ar putea fi ţinuţi mai departe în nedreptatea în care i-au ţinut oamenii vechiului regim, trecîndu-le iar alţii înainte.

— Nu e acum clipa să reparăm astfel de nedreptăţi, şi pe urmă trebuie să vedem mai întîi dacă ele sînt cu adevărat nedreptăţi şi dacă ele se pot repara, răspunse proaspătul general ţîfnos.

— Cum să nu se repare ?

— Păi, deh, e de văzut dacă aceşti doi prieteni ai noştri au cu adevărat însuşiri de ofiţeri superiori, căci dacă îşi reiau rîndul în înaintare, vor fi pe calea care duce la cinuri superioare... Vedeţi, nu putem introduce politica în armată... Şi aici Tell îşi aminti de ameninţările lui Voinescu, de alaltăieri seară.

Arăpilă avu însă un rînjet amar. Ca un ofiţer care s-a culcat sîmbătă maior şi s-a trezit duminică general — cum aflase că spusese veninos Calliopi Ghica duminică pe la prînz, la masă, pe terasa umbrită a palatului de la Tei, şi vorba ei făcuse ca de obicei într-o singură zi ocolul saloanelor — şi înaintase numai datorită revoluţiei, acum să vorbească despre „politică în armată", îl scoase bine din sărite :

— Am să-ţi spui o vorbă, frate. Pe cînd eram la Paris şi învăţam carte, am cunoscut o familie cam aristocratică de felul ei şi tare pretenţioasă în moral. Dar cea mai morală dintre ai ei era o mătuşă, care fusese o poamă în tinereţea ei. Cînd se mira cineva că tocmai ea vorbeşte atît despre moralitate şi este atît de certăreaţă cu celelalte femei din familie, contesa spunea aşa pe şleau : „Ajunge o curvă în familia noastră..." Aşa că eu zic s-o lăsăm mai moale cu frica de politică... mai ales că nici nu e vorba de politica ălora dinaintea noastră. E vorba de oamenii revoluţiei, de oameni de care noi avem nevoie, nu ei de noi... Uite, asta este şi părerea fratelui Axente.

Axente, încruntat de mînie, mormăi cu un glas de cioban :

— Apoi, că chiar așa.

— Puteam să nu facem înaintări, spuse iar Arăpilă, dar dacă le-am făcut, trebuia să le facem cu cuget revoluționar. De altfel la aceștia doi, eu aș adăuga și pe căpitanul Teologu, cel care a fost arestat că luptă însuflețit pentru revoiuție... Și pe el l-ați lăsat deoparte.

Tell se stăpîni acum și începu să se explice liniștit :

— Dacă ați fi rămas alaltăieri la ședință, dumneata și fratele Bălcescu, așa cum v-am rugat, ați fi aflat rostul acestor înaintări. Am fost obligați să constituim un tribunal marțial. Acest tribunal trebuie făcut după anumite reguli ostășești. Trebuie prezidat de un colonel egal în grad cu Odobescu și Solomon, asistat de doi maiori și doi căpitani. L-am făcut deci pe Pleșoianu colonel. Aveți ceva de zis ?

Aci interveni Telegescu, care tăcuse tot timpul :

— Dacă n-ar fi vorba decît de Pleșoianu, pe el puteați să-l faceți și general, că știu ce poate...

— Îmi pare bine că ești și dumneata o dată de părerea noastră. Mitropolitul și Eliade, dimpreună cu membrii guvernului, au spus că ar fi nedrept ca Pleșoianu să devie superiorul meu și atunci mi-au propus gradul de general, pe care l-am acceptat cu destulă greutate.

Voinescu I rîse în gînd cu dispreț, aducîndu-și aminte de discuțiile avute, și zîmbi mai ales de truda pe care și-o dădea Tell ca să i se facă uitată de către ofițeri înaintarea atît de neobicinuită, că de duminică încoace, chiar cei din oștire vorbeau despre cel ce se culcase maior și se deșteptase a doua zi întîiul general cunoscut în istoria armatei române, întîiul căruia i s-a spus „domnule general".

Pînă la urmă noul general veni cu o altă soluție :

— Eu mă gîndesc, frate, că am putea să numim pe acești ofițeri în funcții administrative ori în cadrul trupelor neregulate, pe care le plănuim. Pe Telegescu am putea să-l facem șef al Gvardiei Naționale, iar pe Deivos și Dincă șefi de batalion.

Arăpilă nu răspunse decît atît :

— Asta e, dacă primesc ei, nu-i așa ? Și se îndreptă furios spre ușă, chemîndu-l cu capul pe Axente Sever.

Cel care amenință, plecînd, și mai rău procedarea ciocoiască a Știrbului, a fost Telegescu :

— Hei, o să facem noi o armată în care Deivos și Dincă să fie ei generali, și pe dumneavoastră o să vă facem șef de masă la Departamentul Credinței, ori al Finanțelor, ca specialiști...

Peste o jumătate de ceas, Arăpilă îi povesti lui Bălcescu, în biroul lui de secretar, cele întîmplate. Dar spre mirarea lui, Bălcescu se supără pe Telegescu, pe care-l găsi de neiertat :

— Negreșit că s-a făcut o mare greșeală cu Deivos și cu Dincă Bălășoiu, dar nu se vorbește astfel cu un general revoluționar. Așa vorbesc reacționarii... Trebuie să respectăm noi cei dintîi legile și hotărîrile Comitetului revoluționar al „Frăției". Altfel e haos. Am văzut într-o scrisoare a ta că tu nu faci distincție între democrație și demagogie... Află că noi nu trebuie să fim demagogi.

— Aci mi se pare că am greșit și eu, frate, dar cu legalitatea ta nu-mi cam place. Tu știi, nu-i așa, cum s-a prăbușit acel mare revoluționar care a fost Robespierre ?

— !? Cum ?

— În timp ce jandarmii intrară în sală, ca să-l aresteze în numele Convenției, el a refuzat să semneze chemarea Comunei împotriva Convenției, declarînd că această chemare la insurecție este nelegală... Și s-a lăsat mai curînd împușcat în falcă de jandarmul ordinei legale, cînd odaia era ticsită de partizani ai lui.

Bălcescu uitase asta și rămăsese mult pe gînduri. Arăpilă înțelese, și ca să schimbe puțin, ca să-l ajute, întrebă :

— Crezi că Telegescu nu e sincer revoluționar ?

— E un sincer revoluționar, un pătimaș revoluționar, nu mai încape vorbă.

— Ei, și socoți că nu e un om de stînga ?

— Prea de stînga... Nu e bine nici așa de stînga cu orice preț. Robespierre a știut ce face cînd l-a trimis pe Hébert la ghilotină.

*

A doua zi Tell, plictisit și iritat, chemă în cabinetul lui pe Voinescu I.

— Colonele, mi-am adus aminte aseară că Zăgănescu nu e decît locțiitor la comanda roatei de pompieri.

— Da, îngînă Voinescu, titular e căpitanul... şi aci spuse încet un nume de fiu de mare boier. Acesta, după o ceartă cu Odobescu fusese mutat, drept pedeapsă, la pompieri, dar nu se înfăţişase niciodată la comanda companiei, care rămase astfel în mîna vechiului ofiţer.

— Numeşte-l atunci în locul lui pe Zăgănescu. Îl mai domolim şi pe Arăpilă ăla...

— Să-l şi înaintăm, domnule general, că e cam întîrziat în rang ? întrebă Voinescu afectînd o supunere exagerată, ca să măgulească epoletul proaspăt al lui Tell.

— Nu, răspunse acesta scurt. Lasă-l locotenent. I-ajunge...

A doua zi apăru în *Monitorul român* ordinul pe armată prin care Zăgănescu era numit comandant al roatei de pompieri.

Drum spre Focşani

La şedinţa de duminică, se anunţase că va fi în trecere acum spre Constantinopol Talaat-Effendi, comisarul turc de seamă, care venea de la Iaşi. Cum cei mai mulţi membri ai guvernului nu mai dorm noaptea de frica invaziei puterilor protectoare şi li se năzare că văd numai fesuri şi căciuli circasiene la tot pasul, Bălcescu fu rugat să-l întîmpine la Focşani pe Talaat şi să facă împreună cu el drumul cu droaşca spre Bucureşti, explicîndu-i, cu „marafeturi“ istorice, cum ziceau ei, că revoluţia este un drept istoric al poporului român, la care acesta n-a renunţat prin tratate şi capitulaţii. Să facă tot ce poate ca să cîştige pe turc de partea căuzaşilor. Cu milă şi dezgust privea Bălcescu la aceşti oameni care, ca să-şi facă puţin curaj, făceau glume de mînji. „Marafeturi istorice“... Dar, pînă la urmă primi. Simţea nevoia să facă un drum lung, ca să-şi mai adune gîndurile, să vadă limpede în jurul său. Luă cu el şi pe Toma, care venise anume să-l vadă în ziua aceea acasă. Îi arătase pandurul amărăciunea, durerea ţărănimii, care se văzuse înşelată încă o dată.

— S-a tras înapoi toată bucuria satelor. Ce vorbă-i aia, că azi să facem claca ca şi pînă acum, dar că mîine să dăsfiinţează ? La tîrg, la Găieşti, într-o cîrciumă, stă scris pă un

perete : „Azi cu bani, mîine fără bani“. Am înțeles... Mîine, vorba aia, la paștele cailor.

Ce i-ar fi putut explica Bălcescu ? A ridicat din umeri. Va căuta dezlegarea pe drum. Se vor sfătui. Drumurile lungi l-au ajutat totdeauna să se adîncească în el însuși, să descopere legături noi. Unele cărți le-a scris cutreierînd țara în trăsură. Mai ținu să ia cu el și pe Marin Serghiescu, pe care vrea să-l trimită spre Brăila, unde auzise că se găsește pe o navă austriacă praf de pușcă de vînzare.

E mulțumit de plecarea lui mai ales guvernul, fiindcă acum va putea scoate afară, cum se zicea, „publicația către frații săteni“, în lipsa lui, dar iscălindu-l și pe el conform înțelegerii dintre membrii conducători ai „Frăției“.

*

În ajun de Drăgaică nopțile sînt scurte, iar diminețile luminoase de te ametesc. De pe la trei, cînd abia mijesc zorile, oamenii se grăbesc spre lanuri, porniți ca la drum lung în care, căci pogoanele lor sînt departe și merg uneori tot neamul de la bărbați la neveste și copii, cu ulcioare și bote cu apă, cu bruma de merinde pe care o pot încropi pentru ziua întreagă, în ștergare. Tot așa, de dimineață de tot pleacă la drum și călătorii chibzuiți, care nu vor să-i prindă căldurile năucitoare ale nămiezii în cîmp, fără pic de umbră, năclăiți de sudoare și de praf. E mai bine ca, atunci cînd soarele lovește în creștetul capului, carul sau trăsura să fie trase pentru un ceas, două undeva lîngă vreun puț cu ciutură și cu umbră de copac, dacă nu se poate să se afle unul chiar lîngă o margine de pădure, ca să lași vitele ori caii să mai și pască.

Droașca în care călătorea Bălcescu era încăpătoare și bine așezată pe arcuri. „Turcul o să fie mulțumit“, îi spusese el cam în bătaie de joc Tiței, care nici nu mai dormise pregătindu-i cîte unele de drum și care îl petrecu pînă la trăsura care aștepta de cum se crăpase de ziuă la poarta casei cu gard de șipci vopsit verde, ici-colo înnădit și cam șeters de ploi. Pe capră, lîngă surugiu, era Toma, care nu vrea să meargă înlăuntru.

Bălcescu fu din toată inima bucuros cînd îl știu cu el, căci îi plăcea să aibă tovarăș de drum un bărbat atît de inimos și atît de cuviincios. Cînd îl poftise să meargă, omul s-a cam codit, căci nu se încumeta să călătorească alături de un boier,

dar pînă a doua zi s-a răzgîndit, socotind că poate totuşi Bălcescu are dreptate. Tot atît de multă plăcere îi făcu şi Marin Serghiescu, pe care trăsura trecuse să-l ia de acasă. E cel mai vesel tovarăş de drum, măcar pînă la Buzău, căci de acolo se abate spre Dumitru Golescu, administratorul de la Brăila, ca să afle de la el mai de aproape ce e cu acele butoaie de praf de puşcă pe care vrea să le vîndă o corabie austriacă, ancorată la Galaţi. Îi mai întovărăşea un parucic, care deocamdată mergea şi el în droaşcă, urmînd ca de la Focşani să întovărăşească pe oaspete înapoi călare, ca ofiţer de ordonanţă.

La început au întîlnit numai tarlale de porumb, dar dincolo de Otopeni, cît vezi cu ochii, sînt numai lanuri aurii de grîu copt. Oameni întîlnesc deocamdată puţini, căci după obicei au început secera departe de drumul mare. Abia cînd se coboară la pas spre balta Săfticăi văd de pe clinul luncii lume multă secerînd de zor. Cînd droaşca se iveşte subt ploaia de raze, cu un lung nor de praf în urma ei, oamenii o privesc de departe cu mîna streaşină, cercetători, bănuitori. Caii mergeau acum la pas, ocolind pe şleaul şerpuitor după un pîlc de arini. Totuşi sătenii aceştia nu fugiră, ca de obicei ; acum au auzit şi ei că s-a petrecut ceva neobicinuit la Bucureşti. Tot aşteaptă veşti noi.

Se vedeau mai toţi, căci puţini aveau opinci şi unii numai de cele de scoarţă, cu picioarele goale, scorojite şi însîngerate de miriştea proaspătă, dar cei tineri, flăcăii şi fetele, căliţi de soare, cu gurile uscate, cu ochii tulburi de oboseală, erau totuşi cei mai mulţi voinici şi arătoşi în arderea tinereţii lor. Cei mai vîrstnici în schimb, bărbaţi şi femei, erau istoviţi înainte de vreme de truda fără odihnă şi fără nădejde, de parcă i-ar fi supt ţarina. Bărbaţii erau cu bărbile ţepoase, cu frunţile osoase şi părul rărit, cu mîinile puternice parcă doar prin vinele lor uscate şi întărite ca nişte vine de bou. Femeile erau tot atît de scofîlcite la faţă, dar pe deasupra li se vedeau şi gurile strînse ca nişte pungi.

În sat erau mulţi bolnavi de friguri şi fuseseră lăsaţi la bordeie cu copiii chinuiţi şi ei de muşte. Pe toţi de pe mirişte îi mistuia arşiţa şi aveau mijlocul parcă rupt cu cleştele din pricina încovoierii la seceră. Ei nu erau în veac cu civilizaţia parfumată a boieroaicelor şi cu fracurile şi discursurile franţuzeşti ale boierilor. Erau rămaşi în urmă de la începutul vremii, apăsaţi, zdrobiţi de cei care, deasupra, sus de tot, surîzători şi

cu mofturi simandicoase, își trăgeau propria lor sevă din vlaga oamenilor aceștia prinși de pămînt ca rădăcinile. Conștiința realității sociale funcționa ca un sistem de supape inverse, ca la mașinile astea noi cu aburi, dar mari cît toată țara, care făcea să se uite orice legătură între ce e sus și ce e dedesubt.

Atunci cînd se deschidea o supapă, aia de sus, se vedea numai o lume căreia i se cuvenea și i se dădea totul. Lumea aceasta socotea că nu datorește nimănui nimic și își afla tot soiul de merite, tocmai pentru că era sus. Nimeni nu era stînjenit, fiindcă supapa cealaltă era închisă de parcă ar fi astupat alt tărîm. Nu se vedeau de loc clăcașii asupriți și storși de sevă, pentru ca să fie atîta lux sus. Dimpotrivă, cînd se deschidea supapa vederii de jos, se arăta numai o mulțime suferind amarnic ca un tărîm al deznădejdii, fără să se știe legătura cu cele de deasupra, nefiind îngăduit să se spună că dacă n-ar fi sus așa cum e, n-ar fi jos atîta suferință.

— Nu e drept să mai fim scoși la munci pă moșia boierului... Costituția nu dă voie.

Cel care vorbea, Florea, un sătean amărît, cu umerii încovoiați subt cămașa ferfeniță, cu fruntea cheală și mustața ca o lipitoare, își puse puțin scuipat pe sîngele care i se prelingea din laba piciorului, dintr-o înțepătură în miriște.

— Dă unde știi tu ? îl întrebă ridicîndu-se din șale, cu greu, un bărbat cu umerii înguști și gîtul lung.

— Iaca, știu. Pă lîngă Dunăre costituția a venit într-un sat. A văzut oameni aduși cu dorobanții la muncă. A spus : „Acasă". Da' dorobanții : „Păi ăștia sînt clăcași". — „Dă acu încolo nu mai sînt clăcași, a spus costituția.. Toată lumea e slobodă."

Se opri din secerat și un altul, îmbătrînit, spîn, cu nenumărate crețuri subt ochi, cu gura pungă.

— Le-a dat și pămînt ?

— Dă fiecare cap dă om zece pogoane.

Spînul se scărpină în cap minunîndu-se :

— Auzi, frate ? Atunci s-o chemăm și la noi în sat.

— Păi, că numai așa... întări Florea. Altfel nu vine... Diseară pleacă cinci oameni dîn Periș, alți șase dîn Pucheni și pleacă și Druțu cu cinci oameni dîn Săftica la București, să aducă și la ei costituția aia ca să-i mîntuie dă clacă, să le dea pămînt.

— Păi, noi ce facem ?

Spînul îmbătrînit se uită în jurul lui şi spuse bombănind :

— Io zic să mergem şi noi.

Un bătrîn mărunţel şi uscat, cu barba încîlcită, îi ziceau moş Bireacă, îi sfătui să nu se ducă :

— Măi, costituţia să dă cu boierii şi ne lasă tot robi... Dar spînul stăruie biruit de foamea de pămînt...

— Acu, io zic că moş Bireacă nu are dreptate, mă Floreo... Ar trebui să mergem, numai că, mă, dă mers e uşor, că Bucureştii nu sînt cine ştie unde, vorba e unde te duci acolo şi dă unde iei şi tu un boţ dă mămăligă, că am auzit că e nevoie să stai cinci-şase zile, şi pă urmă unde îţi pui capu noaptea ?...

— Ei şi tu, mă Guţule ! Nu vezi că sîntem aproape în toiul verii ? Omul doarme unde găseşte, şi pă lîngă vreun gard la nevoie, iar dă mîncat mai găsim şi noi la un rumân ici, la altul dincolo, cîte un gogoloi dă mămăligă acolo, că ceapă o să luăm d-acasă... Aşa fac oamenii dă pretutindeni, că am auzit că merg în toate părţile la Bucureşti, să vază ce e cu claca aia. Cică uliţili Bucureştilor îs pline d-ai noştri.

— Hai, nu mai sporovăiţi acolo, că acuşi e prînzul mic, îi îndemnă cu harapnicul unul dintre dorobanţi. O să vă spuneţi pînă la urmă şi dă ce v-au bătut nevestele ! Şi pocneşte gîrbaciul deasupra capului lor, aşa, de fudulie, ca să arate că e meşter şi atinge doar nasul omului cînd vrea.

Bălcescu, Marin Serghiescu şi Toma mergeau pe jos, la cîţiva paşi înaintea trăsurii. Cînd ajunseră în dreptul pîlcului de oameni, negri-arămii în bătaia nemiloasă a soarelui, se opriră. Bălcescu, mînios şi îndurerat, întrebă pe dorobanţ :

— Ce-i asta ? Ce cauţi dumneata aici ?

Dorobanţul, răscopt de căldură, cu căciula în cap şi cu mundirul de dimie albastră închis la gît, care nu înţelese întrebarea şi voi să se arate zelos, ameninţă mai întîi cu harapnicul, dînd buzna cu calul peste cei care vorbeau.

— Hai, mă, şi apoi se întoarse spre Bălcescu. Ia, li s-a suit la cap costituţia aia... Nu mai vor să secere.

— A cui este moşia asta ?

— Mi se pare că este a unui boier arendaş, Tavliceanu, nu-ş' cum îi zice...

Bălcescu se uită lung la Toma :

— Şi pe voi cine v-a trimis aicea ?

— Boierul ispravnic.

— Păi, nu știți că s-a scos claca ?

Un țăran matur cu sprîncenele groase, negre la rădăcina unui nas scurt, dar puternic, cu fălci tari, care se apropiase cel din urmă de pîlcul celor care vorbeau, îl privi lung pe Bălcescu, cu ochii de dulău.

— Cine s-o scoată ?

— Guvernul și... Încurcat, Bălcescu mai scăzu glasul : Dar deocamdată... să vedeți...

— Gubernul sînt tot boierii. Ai văzut dumneata corb să scoată ochii la alt corb ? Și cîtu-i lumea n-ai să vezi... Nimănui nu-i pasă dă clăcași... că ei nu-s oameni !...

„De sute de ani, își zice Bălcescu, poporul asuprit și stors cu dușmănie de toată vlaga lui în folosul cîtorva simte ce simte omul din fața mea. Acestor oameni niciodată nu li s-a dat nimic, totdeauna li s-a luat. Statul le-a fost totdeauna dușman.“

— Bine, oameni buni, acum e altceva... Acum e revoluție.

Săteanul, Druță îl chema, se uită pe subt sprîncenele tari, negre și stufoase, bănuitor.

— Am aflat și noi ce e cu rivoluția asta. Scoală tu să șez io... Pînă la urmă să înțeleg boierii între ei, tot pă spinarea noastră. Că vezi dumneata, o mînă spală pă alta și amîndouă obrazu... Și scuipă într-o parte cu silă... Obraz boieresc...

Bălcescu strînse mîna sprijinită pe aripa droaștei. Are omul dreptate ? Așa o să fie oare și de data asta ?

— Mă Druță, îi spuse căutînd să-l domolească moș Bireàcă, cum vorbești tu așa cu boierii, mă ?

Dar omul îndîrjit nu se mai putea opri :

— O să vie într-o zi rivoluția noastră... Ehei ! Atunci o să arză conacele și curțile boierești, zi și noapte cu tot ce e în ele, dă o să să vază dă la un sat la altul, așa ca să să știe. Atunci o să fie și rivoluția adevărată a clăcașilor. N-o să rămîie piatră peste piatră dîn palatele alea dîn București... Că sînt toate făcute dîn sudoarea noastră. Atunci o să ne luăm singuri pămîntu... N-o să fie nevoie să ni-l dea nimeni.

Marin Serghiescu începu să cînte încet și cu tîlc : „Rabdă inimă și taci“. Toma se uită lung la Bălcescu, care nu mai spuse nimic, ci, toropit de cele aflate, făcu doar semn surugiului îngăietănat să pornească. Oamenii privesc și ei îndelung după droașcă, nedumeriți.

— Măi Druță, ce-o fi vrut boieru ăsta dă la noi ?
Druță scrîșni printre dinți, încrîncenat :
— Și, uite, ce droașcă are...

*

În toate satele pe care le străbătură pînă trecură Ialomița spre Buzău, sătenii erau scoși cu biciul dorobanților pe moșiile boierești. Bălcescu era abătut. Nu mai putea gîndi, se simțea învins. După cîtva timp însă firea lui de totdeauna birui, iar descurajarea se arăta trecătoare. Vederea țăranilor obidiți și purtați pe lanuri, cu aprigă silnicie, în loc să-l doboare, sfîrși prin a-l îndîrji și a-l răscoli cu totul. Își spuse că nu se va abate pentru nimic în lume de la țelul hotărît.

După o noapte petrecută la Ploiești, pe unde ocoliseră dinadins, ajunseră la Buzău prăfuiți, nemîncați, cu caii obosiți, dar administratorul le găsi cu ușurință loc de găzduire și, fiindcă refuzaseră să meargă la ospățul pregătit din vreme, li se aduse la fiecare în odaia lui cîte ceva de gustat. Bălcescu, deși obosit, nu putu să doarmă decît vreo trei ore, fiindcă îi se spusese de cu seară că, din pricină că Buzăul a crescut mult, în nici un caz nu puteau pleca mai departe. Îi scrise lui Arăpilă la București o epistolă înverșunată, dîrză și hotărînd un întreg plan de luptă. A așternut pe hîrtie în grabă, în febra mîniei, fără luare-aminte la ortografie, fără să-și amintească o clipă că este neasemuitul traducător al *Cîntării României*, o scrisoare repezită așa ca o „notă de serviciu", atent numai ca să arate în fugă, dar lămurit, măsurile urgente ce se impun. Puternic gîndită, sare de la o idee la alta, după fierberea lui interioară, tocul rămînînd mereu în urma gîndului. E același mod de a fi uneori copleșitor, iar alteori încurcat, stînjenit ca atunci cînd vorbește unei asistențe.

„Buzău, 22 iunie, 1848.

Iubite Alecule,

Sînt în Buzău de astăzi de la cinci ore. Întîrziai puțin din pricină că apa Buzăului e mare și anevoie de trecut. Voi pleca însă îndată. Îți scriu ca să-ți arăt că starea lucrurilor prin sate merge cam moale.

Măsurile noastre pentru proprietate, lăsînd lucrurile în starea veche, sînt cam vătămătoare, căci ţăranii nu cred făgăduielile şi zic de ce nu li se dă de-acum. Noi am făcut greşeală, căci trebuiam a ne folosi de biruinţă, ca să scoatem deocamdată măcar iobăgia. Noi am biruit, şi rodul biruinţei l-au luat împotrivnicii noştri. Acum ce trebuie să facem? Socotesc că deoparte să se dea afară cît mai degrabă Proclamaţia aceea dintîi ce se dedese în tipar, ştergîndu-se iobăgia ca încai să se dea afară împrejurările ce ne-a silit, sau alta mai deslușită în care ţăranii să vază că noi am fost oarecum siliţi a le face acea concesie proprietarilor. Dintr-altă parte, să se revoluţioneze ţăranii, încît chiar dacă Obşteasca Adunare ar fi retrogradă, să se vază silită a nu fi, aducînd pe ţărani în stare a nu mai primi de atunci a mai împlini îndatoririle lor şi reclamîndu-şi drepturile. Altmintrelea revoluţia noastră, care este politică şi soţială, se perde pe jumătate, poate şi toată. Aicea în Buzău am găsit pe Prezidentul magistratului I. Marghiloman, pe poliţaiu C. Drăgulănescu şi pe profesorul Grăjdanul foarte reacţionari, stăvilind administraţia în lucrarea ei şi căutînd să răspîndească fel de fel de intrigi între orăşeni, împiedicînd formarea Gvardiei. Am hotărît să se suspendeze vremelniceşte Prezidentul magistratului ce încă din Bucureşti am auzit că e foarte blestemat şi am hotărît a-l remplasa cu Ghiţă Dăscălescu ce se bucură de cea mai bună opinie şi care e recomandat şi de N. Golescu şi are influenţă în judeţ. Asemenea am zis lui Filipescu să suspendeze pe poliţaiu. Cît pentru profesor ce se află în Bucureşti, vei zice lui Eliad a-l remplasa.

Aş dori ca acolo să umblaţi mai cu energie. Căutaţi să vă folosiţi de victoria dobîndită care ne va da mare putere, de vom şti a trage, prin energia şi activitatea noastră, încrederea poporului. Faceţi mai curînd judecata arestuiţilor. Cercetaţi şi ispitiţi, ca să se afle toţi complotiştii şi arestuiţii. Acum avem mijloc de a ne scăpa de toţi reacţionarii. Trebuie ca judecata să fie foarte ecspeditivă. O comisie ostăşească ar fi de trebuinţă pentru aceasta, mai cu seamă de veţi simţi că complotiştii tot lucrează, cum auzisem ieri ; atunci nu trebuie a ne feri de-a proclama chiar legea marţială pentru dînşii.

În împrejurări grele şi extraordinare trebuie măsuri extraordinare. Nu faceţi poezie şi sentimentalism, ci dreptate straşnică. Proclamaţia noastră asupra complotiştilor a făcut rău efect în public, după cum m-am asigurat ieri, căci, în loc de-a spune întîmplările,

face apologia lui Odobescu, aruncînd toată vina pe Solomon. Nu era de datoria noastră ca în proclamaţie să facem treaba unui judecător de instrucţie.

Nu întîrziaţi a scoate afară Proclamaţia pentru ţigani.

Scoateţi mai curînd un regulament pentru Gvardia Naţională şi cea mobilă.

Eu le-am dat pe ambele (texte) cele franceze lui Scarlat Kretzulescu. Însărcinaţi pe frate-meu ca, împreună cu Kretzulescu, să redijeze aceasta. Frate-meu are mult spiritu de organizaţie şi ar trebui ca să-l chemaţi să mă remplaseze, pînă la întoarcerea-mi în lucrarea de secretar, şi să nu-l lăsaţi fără lucru. Aveţi un drept şi o datorie a o face. (E vorba despre Barbu, nu despre Costache, adăugăm noi.)

Nu face trebuinţă ca s-o faceţi formal, şi numai să-l chemaţi să-i daţi de lucru.

Căutaţi să întemeiaţi un club de oameni tineri, care să poată atît pe voi, cît şi pe reacţionari a vă opri de a ieşi din programul revoluţiei.

Fiţi mai cu îngrijire la hîrtiile ce vestesc chibzuirile, pîn-a nu le obşti, ca să nu mai facem greşealele ce am făcut.

Dezorganizaţi partida Cîmpineanului, vorbiţi chiar cu dînsul. Spuneţi-i să ţie în frîu pe oamenii ce-i compromit numele. Scrieţi lui Negulici la Prahova să privigheze pe Telegescul, ce s-a dus ca comisar acolo şi să raportuiască. Daţi un post lui Niculescu şi îl chemaţi şi pe dînsul la discuţia legii alegerilor.

Publicaţi toate cele ce lucraţi. Este vremea ca toate să se facă pe faţă. Decretul de amnistie încă nu s-a tipărit. Împărţiţi-vă lucrarea, luaţi fiecare cîte un minister, cu care să aveţi a face, ca să lipsească acea neorînduială. Costăchiţă Filipescu îmi spunea că vrea să dea demisia şi că ar dori să vie comandant al Cavaleriei. Eu crez că am putea s-o facem aceasta, căci în Minister tot nu e de vreo treabă.

Fiţi mai revoluţionari, că am făcut mari greşeli.

Hotărîţi o epocă pentru Obşteasca Adunare printr-o Proclamaţie cît mai curînd...

...Faceţi schimburile cuvenite, ca să puteţi îndestula deosebitele ambiţii.

Complimentele mele la toţi şi să dea Dumnezeu să vă găsesc bine şi puternici. Adio, prietene.

N. Bălcescu

(P.S.) Puneţi de lături pe Românescu, că ne face rău în opinia publică. Adu aminte lui Eliad aceea ce i-am zis d-a face circulare la profesori ca să adune în comitetele judeţelor profesorii satelor şi a-i pregăti pentru propagandă prin sate.

Nu întîrziaţi a decreta acea adunare de cîte trei oameni din sate la Bucureşti. Aceasta ne va da putere şi va fi cel mai sigur mijloc d-a ne trage încrederea poporului.

Trimisei şi acum la rîu să vază dacă se poate trece şi ni se aduse răspuns că este peste putinţă d-a trece acum. După cum am înţeles, Turcul nu poate sosi decît diseară la Focşani. Sînt foarte supărat de aceasta. Îmi spun că peste un ceas poate să şeazâ apa şi să poci trece, iar acum este peste putinţă. Scrisei la Focşani în pricina aceasta pentru primire ce ar trebui să se gătească Turcului, cum şi să-l ţie acolo pînă cînd voi sosi eu ca să nu-l facem a sta lîngă apă fără să-l putem trece, şi să-i vestească sosirea mea şi pricina întîrzierii de se va întîmpla să sosească acolo înaintea mea.“

Bălcescu e destul de nemulţumit de Telegescu, fiindcă i se pare că a luat-o iar razna. Numit comisar revoluţionar la Prahova, ameninţa că va veni cu moşnenii din judeţ asupra Bucureştilor. Le-a spus celor din minister de la obraz că va face el revoluţie cum ştie el, cu miniştri îmbrăcaţi în dimie albă şi cu egalitate la cazan.

*

La Vad, pe malul rîului umflat de ploi şi tulbure, mai aşteptau în faţa unei cîrciumi cu umbrar cîteva care şi două braşovence cu coviltir înalt să scadă apa. Era o dimineaţă cu soare alburiu şi peste valurile gălbui mai pluteau pale de ceaţă trase la vale de şuvoiul apei.

Toma, care nu ştia seama locurilor, ar fi vrut să ducă un răspuns mai potrivit aşteptărilor lui Bălcescu şi-l întrebă pe cîrciumarul borţos, care-şi ţinea mîinile sup fota verde, ca muierile subt şorţ, dacă socoate că s-ar putea trece. Omul bărbos şi morocănos îi răspunse înţepat :

— Cum o să treacă ? Dumneata nu vezi ?

— Păi, uite... că, acum chiar, intră nişte călăreţi în apă... îi arată Toma nedumerit, rezemîndu-se de stîlpul umbrarului.

De dincolo încercau să treacă doi lipcani, după cît se părea, care intraseră cu caii în apă.

— Ei, dac-or ajunge aci, se cheamă că au trecut, răspunse cîrciumarul întărîtat. Numai vezi că io nu crez că o să ajungă. Mai ales dacă nu descalecă, să lase caii slobozi, și dacă nu se dezbracă.

Toată lumea privea încleștat spre cei doi lipcani care pătrunseseră mult în apa tulbure și înspumată care acoperise prundișul dintr-un mal în altul al rîului. Buzăul nu era chiar revărsat, ci numai crescuse. Și caii și înotătorii buni l-ar fi putut trece fără primejdie, dar de droaşcă era limpede că nu poate fi vorba. Caii, după ce mirosiseră apa tulbure și învăluratã, se opriseră în loc și se codeau să înainteze. Lipcanii, îngrijorați și ei, nu îndrăzniră să-i silească, și-i lăsară cu totul în voie. Cînd dădură de șuvoiul apei din matcă se opri întîi murgul cu șoldurile osoase, apoi se opri și celălalt, un sur scund. Un flăcău în cămașă și izmene, cu mărul lui Adam prea ieșit, se arătă dezamăgit de această sfială.

— Sînt ei fricoși... Ar putea să treacă. Uite, dumnealui cum trecu... Nu-i așa moșule ?

Moșul nu era chiar moș, căci deși avea barba căruntă și răsfirată, arăta în puterea vîrstei, mai ales că avea fața roșcată și sănătoasă. Cînd îl auzi pe flăcău vorbindu-i, se supără parcă și duse înțepat țoiul de țuică la gura acoperită de mustața groasă, fără să-i răspundă, ba dintr-o sucitură a umerilor chiar întorse capul într-altă parte, arătînd că nu are chef de vorbă.

— A trecut el cum a trecut, dar noroc că are ulcica aia dă țuică la îndemînă, ca să să usuce și pe dinlăuntru, pînă să mai usucă hanțele după el, spuse cu oleacă de pizmă un cărăuș cu fața uscată, îmbrăcat cu pieptar negru peste cămașă, dar fără nădragi, numai în izmene.

Cel despre care vorbeau mai avea încă mînecile cămășii ude, iar de subt masa cu picioarele bătute în pămînt i se vedeau nădragii de aba, cam peticiți, murdari de lutul malului.

Toma rămase o clipă locului împietrit... I se păru că el îl cunoaște bine pe acest bărbat cărunt, cu pieptul păros și cu fața rumenă. îl privi lung, scărpinîndu-se în cap ca să-și adune gîndurile. Nu-i venea să creadă că ar putea fi, totuși, cine bănuia el. Omul stingherit de privrea lui iscoditoare, care atrăgea luarea-aminte a tuturor celor de față, se ridică mînios și porni spre malul rîului, îndreptîndu-se spre niște tufe de gherghinar. Cînd trecu pe lîngă el, Toma îi văzu cicatricea de subt ureche

și nu se mai îndoi o clipă. Strigă după strein, alergînd din urmă :

— Vasili Vladimirovici.

Dar omul nu se opri. Era limpede că nu vrea să i se vorbească, anume ca să nu se vadă că nu știe românește. Cu o îndîrjire țărănească, Toma se luă după el, întrebîndu-l naiv și îndoioșat, în rusește, de ce fuge de el... Străinul nu se întoarse, dar cînd ajunse subt arțarul de lîngă tufele de gherghinar, se opri cu spatele și aștepta. Cînd fu ajuns, se răsuci pe călcîie și îl strînse pe Toma în brațe să-i frîngă oasele. Lucrurile se luminară cu totul. Vasili Vladimirovici, frate de suferință al pandurului în lazaretul de la Craiova, unde au fost singurii care au stat aproape un an de zile amîndoi, căci aveau răni grele care nu voiau să se vindece, pe cînd ceilalți se înnoiau rînduri, rînduri, deși vorbise cu el nopți întregi, nu-i spusese totul... Nu-i spusese că el era, atunci în 1829, părucic degradat de cînd cu răscoala decembriștilor din 1825 și trimis după doi ani de temniță soldat de rînd pe frontul dunărean. Cum ar fi putut Toma să bănuiască oare că soldatul acela bărbos, cu rană grea la gît, slăbit de o lungă zăcere pe patul de scînduri acoperit cu rogojină, este un fost parucic în garda imperială ? Ofițerii din lazaret se purtau cu el mai dușmănos decît cu oricare alt soldat, că parcă stăteau numai cu ochii pe făptura lui... Ca să-l ajute pe acest prieten a învățat Toma bruma de rusească pe care o știa... Dar iată că după douăzeci de ani Vasili Vladimirovici nu s-a schimbat, e tot fratele de atunci. Mai mult chiar, acum lungiți pe malul apei, încinși de soarele care s-a ridicat de trei sulițe și străbate prin puful de nori albicioși, stau de vorbă și mai deschis ca atunci. Astfel Toma află că prietenul lui, după ce a scăpat de armată, s-a apucat să lucreze într-o tipografie, ba a și pus din cînd în cînd mîna pe pană, cînd n-au putut-o face alții. Anul ăsta, în primăvară, cînd în toate țările apusene au fost tulburări mari, de s-a sculat de data asta mai ales muncitorimea, poliția țaristă s-a pus pe arestări cumplite, ca s-o ia înaintea revoluționarilor. El a izbutit să se ascundă, apoi să fugă... Luna trecută putuse să ajungă la Iași, unde-și găsise prieteni, care au căutat să-l rostuiască. Înainte de a putea căpăta un pașaport pe nume nou, a aflat că trupele țarului au trecut Prutul la Leova. A fugit cum a putut, a izbutit să ocolească Focșanii și era cît pe-aci să se împotmolească din pricina Buzăului care a crescut din mal în mal.

Toma a ştiut ce are de făcut şi s-a întors numaidecît la gazdă. Bălcescu a ascultat puţin încruntat, timp de un ceas, povestea lui Toma despre prietenul său rus, întîlnit pe malul apei. Era neliniştit de vestea adusă, şi vedea cu nemulţumire că încă nu se poate trece spre Focşani, iar pe deasupra părea puţin cam nedumerit şi de această întîmplare cu rusul fugar. Se plimbă cîtva timp prin odaie numai în jiletcă şi cu braţele încrucişate, în timp ce Toma aştepta în picioare urmărindu-l cu ochii ca o flacără. În cele din urmă Bălcescu veni la el şi-i puse mîna pe umăr :

— Frate, spune, îl cunoşti bine pe acest rus ?

— Îl cunosc, cum să nu-l cunosc, răspunse Toma surprins.

Bălcescu avea un fel de jumătate de zîmbet iritat şi încurcat. Firea lui bănuitoare, prepuielnică, îl biruise şi de data asta. Vorbea stingherit, pripit, îndurerat că trebuie să-şi supere prietenul :

— Vezi, frate... eu cunosc... că am auzit vorbindu-se la Paris asupra întîmplării cu aceste regimente răzvrătite în decembrie 25, cînd nouă ofiţeri progresişti au fost spînzuraţi, alţii mulţi au umplut ocnele din Siberia şi nenumăraţi părtaşi au zăcut în temniţele de tot soiul... Poci zice că, de asemenea, cunosc lupta neînfricată pe care o duc revoluţionarii ruşi pentru libertate şi mai ales pentru dezrobirea zecilor de milioane de plugari care se chinuie acolo mai rău decît iobagii, căci sînt robi care pot fi vînduţi. Acolo, am citit adeseori, se vînd atîtea şi atîtea suflete, frate, cu atîta preţ... Sînt în această ţară mare mulţi luptători cu pana şi cu fapta care nu mai pot îndura ce le vede ochiul şi despre care s-a dus vestea în lumea întreagă. Lupta lor e mai grea însă decît oriunde aiurea, pentru că ei au de înfruntat pe despoţii cei mai puternici ai pămîntului, care veghează şi nu şovăie să pedepsească fără cruţare... Nenumăraţi luptători, de care noi abia am auzit, au plătit cu viaţa curajul lor năprasnic şi, cum ţi-am spus şi ai auzit şi de la alţii, ocnele şi pustiurile Siberiei sînt pline de aceşti deportaţi, care îndură acolo munci grele, lipsuri de tot soiul, frigul aspru şi ticăloşia vieţii îngrădite. Dar ei nu se sperie de mînia ţarului autocrat şi vor duce mai departe lupta lor pînă la biruinţă, căci mintea nimiceşte planurile tiranilor ; e lege ca dreptatea şi adevărul să triumfe asupra silniciei şi minciunii.

Totul se leagă pe lume, frate. Tocmai prin puterea și prin cruzimile lui, țarismul va stîrni și va căli forțe revoluționare cum nu s-au mai văzut. Omenirea întreagă îi va slăvi cîndva pe acești neînfricați revoluționari ruși care stau azi cu mintea deschisă în fața puterii oarbe, sîngeroase. Dar vezi, frate Tomo... cum poci a-ți spune mai limpede ? Tocmai de aceea noi trebuie să fim și cu mai mare grijă. Să știm cu cine avem de-a face, să nu cumva să ne înșelăm și să luăm drept revoluționari niște unelte țariste ascunse, prefăcute... Și văzînd că Toma s-a întristat și-l asculta cu capul lăsat pe umăr, frămîntîndu-și brîul roșu, îndurerat, Bălcescu se grăbi să adauge : Vorbesc așa asupra lor, fiindcă noi avem răspundere mare, frate, tocmai față de revoluționarii adevărați pe care-i urmăresc asemenea iscoade ticăloase și de aceea îți vorbesc cum îți vorbesc... Țiu să te întreb încă o dată : îl cunoști bine ?

— Acum, io așa zic. Că-l cunosc. Ne-a ținut moartea un an dă urît, la amîndoi... Și dacă nu să arată un om așa cum e el, pînă în fundul străfundului, atunci cînd stă așa numai cu pielea pă oase în fața lui Dumnezeu, păi atunci cînd să-l mai cunoști ? Cînd îți bea și-ți mănîncă la nuntă ?

Bălcescu se arăta, așa cum îi era firea, bănuitor și cu un simț al răspunderii care adesea îl copleșea.

— Toma, dumneata trebuie să știi că înaintea unei armate străine merg uneori fel de fel de oameni trimiși anume ca să încurce lucrurile.

Toma simți că un val de sînge i se ridică pînă la rădăcina părului. Parcă stătea să-i dea lacrimile. Un răspuns totuși nu dădu numaidecît. Chibzui adînc, apoi își ridică ochii, care acum îi erau înstelați de luminițe, spre cărturarul din fața lui, pe care îl știa că prețuiește cum trebuie prietenia.

— Mi-ați zis într-o zi să vă spui frate... Nu v-am putut spune asta, cu toate că stă scris în inima mea... și nici nu o să vă poci chema așa nici dă acum înainte... Inimile poate să semene între ele, dar pă noi prea multe ne-au despărțit pînă azi în viața asta, ca să ne mai ajungem unii pă alții... Acum ce să fac și cum să vă spui ? Dar, uite, o să mă înțelegeți, nădăjduiesc io acum, și după vorbe numai, că altceva n-am ce să pui chezășie... Uite, mai am o singură mînă, dă să va întîmpla ca prietenul ăsta al meu să fie altfel decît îl simt io în toată făptura lui, pui să mi-o taie și pă asta. O pui io pă butuc.

Bălcescu, zguduit în toată ființa lui, îl luă în brațe.

— Frate, iartă-mă... iartă-mi firea păcătoasă. Am să-ţi scriu pe loc o scrisoare să mergi la Filipescu, la administratorul judeţului, să scoată rusului tău o adeverinţă că e sîrb, negustor de porci, care a venit în ţară să facă negoţ, şi că şi-a pierdut în apa Buzăului hainele şi paşaportul, încercînd să treacă gîrla. Uite şi trei galbeni, din banii pe care mi s-au dat de la Vistierie pentru drum... luaţi căruţa poştii dacă mai merge, dacă nu, caută de găsiţi cărăuşi de la sat la sat... Îi voi da rusului tău şi o scrisoare către Rosetti, care are unele cunoştinţe printre fugarii muscali din Bucureşti, cu rugămintea să-i facă paşaport nou pe numele pe care-l vrea el şi să-l pună în legătură cu ceilalţi ruşi urmăriţi de poliţia ţaristă şi ascunşi prin Bucureşti. Cînd m-oi întoarce şi eu, poate îi voi găsi şi vreun mijloc de trai.

Cînd văzu tresărirea de bucurie din ochii lui Toma şi-i simţi căldura mîinii în mîinile lui, Bălcescu fu bucuros că îşi învinsese firea bănuitoare, neîncrezătoare în indivizi, dar încrezătoare în steaua întregii omeniri.

*

Nu poate pleca din Buzău decît a doua zi spre seară. Cît a stat în Buzău, şi-a dus mai departe cercetarea la faţa locului asupra stării de lucruri. Nu mai simte nici o urmă de oboseală sau descurajare. Dimpotrivă, o hotărîre înverşunată de a învinge e în el, setea, îndelung stăpînită, de a birui greutăţile. Face mereu planuri de luptă.

Umblă zvonul că armatele străine, ale ţarului şi ale sultanului, au şi pornit să invadeze ţara. Dinspre Brăila, unde este ispravnic acum Dimitrie Golescu, fratele lui Arăpilă, numit o dată cu pictorul Ion Negulici la Prahova, vine vestea că unităţi turceşti au şi trecut apa fluviului prin sălciile luncii Siretului. Nu este nimic. Ţara se va ridica şi va lupta. Pe Marin Serghiescu ţocmai îl luase, ca să-l trimită neapărat cu un tîlmaci din Brăila la Galaţi, unde a auzit că e o corabie austriacă, ce are şase sute de ocale praf de puşcă de vînzare. În frigurile acestei hotărîri de luptă, îi scrie din nou lui Arăpilă, a doua zi, de astă dată din Focşani, unde Talaat-Effendi tot nu sosise şi nici nu se ştia dacă mai vine, fiindcă se părea că s-ar găsi încă la Iaşi, bolnav de holeră.

„...N-am nici o știre după plecarea mea. Am văzut ieri o poruncă către locuitorii săteni în care sînt și eu iscălit, cu toate că nu eram în București cînd s-a făcut. Îmi pare rău de această neorînduială...“

Această încăpățînare și rea-credință a colegilor lui din guvern de a pune și semnătura lui pe hotărîrile pe care el le-a combătut în consiliu îl încovoaie.

Îi cere lui Arăpilă să se facă numaidecît prin negustori o comandă de arme la Breslau, care ar fi bune, chiar sosite cu întîrziere, bune de folosit „cînd ne-om afla trași la munte“.

Ideea de luptă cu spatele apărat de munte, cu legături cu românii ardeleni, care se organizează în legiuni, de la care așteaptă un bun ajutor, i se pare cea mai nimerită. Are încredere nemărginită în puterea forțelor revoluționare, care răscolesc masele, așa cum a fost rezistența și apoi trecerea la biruință a armatelor de sans-culoți ai marii revoluții din Franța.

„...Ar fi bine să luați toate dispozițiile și să porunciți din vreme ispravnicilor ca să tragă toată lumea la munte... Ar trebui asemenea ca toate grînele din Brăila, ce n-au acum preț, să le opriți pe seama statului prin dare de recunoștință, plătind poate o parte din bani... și să le porniți spre munte, ca să avem cu ce ne hrăni acolo...

...Nu știu ce măsuri ați lua cu înrolarea în garda mobilă și cu panduriі... Ar trebui să puneți steaguri și toba să bată în piață și astfel să chemați lumea a se înscrie.“

Bălcescu, adînc cunoscător al istoriei, își dădea seama că numai printr-un război de partizani Țara Românească ar avea o oarecare șansă de rezistență glorioasă și poate și fericită în rezultate imediate, aci la răspîntia a trei mari imperii absolutiste. O rezistență într-un oraș asediat, oricît de mare, i se părea irealizabilă. De aceea, numaidecît, chiar în cele dintîi ședințe ale guvernului, pusese mereu chestiunea organizării trupelor neregulate, fără să găsească însă ascultarea cuvenită. Tot despre războiul de partizani avusese lungi discuții cu Magheru, discuții la care asista de obicei și Arăpilă, și cunoscînd și vitejia legendară a fostului comandir de panduri ar fi vrut să-l vadă în fruntea acestor trupe neregulate. Îi împrumutase anume cărți de istorie despre războiul de partizani din Spania

și cel din Rusia din 1812. Pînă în cele mai mici amănunte, într-o frămîntare de zi și de noapte în lungi ceasuri de insomnie, gîndurile îi sînt toate spre rezistență, spre luptă. Scrie mai departe în această scrisoare, în care vederea lui de strateg e uimitoare :

„...A fost acilea un neamț, ofițer de artilerie, care a adus niște scrisori din Moldova. Ar fi avut plăcere să rămînă la noi în această slujbă... Eu am vorbit cu dînsul și se vede că cunoaște treaba lui și războiul de partizani...

...Adresa fabricantului de arme de la Breslau este : Hübner und Sohn in Breslau... *Pentru ce întîrzează sosirea comisarilor ? Ar trebui o proclamație, invitînd pe țărani la apărare în contra acelora care ar voi să le ia drepturile dobîndite...“*

Îi cade tocul din mînă ; se duce la fereastră și privește spre măgura Odobeștilor, spre munții Vrancei, într-o scurtă criză de amărăciune. Totul ar fi nesfîrșit mai simplu dacă s-ar limpezi acel punct 13, dacă l-ar putea face să devină o realitate neîntîrziată înainte de Adunarea Obștească. Fără acest punct 13 nu e revoluție, nu e rezistență.

*

La Focșani întîlnește și pe Scarlat Turnavitu, numit de cîteva zile administrator al județului Slam-Rîmnic. E viu, plin de duh, neastîmpărat ca un viezure, dar e și furios că a fost silit să plece înainte ca decretul de numire să fi fost publicat în *Monitorul român.* Are din această pricină neînțelegeri cu Filipescu, vechiul administrator, care-i trimite vorbă „să se facă nevăzut“. Plictisit că nu are o situație lămurită, peste cîteva zile pleacă înapoi la București, adică a doua zi după Bălcescu, care aflase că Talaat nu mai vine.

Procesul celor trei

Întors în București, Bălcescu văzu, înainte de prînz, o întîmplare care îl umplu de mînie și dezgust. Venea tocmai de la o ședință a guvernului, în care se vădise și mai dureros neputința oamenilor revoluției de a lua o hotărîre. Era cu el și pic-

torul Rosenthal, care îl aşteptase la Palatul Administrativ într-un birou alăturat, şi acum îl însoţea spre casă. Ţinea să-i facă un nou portret, iar Bălcescu nu avea timp să pozeze decît la prînz, la masa de subt nucul bătrîn, în dreapta casei. Serdăreasa nu era în Bucureşti, dar în lipsa ei, Sevastiţa, îngrijea întotdeauna de cele de trebuinţă. Rosenthal vedea bine cît de tras de treburi era Bălcescu în aceste săptămîni zbuciumate şi căuta să folosească măcar aceste clipe de conversaţie la masă, ca să-l schiţeze, în diferite momente expresive, cu creionul.

Nu vrusese să ia drumul cel mai scurt, pe după Biserica Albă, din pricina unui pîlc tufos de oţetari care îşi treceau crăcile peste uliţă, scuturîndu-şi moaţele pe jos, ca un rumeguş de lemn, şi al căror miros — ca de tăbăcărie — îl înăbuşea, apăsîndu-i pieptul. Prefera să ocolească mai pe departe, pe la biserica Amzei. Podul Mogoşoaiei, socotit calea principală a oraşului, de se minunau de ea cei care veneau din celelalte oraşe şi tîrguri ale ţării, ba chiar şi unii călători străini, era o uliţă lungă şi cam întortocheată, cu case strîmte la faţă, care aveau cele mai multe doar cîte un cat mărunt ori două deasupra prăvăliilor de jos, şi de altfel era atît de îngustă, încît, de la balcoanele mici de vergele de fier îndoite, vecinii de peste drum şi-ar fi putut arunca unul altuia unele obiecte casnice. O bucată de teren la faţă, pe care să se poată clădi trei-patru prăvălii înguste, dar luxoase, care luau ochii, aducea cît o moşie, pe cînd toate pogoanele de grădini din spatele acestor prăvălii nu aveau valoare comercială. Din pricina acestor prăvălii, unele vestite pînă la Istambul, pe acest Pod al Mogoşoaiei mişuna, din din zori şi pînă tîrziu după miezul nopţii, o lume împestriţată, forfotind ca într-un bîlci mereu în toi. Pe la prînz, în această zi strălucitoare de iunie, îmbulzeala era şi mai mare. Se împiedicară de cîteva chivuţe care alergau spre binale, şi era cît pe-aci să fie izbiţi de un faeton galben, nerăbdător, care se urcase pe trotuarul îngust, ca să treacă de o încurcătură de caleşti şi brişti. La colţul de la Cişmeaua Roşie ajutară o slujnică tinerică şi speriată, care aducea stăpînă-si de la marşanda de mode o rochie galbenă cu volane şi dantelă verzuie, şi pe care o ferea deznădăjduită de înghesuială, ca să nu i-o mototolească din nou lumea, căci la colţul de peste drum se frămînta un pîlc de oameni care huiduiau şi ameninţau spre ferestrele de la catul care era chiar deasupra colţului.

— La moarte cu ticălosul ăsta... la moarte !

Unii urlau şi fel de fel de sudalme :

— Să-i vărsăm maţele trădătorului... Daţi foc casei !...

Cel huiduit era maiorul Lăcusteanu, care fugise de subt escortă şi se refugiase aci, în casa lui Costache Kretzulescu, unde, înarmat cu o carabină, refuza să se predea, ameninţînd cu moartea pe oricine se apropia. Rezista aşa de cîteva zile. Din cînd în cînd, fie din plictiseală, fie din poftă de a sfida, apărea la fereastră. Atunci, mulţimea de oameni, dintre care unii aştepta ziua întreagă în faţa casei, se înfuria şi îl ameninţa, huiduindu-l cu îndîrjire şi suduindu-l. De altfel şi el, ţanţoş, îi înjura, cu un trivial exces de mimică, pe muteşte, din dosul geamului.

Rosenthal se uită cu un zîmbet amar la Bălcescu :

— Spune, frate, cum de este cu putinţă asta ? Kretzulescu e prezidentul magistratului, e frate cu Scarlat, şeful Gvardiei Naţionale, nu ? E căuzaş şi el, fruntaş al revoluţiei... Cum de îl găzduieşte pe Lăcusteanu ?

Bălcescu ar fi vrut să lovească ceva cu pumnul, de mînie şi dezgust.

— Guvern de neputincioşi... Îşi umezi cu limba buzele arse şi de oboseală, şi de arşiţa zilei : Vezi, frate, că Lăcusteanu şi Costache Kretzulescu sînt rude...

A spus asta cu o vădită silă, fiindcă îşi dădea seama că incapacitatea celor din guvern este agravată şi din pricină că boierii din fruntea mişcării revoluţionare sînt cei mai mulţi rude cu şefii reacţiunii, iar pentru ei revoluţia este un soi de simplă ceartă de familie, în care oamenii se ocărăsc, se şi defăimează, dar se ajută la greu unii pe alţii, îndeobşte pe subt mînă, dar unii şi pe faţă chiar.

A fost nevoie ca la şedinţa de după-amiază, el şi Arăpilă să puie din nou problema arestării şi a judecării celor trei ofiţeri complotişti, ca să se ia în sfîrşit o hotărîre, care tot întîrzia.

Către apusul soarelui, care făcea să scînteieze roşiatic ferestrele caselor de pe partea stîngă, o mînă de gvardişti au năvălit sus, la catul întîi, unde Lăcusteanu, Kretzulescu şi familia acestuia se aflau tocmai la masa de seară. Maiorul, încolţit, s-a predat, dar a cerut o birjă cu care să meargă la palat, unde ştia că are să fie judecat.

— Am ordin să te duc pe jos, între puşti, a răspuns dîrz Zalic, ofiţerul care venise cu Gvardia. Era nepotul lui Eliade, şi unul dintre ofiţerii sinceri revoluţionari.

A intervenit însă cu hotărîre Kretzulescu :

— Domnule, îmi place să crez că guvernul nu poate împinge lucrurile la exageraţii... Aşadar, du-te dumneata de arată guvernului că-l voi duce eu la palat... „Eu“ fusese spus cu un sentiment al autorităţii, categoric.

Ofiţerul, intimidat, a cedat deocamdată :

— Foarte bine, domnule, vom merge toţi trei într-o birjă.

Însă jos, în uliţă, cînd a văzut mulţimea înfuriată, a poruncit birjarului să meargă la pas, iar gvardiştilor să înconjoare degrabă trăsura, cu puştile întoarse spre Lăcusteanu. Era către nouă seara, dar soarele, deşi căzuse acum dincolo de case, mai dăinuia încă în cîţiva nouraşi trandafirii şi înalţi peste albastrul limpede al amurgului, peste grădinile oraşului.

Ajungînd, pe la Hanul Episcopiei, la palat, maiorul a fost condus de-a dreptul într-o odaie păzită cu două sentinele din armată şi două din Gvardia Naţională la uşă, alături de camera în care era arestat Solomon. Acesta auzind zgomot deschise uşa ; Lăcusteanu îl privi cu aroganţa lui obicinuită, căci nu-şi da seama de nimic din ce e în jurul lui, ca toate caracterele exclusiv practice, totdeauna orbite de interesele imediate.

— Te credeam plecat peste graniţă, domnule...

Dar Solomon era de nerecunoscut. Avea o privire rătăcită, mustaţa îi cădea peste gură şi mundirul îi atîrna pe el, desfăcut în faţă. Glasul îi era răguşit, înecat în salivă :

— M-au înşelat, m-a minţit Bălcescu că îmi dă paşaport... Nu m-au trimis peste graniţă, cum s-au jurat ! M-au adus aci în iad... După ce mitropolitul s-a jurat...

— Şi de ce te-ai speriat aşa ? Unde-i Odobescu ?

— Ai să vezi de ce... În fiece clipă sentinelele te ameninţă cu moartea... Răsuflă apoi greu şi se lăsă pe un scaun fără spătar, ca de bucătărie.

Maiorul îl privi sanchiu, clătinîndu-şi capul fălcos, cu mustaţa mică răsucită în sus.

— Au, eu, domnule, te-am pus să trădezi epoletul pe care măriile-lor au binevoit să ţi-l dea ?

Înţepat, Solomon se trase înlăuntru şi îi trînti uşa în nas, cu un dispreţ uscat şi amărît.

În camera lui, Lăcusteanu nu văzu nici un pat. Întrebă din prag :

— Unde voi dormi ?... Vă rog să-mi spuneți...

În loc de răspuns, un gvardist uriaș, care nu era altul decît Licsandru Hergă, îl sudui de născătoarea cui l-a făcut, spunîndu-i să mai tacă din gură, și-i dădu brînci înăuntru. Peste cîteva clipe, ușa se deschise din nou și apăru în prag celălalt gvardist, un țăran cu cămașa lungă, de pînză albă, groasă, încrețită la mîneci, fără rîuri de arnici. Era încins cu un brîu roșu... Se întoarse spre sentinelă, și mustața mică, neagră i se strîmbă într-un rînjet :

— Ăsta l-a ucis pe frati-miu... Dă cînd îl caut... Și își îndreptă mînios pușca lungă spre pieptul lui Lăcusteanu, care abia avu timp s-o înlăture cu mîna.

— Dumneata ești orînduit să mă păzești afară, nu să intri în cameră, avu el timp să bîiguie totuși năucit.

— Mă, Panaite, nu ăsta l-a ucis pe Mitru, mă. Ăsta nu era acolo cînd s-a tras, îl lămuri Licsandru Hergă.

— Tot vînzător e și el... trebuie să plătească toți.

Dezmeticit din aroganța lui, speriat, Lăcusteanu bătu cu pumnii groși în ușă, cerînd să vie numaidecît ofițerul de serviciu.

Cînd apăru un tînăr, încins cu sabie, văzu că era Costache Florescu, cel cu cap mic, sprîncenat și negricios, intrat și el în Gvardie, pe care-l imploră să-l ducă în camera căpitanului Pleșoianu. I se albiseră buzele, și vocea i se muiase ca într-un scîncet.

— Pleșoianu a slujit zece ani în batalionul meu, din Regimentul I. Trebuie să mă apere... Aci voi fi asasinat !

Costache Florescu își încruntă și mai mult sprîncenele, negre și lăsate pe ochi, apoi intră într-o cameră vecină, ca să înfățișeze vreunui șef cererea. Lăcusteanu fu dus peste un ceas în camera lui Pleșoianu, care era acum colonel.

*

Comisia ostășească judecătorească, orînduită să judece pe arestați, fu alcătuită din maiorii Racotă și Mavrocordat și încă patru căpitani, tot noi înaintați în noaptea de 19 iunie, avînd în frunte pe colonelul Pleșoianu. Ei au început ascultările în seara de 26 iunie, cu intenția să sfîrșească în aceeași noapte

chiar, căci ziua ar fi fost primejdie să năvălească poporul peste judecători și să-i sfîșie pe cei arestați.

În odăile lor, la capătul sălii lungi, cei trei ofițeri sufereau de asprimea arestului, căci tabacii din Gvardia Națională nu glumeau. Erau opt care făceau de pază cu schimbul, cîte doi. Arestații mai erau și toropiți, răscopți de căldură, căci în această parte, acest adaos spre Cișmigiu al palatului are ceva dintr-o mansardă, dreaptă și înaltă spre biserica Kretzulescu, și care nu se poate vedea bine dinspre curtea cu borne. După ruperea de nori de săptămîna trecută, care înecase pivnițele din tîrg și cocioabele din mahalalele de jos, un soare dogorîtor uscase în cîteva zile, cele mai lungi ale anului, noroiul ulițelor nepietruite care erau, acum cînd pe ele treceau caretele și caleștile, înecate în nori de praf ; din fericire nu treceau mult în dreapta și în stînga drumului, așa că pulberea nu ajungea pînă la casele din grădini, unde seara era aer curat și răcoare, ca la țară, oricît ar fi fost, ziua, arșița de mare. E adevărat că în dreptul palatului, unde, aflînd de judecată, se adunaseră înainte de apusul soarelui ca la o mie de oameni, nu era praf, căci Podul Mogoșoaiei era podit cu macadam, pe o mică porțiune numai, deoarece nu era decît o experiență editară, la care apoi s-a renunțat.

Judecata avea loc într-un salon de la etaj cu vederea spre acea piață interioară ca o curte. Era o odaie mare cu pereții tapetați în galben, cu tulpine și frunze stilizate, roșiatice. Fusese sufrageria mare a palatului. Cele două ferestre aveau draperii sîngerii, drepte, care se ridicau în stînga și în dreapta, de altfel ca toate perdelele palatului, în falduri prinse în ochiuri de șnur auriu. In partea stîngă a sălii se așezase o masă lungă pe un podium improvizat de scînduri, la care luase loc comisia de judecată. Într-un cap al mesei, cu spatele la fereștre, ședea grefierul ședinței, în celălalt capăt, acuzatorul Ciocîrdia. Încăperea era luminată nu numai de candelabrul cel mare de sus, cu patrusprezece lumînări groase de ceară, așezate în două rînduri de brațe, ci și de o lampă cu gaz, născocire oarecum recentă, care-și căuta forma. Cea de pe masă era prea înaltă, cu o umbrelă mică de porțelan, mult deasupra flăcării.

Grefierul a citit, și comisia a ascultat întîi declarațiile martorilor, a generalului Tell, a lui Golescu-Arăpilă și a cinci grade inferioare, despre condițiile în care s-au săvîrșit asasinatele,

apoi înainte de miezul nopții au început să se ia în instanță tacrirurile acuzaților.

Odobescu s-a înfățișat spătos și foarte dîrz, în uniforma pe care și-o netezise cu palmele, și împodobit cu toate ornamentele gradului său. Îi lipsea doar sabia, care îi fusese luată.

După ce grefierul i-a citit depozițiile martorilor, Pleșoianu, încruntat, cu fața lui smeadă, uscățivă, l-a întrebat fără să-l privească, căci nu îi putea suporta privirea de comandant autoritar :

— „Cum te cheamă ?“

— „Numele meu este Ioan Odobescu, ales de popor ministru al Războiului și recunoscut prin multe decrete ce am primit de la Guvernul provizoriu...“

— „De cîți ani ești, de ce nație și de care religie ții ?“

— „Sînt de cincizeci și cinci de ani, sînt de neam român, sînt de legea bisericii răsăritului.“

— „Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toți anii, asemănat sfintelor dogme ?“

— „În toți anii m-am spovedit și m-am cuminecat, afară numai de anul acesta.“

— „Din care județ și din ce sat sau oraș ești ?“

— „Sînt născut în orașul București.“

— „Însurat ești ? Ai familie, copii și ce avere ai, mișcătoare și nemișcătoare ?“

— „Sînt însurat, am soție, am copii, am și avere mișcătoare și nemișcătoare, atît moștenire de la părinți, cît și agonisită și cumpărată cu strădaniile mele... Am avut totdeauna dobîndite laude de la împărățiile străine și de la domnitori.“

Soția lui Odobescu era născută Caracaș, aveau doi copii, dintre care viitorul mare scriitor avea acum paisprezece ani.

— „Guvernul provizoriu, prin decretul nr. 73 din 21 iunie curgător, te-a dat în judecată pentru învinovățire că dumneata, împreună cu colonelul Solomon și maiorul Lăcusteanu ați atacat pe acest Guvern provizoriu, chiar în palatul său, punîndu-l la arest... că ați comandat foc asupra palatului și asupra poporului suveran... În urma acestora, judecata te întreabă pe dumneata să arăți care pricină te-a îndemnat către o asemenea faptă a blestemului și cu cine alții, afară de pomenitele două fețe ostășești, ai mai fost înțeles și implicat ? Nu ascunde nimic dacă ești fiu al României și dacă se mai află în inima dumitale

vreo scînteie de iubire de patrie. Nu ai a te teme de moarte. Negrul său nume nu va fi scris în condicile României..."

Înalt, cam ciolănos, cu capul trufaș pe umerii largi și drepți, Odobescu asculta nemișcat, parcă absent, cu privirea pironită în gol. Are ochii mari cu sprîncene lungi și oarecum groase. Fălcile îi sînt late și cu ghemotoace de mușchi pe maxilar, gura e strînsă energic subt mustața castanie, tunsă scurt de tot, de pare ciuntită. Înainte de a răspunde mai tăcu vreo cîteva clipe, ca să-și verifice în gînd cele ce avea să spuie. Apoi a început să vorbească rar, apăsat, cu un glas care nu se putea înmlădia. Ca să-l vadă mai bine, căci îl stingherea flacăra lămpii, maiorul Mavrocordat atîrnase peste gîtul sticlei și peste abajur un ziar împăturit în două, așa încît comisia de judecată era într-o penumbră gălbuie, iar Odobescu era luminat viu de tot, și toate fireturile și metalele aurii ale uniformei sclipeau, jucîndu-și reflexele după mișcările lui, deși altfel lumina lămpii nu ajungea prea departe, lăsînd restul încăperii într-o lumină de bisericuță. Capul cu privirea aspră îi rămăsese în umbră neîntrerupt vreme de două ceasuri. Tacrirul său fu o abilă încurcătură, povestind întîmplări de dinainte de 19 iunie, dînd amănunte multe de prisos, mai ales despre răsturnarea de la 11 iunie, care nu era în discuție. Tîrziu veni iar la acuzația care i se aducea, anume că în noaptea de 18 iunie a avut conciliabule secrete, că l-a chemat pe Solomon, că au dat dispoziții să se dea trupei alese de ei, adică celor două roate, carne și rachiu. E întrebat de ce a înlocuit sentinelele din Gvardia Națională, care dublau pe cele din armată la temnița de la Curtea Arsă. Răspunde că n-a avut nici o intenție rea, dar chiar în seara aceea și-a adus aminte că doctorul Vitman i-a spus odată că pentru ca să se combată primejdia de holeră soldații trebuie hrăniți cu carne și să bea puțin rachiu.

A început să se plimbe marțial prin fața comisiei, cu cizmele de cavalerist întoarse peste genunchi. Umbra lui, mărită de lumînările care pîlpîiau, juca uriașă pe pereți.

Judecătorul care făcuse instrucția, Ciocîrdia, îi atrase luarea-aminte că aceasta nu e cuviincios. Colonelul îl fulgeră cu privirea și apoi se opri. Ținea la șold enormul lui coif cu tuiul de coadă de cal întors. Dădu pretinse lămuriri, cu pretinse căutări în memorie, răspunzînd pe larg la întrebările care i se puneau :

— „Am fost la cazarmă ca să inspectez străjile și caraulele ; de acolo, mergînd noaptea pe jos, cu d. Solomon, și apropiindu-ne de locuința dumnealui, mi-a zis să poftesc sus ca să vorbim ceva și suindu-mă, mi-a arătat că are știință, că vin două roate cu d. Pleșoianu și cu dorobanții de peste Olt, că trebuie să ne grăbim a întîmpina acest rău, că de vor sosi o să se facă mare tulburare și că o să fim de rîsul lumii, și că aceasta este lucru de întîmpinat, arestuind trei persoane, pe Magheru, Tell și Eliade, și eu i-am răspuns că nu cunosc inimile acestor oameni... dar că cunosc pe d. Bolliac, și acesta are inimă rea și că trebuie arestat.“

Se vădea astfel că planurile se încurcau de frica sosirii în București a celor două roate credincioase din Oltenia.

Era tîrziu, trecut de miezul nopții. Dinspre maidanul cel mare, cuprins între biserica Kretzulescu și biserica Brezoianu, unde se va ține a doua zi, duminică, obicinuitul tîrg gospodăresc, au început să cînte neliniștiți cocoșii aduși de cu seară în coșuri cu plasă deasupra, ori legați perechi de picioare. Lampa fumega și ziarul se arsese în jurul gîtului sticlei. Cele patrusprezece lumînări de ceară de pe brațele candelabrului de sus au ars inegal, de s-au îngroșat cu ceara scursă într-o singură parte, de aceea lumina lor pîlpîie mereu, mișcînd umbrele din încăpere. Judecatorii par obosiți. Au ascultat cu încordare declarațiile colonelului, care de la înființarea armatei române, de acum aproape douăzeci de ani, fusese neîncetat, într-o formă ori alta, șeful autoritar al oștirii, ascultat chiar de către domnitori, cu încredere în competența lui și cu respect. De doi ani avea rang echivalent celui de spătar. Începuse de la o vreme să se plimbe iar, gesticulînd scurt și pretențios, dar ei se prefăcură acum că nu mai bagă de seamă.

A fost furios cînd l-a văzut pe Racotă în București. I-a dat ordin să se întoarcă, să iasă înaintea lui Pleșoianu și să-i spuie să nu mai înainteze spre București, să se oprească pe loc, cu divizionul său.

— „Racotă mi-a spus că a fost bolnav de holeră și că este slab și că nu poate să meargă. Acest răspuns m-a revoltat.“

Evenimentele de la 19 iunie le povestește la fel de încurcat.

A dat poruncă lui Solomon să plece la cazarmă... n-a știut că acesta a dat ordin să se tragă în carne vie. A fost parcă arestat, dar mulțimea striga totuși „ura“ cînd îl vedea.

— „M-am suit iarăși sus, cînd m-am pomenit că a venit nevastă-mea cu doi copii ai mei, băieți, în salonul din mijloc, pe lîngă ușa balconului, și mulțimea de norod ce sta în salon a vrut să o ridice și pe dînsa, și eu i-am rugat să lase femeia, că poate să se sperie, iar pe băiatul meu cel mare, Alexandru, am văzut că l-a ridicat...

...Am trecut în odaia din stînga de lîngă salonul din mijloc, am scos șarful și sabia, am aruncat pălăria, m-am descheiat și m-am trîntit pe o saltea ce era lîngă fereastra de lîngă ușă...“

A răspuns și la declarațiile lui Tell, tăgăduind însă că l-ar fi arestat.

— „Adevărul este că, atunci cînd m-am coborît jos, l-am găsit pe domnul general Tell înconjurat de mai mulți ofițeri, din care unii strigau : „Domnule, dumneata n-ai moșie și cum dispozezi de ale noastre ?“

Auzind că Odobescu spune „domnul general Tell“, Plevoianu simți o ușoară înviorare, o dulce mîngîiere.

Era prima recunoaștere a noilor înaintări.

Cînd își dădu seama că a pronunțat termenul „domnul general Tell“, Odobescu însă își mușcă mustața de ciudă. Nu fusese decît un semn de oboseală. După zile de așteptare în odaia cu salteau pe jos și după ore de întrebări și răspunsuri, realitatea cea nouă îl biruise. Tot prin ceva înnăscut în el : spiritul ostășesc. Chiar înaintat, așa cum fusese înaintat, Tell era general, iar faptul începuse să se strecoare în subconștientul unui om deprins să respecte formele militare. Se dezmetici însă dintr-o dată și-l cuprinse furia. Răsucindu-se în el însuși își întrerupse declarația. Văzu din nou în cei din fața lui niște subalterni, care altădată tremurau pîndindu-i privirea poruncitoare și care acum îndrăzneau să-l judece pe el, șeful lor pravilnic ! Soldat pînă în măduva oaselor, Odobescu respecta cu sfințenie însușirile ostășești, care lui i se păreau de căpetenie : disciplină oarbă la subalterni și hotărîrea în poruncă la cei ce comandau. Numai în aceste condiții, cariera ostășească însemna în ochii lui o valoare. De aceea el vedea cu putință o adevărată armată numai subt un regim autoritar, cum era cel autocrat, cunoscut de el. Subt acest regim, soldatul care nu se supunea, ori nu executa o poruncă, era bătut cu vergèle pînă la moarte, iar ofițerul care-și cunoștea meseria era răsplătit cu cinuri și avea cîteva uniforme pline de

zorzoane, coifuri măreţe, epoleţi de aur, ledunci, strălucitoare furajere, „şarfuri, lampasuri". Avusese uneori, în armata ţaristă, subt ordinele lui, tot felul de aristocraţi, prinţi şi conţi, care după părerea lui cinsteau prin naşterea lor uniforma şi tagma. Cînd se vedea pe el, fecior de om sărac, poruncind — aşa cum i se întîmplase în armata ţaristă — unor astfel de prinţi şi conţi, care deşi îl ascultau, în orele de serviciu, doar formal, dincolo de cazarmă îl disprețuiau, fără ca el să bănuiască, Odobescu simţea cariera de soldat ca un vin bun şi o vedea posibilă, cu toată frumuseţea ei, după gustul lui, numai subt un asemenea regim. Ce avea să devie acum această carieră ostăşească într-o lume fără uniforme, fără prinţi, care bat din pinteni la ordine, fără soldaţi care să asculte orbeşte pînă la moarte, o lume care nu mai preţuia o statură falnică şi o privire autoritară ? Morala lui, optica lui, estetica lui erau iremediabil jignite ; o carieră, aceea de ofiţer, unica în lume, era depreciată ca un dulap de doctorii cînd omul s-a făcut sănătos. Odobescu nu avea imaginaţia ca să-şi închipuie o lume nouă, nu prea ştia multă carte, nu ştia ce cariere strălucite făcuseră generalii Revoluţiei Franceze, era orbit numai de exemplele pe care le cunoscuse el. El semăna într-un fel cu unii dintre foştii lachei ai ministerelor şi palatelor publice ale vechiului regim din Franţa, pe care Revoluţia Franceză îi dezgusta. În loc să se bucure de această revoluţie, care le restituia demnitatea de oameni şi îi făcea cetăţeni şi funcţionari egali cu ceilalţi, ei o urau, căci îşi iubeau meseria de lachei, erau mîndri că îi cunosc toate subtilităţile şi că şi-o exercită cu măiestrie. Îşi dobîndiseră, ziceau ei, postul cu trudă, cu sîrguinţă, cu cinste (ei voiau adică să spună că nu prin favoritism şi şiretlicuri, căci pretindeau că se găsesc şi dintre aceştia). O recepţie reuşită la care ei slujeau, stilaţi, cu lanţul simbolic de gît ca un colan de paftale argintate, în uniforme negre de mătase, arăta şi meritul lor. Cînd au fost siliţi să deschidă batantele uşilor aurite pentru miniştrii şi demnitarii revoluţionari, chiar cînd aceştia erau îmbrăcaţi elegant ca Robespierre, ei sufereau în demnitatea lor profesională. Puneau aceeaşi conştiinciozitate, dar fără participare sufletească. În timpul liber, ei bîrfeau cu dezgust şi se bucurau de orice zvon duşmănos revoluţiei, în care ei nu vedeau un regim în stare să puie în valoare frumuseţile vieţii de lacheu bine stilat.

Milităros ca mentalitate, Odobescu privea cu oroare îndeosebi revoluțiile în care erau amestecați și militarii de carieră. „Complotul ticălos“ — cum îi zicea el — al decembriștilor îi provocase o mare silă, fiindcă fusese inițiat și condus de un grup de tineri ofițeri din garda imperială. Cînd în 1828 avu trecător subt comanda lui un ofițer cu numele de Muraviov, făcu cercetări îndelungi ca să afle dacă era sau nu rudă cu colonelul Muraviov, cel care comandase regimentul răsculat Cernigov. Nu vrea să aibă de-a face cu astfel de oameni.

Acum tăcea îndelung, iar cei din comisie așteptau nedumeriți. Îi privea pe acești maiori și pe acest colonel care nu văzuseră niciodată un cîmp de luptă și „se autoînaintaseră peste noapte“, cum îi socoteau vechii lor camarazi, el care, pornit ca iuncăr cu raniță, își cîștigase în treizeci și cinci de ani rangul de comandant, cin cu cin, fără să sară nici unul, făcînd și două războaie, cel din 1812 și cel din 1828, îi măsura cu coada ochiului și suferea crîncen. Vedea că această revoluție, după ce îi depreciase cariera și îi cerea moșia ca s-o dea clăcașilor, îi amenința acum și libertatea, dacă nu chiar viața (căci cu toată declarația lui Pleșoianu, cei arestați aflaseră că sînt discuții, în guvern și în armată, dacă să-i osîndească ori nu la moarte), lui, care nu avea decît o ambiție, să fie un soldat cinstit, așa cum cinstit, gîndea el, își adunase averea. Dușmanii lui îi atribuiau ambiția de a rîvni la tron, dar el se simțea numai soldat cinstit. Și în clipa asta cît era de falnic și bățos, era și profund înduioșat de nedreptatea pe care i-o făcea soarta.

Văzîndu-l că tace, colonelul Pleșoianu își potrivi abajurul de hîrtie ca să-i vadă fața mai bine, căci geamurile se aburiseră parcă de zori, și îi puse o întrebare la care Odobescu nu se aștepta :

— „Dumneata ai săvîrșit la 15 ale acestei luni iunie, pe Cîmpul Libertății, în fața lui Dumnezeu și în fața poporului român, sfîntul jurămînt că vei fi credincios patriei, Guvernului provizoriu și sfintei constituții. Cum de nu te-a mustrat cugetul cînd ai hotărît să-ți calci jurămîntul ?“

Umerii trufași ai colonelului se încovoiară puțin, gura se strînse pungă subt peticul de mustață, ghemotoacele maxilarului se accentuară. Își frămîntă cîteva clipe buzele arse și-și trecu coiful cel mare de pe șoldul stîng pe cel drept. Vorbi apoi încurcat, găsind greu cuvintele :

— „Am săvîrșit jurămîntul din tot cugetul meu, fiind totdeauna gata a-l îndeplini... iar... am vrut... fapta ce-am săvîrșit-o am socotit-o iarăși spre binele țării, măcar că n-am vrut... în ziua aceea vărsarea de sînge s-a făcut fără voia mea și fără a mea știință... Nu poci tăgădui că simt multă mîhnire pentru această nenorocită întîmplare."

Pleșoianu, care își lăsase mustața, pînă atunci tunsă, să crească mai plină, ca să-și dea autoritate, și acum și-o mîngîia într-una, se întoarse către membrii comisiei, întrebîndu-i dacă vor, la rîndul lor, să puie întrebări acuzatului. Nici unul dintre ei nu a avut de întrebat nimic.

Se întoarse către acuzat și-i spuse foarte rece :

— „Mulțumesc"...

Odobescu salută militărește și ieși ușor abătut, cu un pas mai greoi decît atunci cînd intrase. Ultimele minute ale depoziției îi lăsaseră în gură un gust coclit, amar.

Licsandru Hergă, care stătuse tot timpul cu pușca sprijinită de pămînt, cîțiva pași înapoia lui, în dreptul ușii, ieși după el. Pleșoianu îi strigă să trimită sergentul dejurnă cu mucarnița ca să stingă candelabrul, căci geamurile se albiseră de-a binelea. Afară începuse o nouă zi. Mavrocordat deschise ferestrele ca să primenească aerul, căci devenise înecăcios din pricina fumului lumînărilor și al lampei care filase de cîteva ori.

*

Colonelul Solomon fu aproape jalnic. Era încă speriat de nopțile arestului, cu mundirul murdar, prost încheiat. Mustața groasă îi era căzută pe obrazul gros și scofîlcit.

— „Te-ai spovedit, te-ai cuminecat în toți anii, asemănat sfintelor dogme ale religiei ?"

— „În toți anii m-am spovedit, adică în anul trecut la orașul Brăila, la biserica grecească, iar estimp aicea la București, în săptămîna brînzei, și alaltăieri cînd mă aflam la Cernica, la zece ale acesteia, auzind că vine norodul... și m-am cuminecat."

Solomon aflase că joi după-amiază tabacii și cu Panait Stoica, descoperind că e ascuns la mînăstirea Cernica, porniseră să-l caute acolo, și după ei se luase mulțime mare de norod. Paza lui, prinzînd însă de veste din vreme, îl lăsase

la rugămintea lui să se împărtășească și apoi îl ascunsese în pădure.

— „Unde te-ai născut ? Însurat ești ? Ai familie, copii ? Ce avere ai mișcătoare sau nemișcătoare și în ce loc se păstrează ?“

— „M-am născut în satul Pleșoiul, ce-i zice acum Solomonești, din județul Doljului. Sînt fiu de căpitan, am cincizeci și doi de ani. Am fost căsătorit, mi-a murit soția, acum sînt văduv, am copii ; avere am și mișcătoare și nemișcătoare...“

Are moșii în trei sate, în districtele Dolj și Romanați.

Îl acuză pe Odobescu că l-a îndemnat, că i-a poruncit.

— „După aceea, după ce am inspectat toată noaptea posturile și trupele, plecînd pe jos amîndoi pînă în dreptul curții mele, mi-a zis să mergem sus, să tragă un ciubuc. După ce i s-a dat ciubucul, s-a răsturnat în pat și a început să-mi zică că guvernul nostru nu se ține de constituție și umblă să ne ia și moșiile noastre și să le dea țăranilor. Întrebîndu-mă dacă soldații mai poartă credință către mine, i-am spus că la soldați tot am credință, dar la ofițeri nu prea...

...După aceea a zis că singuri proprietarii o să dea acest guvern jos, și de ce să nu facem noi, ostașii bătrîni, acest folos patriei. I-am răspuns că : «Ce-mi vei porunci ca un șef, eu din porunca d-tale nu ies...» M-a luat de mînă și a zis : «Prea bine...»“

Pe urmă arătă pregătirile militare pe care le-au făcut. Despre focul în carne vie, pe care l-a poruncit, dă lămuriri, cam surprinzătoare pentru comisie :

— ...„Și mergînd pe ulița din dos a palatului, m-am pomenit cu unii din domnii ofițeri și mai ales cu căpitan Fărcășanu strigînd : «Domnule Solomon, pentru ce să fugim ca curvele și să-l lăsăm pe șeful nostru Odobescu, că poate să-l omoare». I-am zis : «Mergem la cazarmă, că nu-i face nimica». Strigînd Fărcășanu : «Roata întîi, stai !», așa, de rușine, m-am întors și eu împreună și, venind pînă la colț, în ulicioară, ne-am pomenit atacați cu pietre și cu două-trei puști slobozindu-se după fereastra palatului. În furia aceea, au început și soldații să dea, fără nici o comandă.“

Șiret ca un vulpoi, după ce l-a acuzat în repetate rînduri pe Odobescu, după ce a implicat și pe Fărcășanu, spre mirarea comisiei, ca s-o facă să șovăie, nu uită să amintească și faptul,

că, din ordinul lui Odobescu, chiar maiorul Mavrocordat, din comisia care-l judecă, a venit cu divizionul de cavalerie la palat.

— „Care aceasta, chiar d. Mavrocordat n-a tăgăduit înaintea judecăţii că din porunca lui Odobescu a venit cu divizionul."

E ora patru dimineaţa. Pe fereastra deschisă vine o boare răcoroasă. A început să forfotească prin curte mulţimea care în timpul nopţii se mai potolise, aţipind.

Solomon e dus şi el de Licsandru Hergă afară, în paza sentinelelor.

*

Membrii comisiei sînt foarte obosiţi şi mai ales foarte încurcaţi. Nu ştiu ce hotărîre să dea. N-au nici măcar curajul să întrebe guvernul. Se plimbă prin sala de şedinţe ca să-şi mai dezmorţească picioarele, unii privesc pe fereastră, jos, în curte şi pe Podul Mogoşoaiei, lumea care aşteaptă mereu hotărîrea lor. Sînt rudele celor ucişi şi răniţi. Ar da buzna înlăuntru, buluc, peste comisie, ca să facă ei dreptate, dacă palatul nu ar fi atît de bine păzit.

Sergentul dejurnă, chemat să vie cu mucarniţa să stingă candelabrul, şi care a lăsat numai lampa din dreptul grefierului, îi spune şi el lui Pleşoianu, tare îngrijorat, că mulţimea care a aşteptat toată noaptea în curtea neîngrădită a palatului are gînduri rele. I-ar fi spus unul că toţi cei de jos pîndesc ca, după judecată, cei condamnaţi să fie ucişi pe loc, cînd vor fi duşi prin curte, că ei nu mai aşteaptă ca ucigaşii să fie împuşcaţi. Racotă, nemăsurat de înalt, şi Mavrocordat, care ascultaseră cele spuse de sergent, schimbară îngrijoraţi priviri întrebătoare.

S-a luminat de-a binelea de ziuă cînd e adus maiorul Lăcusteanu. Răspunse cu afectare milităroasă. E de treizeci şi şase de ani, însurat, are copii, are avere mişcătoare şi nemişcătoare, s-a spovedit toţi anii regulat. Tacrirul lui nu e prea lung şi seamănă cu el însuşi. Amestec de aroganţă şi sentimentalism declamatoriu.

— ...„La toate acestea mărturisesc cu mîna pe cugetul meu şi în frica mare a lui Dumnezeu că niciodată n-am cugetat rău Guvernului provizoriu, nici preaiubitei noastre patrii, nici sfintei noastre constituţii..."

N-a fost cu trupa cînd s-au tras focurile. Era sosit acasă.

Spune cum a fost arestat, cum a stat la Costache Kretzulescu pînă a fost ridicat și adus la arest. Pleșoianu îi spune „mulțumesc“, și el salută și iese, nedumerit că a trecut tacrirul prea repede ; pleacă liniștit însă de vorba lui Pleșoianu, că nu va fi nimeni condamnat la moarte. Oameni ca el cred tot ceea ce le convine.

*

Pe la cinci dimineața, cînd prăvăliile se pregătesc să deschidă — căci nu cunosc repaus nici duminică, decît de la prînz în sus — cei șapte ofițeri încep deliberările. Au groază să ia orice hotărîre. Încep să se plimbe neliniștiți prin cameră.

*

Deținuții așteaptă sentința chiar pe sala cea lungă care răzbate prin aripa stîngă, adăugată la intrarea dinspre grajduri, pînă în fosta sufragerie a lui Alexandru Ghica, unde dezbate comisia de judecată, cum și alte uși de la diferite servicii. Odăile lor de arest sînt la capătul dinspre Brezoianu, dar cei trei așteaptă la un loc, chiar pe sală, acolo la capătul ei. Sînt păziți azi de patru sentinele soldați și de patru inși din Gvardia Națională, înarmați cu puști militare. Între acești paznici sînt acum mereu orînduiți Licsandru Hergă și Panait Stoica. Se hotărîse de altfel, încă mai demult, ca toate gărzile și toate posturile să fie pe din două, jumătate soldați și jumătate gvardiști, căci o parte din guvern nu are încredere în oștire, deoarece prea era în mîna ofițerilor, în genere dușmănoși revoluției și devotați lui Odobescu.

Lăcusteanu nu-și prea găsea locul. Încercă să-i vorbească lui Odobescu, dar înfățișarea încă trufașă a colonelului, comandant autoritar, dar cu mustața tunsă scurt subt nas, cu fălcile tari, cu ochii îngînduraţi, îi tăie curajul. Lăcusteanu era și el bățos, dar Odobescu îl intimida. Se întoarse spre Solomon, care ședea pe un scaun, cu umerii îngheboșați, cu mustața căzută, topit de tot. Văzîndu-l atît de prăbușit, se simți el tare.

— „Vezi ce pățim dacă... ?“

— „Dacă ce ?“ mormăi polcovnicul.

— „Dacă...“, dar aci Lăcusteanu se înmuie. Ar fi vrut să spună : „Dacă nu m-ai lăsat să-i împușc pe loc pe toți... Acum ne judecă ei...“ Dar văzu umerii de uriaș, mustața ca vrabia a lui Licsandru Hergă și se mulțumi să mormăie ceva neînțeles.

Veni sergentul dejurnă cu patru soldați să schimbe santinelele militare. Veniseră niște gradați noi, de la care fără să vrea Odobescu află, el singur, căci fusese mai aproape și putuse auzi, că se ține o ședință a guvernului în care se discută chiar acum dacă să li se aplice legea marțială. Nu le mai spuse nimic la ceilalți doi, care nu auziseră, ca să nu-i mai sperie. Din mormăitura lor, după schimb, cei doi aflară totuși de mulțimea care îi aștepta afară să-i sfîșie, înainte de a fi împușcați. Lăcusteanu țîșni furios :

— O să sfîșie pe tat-su și pe mă-sa ! și făcu un gest obscen.

Omul avea un soi de curaj, care era mai curînd inconștiență. Nu avea destulă imaginație să-și închipuie ce înseamnă moartea. Nu avea puterea — cum spunea cîndva un cugetător — s-o privească în față, s-o vadă de-a dreptul cum nu se poate privi soarele. Asemenea oameni nu văd obicinuit moartea decît o singură dată, o singură clipă, ultima din viața lor. Încrezător în fizicul său, Lăcusteanu se vedea biruind orice împotrivire ; era de un optimism scabros, care îi ținea loc de curaj, nu era o încredere îndreptățită de mijloacele lui adevărate. Avea sentimentul găunos că „lui“ nu i se poate întîmpla asta, că a mai văzut el asemenea „cestii“. Se întoarse pe tocurile cizmelor împodobite cu pinteni, sigur de el :

— Știu de la Pleșoianu că nu vor osîndi pe nimeni la moarte.

Odobescu, mereu tăcut și cu privirea încruntată subt sprîncenele mari, întoarse o clipă capul spre el, privindu-l disprețuitor, căci îl găsea prea agitat și gălăgios. Ca să-l tulbure puțin, îi spuse brusc, măsurîndu-l sec :

— Și dacă te-a mințit ?

Solomon, care ascultase încremenit și sfîșiat convorbirea soldaților, auzind acum și pe Odobescu, își pierdu din nou capul. Deși se aștepta abătut la deznodămîntul tragic, neavînd vreo nădejde să scape, orice fapt nou care confirma această așteptare încă mai năruia ceva în el. Topit, murmură, încît vor-

bele i se pierdură subt mustața întoarsă, amestecată cu barba nerasă de atîtea zile :

— Să știi că au ordin să ne condamne la moarte... Să știi că au ordin... Îți spui eu.

Pe Solomon îl înspăimînta îndeosebi momentul însuși al morții violente, izbitura fizică. Altfel avusese pe vremuri, în tinerețe, un fel de curaj, oportunist, e drept — se purta pe atunci fără mustață și cu favurizi după moda ofițerilor țariști — cînd era comandir de panduri, spre Calafat. Avea faima că e foarte descurcăreț. În clipele grele își pierdea însă capul și asta i se întîmplase în ziua de 19 iunie ; o prostie, gîndea el acum, pe care o regreta amarnic.

Odobescu rînji privindu-i pe amîndoi, și fără să spuie o vorbă intră în odaia lui și se trînti cu fața în sus, pe salteaua așternută de-a dreptul pe podea. Fuseseră aci mai înainte două mese de calemgii, scoase acum afară, dar pe perete mai rămăseseră mici afipte, cu „dispoziţiuni", și o „tarifă", liniată cu creionul, dar scrisă cu cerneală violetă.

Rămase așa îndelung pe gînduri. Își spunea că s-ar putea ca Solomon să aibă totuși dreptate și că hotărîrea de a-i împușca să fie la ceasul acesta luată de către guvern, unde avea atîția dușmani, peste capul lui Pleșoianu, și astfel judecata să nu fi fost decît doar o formă de acoperire. Pînă în această zi nu se prea gîndise nici el la moarte, anume. Fire trufașă, era de un curaj rece și hotărît, ațîțat de o ambiție profesională fără margini. Spre deosebire de Lăcusteanu, care fiind prea tînăr în timpul războiului nu luase parte de-a dreptul la nici o luptă, Odobescu înfruntase de multe ori moartea, dar totdeauna laolaltă cu alte sute și mii, încălzit de urale, de altfel convins mereu că va scăpa. Nici el nu avusese pînă azi reprezentarea nemijlocită a morții, acum simțea însă că o umbră grea îl învăluie. Așteptarea asta a sentinței era din ce în ce mai apăsătoare.

Pe cînd țanțoș și expansiv, Lăcusteanu se consuma în exclamații, colonelul Odobescu, tăcut de felul lui, începu să se gîndească adînc, așa cum nu făcuse niciodată în viață pînă azi.

A stat așa îndelung, îi era parcă teamă să scoată ceasul de aur, dăruit acum zece ani de Alexandru Ghica, ca să vadă cum trece timpul.

Odaia era luminată din plin, căci deşi cînd mijeau zorile era răcoare de-a binelea, acum ziua se vestea strălucitoare şi din nou călduroasă. Începură să se audă strigătele micilor precupeţi care porneau grăbiţi, încărcaţi cu marfă din piaţa vecină, pe uliţele oraşului, şi-şi încercau ca de probă strigătele, înainte de a ocoli spre Podul Mogoşoaiei. Odobescu le ascultă cu un soi de înmărmurire, parcă le auzea acum întîia dată. Niciodată nu i s-au părut atît de mult lungite, cîntate.

„...Cornuuuri caalde...", răsuna ridicat sus de tot şi apoi răsucit într-un ison jos : „caaldă jiimbla..." „...Peş... peş... peştiiii", striga altul pripit din fundul capului, iar din gîlgîitul strigătului i se ghicea mersul săltat, ca să-i fie mai uşoare în cobiliţe coşurile încărcate.

„...Căimăceluuu... iaurgiuuu...", se auzeau cu un „u" prelung, cam pe-o ureche.

„...Hai cuuu pui graaaşi... puişoriii... Hai cu puişoriii..."

Odobescu simţi cutremurat că viaţa va dura mai departe şi fără el. Din sala de judecată de alături putea veni moartea lui, iar dincolo în uliţă, unde el nu mai avea voie să meargă, se vestea o zi cu soare, fie şi dogorîtor, în care lumea urma să trăiască cu pregătiri la fel ca în fiecare zi, cu noi nădejdi.

Cînd auzi strigătul, cînd legănat pe nas, cînd scurt şi pripit, apoi lung şi întors înfundat, al vînzătorului de cărbuni, zîmbi amar : „...Chioob... chiob-chiob... Cărboooni...", se prăbuşi în el însuşi.

Cine ştie ce femeie va cumpăra cărbuni să puie să-i calce rochia cu volane de dantelă, ca să se ducă la petrecere, astăseară... azi, cînd el nu ştie dacă va mai apuca apusul soarelui ? Începură să-l năpădească părerile de rău. Măcar de şi-ar fi văzut copiii mari. Îi e teamă îndeosebi de Alexandru. Văzîndu-l cum creşte înalt încă de mic, a crezut că o să semene cu el, a şi semănat într-o vreme, pe urmă a început să semene cu maică-sa. A ţinut să-l deprindă de mic cu armele. Să-i dea gustul pentru cariera ostăşească. De la zece ani l-a dat pe mîna tămădăienilor să-l facă vînător pe Bărăgan. Nu e însă ceea ce ar fi vrut el, deşi acum la paisprezece ani e înalt ca unul de şaptesprezece şi frumos peste aşteptări. Pe cîmpia nesfîrşită a Bărăganului nu aleargă după dropii, tîrîndu-se în genunchi printre spini şi ciulini, cu puşca gata de tras. Îi place doar aşa, să hoinărească în căruţa vînătorilor tot timpul, cu

gîndul aiurea. Parcă visează treaz. Noaptea în schimb nu doarme în căruță, ci culcat în iarbă, alături ; privește într-una cerul înstelat și ascultă cu nesaț nesfîrșite povești vînătorești. Aci mai cu seamă seamănă cu maică-sa, cu care se și simte mai bine. Ea, despre care Odobescu spune mereu că „e plină de isterisme", îl alintă și-l ține toată ziua printre fustele muierilor care vin în casă. A devenit răsfățat și cu gusturi prea subțiri. Scrie și poezii, așa cum poate. După exemplul, legendar în armata rusă, al Suvorovilor, Odobescu ar fi vrut să facă din acest întîi născut al lui un adevărat soldat, deprinzîndu-l de mic cu o viață aspră, cu exerciții și încercări fizice grele. Ca și generalul Suvorov-tatăl, el ar fi vrut ca fiul lui să pornească de la cinul cel mai de jos în armată, să nu se ție seamă că e fiu de comandant și să-și cîștige galoanele treptat, pe merit. De la zece ani l-a pus să doarmă pe un pat de scînduri, l-a ținut zile întregi, cînd greșea ceva, la arest în cameră, numai cu pîine și apă. Îi dădea porunci pe care el trebuia să le execute, fără să le judece. A suferit nespus cînd a aflat că lumea îl socoate din pricina asta un părinte rău și neînțelegător, cînd el și-ar fi dat viața ca să poată face din acest băiat, înalt și frumos, un om, un bărbat în toată puterea cuvîntului. Într-o zi a auzit dintr-o odaie vecină pe acest copil al lui, care acum la paisprezece ani a devenit un băiețoi obraznic, care are toată ziua păreri despre toate, judecîndu-l pe el, pe tatăl lui, luîndu-l în rîs față de alți băiețoi obraznici, făcîndu-l vagmistru împopoțonat cu coif. Acolo, după ușă, i s-a înnegrit sufletul de durere. Îl judecă propriul lui copil, își spunea abătut. Dacă acum îi pare rău că moare e că nu mai e cu putință să-l îndrepte, să-i explice frumusețea vieții de soldat. Știe că așa sînt copiii pînă la o vîrstă, dar că pe urmă uneori se îndreaptă. Îi curg lacrimile ușor pe obraz, gîndind că ar fi putut veni o zi în care băiatul lui, devenit un soldat adevărat, să-i cadă la piept cu dragoste și recunoștință mărturisind că a greșit, spunînd că acum înțelege adevărata frumusețe a vieții. Poate că totul s-a sfîrșit. Se cutremură întrebîndu-se ce va deveni acest băiat care va fi prea frumos, prea pofticios, muieratic și prea răsfățat de femei, cînd se va trezi orfan și fără avere, cu proprietățile răpite de revoluție. Va deveni un nenorocit, un jucător de cărți, trăind pe la ușile altora, neajutat de nimeni. Își mușcă buzele într-o strîmbătură de durere

mută și simte mai mult de-a lungul nasului, calde, două șiroaie de lacrimi.

Lăcusteanu a apărut în prag, negăsindu-și nici o clipă locul, și-i vede ochii tulburi, umezi, lacrimile pe obraji. Îi spune vag, protector :

— Au plîngi, domnule colonel ?... Nu trebuie să-ți fie teamă... nu va fi nimic.

Colonelul îl fulgeră cu privirea, așa umedă, și se răstește tăios la el, ca la un servitor :

— Ieși... închide ușa !

Îl dezgusta acest fanfaron care crede că el, Odobescu, se teme de moarte, altfel decît gîndind la soarta băiatului lui cel mare.

*

Era ziuă de-a binelea cînd veniră din capul celălalt al scării doi tabaci care lucrau la magazia de piei crude și cu ei un al treilea, un tînăr, de prin viile de deal, care era îmbrăcat jumătate țărănește, cu pieptar negru, iar pe cap, peste chică, purta o pălărie cît roata carului, cu marginile unduite într-o parte și alta. Se vedea că e tîrgoveț, căci țăranii care sărăciseră de la an la an, bătuți de noile nevoi, ca și de setea neostoită de aur a boierilor, nu-și mai puteau cumpăra pălării ; purtau peste pletele, pe care nu prea aveau cu ce să le taie ca lumea, căciuli de miel făcute de ei înșiși. Pînă la urmă au ajuns toți la căciuli, iar pletele le-au pierdut mai tîrziu, cînd au început să meargă la oaste.

Tîrgovețul se apropie de uriașul cel bălan :

— Nea Licsandre, n-ai terminat cu Gvardia ? Că, uite, noi sîntem gata, plecăm... Dada Licsandra este jos... întreabă ce faci ? Zice că ea nu merge fără dumneata... Da' a adus vin, brînză și ouă... Peste găsim la lac, și raci... Așa ne-a spus Silică.

— Ce brînză, mă ? Ce ouă ? N-ai luat nici un miel să-l frigem la iarbă verde ? se răsti Hergă la tîrgoveț.

— Nu se poate, nene, că sîntem în postul lui Sîn Pietru și e dezlegare numai pentru pește... E dezlegare, că, deh, e azi duminică.

— Mă, io trebuie să aștept să să termine judecata asta... Să vedem ce facem cu ăștia, și pă urmă vin și io, la voi acolo... Vă găsesc pă toți în grădină.

— Nu în grădină, ne găseşti în vîlcea, la moară, pă drumul Plumbuitei, că vrem să ne scăldăm la scocu morii... Pă urmă mergem să mîncăm în grădină. Stăm acolo toată ziua. Ne găseşti, că sîntem mulţi.

— Bine, mă, duceţi-vă înainte că viu şi io... Cum s-o sfîrşi aci cu ăştia...

Odobescu, care între timp ieşise iar pe sală, simţi din nou un cuţit înfipt în inimă şi-l încercă o ameţeală moale. Mereu se găsea faţă în faţă cu realitatea cea nouă. Oricare dintre gvardiştii ăştia putea să spună : „Viu peste o jumătate de ceas... Viu mai tîrziu, după ce s-o sfîrşi cu ăştia", dar lui asta nu-i era cu putinţă. Pleoapele i se zbîrciră uşor şi peticul de mustaţă i se strîmbă.

Nici n-ajunseră tabacii şi tîrgoveţul la capătul lungii săli, că se pomeniră în faţă cu doi popi, care-i întrebară unde-i canţelaria, căci au fost chemaţi la consistoriu. Oamenii ridicară din umeri, arătînd astfel că habar n-au, şi le indicară pe un ipistat, care tocmai trecea, să-l întrebe pe el. Se închinară apoi cu spaimă şi scuipară într-o parte. Tîrgoveţul îşi înnodă capul betelor, ca să nu-i meargă rău.

— Ne-au luat dă dimineaţă... N-o să ne priască pe-trecerea...

Ipistatul care trecea pe acolo le arătă celor doi o uşă la fel cu celelalte.

Erau popi de oraş, cărora li se vedeau cizmele groase de subt anterie de lustrin negru şi aveau cozi care le ieşeau de subt potcap, strîns împletite la ceafă, ca la muieri. Intrară în odaia arătată.

Lăcusteanu, care-i văzuse de departe, îngheţă. Pierit la faţă, se bîlbîi parcă în neştire.

Acum îşi aminti de o întîmplare din ajun pe care nu o pricepuse bine. Pe cînd se afla la Pleşoianu, acesta fu vizitat de Popa Şapcă, venit să-şi ia rămas bun, căci ca să-l îndepărteze din Bucureşti, Neofit îl numise stareţ la mînăstirea Sadova din Dolj.

Întrebase popa, arătînd spre odăile arestaţilor :

— „Ce-aveţi de gînd cu ăştia ?"

— „Păi... ce să facem ? Îi judecăm..."

— „Judecaţi-i, judecaţi-i, mă, şi fiţi fără cruţare. Nu uitaţi cuvîntul *Evangheliei :* cine trage sabia, de sabie va pieri."

Acum văzu cu groază că ar putea să fie altfel decît nădăjduia el.

— Ăștia au venit să ne citească molifta morților. Intrînd în odaie se aruncă speriat și furios pe salteaua de pe podea. Își simțea burta moale. Ne-au mințit... Ne-au osîndit... la moarte.

În clipa asta el pricepu tot. Parcă moartea însăși îl strîngea de gît. Își pierdu capul, și colțurile gurii i se acoperiră de un soi de spumă albă. Nimic nu mai rămase din semeția lui de pînă acum. Murmura în neștire : „Copiii mei, copiii mei", simțind abia acum, în mod ciudat, că și alți părinți ar putea avea copii. Acum înțelese că acești copii ai lui nu sînt unicii pe lume, cum credea el, ci sînt la fel cu toți, că pot rămîne și ei orfani, că pot fi izbiți și ei de nenoroc.

Se ridică și începu să se zbată ca într-o cușcă. Apoi, simțindu-și iar picioarele moi, se trînti din nou pe saltea, murmurînd în neștire :

— Ne-au mințit... Ne-au înșelat... Ne-au osîndit la moarte...

Odobescu tăcea mereu încruntat. Solomon privea năuc.

★

Judecătorii șoviăiau mereu. Deliberau acum de trei ore.

Sînt unii jucători de șah, începători, care văd numaidecît greșeala adversarului și știu precis și mișcarea pe care trebuie s-o facă. Dacă jocul se complică însă și trebuie să știe precis nu numai mișcarea cu care urmează să răspundă, ci și alte trei-patru mișcări și contramișcări înainte, atunci nu mai joacă zdravăn și hotărît, ci șoviaie îndelung, gîndindu-se mult timp chiar cînd e vorba de o mișcare vădit bună, temîndu-se că, cine știe, s-ar putea totuși să greșească, fiindcă acum văd mai multe posibilități ca înainte.

Un astfel de jucător în revoluție fusese Pleșoianu. Strașnic executant, hotărît și îndrăzneț cît timp jocul ei era simplu ; acum cînd el descoperise că lucrurile stau ceva mai complicat, începuse să șoviaie. La Izlaz purta doar mustăcioară neagră, din admirație pentru colonelul Odobescu ; dar după izbucnirea revoluției începuse să poarte o barbă îngustă de tot, de la urechi pe subt maxilare, ca o curea neagră de coif fără coif, ca un carbonar, și mustața plină. Văzuse multe în

două săptămîni de revoluţie şi mai vedea acum atîtea întorsături cu putinţă, încît îl tulburau deopotrivă şi Bălcescu, şi Magheru, ba chiar şi Eliade, şi nu mai ştia ce să facă. Devenise mai prevăzător, nu din laşitate, ci din jumătate vedere. Se mai adăuga la toţi membrii comisiei şi duhul camaraderiei, amintirea vieţii şi a petrecerilor împreună, peste care nu aveau mijloace destule ca să treacă.

Într-un tîrziu, maiorul Mavrocordat spuse că are de făcut o propunere. Se apropie de Pleşoianu, iar în jurul lor se adunară în picioare şi ceilalţi.

— La urma urmelor, noi sîntem o comisie de judecată ostăşească şi nu putem da decît pedepse ostăşeşti. Noi îi vom pedepsi deci numai ca militari. Apoi, îi predăm guvernului să-i judece ca ucigaşi.

Pleşoianu, înalt, cu umeri înguşti, întors pe jumătate, a rămas încremenit cîteva clipe, apoi a răspuns surîzător :

— ...Nu e rău ce propui dumneata. Hai să scriem încheierea.

Se trage iar de mustaţă, se plimbă prin salon, dictează. După ce expune împrejurările, procedura, încheie despre Odobescu :

— ...„*Să se gonească din slujbă, ştergîndu-se din catastişe numele său, să i se ia toate cinurile şi să se dea subt judecată criminalicească politicească, unde să se judece ca ucigaş...*“

La fel pentru Solomon.

Lăcusteanu scăpă şi mai uşor :

— ...„*Să se gonească din slujbă, ştergîndu-i-se numele din catastişe...*“ (Deci fără să fie predat guvernului ca să-l judece ca ucigaş.)

Iscăliţi : „*Col. Pleşoianu*

Maiori : Racotă şi Mavrocordat

Căpitani : Ciocîrlan, Serghie, Hagiopol, Dumitrescu

Judecător de instrucţie : D. Ciocîrdia“.

Cei trei fură aduşi în odaia cea mare, care devenise sala de şedinţe, şi li se citi încheierea Comisiei de judecată. Odobescu intrase îmbătrînit parcă, dar cu o voită bărbăţie, Solomon cu ochii mistuiţi de nelinişte, iar Lăcusteanu, sleit de spaimă, abia ţinîndu-se pe picioare, parcă nu mai vedea nimic, mai mult mort decît viu. Nu le crezu auzul cînd pre-

ședintele rosti întîia hotărîre, apoi a doua și a treia. Maiorul nu pricepea că la prînz va fi liber. Totuși nu fură scoși din palat decît a doua zi, seara tîrziu, pe din dos. Lăcusteanu fu în zorii zilei acasă între ai lui și deveni aci din nou țanțoș și cu păreri sigure despre toată lumea și despre tot ce se întîmplă.

*

La zece dimineața, în cabinetul lui Tell, de jos, cu ferestrele spre Podul Mogoșoaiei, se putea vedea de la ferestrele de peste drum o discuție foarte vie. Într-o jumătate de ceas se adunaseră aci, așteptînd ședința anunțată, mai toți membrii guvernului, așa cum se hotărîse din ajun, ca să ia cunoștință de hotărîrea Comisiei de judecată. Erau, cei mai mulți, bucuroși că s-a găsit o astfel de soluție, căci nu aveau curajul hotărîrilor mari, dar se vede cît de colo că Bălcescu, Arăpilă, Magheru și chiar Tell sînt nemulțumiți de hotărîre. Se urcară la zece jumătate toți sus ca să ia la rîndul lor o hotărîre, căci șeful oștirii propune ca Odobescu și Solomon să fie transportați în altă parte, că nu mai puteau rămîne, o dată achitați, la palat și nici la cazarmă nu puteau fi duși, fiindcă ar fi putut înrîuri pe ofițeri. Era neapărat nevoie de o mînăstire cu ziduri întărite, dar și Mărginenii și Snagovul erau prea departe pentru o pază care nu putea fi încredințată decît Gvardiei Naționale.

Discuția fu destul de lungă și tot Tell propuse pînă la urmă mînăstirea Plumbuita, vechea ctitorie a lui Matei Basarab, ca fiind cea mai potrivită în acest scop, fiind și aproape de capitală și cu ziduri tari ca de cetate. Deoarece Bălcescu fu împotriva ideii ca un astfel de lăcaș istoric să fie făcut închisoare, discuția se prelungi încă, pînă la urmă hotărîndu-se ca șeful Departamentului Trebilor din Lăuntru, Nicolae Golescu, șeful Oștirii, Tell, și secretarii : Nicolae Bălcescu și Alecu Golescu să viziteze chiar după-amiază mînăstirea și numai după aceasta să se vadă ce e de făcut. Se mai hotăra ca Ion Brătianu să plece spre Focșani și Brăila ca să aducă vești exacte, căci se tot vorbea că unele trupe străine se pregătesc să treacă granița, împotriva revoluției. Cu toate că era duminică, ședința se prelungi pînă către ceasurile două după prînz.

Cea de a treia duminică

De cum auzi hotărîrea Comisiei de judecată, Licsandru Hergă înjură strașnic și plecă mînios să se răcorească în apa lacului Tei, unde-l așteptau ai lui, după ce dădu cu grijă în seama lui Panait, rugîndu-l să le ducă la secția înființată de conducerea Gvardiei Naționale, chiar la tăbăcăria lor, pușca și spanga, patroanele și cureaua de încins. Ziua se încingea tot mai mult, cu cît se apropia vremea prînzului, și cerul, senin, din albastru se făcea parcă albicios ca sticla. Grăbi să iasă pe la Floreasca, fiindcă pe drumul obicinuit dinspre Colentina, adică pe Podul Tîrgului din Afară, ar fi ocolit prea mult. Nu era singurul care zorea să iasă din oraș, căci era cea dintîi duminică după Drăgaică, și din moși-strămoși, dacă nu ploua în această zi, bucureștenii ieșeau să se scalde în susul Dîmboviței și mai ales în lacurile din partea de miazănoapte și răsărit a orașului. Mare și mic, bărbați și femei, cete-cete, unii încărcați cu coșulețe și trăiști cu de-ale mîncării, alții cu un codru de pîine și puțină brînză într-un ștergar se îndreptau mai ales spre Tei, Imper și Fundeni, care aveau ochiuri de apă mai limpede, cîte o bună bucată de maluri fără stufăriș și fără brădiș, nufăriș ori mătasea broaștei și lintiță.

De cum trecu de răspîntia cu patru cîrciumi așezate în cele patru colțuri ale ei, toate cu umbrar de stuf, așa cum era parcă regula fiecăreia dintre cele douăzeci și ceva de bariere ale orașului, Licsandru Hergă nu mai întîlni trecători, iar casele le-ai fi numărat pe degete, și alea la depărtare mare unele de altele în cîmp, fără nici un copac în apropierea lor. De la o vreme, ocolind, pe șleaul cu făgașuri gloduroase și uscate, gropile cele mari ale cărămidăriilor, întîlni firul de apă al Colentinei care, după ce legase lacul Herăstrăului de lacul Floreasca, îl lega acum pe acesta de lacul Teilor. Era un fel de șanț cu apă verzuie abia curgătoare, plin din mal în mal, dar nu mai larg de patru-cinci pași, pe care mai-mai l-ar fi putut sări cineva dacă și-ar fi luat avînt. Cum putea pîrîul acesta să facă atîtea lacuri era de mirare. Licsandru avea de mers cu soarele drept în creștet cam o jumătate de ceas de-a lungul apei, lăsînd în urmă doar smocuri de pelin, măselariță și alior. Întîlni un băiețandru numai în cămașă și izmene, jerpelite și soioase și acelea, cu picioarele pline de noroi uscat pînă peste genunchi. Purta

în mînă un snop de șerpi de baltă, încă vii, iar în spinare o dăsagă udă plină cu scoici pămîntii și sidefii, mari cît o palmă de voinic.

Lacul Floreasca, foarte lin în partea dinspre miazăzi, era cunoscut pentru scoicile lui, după cum lacul Teilor era vestit pentru bibanii, caracudele grase și racii lui. Băiatul îl întrebă pe Licsandru dacă vrea să cumpere scoici sau vreun șarpe, dar acesta, cît era el de spătos, se scutură cu silă.

— Ia unu, bre nene, că i-am scos dinții, nu mușcă.

Hergă se strîmbă și mai mult de silă și trecu mai departe. De la o vreme fu silit să-și scoată imineii, că pe partea asta poteca trecea prin smîrcuri cu ape verzui. Cît vedeai cu ochii pe dreapta era numai cîmp noduros cu ciulini, pelin și măselariță, iar din cînd în cînd cîte două-trei clădării de cărămizi tăiate din lut și apoi uscate, cu un fel de găuri sus ca niște ferestruici. Erau cuptoare de ars cărămizi și așteptau să li se dea foc. Altele, roșii și cu străluciri sticloase în bătaia nemiloasă a soarelui, erau arse gata și așteptau să fie desfăcute. Pe pogoane întregi alte cărămizi, proaspete, abia tăiate, încă umede, erau puse la uscat pe nisip una lîngă alta, în șiruri apropiate și lungi cît vezi cu ochii. Nu se zărea țipenie de om, că era duminică. Aproape de Tei întîlni o cocioabă fără gard, dar înconjurată de cîteva zeci de lujere de floarea-soarelui, al cărei galben proaspăt lupta cu pustiul fierbinte. Găsi cu greu brișca lui fină-su Core, fiindcă toată partea de mal de subt grădină, singurul loc bun de scăldat al Teilor, era un furnicar de lume, care mișuna printre briști și căruțe cu caii deshămați, ori printre grămăjoare de țoale și albituri. În apă se vedeau nenumărați inși bălăcindu-se, împroșcîndu-se unii pe alții. Copii mărișori se alergau ca niște draci, stropind totul în jurul lor, izgoniți cu ocări de femei cînd se apropiau de locul lor de scăldat, care era ceva mai deoparte, deși erau multe care se amestecau și printre bărbați, dar acestea își păstrau toate cămășile de pînză albă pe ele, lipite de trup după ce se udau. Brișca era trasă subt malul ridicat al luncii, adică la vreo sută de pași de malul apei, între alte briști. Toți ai lui erau în apă. Fină-su Core spăla iepele într-un loc spre dreapta, unde mai erau alți douăzeci-treizeci de cai. Licsandra se despuie îndată, zorit să se răcorească, lăsîndu-și hanțele de pe el în brișcă și, acoperindu-și cu mîna lui de uriaș mijlocul trupului, așa cum făceau toți bărbații, alergă în apă. Era atît de înalt

și de voinic, că trebuia să meargă adînc, acolo unde alții înotau, ca să-i vie apa pînă la piept. Firește, Damian și Fănică Teică îl văzură de departe și veniră după el. Îi arătară în partea dinspre femei pe Licsandra, care nu știa să înoate, dar era și ea atît de înaltă, că printre unele care înotau îi ieșeau umerii afară din apă și-i străluceau obrajii mari și rumeni în bătaia soarelui. Făpturile lor de uriași nu aveau asemănare în furnicarul acesta de oameni goi. O desluși cu greu pe Ilinca, mai mult după ciuful ei aproape alb, care, fricoasă, se scălda la mal între copii. Cei patru bărbați trecură de cinci-șase ori înot lacul lat ; pentru asta veniseră aci, că erau sătui de cei treizeci de pași ai Dîmboviței lor, unde nu se putea înota mai în voie. Se întoarseră la brișcă răcoriți, cu o foame de lup. Le găsiră pe Licsandra, Ilinca, Fănica lui Core și pe Sica, soția lui Teică, îmbrăcate. Ochiră un tei rotat chiar deasupra malului, de unde puteau zări cu privirea și brișca, apoi întinseră o pînză pe iarbă pentru masă și făcură mai deoparte un foc de găteje și uscături, ca să frigă vreo zece bibani cumpărați de Core de la un pescar, care se tocmise cu el din luntre, de pe lac, și apoi îi adusese la mal. Tot Core ăsta, care era foarte iscusit, fiind cîrciumar, aduse și unul dintre cele trei clondire cu vin roșu puse la răcit în apă, în stufișul din dreapta. Friptura, pentru că pînă la urmă Core tot făcuse rost de un mielușel, și brînza cu ceapă merg bine cu vinul roșu. Un băiețaș, care umbla cu o coșniță printre cei care se ospătau, le răsturnă pe pînza mesei vreo două ocale de vișini. Fu cu alte cuvinte un prînz de duminică, pentru niște meșteri tăbăcari, așa cum erau Licsandru Hergă și Fănică Teică, că nimeni nu-i întreba ce mănîncă în restul săptămînii. După masă, cei patru bărbați istoviți de o săptămînă de lucru și de zilele începute de la patru dimineața adormiră buștean la umbra răcoroasă a teiului, sforăind sănătos. Femeile se mulțumiră să stea de vorbă, căci nu mai vorbiseră de vreo trei ceasuri și aveau multe de spus.

*

Cele două calești trecînd de Bariera Tîrgului din Afară, căreia tot mai mulți îi spun și Bariera Moșilor, de cînd se ține acolo marele bîlci pentru pomenirea morților și strămoșilor, cu toiul în „Joia Moșilor", „joia cumpărăturilor", au luat-o

pe drumul care se face în stînga, adică al Colentinei și al Urzicenilor, lăsînd în dreapta pe acela al Pantelimonului. Numaidecît au făcut-o iar la stînga, pe lîngă biserica Sfîntu Dumitru, pe un șleau cu făgașuri de roți răsfrînte ca opturi lungi peste cîmpul cu iarbă mărunță, care se îndrepta spre palatul de la Tei. Au trecut pe drumul tăiat printre curtea cea mare și grădina cu tei lăsată slobodă pentru obște. Vreo cîteva sute de pași, acest drum duce de-a lungul lacului, umbrit de sălcii mari, care se încovoaie pînă la fața aci limpede a apei. Pe dreapta sînt încolăciturile, printre smîrcuri, ale pîrîului, pe care ei le trecură pe un podeț prin fața unei mori și a unei cîrciumi, chiar aci unde firul apei ia naștere din nou. Din lac, un șuvoi gros, care e însuși pîrîul, după ce trece pe subt pod, cade pe roata morii și iese dincolo, vijelios, pe talpa unui scoc lat de vreo cinci pași și lung poate de douăzeci. De aci se aruncă apoi spumegînd de furie, ca o zăpadă în albia propriu-zis, care își începe numaidecît încolăcirile printre smîrcuri, dar și printre sălcii și cîteva plute. Zeci și zeci de bărbați, femei și copii se scaldă anume aici, ca să lupte cu șuvoiul. Numaidecît se zărește și ființa albă a mînăstirii Plumbuita, în fața căreia cele două calești se opresc. E către ceasurile șase seara, dar n-a tocat de vecernie, căci soarele e încă sus, iar cei cîțiva călugări se odihnesc la umbra unui stejar în curtea înconjurată, la drum și pe laturi, de două rînduri de chilii cu ceardacuri, iar în spatele ei, biserica cu turlă scundă se apără cu ziduri groase de cetate. Starețul, bătrîn și înalt, cu barba căruntă și întoarsă subt bărbie, a ieșit înaintea boierilor primind cu smerenie prefăcută poftirea lui Tell.

— Binecuvîntează, părinte.

Cînd află că sînt membri ai Guvernului vremelnicesc, își pierde capul cu totul și poruncește arhondarului cafele și dulcețuri. Îi vede pe toți patru vorbind între ei fără înțeles pentru el și urcîndu-se unul după altul, pe scările mîncate de putregaiuri, spre pridvorul care înconjoară chiliile de sus. Pînă la urmă se pare că au ales aripa stîngă și dau poruncă să se lase acolo slobode cinci odăi mai mari, una pentru Odobescu, una pentru Solomon și alte trei în stînga și în dreapta pentru comanda de pază a Gvardiei Naționale. După asta, vizitează și biserica fără pridvor, cu intrarea îngustă, cu puține ferestre înguste și ele, unde starețul le dă lămuriri și le arată subt lespezi mici mormintele lui Vlad și al domniței

Ilina, fiii lui Mihnea-vodă, nepoţii ctitorei Ecaterina şi a soţului ei Alexandru. Le arată şi un jilţ de piatră, dăltuit în stele aşezate una peste alta, cu lei mici, stîngaci, cu cozile întoarse pînă la coamă, spunîndu-le că a fost scaunul domnesc. Alecu Golescu îşi arată părerea de rău că pînă la urmă Bălcescu nu a putut veni cu ei ; el care ar fi ascultat cu interes explicaţiile stareţului şi poate ar fi citit şi inscripţiile de pe lespezi.

Adevărul este că Bălcescu nu se învoise în ruptul capului ca mînăstirea să devie loc de închisoare, ca să nu se strice astfel încă o urmă a trecutului, de aceea pînă la urmă pretextă că este prins cu o scrisoare cifrată către Iancu Ghica la Constantinopol şi se lipsi de această vizită.

Între zidurile groase, la umbra stejarilor din curte e răcoare şi musafirii întîrzie la dulceţuri cu apă rece şi cafele.

*

Cei trei tabaci şi Core crîşmarul s-au deşteptat după cîteva ceasuri de somn sănătos, s-au întins să le trosnească oasele, şi acum au iar poftă să se scalde şi să înoate. Licsandra însă vrea să se răcorească neapărat la scocul morii şi izbuteşte pînă la urmă să o înduplece pe Ilinca să meargă cu ea, în timp ce Sica, nevasta lui Teică, va rămîne să păzească brişca şi îmbrăcămintea celor care se scaldă.

Sînt aci ca la şaizeci-şaptezeci de bărbaţi, femei şi copii, care intră pînă subt boltiţa de blăni groase şi putrede a morii, ca să primească drept în piept ori în spate trîmba puternică de apă, ce cade vijelioasă, cu o putere de cascadă. Se ţin unul de altul cinci-şase, cît îngăduie lăţimea scocului, şi încearcă să lupte voinicește cu vîltoarea. Mult nu poate să ţină nimeni şi totdeauna unul din lanţ slăbeşte, iar apa-l fură, trăgîndu-i după el şi pe ceilalţi, care se lasă chiuind în voia şuvoiului peste patul de muşchi verde mătăsos al scocului. Au grijă, cei din dreapta, ca aşa, din zbor, să împingă cu mîna în ulucul scocului cam pe la mijloc, în dreptul unei rupturi, care le-ar putea scrijela pulpele. Sînt duşi ca vîntul cei cam şaizeci de paşi cît ţine patul cu uluci şi pe urmă sînt zvîrliţi într-o bulboană înspumată, care se răsuceşte în loc. Unii se trezesc de acolo drept pe malul pîrîului, dar mulţi nimeresc şi subt podul scocului, de unde ies dacă-şi ţin bine răsuflarea, apucîndu-se de

stîlpii lucioşi de pe care cam lunecă mîinile, din pricina mușchiului verde.

Licsandrei îi plăcea să înfrunte cu un fel de furie puterea trîmbei de apă de subt boltița asta, de la scocul morii Ghiculeștilor ; o măgulea că-i poate ține piept mai mult chiar decît bărbații care încercau această ispravă.

Înverșunată, era stîrnită în ea pofta de a birui a unei sălbăticiuni întărîtate. Își încleșta tot trupul în viscolul vîrtejului, iar cînd, în sfîrșit, era învinsă, smulsă din propteala mîinilor și a picioarelor cu pulpe groase și tîrîtă vijelios pe podul verde al scocului, chiuia ca o nebună, luîndu-se la întrecere cu vuietul asurzitor al apei, care scăpa din stăvilar... Cu o mînă își ținea cămașa de pînză albă care se împletea cu șuvoiul înzăpezit de spumă pe coapsele mari, iar cu alta și-o apăsa pe pieptul voinic și se lăsa astfel dusă, îmbătată de iuțeala apei, arătîndu-și dinții albi și strălucitori. Nu se mai sinchisea că i se udaseră pletele bălaie, care începeau stufoase de deasupra frunții cam înguste și care i se deznodaseră pe jumătate, toată făptura ei sclipind de picăturile de apă ale învolburării, mai ales obrajii lați și rumeni... Se prăbușea în bulboană, luptînd să cadă, cît de cît, în picioare ; izbutea mai mult decît ceilalți și pe urmă ieșea din matca pîrîului, alerga cu cămașa udă lipită de trupul ei uriaș, zburdînd ca o cîrlană. Îmbrîncea tot ce întîlnea în cale, bărbați sau copii, bruftuind ca un grenadir, și iar își făcea loc sub boltița scocului. Acum o cunoșteau mai toți, chiar și ăi mai arțăgoși mardeiași din Tei, vestiți între cei vestiți, și se fereau din calea ei.

— Măi, asta-i nevasta lui Licsandru tabacu, feriți-vă, mă, că iese latră rău... și dăm dă dracu cu el... Nu mai țineți minte ce a fost cînd ne-am bătutără cu el ?

În vara trecută, tot aci la Tei, la cîrciuma de lîngă moară, Licsandru Hergă se pomenise înconjurat de vreo șapte inși, dintre care unul, Tebeică, fălcos ca un cîine cîrn, tartorul Teilor, toți cu ciomege în mîini și cuțite pe dedesubt. I-a snopit însă pe toți șapte în bătaie, nedîndu-le timp și nici putință de a ajunge la cuțite, că-i smulsese ălui dintîi ciomagul din mînă. I-a lăsat mai mult morți decît vii. Pînă a doua zi vestea făcuse înconjurul barierelor. Ceea ce speriase mai mult nu era atît puterea cumplită a lui Licsandru Hergă ăsta, cît faptul că părea de fier cînd era lovit... Se rupeau ciomegele în spi-

narea și în ceafa lui și el n-avea nici pe dracu... Spaima de el răspîndise și spaima de tabaci îndeobște.

Ilinca, bălaie ca un miel, stătea zgribulită, în cămașa udă, pe mal, lîngă grămăjoara fustelor și a papucilor. Nu mai îndrăznea să intre în apă, căci uneori șuvoiul smulgea cămașa de pe femei și atunci, acoperindu-și cu o mînă mijlocul trupului, erau nevoite să o prindă cu cealaltă, cum puteau, pînă nu zbura toată în vijelia înspumată, și astfel în goana apei o lipeau pe ele la întîmplare.

— Hai, fă, să te ții dă mine, că te duc io în spate, o îndemna Licsandra cu fața ei bălană, cîrnă și cu gura mare strălucind de picături de rouă.

— Nu pot, dadă Licsandră, răspundea fata cu ciuful părului ca un caier de lînă ud și ochii vineți. Nu pot, că zboară cămașa dă pă mine și mi-e rușine dă mor dă bărbați.

— Dă ce să-ți fie ruşine, fă... ? Ce, alea dîn neamu lor n-au și ele ? Hai, nu fi proastă, că apa asta nu e ca Dîmbovița dă la noi, dă miroase a argăseală...

O lua mai mult fără voia ei, și fata, gingașă și subțirică, se zbătea ca un miel alb la subsuoara năstrușnicei de Licsandra.

*

Dinspre mînăstire veneau una după alta cele două caleşti, la pas, ca să nu facă praf cea din față celei din urmă. Soarele, cu razele acum vădite, se lăsa departe spre pădurea neagră a Bănesei și, în slava asfințitului, lumina începuse să se dauresca.

Se pregătea lin peste cîmpul bogat înverzit, ici-colo cu clăițe de snopi, peste lac și zăvoaie, boarea înserării.

La vreo două sute de pași înspre lac și oraș, peste meandrele pîrîului, printre pîlcurile de sălcii și teii lui rotați, ferestrele palatului, înălțat pe o terasă în partea asta, răspunzîndu-şi cu acoperișul zincat al bisericii de alături, răsfrîngeau razele tari ale unui început de apus.

Nicolae Golescu, care era în caleașca din față cu fratele său Ştefan, scoase un ceasornic de aur cu două capace, bogat înflorate acolo în Elveția cu stiloul de gravat, apăsă pe bumbul resortului, și cel de deasupra se deschise, arătînd miezul

alb al unui cadran european. Toţi cei patru fraţi aveau ceasornice la fel şi le purtau cu pietate, căci le fuseseră dăruite de tatăl lor, cînd erau în pension la Geneva.

— Mai avem un ceas şi mai bine pînă cînd o să se întunece, dar aci a şi început să se răcorească !... Şi, văzînd că Ştefan e cu privirea întoarsă prelung spre palatul ale cărui ferestre şi acoperişuri de zinc scînteiau în razele apusului, îi spuse ca şi cum şi-ar fi adus aminte : Ştii că la palat se fac pregătiri pentru masă mare ? Mi-a spus cineva că astă-seară Maria Doamna are un dineu cu musafiri politici.

— Ce dineu ? întrebă Ştefan. Nu ştii că la ea de obicei este lume poftită la masă, mai ales acum vara, căci pe terasa aia a lor — şi arătă cu privirea terasa din spatele palatului dinspre pîrîu, căci faţada era spre lac — e răcoare şi plăcut seara.

— Nu, astă-seară e cu totul altceva. Aristocraţia noastră vrea să se înţeleagă cu marea negustorime... Prin Ion Cîmpineanu, Ghiculeştii, i-au chemat la palat, aci, pe Rudi Pavlicioni, pe Hagi Curti şi pe Dobrovici.

— De unde ştii, Roşculiţă ? ! se miră fratele mai mare.

— Cum de unde ştiu ? Nu sînt ministru al Trebilor din Lăuntru ? Crezi că numai Iancu Manu avea oamenii lui ? („*Ses informateurs*“ [1], căci vorbeau ca de obicei între ei franţuzeşte.) Izbucni într-un rîs copilăros cel întrebat, de-i tremura bărbuţa, acum mai mult sură decît roşie.

— Ţi-ai angajat şi tu spionii tăi ? Pe faţa cu barbă, mică şi ea, a lui Ştefan Golescu se putea citi o mirare de om cumsecade ce era.

— Nu, sînt tot ăi de pe vremea lui... au şi acum nevoie de bani... Oameni despre care unii zic că sînt din lumea bună... Ascultă, n-ai să crezi... Ştii cine e printre ei ? Întîrzie, pentru ca să-i aţîţe interesul. Cineva chiar din familia Mariei Doamna... Şi-i spuse un nume care-l înmărmuri pe frate-său şi care era în acelaşi timp al unui pătimaş jucător de cărţi.

Maria Doamna, cum îşi zicea şi îi zicea toată lumea, nu fusese chiar doamnă a Ţării Româneşti, căci după vreo optsprezece ani de căsătorie cu marele vornic Grigore Ghica, în care timp îi dăduse şase feciori, acesta în 1821 îi căută pricină

[1] Informatorii săi.

și izbuti să divorțeze de ea și să o silească să plece, dar luîndu-și cu ea pe toți cei șase fii ai ei la Brașov... Asta cu un an înainte ca el să ajungă domnul Țării Românești. Și așa prin străinătăți a pribegit ea cît a domnit Grigore Ghica, șapte ani și încă șapte, pînă cînd el a murit. Divorțase de ea ca să se însoare cu o fată, Eufrosina Săvescu, cu patruzeci de ani mai tînără decît el. Deci doamnă cu adevărat, deși mamă a șase beizadele, nu fusese Maria Doamna... Dar domniță fusese, fiindcă era fata lui Hangherliu și viața se arătase cumplită cu ea, căci îi fusese dat să audă strigătele tatălui său, pe cînd era sugrumat în iatacul lui cu frînghia, de un harap mare, buzat, și fusese apoi silită de același harap să privească împreună cu mama și sora ei, pus pe tavă, capul retezat al părintelui ei... Toate acestea erau însă trecute, acum Maria Doamna avea șaizeci și nouă de ani, locuia de mai bine de doisprezece ani în palatul de la Tei și acolo primea necontenit musafiri, fiind ea însăși foarte vorbăreață, plăcîndu-i să bîrfească și gustînd cu plăcere clevetirile și șampania franțuzească. Toți cei șase fii ai ei trăiau, dar cam certați între ei.

— N-aș fi crezut niciodată ! murmură după un timp, mereu uimit, Ștefan Golescu. N-aș fi crezut că o odraslă domnească ar putea să se dedea la una ca asta, să fie plătit de Agie.

— Ce vrei ? Patima jocului de cărți... Și am să-ți mai spui și... nu sfîrși vorba, căci rămase cu ochii întorși spre pîrîu.

Ștefan cercetă cu privirea să vadă la ce se uită țintă frate-său și rămase și el la fel.

Licsandra, uriașă în goliciunea ei copleșitoare, alerga dincoace de vîltoarea scocului să-și prindă cămașa pe care i-o smulsese trîmba de apă, căci căzînd adînc în bulboană, o pierduse cîteva clipe din vedere... Cînd o zărise apoi, era departe, iar șuvoiul încă puternic i-o ducea și mai departe. Astfel alerga, oarecum înspre cele două calești, în apă pînă la genunchi. Trupul ei bălan auriu aduna lumina care dădea un soi de gingășie limpede unduirilor de gutuie ale sînilor voinici și coapselor prea pline.

— Ștefane... n-am văzut niciodată o femeie atît de tînără și atît de invoaltă. Ți-aduci aminte de *Toilette der Venus* a

lui Rubens [1], de la muzeul din Viena ? Uită-te la ea și spune-mi dacă nu seamănă cu Venus !

Licsandra, care cu gîndul la cămașa luată de apă nici nu băgase de seamă că vin cele două caleşti, încerca acum s-o îmbrace. Cămașa fiind udă se împiedica ba de umeri, ba de sîni, și nu vrea să treacă de șoldurile atît de robuste. Era acum cu spatele la ei, și soarele culcat pe zare o lumina toată ca trimis dintr-o oglindă.

Ştefan, care întîrzia mereu răspunsul, întări în cele din urmă părerea fratelui său :

— Roșculiță, e întocmai spatele acela uriaș al Venerei.

Flăcăi tomnatici, cei doi feciori mai vîrstnici ai lui Dinicu Golescu erau la fel de muieratici ca și părintele lor și cunoscuseră atît de mult femeile, că tot amînau mereu să se însoare, spre amărăciunea Zincăi Golescu, care se vedea mamă a patru bărbați strașnici, dar fără o noră în casă, fiindcă nici ceilalți doi nu păreau să se grăbească. Casa era goală de cînd fata, Felicia, se măritase cu un Racoviță, ispravnic la Craiova.

În sfîrșit Licsandra izbuti să-și tragă pe poale cămașa udă și se îndreptă iar în fugă spre scocul morii.

Caleașca din urmă oprise cu cîteva clipe întîrziere, așa că acum se găseau alăturate. Nicolae Golescu îl întrebă de-a dreptul pe Arăpilă, care rămăsese mereu nemișcat :

— Ți-a plăcut, Alecule, zeitatea asta a mahalalei ? Nu ți s-a părut că seamănă cu femeile lui Rubens ?

Alecu Golescu nu răspunse, nu pentru că nu i-ar fi plăcut, ci tocmai fiindcă era prea tulburat. Atunci Nicolae Golescu îl întrebă pe Tell :

— Ce zici, generale, dumitale ți-a plăcut ?

Omul își ciupi bărbuța și clătină din cap, semn că nu i-a plăcut. Foarte înalt el însuși, Tell găsea farmec numai femeilor mici și vioaie, tocmai dimpotrivă cu firea lui posacă ; le căuta mai ales pe cele care păreau și deștepte și-l dominau pe el, care era și cam greoi la minte.

Alecu Golescu se gîndi o clipă să se dea jos din caleașcă și să încerce să afle cine era tînăra femeie. El nu o vedea ca

---

[1] *Peter Paul Rubens* (1577—1640) — celebru pictor flamand, autorul a peste 2.300 de tablouri reprezentînd : portrete, peisaje, scene biblice, istorice, de familie, de vînătoare etc.

pe Venusa lasciva a lui Rubens, ci se gîndise, cînd fusese întrebat, că seamănă, dacă e vorba de pictură, mai mult cu o *Evă* de Michelangello [1], bălaie. Străfunduri nelămurite se tulburară încă și mai mult în ființa lui.

Trăsurile porniră mai departe la pas și ocoliră pe podețul de la moară.

— Te gîndești mereu la fata aceea ? îl întrebă Tell, punîndu-i mîna pe genunchi, pe cînd mergeau de-a lungul lacului cu apele limpezite și luminate de soarele domolit.

Ochii mari și negri ai acestui vlăstar din Golești, cu fața arămie ca de indian, căreia barba retezată drept îi dădea un aspect dreptunghiular, rămîneau mereu îndepărtați. Îi venea greu să vorbească, simțea că nu are putere să spună întocmai ce are de spus și pe urmă gîndurile i se păreau prea delicate, prea intime. Cînd înțelese în sfîrșit că nu va scoborî din trăsură ca să afle cine e, că nu se va mai întîlni cu ea poate niciodată, răspunse încrucișînd brațele pe piept :

— Cu astfel de fete sănătoase ar trebui să se însoare cei mai mulți dintre boierii noștri, dacă vor să fie din nou oameni adevărați... Numai întorcîndu-se la obîrșia sa în popor, boierimea noastră va cunoaște omenia și va fi iar folositoare.

Tell îl întrebă uluit :

— Ai lua de nevastă o asemenea fată ? Și știind și el de ciudățenia preferințelor amoroase, adăugă cu un soi de cordialitate : Poate unde ești dumneata atît de negricios și ea atît de bălană.

Alecu Golescu zîmbi și el acestui gînd :

— Să știi că dacă o mai întîlnesc o dată, o întreb dacă vrea să mă ia de bărbat.

— Oprește caleașca și întreab-o.

— Nu... Trebuie să lăsăm cuvînt și soartei. Și nu mai spuse nimic, privind malul, mai înalt, de subt grădină, unde lumea se cam rărise și de unde plecaseră cele mai multe brișți și căruțe. Nu știa că brișca, largă și cu leasă de nuiele pe care o privea chiar acum, era aceea cu care va pleca acasă femeia plăcută și goală, pe care o scălda lumina soarelui.

---

[1] *Michelangello Buonaroti* (1475—1564) — sculptor, arhitect, pictor și inginer italian, unul dintre cei mai mari artiști ai Renașterii.

Tell, nedumerit mereu că Alecu Golescu ar putea să ia de nevastă o asemenea fată din popor, se întoarse din ocolul gîndului :

— Te-ai întrebat ce ar zice părintele dumitale dacă i-ai spune că vrei să te însori cu o fată dintre mărginaşii Bucureştilor... ? O asemenea fată, nora marelui logofăt Iordache Golescu ?

— Nu ar zice nimic... Şi pe el l-am auzit spunînd adesea că boierimea ar trebui să-şi împrospăteze sîngele luînd soţii din popor. Dar el vrea asta tocmai pentru regenerarea şi păstrarea mai departe a sevei boiereşti... Cînd l-am văzut ultima dată s-a arătat îndurerat că am desfiinţat rangurile boiereşti... „Voi trebuie să ridicaţi poporul la voi, să-l înstăriţi, să-i daţi poftă să cîştige şi el pe merit ranguri boiereşti, nu să vă coborîţi voi la ei, să fiţi la fel cu cei de rînd...“

Strălucitul cărturar, în vîrstă acum de optzeci de ani şi bolnav, suferea că şapte Goleşti, dintre care trei, feciorii lui (ceilalţi fraţi ai lui Arăpilă fiind unul maior în armată şi altul administrator la Brăila), erau printre fruntaşii unei revoluţii care voia să stirbească proprietatea.

Lacul rămase în urmă şi acum începu pe dreapta grădina care era încă plină de lume, căci prin diata lui, Grigore Ghica-voievod o lăsase spre folosinţa obştească. Pe stînga începea grilajul palatului. La intrare, pe doi pilaştri de piatră, doi vulturi sculptaţi încercau să-şi ia zborul. Chiar din mersul la pas al trăsurii se putea citi pe unul dintre pilaştri inscripţia : *Zidit a fost din temelie acest Palat Domnesc, de către Voievodul Grigore Ghica, Domn al Ţării Româneşti, pe moşia domnească Colentina, în anul Mîntuirii 1822.*

Alături chiar durase totodată şi o biserică, bine înzestrată.

Ca la o sută de paşi în fundul curţii ca o pajişte, este o clădire cu etaj, mare şi simplă, toată albă, după moda rusească din vremea lui Alexandru I, adică inspirată de stilul aşa-zis „neoclasic“. Un corp în mijloc, care nu are fronton, este cuprins între două aripi care au în schimb fiecare cîte un fronton triunghiular. Corpul central are patru ferestre mari arcuite sus, iar în mijloc o uşă-fereastră la fel arcuită sus, care dă într-un urît balcon de fier. Fiecare aripă are şi ea la etaj cîte trei ferestre tot mari şi arcuite sus. Registrul de jos, corespunzător parterului, are ferestre mai mici, dreptunghiulare, şi este despărţit de cel de sus printr-un brîu de

stuc ca o ghirlandă. Totul este simplu și armonios, mai ales că urîțenia balconului și a leilor de piatră de la scara mică a intrării este răsplătită printr-o frumoasă friză în relief, lată de un cot, care aleargă pe subt streașina mică. Hora faunilor și a nimfelor, cu cununi de lauri, poate fi deslușită de la drum numai de cine a mai văzut-o o dată.

La poartă se văd de pază doi soldați. Sînt din grupa trimisă sîmbăta trecută de Voinescu I la cererea lui Nicolae Golescu. Se vede că postul nu a fost încă retras.

Locurile umbrite se înnegurează tot mai mult, în timp ce razele soarelui, acum aproape lungite pe pămînt, se răsfrîng tare în ferestrele și acoperișul bisericii palatului și în cele două-trei cocioabe care se văd în împrejurime. Caii iuțesc pasul și caleștile trec treptat de valurile de lume care se întoarce în oraș, revărsată peste cîmp.

*

La întoarcere oamenii aveau obiceiul să se oprească la cîrciumile care le erau cu socoteală negustorească așezate în cale pe la barierile și intrările în oraș. Asta făcură foarte mulți și de data asta. Mai toate cu umbrar și împodobite cu frunziș verde, subt care erau mese țărănești, cu bătătura din fața lor stropită des, aceste cîrciumi sileau omul să se scotocească în fundul pungii și să facă cinste așa cum cerea obiceiul, ori numai să-și facă cheful. La mesele îndesate unele într-altele se adăugau mereu altele pînă în mijlocul răspîntiei — căci mai toate cîrciumile erau la răscruce de drumuri — pentru cei ce așteptau în picioare amețiți de mirosul de cîrnați și de frigărui. În mijlocul tarafului de lăutari, cel care-i zicea din gură trebuia să aibă glas, nu glumă, ca să răcnească peste toată lumea asta jalea cîntecului sau tîlcul lui amoros. Și de astă dată oamenii, cei care nu erau fără lețcaie în buzunare, firește își făcură cheful. Dar către nouă și jumătate, zece seara se răspîndi din gură în gură un zvon neliniștitor: vin oști străine asupra Bucureștilor. Oamenii se întunecau la față; treceau de la o masă la alta, întrebîndu-se, căutînd sfat.

Într-un pătrar de ceas, cele mai multe mese rămăseseră goale, flăcăii cu fote verzi care slujeau se uitau unii la alții speriați și ei, iar lăutarii cîntau a pustiu. Oamenii se grăbeau neliniștiți spre casă. Chiar cei care nu credeau, care se lăudau

că ei nu cred toate prostiile și își turnau mereu în pahar, începuseră să se ia de gînduri, să se cam îndoiască. Aproape fiecare casă de pe ulițele cele mari avea o laviță la poartă și toate lavițele acum erau întesate, căci toți ieșiseră pînă în drum să afle veşti noi de la trecători. Mulți porniseră spre inima orașului în cete să iscodească mai de aproape cum stau lucrurile. Mai cu seamă în piața cu borne și lanțuri groase de fier din fața Palatului Administrativ, în dreptul ferestrelor multe, luminate toate, aștepta mulțime mare de tîrgoveți și printre ei, amestecați cu toți vînzătorii umblători, cu marfa în spate ori în tablalele atîrnate de gît, cu donița răcoritoare în mînă, erau foarte mulți negustori speriați rău. Cînd venea huruind pe macadam vreo trăsură ori vreo caretă, toți se întindeau spre ea, cu nădejdea că vor afla ceva. Dar cei din caretă ori trăsură, speriați și ei, dădeau buzna în palat, îngrijorați, fiindu-le parcă frică să vorbească. Către zece seara sosi în goană un lipcan călare, prăfuit tot, pînă și pe sprîncene și mustăți. Mai mult se zvîrli de pe cal, dar oamenii tot putură să afle. Venea de la Brăila. Veşti proaste. Turcii fac mari pregătiri și ei să treacă Dunărea.

Se știa că o bună parte din miniștri s-au adunat și deliberează în sala de la catul de sus.

Oamenii din piață vedeau doar umbre mișcîndu-se prin dreptul ferestrelor luminate și se întrebau plini de neliniște ce hotărîri se vor lua.

La palatul de la Colentina, la palatul Doamnei cum i se spunea mai obicinuit, vestea intrării în țară a armatelor străine va fi adusă după nouă seara de către vornicul Nicolae Băleanu, pe cînd, după ce luaseră aperitivele în micul pavilion de zid cu coloane dorice, musafirii se așezaseră la masa pusă pe terasă, masa strălucitoare cu olandă albă, porțelan de Saxa, pahare de cristal de Boemia și tacîmuri de argint pentru șaisprezece persoane.

Cerul era limpede, și, cum nu era lună, se umpluse repede de o spuză de stele, care din argintii și palide se prefăceau treptat în ținte de foc. Adia o boare atît de răcoroasă dinspre lac și grădina cu tei, unii întîrziați în floare, că în scurtă vreme elegantele cucoane își puseseră fișiuri de voal pe umerii goi. Mai tîrziu aveau să le prindă bine și împotriva țînța-

rilor, căci nu puteau să-i ardă pe toţi cele patru sfeşnice mari de bronz cu cîte cinci lumînări roze.

Maria Doamna îşi punea de obicei un şal uşor de damasc albăstriu, cu dungi albastre, pe umeri şi purta peste părul cărunt o boneţică de fular franţuzesc cu panglică vineţie pe subt obrajii uscaţi.

Se aflau la masă şapte femei şi opt bărbaţi, cei mai mulţi din familia Ghica. Erau, firește, o parte numai din membrii acestei familii foarte numeroase, parte ieşită din cele două căsătorii ale marelui ban Dumitrache Ghica (fratele voievodului Grigore Ghica, cel decapitat de turci la Iaşi în 1775, fiindcă se împotrivise cedării de către diplomaţia otomană a mormîntului lui Ştefan cel Mare către austrieci) ; douăzeci şi patru de copii avusese marele ban care a trăit nouăzeci de ani şi, firește, asta făcuse ca unii încă în leagăn să fie fraţi şi surori cu bunici încărunţite. În a doua generaţie, mai ales prin complicaţia încuscrirorilor, încurcăturile erau şi mai mari. Alexandrina, fata de opt ani a Pulcheriei Blaremberg, aceasta fiind şi ea fiica cea mai mică a marelui ban, era la trei ani mătuşa baş boierului banul Filipescu, cel cu barba albă peste tot pieptul. Ca să se deosebească unii de alţii era nevoie să-şi ia fiecare cîte o poreclă, căci erau patru-cinci Alexandru Ghica, trei-patru Scarlat Ghica şi aşa mai departe. Era astfel un Ghica Barbă-roşie, altul Ghica Căciulămare, acesta din-tr-altă ramură, Ghica Tingirică. Soţul Calliopei era marele logofăt Ghica Ţipar, poreclit aşa în legătură cu vreo întîmplare din copilăria lui. Doi din feciorii marelui ban domniseră în Ţara Românească : Grigore şi Alexandru. De la masă lipseau însă trei din cei şase fii ai Mariei Doamna... Grigore Ghica fugise cu familia la Braşov, Dimitrie era bolnav la moşia lui de subt deal, iar Panait era certat pe viaţă şi pe moarte cu maică-sa, fiindcă ea ceruse Divanului să-l închidă într-o casă de nebuni, deoarece vrusese să se însoare cu o Rusetoaică fără voia mamei lui. Pretindea, mama dîrză, că Ruset l-a furat pe Panait cel cu minte puţină şi l-a dus la Breaza de l-a însurat cu fie-sa.

Masa fusese mai curînd posacă, cu toate că Maria Doamna se înzdrăvenise, după boala de săptămîna trecută, din pricină că beizadea Scarlat a cărui nevastă nu născuse încă, deşi trecuse de nouă luni, declarase că-i ia la palme pe cei trei mari

negustori, bancherul Rudi Pavlicioni, giuvaergiul Hagi Curti și starostele tăbăcarilor State Dobrovici, dacă vor îndrăzni să stea la aceeași masă cu el. Așa că pînă la urmă se hotărîse să fie chemați numai „la cafea“, adică o dată cu încă vreo douăzeci de boieri și cucoane, mai așa, poftiți numai la înghețată și la cafea după masă. Cei care stăruiseră să stea de vorbă și să se caute o înțelegere cu marea negustorime erau vreo doi unchi ai dîrzului Scarlat, unul dintre ei chiar Alecu Ghica Barbăroșie, care erau de părere că problema proprietății e foarte gravă în cazul cînd se îngăduie cea mai mică atingere a principiului, chiar dacă atingerea ar fi trecătoare și lucrurile s-ar restabili, și ei chiar așa socoteau că va fi, căci se puteau obicinui mulți cu ideea că proprietatea poate fi cumva atinsă, că nu mai era deci sfîntă. Ion Cîmpineanu, cu care unul dintre Ghica se întîlnise întîmplător, deși era certat cu Ghiculeștii de cînd Alexandru Ghica, fostul lui prieten de altfel, îl ținuse întemnițat la Mărgineni și la Plumbuita, pentru atitudinea lui dîrză în Adunarea Obștească, le arătase că s-ar putea ajunge la o înțelegere între marii boieri și marii negustori în privința mersului revoluției, cel puțin pe chestia respectului proprietății.

Maria Doamna se arăta gata să-i primească pe acești negustori chiar la masă. Ea știa de la feciorul ei, beizadea Grigore Ghica — cel care fusese la Neofit, în ziua cînd Danielopolu, Rudi Pavlicioni și ceilalți mari negustori îl siliseră pe mitropolit să facă un guvern cerut de ei, care să cuprindă și pe Ion Cîmpineanu, dar să scoată pe Nicolae Bălcescu — ce putere au devenit marii negustori, și-l cunoștea de altfel pe bancher de cînd îi vînduse marea vie de la Imper. Trebui să cedeze însă în fața furiei fiului ei. Fuseseră deci chemați numai „la cafea“.

Cînd Calliopi Ghica „logovipera“ era de față, bineînțeles că numai ea singură vorbea la masă. Ar fi fost și foarte greu să fie altfel, căci oricine ar fi îndrăznit să-i taie vorba, în afară de Maria Doamna, ar fi primit una dintre acele replici pline de duh, veninoase, care în trei zile făceau ocolul saloanelor bucureștene. Astă-seară ea schița într-o franțuzească acidulată un portret a lui Eliade ca revoluționar cu atîta haz, că făcu deliciul celor de față. Firește că adăuga modelului mult de la ea :

— Se crede, *ma chère princesse* [1], de pe acum voievod... Umblă într-o mantie albă ca o cabaniță domnească, mereu cu mîna stîngă pe garda unei săbii imaginare... Zi și noapte e după el o „suită“ făcută din rudele lui : unul Alexandrescu, altul Andronic, cum și o seamă de oameni, veri mai îndepărtați, care locuiesc pe aceeași uliță cu el. Aceștia, cu fes în cap și avînd cîte un covor pe umăr, parcă ar fi niște cadii atașați persoanei lui. Se supără din nimic și începe să strige că are să taie capul la toată lumea dacă nu i se dă respectul cuvenit... În ceea ce privește banii, se duce singur în fiece zi la Vistierie, și după ce vistiernicul îi deschide, ia de acolo tot ce găsește în ziua aia, dar nu prea mult, fiindcă funcționarul, pățit, ascunde o parte din aur.

Toți rîdeau cu hohote, grosolan, plebeu, convinși că astea sînt apucăturile șefilor revoluției.

Ion Cîmpineanu fu foarte stingherit și se grăbi să amintească ce înseamnă Eliade :

— Nu e chiar așa, scumpa mea prietenă, dar recunosc că știți să mînuiți arta portretului și mă gîndesc cu spaimă că aș putea vreodată să vă servesc și eu drept model. Trebuie să știți că bietul Heliade a devenit ceea ce e numai după un mare necaz în viața lui de familie, care i-a schimbat cu totul caracterul. Totuși așa cum este, el e mai aproape de noi, decît de extremiști. Heliade este un *facteur* important al revoluției... Antrenat de formulările lapidare ale logofetesei, Ion Cîmpineanu se grăbi să caracterizeze și el într-o formulă această revoluție : ...Astfel, după cîte îmi dau eu seama, tăria revoluției stă în trei *facteurs :* popularitatea lui Heliade, mintea înverșunată a lui Nicolae Bălcescu și puterea lui Gheorghe Magheru... la care s-ar putea adăuga apoi și rolul în oștire al lui Tell.

— Foarte bine, în ăștia să lovim atunci, spuse marele logofăt Ghica Țipar, care nu era și ca fizic decît umbra nevestei lui, această soră dîrză a lui Băl-Ceaurescu.

— Nu va fi atît de ușor... fiți cu luare-aminte, precizează Cîmpineanu, pe care ifosele acestor beizadele îl iritau și-l dezgustau.

— Constat că ai uitat pe bieții feciori ai lui madame Farfara... pe scumpii veri, frații Golești. Ei, oare, nu înseamnă

[1] Draga mea prințesă (fr.).

nimic ? *(Vous avez oublié les enfants de madame Farfara... mes chers cousins, les Golesco.)* Calliopi Ghica îi botezase cîndva pe toţi marii boieri care se aflau printre revoluţionari „farfarale". „Farfarale" erau astfel Ion Ghica, nepotul ei, Costache Rosetti, fraţii Kretzulești, apoi Arăpilă și fratele lui, dar mai cu seamă „farfarale" erau cei patru feciori ai Zincăi Golescu, pe care „logovipera" îi botezase într-o clipă de vervă „*les enfants de madame Farfara*", ceea ce constituia un calambur foarte gustat și foarte repetat în saloane, fiindcă Zinca Golescu, nevasta marelui vornic Dinicu Golescu, era de la Craiova și era născută Farfara, după numele tatălui ei.

În timp ce urmară și multe alte glume de acest fel, pe seama revoluţiei, care făceau încîntarea bătrînei gazde și erau toate menite să otrăvească pe revoluţionari cînd le vor afla, începuseră să se adune în saloanele de sus musafirii poftiţi numai „la cafea". Cei trei negustori care sosiseră cei dintîi, fiindu-le teamă să întîrzie, fuseseră poftiţi să aștepte într-un salon mare, lung cît toată lăţimea palatului, cu tavanul împărţit de acolade aurite în relief și la fel și pereţii, cu cîteva cîmpuri pictate cu scene mitologice de către pictorul, în trecere prin ţară, Giaccometti. La cele patru colţuri ale lui, acest salon de recepţie avea cîte o canapea mare Louis XVI și două scaune la fel, cu picioarele subţiri, ușor arcuite, bogat aurite, cu căptușeala de Aubusson [1] de culoarea mierii, înfloritâ cu buchete albăstrii, nisipii, verzui ori cărămizii, după felul colţului.

Se adunară aci vreo opt alţi musafiri, cînd prin salonul îngust, prin mijloc, trecu vijelios de-i fluturau pulpanele fracului albastru marele vornic Nicolae Băleanu, cel cu ochii mari, sprîncenaţi, cu nas de vultur. Servitorii se închinară adînc, căci era un obicinuit al casei, avînd dreptul să vie la orice oră vrea el.

Cînd apăru pe terasă, aprins la faţă, Calliopi voi să-i facă loc lîngă ea și-l pofti cu mîna amical... El se opri însă în loc și anunţă vestea atît de aşteptată de ei, pentru care se ploconiseră și trimiseseră delegaţi peste delegaţi și emisari intriganţi de tot soiul, neîntîrziata reprimare a revoluţiei.

---

[1] *Aubusson* — oraș în Franţa, renumit pentru covoarele și mătăsurile sale.

— Au intrat în țară oștile împărătești... Cavaleria țarului înaintează marș-marș spre capitală...

Fu o explozie de bucurie pe terasă subt cerul plin de stele vii, printre care Calea Laptelui părea un abur străveziu albicios, indiferent față de întîmplările omenești.

„Logovipera“ vru să-i facă din nou loc la masă, el însă spuse că nu mănîncă... A venit numai să le aducă vestea... e grăbit.

Guvernul golanilor va fugi la noápte. Un membru al ministerului mi-a spus că e vorba să fugă toți în Austria pe la Rucăr... Asta înseamnă că trec pe la mine pe la Tîrgoviște... Plec și eu acolo, astă-noapte chiar. Vreau să le tai calea și să-i arestuiesc pe toți.

Sărută mîna Mariei Doamna, apoi „logoviperei“ și pe urmă făcu un salut circular către ceilalți.

— Scumpă mătușă ! îi spuse, întorcîndu-se pe călcîie, logofetesei... Ai grijă, te rog, și pregătește, chiar astă-noapte, cîțiva călăreți, prin care să-mi trimiți fără întîrziere știri despre cele ce se întîmplă prin București... și iar salută dispărînd pe ușa cu două canaturi, arcuită sus, a palatului.

— Hei, acum ce facem cu negustorii din salon ? întrebă cu un aer voit fioros beizadea Scarlat Ghica. Îi băgăm pe loc la beciuri aici la noi la palat ?

Ion Cîmpineanu îngălbeni... Se ridică în picioare, arătînd că e gata să plece și el.

— Luați lucrurile puțin cam ușuratic, scumpul meu văr ! căci și el era rudă cu Ghiculeștii. Țineți minte o vorbă de la mine : veacul acesta este veacul aburului și al burgheziei... Nimeni nu mai poate trece peste ea.

Dar Scarlat Ghica, acum înalt și bățos, stărui.

— Vă anunț că, în orice caz, pe frații Goleşti țiu să-i arestuiesc eu, cu mîna mea. Să fim înțeleși. Eu am să-i acuz. Voi cere să fiu acuzator public. Să arăt eu de ce trebuie spînzurați. Era greu de înțeles de ce ținea Scarlat Ghica să-l spînzure cu orice preț pe Nicolae Golescu... Poate că nu-i poate ierta că-l rugase cu ochii în lacrimi, frîngîndu-și mîinile, ca să-i scape familia în noaptea de spaimă de săptămîna trecută și Nicolae Golescu se lăsase înduioșat.

Se hotărî pînă la urmă ca Maria Doamna singură să-i primească pe cei trei, dar nu, nu aci și nici în salonul cel mare,

ci într-un salon mic, unde vor veni numai ei trei. Va sta de vorbă cu ei pînă li se va aduce cafea și înghețată și apoi le va face semn că audiența s-a terminat.

În oraș spaima crescuse și oamenii ieșiți din case pe la porți ca să afle vești noi nu se hotărau să meargă să se culce.

Ca la răspîntii și ca la palatul Doamnei, așa a fost aproape toată noaptea aceea în București.

★

A doua zi luni pe la prînz se zvoni că trupele țariste au ajuns la două zile de marș de București. Toată lumea se întreba mereu ce va face guvernul. Se aflase că aseară, încă, Bălcescu obținuse să se facă o nouă chemare către populație, cerîndu-i să se înscrie degrabă, numaidecît, în Gvardia Națională. El ar fi vrut o ridicare în masă și mulți socoteau că dacă s-ar fi găsit arme de ajuns, s-ar fi putut alcătui un strașnic miez de oștire populară. Încă de dimineață Simion, care trecea spre Eforie, îl întîlnise pe Damian pe lîngă biserica Sfîntu Nicolae, cu o pușcă pe umăr și cu o sabie de gît. Îl pufnise rîsul, dar Mutulică de pe vremuri era foarte serios. De cînd se însurase, Damian aproape că nu mai ieșea sîmbăta seara la petreceri cu celelalte calfe și nu se mai întîlnise deci nici cu Simion, din săptămîna trecută. Știa că fusese vorba ca văru-său să aibă nunta chiar în duminica asta, dar știa și că se amînase, fiindcă Deivos, care trebuia să fie naș împreună cu o mătușă a fetei, îi vestise că nu e o zi potrivită pentru nuntă.

— Te însori, mă Simioane, cu adevărat ? Îți pui tu pirostriile pă cap ?

— Păi ce, mă Mutulică, să te las numai pe tine ? Să vezi, mă, ce frumoasă e Mărioara mea... Am, mă, și un băiat... Cînd l-am văzut, să-mi vie rău, mă, așa seamănă cu mine ! Cum dă n-am știut io că am un asemenea flăcău ? M-aș fi întors dă la capătu pămîntului.

Damian era prea puțin vorbăreț ca să-i spună ce gîndește, că doar îl văzuse galben ca de ceară sîmbăta trecută cînd Trică brutarul îl ținea de guler și cîțiva oboreni îl înconjuraseră gata să-l și înșface. Aflase de însurătoarea lui, dar cine-i spusese, îi spusese și că Marioara a căpătat de zestre o căsuță cu grădină

și vie, cam prin Delea Nouă, de la un unchi al fetei, orzar. Nu se putu să nu-i spună măcar o vorbă.

— Mă Simioane, nu cumva o găsești frumoasă pă Mărioara fiindcă are acum casă și vie, mă ?

— Taci, mă, nu-mi mai aduce și tu aminte acum... Mai bine spune-mi, înscrisu-te-ai cumva în Gvardia Națională ?

Damian îi arătă hotărît arma :

— Cum vezi, mi-am și luat pușca... Mă duc la lăcătuș s-o dreg... Am făcut și noi o roată în Tabaci, a noastră.

Simion pipăie curios mai ales sabia.

— Ce, să dă cumva și sabie ?

Damian îl lămurește, mereu grăbit :

— Sabia este a jupînului, că e căpitan...

De ani de zile Simion și-a dorit să poarte și el sabie.

— Ce zici, Damiane, dacă mă înscriu și io, m-or face vagmistru ?

— ! ? Io zic că da... Vino la noi în Tabaci.

— Știi, că dacă ești vagmistru, atunci trebuie să-ți dea și sabie...

Damian îl sfătuiește să zorească, să nu întîrzie înscrierea și pornește în grabă să-și dreagă pușca.

La boieri acasă

La Cantacuzino acasă, boierii care se căutau unii pe alții pe față, fierbînd de bucurie, și în afară de obicinuitul joc de cărți de sîmbătă seara, care se prelungea, firește, pînă luni, a fost de data asta o adevărată sindrofie. Au venit nechemați mai toți boierii din portipendadă să afle știri, să facă planuri. Vorbesc batjocoritor despre oamenii guvernului care sînt înfățișați ca niște caraghioși într-o panică nebună. Cică de duminică de la prînz, Eliade și-a chemat escorta de vecini și de aghiotanți și a încărcat de zor, în cîteva care, lucruri pe care le-a și trimis spre Tîrgoviște. Ceva mai tîrziu l-au văzut unii, speriat, pe la șase seara, plîngîndu-se către toată lumea că el nu are nici o vină.

În odaia cu sofale și cu sacnacsiu spre Podul Mogoșoaiei se joacă și stos, ca să poată lua parte, la grămadă, cît mai

mulți. Și totuși nimeni nu joacă prea serios, căci toți sînt nerăbdători și cu gîndul aiurea. Din ceas în ceas se așteaptă veşti noi.

La un joc în patru, în salonul tapetat cu verde, se discută în derîdere despre împroprietărirea clăcașilor, jucîndu-se însă pe sume mari, căci ăștia patru sînt iscusiți la joc, și mai ales nu-și pot înfrînge patima.

— Costache, ție cîte pogoane ți-ar fi luat ? îl întrebă cu zîmbetul lui fonf Vulpe.

— Apoi, dacă ar fi după tîlharii ăștia, mi-ar fi luat un sfert din moșie... Ei, șapte punturi am luat, adăugă marele logofăt, mai mult în marginea gîndului.

Nu a luat, fiindcă Băl-Ceaurescu a fost mai tare. Intră pe ușă Lahovary, care stă în loc o clipă ca să-și recapete răsuflarea, că a venit în goană de la caleașcă pînă înlăuntru, și anunță apoi un spor de veste, sfîrîind de frenezie :

— Vin !... Au trecut ! ! !

Vulpe se închină, cu o cruce largă :

— Dă... Doamne... Dă unde știi ?

— Au venitără niște negustori fugiți de la Giurgiu.

Cantacuzino îl ia pe Vulpe în batjocură, vesel, și îi susură la ureche :

— La Giurgiu ? Te-ai închinat degeaba, nene Alecule...

Vulpe întreabă iar, plouat, căci nădejdea lui era alta :

— La Giurgiu, mă Niculache ? Dă unde știi ?

— Mi s-a spus că au venit niște negustori azi noapte de acolo. Apoi se apleacă milog către Cantacuzino : Arhon boierule, dacă te pun turcii caimacam, nu mă uiți ?

Cantacuzino joacă vesel, cu fălcile și mai lățite :

— Opt punturi... Și-l bate pe umăr pe Lahovary : Te fac ispravnic, mă. Du-te și dă de veste prin tîrg, să băgăm și mai multă spaimă în desculții din guvern...

Au mai jucat, au mai bîrfit, unii întinși pe sofale, cu mîinile împreunate subt cap, au băut și au mîncat într-una.

Vulpe soarbe des vinars... Vinarsul e bun la surpătură și la stomacurile leneșe.

— Cine face cartea ? și-i dă celui arătat pachetul.

Peste vreun ceas, Lenș intră pe ușă triumfător la rîndul său :

— Vin dinspre Urziceni două corpuri de armată. Sînt la două conace de poștă... Vuiește tot Bucureștii...

E o mișcare de uimire și bucurie. Cel venit, arogant de felul lui, cere scurt unui boier slăbănog, cu buza de jos care-i atîrnă peste începutul bărbii :

— Dă-mi locul ! Și se așază în locul celui care i-l cedează respectuos.

Vulpe se închină cu trei cruci acum pe drept fericit :

— Adu-i, Doamne... Adu-i pe drum de seară... Și iar se închină. Apoi către Lenș : Cît ai pontat, mă ?

— O sută de galbeni.

Vulpe îi dă suta de galbeni și mai cere pe deasupra încă trei sute. Lenș vede că a pierdut, de aceea îi spune acru, ca să-i strice așa, pe dedesubt, cheful :

— Nene Alecule, oi fi dumneata pravoslavnic... Oi fi dumneata Vulpe, da' mi-e teamă că te-ai închinat degeaba...

Vulpe simte un cuțit în inimă. De-abia leagă fonf întrebarea :

— Ce zici, mă Christache !

Lenș îi spune pe subt mustață, privind cu înțeles pe Băl-Ceaurescu :

— Mi se pare că nu-i pentru cine se pregătește... ci pentru cine...

Vulpe nu mai poate răsufla, se întrerupe :

— Pentru cine ? Pentru cine e, mă ?

Lenș își ciugulește cu vîrful degetelor nasul, semn că știe bine ce știe, că are mirosul fin și face cu ochiul, apoi își ciugulește tot cu tîlc firele bărbii mici și parfumate, arătînd pe Băl-Ceaurescu :

— Pentru cine se scoală mai de dimineață și nu spune la nimeni...

Dar vizatul, Băl-Ceaurescu, joacă, sau se preface numai că nu aude, și vrea să ia banii de dinainte :

— Opt punturi... Am cîștigat.

Vulpe, mînios, adună grăbit, cu mîna grăsuță și pătată de pistrui, banii de pe măsuța rotundă de mahon roșcat. Ochii verzui lăcrimoși și cu firișoare roșii acum scapără de ciudă.

— Nu se știe, Ceaurescule, nu se știe ! Și îi arată cartea lui, care e mai mare, apoi clatină din cap cu amărăciune, cu un soi de suferință în care el pune o îndurerată demnitate

după chipul lui : Dar dacă o fi aşa, dacă oamenii mei, cu care am mers o viaţă întreagă, o să treacă peste mine, uite, mă jur... îmi fac cruce... că mă fac turc şi io... intru în partida lui Costache ăsta.

Cantacuzino îl întreabă uimit şi bucuros :

— Te faci turc ? Şi aşteaptă curios, cu mîna ridicată, oprită înainte de a pune miza.

Vulpe se închină iar, făcînd o cruce largă, apăsată peste tot pieptul, şi spune grav :

— Turc... asta mi-e crucea !

Guvernul vremelnicesc în ceasul răspunderilor

În cabinetul lui Nicolae Golescu, care este acum una dintre camerile mari ale palatului, aflat în colţul dinspre curte şi Podul Mogoşoaiei, au început să se adune încă de pe la nouă dimineaţa, îngrijoraţi, mai toţi membrii guvernului şi foarte mulţi fruntaşi ai revoluţiei. Nu e anunţată nici o şedinţă, dar au venit toţi îmbolnăviţi de ştirile noi, să vadă ce se hotărăşte pînă la urmă în şedinţa de azi. De altfel tot palatul e într-o forfoteală mută, funcţionarii se adună prin birourile mai mari, discutînd îngrijoraţi, înspăimîntaţi de zvonurile care au înnebunit oraşul. Curtea cea mare, mărginită cu borne de piatră, legate cu lanţuri, e şi ea plină de oameni din popor, de mici negustori şi de tineret, care au auzit că guvernul stă să plece. Fiecare dintre fruntaşii care urcă treptele de la intrare e cercetat cu îngrijorare.

— E adevărat că guvernul să pregăteşte să fugă în munţi ? întreabă Trică brutarul pe Eliade, pe care-l cunoaşte de la ei din mahala, după pelerina cea albă, cînd acesta coboară din caleaşcă.

— Nici vorbă... Cine a mai răspîndit această minciună ticăloasă ? întreabă ridicînd fruntea popularul poet.

— Toată lumea spune, domnule, dă aceea am venit şi noi, că vedeţi... vorbeşte lumea... şi ne pare bine că rămîneţi cu

noi. Ştiţi, n-ar fi frumos, zău, să ne părăsiţi şi să fugiţi cum spune lumea... că lumea zice...

— Nu, nu, cetăţene, fiţi fără nici o grijă, îi răspunde Eliade sonor şi gol ca o cupă de teatru la banchetele de pe scenă şi urcă sus, solemn.

Topit parcă de căldură, coboară şi urcă în fugă treptele Mărgărit Moşoiu, şeful Poliţiei, care aflînd că nişte cetăţeni afirmă că au văzut, ei cu ochii lor, trupe de cazaci mai sus de Urziceni, a trimis de i-a adus la Agie. Erau doi, un bărbat uscat, altul negru şi năsos, negustor de porci după îmbrăcăminte. Veneau de la Urziceni. Au călătorit cu o brişcă plecată din zorii zilei. Spuneau că înspre Făurei încolo, se vedeau nori de praf şi cete de călăreţi care alergau dintr-o parte într-alta. Oamenii fugeau de pe cîmp, de pe lanuri, înspăimîntaţi.

Cei de faţă îl ascultă uimiţi. Numai Arăpilă întreabă cu faţa înăsprită :

— Dar dacă e vreun ticălos, pus de boierime să răspîndească astfel de zvonuri ? L-ai arestuit ?

— De ce să-l arestuiesc ? întrebă Mărgărit Moşoiu. Dacă-i adevărat ce spune, ne-a făcut un bine, iar dacă nu e adevărat... nu e adevărat, şi pace ! Cu atît mai bine !

Bălcescu aflase de trecerea trupelor ţariste peste Prut, la Leova, încă de pe cînd era la Focşani, dar alte ştiri după àsta arătaseră că aceste trupe trecuseră Prutul înapoi.

— Eu nu înţeleg, spuse iar furios Arăpilă, care de ciudă se apucase să dreagă o călimară cu capacul strîmb de pe birou, nu înţeleg de ce Iancu Brătianu nu dă nici un semn de viaţă, de ce nu se ţine de cuvînt.

Ca să aducă oarecare lămurire între atîtea ştiri contrazicătoare, guvernul trimisese înspre Focşani pe Ion Brătianu. Plecase ieri de dimineaţă cu un ordin de numire ca administrator la Buzău (ordin care dinadins fusese trimis la *Monitorul român* numaidecît ca să ştie lumea că pleacă din Bucureşti numai fiindcă e numit). El trebuia să trimită cîte un raport din fiece oraş şi din fiecare tact de subtadministraţie întîlnit în drum, cu mijloace locale, pentru ca astfel guvernul să ştie ce să facă. Deocamdată nu venise nici un fel de ştire de la el.

— Parcă l-a înghiţit pămîntul, frate, îşi arătă nemulţumirea Ştefan Golescu. Parcă nu ar şti cum e aşteptată aci o veste de la el.

Pînă atunci cei de faţă răsfoiesc cu înfrigurare un teanc de ziare străine sosite azi de dimineaţă în Bucureşti. Toate cuprind cîte o notă, dată subt formă de depeşe, fie de la Constantinopol, fie de la Viena, despre revoluţie.

Către ora nouă şi jumătate veni şi Aristia, locţiitor al şefului Gvardiei Naţionale, pe care o şi conduce efectiv, fiindcă Scarlat Kretzulescu, din motive pe care nu le poate ghici nimeni, nu mai dă pe la postul său de aproape o săptămînă. Aristia era unul dintre cei mai îngrijoraţi, fiindcă oricum el reprezenta — aşa socotea el — forţa de apărare a Bucureştilor. Ar fi vrut să aibă ordine precise. Deocamdată aduce vestea că boierii se pregătesc să alcătuiască un guvern reacţionar, că au făcut liste de noi cîrmuitori, că acasă la mulţi dintre ei aşteaptă cîţiva slujitori gata să încalece ca să ducă în toată ţara vestea despre fuga guvernului în munţi şi instituirea unei noi administraţii. S-au făcut şi liste de cei care trebuie arestaţi şi împuşcaţi în cîteva ceasuri. Căpitanul Costache Chiorul, care s-a întors de la Grădişte de lîngă Rîmnic, unde-l mutaseră ca vapciu, l-a întîlnit pe Paleologu acum un ceas şi l-a ameninţat: „Ai să ai de-a face cu mine, boierule...“

— Şi pe ăsta de ce nu l-aţi arestat pe loc? De ce? întreabă uluit Bălcescu.

În clipa aceea îşi dădură aproape toţi seama că nu mai sînt un adevărat guvern, că puterea le-a scăpat din mîini. Iată, un Costache Chiorul îi sfidează, sigur fiind că în cîteva ceasuri el va fi din nou stăpînul oraşului, iar ei nu sînt în stare să-l aresteze. Bălcescu ceru să se convoace, acum pe loc, un consiliu al guvernului.

— Dar nu e mitropolitul, observă Rosetti.

— Vom trimite careta după el, să-l aducă aci numaidecît. Trimitem după toţi membrii guvernului care nu sînt aci. Avem de luat hotărîri grave! Şi Bălcescu, fierbînd ca un vin tare, începu să se plimbe prin birou.

*

În sala cea mare, Guvernul provizoriu deliberează. De faţă sînt mitropolitul, Eliade, Tell, Nicolae Golescu, Nicolae

Bălcescu, Ștefan Golescu, Hagi Curti, Rosetti, Voinescu II, Golescu-Arăpilă, Magheru și alții. Este o atmosferă de panică sporită din pricina veștilor care vin de pretutindeni. Mai toți au înfățișarea unor oameni bolnavi, istoviți de grijă, de zig-zagurile știrilor contradictorii și ale îndoielilor. Eliade se plimbă prin sală, se oprește abătut :

— Ce ne facem acum ? Dacă ne prind armatele lor, ne spînzură.

Nicolae Golescu, palid, nedormit ca toți ceilalți, se adresează cu o voce răgușită mitropolitului care a adus știrile cele mai alarmante :

— Sînteți sigur, înaltpreasfinte, că ordinele pentru intrarea trupelor străine în țară s-au și dat ?

— Toate veștile oficiale care ni s-au adus, prin Zossima, întăresc acest fapt. Armatele protectoare s-au și pus în marș. Asta e... Și mitropolitul cu mîinile pe piept, cu fruntea încrețită, ia din nou o poză hieratic enigmatică.

Voinescu II ridică din umeri nervos, cu părul vîlvoi :

— Din nefericire, veștile noastre sînt aceleași. Turcii au debarcat de cîteva zile la Brăila și la Giurgiu.

Eliade se întreabă, parcă de unul singur, frămîntîndu-se în gol :

— În definitiv, nu văz de ce ne-ar spînzura. Ce am făcut noi ca să ne spînzure ?

Voinescu II îl privește cu milă și surîde amar de atîta puerilitate :

— Nimic, decît... o revoluție.

Și Eliade se miră candid :

— Da ? !

Bălcescu este încruntat și parcă absent, scrie mereu cu pana într-un dosar și acum ridică doar puțin capul.

— Informațiile care vin sînt contrazicătoare ? Dar ce importanță are faptul că trupele străine nu vor intra azi, ci vor intra mîine sau poimîine ? Singura certitudine este că nici unul dintre cele trei imperii despotice care ne înconjoară nu va îngădui un guvern revoluționar și o mișcare populară la hotarele lor, adică un „exemplu rău“ pentru popoarele lor. Chiar dacă se va dezminți zvonul invaziei, noi trebuie să știm ce avem de făcut... Iar ceea ce e de făcut trebuie început de îndată fără întîrziere și fără șovăire.

Nicolae Golescu, care își trage nervos tot timpul o buclă de păr întinzînd-o spre tîmplă, îi ia pe ceilalți drept martori :

— Ce putem face ? Sîntem un guvern în aer... Fără nici un sprijin.

Bălcescu notează mereu și absent parcă, cu totul deosebit de cei mai mulți dintre oamenii aceștia în jachete mototolite, cu legăturile de la gît acum strîmbe, cu vîrfurile lungi ale gulerelor înmuiate, suferind și de căldură pe deasupra, care nu mai găsesc pic de energie în ei.

— De la cine vrei sprijin ? De la proprietari ? Ei sînt dușmanii noștri cei mai înverșunați, îl fulgeră cu privirile, întrerupîndu-și notele, Bălcescu.

Eliade își mîngîie mustața moale și mică, încercînd să facă puțin curaj :

— Eu nu crez că puterile protectoare ar putea să ne spînzure, cum susțin proprietarii... În definitiv, ce-am făcut noi ? Am înlocuit numai pe Villara și pe Ian cu Man... Căci nu sîntem noi de vină că Bibescu a abdicat și a fugit... Și altceva ? Nu pricep nici măcar ce vor proprietarii cu noi, căci noi nu ne-am atins de proprietate. Am cam atacat-o noi în prințipiul ei, dar nu ne-am atins de ea.

Nicolae Golescu, care de la o vreme se silește să fie metodic și să clarifice totul, intervine și el :

— Mie îmi pare că fratele Eliade are dreptate. Cestiunea proprietății trebuie discutată serios... Și spre a arăta buna lor credință, a Goleștilor, și obiectivitatea cu care ei dezbat problema, invocă faptul adevărat, cunoscut de toți : Știți că noi, frații Golești, am vrut să emanțipăm și să împroprietărim pe clăcașii noștri încă de anul trecut, dar am fost opriți de guvernul de atunci. Bibescu ne-a amenințat cu exilul la moșie. Deci nouă nu ne e teamă de împroprietărirea clăcașilor. Dar recunosc și eu că din punct de vedere politic sînt multe de spus. Trebuie să ne gîndim bine și ce vor spune țarul și sultanul.

Ochii lui Bălcescu au început să scînteieze : aruncă dosarul într-o parte.

— Atunci pe ce vreți să sprijiniți revoluția, cînd ea este atacată și subminată din toate părțile ? Cînd de la ceas la ceas ne putem aștepta la o răsturnare totală ?

— Deocamdată pe armata pe care o avem... e de părere, cam fără convingere, Tell.

Bălcescu îl privește îndîrjit.

— Ce crezi dumneata că se poate face cu trei regimente de infanterie, două escadroane de cavalerie și cu cele patru tunuri care constituie toată armata română de azi?

Colonelul, proaspăt și el, Voinescu II, deși era secretar de stat, acum ținea să se știe că e înainte de toate ofițer și adaugă cu tristețe:

— Dintre cele trei regimente trebuie să scoți neapărat Regimentul III, pe care Solomon și Odobescu l-au demoralizat și destrămat. De altfel, cea mai mare parte dintre ofițeri au anunțat că ei își vor da demisia dacă vor fi trimiși să lupte la hotare cu armiile străine! Ridică mîinile în tavan și le lăsă să cadă moi pe fața de masă roșie, clătinînd din cap: Nu ne putem bizui pe armată...

Bălcescu își poartă privirile pe deasupra celor de față, cu un surîs sarcastic:

— Ați ascultat glasul unui colonel...

El știe de altfel că încă de azi de dimineață o delegație de ofițeri din Regimentul III se prezentase la Tell declarîndu-i că ei nu vor părăsi capitala și nu vor lupta cu armatele protectoare.

Ștefan Golescu întreabă, nenorocit și scos din sărite, capitulînd ca un copil în fața profesorului sever, cu toată barba lui ca un smoc sur:

— Dar bine, omule... spune-ne ce trebuie să facem... Nu ne mai înnebuni așa...

Bălcescu întîrzie dinadins răspunsul pînă cînd toate privirile sînt întoarse asupra lui, și atunci îi sfătuiește cu o silabisită ironie:

— Să vă duceți acasă, să vă încălțați papucii, să aprindeți ciubucele și să sorbiți cafele.

Și începe să caute cu ochii oblici de încruntare în dosarul din fața lui. Îi vede acum caraghioși, ca într-o oglindă vrăjită care arată plină de cruzime adevărul. Contactul silit cu realitatea demască oamenii.

Eliade, care parcă nu mai pricepe nimic, întreabă exasperat, graseind puțin, gata să-l găsească vinovat pe Bălcescu, nu să se recunoască în clipele astea inferior lui. Arde în el vanitatea ca o iască:

— Ce vrei, dumneata, Bălcescule, de la noi?

Cel întrebat a ridicat iar capul, ochii-i strălucesc de ironie subt sprîncenele tari. Barba tunsă scurt și potrivită mult în jurul obrazului cu briciul îl încadrează ca pe un cap de diacon. Mustața mică se strîmbă ușor.

— Nu vreau nimic de la dumneata... Dar aș dori să știu ce căutați dumneavoastră aici ? E în el acum o mustire de orgoliu, care-l aţîţă și-l face să-i țină ca pe niște vietăți, strînse într-o lumină nouă, neașteptată.

Și într-adevăr în clipa asta membrii guvernului și miniștrii se uită unii la alții, surprinși de această constatare, cu o naivă nedumerire.

În sfîrșit, parcă în numele tuturor, Eliade mormăie încurcat, cu o candoare de copil care a făcut-o bună :

— Acum că făcurăm revoluția... deh...

Bălcescu îl măsoară cu privirea mereu tăioasă :

— Ei, acum că făcurăți revoluția, sînteți liniștiți și nu vreți să rămîneți decît ceea ce sînteți, nu-i așa ?

Nicolae Golescu nu înțelege ironia și murmură vag, dar tot candid :

— Vrem să guvernăm. Dar întrebarea e, ce facem acum ?

Îndîrjitul secretar al guvernului se întoarce repede cu un surîs, în clipa asta compătimitor. E în el o nebănuită, uluitoare energie, care e și mai tulburătoare, venind dintr-un trup destul de slăbit :

— Și cei cărora le-ați luat locul credeți că o să vă lase să vă faceți liniștiți digestia ? Să „guvernați" ? Pînă cînd ? Proprietarii se agită și vă vor da peste cap pînă într-o săptămînă. Vă repet. Credeți că imperiile despotice protectoare puteau îngădui aci un guvern revoluționar mai mult decît o lună ? Nu e de loc exclus ca ordinele de invadare să se fi și dat, la ora asta... Nu trebuie să judecăm înlănțuiți de ziua de azi, ci cu tot viitorul înaintea noastră. Trebuie să luăm acum, în ceasul acesta, hotărîri care să ne facă posibilă rezistența oricînd și oriunde ne vom găsi.

Astfel, pe de o parte Bălcescu ar fi vrut ca guvernul să lucreze în liniște, fără spaimă, fără să ia notă năucit de situația de la hotarele țării, dar pe de altă parte, văzîndu-i nu cum ar trebui să fie, ci cum sînt, schimbînd brusc tactica, ar fi vrut să profite tocmai de spaima asta a lor, ca să-i facă să voteze măsuri revoluționare.

Nicolae Golescu se ridică iritat, spiritul lui împăciuitor nu mai e acum de ajuns :

— Dar dacă la proprietari nu putem găsi sprijin, dacă pe armată nu ne putem rezema, dacă diplomația nu ne ajută și dacă puterile protectoare sînt împotriva noastră, atunci pe ce ne putem sprijini ? Pe ce ?

Bălcescu îl privește scurt. În clipe de acestea privirea ca și rostirea lui e răspicată și biciuitoare, nu mai are nici o urmă de șovăire. Nici unul dintre cei de față nu ar mai îndrăzni să-l bagatelizeze ca în ședințele obicinuite, acum, cînd deasupra capului lor stă sabia cumplită a realității. Nu mai sînt nici în mod voit greoi, nici curcani importanți. Ei caută cu privirile rătăcite și cu respirația grăbită. Răspunsul fostului osîndit de la Mărgineni cade simplu, greu ca un bloc de granit :

— Pe poporul român... Pe un popor care-și ia soarta în propriile lui mîini.

S-a făcut un gol în cuprinsul sălii, căci oamenii tocmai la asta parcă nu se gîndiseră.

Bărbatul tînăr din fața lor, care de atîtea ori dădea semne de oboseală, care de atîtea ori părea cuprins de melancolie și îndoială, se dovedea acum parcă făcut din fibre de oțel, iar ei, cu trupurile lor solide, bine proptite pe picioare, se vedeau fără puteri, amorfi.

După un lung răstimp de tăcere, Tell întreabă neclintit în părerea lui, dar cu vocea moale, cu o cuminte nedumerire, jucîndu-se cu degetele mari pe garda săbiei :

— Vrei să luptăm cu trei imperii ?

Bălcescu răspunde scurt, ca o sabie întinsă, fără șovăire :

— Va trebui să luptăm cu oricine va încălca pămîntul românesc...

Voinescu II, care se așezase pe un scaun, se ridică iar uluit, ia martoră istoria militară, așa cum o știe el :

— Asta este cu neputință... Armata noastră nu va accepta niciodată asemenea luptă disproporționată... Trei regimente împotriva a o sută de divizii ! Întoarce capul la dreapta și la stînga, așteptînd o grabnică întărire a părerii lui.

Bălcescu îl privește cu ochi strălucitori, dar ridică moale brațele, căci violența lui e, în această creștere uimitoare, alternată cu clipe de relaxare, și surîde îngăduitor, ca unui copil.

— Dar nu e vorba despre armata actuală, care nu va avea niciodată curajul să înfrunte asemenea riscuri. Vom crea o nouă armată... O armată populară...

— O armată de gloate, o armată de adunătură ?... Şi vrei s-o duci să lupte cu armatele de carieră, care duc războaie grele, de sute de ani ? se revoltă ştiinţa militară a lui Tell.

Voinescu II, deşi are multă simpatie pentru Bălcescu (care se vădeşte, el cel melancolic şi frămîntat de îndoieli, în clipa asta atît de hotărît şi atît de încrezător), ia un ton sentenţios :

— Dar poporul român nu a mai fost în foc de două sute de ani ! Şi aci face o pauză, ca să vadă efectul afirmaţiei lui. Reia apoi cu o condescendenţă sentimentală, de om care crede că ştie ce spune : Frate Bălcescule, îţi sînt prieten şi ştii cît te admir, dar mi se pare oarbă această încredere într-un popor care a pierdut de veacuri tradiţia intrării în foc.

Cei de faţă nici nu-l aprobă, nici nu-l dezaprobă, căci sînt mai toţi parcă scoşi din apele lor, şi el aşteaptă cu privirea întrebătoare să vadă ce i se răspunde. Bălcescu pleacă brusc de la locul lui şi înconjoară în căldura vorbirii masa cu postav roşu.

— Vă repet. Trebuie să ne sprijinim numai pe poporul român. Să facem o armată populară. Resursele unui popor chemat la viaţă prin revoluţie sînt nelimitate... Armatele Republicii Franceze, brigăzile acelea de sans-culoţi, la început neînarmate şi neaprovizionate, au învins toată Europa, coalizată împotriva lor, într-o serie de lupte cum nu s-au mai văzut pînă atunci. De altfel o politică laşă de jivine tîrîtoare costă orice popor mai scump şi în bani, şi în vieţi omeneşti decît o politică de rezistenţă în clipele potrivite ! Şi precizează tăios, fără să ridice glasul, prelungind fraza într-o paranteză de pauză : O rezistenţă hotărîtă, însă din vreme lucid organizată.

Vocea lui, cu acel uşor defect în convorbirile familiare, grăbită şi prea slabă ca forţă pentru adunările vaste, e acum îndîrjită, răspicată, hotărîtoare, mai mult, e pătrunzătoare chiar în şoaptă şi în explicaţiile scăzute, ca vocea marilor actori.

Rosetti, care stătea cu mîinile la piept între ferestre, în picioare, se întoarce nedumerit, aşteptînd curios, oarecum neliniştit, să vadă ce va ieşi de aci. Şi el, ca şi Brătianu

în alte împrejurări, sînt pentru rezistență, dar în mod confuz, fără să înțeleagă nimeni ce vor, parcă sînt așa, mai mult retoric, de dragul frazelor.

Nicolae Golescu are impresia că a găsit o spărtură în sistemul propunerilor făcute de Bălcescu și cere răspicat, triumfînd secret, o precizare pe care o crede periculoasă pentru fugosul secretar, cîntărindu-și mîinile cu palma în sus :

— Ai spus : „rezistență în clipele potrivite". Ei bine, eu te întreb, crezi că e acum momentul „potrivit" pentru rezistență ?

Bălcescu rămîne drept, cu privirea sus, ca o sabie întinsă.

— Dacă nu mai pierdem și ziua de azi, da... Însă numai dacă în aceste puține luni, puține săptămîni, puține zile, poate puține ceasuri care ne mai despart de cotropirea țării de către armatele trimise de despoți, punem poporul în măsură să-și apere el însuși revoluția, revoluția lui, nu a boierilor, nu a negustorilor, nu a noastră, afirm hotărît că este momentul potrivit pentru o rezistență biruitoare împotriva oricui vrea să ne răpească libertatea... Știu ce spun... Prin glasul meu vorbesc șase sute de ani de istorie românească... Este singura dată cînd vă rog să nu uitați că am scris o carte : *Puterea armată la români.* Acesta va fi titlul ei definitiv... cînd o voi întregi. Da, e momentul potrivit... Și aci vocea lui caldă se înecă parcă într-un val de amărăciune, se întoarse în ea însăși, și el spuse iar, dar în șoaptă intensă, ca o taină : Dar pentru asta nu trebuie să mai pierdem și ziua de azi... Nici o zi pierdută...

Atunci, Nicolae Golescu, în felul său convins, căci mai totdeauna era de bună-credință, dar voința lui călca după inteligența lui, și aceasta din păcate șovăia, spuse hotărît :

— Propune... Propune pe loc... Și se lipi cu pieptul de masa cu postav roșu deasupra, așteptînd.

— Să însărcinăm pe fratele Magheru — pe care de altfel degeaba l-am numit căpitan general — să ne facă o armată nouă de panduri volintiri, și pe lîngă ea, pentru apărarea ordinii în București, o gardă mobilă, ca să nu ne mai slujim de dorobanții căpitanului Costache Chihaia. Trebuie să adunăm și să înarmăm o sută de mii de clăcași dezrobiți.

Se făcu iar acel gol imens în sala cu masă lungă și acoperită cu postav roșu. Urmează un răstimp de tăcere grea.

Tell nu-şi poate stăpîni nemulţumirea, e iritat, căci se simte jignit în demnitatea lui de specialist :

— Te întreb iar, cu astfel de gloate vrei dumneata să lupţi împotriva unor armate de meserie ? Cu o astfel de hoardă ?

Răspunsul e ca o cădere de fier :

— Nu ne rămîne altceva de făcut. Şi se aşază pe scaun, ca să curme o discuţie fără sens. Adaugă însă ca o paranteză cu tîlc : Aş vrea să ştii însă, domnule general, că acea hoardă, acele teribile oşti ale tătarilor au fost în vremea lor, şi în unele privinţe n-au fost întrecute poate nici azi, una dintre cele mai organizate armate din istorie. Ca să ştiţi !... Nu a existat în nici o epocă istorică o cavalerie atît de organizată şi atît de disciplinată... ca hoarda.

Voinescu II, uluit de acest optimism care îi apare nesocotit, legat de mari primejdii, crede că e mai potrivit să arate că el judecă şi se îndoieşte de toate, de aceea stăruie în ideea lui :

— Frate Bălcescule, vrei să aduni volintiri care habar n-au de ce e un război adevărat. Ce te faci cu oamenii aceştia cînd se vor găsi dintr-o dată cu un ceas înainte de bătălie ?

— Ce-au făcut atîţia volintiri care au luptat o jumătate de veac alături de oştile ruseşti. Ce au făcut pandurii în atîtea rînduri. Vor face şi mai mult încă.

Dar cei de faţă sînt obosiţi de sforţarea făcută şi nu le mai place, nici nu mai înţeleg nuanţele. Ştefan Golescu pare cîştigat printre cei dintîi pentru rezistenţă :

— Totuşi crez că fratele Bălcescu are dreptate. Am putea să ne retragem în munţi. La Cîmpulung, de pildă.

— Asta da, asta da ! întăreşte grăbit Eliade, care se gîndeşte cu bucurie că aşa va fi mai aproape de graniţă şi de familia lui trimisă la Elöpatak (Vîlcele)... Trebuie să plecăm numaidecît. Acolo vom fi mai liniştiţi. Vom hotărî fără grabă.

Bălcescu tresare şi îl priveşte uimit :

— Cum asta, liniştiţi ? Nu plecăm acolo ca să fim mai „liniştiţi“... Plecăm ca să luptăm, ca să organizăm lupta, de altfel hotărîrile mari trebuie să le luăm aci, acum !

Nicolae Golescu întreabă cu îndoială, căci deşi a fost un colonel cam monden, aghiotant domnesc, a fost oricum colonel în armată :

— Vrei să spui că vom lupta acolo ca haiducii ?

Răspunsul cade fără şovăire :

— Ca haiducii... Şi luptînd astfel, vom aştepta. Timpul e cu noi. Vor veni românii din Ardeal, grănicerii, să ne ajute. Aşa trebuie să ne cunoască Europa... Nu mergem ca să fim acolo mai „liniştiţi". Iar măsurile hotărîtoare, repet, trebuie luate acum, pe loc !

Arăpilă, care urmărise încordat dezbaterea, simte că e ceva schimbat şi crede că s-ar putea, cine ştie, ca această şedinţă să devie istorică. Se ridică şi trage hotărît concluzia care se impune :

— Sîntem nişte nevolnici... Nişte trădători ai cauzei pe care am proclamat-o. Să ne învîrtoşim ceva inimile şi să apucăm o politică mai energică, mai aspră împotriva inamicilor libertăţilor publice... care complotează subteran... împotriva duşmanilor revoluţiei de oriunde ar fi ei.

Eliade vede cu spaimă că acum lucrurile au ajuns prea departe. Proptindu-se în masă, împinge speriat jilţul înapoi, ca să-şi facă loc :

— A, nu... Noi am spus ţării că venim cu duhul frăţiei, nu cu sabia şi dihonia...

Capul mare al lui Arăpilă, cu bărbia scurtă, aproape pătrată, se opreşte asupra fostului profesor de la Sfîntu Şava şi omul pare supărat. Apoi spune agitînd arătătorul, ca o prevenire :

— Un guvern slab e silit la mai mari cruzimi decît un guvern tare. Se cere să fim tari, ca să nu fim nevoiţi să vărsăm sînge zadarnic. Să trecem pe loc la fapte... Să decretăm acum deci desfiinţarea polcului III al lui Solomon şi Lăcusteanu şi să urgentăm judecarea acestora, acum că tribunalul militar i-a absolvit, pentru crime şi trădare, că-i ţinem arestaţi degeaba. Să decretăm pe loc înfiinţarea armatei populare subt conducerea lui Magheru, aşa cum a propus-o fratele Bălcescu. Uite, eu am aci o ciornă de proiect. S-o subscrieţi acum.

Toate privirile s-au îndreptat spre fostul comandir de panduri care tace, cu mîinile încrucişate pe piept. N-a scos o vorbă.

Tell vede că nu mai poate stărui în opoziția lui încăpățînată și convine, ridicîndu-se însă în picioare, și trădîndu-și astfel gîndul de dedesubt :

— Se poate discuta.

Dar Arăpilă e hotărît, și chipul de indian nu îngăduie ocolul tactic :

— Nu mai discutăm... Subscriem acum. Se întoarce brusc spre Eliade, pe care-l surprinde : Da, ori ba ? Și așteaptă încremenit răspunsul lui.

Acesta rămîne cîteva clipe pe gînduri, încleștat, citește textul și, după oarecare șovăire mută, primește :

— Da.

A spus un „da" scurt, chibzuit.

Apoi toți luați pe rînd subt privirea grea a lui Arăpilă, zic unul după altul, ca subt amenințarea unui pistol : da.

În timp ce ei semnează sculîndu-se de la locul lor, Eliade îl privește moale pe Bălcescu și îi spune părintește :

— Omule, nu mai fi așa țeapăn, mai lasă puțin și de la dumneata...

Secretarul, care s-a ridicat în picioare, îl privește peste masa acoperită cu brocart roșu.

— Cum ?

Poetul cu fața de cezar patern, îndoită de bunătate, cu un soi de tandrețe, precizează :

—Dacă toți ceilalți zic că trei și cu patru fac cinci, zi și dumneata la fel cu ei... că nu se dărîmă lumea !

Bălcescu, drept ca o spadă, cu umerii sus, rostește totuși încet, simplu și hotărît :

— Nu poci ! Și se uită apoi cu un fel de duioșie la cel pe care ei toți îl consideră totuși marele lor dascăl, deși nu a profesat la Colegiul Sfîntu Sava (la a cărui înființare însă a contribuit atît), și deci numai unii ar fi putut fi elevii lui, și încă numai pînă în 1829, căci în acel an, Eliade a început să scoată *Curierul românesc*, dîndu-și demisia de la școală. Îl socot dascălul lor fiindcă gazetele lui : *Curierul românesc*, *Curierul de ambe sexe*, *Gazeta teatrului*, și, pe lîngă acestea, înființarea Societății Filarmonice, au fost o școală națională. Îl doare inima că un astfel de om nu poate vedea limpede viitorul, că se împiedică în socoteli mediocre. Știe și el, că și unele dureri în viața lui de soț l-au înăcrit

pe acest poet, l-au făcut bănuitor și i au exasperat orgoliul, schimbîndu-i cu totul firea.

*

S-a făcut o pauză firească în timpul semnării. E trecut de ora trei. Sînt de cinci ore în ședință. Nervii tuturor s-au destins. S-a luminat ceva în fiecare din ei. Au uitat parcă de spaima care îi stăpînește de cîteva zile. Se fac mici grupuri, în discuții mai libere. Ședința asta are în ea într-adevăr ceva de ședință istorică. Gulerele albe, înmuiate, și latele cravate negre desfăcute de căldura toropitoare a sfîrșitului de iunie, care adineauri făcea din ei niște oameni destrămați de spaimă, par acum, dimpotrivă, rezultatul unei cheltuieli de energie, a libertății veșmîntare, a unor oameni care fac un efort biruitor. Au și chipurile mai luminoase. Nicolae Golescu îl întreabă surîzînd pe Hagi Curti :

— Nu ți-e cald ?

Hagiul, care nu are curajul să iasă din tradiția breslei lui și se poartă încă ras la tîmple și îmbrăcat în anteriu și caftan de catifea, încins peste mijloc cu șal persan, cu breloc de diamant atîrnat cu lanțul de aur de la gît pînă la brîu, este singurul care parcă nu simte în nici un fel căldura, nici pe aceea a soarelui, nici aceea iscată din dezbateri. Clatină din cap zîmbitor. Emanciparea veșmîntară este în epocile de tranziție, în societățile închise, lucrul cel mai greu pentru individul așezat. Un simplu amănunt în îmbrăcăminte, care arată intenția de a trece în altă clasă, stîrnește batjocura necruțătoare a celor de o seamă cu el, care văd în asta o intenție de arivism, pe care o pedepsesc cum pot. A trebuit prestigiul fizic și social al lui Costache Cantacuzino care să-i îngăduie să-și radă barba și să se îmbrace europenește, făcîndu-și un cap aproape de nerecunoscut. Un lucru e oricum sigur, că hagiul se simte prost între ceilalți membri ai guvernului.

Bălcescu discută tot timpul aprins, între cele două ferestre, cu Arăpilă. Acesta îi arată că el totuși nu crede că trupele invadatoare vor veni atît de repede.

— Nu e vorba dacă vor veni acum sau mai tîrziu, Alecule. Am mai vorbit noi despre asta. E vorba că revoluția nu poate dura, nu se poate așeza bine pe temeliile ei dacă

rămîne capitala la trei poşte de Giurgiu, de poate întinde paşa de la Rusciuc, într-o noapte, mîna deasupra ei. Revoluţia va trebui să reziste împotriva oricărei presiuni din afară şi de aceea e mai bine ca rezistenţa să fie organizată în munţi. Un oraş mare, înconjurat şi asediat, nu poate rezista fără o armată interioară puternică, pe care noi nu o avem azi, mai ales cînd nu se poate bizui şi pe o armată liberă, mobilă, căci aceea cîştigă victoria, tocmai folosind rezistenţa cetăţii. Trebuie să ne folosim de spaima celor din guvern ca să mutăm provizoriu capitala la Cîmpulung, unde a fost dintru început. Dar trebuie să luăm acum, pe loc, unele măsuri hotărîtoare, pe care ei le tot ocolesc. Să-i silim la asta cît timp sînt cuprinşi de spaimă.

În tot timpul acestei şedinţe agitate, îndîrjite, doi oameni stătuseră tăcuţi pe scaunele lor cu spătar înalt, pe care erau puse buchete de trandafir aurite, la masa mare, roşie, fără să spuie o vorbă, dar din privirea lor se vedea că nu pierd un cuvînt din cele ce se spuneau : Magheru şi mitropolitul Neofit. Atît de adîncă era tăcerea lor, atît de limpede voită, încît Bălcescu nu-i scăpase o clipă din ochi, căci atitudinea lor era hotărîtoare pentru soarta guvernului şi deci a revoluţiei. De aceea, multiplicat în fiinţa lui, gata de apărare ca un izvor de energie mic în aparenţă, dar o dată descărcat, înmiit ca putere, istoricul era gata pentru orice răspuns, căci sporind năvalnic în gînduri, privind limpede peste timp, vedea totodată la fel de limpede şi ceea ce era în clipa aceea chiar în faţa lui, în jurul lui. Ca un diamant între bucăţi de granit şi de cuarţ, mintea şi făptura lui, care erau acum totuna, înregistrau, răsfrîngeau cu scînteiere totul. Nu-i scăpase nici un gest al celor de faţă, nici o nuanţă a replicilor lor. Observase că, puţin prea scund în jilţul său, din cauză că avea picioarele lungi, dar talia prea scurtă, mitropolitul Neofit, cu fruntea încreţită mult din cauza întrebărilor în viaţă, stătuse tot timpul nu numai încruntat, ci şi preocupat, scrutînd cu privirea. Pusese toiagul, bogat ca o cîrjă, sprijinit alături de alt jilţ şi nu scosese tot timpul mai nici o vorbă. Bălcescu înţelesese că mitropolitul nu vrea să se angajeze, că nu vrea să împărtăşească soarta guvernului. Era limpede că Neofit ţinea să-l găsească ziua de mîine dezlegat, cu mîinile libere, ca să poată lua iar frînele puterii, neimplicat în nici o iniţiativă, că îşi pregăteşte în amănunte trădarea. Ţinea mîinile

trase în mînecile largi ale giubelei, cum își ține o felină neagră ghearele ascunse. Neofit nu știa că acei care triumfă într-o lovitură de stat, într-o răsturnare, nu mai fac, din dorința de a-și exploata personal succesul, nici o deosebire între cei care au fost mai aprinși și cei care au fost doar călduți și le-au făcut, din postul înalt unde se găseau, servicii, că deci socoteala lui de a conduce, sau măcar de a rămîne mitropolit și subt stăpînirea schimbată, era greșită. Se amăgea, naiv, cu credința că marii boieri, care se mulțumesc acum cu serviciile pe care le aduce el proprietății și reacțiunii, îl vor ierta că a stat, fie și cu intenții dușmănoase, alături de Bălcescu și Eliade. Dușmănia celor loviți în interesele lor materiale e oarbă, nu ține socoteală de nuanțe.

Celălalt care tăcuse tot timpul era Magheru. Despre el fusese oarecum vorba mereu în ședința de azi, dar el stătuse tot timpul cu brațele încrucișate, fără să spuie o vorbă, cu capul drept pe umerii largi, cu ochii întunecați, multă vreme nemișcați și ei. Numai din cînd în cînd își mușca mustața neagră, tunsă pe marginea buzei de sus. E adevărat că de cînd fusese trimis în mod nerod, sîmbăta trecută, la adunarea proprietarilor de la Momolo, de cînd se văzuse în aceeași zi din nou prins în capcană, din vina conducătorilor revoluției, își pierduse oarecum încrederea în colegii lui ; totuși aripa stîngă a guvernului, îndeosebi Bălcescu și cu Arăpilă, îi dăduseră mereu dovezi de încredere și simpatie. De ce deci el nu reacționează în nici un fel ? se întrebau aceștia. Tăcerea de statuie a acestui om de statură puternică era neliniștitoare. Bălcescu simțea că mai multe decît au făcut ei nu se putea face, fără un semn de înțelegere și adeziune lămurită din partea lui.

Magheru, întîlnind privirea lor nedumerită, se ridică și se apropie de colțul în care vorbeau cei doi. Își mușcă după obiceiul lui capătul rotund al mustății scurte, dar pline. Semn de încurcătură, la el prelungită acum într-o întîrziere cu privirea pe fereastră înainte de a vorbi :

— Aș vrea să vă spui cîteva vorbe... Am tot șovăit pînă acum, pentru că încă nu sînt lămurit asupra diferitelor năzuințe din sînul guvernului nostru... După cum văz, unii trag într-o parte, alții într-alta. Știu că m-ați primit aci mai mult ca ostaș, iar persoana unui ostaș e adeseori bănuită de colegii săi. Ei se tem că, avînd forța ostășească în mînă, el poate fi înclinat să abuzeze de ea...

Arăpilă îl întrerupse, trecînd cu spatele la fereastră, ca să-i vadă mai bine fața :

— Odobescu a dovedit că uneori se întîmplă și asta...

Dar Bălcescu intervine hotărît, făcîndu-i un loc mai potrivit lui Magheru, între ei, acolo între ferestre :

— Cazul lui Odobescu e un caz aparte... Noi avem toată încrederea în dumneata, domnule Magheru. Crez că ai înțeles asta din toate propunerile noastre de pînă azi... Noi doi, cel puțin, sîntem și mergem alături de dumneata pînă la capăt, dacă și dumneata ești hotărît să mergi pe drumul care credem noi că e drumul mîntuirii patriei, al revoluției.

— Vreau să merg pînă la capăt și să fac totul pentru izbăvirea patriei și a revoluției... Dar vedeți că tocmai aci a fost pentru mine, pînă acum, pricina rezervei mele. Pentru ca să ai mai mulți sorți de izbîndă, atunci cînd lupți pentru izbăvirea patriei, este bine să duci în luptă toate forțele poporului, este bine ca țara să fie una în jurul conducătorilor pe care și i-a dat. Mobilizarea țării întregi nu se poate face însă dacă nu este unire între conducători, dacă nu este încredere obștească în cel căruia i se încredințează soarta oștilor. Mi-am zis deci că nu trebuie să fac nici un gest, să nu pui nici un cuvînt în balanță, care să o facă să se încline într-o parte sau într-alta, cînd e vorba de două forțe care se vor amîndouă în slujba aceluiași țel. N-am cerut, pe de altă parte, eu însumi, să mi se dea conducerea oștirii neregulate, cum îi ziceți, tot ca să nu mă bănuiască vreunii că urmăresc să iau puterea în scopuri personale... Dacă aș fi intervenit pînă azi, v-aș fi îngreuiat, dumneavoastră chiar, și mai mult lupta pe care o duceți pentru numirea mea în capul oștirii care se pregătește să lupte... Înțelegeți că aci intervenea și poziția — și aci își frecă gingaș degetele de la mîna stîngă — gingașe în care mă găsesc față de Tell, care este nominal capul întregii oștiri... Îl știți cît amor de sine are și ce grijuliu este cînd e vorba de atributele lui. Aveam cu atît mai mult pricina să fiu rezervat și să aștept, cu cît mi s-a părut că nu e destulă seriozitate în actele guvernului nostru, că se iau hotărîri numai de formă, fără gîndul de a fi duse pînă la capăt în fapt. Ai spus bine, că degeaba am fost numit căpitan general al unei oștiri care nu există... Astăzi ați hotărît înființarea unei armate de volintiri panduri și a unei gărzi mobile.

— Dar n-ai spus nici o vorbă nici în privința asta, îi spuse Arăpilă. N-ai cerut măcar cuvîntul ca să știm noi, prietenii dumitale, ce crezi dacă să mergem mai departe, propunîndu-te.

— Am vrut să cer cuvîntul...

— Ei... da... și de ce nu l-ai cerut ?

— Am vrut să cer cuvîntul ca să spui hotărît că nu primesc.

— ?! Cum să nu primești ? întrebă încremenit Arăpilă, pe cînd Bălcescu își fixa ochii puternici și puțin oblici asupra noului căpitan general.

— Am renunțat s-o spui în plină ședință, dar acum v-o spui dumneavoastră, aci... Iată, acum s-au ales în guvern apele de uscat... Știu care sînt oamenii alături de care voi fi pînă la capătul acestei lupte, care trebuie să mîntuie poporul român și să-i redea independența. Deci vă spui dumneavoastră : nu voi primi să fac această oștire pînă ce nu mi se vor da și mijloacele cu care s-o fac...

Arăpilă ridică din umeri și se dădu un pas înapoi iritat, cu fața lui mare, și mai neagră parcă.

— Se va încurca totul... Dacă faci asta, ne depărtăm cu totul de țintă.

Bălcescu fu însă de altă părere :

— Ai dreptate, domnule căpitan general. Lasă asta în seama noastră... Bizuie-te pe noi... Prietenul Alecu va înțelege și el că ai dreptate. Trebuie să reluăm numaidecît discuția în continuare.

Magheru se uită la un ceasornic de aur cu multe capace. E ora patru după-amiază. Cei trei se întoarseră la masă și Bălcescu în picioare, prin simpla atitudine hotărîtă a corpului său, îi chemă pe toți la ordine. Voiau să vadă ce mai propune. El aștepta mereu în picioare ca fiecare să-și ocupe locul la masa cea lungă. Ce departe erau ședințele din zilele trecute cînd încercau să-l bagatelizeze luînd ca pretext tinerețea lui. De altfel într-un colț, Voinescu II, Costache Filipescu și frații Golești comentaseră tocmai personalitatea lui Bălcescu așa cum apare acum. Ștefan Golescu părea cu deosebire tulburat.

— Cînd îl vezi în alte dăți atît de firav și cu vorbirea lui parcă mereu pripită, nu ai zice că...

Costache Filipescu, care-l cunoștea mai bine pe Bălcescu, nu-l lăsă să sfîrșească :

— Totdeauna gîndeşte prea repede, şi de aceea vorbeşte repede...

— N-ai putea crede, spuse mai departe Ştefan Golescu, că poate fi ca de oţel... Parcă n-ar mai fi acelaşi om. E mai mult decît un mare orator. Eu am auzit cîţiva la Paris şi-mi poci da bine seama.

— Nu-ţi aduci aminte la curse ? lămuri Costache Filipescu. Am văzut odată un cal care mi s-a părut cel mai slab dintre toţi caii. I se vedeau şoldurile, coastele, ţinea capul în jos, dar cînd a început cursa, alerga în frunte, aşa, cum să spui, ca o flacără.

Trăgîndu-şi cu zgomot scaunul cu spătar înalt din faţa lui Bălcescu, Eliade îi spuse peste masă, cu un surîs voit, dar acru :

— Ei, poftim, frate Bălcescule, eşti mulţumit ?

— De ce să fiu mulţumit ?

— Că ţi-am făcut armată populară, să facă praf armiile împărăteşti !

Secretarul guvernului izbucni amar, vorbind acum, ca să-l urmărească şi să-l înţeleagă toţi :

— Aţi făcut o armată ? Aţi semnat o hîrtie şi credeţi că aţi făcut o armată ?

Eliade e acum de-a binelea indignat, cînd vede că Bălcescu e tot nemulţumit :

— Am semnat un decret aşa cum ai cerut... Ce mai vrei ?

— Ceea ce aţi semnat nu este — mai întîi — un decret. E un simplu deziderat, o minută de şedinţă. Un decret este o lege care trebuie să fie — şi aci face o pauză, apoi precizează cu tîlc — şi poate să fie executată. Ca să existe armata populară, trebuie să i se arate anume organizarea... trebuie lămurite raporturile cu departamentele toate, care să-i furnizeze cele necesare... Trebuie să-i votaţi deci un buget.

Nicolae Golescu întrebă nedumerit, întorcîndu-se în dreapta şi în stînga, pentru ca să-şi cîştige aprobarea celorlalţi :

— De unde bani ? Aţi văzut raportul colegului Filipescu, ministrul Finanţelor ? Casa Statului e goală. Avem un deficit din anii trecuţi de două milioane şi ceva... Prevederi sigure şi intrări pînă în toamnă nu sînt mai mult de şapte sute de mii de lei. De unde bani pentru armata populară... ?

Costache Filipescu se simţi obligat să ia şi el cuvîntul pornind pe o lungă şi încîlcită expunere a situaţiei în care se găsea vistieria statului. Bălcescu îl asculta arzînd mocnit în el

însuși, căci nu i se părea clipa potrivită pentru ca să se facă paradă de competență, mai ales că acest prieten al lui pleda împotriva intereselor revoluționare și se dovedea îmbîcsit de prejudecăți burgheze, ca un fost student ce era de pe vremea lui Ludovic Filip. De altfel, acest Costache Filipescu, care se arăta să fie un cap luminat și îndrăzneț și pe care Bălcescu îl iubise foarte mult, îl dezamăgea din ce în ce mai mult. Se lăsase îmbătat de jocul amețitor al contabilității, și împreună cu frate-său, cu Costache Bălcescu, numit director al Finanțe-
lor, alcătuiau un fel de guvern în guvern, un soi de contabilocrație care nu știa să zică decît nu. Își spuse iar că e o mare greșeală să prețuiești oamenii pînă nu-i vezi la treabă și începu să se gîndească la altceva. Cu brațele încrucișate pe piept, cu mîna dreaptă dusă la colțul gurii și cu două degete, cel mic și inelarul, pe buze, privea intens și absent totuși, de jos în sus, în gol. Eliade își opri îndelung ochii asupra lui și apoi îl arătă cu un fel de spaimă, în șoaptă cutremurată, lui Tell :

— Uite demonul... demonul revoluției !

Bălcescu observă că se vorbește despre el și începu să-l asculte iar, cu gîndul aiurea, pe Filipescu. Mîzgălea cu creionul marginile albe ale gazetelor străine care erau în fața lui.

Arăpilă se aplecă să vadă ce scrie și citi : Lucica... Lucica Florescu... Lucica. Zîmbi și începu să asculte și el mai departe pe ministrul Finanțelor.

Cînd acesta întrebă la un moment dat sonor și patetic :

— De unde bani ?

Răspunsul lui Bălcescu căzu hotărît ca o sabie :

— De la proprietarii care pînă acum au fost scutiți... și de bir, și de serviciul militar... Au huzurit numai în drepturi... fără îndatoriri. A venit timpul să puie și ei umărul la carul statului.

— Crezi că se vor scoate de la proprietari atîția bani cît ne trebuie ? îl întrebă Nicolae Golescu, altfel cu bunăvoință, dar șovăitor, ca informație.

Bălcescu răspunde mereu neînduplecat, trîntind pana pe care o luase în mînă pe masă :

— Trebuie să se scoată. Ați văzut că bugetul Țării Românești este de șaptesprezece milioane de lei... Silabisește cu o nesfîrșită ironie. Adică în total cinci milioane de franci, atît cît este bugetul unei mari fabrici franceze... Iar banii aceștia sînt proveniți numai din capitația asupra țăranilor. Otcupurile, contractele vămilor și ocnelor, adică tot restul venitului națio-

nal este cedat prin regulament boierimii parazitare. Bibescu a primit cadou taxele de export asupra vitelor. Constituie deci privilegiile boierești feudale, la o jumătate de veac după Revoluția Franceză... V-am spus : trebuie să folosim toate resursele țării pentru independența și propășirea ei. Vom scoate bani de unde se vor găsi : de la proprietarii care au îngrămădit averi peste averi. Vom scoate atît cît ne trebuie, tot ce ne trebuie. Vom pune pe ei impozite care să ne dea putința să cumpărăm arme, căci mișună traficanții de arme în Europa ; iar pe noi nu ne interesează de unde ei le iau.

Arăpilă se ridică aprig, înverșunat, cu fața arămie în chenarul bărbii scurte, negre, cu mîna mare punctînd fraza :

— Să plătească proprietarii pe două sute de ani în urmă, de cînd adună nesupărați. Să se puie bir, jumătate din averile mari... Clăcașii nu mai pot da nimic altceva decît piepturile și sîngele lor. Viața lor și a copiilor lor... Numai smulgîndu-le boierilor monopolosul băuturilor spirtoase și putem echipa și întreține un corp de armată.

Oamenii ar fi vrut să iscălească orice, dar fără nici un sacrificiu. Această impunere a proprietății, celor mai mulți nu le convenea. Hagi Curti se și sculă încruntat și anunță mînios :

— Deoarece afacerile mele nu-mi lasă timp destul ca să mă ocup cum aș vrea de trebile statului, vă rog să primiți demisia mea din guvern... și plecă, plimbîndu-și giubeaua roșie, ca perdelele și fața de masă, de-a lungul pereților salonului, tapetați cu mătase zmeurie.

Eliade aleargă speriat spre el, încercînd să-l reție :

— Frate Hagi Curti, nu se poate să pleci !

Negustorul se oprește o clipă, cu o ipocrită sfială :

— Îmi pare rău, dar nu poci să rămîi ! Și iese urmărit de privirile uimite ale celorlalți.

Eliade, amărît, mai face cîțiva pași prin salon ca să-și învingă mînia, mustră apoi pe cei de față :

— Vedeți, cu asemenea vorbe nesăbuite o să ne înstrăinăm toată negustorimea... Am pierdut pe cel mai mare giuvaergiu din București.

Dar Arăpilă clocotește de revoltă :

— Nu-i mare pagubă... Printre martirii de la 19 iunie nu era nici un giuvaergiu ! Ba mi se pare chiar că nu era nici un negustor...

Din nou atmosfera s-a întunecat. Cei de față încep iarăși să șoväie. Diplomat ca de obicei, Nicolae Golescu crede că a găsit însă mijlocul de a ieși din încurcătură :

— Propui o comisie compusă din Costache Filipescu, ministrul Finanțelor, Gheorghe Nițescu, ministrul Controlului obștesc, și bancherul Menoach Hillel, care să studieze cum trebuie pus birul — și aci apasă — pe toate clasele... Și cu asta am terminat pe ziua de azi — nu-i așa ? Am votat recrutarea armatei neregulate, numind căpitan general pe fratele Magheru, am votat comisia pentru impozite. El se ridică, înțelegînd să fie astfel îndemn și pentru ceilalți ca să se ridice... Mîine, dacă sîntem lăsați să lucrăm, vom mai vota și alte proiecte.

Dar Bălcescu nu convine că s-a terminat pe ziua de azi, și cu un semn îi oprește pe loc :

— O armată nu are nevoie numai de bani, ci și de ostași... Cei care sînt chemați să-și dea viața pentru stat vor să aibă și ei un cuvînt de spus în gospodărirea lui... Convocați deci, neîntîrziat, așa cum am promis la Izlaz, o Adunare Constituantă.

Arăpilă vede cu bucurie, pus hotărît în fața guvernului, al doilea punct greu din programul urgent pe care i l-a explicat Bălcescu.

Eliade însă nici nu vrea să audă de Adunarea Obștească, în care s-ar putea ca proprietarii să nu mai aibă cuvînt :

— Chestiunea nu este atît de simplă... Trebuie să stabilim principipurile legii electorale, mai întîi...

— Așa... așa... aprobă cei mai mulți și cu ei întîia dată mitropolitul, căci toți știu propunerea mai veche a lui Eliade, care vrea ca Adunarea Constituantă să fie pe clase sociale, o sută de mari proprietari, o sută de negustori și o sută de oameni din popor.

Bălcescu știe bine, din discuțiile anterioare, părerile lui Eliade și i se pare periculos să le lase să-și facă drum :

— Legea electorală pe care o vreți dumneavoastră este o lege reacționară.

Eliade ridică, asemeni unui arhiereu în fața unei calamități, mîinile spre tavan.

— Eu, reacționar ? Eu ? Eu ? Poți dumneata să spui că eu n-am fost și nu sînt progresist ? Nu sînt eu progresist ? mai urlă el încă o dată.

— Eşti progresist, îi răspunse Bălcescu sec, dar eşti o speţă de progresist care crede că progresul trebuie să se sfîrşească şi s-a sfîrşit, neapărat o dată cu el, pentru totdeauna.

Nicolae Golescu, văzînd că poate să iasă ceartă, din nou diplomat, propune şi aci un fel de amînare mascată :

— Să numim pe loc, acum, o comisie care să studieze cestiunea electorală. Propui pe fraţii : Eliade, Bălcescu, Kretzulescu, Voinescu II şi Ion C. Brătianu.

Bălcescu refuză cu îndîrjire, s-a ridicat de pe scaun, e în picioare lîngă mitropolit, zvîrle înapoi mîna moale a dezgust :

— A cîtea comisie numită azi ? Scoateţi-mă, scoateţi-mă din orice soi de comisie...

Eliade îl priveşte lung, apoi se apleacă şi îi spune în şoaptă lui Nicolae Golescu, care se întorsese şi el cu ochii după Bălcescu şi-l privea dezolat :

— Bun băiat Bălcescu ăsta... minunat... dar e un om imposibil... nu se poate lucra cu el...

Arăpilă socoate însă că e momentul să treacă la al treilea punct din programul de urgenţă, căci reforma electorală, oricum, va fi pusă din nou şi curînd. Bate cu pumnul în masă, ca să-i oblige pe toţi să fie atenţi :

— Am alcătuit azi, împreună cu fratele Bălcescu, un decret pentru împroprietărirea pe loc a clăcaşilor, aşa cum s-a promis la Izlaz.

Mitropolitul îşi iese din sărite, se crucişte :

— Prin decret ? Dar ce, sîntem aci cu toporul pe umăr ? Numai voinţa poporului poate hotărî în privinţa asta... numai Constituanta...

Bălcescu, din toată adîncimea sufletului său, îi imploră de data asta, venind la masă, aplecat pe ea, întorcîndu-se în dreapta şi în stînga :

— Nu vreţi să înţelegeţi că singurul sprijin adevărat al revoluţiei sînt milioanele de clăcaşi ? Că numai ei, împroprietăriţi, pot apăra statul de armatele străine ?

Argumentul este o lovitură de măciucă ; totuşi groaza de un conflict cu proprietarii pe cei mai mulţi îi paralizează. Nicolae Golescu caută iar o soluţie piezişă :

— Fratele Bălcescu are dreptate... Să numim o comisie compusă din fraţii Eliade, Voinescu II, Grădişteanu, Marghilo-

man, Arion, care să studieze principiile împroprietăririi clăcașilor.

Bălcescu, o clipă dezamăgit de inutilitatea tonului său aproape rugător, reia acum îndîrjit, măsurîndu-i pe toți cu privirea tăioasă, furios :

— Vreți încă o comisie în plus ? Foarte bine... Propui atunci ca să facă parte din comisia cerută de colegul Golescu și optsprezece clăcași, cîte unul din fiecare județ, iar ceea ce va hotărî această comisie să devie proiect de lege pentru Constituantă...

Se produce o mare mișcare printre membrii guvernului și miniștri, toți sînt surprinși de această propunere. Se apleacă șoptind unul către altul... Încurcătura durează o bucată de timp.

În cele din urmă, Tell întreabă uimit, consultîndu-i, cu capul întors înspre dreapta și înspre stînga, pe ceilalți :

— Cum o să introducem optsprezece țărani care să majoreze propunerile miniștrilor și ale specialiștilor ? Și rămîne țeapăn și ușor încovoiat, ca un semn de întrebare.

Bălcescu clatină din cap cu un surîs amar, sarcastic, privirea lui scapără de jos în sus.

— Mai specialiști în cestiuni de clacă decît clăcașii nu cunosc !

Hotărît lucru, Eliade nu poate nici el primi această comisie. Teama lor, a tuturor celor legați de proprietate, este că s-ar putea ca în Adunarea Constituantă proprietarii să nu mai poată alege nici un reprezentant, sau să aleagă doar o infimă minoritate.

— Nu se poate admite această măsură care ar ridica puterile protectoare împotriva noastră.

Tell, cu multă sagacitate, simte gîndul lui Eliade :

— Sînt totuși de părere să primim propunerea fratelui Bălcescu, dar atunci în locul comisiei anunțate de fratele Nicolae Golescu să facem o comisie agrară, anume compusă din optsprezece țărani, dar și din optsprezece proprietari de moșie.

Propunerea apare acum surîzătoare tuturor, căci în modul acesta proprietarii își vor putea spune neîndoios și ei cuvîntul în ceea ce privește legea agrară. Eliade aprobă grăbit și bonom :

— Așa e foarte bine. Să stea laolaltă și să discute între ei, ca frații... Se aprobă, nu-i așa ? Și surîde ca un om căruia i s-a luat o piatră de moară de pe cuget.

Bălcescu simte că în modul acesta „comisia“ devine periculoasă. Schimbă priviri de luptători înfrînți cu Arăpilă. Pe urmă, fulgerător, întrevede foloasele unei astfel de comisii, cu condiția, ca aceste dezbateri, să fie bine conduse :

— Primim și noi, dar prezidentul comisiei să fie agronomul Ionescu.

Se aprobă prin vagă ridicare din umeri, căci omul e un necunoscut. Agronomul Ion Ionescu, care avea să semneze mai tîrziu Ionescu de la Brad, era un prieten al aripei celei mai înaintate a mișcării revoluționare și avusese lungi discuții cu Bălcescu despre problemele ridicate de clacă, de aceea Bălcescu se bizuia pe el ca să conducă astfel dezbaterile, încît să se poată auzi în voie glasul însetat de dreptate al clăcașilor, nemaiauzit pînă acum din noaptea veacurilor.

*

Ca după toate discuțiile grele, înverșunate, care se sfîrșeau cu un aparent succes măcar, se iscă iar o destindere și o voie bună între cei de față. Începură conversații familiare.

Eliade se întoarse către Nicolae Golescu, ridică din umeri, își apăsă între ele buzele a nedumerire :

— Ți-am spus... E un băiat foarte bun, dar nu se poate lucra cu el.

— Lungă ședință ! fu de părere Ștefan Golescu... Și cu scaunele astea, parcă și mai obositoare...

În afară de jilțurile pe care stăteau mitropolitul și Eliade la capetele mesei și care apăruseră parcă pe nesimțite de vreo două zile, ceilalți părtași la ședință stătuseră toți pe acele ciudate scaune „empire“, dar cu spătar înalt, din pai împletit, cu margine de mahon. Nimeni nu putea sta niciodată rezemat, fiindcă buchetul de trandafiri aurit, în jumătate relief, venea chiar între umerii omului, împungîndu-i cu unele răsuciri de ramuri toată șira spinării.

— Cui a putut să-i treacă prin cap să facă asemenea scaune neroade ?

— Dar nu vedeți cît sînt de frumoase ? exclamă jignit Eliade. Trandafirii aceștia sînt tare minunați.

Bălcescu fu şi el de aceeaşi părere că aceste scaune sînt frumoase. Pe Arăpilă însă această părere îl supără rău :

— Un lucru făcut de mîna omului nu e frumos decît dacă el corespunde scopului său. Scaunele astea sînt urîte şi caraghioase, fiindcă nu se poate sta ca lumea pe ele.

Eliade, bucuros de această destindere, stărui în părerea lui :

— Un filozof german, se numeşte Kantu [1], a spus că frumuseţea e fără scop... Recunoaşte şi dumneata că aceste mănunchiuri de trandafiri sînt opera unui adevărat sculptor ! Eliade pronunţa dinadins numele lui Kant aşa cum îl pronunţa dascălul lui, Gheorghe Lazăr, la cursul său filozoficesc.

— Nu ştiu ce-o fi spus despre frumuseţe neamţul dumitale... Dar scaunele astea sînt urîte, fiindcă se stă prost pe ele. Iar mănunchiurile de trandafiri nici nu sînt măcar sculptate. Sînt stucărie lucrată din cocă de rumeguş de lemne. Dacă un scaun e aşa făcut că nu poţi să stai pe el, e urît. Asta e.

— De ce e nevoie să stăm pe ele, la urma urmelor ? N-avem decît să le ducem la un muzeu, pe care va trebui să-l înfiinţăm, fu de părere Gheorghe Nițescu, care de la o vreme prinsese gust pentru discuţiile despre artă.

Acum asculta toată lumea cu un interes de cafenea, parcă uitaseră toţi de toate.

— Ce să duci la muzeu ? Tot scaune ? De ce ? N-ai decît să desprinzi trandafirii şi să-i lipeşti pe alt chenar şi să-i duci la muzeu... sau să-i pui pe perete.

— Ba nu, sînt frumoşi acolo pe scaun, spune Nicolae Golescu cu un fel de încăpăţînare.

— Atunci dacă vă plac aşa aceste scaune, faceţi-le şi mai frumoase. Puneţi şi în locul pernelor îmbrăcate în atlaz, pe care staţi, tot cîte un buchet de trandafiri cît pumnul. Va fi şi mai frumos.

Toţi izbucniră în rîs, iar Alecu Golescu, înveselit şi el, îşi afirmă cu îndîrjire punctul de vedere :

— Un lucru făcut de mîna omului este frumos numai dacă e corespunzător scopului său. Altfel este o nerozie, cum sînt scaunele astea.

---

[1] *Immanuel Kant* (1724—1804) — filozof idealist german.

— Vorbeşti, dragă Alecule, se agăţă iar Nicolae Golescu, ca un brînzar care se gîndeşte numai la folos... Se cunoaşte că eşti matematician.

— N-am zis folos... N-am zis folos ! repetă el supărat. Am spus numai că trebuie să corespunză scopului. Asta e altceva...

Adevărul este că Arăpilă era gingăşia însăşi (care nu excludea de loc intervenţiile lui dîrze, accentele revoluţionare), şi poate că era cel mai dezinteresat din tot neamul Goleştilor, care era desigur familia cea mai generoasă din întreaga boierime. Dar era un om care vedea şi vedea bine.

Bălcescu veni însă cu o altă înfăţişare a lucrurilor, care-i surprinse pe toţi :

— Ei, dragă Alecule, dacă e adevărat ce susţii tu, află că aceste scaune sînt frumoase fiindcă sînt corespunzătoare scopului, cum zici tu... Mi-a spus într-o zi Grigore Alexandrescu, care ştia multe din gîndurile lui Bibescu, în calitatea lui de poet al Curţii, că aceste scaune au fost făcute aşa, cu buchetele acelea în dreptul umerilor, dinadins. Le-a făcut Bibescu, în felul acesta, după ce Alecu Ghica şi-a luat cea mai mare parte din mobilă acasă... pentru ca sfetnicii lui să-i dea astfel respectul cuvenit, stînd drept pe scaune. Sînt prin urmare corespunzătoare scopului. Sînt scaunele unui mic autocrat, tiran.

Toţi începură să rîdă de întorsătura explicaţiei. Bălcescu, în continuare, trase încheierea.

— ...Dară dacă ele au corespuns scopului atunci, socot că azi nu mai corespund în nici un chip şi deci aci sînt şi eu de părerea prietenului nostru Alecu Golescu. Să le trimitem la muzeul pe care-l vom face cîndva, şi aci să aducem nişte scaune cuviincioase.

Oamenii parcă uitaseră de toate şi poate că şi uitaseră. Păturile conducătoare ale ţării erau în stare numai de păţanii, nu şi de experienţe.

În realitate, sfîrşitul acestei şedinţe, către şase seara, îi găseşte, pe cei mai mulţi dintre membrii guvernului şi miniştri cu gîndurile întoarse. Mai ales Voinescu II, Costache Filipescu şi chiar fraţii Goleşti par acum cîştigaţi pentru rezistenţă. Nici măcar Eliade nu mai are faţa deprimată cum o avea mereu de ieri de la prînz. Impresia produsă de atitudinea hotărîtă, scăpărătoare a lui Bălcescu şi Arăpilă a fost atît de puternică, încît oamenii aşteaptă acum evenimentele aproape fără frică.

Bălcescu își dă seama totuși că nu au hotărît nimic precis, că n-au privit evenimentele în față. Propune ca astă-seară chiar, peste patru ore, să se ție o nouă ședință, în continuare, adică, se uită el la ceas, la ora zece seara.

— Se aprobă.

Urcîndu-se pe rînd în trăsuri și carete, răspund înviorați saluturilor pe care le striga mulțimea.

— Așadar nu mai plecați ? întrebă un vlăjgan cu mustața groasă, cu buza de jos mare, moale.

— Nu, răspunse Nicolae Golescu. Guvernul rămîne...

E un vuiet de mulțumire, o izbucnire în urale, care arată cu cîtă ușurare primește poporul bucureștean această știre, după ce timp de mai bine de douăzeci și patru de ceasuri nu se vorbea decît de fuga guvernului. Soarele făcea să scînteieze acoperișurile de tablă albă, dar acum ei nu-i simțeau dogoarea, ci parcă striga și el încins de bucurie.

Fuga

Se despărțiseră plini de curaj în această după-amiază de luni din ajun de Sfinții Petru și Pavel, dar spre seară sosi un nou val de știri care, comunicate la întîmplare miniștrilor care pe unde se găsea, arunca guvernul dintr-o latură într-alta, cum e aruncată încărcătura unei corăbii în furtună.

La ședința de la orele zece veniră toți afară de Eliade. Cei mai mulți nu mai erau însă în stare să mai gîndească de spaimă.

Cel mai agitat dintre toți era acum Rosetti, care propuse ca tot guvernul să părăsească pe loc capitala, refugiindu-se la Rucăr. Știrile pe care le are el sînt categorice și îndeamnă la măsuri grabnice. Consulul englez i-a spus că are informații precise că trupele țariste au trecut de Urziceni. Se hotărî deci, fără altă discuție, ca guvernul să plece spre Rucăr. Ștefan Golescu ceru, în sfîrșit, ca plecarea să se facă în cea mai mare ordine subt protecția regimentului de infanterie și a escadronului de cavalerie. Atunci Tell mărturisi limpede ceea ce de altfel se știa ; ofițerii polcului III refuză să lupte, refuză să plece cu guvernul. Fu o clipă de deprimare și revoltă. Bălcescu

și Arăpilă după ce se consultară îndelung cu Magheru, văzînd că plecarea e acum hotărîtă, ceea ce nu contrazicea hotărîrea lor despre rezistență, fură de părere că de vreme ce Regimentul III refuză să lupte, să fie lăsat în oraș, iar ei cu cele două companii credincioase, cu cavaleria și artileria, să se retragă pe o linie de apărare, în jos de Rucăr, la început în zona dealurilor, în așteptarea evenimentelor. Erau și ei de părere că e de mare însemnătate ca guvernul să nu cadă prizonierul vreunei armate străine. Pînă la urmă linia extremă, hotărîtă, fu linia Rîmnic-Curtea-de-Argeș-Cîmpulung-Pucioasa, dar cu sediul guvernului la Rucăr, ca să-i împace și pe cei care ar fi vrut să fie mai aproape de graniță. Acolo se va vedea ce e de făcut, după cum se vor desfășura evenimentele.

— Văzînd și făcînd, spuse cu o preacuminte înțelepciune Ștefan Golescu.

Nu toți se gîndeau chiar la rezistență, pe care nu o credeau cu putință. Stîrnit de o întrebare a lui Tell, Bălcescu își dete pe față gîndurile și făcu afirmația hotărîtoare : „Da", el preferă o înfrîngere totală, cu toate urmările ei, oricît de nimicitoare, unei capitulări lașe, rușinoase. Niciodată asemenea sacrificii nu sînt pierdute pentru istoria unui popor, iar poporul român are nevoie de o asemenea afirmare istorică. Era noapte tîrziu și socotiră de prisos să se mai discute, simțind că nici nu vor ajunge la vreun capăt. Își însușiră în grabă Proclamația redactată de Rosetti, care anunța poporului bucureștean ceea ce s-a numit mai tîrziu „fuga guvernului".

Dar pe Bălcescu textul lui Rosetti, îmbibat de o frazeologie mistică, și încă mai grav, de o stîngăcie ridicolă în motivarea plecării guvernului, îl îmbolnăvi.

„Fraţi Români !

Români, crucea este arma vulturului nostru, crucea a fost mîntuirea lumii, crucea și armele lui Dumnezeu vor fi apărarea noastră, dacă vom avea credință în Dumnezeu și în sfintele noastre drepturi, pe cari de acum înainte nici o putere nu va putea să ni le mai ia. Însă guvernul ales de voi, crezînd că misia lui cea grea cu care l-ați onorat nu s-a sfîrșit, a făcut apel la toate puterile străine, care de multe ori ne-au făgăduit ajutor, a trimis agenți ca să ceară ajutor de armii — și pentru ca să poată trata cu aceste

puteri, ca să poată face o protestaţie cu armele în mînă, în cugetul său de Român şi invitat de multe deputăţii, s-a socotit dator să se tragă la munţi, acolo sus pe culmea Carpaţilor, care este singura noastră cetate...“

Urma un şir întreg de fraze cu „cenuşă pe cap“ şi altele.

Cînd Bălcescu fu de părere să se facă un text scurt, limpede, puternic, în care să se publice hotărît intenţia de a ridica ţara, şi în care să se vestească eliberarea clăcaşilor, cei mai mulţi îi spuseră întărîtaţi că e prea tîrziu acum ca să se mai ţină de texte, că se leagă de nimicuri, că nu o să poată fi gata de plecare nici pînă a doua zi la prînz caretele şi trăsurile. Era într-adevăr o grabă disperată.

— Aşa cum e, e foarte bună, fu de părere Nicolae Golescu, zorit. O trimit astă-seară la Obor s-o tipărească şi chiar la noapte oamenii Vorniciei o vor lipi pe zidurile şi gardurile oraşului.

Se hotărî să se ia vehiculele ministerelor şi ale Ospelului comunal. Fiecare ministru va avea o caretă sau o trăsură. Vor lua cu cele două companii credincioase din Oltenia şi o parte din escadronul de cavalerie. Unii, grăbiţi, plecară chiar înainte de sfîrşitul şedinţei.

Ion Voinescu găsi că e clipa să glumească sau poate că a vrut numai să arate că lui nu-i e frică :

— Ei, mergem să rezistăm în munţi. Eşti mulţumit, frate Bălcescule ? Vorba lui Eliade, eşti mulţumit ?

Bălcescu nu răspunse. Rămăsese cel din urmă, cu braţele încrucişate pe piept. Altfel gîndea el plecarea asta, lucidă ca o retragere pas cu pas. Mai ales pregătită cu un program de reforme revoluţionare.

*

Locul de întîlnire fusese dumbrava de la Băneasa, dincolo de lacul Herăstrăului. Cel dintîi sosit fu de altfel Bălcescu, care luase de acasă o valiză cu rufe, cu jocul de şah şi o haină albă căptuşită cu blană de lup, un coş cu ouă fierte şi cornuri făcute de Tiţa chiar în seara aceea, un ulcior cu apă. Ştia ea că nu e bine să plece fără apă la drum noaptea, şi tot ea stăruise să ia blana, bună zicea pentru orice întîmplare, la nevoie ca plapumă. Să fie acolo. Tiţa ştia că aerul tare de

munte de la Rucăr e vestit, că ajută la bolile de piept şi de aceea, într-un fel, se bucura că Nicu va petrece acolo o bucată de vreme.

Aştepta trîntit în fundul trăsurii şi rămăsese scufundat în gîndurile cele mai tulburi. Vedea că plecau în necunoscut şi era aproape înfiorat. Era obsedat de gîndul că această retragere în munţi i-a găsit nepregătiţi.

Încet, încet, începură să sosească din ce în ce mai încărcate caleştile celorlalţi. Cei care veniseră cu multe bagaje erau furioşi pe cei care încă întîrziau, din pricină, de bună seamă, că vor să încarce şi mai multe bagaje decît încărcaseră ei.

— Domnule, n-au pic de bun-simţ... Mai aşteptăm un pătrar de oră şi plecăm.

Tell sosi cu doi cai de călărie cu soldaţi. Soţia şi copiii erau în caretă. Cîţiva erau porniţi pe gîlceavă. Unul dintre ei mîrîi printre dinţi :

— Amicul ăsta doarme tun în trăsură... puţin îi pasă...

Bălcescu, căci despre el vorbea, auzi reflexia plină de răutate, dar îi era lehamite să mai spună ceva. Îşi zicea că în asemenea împrejurări oamenii îşi pierd capul şi că trebuie să fie iertător.

Fiecare socotea că i s-a dat cea mai puţin încăpătoare trăsură, caii mai proşti decît la ceilalţi. Observaţiile se făceau în gura mare cu reflexii acre :

— Ăsta şi-a luat, se vede, şi putina cu murături...

Ceea ce spori încurcătura fu că de unde se credea că acest convoi de oameni care se retrag va fi alcătuit numai din membrii guvernului şi ai ministerului, sporise acum considerabil, căci veniseră şi rudele şi prietenii miniştrilor, cum şi o seamă de fruntaşi ai revoluţiei, ca Grigore Scarlat Grădişteanu, Costache Aristia şi alţii. Rosetti găsi că e clipa să glumească şi el înainte de pornire, şi trecînd pe lîngă trăsura lui Bălcescu îi spuse nu fără tîlc :

— Frate Nicolae, dumneata eşti, aşa învelit, în pelerina aceea ? Nu te deslușeam bine în întuneric. Ei, ce zici ? Au nu tot spre Rucăr a plecat oare şi Bibescu ?

Istoricul găsi că nu era tocmai potrivit locul şi timpul pentru glume din partea unui om cu răspundere, care ar fi trebuit să fie şi mai pătruns de sensul celor ce se întîmplă, şi răspunse aşa, în bobote :

— Caragea în 1818 a fugit pe la Cîmpina, Grigore Ghica în 1828 tot către Cîmpina, Alexandru Ghica în 1842 tot pe la Cîmpina...

Rosetti nu pricepu nimic și se depărtă intrigat.

Magheru sosi cu Pleșoianu, amîndoi călare, dar și cu un poștalion cu pînză deasupra, în care unul nu avea alt bagaj decît o ladă mică de lemn, din vremea cînd era comandir de panduri, și celălalt — două cufere. Întîrziaseră pentru ca să se asigure că vor porni, numaidecît după ei, și cele două companii credincioase din regimentul de la Craiova, ca și divizionul de cavalerie.

Erau gata de plecare ; îl așteptau numai pe Eliade. Se făcuse două noaptea și acesta tot nu mai venea. Fu trimis în goană la Obor un vagmistru călare să vadă din ce pricină întîrzie. Peste vreo trei sferturi de ceas acesta se întoarse spunînd că la Obor totul e închis, că un neamț, care lucra în tipografie singur noaptea, i-a spus că „domnul Eliade plecat încă de la nouă seara cu Alexandrescu și Andronic, două trăsure bagaj... plecat Pucioasa...“

Au pornit și ei luînd drumul către Tîrgoviște, că se luminase de-a binelea de ziuă. Călătoria fu grea, deoarece fiind prea multe vehicule, cînd se oprea dintr-un motiv ori altul unul dintre ele, trebuia să se oprească toate, și mai niciodată nu se știa pricina opririi, ceea ce stîrnea mereu neliniște și întrebări fără sfîrșit.

Dar mai ales ceea ce îngreuna totul, înăbușindu-i, era norul imens de praf ridicat de convoi, care-l învăluia de nu vedeai trăsură de trăsură. Într-o oră aveau pe față adevărate măști de praf, iar mîinile le erau uscate. Chiar în caretele cele mai bune, care erau totuși prost închise, pătrundeau nori de pulbere și făceau fețele fugarilor mai palide, ochii mai tulburi. Le era pe de altă parte frică să nu întîlnească, cine știe, cete de cazaci abătuți din drumul spre București, în cercetare.

Peste noapte mai fugea cineva din București, tot pe furiș, dar pe Valea Prahovei, căci pleca la una din moșiile lui de acolo. Costache Cantacuzino înțelegînd că e „lucrat“ de mitropolit cu Duhamel și cu Șuțuleștii, nu mai așteptase desfășurarea lucrurilor în București, ci, după ce se refugie mai întîi

la moșie, trecu granița, ca să meargă unde știa el că se fierbe vinul.

*

Cînd dimineața se văzură lipite de palat, pe clădirile publice și pe unele garduri de grădini micile afipte cu Proclamația guvernului, tipărite în cursul nopții la Obor de Rințițec și postdatate 29 iunie, uimirea și durerea bucureștenilor fu fără margini. Era în ziua aceea sărbătoare mare, Sfinții Petru și Pavel, dar în bisericile pline, numai despre asta se vorbea.

Pe la prînz, pe o căldură seacă, apăru pe pereții aceleiași clădiri, ca și pe pereții bisericilor, „publicația" mitropolitului Neofit : aceasta spre deosebire de a Guvernului vremelnicesc grăia limpede, fără ocoluri :

„Rebeliștii fugind din Capitală în noaptea dintre 28 și 29 ale următoarei... grăbim vestind această bună vestire tuturor locuitorilor țării, totodată le arătăm că într-o unire cu d-lor boierii, care se află în Capitală, s-au luat toate măsurile pentru statornicirea liniștei obștești...

Semnat : *Neofit, Mitropolitul Ungro-Vlahiei*"

În același timp soseau la palatul mitropolitan marii boieri, ca să constituie guvernul cel nou. Spre mirarea lor însă mitropolitul nu se grăbea de loc, amîna din ceas în ceas numirea caimacamilor. Stătea în jilțul lui, scurt de talie, cu fruntea mult încrețită, cu camilafca neagră cu marginea brodată cu aur și părea foarte încurcat. Se mulțumise să scoată numaidecît de la arest pe colonelul Odobescu, pe care-l numi din nou șeful oștirii. Îl întrebă dacă are cumva ceva împotriva scoaterii lui Solomon de la arest și a numirii lui iar la comandă.

— Eu n-am nimic, dar s-ar putea să nu primească el... Scrie-i sfinția-ta o scrisoare personal...

Fu adus pe loc un diacon, iar mitropolitul, bătînd mătăniile de chihlimbar, îi dictă nervos :

„D-lui colonel Ioan Solomon.

Fiindcă din nenorocire, Guvernul provizoriu, astă noapte la 28 iunie, s-a făcut nevăzut împreună și cu Comandirul polcului

nr. III din garnizon, în vremea arestării d-voastre după nenorocita întîmplare de la 19 iunie...“

Și după alte cîteva fraze:

...„Eu zic să rămîie toate iertate și uitate... poftindu-vă... să luați iarăși în comănduire polcul nr. III și să îngrijiți...“

Și alte și alte.

Solomon primi cu o satisfacție pătimașă, însetat de răzbunare; îl chemă numaidecît pe căpitanul Costache Chioruł și îi dădu poruncă să înceapă neîntîrziat arestările. Puse la închisoare de asemeni pe toți ofițerii și soldații care simpatizau cu revoluția.

Se apropia ora prînzului. Era în odăile mitropolitane, în care se înghesuiseră peste patruzeci de boieri, o căldură de nesuferit, sporită de binișuri, de fermenele groase, de caftane îmblănite, de işlicuri. Cel care fierbea mai rău era Alecu Vulpe, de care rîdeau acum Hristache Băl-Ceaurescu, în jacheta lui cafenie, și Lenș, tînărul, îmbrăcat în uniformă de secretar domnesc.

— Ei, nene Alecule, glumi marele logofăt, acuma să te văz... Nu uita să mă numești și pă mine subtcîrmuitor la un tact pe undeva pe la Urziceni, că nici eu n-am să te uit cînd o fi ceasul meu... Te fac aprod la înaltul divan, căci ești iute de picior.

Alecu Vulpe era atît de nerăbdător și emoționat, că nu fu în stare să răspundă la glumă. Singur mitropolitul știa de ce tot amînă mereu formarea căimăcămiei și a guvernului. Era în corespondență secretă cu Kotzebue, consulul țarist, foarte activ, care se stabilise la Galați și căruia îi făcea rapoarte despre ședințele guvernului, despre toate hotărîrile luate. Încă de duminică îi scrisese că guvernul e în debandadă și stă să fugă la Rucăr și întrebase pe cine să puie caimacam și pe cine să facă miniștri. După orice socoteală și după măsurile luate, ar fi fost vreme să ajungă lipcanul și să se și întoarcă a doua

zi, cu cai de schimb. Nu putea fi vorba de întîrziere, căci Neofit își avea oamenii lui la Galați pe lîngă Kotzebue, care erau frații Șuțu, fiii fostului domnitor.

Între timp, cei de față, care luau dulceață, beau tot timpul cafele și încercau de prisos tot soiul de răcoritoare, văzură cu surprindere că bătrînul mare ban Văcărescu, zis Furtună, și marele vornic Emanoil Băleanu pleacă supărați. Băl-Ceaurescu îl opri în ușă pe vărul său și-l întrebă nedumerit :

— Pleci, nene Manolache ? Cum asta ?

— Da' ce-o să mă țiu de fustele popii ăstuia toată ziua ?...

Se uitară toți după ei mirați și așteptară cuminți mai departe. Peste un ceas veni în goana caleștii Lahovary, care îi vesti pe cei ce stau la taifas la mitropolit că Teodor Văcărescu-Furtună și Emanoil Băleanu s-au instalat în Palatul Administrativ și s-au proclamat caimacami. Au lipit pe zidurile din împrejurime o Proclamație către popor iscălită de ei, l-au pus iar pe Herăscu-Năsturel vel postelnic și au început să numească numaidecît pe cîrmuitorii județelor. Furia celor de față fu fără margini, mai ales că între timp sosise și răspunsul lui Kotzebue, care cerea să fie numit caimacam baș boierul Iordache Filipescu.

*

Toată ziua de Sfinții Petru și Pavel se urmară arestările. Căpitanul Costache Chiorul călărea pe podurile și ulițele orașului, croind la întîmplare în dreapta și în stînga cu faimosul său gîrbaci cu șapte cozi, cu bumbi la vîrf, urlînd ca un turbat : „Am să-mi împletesc biciu cu piele dă rumîn, ca să ție minte rumînu ce pățește libertatea cînd încearcă să vie p-aci". „Am să-mi stropesc șaua cu sînge dă rumîn." Cei arestați erau cărați cu grămada pe la comisii. Din Obor fură ridicați peste treizeci de inși, dar de Tudor Fărșerotu, căpitanul Gheorghe trimis să-l ridice, n-a avut curajul să se apropie.

După-masă, trecătorii de pe Podul Mogoșoaiei văzură cu durere statuia revoluției care era și statuia dreptății, cu crucea și cumpăna în mînă, făcută din gips de Rosenthal, Iscovescu și arhitectul Melic, răsturnată și spartă. Un mare portret, o femeie, tot de Rosenthal, reprezentînd tot revoluția și atîrnat

între două ferestre ale palatului, înfăşurată într-un chenar tricolor, fusese sfîşiat şi aruncat în mijlocul pieţei. Spre seară întrase spaima în tot oraşul.

*

Cei porniţi spre Rucăr, abia către prînz izbutiră să facă o poştă de drum, căci vehiculele erau mereu în mare neorînduială şi se încurcau unele pe altele. Erau aproape de Tărtăşeşti cînd un ofiţer veni călare din urmă să anunţe pe Magheru că îndemnaţi de unii ofiţeri, care se tem că se răstoarnă lucrurile şi ei rămîn fără grade, mai bine de jumătate din cei trei sute de soldaţi care formau cele două companii credincioase, aduse din Oltenia, nu mai vor să meargă mai departe. Asta stîrni multă nelinişte, dar şi multă mînie. Pleşoianu clocotea de furie şi vru să alerge călare să facă orînduială cu pistolul, dar fu oprit de Magheru. Se ţinu un soi de sfat ostăşesc în dreptul trăsurii lui Bălcescu şi Arăpilă, care e uimit şi furios. Tell, dezolat, ţinea să meargă el să explice soldaţilor şi să încerce să-i convingă. Magheru nici nu vrea să audă de acest lucru :

— Nu te supăra, domnule general, dar eu alături de asemenea oameni nu mai merg în nici un fel... N-am nevoie de ei... Am nevoie de oameni în care să-mi pun toată nădejdea. Mi se pare că ne-am bizuit zadarnic pe ofiţerime. Nu mai e nimic de făcut cu ea.

Bălcescu şi Arăpilă fură de părerea lui, şi el porni îndată cu Pleşoianu în trap viu înapoi. Găsi cele două companii risipite în repaus pe marginea drumului care trece printr-o pădure. Ceru energic ofiţerului mai mare în grad să aşeze oamenii în front. Apoi le spuse răspicat următoarele :

— Sînt încunoştinţat că mulţi dintre dumneavoastră nu mai vreţi să mergeţi cu noi să luptaţi în munţi. Ţin să vă spui că toţi cei care vor să plece îs slobozi s-o facă numaidecît... dar numaidecît. Toată hrana luată în căruţe s-o ia cu ei... Aşa... Acum să-mi treceţi în partea dreaptă a drumului, în spatele meu, cei care vreţi să rămîneţi.

Magheru se aşează cu armăsarul său vînăt pe partea dreaptă a drumului. Trecură îndată vreo douăzeci, apoi alţi treizeci, pe urmă încă vreo cincizeci de soldaţi cu privirile zăpăcite. Căpitanul general întoarse armăsarul şi spuse :

— Sînteţi prea mulţi ! Rămîn cu noi numai ăştia... şi arătă un pîlc de vreo douăzeci, anume cei care trecuseră cei dintîi, în fugă, în spatele lui... Am nevoie de oameni care vin din toată inima şi pe care să poci să mă bizui. Haideţi, flăcăi... Şi voi, le spuse el batjocoritor celorlalţi, călătorie sănătoasă...

Veniră şi trei dintre ofiţeri. Magheru şi Pleşoianu mergeau acum la pas în fruntea acestui pîlc de oameni înviorați, încurajaţi ca de un vin tare de această întîmplare.

Către seară, o parte din cai dădură semne că nu mai ţin la drum. Trimiseră la un proprietar, al cărui conac era chiar pe malul Ialomiţei, o poftire să împrumute cîţiva cai Guvernului provizoriu. Boierul veni el însuşi, bănuitor, să explice că-i sînt toţi opt caii obosiţi, deoarece de-abia a venit el însuşi de la Tîrgovişte azi-noapte.

Fiind prieten mai vechi al lui Magheru, îl luă deoparte şi-l sfătui cu seriozitate :

— Dacă vreţi să fugiţi din ţară e mai bine să o luaţi de-a dreptul pe Ialomiţa în sus, peste Păduchiosul, spre Predeal. Pe la Rucăr e prea mare ocolul şi nu o să puteţi trece atîta lume prin satele întîlnite, care, oamenii, cred, cine ştie... că fugarii au luat banii statului.

Căpitanul general încremeni. Avea dintr-o dată viziunea celor ce vor urma.

Sufereau nespus din pricina arşiţei şi a prafului.

— Să nădăjduim că la Rucăr va fi mai răcoare, spuse amărît Voinescu II, ştergîndu-se într-una de năduşeală.

— Ce spui dumneata de răcoare, frate ? îl întrebă surîzînd Ştefan Golescu. Rucărul e în creierii munţilor, abia ajungi pînă acolo. Seara, trebuie să pui ceva gros pe tine, altfel tremuri... Sînt numai pustietăţi de stînci şi păduri. Altfel e un sat ca un pahar.

— Şi sînt cele mai frumoase muntence, în cel mai frumos port românesc din toată ţara, îl întregi Nicolae Golescu. Ah, ce-am mai vînat eu pe acolo, pe la izvoarele Dîmboviţei, la urşi.

Arăpilă era furios ca şi Magheru cînd, cercetînd cu luare-aminte convoiul, se făcu constatarea că numărul celor ce luase drumul munţilor era de trei ori mai mare decît numărul celor din guvern.

— Au plecat cu cățel și purcel. E caraghios, spuse Arăpilă.

Magheru, care cercetînd mereu, păşea cînd în stînga, cînd în dreapta trăsurii în care Bălcescu lîncezea obosit de străduania din ultimele zile, dar mai ales moleşit de o fierbinţeală pricinuită de praf, îi răspunse lui Arăpilă cu amărăciune, dar adresîndu-se mai mult lui Bălcescu :

— Nu, nu e caraghios. E un lucru foarte nesocotit... Din cauza asta vom avea de suferit urmări de care acum nu vă daţi seama. Din pricina bagajelor astea lumea crede că fugim peste graniţă şi că am furat banii statului.

— Fără îndoială că facem o proastă impresie asupra poporului, nu trebuia să plecăm în pripă, dezorganizaţi, fu de aceeaşi părere, cu o voce obosită, Bălcescu. Praful ridicat de convoi îi apăsa mereu pieptul şi ţinea o batistă la gură.

— S-ar putea să fie şi mai rău, domnule Bălcescu... Acum înţeleg multe... Acum înţeleg şi ironia cu care Herăscu-Năsturel mi-a spus că încă de duminică la prînz Eliade a trimis o parte din bagaj înainte... Înţelegi că ne-am dat prin această nesocotinţă a lui Eliade în mîna reacţionarilor, care cine ştie ce pun la cale împotriva noastră. Aţi văzut de altfel că prin satele prin care trecem, mulţi ne privesc chiondorîş. Chiar sătenii văd cu nedumerire aceste carete şi trăsuri, pline de calabalîc şi oameni speriaţi, care fug şi le vine greu să spuie de ce fug.

După încă vreo jumătate de oră, Magheru, care oprise întreg convoiul fiindcă mergea alandala şi ceruse să fie aşteptaţi şi cei din urmă, lăsă armăsarul vînăt în mîna unui soldat, încălecă pe un cal roib al unuia din cei patru cavalerişti abia sosiţi cu ei şi începu un soi de inspecţie a caretelor şi trăsurilor, izbutind să facă din nou orînduială.

★

Tocmai a doua zi pe la opt dimineaţa ajung în apropierea fostei reşedinţe domneşti. Le iese înainte un şef de masă de la Cîrmuire, Gheorghiescu, un bărbat îndesat, cu mustaţa răsucită, cu omuşorul ieşit ca un coltuc, care le spune că nu vor putea trece aşa de uşor prin oraş. Omul povesteşte aprins, dar căutînd în acelaşi timp să se exprime ca un funcţionar important ce este.

— Domnule, ieri după ce a trecut domnul Bolliac cu familia, pe la ceasurile șase evropenești a trecut și domnul Eliade, tot în sus spre munte, spre Pietroșița. Domnul Eliade era cu doi domni secretari de la guvern, sau nu știu ce o fi fost. Ei au putut să treacă fiindcă pînă aseară pe la șapte nu sosise știrea că s-a făcut căimăcămie...

Rosetti se miră exagerat, batjocoritor :

— A și trecut domnul Eliade ? Era grăbit ?

— Da, domnule. Era tare grăbit. Pe urmă au venit călăreți și au anunțat că s-a făcut căimăcămie. Și pe urmă noaptea un ticălos reacționar, ce cu plăcere se intitula înainte mare paharnic, oposant, domnule, al constituției, unul, Nae Brătescu, a ieșit noaptea în oraș și a strigat la arme pe toți cetățenii, prin lovire de baraban trivoguar, să iasă afară din oraș și să prinză pe tîlharii care au guvernat constituția, căci au prădat vistieria și altele... arătînd că de nu vor face așa, apoi cetățenii vor rămîne răspunzători cu averile lor de ceea ce au jefuit acei tîlhari... Și s-au adunat scursorile din mahala și unii țigani de la fabricile marelui vornic Băleanu, domnule, eu zic să fie ca la o mie cinci sute, două mii de oameni, și să vedeți dumneavoastră, e în frunte fostul subtcîrmuitor, unul Ispas Farcaș, de l-ați scos dumneavoastră din slujbă, o creatură a lui Satan, domnule, care urlă și amenință că omoară pe guvernul constituției. Eu am venit prin crîng să vă spui și v-am așteptat, că dumneavoastră sînteți cu dreptatea.

Omul era tare inimos și ceea ce spunea el era adevărat. Nu știa un singur lucru, că Nicolae Băleanu, care fusese înștiințat de Calliopi Ghica — „logovipera“ — printr-un vătaf al curții ei într-o grabnică scrisoare, așa cum îi ceruse el, că frate-său Emanuel Băleanu s-a numit caimacam, cum și de fuga guvernului spre Tîrgoviște, aținîndu-l și ea să-i prindă pe toți și să-i aresteze, chemase pe fostul zapciu Ispas Farcaș, omul devotat lui trup și suflet, și îi spusese să adune numaidecît, la nevoie cu bani, oamenii pe care îi poate strînge din oraș ; dăduse apoi poruncă și la niște nefericiți salahori țigani, de la una din fabricile lui, să iasă înaintea celor ce veneau. Ca să îi aținе lăcomia îi spusese acestui Farcaș că foștii miniștri au furat și au ascuns într-o trăsură a lor tot aurul din vistierie, două sute de mii de galbeni. Își cunoștea bine omul, pe care chestia cu aurul îl înnebuni, așa că fostul zapciu, după ce le mai spusese, de la el, oamenilor că revoluționarii sînt anti-

chriști — fiindcă strică orînduirea lăsată de Dumnezeu, care în înțelepciunea lui a făcut ca să se nască unii boieri, iar alții slugi, că antichriștii ăștia vor să ia averile sfintelor mînăstiri — le dădu de știre că fugarii au toți buzunarele și trăsurile pline cu aurul vistieriei, de n-a mai rămas un singur galben, măcar de sămînță. Unii dintre sătenii și țiganii rătăciți, năraviți, fără nici o nădejde pe lumea asta, erau și ei de părere că propria lor eliberare strică orînduiala lui Dumnezeu, iar alții, destui, erau ațîțați de gîndul aurului pe care l-ar fi putut găsi.

Revoluționarii stătură în loc, ținînd un fel de sfat, neștiind ce să facă. În scurtă vreme văzură venind spre ei sumedenie de oameni înarmați cu pari și topoare, urlînd în neștire „moarte hoților", „moarte tîlharilor". Foarte mulți aveau puști — unele de la noua Cîrmuire, altele de la marele vornic Nicolae Băleanu, care ședea ascuns într-un pridvor al casei lui din Tîrgoviște și se uita cu un soi de ochean spre cîmpia din marginea orașului. Erau de asemeni vreo douăzeci de dorobanți, cu pistoale, săbii și carabine.

Într-o clipă, la o poruncă tunătoare a lui Magheru, trăsurile se adunară în cerc, pentru ca să poată fi mai bine apărate. Cei douăzeci de soldați rămăseseră mai în urmă și trebuiau să sosească din clipă în clipă. De altfel cei vreo treizeci de bărbați din convoi erau mai toți, ca și surugiii, bine înarmați, cu pistoale și puști de cea mai bună calitate.

Amenințînd și urlînd mereu, gloata de pușlamale și derbedei înconjurară trăsurile care erau în cerc și din ce în ce deveneau mai furioși, încălziți de propriile lor urlete. Copiii pribegilor plîngeau speriați, și speriați erau și părinții care gîndeau că din clipă în clipă fragedele făpturi puteau să cadă pradă celor pe care Farcaș și Brătescu îi asmuțeau necontenit.

Nicolae Golescu, alb ca varul, de-i părea barba și mai ascuțită, întrebă înspăimîntat :

— Ce facem ? Ne vor nimici ticăloșii ăștia !

Bălcescu, care se dăduse jos lîngă trăsură, căută cu privirea și cînd văzu că Magheru nu e departe, îi spuse pe un ton pe jumătate glumeț și nepăsător, gîndindu-se parcă la altceva :

— Frate, sîntem cu Magheru.

— Magheru, ne-Magheru, nu văd cum o să scăpăm de aci, mîrîi fiert fostul aghiotant domnesc, privindu-l îngrozit că

poate fi atît de nepăsător în asemenea clipe de primejdie.

— În 1825, glumi Bălcescu iarăși, cum făcea cînd se vedea încolțit, Magheru a fost trimis de Grigore Ghica împotriva boierilor care veneau de la Sibiu ca să-l dea jos de pe tron. Și el i-a împrăștiat și le-a nimicit oștirea cu care veniseră și le-a prins căpeteniile. Atunci a fost spînzurat și vestitul Cățui și alții. În 1828 la Sisești, cu vreo mie de volintiri, a nimicit trei mii de turci care atacau aripa dreaptă a generalului Geismar ; cînd la Craiova reacționarii arestară guvernul de la Izlaz, el l-a eliberat aproape singur ; iar cînd noi l-am trimis la proprietari la Momolo, era cît pe-aci să se războiască singur cu cinci sute de oameni ; în sfîrșit cînd am fost arestați de Odobescu, el singur a scăpat luptînd și s-a baricadat în odaia lui din palat... Nu crezi că are pe dracul în el ? Și zîmbi cu ochii care priveau de jos în sus. O să facă el ce-o face și o să ne scape și acum...

— Dacă pînă atunci nu vom muri de căldură, întregi gluma Ion Voinescu II.

Era în plină amiază de vară, arșița și praful le slăbise voința la cei mai mulți. Întîrziau aci de aproape cinci ceasuri. Mai ținură încă un fel de sfat, căci doreau mai mult să vadă ce gîndește pînă la urmă Magheru, care descălecase și se plimba cu mîinile la spate. Se adunară mai toți în jurul lui. Nicolae Golescu întrebă, mai mult ca să întrebe, căci el socotea situația grea de tot :

— Mai putem ieși de aci, domnule căpitan general ?

Magheru îl privi mirat și apoi răspunse foarte simplu :

— Oricînd vreți... cu cele patruzeci de puști ale noastre, unde mai puneți că mai avem și vreo cîteva săbii. Totul este dacă începem sau nu rezistența în munți, vărsînd sînge românesc. Să mai așteptăm să se mai sature de urlat și apoi or să plece acasă...

Se întîmplă însă un lucru care aduse dezlegarea mai devreme. Fostul subtcîrmuitor Ispas Farcaș, un vlăjgan uscat și prost articulat, năsos, cu fața ascuțită, cu o barbă mică, ciufulită, dar cu mustața întoarsă cu vîrfurile în sus, se plictisise și el tot asmuțind zadarnic lumea, și dorind se vede să pună mai curînd mîna pe aur, se apropie de grupul celor care discutau și îi declară arestați. Și întocmai ca la tactul plășii lui de pe vremuri, porunci scurt dorobanților care-l înconjurau :

— Cercetați trăsură cu trăsură.

Magheru tresări surprins. Sprîncenele i se coborîră brusc peste ochii mari, negri, cu reflexe dintr-o dată dure. Ieși singur înainte cu cravașa pe care o purta în mînă de cînd era în convoi, trecu încet printre dorobanți și îl întrebă șuierat și autoritar pe vlăjgan :

— Cum îndrăznești dumneata să dai ordin să se arestuiască membrii guvernului ?

Ispas Farcaș, cu barba răvășită și nădușită, răcni cu dinții mari ca de cal :

— Nu mai sînteți membri ai guvernului... Sînteți arestuiți. Și făcu un semn dezarticulat dorobanților, ca să împingă lumea în cerc. Se întoarse și spre cei cu furci și pari : Auzi, tîlharii, se mai cred membri ai guvernului ?

Ochii mari, negri ai lui Magheru scăpărau de mînie. O șuviță din părul lung și întors peste cap ca al unui diacon îi căzuse peste urechea dreaptă. Ridică scurt cravașa, gata să-i cresteze fața :

— Dacă nu dispari în două clipe, îți crăp obrazul, nerușinatule...

Atunci Farcaș pripit, cu toată făptura lui mototolită de mînie, dădu încă o poruncă dorobanților :

— Ăsta-i Magheru, foc asupra lui... Foc în carne vie, în acești tîlhari...

Fu o clipă de spaimă, iar în clipa asta încetară și huiduielile și se făcu o liniște de moarte.

Încă o dată statura bărbătească și curajul, de pe acum legendar, al lui Magheru îi mîntui pe ceilalți toți. Dorobanții nu îndrăzniră să tragă. Liniștea de moarte se prelungi cîtva timp, apoi se prefăcu în liniște obicinuită. Cîțiva tineri se desprinseră în mod firesc din mulțime și umplură cu apă, de la puțul din marginea drumului, păzit de dorobanții lui Farcaș, cănile întinse de femeile și copiii din convoi. De dimineață copiii tot cereau apă, și mamelor nu le fusese îngăduit să ia o cană măcar. Gloata deveni dintr-o dată aproape prietenoasă. Se iviră și cei douăzeci de soldați credincioși.

Se hotărî numaidecît ca Rosetti și Grădișteanu să meargă la administrația județeană să afle ce ordine au venit din București prin cei doi lipcani sosiți cu un ceas înaintea lor.

— Să se ducă, firește, dar n-are nici o însemnătate ce ordine au sosit, fu de părere Magheru. Adăpăm caii și por-

nim numaidecît spre Stoienești... Vom face popasuri din ceas în ceas. Cînd intrăm între munți, vremea se va răcori și drumul este bun. Nu ne vom opri decît la Rucăr.

La administrație, Rosetti și Grădișteanu fură mai întîi arestați, dar cînd se află de înfrîngerea lui Ispas, un secretar fidel Guvernului provizoriu îi liberă și putu să trimită cu ei doi o căruță de alimente. De altfel înainte ca ei să se întoarcă, populația începuse să aducă ea însăși alimente și băuturi răcoritoare celor care erau atît de plini de praf, de parcă aveau măști pe față.

— Viitorul popas îl facem pe malul Dîmboviței, unde ne vom curăți bine de praf și ne vom putea spăla. Aranjați-vă așa în carete și trăsuri, ca să poată copiii să doarmă.

Adăpatul cailor dură, fiindcă nu era decît o ciutură.

*

Restul drumului, cei trei, Bălcescu, Arăpilă și Magheru, îl făcură în caleașca lui Magheru, împrumutînd trăsura cu care porniseră ei lui Tell, ca să se mai ușureze povara unei carete prea încărcate. Cei patru călăreți mergeau acum în frunte, pe cînd în coada convoiului era Pleșoianu cu cei vreo douăzeci de soldați care îi întovărășeau.

— Prost început, frate Magherule, murmură Arăpilă, care se așezase pe un scaun în fața celor din fund și sta pe jumătate întors.

— Greșeala cea mare e că am plecat în goană, prea speriați.

— Altfel visam eu retragerea guvernului în munți, domnule căpitan general, căci Bălcescu din delicatețe, ținînd seama de diferența de vîrstă, nu se putea hotărî să-i spuie lui Magheru „frate". Ah, cu totul altfel...

— Frate Bălcescule, clătină din cap Arăpilă, eu mă întreb, văzînd cele întîmplate aci la Tîrgoviște, pe cine ne vom bizui, cu ce popor alături de noi vom lupta în munți ?

Deși era încă obosit din pricina prafului înalt pînă în văzduh, stîrnit iarăși de convoi, și care-i usca mereu gîtlejul și pieptul, Bălcescu nu era deprimat așa cum socotea Arăpilă. Era abătut de greșelile făcute de ei, nu de purtarea poporului.

— Nu adunătura asta de ticăloși, nu acest gunoi sînt poporul ! Se pot găsi oriunde în lume și poate în orice timp oa-

meni înrăiţi, care vor să trăiască bine fără muncă, sau rătăciţi, sau rămaşi în urmă, gata să se adune ca să cîştige fără trudă, mai ales cînd se găsesc unii să-i aţîţe.

Voinescu II, care se urcase pe cal ca să mai schimbe şi călărea pe lîngă caleaşcă, se amestecă în vorbă :

— Bine, frate Bălcescule, spuse el amar, dar tu nu vezi cum stau lucrurile ? Cei mai mulţi dintre ei erau ţărani ori salahori la fabrică. Ei, poţi pricepe asta ? Fraţii Goleşti şi alţii, care nu au nimic de cîştigat din această revoluţie, îşi pun în joc tot ce au ca să-i mîntuie pe ei din robie. Cu ce scop ? Ca să desfiinţeze rangurile boiereşti, ca să le dea lor dreptul de a-şi gospodări ţara, de a scăpa de sărăcie, de a primi învăţătură... În schimb ei, care au tot de cîştigat, ies înaintea Goleştilor şi a guvernului care a desfiinţat pedeapsa cu bătaia şi le va da drept de vot, tocmai ei ies înaintea Goleştilor cu furci şi cu topoare, urlînd sudalme, strigîndu-le că strică legea lui Dumnezeu, care a lăsat să fie boieri şi ţărani, stăpîni şi slugi... Nu e ceva pe dos într-asta ?

Bălcescu nu răspunse numaidecît. Muşcă dintr-un măr, căci îi era sete, şi rămase cîtva timp pe gînduri :

— Ce vreţi ? Sute de ani de întuneric, de trai în adînc, ca sobolii, le-a stricat vederea... Lumina soarelui le face rău şi-l duşmănesc din orbire. Multă vreme de aci încolo duşmanul nostru vor fi superstiţiile, ereziile, abaterile de la religia adevărată. Ce vreţi ?... Ei vor să facă pe voia Domnului, iar sute de ani li s-a băgat în cap că asta, numai şi numai asta e voia Domnului. Le e frică de răzbunarea celui de sus... Va trebui să le deschidem ochii, să-i luminăm...

Arăpilă rînji amar :

— Să-l luminăm pe Farcaş ? Ce să-l mai luminăm ! Nu vezi că e tot numai jăratic al răului...

Istoricul se înfurie şi aproape strigă :

— Nu, Arăpilă, n-ai dreptate ! Apoi scăzu glasul, cu un surîs : Poate că dacă ar fi trăit în altă lume, acest Farcaş ar fi fost dimpotrivă un jăratic al binelui. Pe urmă, găsesc că mai mult noi sîntem de vină. Gîndeşte-te ce spectacol jalnic le-am arătat. Nişte fugari cu boarfele în căruţă, bănuiţi că ascund aur furat, că vei fi auzit că au strigat la noi că am furat vistieria statului... Altfel era dacă pregăteam plecarea... dacă am fi călătorit organizat, dacă am fi vestit reformele

cele mari. Chiar în cele dintîi două săptămîni se putea face asta. Şi dacă mai vrei încă o dovadă, că nu sînt ei de vină, ci noi, e destul să constaţi, că în clipa în care Magheru a făcut un act de demnitate şi de îndrăzneală, oamenii s-au schimbat dintr-o dată. N-au fost nesimţitori la atîta curaj. N-avem decît să le dăm mai des asemenea pilde şi ei vor sfîrşi, cihar aceştia care ne-au apărut ca nişte lepădături ale omenirii, prin a lupta alături de noi. Întîmplarea de azi trebuie să fie grea de învăţăminte, pentru cele ce avem de făcut de aci încolo, la Rucăr... A fost o lecţie pe care ar fi trebuit să o plătim cu aur ! Şi adăugă, rîzînd numai cu un colţ al gurii ridicat subt mustaţa mică : Da' nu cu aurul furat din vistieria statului !...

*

În ajun, Eliade gonise cu nădejde, şi cînd căzu seara, izbutise să treacă cu bine, dar pe furiş, prin Tîrgovişte. Ca altădată un suveran care fugise din Paris, se prefăcuse şi el acum într-un fel de slugă de casă a tovarăşilor lui, Ştefan Andronic şi Nicolae Alexandrescu, care ieşeau dinadins în faţă. Căpătară chiar şi doi dorobanţi călări, ca să le arate drumul pe valea pietroasă a Ialomiţei spre văgăunile Bucegilor ; aceştia fură chemaţi însă înapoi de administrator, căci deşi era şi el om al revoluţiei, cam bănuise despre ce e vorba, iar cînd ştirea de la Bucureşti se adeveri, nu voise să se compromită de-a dreptul. Căruţa cu bagaje o lăsaseră noaptea în Tîrgovişte, la nişte rude ale lui. Au mers întins pînă către nămiază, cînd caii n-au mai putut şi s-au oprit în dreptul unui ciudat conac, despre care Eliade spuse lui Andronic că nu-l va uita în viaţa lui. Un fel de turn părăginit, care-i păru poetului un coteţ de porumbei, se ridica în mijlocul unei curţi fără acareturi. Era mai mult o livadă părăsită de pruni bătrîni, unii uscaţi, cu iarba necosită şi năpădită de buruieni. Ca să ajungi la cele două odăi ale boierului trebuia să urci o scară strîmbă şi zdruncinată, construită în afară, care ducea într-un ceardac dărăpănat, cu lemnul înnegrit şi crăpat de ploi şi zăpezi. Boierul, care era îmbrăcat în anteriu peste straiele ţărăneşti, se numea Tache ; le ieşi înainte în ceardac, îi salută cu o temenea şi îi pofti într-una din odăi. Nu ştia cine sînt, mai ales nu ştia că Eliade însuşi e logofătul cu cizme şi fără legă-

tură la gît care-i întovărășea pe cei doi boieri călători, dar îi văzuse venind într-o caleașcă, fiind pe deasupra și bine îmbrăcați, deci un soi de musafiri chilipir pentru un singuratic ca el. În odaie, altfel mare, era o sofa joasă, acoperită cu scoarțe țărănești, care lua jumătate din încăpere. Pe sofa era o măsuță cu trei picioare, care-i apăru lui Eliade ca un fel de bifou deschis, căci se găseau pe ea hîrtii în neorînduială, pene și o călimară în formă de pistol. Și nu se înșelă, dar, pe deasupra, ea mai era și masă de mîncat, fie singur, fie cu musafiri, și era bineînțeles și masă de joc, căci se vedeau o pereche de cărți cam soioase lîngă călimară. Pe dușumea, în fața sofalei, era o blană de urs cu capul întreg : pe peretele sofalei, un mare covor turcesc, iar deasupra lui atîrnau, chipurile orînduite, două puști de vînătoare, cîteva pistoale și o sabie, adică în totul un fel de panoplie.

La un capăt al sofalei era ușa, la celălalt, o masă măricică, pe patru picioare de lemn alb, nevopsit, acoperită cu o față de pînză albă. Pe ea se vedea o tavă cu două chiselnițe cu dulceață, două pahare de cleștar și șase cești de cafea, apoi o carte de rugăciuni, *Istoria preafrumoasei Elena și a preafrumosului Arghir*, *Visul Maicii Domnului* și o condică mare. Subt ferestrele mici, cu hîrtie de ziar în loc de geamuri, se afla o ladă pe care se putea sta ca pe o laviță. Soba de zid, cam strîmbă, afumată, nevăruită de mult, slujea și de raft pentru cărți prăfuite, iar deasupra ei erau înșirate cîteva ouă roșii de Paști, lucrate cu chipuri de porumbei. În colțul dinspre răsărit vegheau molcom vreo patru icoane încadrate în ștergare și o candelă, legată în argint.

Boierul, bucuros de oaspeți, căci se vedea că îi era tare urît în foișorul lui părăginit, îi întrebă dacă vor să mănînce boierește, adică așezați pe sofa, la măsuța rotundă, mică, ori nemțește, adică la masa cu patru picioare. Cerură să mănînce nemțește, și masa fu eliberată de chiselnițe și cărțulii și adusă în mijlocul odăii. În timpul mesei, boierul Tache, care nu știa cu cine are a face, se dovedi cel mai fioros dușman al tîlharilor de revoluționari. I se încleștau fălcile, rase ca și tîmplele, și i se zburlea mustața cu sfîrcuri cînd spunea că toți ar merita să li se plimbe încet cuțitul crestîndu-le pielea înainte de a fi spintecați de-a binelea... Auzi, să îndrăznească să se atingă de proprietate... ?

Eliade îl întrebă cît îi e de mare moșia și află că nu era mare, nu trecea decît puțin de cinci sute de pogoane.

— Vă spui eu, sînt niște tîlhari, niște vînduți, niște farmazoni toți, adică antichriști... Niște venetici... dacă mi-ar cădea în mînă vreunul din ăștia, l-aș tăia bucăți... Ăștia sînt sămînța iadului !

Firește, Eliade nici nu se gîndea să-i spună cine e el cu adevărat. Îl făcură totuși să ție partea revoluționarilor, cînd Andronic îi spuse că aceștia au detronat pe Bibescu. Boier Tache află cu uimire. Ah, pentru asta meritau un celeng turcesc ! Pe Bibescu, boierul îl ura și mai mult decît pe revoluționari.

— Vreme de cinci ani cît a domnit el, eu, proprietar și fiu de boier, am mucezit în foișorul ăsta fără slujbă și fără cin. Întrebă uimit : Înțelegeți dumneavoastră, boierilor ? Am îmbătrînit aproape și nu mi se spune decît domnul Tache... E o nedreptate strigătoare la cer să te porți astfel cu un os boieresc... Ah, păcat că nu l-a lovit glonțul cînd au tras în el boiernașii ăia... Se vede că pistolul a fost încărcat cu boabe de cireșe...

Așa au stat de vorbă pînă noaptea tîrziu. Pe urmă boierul i-a lăsat pe oaspeți să se culce, iar el a trecut în odaia cealaltă, care era cîte puțin și pătul, și hambar, și magazie de unelte vechi, și coteț de găini.

*

Cu toate că avu impresia că a mai cîștigat un adept al constituției în persoana fiorosului domn Tache (fără cin boieresc), Eliade se gîndi totuși că ar fi mai cuminte să plece dis-de-dimineață, pînă cînd gazda nu află ce șarpe a găzduit. Mai departe însă drumul fu legat de mult mai mari neplăceri. Înainte de a ajunge la Pietroșița, fu întors din cale, el și cei doi care-l întovărășeau, de către logofătul Ioniță, un flăcău cu cercel în ureche, și de dorobanții trimiși de la subtcîrmuirea de la Pucioasa. Cînd sătenii aflară despre ce tîlhar e vorba, se adunară în jurul trăsurii cu furci, cu sulițe și chiar cu puști, amenințînd și huiduind, și mai ales veghind cu grijă să nu le scape cumva. Porunca fusesé dată logofătului plășii și dorobanților nu de zapciu, care era la Tîrgoviște după știri, ci de energica lui mamă care îl înlocuia, de altfel chiar și cînd

era acolo, gospodărind autoritar afacerile subtcîrmuirii. Pe această bătrînă cucoană, Cioranu se numea, înaltă, uscată, cu păr cărunt și aspru subt un bariș negru mătăsos, Eliade o cunoștea mai demult, totuși nu o putu îndupleca să le dea drumul. Dimpotrivă, ea adună tot tîrgul în jurul casei, ca și pe vizitatorii băilor de pucioasă, aţîţînd lumea împotriva celor prinși, făcîndu-i pînă și pe cei veniți la băi răspunzători, arătîndu-le că vor putrezi la ocnă dacă vreunul dintre fugari scapă. Altfel înlăuntru, în cantălaria tactului, nu-l mai scotea pe Eliade din „copilul meu" și-l îndemna la cafele și dulcețuri, dar afară îl păzea o zgipțuroaică. Spre seară primi o scrisoare de la Tîrgoviște de la feciorul ei, zapciul, care îi aprinse fața și o făcu să nu mai poată sta locului de tulburată ce era, căci în această scrisoare el o vestea că fugarul are asupra lui întreaga vistierie a mînăstirilor, optzeci de mii de galbeni aur. Șiretenia iscusitului Ioniță logofătul îi scăpă însă viața lui Eliade. Flăcăul aflînd ce i-a scris fiul ei și necrezînd că Eliade are acest aur, sfătui pe dîrza bătrînă să-i facă o strașnică cercetare a cuferelor la miezul nopții, fără martori. Spre marea și dureroasa ei dezamăgire, bătrîna duioasă nu găsi nimic.

*

Costache Filipescu, ministrul Finanțelor, a plecat cel din urmă și a ajuns la Tîrgoviște tocmai cînd furia reacționarilor era în toi. A tras la locuința unei rude, dar s-a aflat numaidecît că e în oraș, și polițaiul, trimis de noul cîrmuitor, veni degrabă să-l aresteze.

— Îndrăznești să arestuiești pe un membru al guvernului, pe un ministru ?! a strigat boierul cu fața lui de cîine dog, cu favoriți, ca să-l sperie pe polițai.

Dar nu-l sperie de loc, ba îl îndîrji atît de tare, că vlăjganul cu sabie și cu gîrbaci începu să rînjească arătîndu-și colții de subt mustață :

— De unde și pînă unde ministru...? Noi nu recunoaștem acel guvern de derbedei și desculți... Pentru asemenea miniștri avem noi ale noastre, ca să se sature de costituție. La beci ! a strigat polițaiul voinic, osos și ciupit de vărsat. La beci ! Vă dăm noi costituție ! Așa, să știți... Noi nu sîntem cu derbedeii și desculții, noi sîntem cu vechea stare de lucruri, cu domnia boierilor. Așa, să știe toți golanii.

Ochii ministrului revoluționar scăpărară de o mînie rece :

— Foarte bine, ești cu vechea stare de lucruri... Așa să fie. Bun, nu sînt ministru. Dar mai înainte de revoluție eram mare vornic. Asta o știi, nu-i așa ?

Omul, parcă trezit, bîiguie zăpăcit :

— Știu, cum să nu știu.

Costache Filipescu, sfîrîind de mînie, începu să urle la el :

— Vită, îndrăznești să arestuiești pe un mare vornic ?

Polițaiul se aruncă dintr-o dată în genunchi la picioarele boierului.

— Eu să arestuiesc pe un mare vornic ? Eu ? Eu ? Îndurare, măria-ta... Cine nu știe cine e marele vornic Costache Filipescu ? Să trăiești, măria-ta... îndurare ! Și fără să aștepte măcar să fie iertat, a plecat de-a-ndaratelea.

E drept că nici Costache Filipescu n-a mai îndrăznit să iasă din casă pînă seara.

Se ridică a treia oară norodul bucureștean

Între timp, miercuri, de dimineață de tot, cei care, scoși din fire de urgia abătută asupra orașului, îl căutau pe dascălul Axente Sever acasă la el, în Dobroteasa, erau îndemnați de bătrîna proprietăreasă să întrebe de el la măcelarul din colț. De aci numai unii, cei care se arătau de încredere, erau îndrumați și îl căutau în cîrciuma dintre vii. Aci sosiră rînd pe rînd dascălii ceilalți, Vasile Maiorescu, Scarlat și Ștefan Turnavitu, apoi Deivos și Dincă Bălășoiu, cum și Demostene Turnavitu. Mare le fu mirarea cînd sosiră, toți trei odată, părintele arhimandrit Ioasaf Snagoveanu, popa Dumitru Georgescu și popa Ambrozie de la Episcopia Buzăului, cel care pătrunsese la 19 iunie, o dată cu Ana Ipătescu, dînd iureș peste soldați în Palatul Administrativ. De cu seară Axente trimisese vorbă lui Licsandru Hergă să vie cu Damian și Panait Stoica de-a dreptul la cîrciumă. Îl aduseseră cu ei și pe Toma, care era de la o vreme mai mult în București. Vreo patru tabaci, pe ulițele învecinate, jucau zmeiele deasupra viilor ca să le vadă și cei din cîrciumă, pe cînd Damian își juca și el zmeul lui cel mare, așa tam-nisam, nu duminica, ci într-o

miercure dimineața, cam în dreptul porții lui Axente Sever, pe maidanul din jurul bisericii.

— Ce facem, fraților, că e urgie mare ? întrebă Scarlat Turnavitu aproape tot atît de aprins la față ca și tată-său, prăpădit de arșița care o luase din zori. Se ștergea tot timpul de năduşeală cu basmaua lui roșie, dar fără folos.

— Păi, ce să facem, frate ?... Îi măturăm. Zic zău lui Dumnezeu că pînă în prînz îi măturăm, că de acum ne cunoaștem mai bine meșteșugul, și noi și frații noștri tabaci și calfe de Scaun, că de trei săptămîni tot asta facem, mîrîi Axente Sever. Părul îi era ciufulit deasupra frunții înalte și boltite, obrajii nu erau azi bărbieriți pînă la chenarul bărbii, altfel destul de mari, că nu avusese timp. Făptura lui lungă și osoasă părea înăcrită toată... Pînă în de-amiază musai să-i măturăm, că de nu, pot să prinză rădăcină...

Părintele arhimandrit Ioasaf, uscățiv, cu bărbia mică și neagră ca tăciunile, întrebă plin de smerenie :

— Să-i măturăm, negreșit, să-i măturăm, și cu blîndețe, firește, dacă asta-i voia Domnului, dar cum anume...?

— Asta rămîne să vedem, cuvioșia-ta, răspunse Deivos.

Nu discutară mai mult de o jumătate de ceas.

Axente fu din capul locului de părere că Deivos să se ducă în Obor la Tudor Fărșerotu, împreună cu Scarlat Turnavitu, că era de mare însemnătate să se miște oborenii, fiindcă străbăteau calea cea mai însuflețită dintre podurile Bucureștilor, pornind de la Obor la Bariera Moșilor, de acolo la Sfîntu Gheorghe, la Piața Sfîntu Anton, Piața Mare pînă la Mitropolie. Sporeau pe drum cînd porneau ca un maldăr de ciulini care se face cît claia. Tot Deivos trebuia să treacă apoi prin Delea Nouă, pe unde era bine cunoscut, să aducă pe ginerele lui Tudor, pe Voicu orzarul cu ai lui.

— Păi ăla e șchiop, băgă de seamă părintele Ioasaf, îl cunosc bine, că are un băiat la școala de la Sfîntu Gheorghe.

— Șchiop, șchiop, părinte, că s-a răsturnat odată brașoveanca încărcată și i-a cam prins piciorul... da' n-ai văzut ce al dracului e ? Nici n-ai zice că are patruzeci și cinci de ani și e bunic... Mereu în frunte... Șontîc, și mereu în frunte.

Deivos îl întregi surîzînd pe prietenul lui :

— Nu știu cum pune piciorul sănătos, sucit puțin, că dintr-o mișcare e în căruță... Și de încălecat ce să mai spui, cînd a pus mîna dreaptă în coama calului, piciorul beteag

e și dincolo de șa... Cu orzarii, că au și cai buni, și căruțe, de pot să dea de veste, avem în două ceasuri douăzeci de sate în jurul Bucureștilor. E prieten și cu bulgarii de lîngă Mărcuța.

Satele dinspre Oltenița și Giurgiu avea să le miște Panait Stoica, iar pe cele dinspre Bragadiru și Ciorogîrla, un dascăl, Vasile Popescu, feciorul popii de la Bragadiru și nepot al lui Ioasaf, care avea să fie vestit de un tabac. Mai greu era povestea cu clopotul Mitropoliei, fiindcă bănuiau de data asta că o să fie bine păzit din porunca unei căimăcămii turbate. Dar fără clopotul cel mare nu se putea. Se hotărî, deci, ca Licsandru Hergă cu Damian, cu Fănică Teică și cu Toma, care spunea că el trebuie să dea negreșit a dintîi izbitură a limbii în clopot, în totul vreo doisprezece inși, cu pistoale la brîu și cu cuțite în tureatcă, să plece într-acolo. Dincă Bălășoiu trebuia să se îmbrace pe loc nemțește și să se ducă la Spiru Dumitrache de pe Ulița Tîrgoviștei și, după ce va aduna în fața rotăriei lui cinci-șase sute de oameni, s-o pornească pe lîngă casa Romanitului și Vorniciei, dacă s-o putea trece de palat, dacă nu, pe din jos de Brezoianu, spre mînăstirea Sîntu Ion cel Mare și apoi să treacă Dîmbovița, ca să vie pe la biserica Antim la Mitropolie, coborînd din sus, după ce va lua și pe Filaret Mustea cu țiganii lui. După socoteala lui Axente Sever, toată lumea asta putea fi pornită către ceasurile opt, așa ca pe la douăsprezece să ajungă din toate părțile în jurul Mitropoliei. El cu tabacii și cu calfele de Scaun și cu dascălii ardeleni de la Radu-Vodă aveau să aștepte pînă se adună lumea în Cîmpul Filaretului, de unde vor da buzna peste cei de la Mitropolie, cînd vor vedea că nu merge treaba cum trebuie. Într-o jumătate de ceas porniseră toți care pe unde fuseseră trimiși. Soarele era acum înălțat de o suliță peste vii și Dîmbovița scînteia ici-colo în lunca ei printre plopi ca niște ascuțișuri de sabie, risipite printre răchiți. Axente Sever începu numaidecît să orînduiască înștiințarea lui Apoloni, a lui Mihăileanu, a lui Mavromati, a lui Paleologu, a lui Peretz, cum și a „coconașilor“ din Gvardia Națională : cei doi Florești, Kretzulescu cel mic, Cantacuzino, feciorul Cantacuzinului, acum cînd tată-său fugise la Brașov, căci dracii ăștia, știindu-se bine apărați la nevoie, puneau în mișcare tot miezul Bucureștilor și zăpăceau măsurile de apărare. Apoloni era acum un fel de conducător al Gvardiei Naționale, fiindcă Scarlat Kretzulescu era nu se știe unde, iar Aristia plecase cu guvernul, și ea ră-

măsese astfel fără şef. Plecară toţi, rînd pe rînd, la rosturile arătate, în timp ce Axente Sever rămase cu tabacii lui.

Mult nu stătu însă nici el locului, zmeul lui Damian îi făcea semne stăruitoare să vină acasă. Ceea ce şi făcu.

*

Ion Brătianu, care plecase duminică dimineaţa cu numirea de administrator la Buzău în buzunar, ca să cerceteze graniţa spre Moldova, şi fusese atît de aşteptat de întreg guvernul, nu se întoarse în capitală decît tocmai marţi noaptea şi se duse de-a dreptul la cazinul de la hotel Caracaş, unde era cam ca la el acasă, fiind şi el cam rudă cu Caracaşii ; acolo a stat ascuns pînă dimineaţa, trimiţînd însă vestea în toate părţile, prin căpitanul Grigore Caracaş, legat de revoluţie, şi prin prietenii acestuia, că trupele ţarului nici gînd nu au să intre în ţară, aşa că guvernul a fugit degeaba. În zori el se mută la Dimitrie Mănescu, unchiul doamnei Odobescu, născută Caracaş, unde a venit să-l vadă, în taină mare, însuşi Odobescu, pe care îl înştiinţă de asemenea că nu au intrat nici un soi de trupe străine în ţară.

Ion Brătianu era cumplit de agitat, părul său negru, cîrlionţat, era acum încîlcit, ochii de obicei catifelaţi îi erau tulburi. Barba crescută pe jumătate îl întuneca. Lucrurile se încurcaseră prea rău şi se cereau limpezite. Numirea de la sine a celor doi caimacami dădea totul peste cap. Alergă numaidecît la Pavlicioni. Îl găsi şi pe el zăpăcit şi îndîrjit aşa în gol :

— Ce-i de făcut, frate Iancule ? Cădem din lac în puţ. Ne-am speriat de golani şi de desculţi şi acum am căzut în laţul boierilor celor mari !

— Nu e decît un lucru de făcut, frate Pavlicioni, trebuie să ridicăm din nou poporul.

Pavlicioni nu se prea încălzi auzind glasul frumos, ca de cîntăreţ, al prietenului său :

— Vezi că poporul e mai greu de ridicat decît haimanalele lui Ulumeanu, care şi el e cam supărat pe noi, şi nu ştiu de ce. Bănuiesc că a vrut să fie în sfatul orăşenesc. Crez că e neapărat nevoie să-l mişcăm pe Tudor Fărşerotu cu ai lui. Dacă izbutim, vin toţi ca oile după berbecul bătrîn... Hai pe jos, că e aproape, şi nu ne ia lumea la ochi.

Porniră într-acolo ocolind pe Uliţa dintre Ziduri. Dar Fărşerotu rămase neînduplecat, ca şi podeaua de pămînt bătătorită strîmb a prăvăliei lui. Le vorbi cam dintr-o parte, dînd în acelaşi timp sfaturi ucenicului cum să ciocănească o tingire pusă pe ţiţie. Ieşiră de acolo dezamăgiţi.

— Mă duc numaidecît la Axente Sever. Ăla cu tabacii şi măcelarii lui va veni negreşit. Mă duc să-i spui că nu vin trupele străine, şi că trebuie să pornească numaidecît cu ai lui... E mai ales nevoie să se tragă iar clopotul cel mare al Mitropoliei, care acum pare să fie păzit cu străşnicie.

— Eu aş zice să vezi ce e cu ăla din Dealu Spirii... Am auzit că ăia sînt nişte başbuzuci care nu se sperie de nimic, îl îndemnă Pavlicioni, îndurînd cu demnitate năduşeala care i se scurgea de-a lungul spinării.

— După ce vorbesc cu Axente, am să caut să-l văz şi pe Ghiţă Duşumea din Dealu Spirii.

*

Cu Deivos şi cu Scarlat Turnavitu, care nu putea nici de data asta s-o vadă pe Tincuţa, altfel stătu căldărarul de vorbă, aşa că pe la zece, maidanul din faţa prăvăliei lui era plin de lume, din Obor şi din împrejurimi.

Trică, încă plin de făină pe după urechi, fiindcă îşi clătise în fugă faţa şi abia îşi pusese pieptarul negru peste cămaşă, alergase să-l vestească pe Chiriac olarul, care avea o prăvălie mare în colţ, cu tot soiul de ulcioare, oale, borcane, străchini, căni şi farfurii smălţuite cu verde şi galben, olane de pus pe casă şi rogojini şi papură împletită, coşniţe, negustorie care făcea dever mare, căci toată ziua prăvălia îi era plină de muşterii.

— Ai, jupîne, ce mai stai, n-auzi clopotu ăl mare? Ai, c-au ieşit iar deasupra Odobescu şi Solomon! Au gonit boierii gubernu şi au făcut unu nou... Lasă pă lelea Tudora să închiză şi aideţi degrabă, că ai noştri sîntără în uliţă cu toţi...

Dar spre mirarea lui, jupînul nici vorbă să mai meargă de data asta:

— Lăsaţi-mă dracului, mă, cu boierii ăştia ai voştri! M-am săturat dă atîta revoluţie... Toată ziua, bună ziua, trebuie să-mi las prăvălia şi muşteriii şi să alerg ba la palat, ba la Mi-

tropolie. M-am săturat ! Fugi de-aici, că uite, așteaptă muierile astea să se tocmească.

Trică ridică nedumerit din umeri și alergă înapoi spre Tudor Fărșerotu :

— Nășicule, alde nea Chiriac nu vrea să vie. Zice că s-a săturat dă atîta rivoluție ! Zice că nici așa n-am făcutără cine știe ce scofală.

Bătrînul ridică sprîncenele, două perechi, ca o streașină a ochilor.

— Cum, mă băiețaș, nu vrea să vie ? I-ai spus că noi am ieșit toți în uliță ?

— Iaca, nu vrea să vie, dacă-ți spui că nu vrea...

Fărșerotu se scărpină în cap șovăielnic. Întîi ar fi vrut să se lipsească de asemenea oameni care așteaptă să fie rugați, dar pe urmă se gîndi că alde Chiriac sînt, cu feciorii, finii și vînzătorii din prăvălie, vreo douăzeci de inși.

— Mă băiețaș, hai cu mine la el.

Prăvălia lui Chiriac nu era în vecinătate, ci tocmai între biserica Oboru Vechi și Biserica Olarilor. Mergea dîrz, încălzit de mînie. Îl găsi pe Chiriac, bărbat ca la cincizeci de ani, spătos și mustăcios, dar fără dinții de jos din față, ciocănind un ulcior smălțuit în verde, cu dungi galbene și roșii, ca să arate unei cumpărătoare că este sănătos, întreg.

— Ce-i, mă Chiriac, cu tine ? Nu mergi ?

— Nu merg...

Omul lăsase ulciorul și se apropiase cu respect de bătrîn, dar în glas era dîrz de tot.

— N-ai auzit, mă, că boierii au făcut guvern nou ? Că i-au gonit p-ai noștri ?...

— Ei și ? Ce vrei să le fac io, nene Tudore ?

— Mă, tu n-ai înțeles, măi băiete, că au făcut iar boierii guvernul lor și i-au gonit p-ai noștri ? îl întrebă mirat căldărarul.

Chiriac ridică din umeri cu silă și de strîmbătură i se suci și mustața mare.

— Nene Tudore, să ceartă boierii între ei : ce-avem noi să ne amestecăm în cearta lor ? Ei să ceartă, ei să-mpacă. Să fie sănătoși... Nu-i știi ? Dă cînd e lumea, boierii s-au certat între ei și s-au tăiat pentru putere și domnie... Ca să puie mîna care mai dă care pă tot cașcavalul. Oare ce-avem noi cu ei ?

— Bine, mă, de ce vorbeşti aşa ? Tu nu ştii că una sînt boierii ăi vechi şi alta sînt boierii noştri ? Cum poţi să fii atît de orb ?

— Lasă-mă, nene Tudore, că oricum dracu i-ai boieri, boierii tot boieri sîntără. Cînd e vorba dă caşcaval, să ceartă, să împacă şi să pupă, unde le place lor să să pupe, şi iar să ceartă...

— Mă Chiriac, te credeam mai deştept. Mă, io credeam că tu ai priceput că acum s-au schimbat lucrurile.

— Şi cum s-au schimbat, nene Tudore ?

— Mă, tu nu ştii că o parte dîn boieri, vreo cîţiva mai tineri dintre ei, ţin cu noi, cu norodul ? E unul mă, Bălcescu, şi vreo cîţiva Goleşti, mă, care luptă să ne dea nouă drepturi, care apără costituţia, mă...

— Şi ce-am io cu costituţia aia ? Ce, costituţia îmi dă mie să mănînc ?

Bătrînul se mînie, îi scăpărau ochii mici subt cele două rînduri ale sprîncenelor zburlite şi bătu din ciomag în piatra de şters picioarele din faţa prăvăliei :

— Costituţia nu ţi-o da să mănînci, mă, da-ţi dă dreptate... Dă dreptate norodului, dă dreptate bietului negustor să nu-l mai jecmănească şi să-l batjocorească boierii şi slugile lor ticăloase, să nu ne mai calce în picioare căpitanii ăia blestemaţi dă la Agie. Or ţie nu-ţi place oare dreptatea, mă Chiriac, mă ? Uite, asta eu n-am ştiut-o. N-am ştiut-o, zău că n-am ştiut-o ! Anul trecut ţi-am plîns dă milă cînd a venit ipistatul dă la comisie dă la Văpseaua dă Negru şi te-a plesnit cu vîna dă bou, că i-ai vîndut un ulcior crăpat, cînd tu i-ai spus că i-ai vîndut marfă sănătoasă... A început să dea cu cizmele în toate ulcioarele şi oalele, dă ţi-a făcut toată marfa zob. Aşa, fără judecată. Ei, uite, io ţi-am plîns dă milă. Cum i-am plîns dă milă şi lui fină-miu Trică, atunci cînd i-a intrat în prăvălie Gartacuz şi i-a zis că dă lipsă la cîntar şi aşa, mă, tot fără judecată, i-a luat toată marfa dîn brutărie, dă nu i-a lăsat nici o lipie pentru copil... Şi dă ce, mă ? Dă ce ? Fiindcă nu i-a dat pă subt mînă ruşfet. Care dintre noi nu plăteşte cu amîndouă mîinile în stînga şi-n dreapta ruşfet la toţi păduchii dă la Agie şi dă la Vornicie ? Asta bez dăjdiile pă care le plătim dă ne spetim, şi vamă, dă mă costă arama dă cinci ori mai scump decît costă la Braşov, că toţi întind dă noi dîn toate părţile...

Chiriac tăcea din ce în ce mai întunecat, pe cînd bătrînul se încălzise vorbind, de-i curgea năduşeala de pe el.

— Ce, mă, copiii boierilor ies dîn aia a mă-si cu barbă dă mare vornic, mă, dă li se cuvine totul, şi avere, şi slujbe, şi nu li să cere nici măcar să-nveţe carte, pă cînd ai noştri ar vrea să înveţe, dar n-au unde ? Că n-avem şcoli, n-avem spitale, mă, înotăm în noroi pînă la genunchi, iar boierii şi-au făcut caldarîm dă poţi să mergi în ciorapi pă uliţele lor. Cu ce bani, mă ? Cu banii tăi, cu banii mei, că păcătoşii dă noi n-am fost în stare nici măcar să ridicăm mai sus dă un stat dă om zidurile bisericii ăsteia, pă care vrem s-o înălţăm aci în Oborul Nou ? Că parcă e un făcut... Spune, mă, toată ticăloşia asta îţi place... ?

— Nu-mi place, răspunse olarul încleştat.

— Atunci ce mîne-ta mai aştepţi, mă ? Hai cu noi... N-o să rămîi tu singur acasă în tot Oborul. E vremea, mă, să să ridice tot omul, toţi năpăstuiţii mă, întreg norodul...

Chiriac olarul strigă scurt tejghetarului :

— Dumitriţă, pune obloanele numaidecît !

— Dă ce, jupîne ?

— Dă ce, dă ne ce... Pune obloanele, mă, şi veniţi toţi în uliţă la nea Tudor... Ai la costituţie !

Flăcăul se înveseli :

— Cu steagul, jupîne ?

— Cu steagul, mă !

*

Veniseră şi cei de prin Delea Nouă şi de pe la Bariera Vergului. Erau zeci şi zeci de steaguri. Mulţi purtau pene potrivite roşu, galben şi albastru la pălării, pe care le împărţise un mămular din gura Oborului. În clipa cînd dangătul greu şi rar al clopotului cel mare se împrăştie în văzduhul capitalei, Deivos făcu un semn, Scarlat Turnavitu scoase basmaua roşie pe care o învîrti deasupra capului şi pe urmă, cu steagul cel mare între ei, pe care îl ducea Tase, ginerele chiristigiu, porniră spre barieră, întîmpinaţi de clopotele de la Sfîntu Ion Moşi, care parcă zburdau. Lumea — ciucure pe la ferestre, în timp ce negustorii strîngeau în grabă şatrele, trăgeau cu băieţii din prăvălie obloanele şi alergau apoi după alai. Curînd se auziră şi clopotele de la Olari. Deivos, Tudor Fărşe-

rotu, Turnavitu se ţineau de braţ mereu în frunte. Nimeni nu mai simţea căldura. Bucureştii de la un capăt la altul fierbeau de mînie. Ziua de ieri arătase de ce sînt în stare boierii şi slugile lor, care prefăcuseră întreg oraşul într-o închisoare, căci toate barierele şi uliţele care duceau afară erau păzite să nu poată să iasă nimeni. Şi se bătea cu gîrbaciul ca la temniţă. Tocmai acum, le sosi celor din alai vestea că în clipa aceea patru dorobanţi duc la comisie nişte negustori armeni. Numaidecît alergară spre Biserica Armenească Trică brutaru şi cîţiva oboreni înarmaţi cu ciomege, topoare şi pistoale. Cei care erau să fie duşi la comisie şi bătuţi erau arhitectul Melic, fratele lui şi un cumnat al lor. Eliberaţi, se alăturară şi ei celorlalţi, acum înarmaţi şi cu puştile dorobanţilor. Mulţimea curgea pe lungul şi îngustul Pod al Tîrgului din Afară ca apa unui rîu umflat de ploi, care stă să-şi iasă din albie. Văzduhul gemea prelung de dangătul cel greu, cutremurător al clopotului cel mare.

Către ceasurile douăsprezece erau în jurul Dealului Mitropoliei ca la treizeci de mii de oameni.

Cei veniţi dinspre Bariera Tîrgului din Afară fuseseră întîmpinaţi la Sfîntu Gheorghe de arhimandritul Ioasaf şi cei doi preoţi, Dumitru Georgescu şi Ambrozie. Nu încăpură să treacă podurile şi mulţi, mai voinici fireşte, trecuseră Dîmboviţa prin vad. Între Aşezămintele brîncoveneşti şi casa Fălcoianului era o mare de capete. Palatul brîncovenesc, unde locuise Bibescu, era tot înconjurat de lume, care se suise şi pe gardul înalt de zid, cu zăbrele de lemn deasupra, dar pe care le prăbuşise în cîteva locuri. Pe Podu Beilîcului şi dinspre Filaret, veniseră cu Panait Stoica şi cu cîţiva tabaci în frunte, mii şi mii de ţărani, mulţi în căruţe, ceea ce băga spaima în negustori, căci ştiau că unii ţărani mai ai dracului veneau cu căruţele aşa într-o doară, poate o fi rost şi de puţin jaf prin prăvăliile alea pline de scumpeturi. Li se părea ciudat negustorilor că, de îndată ce erau vestiţi, ţăranii, pe o poştă şi mai bine din jurul Bucureştilor, nu aşteptau să fie poftiţi de două ori. Aproape chiar subt ferestrele palatului mitropolitan se găseau cei din Ţigănie cu baroase şi răngi de fier, pe care-i adusese Filaret Mustea şi fecioru-său. Peste tot fîlfîiau steaguri tricolore şi se răsuceau pe deasupra capetelor crăci de copaci, ciomege şi pălării. Larma era de nedescris.

Boierii care ţineau sfat la Mitropolie o sfecliră şi de la ceas la ceas spaima lor devenea adevărată groază. Baş boierul Iordache Filipescu îşi făcea mereu cruci peste barba albă care-i acoperea pieptul.

— Boierilor, nu mai scăpăm vii d-aci... Numai dobitocul ăla de Odobescu ne-a făcut asta... Ne-am pus şi noi ca proştii nădejdea în el. Dăgeaba i-ai scos de la închisoare, părinte, că uite, nu e în stare nici el, nici Solomon ăla al lui să ţie lumea în frîu. La ce dracu le mai folosesc puştile şi tunurile ?

Neofit nu răspunse nimic. Mic şi alb la faţă ca un cadavru, bătea mereu mătăniile de santal încrustat cu rubine, fără să asculte nimic.

Odobescu fusese de dimineaţă pe la mitropolit, unde se adunaseră iarăşi cea mai mare parte dintre boieri, care ţinuseră şi ieri sfat în aşteptarea unei indicaţii mai amănunţite de la consulul ţarist Kotzebue, căci nu ştiau cum să formeze ministerul. Erau furioşi pe marele logofăt Herăscu, fiindcă primise să fie mare postelnic al unor caimacami care se numiseră singuri, trecînd peste drepturile altora. Cînd veniseră nişte ofiţeri să-i spună că pe toate podurile înaintează sumedenie de oameni, gloate înarmate spre Mitropolie, Odobescu plecase, asigurîndu-i pe toţi că o să-i facă pe golani să fugă rupînd pămîntul. Cînd omul înţelese însă că o asemenea rupere de zăgazuri nu poate fi oprită cu cîteva roate de soldaţi, că în cîteva ceasuri Bucureştii vor fi subt marea de capete ca subt apă, se strecurase pe uliţe lăturalnice şi se dusese de-a dreptul acasă, fără să ştie nimeni unde e plecat. Era păţit şi nu voia să mai treacă prin ceea ce trecuse, mai ales după ce stătuse în cursul nopţii de vorbă cu Ion Brătianu, care-i spusese că nici vorbă nu-i să intre în ţară trupele ţariste.

Stătea pe divanul din „„cabinetul“ lui de acasă aprins la faţă şi trăgea cu amărăciune înăcrită ciubuc după ciubuc. Nu voia s-o vadă nici pe nevastă-sa, care încercase de două-trei ori să intre acolo în odaia lui de lucru.

— Ce vrei ? Ce vrei, cucoană ? Să mă îmbolnăveşti şi pe mine de isterismul tău ?

— Poate să-ţi fiu şi eu de folos cumva... Nu sta aşa singur, nu e bine. Spune-mi ce s-a întîmplat, se ruga ea de el, speriată, cu ochii rătăciţi.

— Nu înţelegi odată, muiere, că m-am săturat să te tot văd leşinînd mereu !... Că m-am săturat de bîzdîcurile şi spai-

mele tale... Ce vrei, ce vrei acum ? Stai acolo, că-mi înfig mîinile în chica dumitale... Vezi de copii.

A stat aşa pînă pe la ceasurile unu după prînz.

*

Între timp un grup de negustori în frunte cu Ion Brătianu, Pavlicioni, State Dobrovici, Hagi Curti, pe care-l convinseseră, Danielopolu şi alţii se încadraseră într-un fel de pătrat de oameni care purtau steaguri, şi cu Ulumeanu în frunte, care-şi deschidea drum prin mulţime, strigînd mereu : „Loc pentru deputaţii poporului... loc... loc", izbutiră să ajungă subt ferestrele palatului mitropolitan. Cerură prin diaconul de serviciu să vorbească mitropolitului, şi cînd acesta află că sînt Brătianu, Pavlicioni, State Dobrovici, adică mai mult delegaţii marilor negustori, fură primiţi numaidecît. Poate că de la ei să vie dezlegarea în ceasul ăsta greu, care părea pentru toţi cel din urmă. Dar Brătianu nu se mai urcă sus. Abil, prepuelnic, rezervîndu-se necontenit, aţîţînd şi apoi fugind, el socoti că e mai bine să aibă mîinile libere faţă de tovarăşii lui din guvern şi deci rămase subt fereastră.

Pavlicioni întovărăşit de Dobrovici, foarte bătăios, de Hagi Curti, a cărui privire întunecată ocolea pe a celorlalţi, şi de Danielopolu, foarte apelpisit, străbătură sala lungă şi îngustă, cu covoare şi scoarţe pe pereţi, iar cînd urcară, fură întîmpinaţi de Neofit, care îşi încrucişase mîinile pe piept. Socoti totuşi că nu trebuie să se vadă că e speriat şi izbuti să întrebe autoritar :

— Ce vreţi de la mine ?

Pavlicioni scrîşni întîi din dinţi, apoi se stăpîni şi întrebă, voit moale :

— De ce ai făcut asta, părinte ? De ce ţi-ai călcat cuvîntul ? De ce ai scuipat pe constituţia pe care ai jurat ?

Dar în locul lui Neofit răspunse neaşteptat de dîrz Danielopolu :

— Acum că a făcut-o, a făcut-o. O să lingă unde a scuipat, şi pace...

Deşi ocara era scîrboasă, Neofit întrevăzu parcă o fîlfîire albă şi înmuguri în el un sîmbure de speranţă :

— Ce să fac, oameni buni ? Ce să fac ?

— Deh, părinte, îi spuse Pavlicioni cu un ton neobicinuit de blînd la el, care de obicei era atît de agresiv, deh, eu ţi-am spus să nu te mai gîndeşti la boieri, că e nenorocire mare. Ei, dacă nu ţi-aş fi spus... Da' vezi că nu m-ai ascultat, nu te-ai lăsat de boieri.

Pavlicioni nu putea uita că fuseseră îmbrînciţi pe uşă, duminică seara, după ce fuseseră poftiţi la palatul Ghiculeştilor de la Tei.

Neofit înţelese că e de prisos să-şi mai dea ifose faţă de ei. De afară se auzeau urletele mulţimii ca vuietul mării ; el făcu doi paşi spre fereastră, dar picioarele îi erau moi şi se lăsă într-un jilţ.

— O să mă omoare, oameni buni... Or să mă omoare, nu ?

— Cum vrei să te ierte, cînd a doua oară ţi-ai călcat jurămîntul ? îl întrebă acru şi plictisit Danielopolu.

Pavlicioni, cu o linişte de necrezut, cu o voce blîndă, îi puse mîna pe umăr :

— Nu te omoară nimeni cît timp sîntem noi aci. Numai să asculţi de noi... Uite ce vei face : Vei ieşi la fereastră şi vei vesti mulţimii că ai izgonit căimăcămia şi păstrezi vechiul guvern, în care vor intra şi colonelul Odobescu, şi domnul Ion Cîmpineanu. Asta-i tot. Cînd poporul va auzi asta se va linişti numaidecît...

Neofit înţelese pe dată că asta era o portiţă de scăpare. Odobescu şi Cîmpineanu erau în minister, unul la Războel, altul la Dreptate, şi mulţimea nu prea ştia ce deosebiri sînt între guvern şi minister. Ca să arate lui Pavlicioni că el totuşi nu e prost, că el ştie ce face, întrebă nevinovat :

— Dar în locul cui în guvern ?

Pavlicioni îşi aminti cele discutate cu Brătianu, care în convorbirea cu Odobescu aflase de la acesta că trebuie neapărat scoşi din guvern Magheru şi Tell, care, pretindea colonelul, strică oştirea, aşa că el nu o mai putea avea în mînă cît timp aceştia doi hotărau peste capul lui. Se prefăcu că se gîndeşte şi, punînd fără să vrea mîna pe mătăniile lui Neofit, care ascultînd înciudat nu le mai bătea, îi spuse :

— Foarte simplu. Vor ieşi din guvern Magheru şi Tell. Dar să ştii, nu e nevoie să spui asta mulţimii. Aşa... Hai, părinte, ieşi la fereastră şi nu mai vesti nici că intră în guvern Odobescu şi Cîmpineanu, spune numai că vei chema înapoi

Guvernul provizoriu, și pace... Spune că vei trimite numai-decît după el la Rucăr.

Danielopolu ieși la fereastră înaintea lui Neofit și vesti lumii uimite că îl vede acolo :

— Înaltpreasfinţitul are să vă dea o veste... o veste mare, care are să vă bucure pe toţi, și făcu loc la fereastră mitropolitului.

Cu capul mic, cu potcapul căzut pe fruntea încreţită, cu barba îngustă, cu camilafca neagră pe umeri și cu mîna sprijinită pe cîrja episcopală, apăru Neofit încadrat în fereastra destul de mică și de altfel nu prea ridicată, căci palatul nu avea două caturi decît în spate, unde cobora colina. Între palat, biserică și clădirea Adunării Obștești nu era prea mult loc, așa că aci nu pătrunsese prea multă lume, dar era atît de înghesuită, încît se vădea că nu e decît o mică parte din aceea ce înconjura dealul. Cei dinlăuntru măsuraseră cu groază această mulţime, de la ferestrele din dos, care aveau vedere la dreapta spre casa lui Fălcoianu și spre palatul lui Bibescu.

Cu un glas necrezut de puternic în clipele acelea, glas format la școala slujbelor în biserică, el vesti că a izgonit căimăcămia și a trimis oameni la Rucăr să aducă înapoi Guvernul provizoriu. Brătianu făcu semn celor din jurul lui, ridicînd amîndouă braţele ca un îndemn spre urale, și Ulumeanu strigă un „ura“ formidabil și toţi urlară după el. Atuncea strigătul se tălăzui în jos spre poalele Dealului, zguduitor, reluat din ce în ce mai departe, pînă spre zăvoaiele Dîmboviţei. Se fîlfîiau steaguri și crengi înfrunzite, se aruncau pălării în sus. Dar nimeni nu știa prea bine ce s-a spus și de ce se strigă. Totuși trecu ca o creastă de val știrea că va fi chemat Guvernul provizoriu de la Rucăr.

Pe treptele fostei Adunări Obștești, unde ajunseseră oborenii, în frunte cu Turnavitu, Deivos, făcuseră loc și tabacilor și măcelarilor veniţi, ca un rîu în mare, prin mulţime cu Axente Sever. Erau de asemeni cei trei preoţi care întîmpinaseră alaiul la Sfîntu Gheorghe. Ajunseseră pînă în faţă și cei doi fraţi ai lui Scarlat, Demostene și Ștefan Turnavitu, care veniseră cu satele dinspre Giurgiu, în frunte cu Panait Stoica. Mai erau și Licsandru Hergă, Toma și Damian, care lăsaseră clopotul cel mare în seama celorlalţi tabaci.

— Tîlharul ăsta care a spurcat sfînta *Evanghelie* tot jurînd pe ea cînd alb, cînd negru, cînd pentru sfinţi și cînd

pentru draci, crede că poate scăpa atît de uşor ? spuse cu un glas gros şi blajin de tot părintele Ioasaf, întorcîndu-se spre popa Dumitru. Ce zici, părinte ?

— Ce vreţi, preacuvioase ? Crede că ne mai poate înşela iarăşi.

Popa Ambrozie, care avea un glas de buhai, de răsuna bolta bisericii cînd cînta octoihul, se strîmbă de ciudă :

— Eu socot că trebuie neapărat să dezică ticăloşia pe care a publicat-o ieri... Dacă boaita a jurat de atîtea ori, mai poate jura o dată.

— Ar trebui să strige careva asta, spuse părintele Ioasaf, dar nu dumneata, că oricum eşti faţă bisericească...

Scarlat Turnavitu, care asculta cu interes spusele arhimandritului, îi făcu semn cu mîna că strigă el, şi scoţînd basmaua roşie, o flutură ca să atragă luarea-aminte şi să se facă ascultat. Apoi întrebă cu glas cam piţigăiat :

— Vă întreabă poporul de ce aţi publicat ieri, înaltpreasfinte, că Guvernul provizoriu e un guvern de rebelişti ?

Neofit păru că nu aude dintîi şi atuncea Scarlat-Turnavitu se pregăti ca şi cum ar fi vrut să repete întrebarea, dar mitropolitul, îngrozit, făcu semn că a înţeles, că nu e nevoie să repete, era numai încurcat că nu ştia ce să spună.

— Să vedeţi, oameni buni, nu eu am scris... Nu eu... Secretarul meu Zossima a scris-o...

Ştefan Turnavitu strigă înfuriat :

— Bine... bine... el a scris-o, dar sfinţia-ta ai zis ce trebuie să scrie... De ce ai subscris-o şi ai obştit-o ?

Se auzi un glas de la fereastra cealaltă, care era a lui Danielopolu :

— Acum că a scris-o, a scris-o. Să lăsăm dracului proclamaţiile şi să ne apucăm de treabă...

— Asta nu se poate... îşi bate joc de norod, spuse Tudor Fărşerotu destul de tare, ca să poată fi auzit.

Şi după el se luară şi alte glasuri :

— Asta nu se poate... Asta nu se poate... Strigătul se tălăzui golit de tîlcul lui spre poalele Dealului şi se întoarse ca un ecou : „Asta nu se poate... asta nu se poate..."

Mitropolitul aşteptă alb la faţă, înţepenit parcă în fereastră. Ascultă venind peste capete acum de jos în sus : „Asta nu se poate... asta nu se poate".

Atuncea se auzi glasul lui Toma, răsunător :

— Oameni buni... dacă înaltpreasfinţitul a lipit pă garduri vorbe atît dă urîte despre guvernu nostru... e neapărat nevoie să obştească altă hîrtie, care să dezică ce a spus ieri. Numai aşa poate îndrepta ce a făcut.

Iar se porni vuietul mulţimii :

— Să obştească, să obştească... Să auzim obştirea. S-auzim...

La fereastra de a doua, Danielopolu făcea semne amărîte lui Pavlicioni că nu e nimic de făcut şi se părea că încurcătura o să dureze mult. Atunci se auzi glasul lui Licsandru Hergă :

— Măi oameni, dacă şi voi credeţi că popa trebuie să lingă unde a scuipat, atuncea veniţi după mine... şi cu satîrul ridicat îşi deschise drum printre cei din faţă.

După el, buluc, Toma şi alţi tabaci. Mitropolitul se dete îngrozit înapoi de la fereastră, în timp ce mulţimea începu să urle.

Intrînd mai întîi în veranda rotundă ca un sacnacsiu cu geamuri mari, albastre, prin care dacă nu se vedea înlăuntru, se vedea dinlăuntru afară totul într-o umbră albăstruie, Licsandru Hergă, Toma şi tabacii urcară zguduind scara ceruită de lemn vopsit cu roşu, care ducea la catul de sus.

Nimeni nu îndrăzni să-i oprească şi nici nu o putea face, căci mulţimea dezlănţuită se înghesuia în uşă, striga, năvălea prin odăi. Ajunseră în odaia cu strană, icoane multe de argint şi aur şi covoare groase, cu pereţi zugrăviţi în frescă, de un meşter bisericesc. Mitropolitul era numai cu Ion Cîmpineanu, Pavlicioni, Danielopolu şi State Dobrovici. Ceilalţi fugiseră, îngroziţi.

Licsandru Hergă intră furios ca un taur şi nevăzîndu-l pe Neofit, căci era lîngă peretele dinapoi, întrebă răstit :

— Unde-i popa ?

Ion Cîmpineanu îi arătă cu privirea înapoi.

Pavlicioni se grăbi să spuie aşa de la el :

— Înaltpreasfinţitul vă aştepta... să-i spuneţi ce vreţi să scrie.

— Să întoarcă foaia pă partea bună şi să scrie acum numaidecît, că dacă nu, îl umflăm ca p-un berbec cu ţeava, spuse Toma.

— Ce să ne mai scrie acum ? Mai bine să ne spuie dă ce şi-a călcat jurămîntu — şi dintr-o dată Licsandru Hergă îl

descoperi și îl înșfăcă pe Neofit de piept, apoi mai mult îl tîrî înspre sala cea mai din mijloc.

— Adu-l încoace pă ticălosul ăla, striga un bătrîn tîrgoveț, adu-l să dea socoteală norodului.

Ciomege și topoare se ridicară deasupra capului celui pe care Licsandru Hergă îl zguduia de piept.

— Iertați-mă, oameni buni... Am greșit... Trimiteți-mă la mînăstire... hotărîți cum vreți cu mine, dar nu mă ucideți... iertați-mă...

Meșterul tabac strigă la el, înfiorîndu-l :

— Cum să te iertăm, nelegiuitule ? Te-am iertat o dată și iar ți-ai călcat jurămîntu...

— Nu mă omorîți... Închideți-mă în mînăstire...

— Ai să spurci și sfînta mînăstire... În genunchi, liftă spurcată !

Popa înțelegînd din asta că a fost iertat se lăsă în genunchi. Licsandru Hergă se întoarse spre ceilalți :

— Ce dracu facem cu el ?

Se auzi un glas din fund, fără să se vadă cine strigă :

— Acum că spune că nu mai face, să-l iertăm, da să scrie pă dos dă cum a scris și să-l trimitem la mînăstire.

— De ce să-l trimitem la mînăstire ? țîșni Pavlicioni. Pe cine vreți să punem președinte în locul lui în fruntea Guvernului provizoriu ? întrebă prefăcîndu-se îngrijorat.

Pavlicioni jucase puțin teatru ca să sperie pe cei de față, totuși în realitate el, ca și toți marii negustori, își dădea seama că mitropolitul este oricum un fel de autoritate legală, locotenența lui provizorie fiind conformă datinei aproape de la întemeierea Principatelor. Fără Neofit în fruntea guvernului, gîndeau mai toți, țara ar fi aruncată în haos.

— Oameni buni, se grăbi să intervie Ion Cîmpineanu, n-ați spus că Guvernul provizoriu trebuie să rămînă neschimbat ? Lăsați-l tot pe el pînă vin și ceilalți de la Rucăr. Trimitem numaidecît să-i aducă.

— Să rămîie dar, da să dezică ce-a obștit ieri, spuse iar îndîrjit Toma.

— Foarte bine, întări Ion Cîmpineanu. Spuneți-i atunci ce să scrie.

Toma strigă :

— Să întoarcă foaia iar. S-o întoarcă acum pă partea bună.

— Să scrie acum, numaidecît, că dacă nu, îl umflăm cu ţeava ca pă un berbec, spuse zguduindu-l de piept iarăşi Licsandru Hergă, aşa cum spusese şi Toma. Să mai jure încă o dată, ticălosu, ca să vadă lumea ce înseamnă un jurămînt dă mitropolit.

— Spuneţi, oameni buni, ce să scrie... că uite, scriu eu în locul lui, şi el iscăleşte, spuse Ion Cîmpineanu.

— Să scrie că tot ceea ce a obştit ieri nu era adevărat, strigă Ştefan Turnavitu.

— Bun, atuncea lăsaţi că scriu eu şi el va iscăli în faţa voastră.

Aşezat la măsuţa de abanos, care era între cele două ferestre, Cîmpineanu se pregătea să scrie.

Neofit se scînci :

— Dar dacă scrii acolo, să nu mă mai ucidă apoi. Dacă vrea norodul, mă duc la mînăstire...

— Lasă vorba şi spune ce să scrie, strigă la el Licsandru Hergă.

Şi Neofit, căutînd cu greu vorbele, dictă lui Ion Cîmpineanu :

„PUBLICAŢIE

Ceea ce s-a obştit ieri, la 29 ale acesteia, subt iscălitura noastră, făcînd Guvernul provisoriu rebeli şi altele, astăzi, după dorinţa poporului Român, o refusăm cu desăvîrşire, adeverind şi întărind din toată puterea mea jurămîntul ce am săvîrşit în Cîmpul Libertăţii în 15 ale acesteia, ca să păzim tot acele 21 articole...“

Aci Cîmpineanu făcu o lungă pauză şi-şi plimbă privirea de la Danielopolu la Dobrovici. Pavlicioni făcu semn cu arătătorul ca să sublinieze tîlcul şi continuă el în locul mitropolitului :

...„*afară din articolul proprietăţii, care îl va hotărî Obştească Adunare, pe care constituţie jur că nu voiu călca-o subt orice sacrificiu din parte-mi...*“

Se consultară cîteva clipe din privire şi apoi mitropolitul dictă mai departe :

...„*Guvernul provisoriu se va chema prin într-adins curier și toți focsionarii orînduiți de Guvernul provisoriu se vor întări în foncsiile lor. Această publicație subt a mea iscălitură se va obști prin glasul foilor, pe care am subtînsemnat-o de față cu deputații popòrului.*"

— Ai sfîrșit ? Ei, acum iscălește, îi spuse Danielopolu.

Motropolitul luă o pană din cupa de onix în care erau ținute și iscăli.

— Oameni buni, am făcut cum mi-ați spus... Acum vă rog să mă ajutați să plec chiar astă-seară la Căldărușani și tot ce vă mai cer este să-mi dați o pază bună pînă acolo, și dacă se poate paza să rămîie și acolo...

Ion Cîmpineanu luă hîrtia, puse nisip deasupra și se plimbă cu ea prin încăpere.

Cineva strigă :

— Iscălește și dumneata.

Ion Cîmpineanu iscăli numaidecît. Pavlicioni se grăbi să ajute pe mitropolit.

— Acum că ați fost înțelept și ați iscălit, nu e nevoie să mergeți la Căldărușani, părinte...

— În sfîrșit, oriunde vreți... Trimiteți-mă în Transilvania, dacă socotiți că e mai bine.

— Nu, îl liniști bancherul, ai să rămîi în fruntea Guvernului provizoriu, pe care o să-l mai pieptănăm puțin că e cam nețesălat... O să punem în el și cîțiva boieri, dar boieri liberali de-ai noștri. O să punem pe domnul Ion Cîmpineanu, pe domnul Costache Kretzulescu și, firește, și pe colonelul Odobescu...

Neofit, cu fruntea încrețită, de bucurie acum, căci nu-i venea să creadă că a scăpat atît de ieftin, se închina mormăind o rugăciune fierbinte.

Danielopolu fu de părere că numai mitropolitul poate răsturna pe caimacami și de aceeași părere fură și ceilalți care rămăseseră în palatul mitropolitan.

Cînd miile de oameni aflară că Guvernul provizoriu va fi rechemat, izbucniră în nesfîrșite urale și se revărsară ca meandrele unui fluviu spre ulițele din Tîrgul din Lăuntru. Pretutindeni fîlfîiau steaguri tricolore și cocarde vrezi, ori din trei culori ; cîntecele de bucurie răsunau în tot orașul.

În două carete se îndreptară deci spre Palatul Administrativ, în faţa căruia se adunase între timp o mare mulţime de oameni care huiduiau căimăcămia, fiindcă dărîmase Statuia Libertăţii. Mai era aci şi Odobescu, care sfătuise şi el pe Emanoil Băleanu şi pe Văcărescu-Furtună să plece mai bine acasă. Se încercă acum şi aci o nouă formulă cu Odobescu în guvern. O anunţă Ion Cîmpineanu, dar lumea huiduia, cerînd Guvernul provizoriu.

Apăru peste un ceas Ion Cîmpineanu, a doua oară în balcon, vestind de data asta că s-a trimis de îndată, cu o droaşcă ministrul Gheorghe Nițescu şi administratorul Aaron Florian, cu dorobanţi călări şi cu cai de schimb, cu scrisori anume care cheamă înapoi guvernul. Căimăcămia a fost desfiinţată. Pînă cînd sosesc cei plecaţi, va fi un guvern interimar subt preşedinţia mitropolitului, cu Ion Cîmpineanu, cu Costache Kretzulescu.

Oamenii se declarară mulţumiţi oarecum, dar cineva veni în fugă şi aduse vestea că Odobescu, furios că a fost huiduit, a plecat cu trăsura la arsenal, dînd poruncă lui Solomon să vie cu el. Se află că au luat cu ei tunurile şi s-au închis în cazarmă.

Toma Panduru se urcă pe o bîrnă şi ceru celor de faţă să meargă să ia numaidecît tunurile, să nu le lase pe mîna ucigaşilor. Ion Cîmpineanu îi rugă să aştepte, însă, că va aduce el însuşi o scrisoare din partea lor, că se retrag şi că predau tunurile.

Într-adevăr, către seară se afişă o nouă publicaţie, după aceea care-i chema înapoi pe „rebeliști“, semnată acum numai de mitropolit şi de cei doi, Odobescu şi Solomon, prin care aceştia pe răspunderea mitropolitului, „consfinţeşte această cauză sacră a libertăţii...“ şi altele la fel.

Fierbînd încă de mînie, mulţimea începu să cutreiere oraşul. Fu dărîmată casa căpitanului Costache, mobilele îi fură sfărîmate şi arse pe foc în mijlocul curţii. La fel se întîmplă şi cu locuinţa secretarului mitropoliei, Zossima. Casele lui Herăscu-Năsturel, care apăruse în ultima clipă în căimăcămie ca mare postelnic, şi ale lui Emanoil Băleanu fură călcate de mulţimea care azvîrlea cu pietre, uşile scoase şi geamurile toate praf făcute. Scăpă Văcărescu-Furtună, care avea o faimă devenită anecdotică, de preşedinte de Divan judecătoresc iubitor de dreptate.

În timpul nopții un pîlc de tabaci, în frunte cu Toma, dormiră sau se prefăcură că dorm pe deal, în fundul unei grădini din fața cazărmii, stînd toată noaptea cu ochii pe clădirile lungi și pe curtea cît un bărăgan.

A doua zi, era joi 1 iulie, tabacii și calfele din Scaune erau din nou în număr mare în fața cazărmii și pe ulițele înconjurătoare, căci Toma îi trimisese vorbă lui Axente Sever că se petrec lucruri nu tocmai curate în curtea acestei cazărmi. Caii sînt înhămați la tunuri, și soldații, înarmați, sînt gata de plecare, nimeni nu știe unde.

Siutația era într-adevăr dintre cele mai grele. Odobescu și Solomon purtau cocarda tricoloră în piept și deci nu aveau curajul să se dea pe față și să treacă la o acțiune hotărîtă, nu aveau nici măcar curajul să ceară socoteală tabacilor care supravegheau cazarma. Colonelul socoti însă că e mai bine să iasă cu trupa afară din oraș, ca să aibă mai multă libertate de acțiune. Dar cînd să se puie tunurile în mișcare, Toma strigă la tabaci, care se îmbulziră în jurul lui și se așezară de-a latul drumului, arătînd că numai peste ei ar putea trece tunurile.

Atunci Odobescu înțelese că totul este pierdut pentru ei doi și, înnebunit de furie, dădu poruncă să se așeze în curte tunurile în bătaie, iar soldații să ia poziție de luptă.

Între timp trimise vorbă lui Ion Brătianu, amintindu-i încă o dată că-i fusese praporcic în regiment, să vie să limpezească situația, fiindcă dacă-i amenințat cumva, el bombardează Bucureștii. Să se retragă neîntîrziat poporul din fața cazărmii.

Brătianu fu găsit numaidecît și veni, dar văzînd că e prea mîniat ca să-l împace el singur, că înfruntarea dintre colonel și popor e legată de mari primejdii, aleargă cu o trăsură la sora nevestei lui Odobescu, ca ea s-o caute și s-o roage pe aceasta să se ducă la cazarmă, să-l liniștească pe colonel, iar el aleargă la mitropolit cu aceeași trăsură, ca să-l aducă să împrăștie mulțimea.

Între timp se trăsese un foc de pistol din cazarmă și mulțimea începuse să arunce cu pietre.

Anastasia, sora Catincăi, alergă fierbînd de spaimă spre Biserica Icoanei, să dea de veste soției lui Odobescu despre cele ce se întîmplă la cazarmă, și să-i spuie că oștirea e gata să tragă în popor. Casa lui Odobescu era chiar peste drum de biserică, în fundul unei curți vaste, fără grădină și făcută

parcă din bucăţi, pentru că tot fusese sporită cu timpul prin adăugiri succesive, cumpărate din vecinătate, mai ales spre fund, ca să se mărească grajdurile şi şoproanele, căci colonelul avea nu numai caleaşcă şi trăsuri, dar şi numeroşi cai de călărie. Casa de locuit era în mijlocul curţii, iar în stînga ei, la poarta cea mare, erau nişte căsuţe vechi, în care locuiau cîteva rude sărace. Se tot gîndeau să le dărîme, cocioabele astea, ca să facă o casă mare chiar la uliţă, peste drum de biserică. Între planurile gospodăreşti ale soţiei şi între deprinderile milităroase ale colonelului casa părea deocamdată mai mult o cazarmă, atît de plină de soldaţi era curtea, unii slujind în casă, alţii la grajd şi la trăsuri, cîţiva la caii de călărie. O cocioabă, lipită de poartă spre maidanul cel mare al Icoanei, era un adevărat corp de gardă, căci nu oricine putea intra în curtea şefului oştirii.

— Va fi o mare nenorocire, Tincuţo... O să se verse iar sînge... Şi Anastasia căzu în genunchi în faţa icoanei Maicii Domnului, îmbrăcată în argint, deasupra căreia ardea o candelă cu cupă roşie, ţinută cu arc... Maica Domnului, ai milă de noi... Ajută-ne, preasfîntă.

Catinca Odobescu, o făptură înaltă şi frumoasă, dar prea slabă, cam bolnăvicioasă, cu ochii negri în cearcăne, îndura din ce în ce mai greu felul aspru al colonelului, mai ales după naşterea celor doi băieţi, cînd sănătatea ei se şubrezise, ceea ce nu-i plăcea omului atît de milităros.

Era fata doctorului Constandinache Caracaş, om de inimă, fire neobosită, un adevărat binefăcător al celor din jurul său (e cel care, prin truda şi contribuţia lui în parte, a înfiinţat Spitalul Filantropiei, fiind de altfel un medic foarte căutat). Murise ca un soldat pe cîmpul de luptă, prin 1828, îngrijind bolnavii de holeră, de la care a şi luat boala. Bunicul ei fusese doctorul Dimitrie Caracaş, întemeietorul medicinii româneşti, medicul oraşului Bucureşti şi al spitalului Pantelimon, unde i-a urmat la moartea sa, în 1804, feciorul lui. De la bunicul şi de la părintele ei moştenise această femeie de o sensibilitate puţin obicinuită şi, e drept, puţin cam dezordonată, toată dragostea şi omenia care o făceau să caute să aline oricînd şi oriunde suferinţele pe care le vedea.

Gîndul că s-ar putea întîmpla din nou o vărsare de sînge o zdrobea. Începu să se îmbrace în grabă.

— Mă duc la el... Mă duc la cazarmă..

Dar aci Anastasia, fără nici un soi de logică, se ridică speriată în picioare.

— O să se supere... Știi cum e, nu-i place să se amestece nimeni într-ale lui.

— Poate să mă calce în picioare... poate să mă zdrobească.. Dar trebuie să-l împiedic să mai înfăptuiască iar greșeala pe care a făcut-o. Am să iau și copiii cu mine.

Ceru pe fereastră unui soldat să puie caii la o caleașcă și strigă copiilor să se îmbrace grabnic, căci vor merge cu ea.

După ce trecu podul de la Mihai-Vodă, trăsura se apropie numai la pas și din ce în ce mai greu de cazarmă, din pricină că ulița era plină de oameni. Catinca Odobescu era însă foarte cunoscută și iubită, căci toți știau cine fusese tatăl ei, așa că i se făcu totuși încet, încet loc. Un negustor, un sobar, pare-se, ori coșar, atît de smolit era la față, îi strigă însă cu un glas aspru și poruncitor :

— Spune-i smintitului dumitale să se potolească... Dă nu... va fi rău dă el. Uite, norodu și-a pierdut răbdarea... Îl va sfîșia în bucăți.

Catinca făcu un semn împăciuitor, surîzînd îndurerată :

— Nu... nu... fiți fără teamă.

Era încă înainte de amiază. O arșiță și un zăduf înăbușitor toropeau totul. Aproape de cazarmă, caleașca s-a oprit, căci din pricina mulțimii nu se mai putea înainta, iar Odobeasca — așa o saluta cu simpatie poporul — se îndrepta greu spre curtea cazărmii.

Cînd o văzu venind pe jos, dinspre poartă, cu copiii după ea, Odobescu fu cuprins de o furie turbată. O așteptă cu mîna stîngă încleștată pe garda săbiei, și cu șapca în mîna dreaptă, căci nu mai putea s-o ție în cap din pricina căldurii.

— Muiere nebună, ce vrei ?... ce mai vrei ?

Ea îi căzu în genunchi acolo în mijlocul curții. Ochii îi erau mari de spaimă și i se despletise părul negru și bogat peste umeri.

— Nu ți-am cerut niciodată ceva atît de greu ca acum. Știu... dar nu poci îndura gîndul că va fi iar vărsare de sînge. Ah... nu uita... sîngele cere sînge. Iancule, te implor... pentru numele lui Dumnezeu, ascultă glasul norodului.

Cu vocea lui toată din fălci și repezită în cerul gurii, stridentă uneori ca un țipăt de femeie și foarte pătrunzătoare, voce de om obicinuit să comande sonor în fața frontului, Odo-

bescu începu să urle la ea, în timp ce toți din jurul lor, soldați și ofițeri, priveau înmărmuriți :

— Furca... muiere, furca ! Nu te amesteca în politică...

— Pentru binele tău... te rog în genunchi... Gîndește-te la copiii noștri.

Fu cuprins de o furie și mai turbată, căci dintr-o dată văzu în soția sa un dușman. Minte întortocheată, el înțelesese că ea voia să-l îndemne să se predea, chiar dacă ar fi fost ca pe urmă poporul să-l sfîșie.

— Muiere ingrată... Tu ai voi să mă vezi în ocnă... Dar nu, de ar fi așa, nu m-aș liniști pînă ce nu aș călca mai întîi în sîngele tău... Și a început s-o lovească peste față cu șapca încărcată de fireturi, julindu-i obrajii palizi.

Înfrîntă, umilită, strîngînd copiii la piept, femeia primea cu resemnare loviturile pe care i le dădea cu șapca peste obraji, ca și cum ar fi pălmuit-o. De rușine nu îndrăznea să ridice capul.

Maiorul Lăcusteanu își luă inima în dinți și, așezîndu-se între ei, cu spatele la colonel, o ajută să se ridice în picioare. Ea a privit rătăcită în jurul ei și s-a îndreptat abătută spre poartă, cu cei doi copii de mînă. Mulțimea, care văzuse de la gard ce se întîmplase în curtea cazărmii, a primit-o cu apostrofe de prietenie, cu urale, urlînd „Trăiască Odobeasca !" O țigancă bătrînă, care fusese lipită de poarta cazărmii, strigă după ea :

— Ăstuia să-i pui șoricioaică în mîncare, maică... E păcat d-așa mîndrețe dă femeie ca să îndure atîta !

În curtea cazărmii soldații pe companii răzlețe așteptau încordați, pe cînd de-afară zece mii de oameni priveau, strigau, zvîrleau cu pietre, dar rămîneau pe loc.

Toma își pierdu în cele din urmă răbdarea :

— Ce facem, mă tabacilor ? Ați adormit ? Hai să sfîrșim odată...

Licsandru Hergă strigă și el :

— Ce-o fi o fi...

Împreună cu Gligore, frate-său, care de două săptămîni rătăcea prin București căpiat de bucurie, ca un soldat întors, slobod în sat la el, proptiră mîinile mari ca lopețile în gardul de uluci pe care, împingîndu-l, îl năruiră în bună parte la pămînt, înspre curte.

Odobescu urlă cu vocea lui subțire și stridentă către Lăcusteanu :

— Pune toboșari să bată adunarea regimentului în coloane... Să se aprindă fitilurile tunurilor.

Lăcusteanu înțelese că Odobescu vrea să atace prin împungerea cu spăngile și, bucuros că i se adresează lui, peste capul lui Solomon, așează în cîteva clipe regimentul în coloană,dar porunci scurt și încărcarea puștilor, căci în înfrigurarea lui auzise greșit că Odobescu i-a spus să comande și încărcarea armelor.

Un lung fior trecu peste mulțimea care încremeni în așteptare. O tăcere de moarte cuprinse totul. Chiar dacă n-ar fi tras toți cei aproape două mii de oameni ai regimentului și totuși măcelul ar fi depășit cu mult pe cel de la 19 iunie. Toma, încleștînd pumnul, încercă să pășească peste ulucile culcate la pămînt, dar trosnetul lor făcu tăcerea și mai grea. Întoarse capul și văzu că dinapoi nimeni nu-l urmează. Soldații mînuiau aspru, mai departe, complicata încărcare a armelor cu patroane. Miile de oameni așteptau mereu încremeniți.

Din spate el auzi deodată glasul țipat al lui Scarlat Turnavitu, care, trecînd și el peste gardul trîntit la pămînt, scosese basmaua roșie și, fîlfîind-o ca pe un steag, căzu în genunchi, strigînd cu un soi de frenezie deznădăjduită către soldați :

— Nu trageți, fraților ! Nu trageți... Nu ne omorîți, că pentru voi am făcut revoluția, pe voi am vrut să vă mîntuim de robie... să vă dăm drepturi... să fie libertate... Înțelegeți voi, libertate ! Voi, frații noștri... căci frați sîntem cu toții ! Și totuși parcă din senin glasul lui umflat și teatral picura lacrimi. Începu să-și șteargă ochii cu basmaua roșie.

Soldații se opriseră din încărcatul armelor și priveau mai mult mirați pe omul acesta care părea că nu-și dă seama unde se găsește. Atunci Solomon răcni înfuriat :

— Mă mîrlanilor, ce-ați încremenit ca proștii ? Nu ascultați propaganda crailor, căci scopul lor este să ia moșiile proprietarilor și să le dea clăcașilor... Auziți voi ? Vor să ia moșiile proprietarilor...

Un caporal lipi zgomotos călcîiele și strigă așa în poziție de drepți :

— Să trăiți, domnule polcovnic, dacă ar fi așa, n-ar fi prea urîtă treaba asta.

Soldaţii ciuliră urechile, uimiţi de îndrăzneala caporalului.

Lăcusteanu, care îl ura de moarte pe Solomon, găsi prilejul să-i trîntească iarăşi o vorbă drept în faţă, nemairespectînd ierarhia şi disciplina militară :

— Bravo, polcovnice, frumos discurs le-ai ţinut. Ai auzit ce-au spus ?... Dacă tăceai, filozof rămîneai, cum spun grecii... Mai bine dă poruncă să se aprindă fitilurile tunurilor, cum a ordonat şeful oştirii.

Solomon îşi muşcă înciudat mustaţa şi spuse răcnit căpitanului de artilerie să poruncească aprinderea fitilurilor la tunuri.

Primejdia era foarte mare, căci tunurile erau încărcate cu mitralii, adică fel de fel de rupturi, cuie, gloanţe, care explodau chiar la zece-douăzeci de paşi, împrăştiind înainte sute de proiectile care sfîrtecau totul. La depărtare mică, erau mai ucigătoare decît obuzele.

Atunci se desprinse din afară, dintre cei trei preoţi care veniseră împreună, popa Ambrozie, cel de la Episcopia Buzăului. Roşcat la faţă, cu barba însă neagră, cu firul tare, vădit, cu ochii mari şi nasul turtit, el întinse crucea ridicată spre tunurile ale căror fitiluri sfîrîiau.

— La o parte, popo, că te fac scrum tunurile, nu înţelegi, blestematule ? strigă Solomon la el.

— Pentru ce să mai trăiesc cînd voi călcaţi crucea căreia mă închin, crucea lui Christ, care ne dă soare şi apă... Şi începu să păşească drept înainte, plin de hotărîre, spre tunurile din mijlocul curţii. Toţi îl priveau înfricoşaţi. Ajunse în faţa unuia dintre ele, încălecă, aşa cu anteriul pe el, pe ţeavă şi rupse fitilul.

Fu ajuns din urmă de Scarlat Turnavitu şi de arhimandritul Ioasaf, care în cîteva clipe fură şi ei lîngă tunuri, rupînd fitilurile.

Era de altfel limpede că de-acum încolo soldaţii nu vor mai trage, de vreme ce au putut privi nedumeriţi ca la un spectacol.

Un ofiţer de artilerie încălzit prea rău, cu fălcile încleştate, cu sprîncenele negre aduse pe ochi nu mai fu în stare să se ţie în făgaşul clipei şi să-şi dea seama de prefacerea întîmplată. Se repezi la popa Ambrozie, scoţînd pistolul cu două cocoaşe şi urlă ca ieşit din minţi :

— Dă-te jos, boaita dracului, că-ţi sfărîm creierii !

Cum popa Ambrozie, tot atît de încleştat, nici nu-l auzea, ofiţerul descărcă pistolul spre el, dar nu-l nimeri. Călare pe tun, cu crucea în mîna-ntinsă, popa nu auzise nici pocnetul pistolului şi se pregătea să vorbească mulţimii, fără să bănuiască nimic din cele ce se întîmpla în spatele lui. Atunci ofiţerul, parcă ruşinat şi furios că nu-l nimerise, îl apucă de coada împletită la ceafă şi, cu degetul pe al doilea trăgaci, se pregătea să apese, cînd, cu o sprinteneală de sălbăticiune, Scarlat Turnavitu, care era pe tunul vecin şi văzuse totul, sări drept în spatele ofiţerului, prinzîndu-i şi sucindu-i mîna dreaptă în care ţinea pistolul. Arma se descărcă în sus şi ofiţerul se zbuciumă zadarnic în braţele profesorului. Îl potoli numaidecît Licsandru Hergă, smucindu-l, cu mîna stîngă doar, şi zvîrlindu-l într-o parte, de făcu doi paşi de-a-ndaratelea, ca un om beat, şi, căzînd pe spate, se lovi cu capul de roata tunului. Scarlat Turnavitu avea urechea şi părul pîrlit de praful de puşcă din descărcarea pistolului, iar din sfîrcul urechii îi picura sînge ; dar nu se potoli, căci nici nu ştia că a fost atins. Se urcă iar pe tun şi începu să vorbească mai înflăcărat, cu un glas umflat şi teatral :

— Nu ne omorîţi, fraţilor... Nu trageţi, fraţilor... Sînteţi şi voi fiii patriei... Ascultaţi glasul lui Mircea, al lui Ştefan cel Mare, al lui Mihai Viteazu... şi alte vorbe... tot atît de anapoda legate. Scoase basmaua roşie şi se şterse cu ea pe frunte, pe ureche, căci credea că şiruirea de pe ureche è de năduşeală. Redingota lui cafenie, scurtă pînă mai sus de genunchi, se descheiase, şi gulerul alb i se ridicase la spate, în timp ce luptase cu ofiţerul, bărbuţa bălaie ieşită bot îi era înflăcărată, parcă nu-şi dădea seama de nimic şi gesticula mereu, cu vocea tot mai umflată. Toată lumea îl asculta însă înmărmurită, căci în clipa asta cele mai absurde fraze căpătau, prin el, un sens şi copleşeau.

Soldaţii, tulburaţi, lăsară armele jos şi în cîteva clipe mulţimea năvăli peste ei, îmbrăţişîndu-i. Scarlat Turnavitu văzînd că doi inşi îl duceau prins pe ofiţerul care trăsese, iar alţii îi dădeau pumni în cap de-l umpluseră de sînge, strigă la ei :

— Fraţilor, lăsaţi-l acum... în clipa asta, ca să zic sublimă ! Că eu aşa zic, că e sublimă ! E clipa împăcării ! Să ne împăcăm cu toţii... Lăsaţi-l slobod.

Axente Sever, care fusese în fruntea tabacilor, dar nu sărise nici pe tunuri, nici nu se avîntase în învălmășeală, se apropie cu popa Dumitru, Deivos și Dincă Bălășoiu de arhimandrit, ca să se sfătuiască ce e de făcut, fiindcă tot nu se vedeau limpede gîndurile lui Odobescu și ale lui Solomon. Îl strigară și pe Scarlat Turnavitu. Popa Dumitru, care nu mai avea acum ochi decît pentru acesta, se duse și-l luă de mînă, poftindu-l spre ceilalți. În timp ce dascălul asculta ca de pe altă lume ce spunea Axente Sever, ce trebuie făcut în seara asta, popa îi luă basmaua și-l legă la ureche, înfășurîndu-i capul.

*

Se auziră de dincolo de ulucile care mai rămăseseră în picioare strigăte și huruituri de trăsură. Lăcusteanu văzu mirat lumea dîndu-se la o parte. Era careta mitropolitului, pe care o cunoștea, înhămată cu patru cai. Pe scări, ținîndu-se cu o mînă erau cîțiva tîrgoveți revoluționari, alții erau pe capră și deasupra caretei, iar între ei Ion Brătianu. Maiorul făcu semn cu sabia scoasă către Odobescu, care sta în fața cancelariei, cu un picior îndoit, proptit pe o laviță, nehotărît, nemaiștiind parcă în ce fel să se descurce, căci era limpede că în cîteva clipe soldații se vor înfrăți cu poporul. Cînd îl ghici prin fereastra caretei pe mitropolit, fu fericit și comandă el însuși, cu glasul lui strident și pătrunzător :

— Regiment... în genunchi !...

Neofit coborî din caretă sprijinit de Ion Cîmpineanu și, cu omoforul arhieresc în jurul gîtului și pe umeri, înaintă prin fața soldaților, care puseseră un genunchi la pămînt, blagoslovindu-i și spunîndu-le să se înfrățească cu poporul. Ceea ce se și întîmplă numaidecît, căci în cîteva clipe miile de oameni erau în curtea cazărmii, năvălind și îmbrățișîndu-se cu soldații, punînd stăpînire pe tunuri și pe cazarmă.

Lăcusteanu văzu înfuriat că mitropolitul, Odobescu, Ion Cîmpineanu și Ion Brătianu s-au tras într-un colț, la un capăt de masă de umbrar, nedată la rindea, dintre cele la care mîncau soldații, unde stătură de vorbă ei între ei o bucată bună de timp.

— Ce-or fi vorbind oare... maiorule ? Ce mai pun la cale ? întrebă Solomon, care avea ceva de curcan beat.

— Asta o vom afla pe lumea cealaltă, polcovnice.

Odobescu, făcînd un semn cu mîna înapoi, se desprinse încruntat din grupul celor patru și chemă pe căpitanul Boboc, dîndu-i poruncă să aducă numaidecît steagurile tricolore și cocardele din cancelaria regimentului.

— Solomon ! strigă el polcovnicului, punîndu-i acestuia, cînd se înfățișă, o cocardă tricoloră în piept. Să-și pună toți ofițerii cocarde în piept...

Ioasaf Snagoveanu se întoarse înmărmurit spre popa Ambrozie, pe care poporul îl tot aclama cu dragoste, strigîndu-i într-una : „Să trăiască popa Tun !“

— Cuviosia-ta, să știi că tîlharul ăsta de mitropolit iar se apucă de jurăminte...

Așa și era. Văzînd că totul e pierdut pentru ei, cei patru cerură trupei să depuie un nou jurămînt pe constituție.

*

Popa Dumitru ținea să-i spună ceva lui Scarlat Turnavitu și se tot codea, că nu știa cum să-i zică : domnule, frate... sau chiar pe nume ; nimic nu se potrivea. Se mulțumi deci să-i pună mîna pe umăr, și-i spuse puțin cam încurcat :

— Eu mă duc mîine dimineață la Pasărea, să-i văz pe ai mei. Nu vrei să vii s-o vezi pe Tincuța ?

Rămase o clipă locului încurcat și așteptă, închizînd ochii mari pe jumătate.

Scarlat îngheță. I se păru că are năluciri ale auzului și își spuse că e fără îndoială din pricina detunăturii pistoalelor. Nu răspunse nimic. Dar popa, văzîndu-l că tace, înțelese că a spus „da“ și adăugă :

— Plecăm mîine pe la cinci de dimineață, pe răcoare. Vin cu brișca să te iau.

Acum dascălul își zise că nu mai e nălucire, că e ceva adevărat, cum e și ceea ce vede în clipa asta, dar asta a fost tot ce a priceput. Altfel lumea se învîrtea în capul lui.

*

A doua zi, joi 2 iulie, două Proclamații ale comisiei interimare, ale guvernului improvizat vesteau demisia din armată

a celor doi colonei care obţineau în acelaşi timp şi paşapoarte şi escortă, să poată părăsi în liniște țara.

Lăcusteanu se întoarse acasă între ai lui grozav de ţanţoş, dar grijuliu se hotărî ca, a doua zi chiar, să-i pună pe toţi ai lui în trăsuri şi să plece cu ei pe furiş la Braşov.

Înapoi spre inima țării

Tot a doua zi, spre seară, Eliade şi Costache Filipescu sosiră cu trăsura cu cai de poştă de la Tîrgovişte şi fură primiţi încă de la Mogoşoaia de mii de oameni, cu facle în mîini, cu cocarde, fîlfîind steaguri tricolore, chiuind.

*

Alegerea Rucărului ca sediu al guvernului nu era la întîmplare, căci faima lui de sat singuratic, îndestulat şi plăcut ochilor era foarte mare. Aşezat acolo unde se adună izvoarele reci ca gheaţa ale Dîmboviţei, care aci erau nişte pîraie sălbatice şi învolburate, pline de păstrăvi, în singurătăţile şi tăcerile de piatră dintre cei mai mari munţi ai ţării, Păpuşa şi culmile Făgăraşului spre apus, Piatra Craiului la miază-noapte şi Bucegii mai în lături, acest sat, dincolo de care nu mai era altul, aduna şi el aci cît se putea din belşugul locului. Casele, strînse între Dîmboviţa şi Rîuşorul, se vădeau cele mai multe de bîrne, cu temelii de piatră, cu un rînd deasupra, înconjurat de pridvor şi cu ceardac în faţă, erau mai totdeauna proaspăt văruite, căci, firește, piatra, lemnul şi varul, fără preţ acolo, erau la îndemîna oamenilor harnici.

În desagii de pe caii mici, încărcaţi pe tarniţe ca samarele, lîna şi fruptul căşăriilor porneau la vale şi, o dată cu ele, pe apa repede, şi butucii de brad curăţaţi de coajă, ori stive întregi de scînduri de la joagărele de pe Dîmboviţa. Din jos veneau în schimb firele de in şi de bumbac pentru cămăşi, cum şi borangic, aşa că portul de sărbătoare al muntenilor şi mai ales al rucărencelor, cu catrinţe învîrstate cu fir de argint şi cu marame de borangic mari, bogate ca în poveste, era cel mai arătos din ţară. Se potriveau de data asta cu

cele înfățișate de pictorii străini în arătările lor. Chiar în zilele săptămînii, îmbrăcămintea era albă și curată, căci munca la munte sfîșie straiele, dar nu le prea murdărește, noroiul și praful fiind acolo lucru rar de tot, căci povîrnișurile sînt pietroase și repezi. Aveau și livezi de pruni, numai atît, căci merele și perele rămîneau sălbatice, dar mai ales scoteau mult fîn, așa că unii dintre ei erau călăuzi și făceau cărăușie prin singurul loc de trecere peste munte, spre Brașov. Mai mult călare, cu desagii într-o parte și alta a calului, cu cîte cinci-șase cai legați în coadă, căci drumuri statornice nu erau, iar trăsurile încărcate străbăteau posadele, tăiau povîrnișurile și treceau pîraiele cu mari primejdii, punînd și ele în unele locuri poverile pe cai. Ceea ce se îndrepta la albia pîrîului ori pe rîpă, pentru o trecere, era iar năruit de toanele muntelui și ale zăpezilor, așa încît data viitoare, ori în anul următor se făcea îndreptare în alt loc, prin viroage cu grohotiș. De altfel, de cînd Dunărea era slobodă și umblau piroscafele, mărfuri aproape că nici nu mai treceau pe aici.

În toate privințele, Rucărul se vădea astfel o așezare potrivită pentru un guvern care vrea să rămîie liber și să cheme poporul să lupte, dar, firește, luptele înseși aveau să se dea mai jos înspre dealuri.

*

Cum sosiseră în sat, membrii guvernului și însoțitorii lor așezaseră o tabără pe o săliște netedă, cam la răscrucea mare a tîrgului, acolo unde Rîușorul zvăpăiat și limpede se arunca subt ochii lor, printre aluni, în apele lărgite, peste prundiș, ale Dîmboviței. Bălcescu ar fi voit ca, înainte de a descinde cu totul în acest tîrg înconjurat de munți, să se alcătuiască un plan de așezare și de lucru, căci era vorba oricum să se facă aci un fel de reședință a țării și să se puie această parte a ei în stare de apărare. Pînă pe la prînz se lămuriră în ce privește această așezare. Închiriară întreg hanul de la răscruce, cu spatele chiar în malul Rîușorului, închis între bolovani mari cît banița, și mai închiriară la cîțiva pași, peste podul pîrîului, o casă lungă a unui fruntaș al tîrgului. Amîndouă casele aveau cîte un lung rînd de odăi deasupra, care dădeau toate într-un pridvor de lemn, ce făcea sprinten înconjurul casei, pe două laturi. Odăile de jos, cu gîrlici, erau

mai mult pentru nevoile de toată ziua ale casei, dar cele de sus, luminoase, văruite proaspăt, cu paturi de lemn, cu velințe, icoane și mese, erau o bucurie a ochilor, ca tot acest sat, cu case și căsuțe curate și strînse laolaltă, care susura ca un izvor de sănătate. Rînd pe rînd, după ce se spălară de năduşeala și de praful cumplit al celor două zile de călătorie de la București încoace, musafirii satului începură să se arate primeniți și înviorați. Nu-i supăra nici ploaia care venea ușoară și răcoritoare, după arșița cumplită și prăfuroasă a drumului de ieri, nici noroiul, puțin, cît se făcea, fiindcă drumurile erau piezișe și apa se scurgea repede, lăsînd un mîl ușor de praf de piatră, nu de pămînt gloduros.

Colinele fumegau, iar norii aburoși, alburii, se scurgeau din munții mari de-a lungul văilor împădurite, cum se scurgeau pîraiele, și din cînd în cînd, căpățîna stîncoasă, din marginea satului, a Ghimbavului se făcea nevăzută, de parcă nici n-ar fi fost, iar cerul cobora deasupra lor, ca un cort umed de pînză curată.

Ieșind din odaia lui, după ce își schimbase hainele, Nicolae Golescu îl văzu pe Bălcescu, cu pelerina pe umeri, privind lacom departe, spre apus, culmile pînă la cer, ale Păpușii și ale Iezerului, care treceau într-unele locuri mult deasupra norilor, cu verdeața lor umedă.

— Simți că trăiești aci, în creierii munților, frate Bălcescule. Ia uite... și arătă jos în vale cîteva rucărence tinere și rumene, cu pălării bărbătești în cap peste marame. Hai, ce zici ? Și fostul colonel se întinse cu poftă. Să știi că muntele ăla, și arătă spre Ghimbav, e plin de urși, dar nimeni nu se poate apropia de el din pricina prăpăstiilor. Află că nu mă las pînă cînd nu voi organiza o vînătoare ! Și dîndu-și seama că a fost frivol, se întregi : Ca să fim de folos oamenilor...

Ștefan Golescu, rezemat de un stîlp, sorbea cîte puțin dintr-o cană albă lapte proaspăt muls.

— Hei, va trebui să facem ceva... ceva, dar nu știu dacă vînătoarea ta, Roșcatule, ar putea fi de folos. Uite, cum caută oamenii la noi.

Oamenii se uitau simplu și cuminte, numai că nu văzuseră niciodată atîți boieri odată în satul lor. Dar în fața casei lui popa Baștea erau legați de gard vreo patru cai mărunți

cu tarniţele pe ei. Aşteptau să li se puie în spate desagii pentru purtat sarea la stînile preotului, care era foarte bogat. Era prieten cu Bibescu, şi oamenii de la cai erau oamenii lui care, îndemnaţi de popa Baştea, căruia fostul domnitor îi trimisese chiar ieri un călăreţ cu ştiri şi îndemnuri, aţîţau satul împotriva pribegilor.

Asta o simţiseră numaidecît Ştefan Golescu şi mai ales Tell.

Ceea ce nu pricepeau ei şi aveau să mai discute faptul şi în zilele următoare este cum se dusese atît de repede, de necrezut de repede, vestea plecării lor, în toată ţara, ajungînd pas cu pas înaintea lor. Mai tîrziu, Nicolae Golescu avea să poruncească o cercetare mai îndeaproape a acestei ciudate întîmplări. Totuşi nu ar fi fost pentru nimeni greu să vadă, numai privind convoiul lor cu atîtea carete, că sînt oameni fugiţi, „că nu e lucru curat cu ei", cum spuneau unele unelte boiereşti. Dar, firește, cum a putut afla Craiova, ba şi Tîrgu-Jiu, chiar în ziua de 29 seara, despre fuga guvernului în zorii zilei din Bucureşti e altceva şi e într-adevăr de mirare. Cel mai puţin mirat fusese totuşi Bălcescu, care ştia că asemenea ştiri se răspîndesc ca focul, atunci cînd are ce arde.

De jos, din ploaie, unde umbla cu capul gol, dar cu mundirul pe el, Magheru le făcu un semn amical, apoi se urcă şi el pe scara de lemn alb, ca nou, care trosnea subt greutatea lui.

— Îţi place ploaia, căpitane general ? întrebă Nicolae Golescu.

— După arşiţa şi praful de ieri mi se pare o binecuvîntare...

Era într-adevăr o ploaie uşoară ca o părere, parcă luminoasă, şi mai ales era aerul tare al înălţimilor, pe care Bălcescu îl trăgea cu nesaţ în piept, cum trage un fumător aroma ţigării. Dintr-o odaie de la capătul pridvorului ieşi numai în jiletcă Rosetti, cu barba snop şi ochii albaştri, bulbucaţi.

— Aş sta aici tot anul, fraţilor...

— Avem să şi stăm, îi spuse îngîndurat Bălcescu. Şi trebuie să ne apucăm numaidecît de treabă...

— Dar dacă ne cheamă înapoi poporul la Bucureşti ? întrebă candid Rosetti.

Tuturor li se păru de necrezut o asemenea posibilitate şi zîmbiră unii către alţii, ridicînd din umeri :

— Se cunoaște că ai fost poet, frate Rosetti, fu de părere Nicolae Golescu.

Dar peste cîteva minute, cînd Bălcescu se duse de-a lungul pridvorului ca să privească și în partea cealaltă, spre Piatra Craiului, fu ajuns de Rosetti, care-i vorbi cu gravitate :

— Ascultă, Niculache, eu te întreb serios, ce-am face dacă ne-ar chema înapoi poporul la București ?

Bălcescu zîmbi, puțin încurcat :

— Ce să facem ? Ne-am întoarce, bineînțeles, dar nu mi se pare atît de apropiat acest lucru...

— Dar dacă s-ar întîmpla asta... nu crezi că ar fi mai bine să iasă din Guvernul provizoriu Magheru și Tell, ca să scăpăm de generali și să intre în locul lor Ion Cîmpineanu și Kretzulescu ?

Bălcescu ridică iar din umeri :

— Vorbești copilării, frate... Și își pierdu privirea departe spre stîncile sălbatice care ascundeau izvoarele Dîmboviței.

Se așezară mese mici ici-colo, prin pridvoare, cînd sosiră niște călăreți din Cîmpulung cu steaguri și cocarde tricolore, chiuind, strigînd sălbatic : „Trăiască revoluția“... Mai toți erau în straie de munteni tîrgoveți.

Așa aflară membrii guvernului că a și fost răsturnată căimăcămia.

*

Veselii și mîndrii vestitori îi zoreau să se pregătească de plecare, fiindcă de la Cîmpulung vin în urmă trăsuri și cai de schimb, ca să-i ia pe sus.

— Reacționarii ce zic, Ștefănache ? întrebă Alecu Golescu, care cunoștea bine Cîmpulungul, pe un bărbat mustăcios, cu nădragi de țară albi, dar cu jiletcă.

— Păi, să vedeți, răspunse cel întrebat. Și de noi spune lumea că sîntem reacționari... că, să vedeți, cînd am văzut că am primit ordin de la căimăcămie... ce era să facem ?... ne-am supus și am dat jos steagurile. Acum tare ne-am bucurat c-a venit ordin să le punem iară.

Ținură pe loc un consiliu, ca să hotărască fără întîrziere ce e de făcut. Lipsea numai Tell, care, fiind cu nevasta și copiii, închiriase numai pentru el o căsuță cu cerdac mare, în sus pe ulița care mergea spre Păpușa, de-a lungul Rîușorului bolovănos. Trimiseră să-l cheme. Dar nu vru să vie. Se duse

atunci Aristia, care de-abia îl înduplecă să se arate. Dar nu veni îmbrăcat în uniformă, ci în straie nemţeşti. Aflară uimiţi că el nu se mai socoteşte în guvern, că are de gînd să rămîie pe loc şi că o să treacă în Transilvania.

— De ce ? întrebă uimit Magheru.

Ştefan Golescu izbucni furios :

— Nu, asta nu se poate, frate, nu se poate subt nici un cuvînt... Am jurat că nici unul dintre noi nu se poate retrage şi nu poate părăsi lupta pentru cauză, pînă cînd nu ne părăseşte cauza pe noi...

— Dar nici nu poci rămîne în guvern alături de soţi inconsecvenţi şi perfizi, spuse posomorît şeful oştirii. Azi, miercuri, se împlinesc trei săptămîni de cînd am ridicat steagul la Izlaz... Aflaţi că îmi ajunge.

Erau tot în cerdacul casei în care trăsese şi Bălcescu, deşi ploaia se înteţise şi-i ajungeau din cînd în cînd picăturile ei călduţe.

— Şi cine sînt aceşti soţi perfizi ? întrebă încruntat Bălcescu.

— Rosetti şi Brătianu, răspunse Tell, fără ocol, privindu-l în ochi pe cel învinovăţit, care asculta palid.

Şi apoi arătă pe larg ce-l face să creadă asta. Rosetti şi Brătianu, care demisionaseră din calitatea lor de secretari ai guvernului şi nu cedaseră cu nici un preţ stăruinţelor celorlalţi de a-şi retrage demisiile, s-au întors totuşi, aşa de la ei, nechemaţi, în momentul în care au fost arestaţi Solomon şi Odobescu ; osteneala pe care şi-au dat-o ca să-i dezvinovăţească în faţa poporului, Rosetti luîndu-şi asupra lui în acest scop redactarea Proclamaţiei, relaţiile lor neîntrerupte cu Odobescu, opunerea lor la orice măsură care ar fi dus la judecarea grabnică a celor doi. Le aminti că Solomon, în timp ce era arestat, i-a chemat, pe Magheru, pe Eliade şi pe el, pe Tell, mărturisindu-le că la 19 iunie au fost înţeleşi cu Brătianu şi Rosetti... Cine a adus în ultima clipă, de la consulul englez, falsa ştire despre intrarea trupelor străine în ţară ? Rosetti ! Cu ce scop ? Ca să împingă guvernul la o greşeală compromiţătoare, ca să-l facă ridicol.

Bălcescu îi ceru lămuriri mai de-aproape.

— Bine, foarte bine. Şi Tell îl luă de nasturii surtucului. Cine, după ce a adus luni seara — cu gesturi de spaimă — vestea că oştile străine sînt numai la două zile depărtare de

capitală, a redactat Proclamația către popor, prin care se vestea plecarea guvernului ? Rosetti. O scrisese acasă și o învățase pe dinafară. Cum îți explici dumneata că ăl mai bun prieten al lui Rosetti e singurul membru al guvernului, în afară de mitropolit, care a rămas în București și a figurat apoi în noul guvern ? Nu-i aci complicitate ?! Totul, domnule Bălcescu, a fost pus la cale.

Dar Bălcescu, deși tulburat de violența acuzării, îi răspunse că deocamdată nu e în măsură să judece. Prima lui impresie fu însă că era o rivalitate între cei care, trădînd idealurile revoluției, trăgeau fiecare apa la moara lui. Socoti că e bine să ia apărarea lui Rosetti :

— Socot că prietenul nostru Tell nu are dreptate... Cele arătate de el, șeful oștirii, sînt numai prepusuri neîntemeiate de fapte.

Stăruiră toți pe lîngă Tell să-și îmbrace uniforma și să-și pună eșarfa de revoluționar.

În timp ce țineau acest consiliu, așa, afară în ceardac, se ivi dinspre Dragoslavele o caleașcă cu șase cai, care trecu aproape în goană pietrișul luminos și vadul Dîmboviței.

Cînd ajunse la răscruce, coborîră din ea colegul lor Gheorghe Nițescu, însoțit de Florian Aaron, administratorul de Ilfov. Le duceau proclamațiile guvernului interimar și scrisori personale pentru unii din ei. Nerăbdători, îl puseră pe Gheorghe Nițescu să povestească ce s-a întîmplat în capitală de alaltăieri de dimineață, de cînd părăsiseră ei Bucureștii.

Între timp, Tell desfăcuse scrisoarea personală pe care i-o adresa mitropolitul și în care îi arăta că pentru liniștea țării îl sfătuiește părintește, numai părintește, să-și dea demisia din guvern. Cînd Tell izbucni furios împotriva sfatului nerușinat, Magheru desfăcu și el grăbit scrisoarea pe care i-o trimitea tot mitropolitul. Îl sfătuia și pe el, tot părintește, și tot pentru liniștea țării, să-și dea de asemenea demisia din guvern. Pe căpitanul general îl pufni rîsul :

— Vedeți ce ne face popa ăsta dacă nu l-am ras de barbă, nu l-am tuns și nu l-am trimis la mînăstire ?

Bălcescu primise și el o scrisoare de la Deivos. Trecu o clipă în odaia lui ca să citească în liniște, dar peste cîteva minute ieși nebun de furie și se năpusti asupra lui Rosetti, încercînd parcă să-l sugrume. Era atît de aprins, că parcă nici

nu putea vorbi, parcă se înăbuşea. Mîinile îi erau atît de încleştate în gîtul celui învinuit, că păreau că nu se vor mai puteá desface. Abia cînd fu nevoit să răsufle, se auzi cuvîntul plin de silă :

— Trădătorilor... trădătorilor...

Cei de faţă fură uimiţi de această bruscă schimbare a lui Bălcescu, dar înţeleseră cînd acesta le arătă că Brătianu s-a întors în capitală fără frică de reacţionari, că a avut sfaturi tainice cu Odobescu de cîteva ori, că a acceptat modificări ale Guvernului provizoriu şi numai silit de popor a renunţat la ele. Toate astea i le scrisese în grabă Deivos.

Rosetti recunoscu în cele din urmă că aparenţele, cum zicea el, sînt împotriva lui, dar că se vor convinge în curînd, pe bază de fapte, că el e un tovarăş loial.

*

Şedinţa de a doua zi a Guvernului provizoriu se ţinu la Bucureşti, în Palatul Administrativ. Bălcescu puse din nou cu încăpăţînare problema programului de realizări urgente, întîmpinînd aceeaşi rezistenţă din partea colegilor lui, care tot ieşeau în balconul palatului pentru ca să fie văzuţi de poporul bucureştean, ce nu mai contenea cu uralele. Bălcescu privea, liniştit acum în adîncul sufletului său, care neştiut, tot fusese pradă îndoielilor, căci fusese nevoit să lupte cu amintirea mulţimii asmuţite din marginea Tîrgovişteí. Toată curtea cuprinsă între bornele cu lanţuri dintre palat şi Vornicie era ticsită : foia lumea şi pe Podul Mogoşoaiei, era cătărată pe casele mici cu un cat deasupra prăvăliilor, înghesuite unele într-altele de pe partea cealaltă a Podului. Mulţi erau agăţaţi de frasinii din curte, ori de felinare. Aduseseră steaguri şi ghirlande de frunziş verde.

Magheru, care parcă se simţea prea înalt în balconul îngust, se trăsese spre uşa cu două canaturi, care era de fapt o fereastră, dar se trezi că acoperă pe Bălcescu, care privea dinapoia draperiei roşii.

— Ce zici, domnule Bălcescu, e poporul cu noi ? Şi-i strălucea ochii mari de mulţumire.

— Au fost grele şi încărcate aste trei săptămîni, fu de părere Nicolae Golescu, care amintindu-şi, vesti cu un soi de

uimire tulbure. Astă-seară, vineri, se împlinesc trei săptămîni de cînd am luat puterea... trei săptămîni, cît trei ani...

Bălcescu nu-i răspunse numaidecît. Întîrzia parcă apăsat de gînduri, apoi îl privi, cu fața gravă :

— Poporul bucureștean a mai făcut încă o dată revoluția lui. A făcut-o din nou pentru a treia oară... Să-l scutim s-o mai facă încă o dată.

*

Vineri dimineața, Scarlat Turnavitu, după o noapte de nerăbdare și insomnie care i s-a părut fără sfîrșit, îl așteptase zadarnic pe popa Dumitru să vie să-l ia cu brișca. Se îmbolnăvi de întrebări, de presupuneri de tot felul, de bănuieli cu dedesubturi. Amețise de atîta frămîntare, de parcă l-ar fi ars un vin otrăvit pe dinlăuntru. Nu mai încăpea îndoiala că popa se răzgîndise și, furios pe el însuși că l-a poftit să-i vadă fata, nici măcar nu se mai gîndise să-i trimită vorbă că nu-l mai ia la vie, nici nu gîndise măcar că împrejurarea merită oboseala unei minciuni cuviincioase. Stătu acasă pînă la prînz, așteptînd, zicîndu-și că poate doar a întîrziat, cine știe unde. Pe la prînz, înnebunit de pîndirea seacă, nemaiputînd nici să se plimbe ca într-o cușcă prin odaie, cu urechea țintuită de portița de la uliță, cum făcuse toată dimineața, Scarlat Turnavitu se hotărîse să plece de acasă, să se ducă oriunde, să alerge pînă va cădea jos, mort de istovire, ca să nu mai știe de nimic. Își zicea, otrăvit de zbucium, că luni de zile fusese liniștit, amorțit mai bine zis, împăcat cu gîndul că, deocamdată — Dumnezeu știe pînă cînd — nu o va mai vedea. Și acum popa rupsese fașa însîngerată de pe rana inimii lui. Trebuia să facă neapărat ceva, să-și scoată din minte întîmplarea, ca să nu-și piardă mințile cu totul. De ureche nu mai știa nimic, nici măcar că locul începuse să prindă cheag, să se usuce.

Umbla așa în neștire pe la Sfînta Vineri, cînd se văzu strigat dintr-o birjă de Ion Brătianu ; acesta se opri lîngă el și se coborî să-i vorbească. Nu a înțeles prea bine despre ce e vorba, dar i s-a părut că l-a certat că de ce nu pleacă împreună cu Steriade, directorul Departamentului Trebilor din Lăuntru. A spus „da“, cu buzele arse, fără să mai întrebe unde să plece, și a luat-o razna spre oraș. În realitate Brătianu îi spusese că i-a dat ordin lui Steriade, în numele Co-

misiei interimare, să-l numească pe dascăl, prin decret contrasemnat de el, administrator la Slam-Rîmnic, care decret, spusese el, a şi apărut azi în *Monitorul român.* După ce se căutase în buzunar, secretarul îl găsise şi i-l vîrîse între surtuc şi vestă. Pînă la urmă, către cinci după-amiază, noaptea nedormită şi alergarea aiurită îl doborîră şi se întoarse acasă, unde se trînti pe pat şi adormi buştean. Îl deşteptă pe la opt pe înserate slujnica proprietăresei, care-l zgîlţîină bine, pînă cînd izbuti să-l trezească :

— A venit un părinte cu o brişcă să vă ia la vie, conaşule. Vă sculaţi ?

A crezut că i-a sfîşiat pieptul un cuţit, dar nu numai că nu-l duru, ci dimpotrivă făcu să se scurgă dintr-o dată toată otrava dospită din el. După ce sări în picioare, se clătină cîteva clipe năuc, neştiind ce să facă mai întîi : să se spele pe faţă, sau să alerge la portiţă. Se hotărî să-şi clătească faţa cu apă şi pentru ca să se mai dezmeticească puţin.

Popa Dumitru se arătă foarte necăjit de întîmplare, dar dis-de-dimineaţă venise la el un diacon de la Mitropolie cu o teleguţă, gata să-l ridice pe sus, dacă nu merge numaidecît. Îl chema Neofit, ca şi pe arhimandritul Snagoveanu şi pe popa Ambrozie, ca să le ceară socoteală că au fost printre cei care au mers aseară printre revoltanţi, să-i mustre şi să-i ameninţe amarnic.Nu a putut scăpa de acolo decît acum un ceas şi ceva. A alergat acasă, a cerut lui Tase, cumnată-su, brişca şi acum e gata să-l ia cu el, dacă mai vrea să meargă la Pasărea.

Nu merg chiar la mînăstire, unde fostul său duhovnic, protosinghelul Ghiorghiescu, om acum în vîrstă de optzeci de ani, fusese numit, după ce şi-a pierdut parohia în focul cel mare de acum un an, duhovnic al mînăstirii de maici. Se opresc mai încoace; mai înspre oraş. Bătrînului îi convenise această numire, tocmai fiindcă avea via asta la care merg ei în apropierea sfîntului lăcaş. S-a călugărit, căci preoteasa, cu care n-a avut copii, murise de mult. A fost bucuros să-i găzduiască pe ai fostului său ucenic într-ale Domnului. Au loc destul unde să doarmă toţi, fiindcă via are şi un adevărat conac.

Astea i le-a spus pe drum un ceas şi mai bine, cît a durat călătoria în brişcă, şi multe altele, dar el nu auzea decît un murmur, binefăcător ca murmurul răcoros al unui pîrîu pe arşiţă. Se lăsase în voia gîndurilor pe leagănul căptuşit cu cîlţi

și mușama și atîrnat cu patru cîngi mici de fier de carîmbii briștii, și totul era în gîndirile lui ca o legănare. În fața lor, pe o scîndură groasă, așezată și ea de-a latul, dar fără cîrlige, de-a dreptul pe carîmbi, stătea îngheboșat un bătrîn cu cămașa încrețită, de pînză groasă, care mîna caii, altfel bine îngrijiți, roibii lucioși, dar cam greoi, ai chiristigiului. Scarlat Turnavitu era treaz și parcă totuși era căzut într-o aromeală, care-l făcea să vadă în stînga și în dreapta nu copaci, ori căsuțe, sau garduri care rămîneau în urmă, ci numai niște lungi fîșii, cînd întunecate, cînd albicioase, care lunecau pe de lături înapoi, rareori întrerupte. Chiar și stelele, care erau ca niște ținte vii, în cerul înalt al acestei seri răcoroase de iulie, lui Scarlat Turnavitu, care nu le putea privi, căci nu mai era în el pic de voință, ci se lăsa doar dus, i se lipeau de ochi ca niște dîre ușoare de foc ; luna nouă de argint, proaspătă de două zile, el n-o vedea, căci se înălța rece în spatele lui.

În codîrlă, peste fîn, erau traista cu tainul de ovăz al cailor și doi desagi cu tîrguieli pentru gospodărie.

*

În spatele casei, subt un dud rotat, cu rodul trecut, dincolo de care, după vreo cîțiva pași de pajiștea cu vreo doisprezece stupi, începeau întîii butuci ai viei — mare de vreo douăsprezece pogoane — era o masă cu picioarele în pămînt și înconjurată pe trei laturi de lavițe încheiate între ele. Cînd Scarlat fu strigat și poftit de părintele Dumitru să ia gustarea de dimineață, Tincuța tocmai așezase peste fața de pînză de in, albă ca zăpada, un ștergar mare, învîrstat cu rîuri de borangic auriu. Două străchini de culoarea lămîii, cu mogîldețe rotunjite de unt, căni albe cu gîtul înflorat de inele roșii pline cu lapte gras și proaspăt, pentru fiecare dintre cei de față, încă o strachină cu ouă mari, două chiselnițe de cleștar cu miere, ca o zăpadă galbenă și caldă, pîine fumurie, cu coajă înflorită la țest, erau ca o mărturie de preaplinul acestei dimineți binecuvîntate. Dar Scarlat nici nu le văzu. El nu o vedea decît pe Tincuța cu părul negru tras neted spre tîmple și cu două codițe trecute pe spate, lungi pînă la jumătatea trupului împlinit și zvelt. Gospodină mereu nemulțumită, tot aducea și schimba cele de pe masă. Era încă de dimineață, căci în casa popii lumea se scula devreme de tot ; iarba lucea

plină de rouă, iar ochii albaștri, cam albicioși, ai lui Scarlat căutau acum luminoși și înrourați. Vara se vestea plină de roade, și în jos, dincolo de tăul a cărui oglindă mai răsfrîngea oblu razele soarelui, crud încă, pe costișa cealaltă a vîlcelei molcome, căpițele de grîu secerat erau ca niște urși aurii culcați pe miriștea încă proaspătă.

Cînd se ivi în prag și bătrînul protosinghel, însoțit de popa Dumitru, Scarlat Turnavitu îi ieși înainte și îi sărută mîna uscată, ale cărei degete se desfăceau greu. Bătrînul avea fața bolnavă, afînată, fără picătură de sînge, iar barba rărită, lînoasă îi curgea pe gît. Se așeză cu greu în fruntea mesei. Preoteasa îl pofti pe Scarlat Turnavitu să se așeze și el, și strigă după cei doi copilandri, unul de unsprezece, altul de doisprezece ani, care încă nu se deșteptaseră ca lumea, căci pentru ei începuse vacanța, să vie mai repede, că dacă nu, rămîn nemîncați. Ceea ce ei făcură îmbrăcîndu-se în fugă, hîrjonindu-se, zbenguindu-se. După ce se așezară și ei la masă, Scarlat Turnavitu văzu, cu un dulce fior, că pînă la urmă locul din stînga lui rămăsese liber, păstrat pentru Tincuța.

Ea se afla, în dimineața asta însorită, cu aer crud și limpede ca apa de izvor, alături de el. Pe un paltin, înclinat puțin deasupra vîlcelușei, un stol de rîndunele se așezase ca un roi. Frunzișul paltinului, înalt aproape ca un plop, e mai îngust, mîncat la mijloc, de parcă ar fi doi paltini puși unul peste altul. Din cînd în cînd, ca și cînd sutele de rîndunele s-ar speria, stolul se depărtează într-o larmă amețitoare la o azvîrlitură de băț în văzduh, se învîrtejește, fiecare rîndunică se zbenguie de capul ei și cu toate laolaltă se scaldă, zvăpăiate, cîteva clipe în lumina vie a dimineții, ca niște copii care s-ar alerga și s-ar hîrjoni în apa unui rîu de munte. Tincuța îl privește de alături și-i întinde din cînd în cînd cîte ceva de pe masă, căutînd să ghicească ce dorește. El parcă nu mai dorește nimic din roadele vieții care stau înaintea lui. A rămas așa lîncezind surîzător, ca după o grea boală, în lumina care îmbată ca vinul alb. Ea nici măcar nu-i mai surîde, cum făcea cînd se vedeau atît de rar și numai de departe. Dragostea lor nu mai plutește în înălțimi serafice. Privirile și gîndurile lor nu se mai pierd fără nădejde pe poteci astrale, unde tainele sînt întuneric și lumini de aură. Totul e acum limpede în soare, ca o deșteptare din vis. Dar, așa pămîntească, minunea a rămas tot atît de tulburătoare. E bunăvestirea belșugului însuși, laptele plin

în cănile albe, ouăle ca varul și mierea în străchini, dulceața acrișoară a vișinilor mari, altoite. La cîțiva pași, tipsiile mari de floarea-soarelui de un galben tare și crud se rotesc pe lujerele prea înalte, căutînd astrul din slavă. Se arată stihiile vieții în toate roadele pămîntului, care se vestesc bogate la începutul acestei veri. Nu mai este întuneric, dar taine sînt încă, în încoltirea boabelor, în creșterea zilnică, în prefacerea semințelor în roade și a roadelor în semințe. Se vădește minune în gingășia fără seamăn a caliciului întortocheat și fraged al florilor acestea de nemțișor și de gura-leului de pe masă, în meșteșugul fracurilor roșii, minuscule și tari, în care sînt îmbrăcate gîngăniile acestea, ca niște mici juvaericale, numite ochiul-boului, care se tîrăsc pe laviță și unele chiar pe fața de masă ; era în neasemănata complexitate a trupurilor acestor albine care trec în jurul lor ca niște scîntei în soare. O taină întreagă este capul rotund al pisicii cu blănița de tigroaică micuță, care se împletește în jurul taliei lui cerșind lapte. De unde venea catifeaua de vis, fragedă și crudă a trandafirului alb, văratic ?

Nu le gîndea toate acestea Scarlat Turnavitu, dar le trăia, le vedea și le simțea fără să le știe, căci tainele pămîntului par simple și familiare, nu sînt de spaimă ca tainele altor tărîmuri. Totul vădea un început, era ca un sfert de viață care crește în făptura de lîngă el. Fetișcana asta, împlinită și zveltă, era nespus de la fel florilor, și gîzelor, și stropului de rouă, dar le întrecea, căci mai era și altceva decît ele. Stătea lîngă el fără prihană, dar nu mai era înger. Păstra ceva neaievea în ea, ca mireasma roadelor, ca răsuflarea florilor, ca așteptarea copacilor care chiuiau mut în dimineața asta, pînă-n slava cerului. Cea mai pipăibilă dintre aceste taine era însă aceea care punea față-n față, la un pas, făptura frumoasă a mamei de treizeci și trei de ani — în care se adunau toate minunile de la începutul începuturilor pînă la floarea laptelui, la harul oului, la hărnicia de aur a albinelor, la dulceața grasă a fagurelui de miere, la rodnicia matcei din stup — cu fata ei abia împlinită, neatinsă de nimic, care era ea și nu mai era ea, ceva trecuse dintr-una într-alta, dar ceea ce trecuse nu fusese ceva întîmplător, ci miezul însuși de la începutul începuturilor, iar ceea ce încînta era tocmai ceea ce avea să piară, ca să renască. Benghiul cît o bobiță de mac de pe buza de sus a fetei era alunița cît bobul de piper al mamei.

Nefiind în stare să le gîndească toate astea, Scarlat Turnavitu le trăia și nu mai dorea nimic, de altfel nici măcar nu ar fi putut vorbi, spre uimirea părintelui Dumitru, care-l știa vorbăreț ca un pîrîu de munte, glăsuind aproape totdeauna mai mult decît îl ajungea din urmă gîndirea.

Tincuța nu se mira însă de loc că nu-l aude vorbind, că sta așa tăcut și cu ochii albaștri, înrourați. Niciodată nu s-a închipuit pe ea însăși vorbind cu acest om atît de dorit. Era aici lîngă ea și asta era totul. Îl privea pe furiș, ca o femeie mică totuși. Se gîndea înduioșată :

„Doamne, urît și scump mai e ! Mulțumesc că l-ai adus lîngă mine."

Bătrînul, ridicînd cu greu capul, care atîrna într-o parte pe umăr, căci vinele gîtului își pierduseră puterea, întrebă cu glasul ușor tremurat, dar mereu cu șir în gîndire :

— Turnavitu ? Turnavitu ? Eu am cunoscut în tinerețele mele, e mult, era în veacul celălalt, un Turnavitu. Era omul lui Ipsilanti, ba nu, al lui Mavrogheni, nu mai știu... A fost și locțiitor de domn. Și pe urmă, îndreptîndu-se : Al lui Mavrogheni...

— Acel Dumitrache Turnavitu de care vorbiți, eu nu l-am cunoscut. Era fratele bunicului meu, îi spuse cu glas înmuiat de respect Scarlat.

— Crez că i-au tăiat și lui turcii capul, ca și lui Mavrogheni. Nu aveai dară cum să-l cunoști. Amarnic om. Și tare urît de boieri. El îi băgase în cap lui Mavrogheni ăla să se dea de partea opincii împotriva boierilor. Auziseră și ei ceva despre răzmerița franțuzilor. Ei, nu se potrivesc toate oriunde !... Și bunicul dumitale cine era ?

— Era fratele lui mai mic, Iancu Turnavitu, dascăl la Academia grecească.

Bătrînul rămase încremenit, cu ochii puțin holbați. Și deodată se întoarse ușor înviorat, încălzit :

— O, Doamne, slabă e amintirea omenească. Și pe el, pe acest Iancu Turnavitu treti logofăt, l-am cunoscut. Era însurat — oh ! au trecut multe zeci de ani de atunci — cu o femeie negricioasă, Catinca Budișteanu. Acum îmi dau seama că și la chip nu semeni cu Dumitrache, care era negru și încruntat la față, ci chiar cu bunicul dumitale, cu dascălul, care avea o fire molcomă și trăgea numai la carte.

Popa Dumitru se gîndi că Scarlat avea totuși ceva din fratele bunicului său, din acel Dumitrache, sfetnicul dîrz al lui Mavrogheni.

— Vezi, preacinstite părinte, că acest prieten și fiu al nostru seamănă puțin și cu unchiul lui după bunic. Și el luptă ca să se înnoiască ceva. Asemenea har trece, se vede, pe căi ocolite la unii dintre nepoți.

Dar bătrînul se încăpățîna și stăruia în părerea lui că nu e nici o asemănare.

Atunci se auziră bătăi în poarta viei și toți așteptară cu urechile ciulite, căci nu se vedea dincolo de casă, pînă cînd se ivi, venind pe lîngă pridvor, bătrîna țărancă încovoiată de spate care îngrijea de gospodăria protosinghelului și care era și mama paznicului. Venea încet, morocănoasă, și nu vorbi decît de la un pas, în șoaptă, ducînd basmaua în dreptul gurii, cu un fel de spaimă tainică :

— E unu afară... da' e călare. Nu-ș' de undé spune că e... e călare.

Pînă să sfîrșească ea, cei doi băiețandri alergară în goană să vadă cine e și apărură numaidecît cu un lipcan care descălecase și lăsase calul în bătătură. Aducea o scrisoare grabnică a lui Bălcescu către Scarlat Turnavitu :

„Prietene, află că urmează să pleci neîntîrziat la Focșani. Deivos m-a îndrumat să te caut la părintele Georgescu și crez că aceste rînduri ale mele te vor ajunge. Treci neapărat pe la mine înainte de a părăsi capitala."

*

Aflînd că va pleca numaidecît la Focșani, Bălcescu ținea să-l vadă pe Scarlat Turnavitu ca să-l însărcineze să ia legătură cu căpitanul de corabie de la Galați, în privința butoaielor de pulbere de pușcă de care știa că va fi neapărat nevoie. Era bucuros că Turnavitu, plecînd la Focșani, îi va putea fi chiar de-acolo de folos, mai ales că puteau să aibă în viitor prin el vești mai grabnice decît le adusese, întîrziat, Brătianu. De cum se întorsese în București, Bălcescu, îndîrjit în muncă de întorsătura prielnică a evenimentelor și hotărît să tragă cel mai mare folos pentru revoluție din răgazul atît de bine venit, pe care li-l dădea norocul (pe cînd celorlalți, la cei mai mulți le aduceau doar zile, în sfîrșit, de desfătare optimistă, lipsită

de spaime), el se pornise iar — fără repaus — să ducă la împlinire planul lui de înfăptuiri esențiale și grabnice : alegeri pentru Constituantă, împroprietărirea clăcașilor, alcătuirea unei armate populare. Trăgînd învățămintele cuvenite din cele îndurate în aceste săptămîni, el și Arăpilă hotărîseră că este de cea mai mare însemnătate găsirea oriunde și cu orice preț a unui bun armament. Tunuri, puști, muniție. Fără arme nu putea dăinui nici un stat, nici o revoluție. De unde pînă acum ei pregetau și tot amînau plecarea lui Arăpilă în misiune, acum găsiră de cuviință că el trebuie să plece neîntîrziat, a doua zi chiar. Va trece întîi munții și va zăbovi cît trebuie în Ardeal, ca să vadă ce sprijin se poate afla la românii de acolo, apoi mai departe la Budapesta, Viena, pînă la Paris. N-au mai dormit decît pe apucate în cele două nopți următoare, tot punînd lucrurile la cale. Nu trebuia să se piardă nici un ceas măcar.

*

Auzind că trebuie să plece numaidecît, bătrînul protosinghel se arătă mirat :

— Da' de ce să pleci ? Dacă faci legămîntul căsătoriei apoi trebuie să rămîi cu logodnica dumitale, tinere.

— A fost numit administrator la Slam-Rîmnic și trebuie să-și ia slujba în primire, spuse părintele Georgescu, nu fără o tainică mîndrie.

Bătrînul își încruntă sprîncenele albe și rărite.

— Administrator ? Ce e asta administrator ?

— Administrator, cîrmuitor adică al județului, isprav-nic de...

— Cîrmuitor ? Cîrmuitor de județ ? repetă bătrînul. Păi asta-i slujbă de boier mare... cum se poate să fii dumneata cîrmuitor ?

Scărlat Turnavitu glumi :

— Acum s-a isprăvit cu boierii mari, cinstite părinte. Acum revoluția a venit cu oamenii ei. Poporul se va conduce prin oameni aleși de el.

Protosinghelul clătină din cap ca și cînd afla întîia dată despre revoluție, deși vorbise mereu cu popa Dumitru despre asta :

— Și Bălcescu ăsta care-l zorește să plece cine e ?

— Nu-l zorește el să plece, îi scrie numai ca să vie să-l vază înainte de a pleca, că o fi avînd să-i spuie ceva... Bălcescu este secretar al guvernului.

— Secretar al guvernului ? Măi, măi... cum s-au schimbat lucrurile ! L-am cunoscut bine, că am cunoscut, e mult de-atunci, pe tatăl său, serdarul Petrescu.

— Serdarul Petrescu ? Păi, preacinstite părinte, vorbim de Bălcescu...

— Bălcescu, știu eu ce spui... E băiatul serdarului Petrescu. Am cunoscut-o și pe mamă-sa, doftoroaia, că acum vreo douăzeci de ani am fost bolnav de ochi, ca și pe el. Pe băiat îl știu de cînd era calemgiu la Vistierie...

— Nu, nu, părinte, ăla e Costache, feciorul cel mare al serdăresei.

Aci interveni hotărît Scarlat Turnavitu :

— A fost... serdărească. Acum nu mai e nimic...

Popa începu să rîdă :

— Ei, bată-te să te bată... Așa e, uitai. Vezi că ne deprindem greu chiar noi cu noua stare de lucruri... Apoi se întoarse adunînd fărîmiturile de pe masă în palma stîngă. Preacinstite părinte, secretar al guvernului este Nicolae, al doilea băiat al doftoroaiei.

— Nicolae ? Niculache ? Păi ăsta e copil... Stai, stai... și se gîndi nedumerit : Să tot aibă douăzeci și trei de ani. Care va să zică în 30 era copil ca de cinci ani.

— Era mai mare, preacuvioase, îl lămuri Turnavitu. Era mai mare. Am fost amîndoi la Sfîntu Sava de la întemeierea Colegiului. Cred că are douăzeci și opt de ani, dacă nu douăzeci și nouă.

— E tînăr, îl întregi cu admirație popa Dumitru, care da fărîmituri la păsări, dar este o flacără. E mintea și inima revoluției.

Bătrînul protosinghel își duse mîinile cu degetele înțepenite, care nu-l prea ascultau, și scăpa totul, în cumpănire, mereu nedumerit :

— Bine, bine... mintea ? Frumos, frumos... Inima, și asta-i tare frumos... Dar unde e puterea ? Cum poate fi revoluție — cum ziceți dumneavoastră, că noi îi ziceam răzvrătire — fără putere ?

Turnavitu se întoarse exaltat, după ce fură o privire Tincuței, către bătrînul preot :

— Îmi pare rău, părinte, că n-ați fost la 11 iunie, că n ați fost la 19 iunie, că n-ați fost la 30 iunie... ați fi văzut unde e puterea. Îmi pare rău. Are Bălcescu acesta o vorbă : Puterea e poporul.

— Ai dreptate, prietene, fiule ; are dreptate Bălcescu ăsta al nostru, îi spuse popa Dumitru. Puterea e poporul.

Cînd îl auzise pe popa Dumitru numindu-l „prieten și fiu", Scarlat Turnavitu își ieși din lîncezeala lui de om beat de fericirea de a trăi și-l privi înfiorat pe acest tată al dragostei lui. Popa îi ghici gîndurile și-i spuse încurcat, dar tare, ca să audă toți :

— Crez că fetița asta a mea a văzut mai bine decît mine.

— Vezi, fiule, că fetele văz cu alți ochi decît cu ochii noștri de popă, răspunse pentru toți bătrînul, acum încălzit bine. Și cînd vrei să-i logodești ? Aș vrea să faceți asta cît sînteți aci, ca să le schimb eu inelele.

Obrajii Tincuței se împurpurară ca sîngele pentru întîia dată, iar lui Scarlat începură să-i vîjîie urechile.

Răspunse părintele Dumitru tot pentru amîndoi :

— Păi, dacă ar avea verighetele, i-am putea logodi și azi. Au așteptat destul, bieții de ei...

Turnavitu sări de la masă, căci nu mai putea sta locului :

— Mă duc eu pe jos pînă la București să caut verighete. Pînă în deseară sînt înapoi... Și sări, gata să și pornească.

— Ei, atunci o să pleci, dar mai tîrziu, și iei brișca asta cu dumneata la ducere, dar o s-o lași acolo, lui Tase. Te întorci pe jos sau cu ce vei găsi pe drum. Dar e timp destul, iar ziua e frumoasă. Uite, acum plimbați-vă puțin pe pajiștea asta. Ăți fi avînd ceva de vorbit.

Au plecat să se plimbe. Turnavitu era fericit că e alături de ea, dar de vorbit tot nu putea vorbi. Priveau în jurul lor legați cu gîndul unul de altul. Tot fata fu acea care spuse întîiele vorbe :

— Mi-a fost tare drag de dumneata de cînd ai venit la noi, știi, ți-am ținut surtucul cel gros, în iarna aceea... Așa am să fac toată viața.

— Să-mi ții surtucul ? întrebă el glumind tulburat.

— Dacă e al dumitale ?

Fetele din neamul ei spuneau „dumneata" bărbaților lor toată viața.

— Crezi că o să-ți placă ?

— Pînă la moarte...

Nu știa ce spune.

Poate și fiindcă, în jurul lor, în ei, bucuria de a trăi era fără margini.

Scarlat Turnavitu vedea plin de încredere că revoluția, încă o dată și definitiv biruitoare, se ridică spre slava ei, ca și vara abia începută, că lîngă el era o fată fragedă, cu părul negru tras spre tîmple, că o să-și trăiască toată viața, zi de zi și noapte de noapte, poate chiar acolo la Focșani, unde răspunderea noilor împrejurări, într-un județ întreg, era în seama lui. Întreaga constelație mergea spre steaua cea mai înaltă a tăriilor de sus, luminoase ziua, după ce fuseseră întunecate noaptea.

Sfîrșitul volumului II

Cuprins

CARTEA A CINCEA

Ce-a fost mai departe în noaptea cea de taină 7
Unde-ar fi trebuit să fie un om 17
Întoarcere spre o duminică viu însorită 34
Turnavitu şi dragostea lui 59
Stoluri de puici şi puicuţe 68
Goană după revoluţionari 89
Deştepţii între ei 105
Cei care trebuie să fie pretutindeni 114
De la Bucureşti spre Gura Oltului 122
Frate clăcaş... 146
Revoluţia vestită în fuga calului 161
Toma spre Bucureşti 173
Căldărarul încăpăţînat 178
Ard iar Bucureştii 190

CARTEA A ŞASEA

În dimineaţa de 11 iunie 201
În inima Lipscanilor 209
Din nou la Goleşti 226

Veste bună la Vadu Rău 237
Despre Sultana şi pătimirea ei 243
Două zile ministru 260
Negustorii la mitropolit 281
O ‹'otitură în revoluţie 278
Jocul de şah 283
Pe Cîmpia Libertăţii 296
Un joc neruşinat 333
„Oltenii“ spre Bucureşti 309
Safta cea neagră croieşte cu gîrbaciul 318
În jurul şi-năuntrul unui palat domnesc 326
Şedinţa Guvernului vremelnicesc 358
Boierii dedesubt 365
Ce-a fost mai departe la şedinţa Guvernului vremelnicesc 386
Se ridică pentru a doua oară Bucureştii 377
Priveghiul morţilor care veghează 400
Apoteoza celor în zdrenţe 426

CARTEA A ŞAPTEA

Ostaşi de tot soiul 435
Drum spre Focşani 451
Procesul celor trei 467
Cea de a treia duminică 492
La boieri acasă 512
Guvernul vremelnicesc în ceasul răspunderilor 515
Fuga 542
Se ridică a treia oară norodul bucureştean 563
Înapoi spre inima ţării 591

ÎN EDITURA TINERETULUI

au apărut :

Teofil Bușecan
PARANTEZE

•

Paul Constant
STÎLPI DE FOC

•

Gabriel Drăgan
PE FRONTUL MĂRĂȘEȘTI ÎNVIE MORȚII...

•

Al. I. Ghilia
UN JOC NEVINOVAT

•

Corneliu Leu
VIAŢA PARTICULARĂ A LUI CONSTANT HAGIU

•

Francisc Munteanu
REÎNTOARCEREA

D. R. Popescu
DUIOS ANASTASIA TRECEA

•

Ioana Postelnicu
PLECAREA VLAȘINILOR

•

Petre Sălcudeanu
CORABIA CU SUFLETE

•

Mihai Stoian
ANCHETĂ PRINTRE MINORI

•

Ieronim Șerbu
PODUL AMINTIRILOR

•

Alexandru Șiperco
CÎNDVA, NIȘTE OAMENI...

•

Radu Theodoru
BRAZDĂ ȘI PALOȘ

Redactor responsabil : CLINCA FELICIA
Tehnoredactor : ȘTEFANIA MIHAI

Apărut 1967. Comanda nr. 7 487. Tiraj 25 140. Hîrtie ziar de 50 g/m² 540×840/16. Coli editoriale 36,39. Coli de tipar 39. A. 16 162. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 70 589 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

Vol. I, II și III, Lei 44